

POVESTEA NEAMULUI ROMÂNESC
ȘI
CARTEA MARILOR ROMÂNI

DE

I. POPESCU-BĂJENARU

www.dacoromanica.ro

LUCRARE PREMIATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

Învățați a iubì și a urmà exemplele frumoase ale marilor bărbați pe cari Istòria ni-i arată plini de virtuți și de glorie ! Și atunci, fiți siguri, România va trăì în voi și voi veți aveà o Românie mare, puternică și fericită !

Regele Carol I.

POVESTEA NEAMULUI ROMÂNESC

DIN

VREMURILE CELE MAI ÎNDEPARTATE PÂNĂ IN ZILELE NOASTRE

SCRISĂ PE INȚELESUL TUTUROR

INSOȚITĂ DE

CARTEA MARILOR ROMÂNI

ALCĂTUITĂ DE

I. POPESCU-BĂJENARU

Are 150 ilustrații, 100 portrete, 7 hărți istorice și 3 còpii după semnăturile voivozilor.

INTOCMITĂ INTR'ADINS PENTRU FOLOSUL CELOR CARI DORESC SĂ CUNOASCĂ TRECUTUL NEAMULUI NOSTRU

www.dacoromanica.ro

CUVANTUL ACADEMIEI ROMANE
DESPRE LUCRAREA DE FAȚĂ

ACADEMIA ROMÂNĂ
Ședința plenară dela
12 Iunie, 1925.

Raportul
d-lui Ion I. Nistor:

I. Popescu-Bâjenaru. ***Povestea neamului românesc*** *și* ***Cartea marilor Români.*** — Editura „Cartea Românească". Bucureşti, 1925.

Autorul încearcă să cuprindă în urzeala povestirii sale trecutul poporului român, dela zămislirea sa până în zilele noastre. Aceasta este, fără îndoială, o încercare îndrăsneață, fiindcă nu este lucru uşor de a cuprinde într'o povestire întregul trecut al unui neam, cu: năzuințele, luptele şi sbuciumările sale milenare. Unde mai pui că desvoltarea națiunii române, nici nu s'a desfăşurat în mod unitar, ci în organizațiuni politice deosebite şi sub stăpâniri streine sau înstreinate....

D-l Popescu-Bâjenaru arată în mod lapidar întâmplările politice şi cele culturale ale neamului nostru, precum s'au desfăşurat ele în: *Muntenia, Moldova şi Transilvania.—Maramureşul şi Banatul sunt amintite în treacăt—; şi apoi şi'n părțile înstreinate vremelnic, ale Moldovei: Bucovina şi Basarabia.* Dela unirea Principatelor încoace, autorul vorbeşte despre *România*, îndrumată pe calea progresului, de marii săi domnitori: Cuza vodă şi regele Carol. Capitolele din urmă sunt închinate: frământărilor, luptelor şi jertfelor pentru înfăptuirea unității naționale....[1]).

Cartea sfârşeşte cu biografii scurte, ale unora dintre oamenii noştri mari din trecut. Alegerea este, în genere bună.....

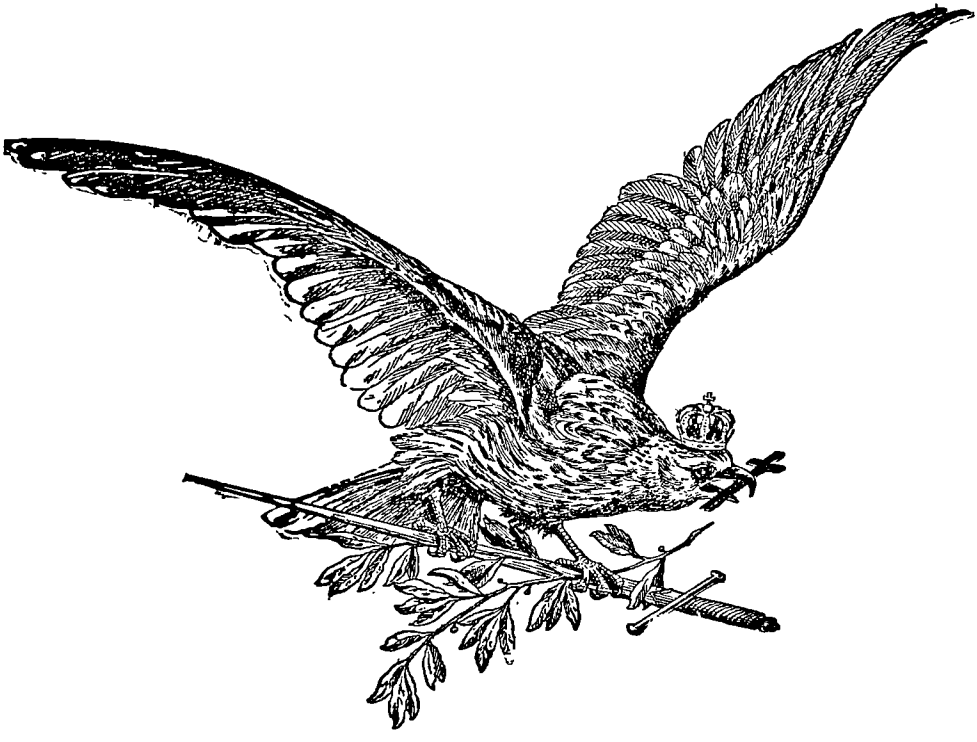
Povestirea este făcută: concisă şi lapidară.... Numeroasele ilustrațiuni, cari împodobesc cartea, sunt bine alese, şi reuşite. Spiritul în care este scrisă cartea, este: edificator, patriotic şi dinastic. Lucrări folositoare de acest fel nu se găsesc multe în literatura noastră populară. Unde se ivesc, ele merită să fie relevate şi încurajate.

Hărnicia d-lui Popescu-Bâjenaru, în nobila sa străduință, merită să fie răsplătită; şi aceasta, cu atât mai mult, cu cât domnia sa, de multă vreme se îndeletniceşte cu problema educațiunii masselor populare. Academia Română este în prima linie chemata să încurajeze astfel de lucrări; şi, de aceea, propun ca premiul ***„Gr. C. Angelescu"****, să fie decernut în întregime lucrării de merit a d-lui I. Popescu-Bâjenaru.*

ION I. NISTOR

[1]). Ediția de față este întregită cu o sumă de alte ştiri istorice, precum şi cu *Istoria Românilor din peninsula Balcanică.*

www.dacoromanica.ro

ROMÂNILOR
DE PRETUTINDENI:

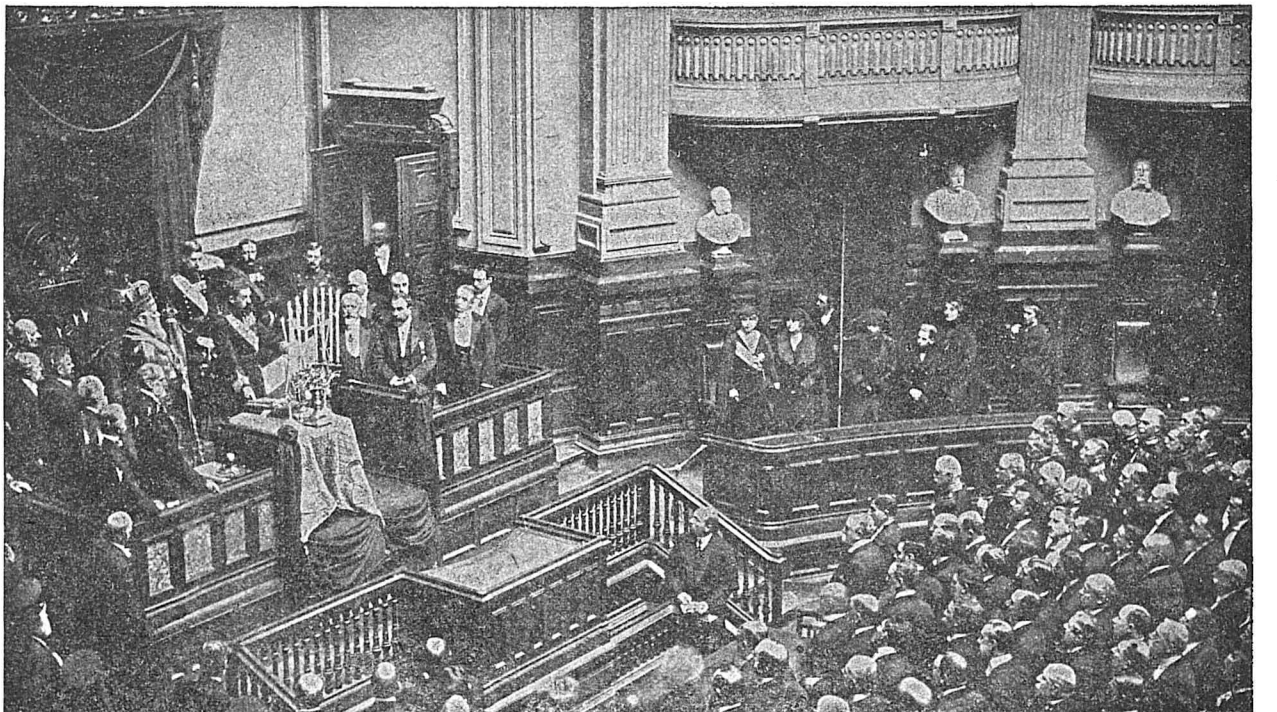
INCHIN

LUCRAREA DE FAȚĂ!

I. POPESCU-BĂJENARU

www.dacoromanica.ro

Depunerea jurământului M. S. Regelui Ferdinand I al României, în faţa reprezentanţilor naţiunii.

11 OCTOMBRIE, 1914
(28 SEPTEMBRIE)

„Jur: de a păzi constituţiunea şi legile poporului român, de a menţine drepturile lui şi integritatea teritoriului!“; acestea au fost cuvintele prin cari Noul Rege al Românilor şi-a legat soarta şi viitorul Său, de soarta şi viitorul întregului neam românesc.

www.dacoromanica.ro

FAMILIA

M.S. REGINA MARIA

M.S. REGELE FERDINAND I.

A.S.R. PRINCIPELE MIHAI

A.S.R. PRINCIPELE CAROL

A.S.R. PRINCIPESA ELENA

TRĂIASCĂ

FOTO-JULIETTA

www.dacoromanica.ro

REGALĂ

M.S.R. ELISABETA A GRECIEI

M.S.R. GEORGE AL. GRECIEI

A.S.R. PRINCIPESA ILEANA

A.S.R. PRINCIPELE NICOLAE

M.S.R. MARIOARA A JUGOSLAVIEI

M.S.R. ALEXANDRU AL JUGOSLAVIEI

DINASTIA

DESEN E. STROE

www.dacoromanica.ro

ÎNCORONAREA M.M.L.L.
REGELE FERDINAND I și REGINA MARIA
SUVERANII TUTUROR ROMÂNILOR
LA ALBA-IULIA 15 OCTOM. 1922.

Destinul a rânduit ca, după opt ani de domnie, *M. S. Regele Ferdinand I* şi *M. S. Regina Maria*, să se încunune ca Suverani ai tuturor Românilor în *Alba-Iulia*, pe pământul Ardealului liberat.

www.bibliotecaromanica.ro

POVESTEA
NEAMULUI ROMÂNESC
DIN
VREMURILE CELE MAI INDEPĂRTATE
PÂNĂ IN ZILELE NOASTRE

SCRISĂ PE INȚELESUL TUTUROR

Învățați a iubì și a urmà exemplele frumoase ale marilor bărbați pe cari Istòria ni-i arată plini de virtuți și de glorie! Și atunci, fiți siguri, Românìa va trăì în voi și voi veți aveà o Românie: mare, puternică și fericită.

Regele Carol I.

Cuvântări și scrisori, Tom. II, pag. 36.

Din cuvântarea ținută la Craiova în 1877, cu prilejul distribuirii premiilor.

DACIA INNAINTE DE CUCERIREA ROMANĂ

1. POPORUL SCIȚILOR ȘI AGATIRȘILOR

Cele mai vechi popoare cunoscute prin ținuturile noastre. — De mult, foarte de mult, acum două mii și mai bine de ani, pământul cuprins între: *fluviul Nistru*, *râul Tisa*, până dincolo de *munții Balcani*, erà locuit de niște popoare cu totul deosebite de cele cari-l stăpânesc astăzi. De unde vor fi venit și cum vor fi venit prin aceste părți: Dumnezeu știe! Se poate să se fi revărsat pe-aici de prin depărtatele ținuturi ale *Asiei* — unde se crede c'ar fi fost leagănul omenirii —; se poate să fi fost chiar de baștină stăpânitori ai acestui ținut: lucrul e foarte anevoie de știut, de oarece n'avem isvoare îndestulătoare pentru a puteà statornici adevărul.

Din vremuri uitate se pomenește c'ar fi trăit prin ținuturile locuite de noi astăzi: neamul *Sciților* — care stăpâneà mai mult întinsul câmpiilor, și *Agatirșii* — cari locuiau ținutul muntos al *Ardealului*. Și unii, și alții: au trăit pe-aicì cam cu vreo șapte-opt sute de ani înnainte de venirea Mântuitorului în lume. Agatirșii erau

www.dacoromanica.ro

un popor de oameni mai aşezaţi, mai dedaţi cu munca şi cu viaţa gospodărească; pe când Sciţii erau un neam de oameni pribegi. Cutreierau ţinuturile de colo-colo, jefuind şi omorînd sau luând robi pe cei de alte neamuri. In goana lor din loc în loc, semănau pustiul pretutindeni pe unde treceau. Erau fioroşi la vedere şi foarte cruzi la apucături.

In luptă cu Perşii.— *Sciţii* ajunseseră cu jafurile lor până 'n ţara *Perşilor*, în *Asia*. Din această pricină, *Dariu*, regele Perşilor, veni într'un rând cu oaste mare, ca să-i pedepsească. După ce trecù *Dunărea*, le trimise poruncă, să i se supună. Sciţii, drept răspuns, îi trimiseră printr'un soţ: *o pasăre, o broască, un şoarece şi cinci săgeţi*. Dariu înţelese că acesta e semn de supunere. Un învăţat, care făceà parte dintre însoţitorii regelui, îi tâlmăcì înţelesul lucrurilor astfel: „*Dacă nu vor sburà prin aer ca păsările; dacă nu vor înnotà în apă ca broaştele; şi de nu se vor ascunde în pământ ca şobolanii: niciunul dintre ei nu va scăpà de săgeţile lor!*" Dariu nu vroì să se lase înfricoşat de asemenea ameninţări; însă, după ce-i urmări câtăva vreme fără folos, fu nevoit să-i lase în plata Domnului şi să se întoarcă în ţara sa.

Câteva din apucăturile lor.—Se povesteşte că aceşti oameni aveau obiceiul să taie capetele tuturor duşmanilor prinşi în lupte sau răpuşi. Ei beau sângele vrăjmaşilor cu o sete într'adevăr sălbatecă. Din tigvele capetelor duşmane îşi făceau cupe de băut. La moartea regelui, îngropau de vii laolaltă cu el: pe una din soţiile sale, precum şi o sumă de slujitori, cari să-i ţie de urît pe lumea cealaltă.

Cam astfel de oameni stăpâneau în vremurile vechi ţinuturile locuite astăzi de *Români*.

2. ILIRII ŞI TRACII

Ilirii. — Dealungul *mării Adriatice* şi 'n văile *munţilor Pindului:* trăià odinioară neamul *Ilirilor*, împărţit în triburi cârmuite de conducători cu puteri nemărginite asupra supuşilor lor. Unele triburi — mai ales cele depe ţărmul Adriaticei — se îndeletniceau cu prădarea corăbiilor şi călătorilor depe mare, adică cu *pirateria*, din care pricină aveau numeroase lupte cu *Romanii* — stăpânitorii *Italiei*. Ceilalţi se îndeletniceau cu păstoritul şi cu creşterea vitelor, precum şi cu prădarea triburilor vecine.

Cu vremea, Ilirii au căzut sub stăpânirea Romanilor, cari întinseră civilizaţia lor până la ţărmurile *mării Negre*. Urmaşii acestui popor sunt *Albanezii* de azi.

Tracii. — Intre *munţii Pindului*, *marea Neagră*, şi *marea Arhipelagului:* trăià neamul *Tracilor*. Aceştia se asemănau întru câtva cu *Ilirii:* şi ca grai, şi ca îndeletniciri; însă păreau mai orânduiţi în viaţa şi apucăturile lor. Pe lângă păstorit şi creşterea vitelor, se mai îndeletniceau: şi cu pescuitul, şi cu plugăria. Tracii nu se dădeau în lături nici dela hoţitul pe mări. Luntrile lor străbătea *marea Mediterană* până pe ţărmurile *Asiei*. Ei trăiau împărţiţi în triburi, ca şi Ilirii. Popoarele cele mai vestite, cari ţineau de nea-

www.dacoromanica.ro

mul Tracilor, au fost : *Geţii, Dacii* şi *Macedonenii*. In cursul vremii, Macedonenii, datorită priceperii conducătorilor lor, s'au ridicat mai presus de toate popoarele din *peninsula Balcanică*. Celelalte triburi trace nu trăiau însă în bună înţelegere cu fraţii lor, Macedoneni, cu cari au avut numeroase ciocniri; în schimb însă, se înţelegeau mai bine cu *Elenii*—strămoşii *Grecilor* de azi—, cari erau negustorii târgurilor trace.

Potrivit învăţăturilor unui prooroc al lor, anume *Zamolxe*, ei credeau că după moarte, sufletul trăieşte o viaţă mai fericită ca cea pământească. Din această pricină : naşterea pruncilor o prăsnuiau cu plânsete şi jale mare; iar înmormântările erau prilej de neţărmurită veselie, de bucurie că sufletul celui răposat a trecut în fericirea cea veşnică.

3. GEŢII ŞI DACII

Aşezarea lor în cuprinsul românesc de azi. — *Sciţii*, în năvălirile lor, nu cruţau nici ţara *Tracilor*. Ba încă, ei mergeau cu jafurile chiar până în ţinuturile *Macedonenilor*. Din această pricină, *Filip*, puternicul crai al *Macedoniei*, porni cu oaste numeroasă şi, cu ajutorul *Geţilor*, le cuprinse ţara. Geţii se strămutară în pământurile cucerite, punând stăpânire pe ţinutul dintre *Dunăre* şi *Carpaţi*, până aproape de *Nistru*.

Tot în acelaş timp, cam cu vreo patru sute de ani înnainte de naşterea Mântuitorului, trecură peste Dunăre, şi *Dacii*. Ei puseră stăpânire pe ţinutul ce se întinde la apus de *Carpaţi*, până dincolo de *Tisa*.

Luptele lui Alexandru Macedon împotriva Geţilor.—Cu toate că *Geţii* ajutaseră cu oaste pe *Filip*, *craiul Macedoniei*, să supună ţara *Sciţilor*, această prietenie de arme nu i-a împiedecat să dea şi ei câte-o raită prin bogatele ţinuturi ale Macedonenilor. Din această pricină, *Alexandru-cel-Mare*, fiul şi urmaşul lui Filip, porni cu urgie mare împotriva lor. Trecù *Dunărea* pe neaşteptate, cu ajutorul a numeroase luntri şi corăbii; şi-i urmări până 'n capitala ţării lor, care erà o mare cetate făcută numai din bârne de lemn. Geţii însă, părăsiră cetatea şi se ascunseră prin codri şi prin munţi.

Iscându-se o răscoală în *Grecia*, Alexandru se întoarse în ţara sa, înnainte de a supune pe Geţi cu desăvârşire. Mai târziu, un alt crai al Macedoniei încercă în câteva rânduri să-i supună, dar fără isbândă.

Ei au avut însă de dus lupte grele cu *Bastarnii*, un popor de neam german, revărsat prin aceste ţinuturi, dinspre miazănoapte. Aceştia isbutiră să-i birue; şi-i ţinură sub jugul lor mai bine de o sută de ani.

Unirea Geţilor cu Dacii.—*Geţii* scăpară de robia bastarnă, uninu-se cu *Dacii* — cealaltă ramură tracică, aşezată în munţii ardeleneşti. Acest fapt s'a întâmplat cam cu aproape vre-o sută de ani înnainte de naşterea Mântuitorului. *De-acum încolo, pământul dintre : Dunăre, Nistru şi Tisa, poartă numele de Dacia.*

www.dacoromanica.ro

4. CEI MAI DE SEAMĂ REGI AI DACILOR

Buerebista. — Cu vre-o sută de ani înnainte de naşterea Mântuitorului, cel mai puternic neam din stânga *Dunării* erà neamul *Dacilor*. Din lipsă de căpetenii destoinice, puterea lor merse scăzând. In popor se înrădăcinaseră cele mai grozave viţii menite să nimicească o naţie; adică: beţia şi desfrâul cel mai neînchipuit.

Cu vreo şaizeci de ani înnainte de naşterea Mântuitorului, spre norocul lor, soarta ridică în fruntea Dacilor pe *Buerebista*, rege: pe cât de viteaz, pe atât de înţelept şi hotărît în faptele sale. In înţelegere cu *Deceneu*, căpetenia preoţilor, luă o sumă de măsuri menite să îndrepte pe Daci, pe drumul cel sănătos al muncii şi al cumpătării.

REGELE DECEBAL

El porunci să se stârpească toate viile din ţară. Unì subt ascultarea sa pe toţi Dacii, cari, până acum, trăiseră în vrajbă. Intocmì oştirea, spre a puteà ţine piept *Romanilor*, cari îngroziseră omenirea întreagă. Se răsboì cu vecinii din apusul şi răsăritul ţării sale. Aduse subt ascultarea sa pe *Geţi*, cari erau robiţi de *Bastarni*. Nu lăsă în pace nici pe Romani, prin ţara cărora făceà din când în când câte o plimbare întovărăşită de jafuri.

Indrăsneala lui Buerebista mâniè pe Romani. *Iuliu Cezar*, căpetenia Romanilor, hotărî să pornească răsboi contra Dacilor, dar fu omorît mai înnainte de a-şi împlinì planul. Cam în acelaş timp fu ucis şi Buerebista, în urma unei răscoale a poporului.

Mai târziu, *Octavian August*, cel dintâi împărat roman, trimise în Dacia o puternică oaste, spre a pedepsì pe năvălitori.

www.dacoromanica.ro

După moartea lui Buerebista, poporul Dacilor se împărți sub diferite căpetenii. Acest fapt le scăzù puterea. Sub mai mulți regi, ei avură numeroase ciocniri cu Romanii, rămânând mai totdeauna învinși.

Decebal. — La vreo optzecișidoi de ani după nașterea Mântuitorului se ridică în fruntea *Dacilor*, *Decebal* cel mai viteaz și mai vestit rege al lor. In conducerea poporului, el fu călăuzit de înțeleapta domnie a lui *Buerebista*. Ca și acesta, se întovărăși cu mai marele preoților *daci*, prin mijlocirea căruia, aduceà la cunoștința poporului poruncile regești, isbutind astfel să reînvie în supușii săi virtuțile din timpul lui Buerebista. In mai multe lupte cu *Romanii*, ieși: când învîns, când biruitor. Pe timpul împăratului roman *Domițian*, fu atacat de oștile împărătești, chiar pe pământul *Daciei*. La început fu învins — se crede, la *Tape*, în *Banat*. Fiind urmărit de oștile romane se spune că el porunci să se taie o pădure, la înnălțimea unui stat de om; acoperi trunchiurile copacilor cu pavăze și îmbrăcăminte ostășească, iar printre trunchiuri puse buciumași să sune din cornuri. In zare, această pădure se părea a fi o oștire în toată puterea cuvântului. Soldații romani, văzând din depărtare atâta puhoi de ostași, cari nici nu se clinteau în fața săgeților lor, nu îndrăsniră să mai înnainteze; ba chiar se retraseră spre adăposturile lor.

LUPTĂTORI DACI

Molatecul Domițian amenințat de alte neamuri barbare, se hotărî să cadă la înțelegere cu Dacii. Din această înțelegere, Romanii ieșiră umiliți; iar această umilire rămase ca o pată nemeritată pe numele glorios al poporului roman.

Povestea neamului românesc — I. Popescu-Bujenaru. Ediția II-a — 5.000 exemp.

www.dacoromanica.ro

Traiul şi obiceiurile Dacilor.—*Dacii* erau oameni voinici şi curagioşi. Ei purtau *barba* şi *mustăţile mari*; iar *părul, pletos şi retezat pe frunte.* Imbrăcămintea lor era alcătuită dintr'o *cămaşă de cânepă sau de in*—lungă până aproape de genunchi. din *nădragi* largi şi lungi până la glezne şi un *brâu* în jurul mijlocului. Cei cu dare de mână purtau *căciuli*, iar cei nevoiaşi umblau cu capul descoperit. La vreme de iarnă, îşi puneau pe deasupra un fel de *manta fără mâneci*, sau *cojoace* de piei de animale.

Femeile purtau un fel de *îmbrăcăminte lungă până la călcâe*; iar pe deasupra, o *haină* încheiată în dreptul sânilor. Capul şi-l împrobodeau c'un fel de *ştergar* sau *maramă*. Şi bărbaţii, şi femeile : când nu umblau desculţi, se încălţau cu *opinci*.

Dacii se îndeletniceau mai mult cu *păstoritul* şi cu *munca pământului*. Parte dintr'înşii se ocupau şi cu *albinăritul*. Femeile *dace* se pricepeau foarte bine la *ţesutul inului şi al cânepei*. Unii se îndeletniceau cu *scoaterea metalelor* din pământ. Ei locuiau în *case* făcute din *bârne* de lemn *sau din nuiele* împletite, ori în *bordeie* săpate în pământ. Pentru apărare împotriva vrăjmaşilor, ştiau să clădească şi *întăriturі de piatră*.

Dacii erau *păgâni*. Ei se închinau la feldefel de dumnezei închipuiţi. Aveau credinţa însă, că *sufletul trăieşte după moarte* mai bine ca'n viaţa pământească; de aceea, ca şi celelalte popoare din neamul *Tracilor: plângeau când se năştea vre un copil şi se bucurau când le murea cineva.* Această credinţă îi făcea dispreţuitori de viaţă şi netemători de moarte.

In războaie, n'aveau pereche. Armele lor de luptă erau : *arcul şi săgeţile, cuţitul, sabia, securea şi sulita*; iar pentru apărare aveau : *scutul şi cămaşa de zale. Steagul lor era un fel de balaur cu capul de lup.*

Graiul Dacilor era la fel cu al Geţilor. Azi se cunosc foarte puţine cuvinte din vorbirea acestor strămoşi ai noştri.

PĂRINŢII POPORULUI ROMAN

1. INNAINTE DE INTEMEIEREA ROMEI

Războiul troian. Cam pe vremea pe când *pământul Românіei de azi* era stăpânit de neamul *Sciţilor*, în *Italia*, ţară aşezată în partea de miazăzi a *Europei*, luă fiinţă şi creşteă pe nesimţite poporul pe care soarta-l menise să fie părintele şi întemeietorul neamului românesc : *poporul roman*.

Inceputul naşterii acestui popor este înfăşurat în taina poveştilor rămase din vremurile vechi, vechi de tot : în legende.

Aşa,—ca s'o luăm mai dedeparte—, se povesteşte că acum vreo trei mii de ani se află în *Asia*, prin apropierea *mării Mediterane*, o puternică cetate, anume *Troia*. *Paris*, un fiu al regelui Troiei, se îndrăgi de *Elena*, soţia unui rege elen [1]), pe care o fură şi se duse

[1]). Rege grec.

www.dacoromanica.ro

cu dânsa în țara sa. Soțul Elenei, ajutat de alți regi de seama lui, porni războiu împotriva Troienilor. Zece ani ținură cetatea împresurată fără folos. După zece ani, isbutiră s'o supue prin viclesug.

Ei făcură un cal mare de lemn în marginea cetății, în care ascunseră câțiva Eleni ; iar oastea cealaltă se prefăcù că se retrage cu gând de plecare. Troienii băgară calul în cetate. Peste noapte, Elenii ascunși în cal ieșiră și deschiseră porțile cetății, pe unde intrară ceilalți tovarăși ai lor. Cetatea fu arsă și aproape toți apărătorii ei, uciși. Unul dintre apărătorii Troiei, anume *Enea*, scăpă fugind. El își părăsì patria și se așeză cu alți tovarăși ai săi în răsăritul *Italiei*, în *țara Lațiului*, unde se căsătorì cu fica regelui acelor ținuturi.

Urmașii lui Enea. Unul dintre urmașii lui *Enea*, anume *Preca*, regele *Albanilor*—popor numit astfel după *Alba-Longa*, capitala re-

LUPOAICA ALĂPTÂND PE ROMUL ȘI PE REMUL

gatului , lăsă ca urmași la domnie pe cei doi fii ai săi : *Numitor* și *Amuliu*, cu legământul ca fiecare să domnească pe rând, câte un an. Amuliu, cum puse mâna pe domnie, băgă la închisoare pe fratele său. Pe un fiu al acestuia îl omorî la o vânătoare ; iar pe fica lui Numitor, *Rea-Silvia*, o călugări. *Rea-Silvia* născù doi copii gemeni : pe *Romul* și pe *Remul*. Amuliu dădù poruncă să-i ucidă. Cel însărcinat cu omorîrea pruncilor, nu se 'ndură să se facă ucigașul unor fărădelegi nevinovate, ci îi puse într'o albioară și le dădù drumul în voia soartei pe valurile *Tibrului*, într'o vreme când apa erà crescută peste maluri. In urma retragerii apei, albia cu copiii rămase pe uscat. Auzindu-i plângând, o lupoaică trimisă de providență veni de-i alăptă. Mai târziu, niște ciobani de-ai regelui dădură peste ei. Luându-i din albiuță, îi duseră la baciul lor. Acesta îi îngriji și îi crescù ca pe copiii săi.

www.dacoromanica.ro

2. INTEMEIEREA ROMEI

Răsturnarea lui Amuliu din domnie. — Când *Romul* şi *Remul* se făcură mari, baciul le spuse cine sunt şi ce nedreptate le făcuse unchiul lor, *Amuliu*. Ajutaţi de tovarăşii lor, cei doi fraţi merseră la *Alba*, dădură jos din domnie pe regele ucigaş şi ridicară în locu-i pe bunicul lor. Cu învoirea noului rege, în anul 753 înnainte de Christos, ei puseră temelia unei noui cetăţi pe malurile *Tibrului*, în locul unde fuseseră găsiţi de ciobani. Noua cetate fu botezată *Roma*, după numele unuia dintre cei doi fraţi, Romul.

Rem muri ucis chiar de fratele său, pentrucă nu ţinuse seamă de nişte porunci ale sale. Romul rămase singur moştenitor şi stăpân pe ţara *Laţiului*. Cu ajutorul foştilor săi tovarăşi, precum şi al celorlalţi *Latini*, el supuse încetul cu încetul, toate neamurile din jurul ţării sale. Pământurile ce ţineau de Roma crescură treptat-treptat, ca şi faima poporului roman.

INTINDEREA PUTERII ROMANE

1. URMAŞII LUI ROMUL

Republica romană.—După moartea lui *Romul*, care se zice c ar fi fost ucis în nişte lupte cu popoarele vecine, timp de vreo două-trei sute de ani, s'au perindat la domnia *Romei* o sumă de regi: unii mai buni, alţii mai răi; unii mai pricepuţi, alţii mai nepricepuţi.

Cu cinci sute de ani înnainte de naşterea Mântuitorului, poporul roman—mai ales bogătaşii—, sătul de domnia regilor, hotărî să prefacă regatul Romei în *republică*, adică să pună în fruntea ţării oameni aleşi pe un timp mărginit. Starea sărăcimii ajunse însă şi mai rea în timpul republicii. Mare parte dintre oamenii nevoiaşi fură siliţi să-şi ieă lumea 'n cap.

In aceste vremuri de prefaceri, multe greutăţi au trecut şi peste capul republicii romane. *Cei avuţi* erau în veşnică neînţelegere cu *cei nevoiaşi*. Popoarele vecine urmăreau neîncetat planul să le cucerească ţara; aşa că lucrurile mergeau rău de tot. Incetul cu încetul însă, starea poporului se îmbunătăţi şi toţi Romanii, uniţi, porniră lupte crunte cu neamurile streine, pe cari le supuseră stăpânirii lor.

Faima puterii şi vitejiei romane se dusese peste mări şi ţări. Stăpânirea lor ajunsese să se întindă, nu numai în *Europa*, ci: şi în *Africa*, şi în *Asia*.

2. TRAIUL ŞI OBICEIURILE ROMANILOR

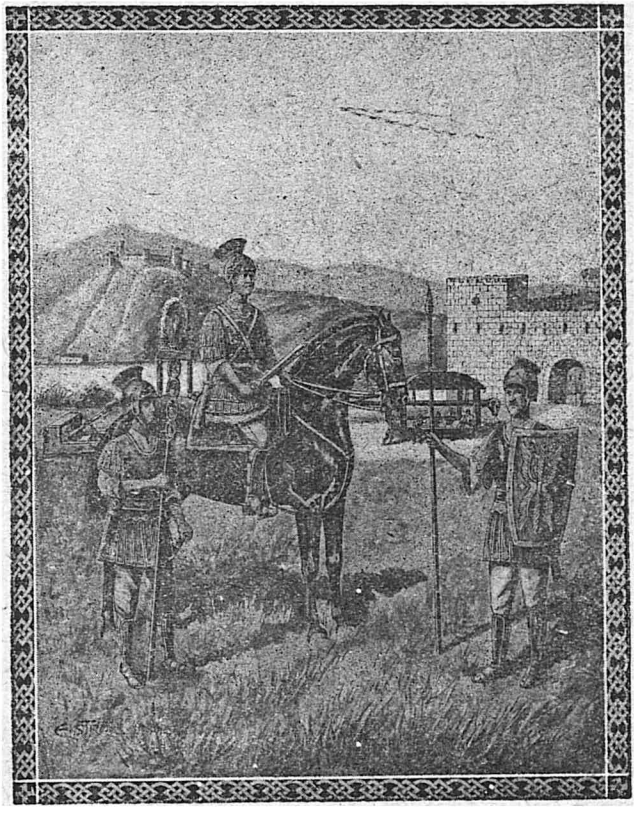
Portul lor.—*Romanii* cei vechi erau oameni: voinici, curagioşi în războae, harnici la muncă şi foarte cumpătaţi. Portul lor se deosebiă cu desăvârşire de al *Dacilor*. Astfel, ei *îşi rădeau: atât barba, cât şi mustăţile; iar părul capului îl tundeau mărunt.* Imbrăcămintea bărbaţilor erà alcătuită dintr'o *cămaşă de in*, scurtă până mai sus de genunchi, strânsă la mijloc cu o *cingătoare*. Pe picioare aveau un

www.dacoromanica.ro

fel de iţari subţiri, strânşi pe pulpe. Cei avuţi purtau pe deasupra *o manta de lână albă, fără mâneci*, numită *togă*. Incălţămintea erà alcătuită din *sandale cu tălpi de lemn*, prinse de laba piciorului cu nişte cureluşe. Ei umblau cu capul descoperit. Ostaşii purtau peste cămaşă un fel de *tunică cu mânecile scurte*.

Femeile romane erau foarte virtoase. Ele să îmbrăcau cu *un veşmânt lung până jos*, pe deasupra căruia purtau un fel de *haină lungă încopciată în dreptul umerilor*. Capul şi-l acoperiau c'un fel de basma de culori diferite. Cele cu dare de mână se încălţau cu *sandale*; cele nevoiaşe umblau desculţe.

Indeletnicirile Romanilor. — Indeletnicirea de căpetenie a *Romanilor* erà *munca pământului*, pe care-l lucrau cu ajutorul numeroşilor *robi* luaţi în răsboae. Plugăria erà o ocupaţie foarte cinstită de strămoşii noştri. Cei mai avuţi şi mai de frunte oameni ai poporului roman ţineau plugul de coarne la rând cu slugile lor, fără a se simţi umiliţi. De asemenea se mai îndeletniceau cu *creşterea vitelor* şi *cu felurite meşteşuguri*. Femeile romane erau neîntrecute gospodine şi minunate mame. Mândria şi preocuparea lor de căpetenie erà *buna creştere şi sănatoasa îndrumare a copiilor lor*.

LUPTĂTORI ROMANI

Dintre Romani s'au ridicat o sumă de oameni învăţaţi, dela cari ne-au rămas feldefel de scrieri de seamă.

Locuinţele lor. — *Locuinţele Romanilor* nu se asemănau nici pe departe cu umilele adăposturi ale *Dacilor*. Casele lor erau clădite *din cărămidă şi din piatră*, cu o măestrie neîntrecută. Oraşele întreceau în multe privinţe pe cele din zilele noastre. Străzile erau largi şi aşternute cu piatră. Clădirile publice aveau mărimi uimitoare. *Palatele, templele, circurile, teatrele, numeroasele monumente semă-*

www.dacoromanica.ro

nale în cuprinsul lor, pieţele largi şi curat întreţinute: dădeau dovada gradului de civilizaţie la care ajunsese această ramură a strămoşilor noştri.

Cetăţile sau *castrele* romane erau zidite cu atâta străşnicie, că rareori şi cu multă greutate au putut fi răsbite de vrăjmaşi.

Credinţele Romanilor.—Şi *Romanii*, ca şi *Dacii*: au fost la început păgâni. Ei credeau într'o sumă de dumnezei închipuiţi, botezaţi cu feldefel de numiri. Astfel: *Jupiter* era zeul cel mai de căpetenie — părintele zeilor, socotit ca *dumnezeu al luminii şi al puterii*; ţinea în mâna sa *fulgerele*. *Junona*—soţia lui Jupiter, era socotită *zeiţa cerului*; aveă grija *căsătoriilor* şi *a naşterilor*. *Minerva* era *zeiţa înţelepciunii*. *Apolon* era *zeul soarelui* şi *păzitorul oamenilor, de boale*. *Venera* era *zeiţa dragostei* şi *a veseliei*. *Marte* era *zeul războiului*. Apoi mai erau: *Ceres—zeiţa agriculturii*, *Vulcan—zeul focului*, *Neptun—zeul apelor*, *Mercur—zeul negoţului*, *Diana—zeiţa lunii şi a vânătorii*, *Pluton—zeul iadului*; precum şi o sumă de alte zeităţi mai puţin însemnate. Pe lângă aceştia, fiecare familie aveă zeii săi, cărora le aduceă jertfe şi pe cari-i socoteă proteguitorii casei faţă de duhurile rele şi răutăţile vrăjmaşilor.

Armata. — *Oastea romană* era neîntrecută în răsboae. Spre a fi feriţi de loviturile duşmanilor, luptătorii purtau *piepţare de zale sau de plăci de fier*, iar pe cap aveau *coifuri de metal*. Armele lor de luptă erau: *sabia*, *arcul şi suliţa*; iar pentru apărare aveau *scutul* sau *pavăza*. La dărâmarea cetăţilor vrăjmaşe, se slujeau de o sumă de maşini de răsboi; astfel: *berbecele* era folosit la dărâmarea zidurilor, *balistele* se întrebuinţau la aruncarea pietrelor peste parapetele cetăţilor; şi altele.

Datorită scrierilor rămase din acele vremuri, graiul *Romanilor* a străbătut veacurile, întocmai ca şi graiul *Elenilor* vechi. Vorbirea noastră, a *Românilor*, se aseamănă foarte mult cu vorbirea strămoşilor noştri, Romanii.

3. CEI MAI DE SEAMĂ CONDUCĂTORI AI ROMANILOR

Iuliu Cezar.—Cu vreo şaizeci de ani înnainte de naşterea Mântuitorului se ridică în fruntea poporului roman unul dintre cei mai vestiţi generali din vremea veche, anume *Iuliu Cesar*, un bărbat viteaz şi foarte priceput. El cuceri pământurile *Franţei* şi ale *Germaniei* de azi, şi le trecù sub stăpânirea Romanilor. Cezar mai avù lupte cu naţiile din: *Spania*, *Grecia*, *Egipt*, precum şi cu cele din *Africa*, pe cari de asemenea le supuse. El ştiù să se facă atât de preţuit de popor, încât toţi se învoiră să-l aleagă *împărat al Romanilor* pe viaţă, cu dreptul ca după el să domnească urmaşii săi. Nu se bucură însă prea mult timp de această mărire lumească, pentrucă fu ucis mişeleşte de o tovărăşie de bogătaşi, în fruntea cărora se află chiar un fiu de suflet al lui Cezar, anume *Brutus*.

După moartea lui Cezar se începură iarăşi frământări şi lupte grozave pentru întâietate, între căpeteniile poporului roman.

www.dacoromanica.ro

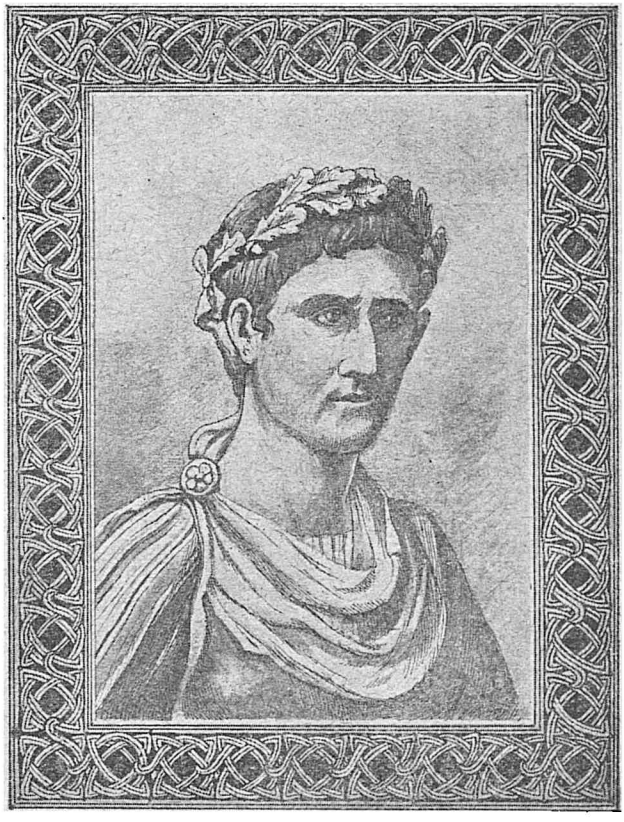
4. INTEMÉIEREA IMPERIULUI ROMAN

Impăratul Octavian August. Cu vreo treizeci de ani înnainte de naşterea Mântuitorului, *Octavian*, un nepot şi fiu de suflet al lui *Cezar*, isbuti să ajungă în fruntea poporului. Ca şi unchiul şi părintele său adoptiv, căpătă rangul de *împărat* şi titlul de *August*, adică om mai presus de ceilalţi muritori. El domni patruzecişicinci de ani.

In timpul domniei lui Octavian, se născù Mântuitorul Christos în orăşelul Betleem din Palestina.

Cu *Octavian August* începù un lung şir de împăraţi, dintre cari, unii urcară împărăţia *Romanilor* la înnălţimi de glorie uimitoare; alţii târîră prin mocirlă această glorie.

Până la *marele Traian, cuceritorul Daciei*, se perindară pe tronul imperiului roman vreo treisprezece împăraţi.

IMPĂRATUL OCTAVIAN-AUGUST

Primele cioceniri dintre Romani şi Daci. — Subt împăratul *Domiţian*, ajuns la cârma imperiului cam la vreo optzeci de ani după naşterea Mântuitorului, *Dacii* începură să turbure liniştea *Romanilor*. Conduşi de viteazul lor rege, *Decebal*, ei putură să înfrunte armatele împărăteşti, comandate chiar de Domiţian. Ca să aibă linişte din partea lor, împăratul Romanilor primi să le plătească un fel de soldă anuală, cu legământul ca Dacii să apere hotarele imperiului de alţi năvălitori. Ba, se mai legă să le dea chiar arme şi instructori, cari să-i înveţe meşteşugul războiului. După vreo cincisprezece ani de domnie, Domiţian muri. In locu-i fu ales împărat, bătrânul *Nerva*, care domni numai doi ani.

www.dacoromanica.ro

IMPĂRATUL TRAIAN

1. CELE DINTÂI LUPTE CU DACII

Pregătirile lui Decebal. — *Romanii* suferiră umilirea de a plăti bir *Dacilor* numai până în anul 98 după *Christos*, când se ridică pe tronul împărătesc, vestitul *Traian*, fiu de suflet al bătrânului *Nerva*. El erà de fel dintr'un orăşel din *Spania*, anume *Italica*.

ÎMPĂRATUL TRAIAN

Cu domnia împăratului Traian începură zile grele pentru *Daci*. *Decebal* îşi dete seama, că nu e de glumit cu noul împărat, şi porni să-şi pregătească poporul pentru vremurile grele ce-l aşteptau. El se înţelese cu ceilalţi vecini, ca să ţină piept împreună furiei romane. Traian află despre planurile vrăjmaşului său, fapt ce-l îndârjì şi mai mult. El se legă cu nestrămutare, să supună puterii sale poporul neastâmpărat al Dacilor.

Cele două războae crâncene purtate împotriva lor au ridicat deopotrivă : şi *gloria Romanilor*, şi *vitejia Dacilor*.

Primele ciocniri. — Cele dintâi lupte dintre *Romani* şi *Daci*, sub *Traian* şi *Decebal*, s'au început în anul 101 după Christos.

Încă din vreme, Traian îşi luă toate măsurile, ca lupta împotriva neastâmpăraţilor Daci să-l ducă la isbândă deplină. El însuşi supraveghie pregătirile ce se făceau : atât pe pământul *Iugo-Slaviei*, cât şi în *Bulgaria* de azi, ca oştile să nu aibă nici o lipsă.

In primăvara anului 101 după Christos, trecù *Dunărea* pe un pod de luntri şi pătrunse în ţara vrăjmaşilor săi, cam pe la *Baziaşul* de azi. La început, Decebal se feri de luptă faţişă cu Romanii. El se retrase treptat-treptat în adâncul ţării sale, urmărit pas cu pas de Traian. Zadarnic trimise solie de pace căci Traian nici nu voì să auză de aşa ceva, până ce nu va îngenunchià trufia regelui dac. In acest timp, armatele romane înnaintau spre *Sarmisegetuza*, capitala *Daciei*,

www.dacoromanica.ro

care veneà cam pe unde este astazi *Grădiştea* din Ardeal. Ca să-şi apere reşedinţa, Decebal fu nevoit să încerce a opri pe vrăjmaşi din cale. El se pregătì de luptă. Cam prin apropiere de isvoarele râuleţului *Bersava* din *Banat*, pe unde vine *Jidovinul* de azi, avù loc prima ciocnire mai însemnată între cele două oştiri vrăjmaşe. Dacii s'au luptat cu înverşunare, nădăjduind că vor înfricoşà pe Romani şi-i vor face să se retragă din ţara lor. O sumă de morţi şi răniţi au căzut din amândouă părţile. Se zice că atât de mulţi răniţi au fost, în cât nu se mai ajungeau legăturile pentru răni. Atunci, împăratul Traian a dat poruncă, să se sfâşie rufăria şi hainele sale spre a se legà rănile ostaşilor.

ÎMPĂRATUL TRAIAN

Această luptă crâncenă nu aduse : nici victoria deplină a Romanilor, nici înfrângerea desăvârşită a Dacilor. Şi unii, şi alţii : se pregătiră cu îndârjire pentru noui ciocniri. Dacii urmară să hărţuiască neîncetat pe Romani în pregătirile lor. Sosind iarna, oştile romane se închiseră în cetăţi bine întărite şi făcute cu mult meşteşug. Dacii căutară să-şi ieà şi ei toate măsurile de apărare.

Lupta dela Tape. — In primăvara anului 102, oştirea romană, mărită cu noui ajutoare venite din imperiu, porni spre capitala *Daciei*. Puţin mai sus de *Caransebeşul* de azi, cam unde se întâlneşte râuleţu *Bistra* cu *Temeşul* din *Banat*,—la localitatea *Tape*—, cele două oştiri vrăjmaşe se ciocniră cu mare furie. *Dacii* erau adăpostiţi în metereze făcute cu multă trudă. Indârjirea *Romanilor* şi armele lor de răsboi nimiciră însă întăriturile vrăjmaşilor, cari se luptau cu o furie nebună.

www.dacoromanica.ro

De o parte şi de alta, vitejii se prăbuşau : cu zecile, cu sutele, cu miile. Vrăjmaşii se amestecau unii cu alţii. Săbiile şi lăncile Romanilor se încrucişau cu securile Dacilor. Oamenii deveniseră fiare. Sângele ce curgeà din amândouă părţile aţâţà şi mai mult turbarea răsboinicilor. Furia nu mai cunoşteà margini. Luptătorii întreceau în sălbătecie fiarele munţilor. In sfârşit, oastea Dacilor începù să se clatine. Incetul cu încetul mulţimea răsboinicilor se pierdù în adâncul codrilor, lăsând în mâinile Romanilor învingători o sumă de captivi şi de prăzi.

Şi Romanii s'au purtat crud cu cei prinşi ; dar nici Dacii nu le-au rămas datori. Captivii romani fură daţi pe mâinile femeilor, cari

LUPTELE DIN JURUL SARMISEGETUZEI

înnainte de a-i ucide, îi batjocoriră cum se pricepură ele mai strașnic.

Impresurarea Sarmisegetuzei.—Dela *Tape*, *Romanii* porniră pe valea *Bistrei*, în sus, drept spre cetatea lui *Decebal*. Cu multă greutate străbătură îngustele văi ale munţilor. Calea le fu şi mai îngreunată din pricina numeroaselor piedici puse în drumul lor de către *Daci*, cari nu încetară o clipă a-i hărţui. Toate aceste piedici nu-i putură opri în loc. Numai când îşi văzù cetatea înconjurată de oştile romane, Decebal înţelese că orice împotrivire e zadarnică. La început, Dacii încercară să-şi apere capitala ţării ; în urmă, regele şi căpeteniile lor hotărîră să facă pace.

Pacea dintre Romani şi Daci.—Insuşi *Decebal* ieşi din cetate în fruntea soliei care merse la *Traian*, să ceară curmarea luptei. Impă-

www.dacoromanica.ro

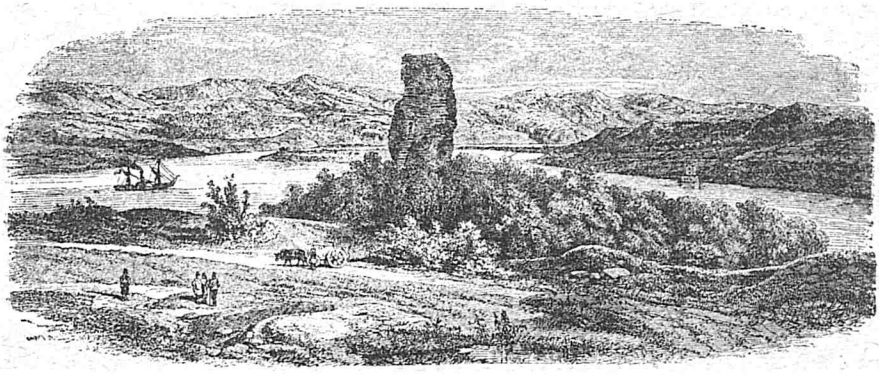
ratul *Romanilor* primi să se facă pace, însă cu îndatorirea ca *Dacii să întoarcă învingătorilor lor: armele, maşinile de răsboi, meşterii şi pe toţi fugarii romani; să-şi dărâme toate întăriturile şi să nu mai clădească altele noui; să recunoască stăpânirea romană peste ţinutul cucerit până atunci din cuprinsul Daciei; să cunoască de prieteni şi duşmani ai lor pe toţi prietenii şi vrăjmaşii Romanilor.*

Decebal îşi plecă grumazii, dar nu şi sufletul, înnaintea biruitorului. El se prefăcù a împlini voile lui Traian, care se reîntoarse la *Roma* în toamna anului 102, ca învingător al celui mai viteaz vrăjmaş din vecinătatea imperiului. Aleşii poporului roman îl numiră *Dacicul*, adică biruitorul *Dacilor*.

Bucuria învingătorilor fu nemăsurată. Ei prăsnuiră această isbândă cu serbări mari, cari avură loc în tot cuprinsul împărăţiei timp de mai multe zile.

2. CUCERIREA DACIEI

Pregătiri de luptă.—Neastâmpăratul *Decebal* curmă mai curând

RĂMĂŞIŢELE TURNULUI LUI SEVER ŞI ALE PODULUI LUI TRAIAN
(După o ilustraţie foarte veche).

decât s'ar fi crezut, veselia biruitorilor săi. Cum îşi văzù ţara golită de vrăjmaşi, el începù pregătirile unui nou răsboi cu *Romanii*. Legămintele făcute prin actul de pace, le împlini cu totul dimpotrivă. Nimic din ceeace se îndatorase să facă, nu făcù.

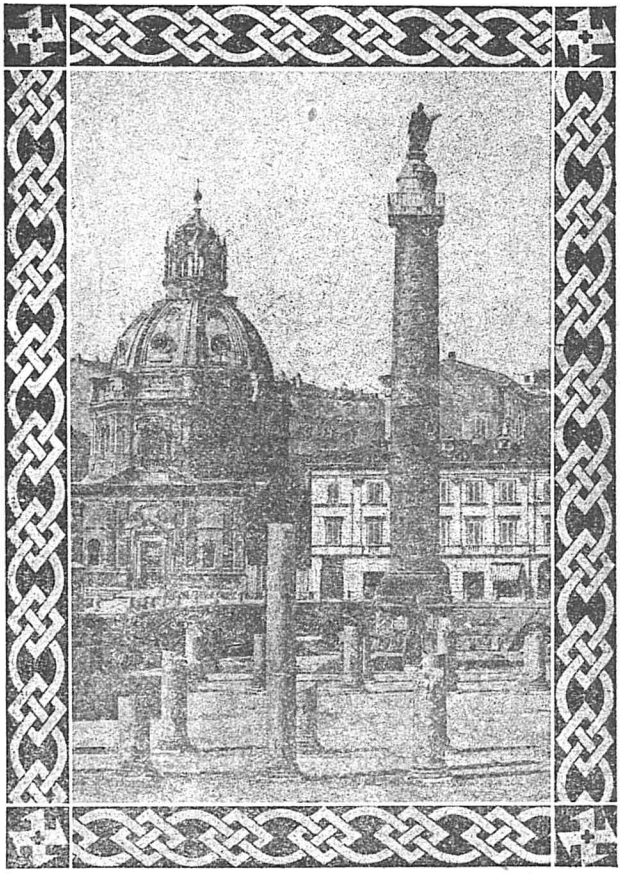
Inşelăciunea regelui *Dacilor* îndârji din cale-afară pe *Traian*. El se hotărî să pornească răsboi de nimicire împotriva acestor vrăjmaşi îndărătnici. In primăvara anului 101 după Christos, înconjurat de cei mai de seamă comandanţi romani, veni la *Dunăre* în fruntea unei numeroase oştiri. Ca să aibă o legătură statornică între imperiul său şi ţinutul Dacilor, puse pe cel mai vestit arhitect din vremea aceea, pe *Apolodor* din oraşul *Damasc*, să-i facă un pod de piatră peste Dunăre, cam în dreptul oraşului *Turnu-Severin* de azi. Spre a nu fi împiedecată zidirea podului, el trecù pe celălalt mal al apei un însemnat număr de ostaşi, cari ţinură piept Dacilor până ce lucrarea fu terminată.

Inceputul celui de-al doilea răsboi.—In primăvara anului 105

www.dacoromanica.ro

după Christos, întreaga oştire romană pătrunse în cuprinsul *Daciei*. De astă dată, calea urmată spre capitala lui *Decebal* fu prin *Oltenia*. După grele şi necurmate lupte, *Traian* ajunse din nou sub zidurile *Sarmisegetuzei*. Decebal încercă să cadă iarăşi la pace, dar cererea lui nu mai fu luată în seamă.

Moartea generalului Longin.—Prin vicleşug, regele *Dacilor* isbuti să atragă în tabăra sa pe *Longin*, unul dintre cei mai vestiţi şi mai iubiţi generali ai lui *Traian*, sub cuvânt că vrea să hotărască împreună condiţiile de supunere ale Dacilor. Longin se încrezù în spusele vicleanului rege; dar, cum pătrunsé în tabăra vrăjmaşă, fu luat captiv. *Decebal* încercă să stoarcă dela el mărturisiri asupra planurilor lui Traian, dar fără isbândă. Dacă văzù, trimise vorbă împăratului, să se retragă din *Dacia*, căci altfel va ucide pe Longin. Viteazul general roman, aflând de planul lui Decebal, vesti pe Traian printr'un credincios al său, că el s'a hotărît să-şi curme zilele pentru gloria patrici şi deci să nu asculte de ameninţările regelui barbar. In acelaş timp luă otravă şi muri în închisoare.

COLUMNA LUI TRAIAN, DELA ROMA

Cucerirea Sarmisegetuzei. Moartea lui Decebal. — Impăratul *Romanilor* şi armatele sale, aflând de sfârşitul generalului lor, porniră cu furie şi mai grozavă împotriva vrăjmaşului viclean. Mai ales când văzură spânzurat pe zidurile *Sarmisegetuzei*, corpul lui *Longin*, furia nu mai avù margini. Spărturi mari făcute în meterezele cetăţii deschiseră drumul năvălitorilor înlăuntrul întăriturilor. *De-*

www.dacoromanica.ro

cebal şi supuşii săi, văzându-şi pieirea, deteră foc oraşului. Fruntaşii poporului îşi făcură seama bând otravă sau omorîndu-se între dânşii; iar regele *Dacilor*, *ultimul lor rege*, îşi înfipse el însuşi sabia în pântece, găsind mai dulce moartea, decât robia romană.

Astfel se sfârşi acest crâncen războiu, care făcù să piară din rândul naţiunilor libere un popor viteaz, un popor care isbutise să ieà bir mândrei *Rome* timp de aproape doisprezece ani. Această isbândă însă, a fost scump plătită de poporul roman, care jertfì multe vieţi de generali viteji şi foarte, foarte multe vieţi de oşteni.

3. SĂRBĂTORIREA VICTORIEI

Intinderea stăpânirii romane peste tot cuprinsul Daciei. — Pentru desăvârşirea stăpânirii romane asupra *Daciei*, *Traian* căută să

RĂMĂŞIŢELE MONUMENTULUI DELA ADAM-KLISI, DIN DOBROGEA
(După Alexandru I. Odobescu).

nimicească orice urmă a puterii *Dacilor*. El urmări sfărâmăturile armatei vrăjmaşe: robindu-le sau nimicindu-le. Armata romană străbătù ţinutul cucerit. până dincolo de *Nistru*, supunând puterii sale tot cuprinsul Daciei. Ea ridică pretutindeni cetăţi şi metereze în cari se statornicì, ca să apere nouile pământuri.

După ce Traian băgă groaza puterii sale în popoarele vecine cu imperiul roman, lăsă de pază în Dacia o parte din oştire; iar el se întoarse biruitor la Roma.

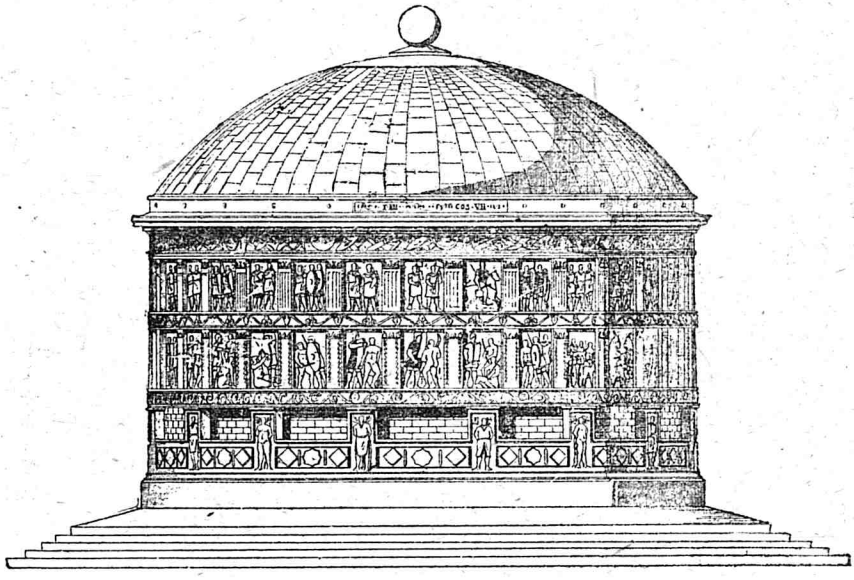
Prăsnuirea isbândei. — *Innainte de a intrà în cetatea sfântă, Traian aşteptă pe bătrâna sa mamă, să vie din Spania, spre a împărtăşi împreună cu ea bucuria biruinţei. Acest fapt l-a ridicat şi mai mult în văzul poporului, mândru că ştăpânul său, nici în culmea gloriei nu-şi uitase de aceea care-i dăruise viaţa şi-i călăuzise primii paşi în anii copilăriei.*

Trei luni şi mai bine — o sută douăzecişitrei de zile au ţinut ser-

www.dacoromanica.ro

bările şi petrecerile în tot cuprinsul împărăţiei, de bucurie că *Dacia*, cu tot poporul şi avuţiile sale, intrase în stăpânirea *Romanilor*.

In amintirea acestei izbânzi a fost ridicat la *Roma* un monument de marmoră, înalt de 43 de metri. Pe el au fost săpate 124 de tablouri, cari înfăţişează diferite vederi mai de seamă, luate din luptele Romanilor cu Dacii. Prin anul 109 după Christos, *Traian* puse să se ridice din piatră un măreţ monument în *Dobrogea*, la *Adam-Clisi*, care să amintească stăpânirea romană peste Dacia. Monumentul dela Roma, numit *Columna lui Traian*, e în fiinţă şi astăzi; pe când cel din Dobrogea s'a năruit; iar pietrele lui au fost înghiţite de acest pământ neîndurător, care tăinuieşte şi va tăinui subt învelişul său gloria atâtor lumi apuse!

MONUMENTUL DELA ADAM-CLISI
(După Alexandru I. Odobescu).

DACIA SUB STĂPÂNIREA ROMANĂ

1. NAŞTEREA POPORULUI ROMÂN

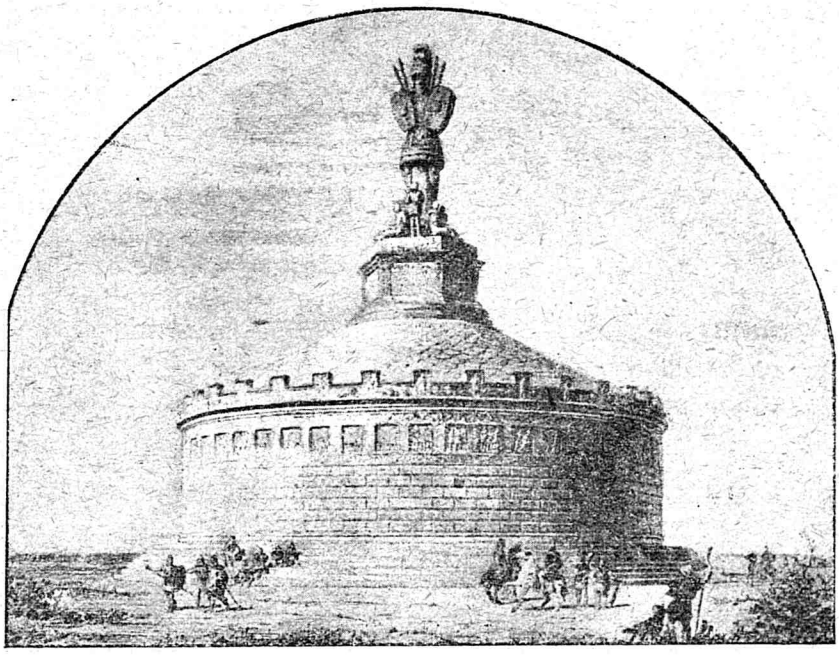
Inceputul organizării Daciei. — După strălucita isbândă a oştilor romane asupra armatelor lui *Decebal*, şi după cucerirea *Sarmisegeluzei*: tot cuprinsul *Daciei*, împreună cu locuitorii ei, trecù în stăpânirea *Romanilor*. Cum se mântuì cu sărbătorirea victoriei, primul gând al lui *Traian* fu să orânduiască viaţa nouei provincii la fel cu a celorlalte ţinuturi din cuprinsul imperiului.

Aduse mai întâi armată, pe care o rânduì pe la hotarele nouilor pământuri cucerite, spre a le apărà de urgia popoarelor năvălitoare;

www.dacoromanica.ro

numì guvernator roman, căruia — pentru lesnicioasa cârmuire a poporului — îi dete într'ajutor o sumă de funcţionari adusi din lăuntrul imperiului.

Primele aşezări ale Romanilor în Dacia. — In urma cumplitelor răsboae duse cu *Romanii*, pieriseră în lupte o sumă de *Daci*. Alţii se ascunseseră în adâncul codrilor şi întunecimile peşterilor, aşteptând liniştirea vremurilor. Romanii, văzând belşugul de frumuseţi şi bogăţii fireşti ale nouilor pământuri cucerite, începură să se strămute în *Dacia*, în număr foarte mare, îndeletnicindu-se cu munca pământului, precum şi cu tot felul de meşteşuguri, şi mai ales cu scoaterea aurului şi argintului din blagoslovitul pământ al acestei ţări.

MONUMENTUL DELA ADAM-KLISI
(După Grigore Tocilescu).

Locuitorii *daci*, văzând firea liniştită a cuceritorilor, îşi părăsiră ascunzătorile şi începură a intră în legături de prietenie cu nouii stăpânitori. Dela prietenie ajunseră la înrudire cum erà şi firesc.

Prin amestecul Dacilor cu Romanii se începù plămădirea unui nou popor, în vinele căruia se răvărsă însuşirile alese ale celor două neamuri: vitejia şi hărnicia.

Civilizaţia romană în Dacia. Mai bine de un veac, locuitorii *Daciei* muncirà cu cea mai mare râvnă pentru ridicarea şi înflorirea patriei lor. Pretutindeni se înnălţară cetăţi şi oraşe cu : temple, palate, teatre, băi, apeducte şi alte clădiri de folos obştesc. Atâta

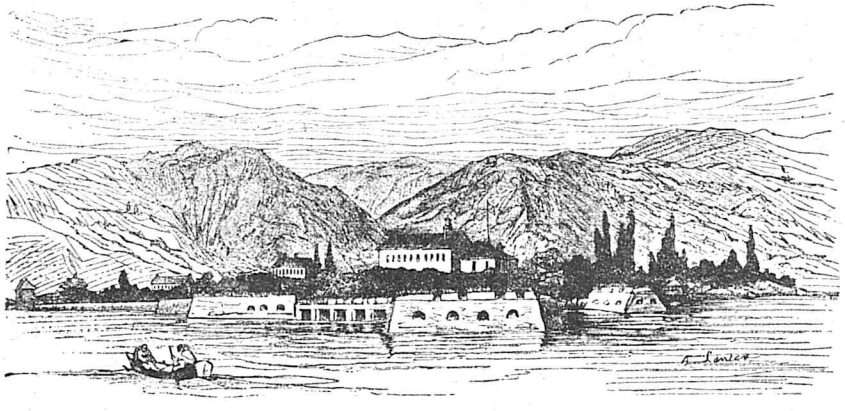
www.dacoromanica.ro

belşug şi mulţumire se revărsase asupra acestei ţări, încât toţi o numiau *Dacia felix* — adică *Dacia fericită*.

Sarmisegetuza fosta capitală a Daciei — luă o înfăţişare nouă. In locul clădirilor de bârne, ale *Dacilor*, se înnălţă o cetate măreaţă, cu ziduri de piatră şi cu tot felul de înfrumuseţări. Noua capitală a Daciei fu numită *Ulpia-Traiana*, după numele cuceritorului. Aci stăteă guvernatorul întregului ţinut.

Ruinele acesteï cetăţi se văd şi astăzi lângă satul *Grădiştea* din ţinutul *Haţegului*. De asemenea se mai găsesc urme de cetăţi romane: la *Reşca* — în judeţul *Romanaţi*; la: *Celeï*, *Turnu-Severin*, *Orşova*, *Mehadia*, *Caransebeş*, *Slatina*, *Alba-Iulia*, *Turda*, *Abrud* şi în alte multe părţi ale ţării.

Apărarea Daciei. — Spre a o ferì de jafurile vecinilor vrăjmaşi, *Traian* aduse o sumă de ostaşi romani, cari — pe lângă că păzeau buna rânduială în lăuntrul ţării — stăteau strajă neadormită la grani-

CETATEA ORŞOVEI

ţele *Daciei*. In partea de răsărit, prin *Basarabia*, se ridicară metreze de apărare între *Prut* şi *Nistru*—, aşa numitele *valuri romane*, spre a stăvilì înnaintarea barbarilor cari amenințau liniştea ţării.

La adăpostul oştilor şi legilor poporului român a înflorit şi s'a desvoltat o nouă viaţă în lăuntrul provinciei cucerită de Traian: o viaţă de muncă cinstită, isvorîtă din sănătoasa alcătuire a traiului familiar în care: iubirea curată dintre soţi, respectul fiilor faţă de părinţi şi dragostea părinţilor către fii, erau adevăratele temelii ale vieţii casnice.

2. RETRAGEREA OŞTILOR ROMANE DIN DACIA

Inceputul năvălirilor barbare. Fericirea revărsată peste pământul *Daciei* nu dură însă, multă vreme. Cam pe la începutul veacului al treilea după naşterea Mântuitorului, puhoiul noroadelor barbare începù să se arate dinspre miazănoapte şi răsărit. Valurile sălbaticilor năvălitori se sparseră de piepturile *Romanilor*, cari străjuiau

www.dacoromanica.ro

hotarele; dar barbarii erau tot mai mulţi; se 'mpingeau din spate unii pe alţii şi vitejia romană, cu greu mai pridideà hoardele năvălitoare.

De nenumărate ori, gloatele barbare isbutiră să spargă rândurile apărătorilor, revărsând asupra *Daciei* pieirea şi jaful cel mai cumplit. Locuitorii băştinaşi începură să înfunde iarăş desişul codrilor şi adâncul peşterilor: satele rămaseră pustii, oraşele nu mai putură fi apărate, câmpiile se părăginiră; iar jalea şi pustiul se revărsă peste întinsul fericitei Dacii de altădată.

Treptat-treptat, *oştile romane* strămutară hotarele Daciei, tot trăgându-se înnapoi din faţa năvălitorilor, până când *în anul 271 după Christos, urmând porunca împăratului Aurelian, părăsiră cu*

desăvârşire Dacia, pe care o lăsară în seama *Goţilor*—un popor barbar, statornicit la început în răsăritul *Moldovei* de azi.

Statornicia poporului de jos.— Odată cu oştile romane, trecură peste *Dunăre*: atât slujbaşii împărăteşti, precum şi bogătaşii—cari nu se simţeau nicidecum ispitiţi să rămână în *Dacia* părăsită.

Locuitorii de jos, legaţi de pământul muncit cu sudoarea frunţii lor, în care se odihnea ţărâna: părinţilor, fraţilor, surorilor şi fiilor lor, nu s'au îndurat să părăsească vatra strămoşească. Ei au rămas aci, păstrători ai graiului şi datinelor străbune. Ajutaţi de soartă şi sprijiniţi de o nemărginită răbdare: ei s'au războit cu nevoile şi au isbutit să înfrunte viforul năvălirilor, păstrând pecetia obârşiei lor latine, pe care ne-au trecut-o moştenire, nouă, urmaşii lor.

www.dacoromanica.ro

3. PĂTRUNDEREA CREŞTINISMULUI IN DACIA

Invăţătura creştină. — *Încă dela aşezarea Romanilor în Dacia, odată cu statornicirea lor aci, începură a pătrunde pe nesimţite în sufletul norodului, sfintele învăţături ale Mântuitorului învăţături atât de mult lăudate în timpul acela.*

Faţă cu credinţele rătăcite ale păgânismului, cuvântul sfânt al Evangheliei se revărsă în sufletul credincioşilor ca un balsam alinător al celor mai crunte dureri. *Credinţa în existenţa unei puteri călăuzitoare, suprafireşti: dreaptă, bună şi iertătoare; nădejdia unei vieţi viitoare, lipsită de greutăţile şi durerile vieţii pământeşti; şi iubirea creştinească propoveduită de Mântuitorul Christos şi de sfinţii Săi apostoli cu o hotărîre nestrămutată: le-au dat tăria să înfrunte neînchipuitele greutăţi cu cari au avut de luptat în lungul veacurilor!*

Prigonirea Creştinilor. Mare a fost prigoana dusă de împăraţii romani împotriva acestei învăţături noui, pe care, sufletul lor, orbit de credinţele păgâneşti, nu o puteă înţelege. Însăşi *Traian* a fost unul dintre cei mai cruzi prigonitori ai Creştinilor. Totuşi, cu cât persecuţia eră mai cruntă, cu cât chinurile celor prigoniţi erau mai mari şi mai dureroase, cu atât îndârjirea şi dragostea pentru apărarea învăţăturilor propoveduite de blândul *Christos* erau mai înflăcărate.

După părăsirea *Daciei* de către oştile şi slujbaşii romani, creştinismul rămase singura mângâiere a poporului lăsat aci în voia soartei. *La umbra crucii şi credinţei creştine, strămunii noştri se oţeliră împotriva nevoilor, isbutind să răsbată vremile, să înfrunte restriştile, spre a ne păstră neştirbit pământul pe care-l stăpânim noi astăzi.*

NĂVALA NEAMURILOR BARBARE

1. CELE DINTÂI POPOARE NĂVĂLITOARE

Puhoiul năvălitorilor. — Timp de o mie de ani după părăsirea *Daciei*, strămoşii noştri au trăit într'o veşnică sbuciumare. Toate neamurile barbare din *nordul Europei* şi *răsăritul Asiei* s'au perindat peste trupul ţării noastre, pătrunzând în imperiul roman după jafuri şi prădăciuni. Rând pe rând, alungându-se unii pe alţii, *Goţii*, *Hunii*, *Gepizii*, *Avarii*, *Slavii*, *Bulgarii*, *Ungurii*, *Pecinegii*, *Cumanii* şi *Tătarii*: turburară necontenit, vreme de zece veacuri, liniştea strămunilor noştri.

Goţii erau un popor de *neam german*, revărsat peste pământul *Daciei* depe lângă ţărmurile *mării Baltice*. Ramura dintre *Carpaţi* şi *Nistru* purtă numele de *Ostrogoţi*; iar cei din *apusul Carpaţilor* se numiau *Vizigoţi*.

Hunii au silit pe *Goţi*, să se retragă peste *Dunăre*, prin părţile *Adrianopolului*, unde nu rămaseră decât vreo treizeci de ani. De aci se strămutară tocmai în cuprinsul *Spaniei*, unde întemeiară *regatul Vizigoţilor*.

www.dacoromanica.ro

Hunii sunt pomeniţi ca cei mai groaznici barbari dintre toate neamurile cari au năvălit în *Dacia*. Ei îşi trăiau viaţa mai mult pe cai. Mâncau şi dormiau călare. Femeile şi copiii locuiau în care trase de boi, întocmai ca ţiganii călători de azi. Imbrăcămintea lor îi făceà şi mai fioroşi. Purtau cămăşi de in, pe cari nu le spălau niciodată; nădragii erau de piei de capră; iar pe deasupra se îmbrăcau cu un fel de straie făcute din piei de tot soiul de lighioane. Drept coifuri aveau pielea jupuită depe capetele fiarelor sălbatece, ca: lupi, urşi şi alte jigănii. Erau groaznici la vedere şi prin făptura chipului lor. Aveau capul lătăreţ, umerii obrajilor ieşiţi, ochii mici şi duşi în fundul capului, mustăţile ţepoase, capul ras şi doar în

VIN BARBARII !...

creştet îşi lăsau câte un smoc de păr. Hrana lor erà: laptele, sângele şi carnea animalelor. Carnea o puneau sub şeile cailor, ca să se frăgezească, şi apoi o mâncau crudă. In lupte beau sângele vrăjmaşilor, iar scăfârliile celor prinşi în răsboaie le agăţau de şeile cailor.

Astfel au fost năvălitorii cu cari străbunii noştri şi-au mâncat amarul veacuri dearândul!

Hunii erau de neam mongolic. Ei s'au revărsat peste ţara noastră din *întunecimile Asiei*, năpădind chiar în cuprinsul împărăţiei romane, care începuse să se clatine din pricina luptelor lăuntrice dintre fruntaşii poporului.

Atila, căpetenia Hunilor. Pe la începutul veacului al cincilea, hoardele barbare ale *Hunilor* s'au adunat subt o singură căpetenie,

www.dacoromanica.ro

sub groaznicul *Atila*, numit și *biciul lui Dumnezeu*. Acesta își pusese 'n cap să robească imperiul roman. Planul lui nu izbuti, căci oștile romane se luptară cu atâta îndârjire, încât sălbatecii năvălitori fură nevoiți să se retragă din cuprinsul imperiului. Murind Atila, puterea Hunilor se nărui.

Gepizii erau un popor barbar cam de acelaș neam cu *Goții*. Ei se războiră cu *Hunii*, pe cari-i împinseră spre țărmurile de miazănoapte ale *mării Negre*. Gepizii se așezară în *ținuturile Ardealului și Olteniei*. Puterea lor nu fu de lungă durată. Peste ei se năpustiră *Avarii* — un nou puhoi de barbari —, revărsați din *adâncul Asiei*, isvor nesecat în seminții de neam sălbatec.

Avarii au pustiit pământurile străbune cu aceeași groaznică sălbătecie ca și *Hunii*. In drumul lor spre inima *Europei*, ei au supus neamul *Bulgarilor* — sau *Volgarilor* — așezați pe valea *fluviului Volga*, și au silit pe *Slavii* statorniciți pe *valea Niprului*, să se împrăștie : unii ridicându-se spre miazănoapte, iar alții, coborîndu-se spre *Dunăre*. Slavii, fiind un neam de oameni pașnici, și-au întocmit aci așezări omenești mai temeinice și au intrat în legături de prietenie cu locuitorii băștinași, trăind laolaltă vreme îndelungată.

Hoardele avare își croiră drum prin nordul *Moldovei*, prădând și nimicind totul în calea lor. Acești barbari se așezară în valea *Tisei*, de unde—timp de două veacuri—îngroziră cu năvălirile și jafurile lor neamurile din răsăritul Europei, până la *Țarigrad*.

Puterea Avarilor fu nimicită de *Carol-cel-Mare*, împăratul *Francilor*. Cu vremea, ei se amestecară și se pierdură în sânul celorlalte popoare ale Europei.

2. ALTE POPOARE NĂVĂLITOARE

Slavii și-au părăsit pământurile lor siliți de neamurile năvălitoare, cari s'au năpustit peste ei. Popor liniștit, întâlnind în ținutul dintre *Carpați* și *Balcani* pe străbunii noștri—oameni pașnici, cu așezări gospodărești, și îndeletnicindu-se cu munca pământului și creșterea vitelor—, s'au apropiat de ei ca de niște frați ; și au trăit tot timpul ca și cum ar fi fost laolaltă de când lumea. Cu vremea, cei din stânga *Dunării* s'au pierdut în sânul poporului român, cu care s'au făcut tot una ; pe când cei din dreapta Dunării, fiind mai numeroși, și-au putut păstră mai cu ușurință : limba, obiceiurile și datinele strămbune.

Căpeteniile Slavilor se numiau *jupani* sau *cnezi*, numiri cari s'au păstrat și de strămbunii noștri până la formarea principatelor române : *Valahia sau Muntenia*, și *Moldova*.

Bulgarii — numiți la început și *Volgari*, după numele *fluviului Volga*, în preajma căruia tăbărîseră — au fost un neam barbar de aceeaș viță cu *Hunii* și cu *Avarii*. Pe la sfârșitul veacului al șaptelea, după nașterea Mântuitorului, o parte dintr'înșii, sub conducerea unei căpetenii sau *han*, anume *Asparuch*, s'a rupt de ceilalți și s'a coborît în ținutul dintre *Dunăre și Balcani*, unde s'a amestecat cu *Slavii*, cu cari s'a făcut tot una.

Creștinarea Bulgarilor. — Prin veacul al noulea după Christos,

www.dacoromanica.ro

din îndemnul unui han al lor, anume *Boris*, *Bulgarii* s'au creştinat. Mai târziu, căpeteniile lor luară numele de *ţari*. Aceştia duseră lupte necurmate împotriva *împărăţiei Ţarigradului* sau *Constantinopolului* — pe care voiau să pună stăpânire. Un împărat al acestei ţări, anume *Vasile* zis şi *Bulgaroctonul*, adică biruitorul Bulgarilor —, îi bătu aşa de straşnic, încât le tăie pofta de a mai visă stăpânirea acestei împărăţii.

Intre Bulgari s'au ridicat doi călugări: *Metodie* şi *Chiril*, cari au luptat pentru răspândirea creştinismului în mijlocul naţiunilor de neam slav. Aceştia au tălmăcit *Sfânta Scriptură* în limba slavonă. Activitatea lor avù o mare înrâurire asupra vieţii religioase a poporului român, care a folosit multă vreme limba slavă în biserică, precum şi scrierea cirilică născocită de călugărul Chiril.

Ungurii au pornit a năvăli în *Europa* pe la sfârşitul veacului al noulea. Prima lor aşezare a fost prin *Basarabia* de azi, de unde au fost goniţi de *Pecenegi*—alt popor barbar de neam mongol, care s'a revărsat de prin ţinuturile din jurul *munţilor Urali* şi s'au statornicit vremelnic pe sub *poalele Carpaţilor*. Văzând că n'au linişte din partea Pecenegilor şi *Bulgarilor*, Ungurii porniră spre miazănoapte, trecură Carpaţii şi se aşezară în *ţinutul dintre Dunăre şi Tisa*, unde se statorniciră mai temeinic. Ei căutară să-şi întindă stăpânirea şi peste ţările vecine. Se războiră cu ducii sau voivozii ducatelor româneşti din: *Ardeal*, *Crişana şi Timişoara*, pe cari-i supuseră. Ca să stârpească neamul românesc de prin aceste ţinuturi, aduseră ţărani germani—strămoşii *Saşilor* de azi, cărora le dete pământuri în Ardeal. In răsăritul Ardealului se statorniciră *Secuii* — aduşi ca să apere graniţa răsăriteană de năvălirea altor barbari; iar prin *Banat* se aşezară *Şvabii* locuitori tot de neam german, ca şi Saşii.

Cu toate încercările lor de a stârpi neamul românesc din ţinuturile ardelene, poporul nostru a rămas streajă neadormită în pământul strămoşesc, pe care l-au păstrat neştirbit până la ce sul cel mare al *Unităţii naţionale a întregii suflări româneşti!*

Pe la începutul veacului al unsprezecelea, Ungurii se creştinară, datorită stăruinţei primului lor rege, *Ştefan* numit *cel-Sfânt*, care a domnit între anii 997 1038, după Christos.

Pecenegii şi Cumanii au fost două popoare de neam barbar, cari se cam înrudeau între ele. *Pecenegii* se aşezară la început *între Siret şi Nistru*, iar *Cumanii* puseră stăpânire pe ţinutul ce se 'ntinde *dincolo de Nistru, până 'n fluviul Don*. Ei fură puşi pe goană de neamul fioros al *Tătarilor*, alt popor barbar care s'a năpustit prin ţinuturile noastre. Pecenegii s'au scoborît peste *Dunăre*, unde şi-au pierdut urma; iar Cumanii au trecut *Carpaţii*, căutând adăpost la *Unguri*.

Tătarii au fost ultima seminţie barbară dăruită Europei de sălbatecele meleaguri ale *Asiei*. Ei au năvălit în ţinuturile româneşti cam pe la jumătatea veacului al treisprezecelea *la anul* 1241—, au trecut în *Ungaria* pe care au pustiit-o cumplit şi nu s'au retras decât numai când au aflat că hanul lor cel mare se prăpădise. Tătarii

www.dacoromanica.ro

se statorniciră *la răsărit de Nistru, dealungul mării Negre*, de unde au năvălit foarte deseori, veacuri dearândul, în ţările româneşti abia înjghebate.

Grele au fost vremurile pe cari le-au trăit strămoşii noştri, cât au durat năvălirile fiarelor sălbatece cu chip de om. Nici o greutate însă, n'a fost în stare să sfărâme dragostea lor de brazda pământului moştenit dela străbuni. Ei au rămas veşnic strajă neclintită a sfântului ogor românesc. Nimic nu i-a putut face în lungul veacurilor, să-şi schimbe: firea, graiul, credinţa şi datinele moştenite din strămoşi. Stăpânitorii lor vremelnici, cum au venit, aşa s'au dus; ei însă au rămas neclintiţi în pământul lor drag, adeverind temeinicia zicătoarei bătrâneşti: **„Apa trece, pietrele rămân!"**

IMPĂRĂŢIA ROMÂNO-BULGARĂ

1. LIBERAREA BULGARILOR DE SUB STĂPÂNIREA BIZANŢULUI

Ocârmuirea ţinuturilor româneşti. — Inainte de a se închegă voivodatele *Munteniei* şi *Moldovei*, strămoşii noştri trăiau despărţiţi între ei, locuind mici ţinuturi cârmuite de câte un *cneaz* sau *voivod*. Aceştia erau judecătorii pricinilor dintre supuşii lor şi comandanţi ai oştilor în vreme de războiu.

Răscoala Bulgarilor şi Românilor. — A fost un timp când voivodatele din dreapta *Dunării* ţineau de împărăţia *Bizanţului* sau *Ţarigradului*; şi anume: după ce împărăţia *Bulgarilor* fusese supusă de împăratul Ţarigradului, *Vasile Bulgaroctonul*. In vremea unui urmaş al acestuia, anume *Isac Anghel*, birurile puse pe popor ajunseseră grozav de împovărătoare. Din această pricină, tot norodul se arătă nemulţumit. *Bulgarii* şi *Românii din dreapta Dunării* trimiseră la împărat pe doi cnezi de-ai lor, pe *fraţii Petru şi Asan*, să ceară uşurarea birurilor. Drept răspuns, împăratul îi goni cu ruşine; ba, Asan fu chiar pălmuit.

Aflând ocara făcută trimişilor lor, locuitorii se răsculară împotriva împăratului. Acesta veni cu oaste asupra lor. La început, ieşi biruitor; dar cei doi fraţi nu se lăsară umiliţi. Trecură *Dunărea* în ţara noastră şi, cu ajutor dela *Români* şi dela *Cumani*, se întoarseră împotriva împăratului, pe care-l bătură cumplit, cucerind toate cetăţile până la *Adrianopole*. Astfel luă fiinţă imperiul româno-bulgar, condus de cei doi fraţi.

Impăratul Ioniţă. — In 1196, *Asan* fu ucis nişeleşte; iar la un an după el fu răpus în acelaş chip şi *Petru*—urmaşul său. Locul lor îl luă fratele cel mai mic, *Ioniţă*, care domni zece ani de zile—dela 1197 până la 1207. El îşi luă numele de *„ţar al Bulgarilor şi Românilor"*, statornicind reşedinţa imperiului la *Târnova*.

In această vreme pusese stăpânire pe *Constantinopol* un anume *Balduin, conte de Flandra*. Acesta pornise în fruntea unor oşti adu-

www.dacoromanica.ro

nate din țările *Apusului*, ca să libereze *Ierusalimul cu mormântul Mântuitorului* din mâinile poporului turcesc. In drum, el puse stăpânire pe țara *Bizanțului*. Ioniță căută să intre în legături de prietenie cu noul stăpân al *Țarigradului*, dar acesta îl privi ca pe un supus, și îi răspunse cu mândrie mărturiilor de prietenie ale lui Ioniță. Din această pricină se iscă războiu între cele două împărății. Ioniță ieși biruitor. El prinse pe Balduin la *Adrianopol* și-l aruncă în închisoare, unde-și sfârși zilele.

Urmașii lui Ioniță. Visul lui Ioniță era să cucerească tot cuprinsul *Balcanilor*, dar fu ucis mișclește, pe când luptă să supună

5. FRAȚII PETRU ȘI ASAN CHEMÂND POPORUL LA ARME

cetatea *Salonicului*. In locul lui, puse mâna pe domnie un oarecare *Asan Burul* care se căsători cu văduva lui Ioniță. El domni până la 1218, când îi luă locul *Ioan Asan* nepotul lui Ioniță. Acesta fu cel din urmă domn din neamul Asanilor. El căută să-și întindă stăpânirea și asupra *Românilor* din stânga Dunării, dar planurile lui fură doborîte de împotrivirea *Ungurilor*, cari de asemenea urmăreau supunerea chinezatelor sau micilor voivodate din cuprinsul *Olteniei* de azi. In urma unei biruințe a Ungurilor împotriva *Românо-Bulgarilor* din dreapta Dunării, câștigată la *Vidin*, Ungurii puseră stăpânire pe o parte din *țara Oltului*, întemeind *banatul Severinului*, la anul 1233.

www.dacoromanica.ro

ISTORIA MUNTENIEI

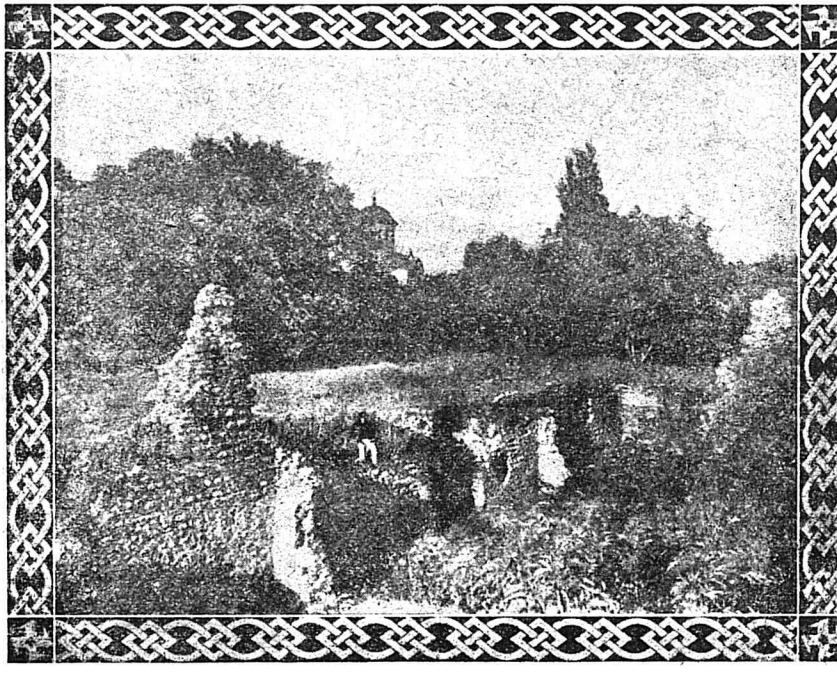
PÂNĂ LA

UNIREA PRINCIPATELOR

INTEMEIEREA VOIVODATULUI MUNTENESC

1. CEI DINTÂI VOIVOZI AI INTEMEIERII

Începutul închegării Munteniei. — Cât timp au ținut năvălirile barbarilor, *Românii* dintre *Carpați* și *Dunăre* nu s'au putut în-

RUINELE PALATULUI DOMNESC DELA ARGEȘ

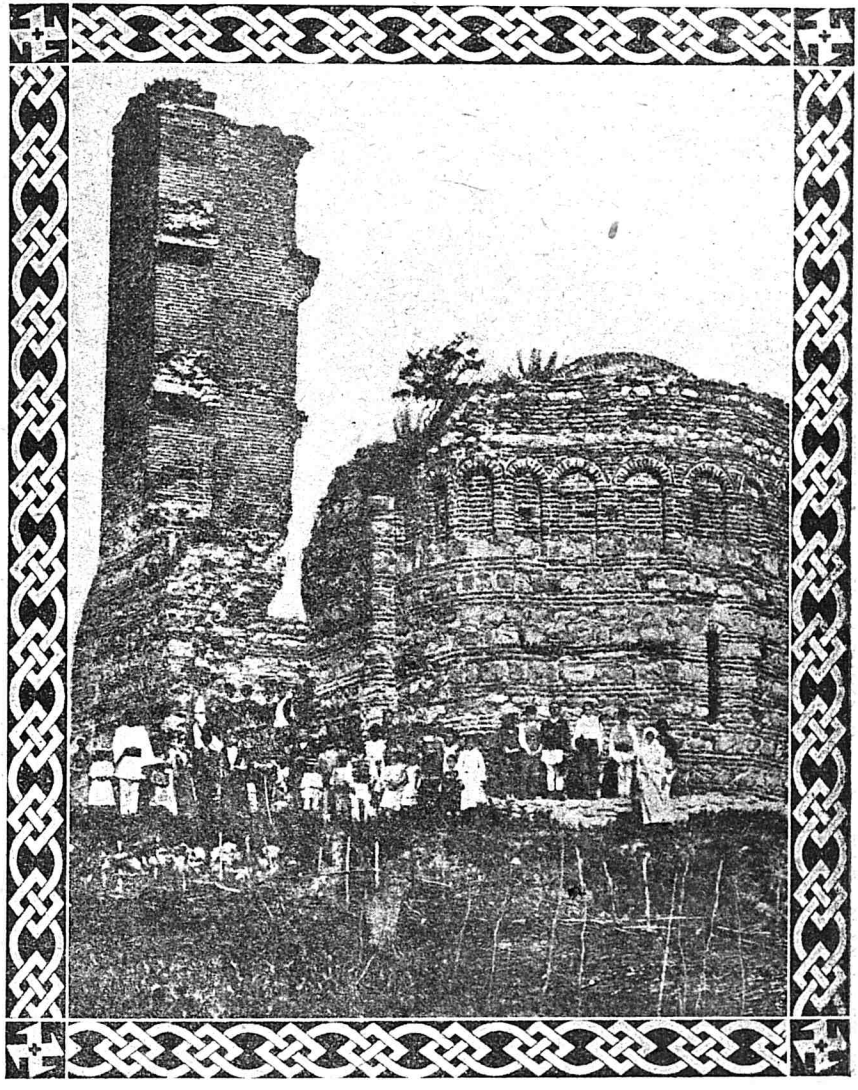
jghebà într'un stat temeinic, subt un singur cârmuitor. Ei și-au urmat traiul prin luminișurile codrilor și ascunzișurile munților, îndeletnicindu-se în vremurile mai liniștite cu munca pământului și cu păstoritul.

Cei din *Ardeal* s'au putut desvoltà mai în liniște, fiind apărați de metereze firești ale munților.

In ținutul *Munteniei* — numit pe vremuri *Valahia* — , întâlnim

www.dacoromanica.ro

pomenindu-se pe la anul 1247, numele *voivodului Seneslav*, care stăpâneà *ţinutul Argeşului din stânga Oltului*; iar în *Oltenia* stăpâneà *ţinutul Jiului cu părţile Haţegului*, *voivodul Litovoi* numit de unii *Liton* sau *Litean*.

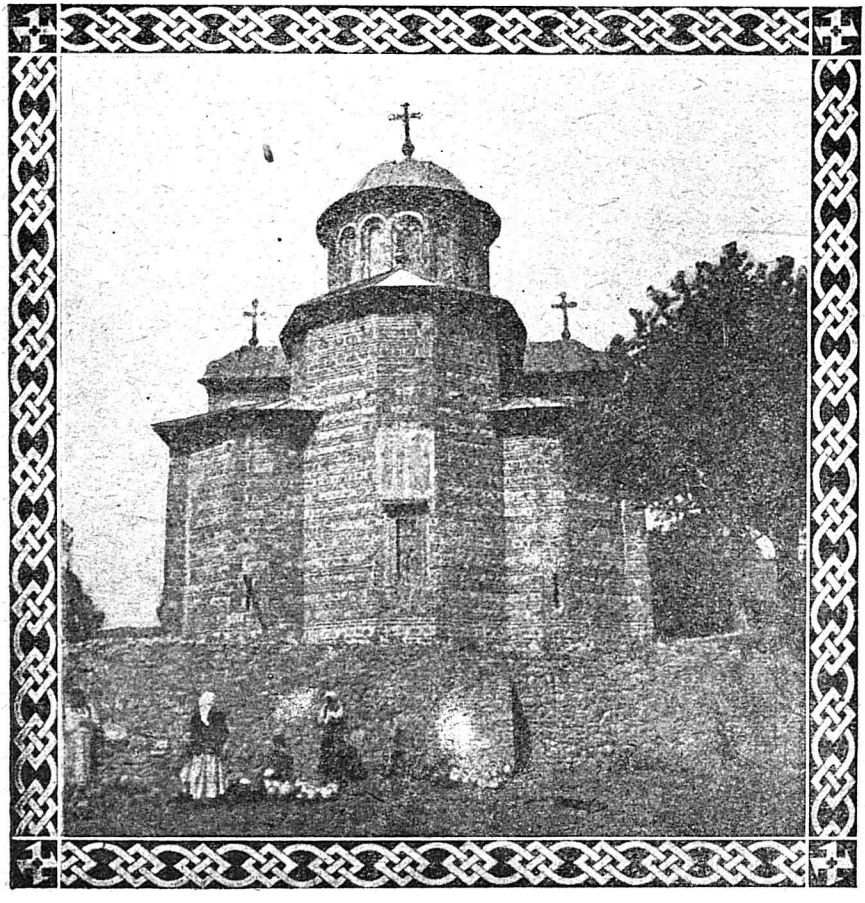

RUINELE BISERICII SÂN NICOARA, DELA ARGEŞ

Murind Seneslav, Litovoi supuse stăpânirii sale, şi ţinutul Argeşului. Totdeodată, el se hotărî să nu mai plătească bir *Ungurilor*, cari socotiseră până atunci pe voivozii români ca pe supuşii lor.

www.dacoromanica.ro

Din această pricină, regele Ungurilor, *Ladislau Cumanul*, porni cu oaste împotriva lui, în anul 1279, spre a-l aduce la ascultare. Litovoi căută să țină piept cotropitorilor. Vrăjmași fiind însă, în număr foarte mare și bine înarmați, dovediră pe luptătorii români, cari se războiră cu îndâ jire. Viteazul voivod român căzù în luptă pentru apărarea libertății supușilor săi. Fratele său, *Bărbat*, fu prins și luat în robie. El fu liberat mai târziu în schimbul unei

BISERICA LOMNEASCĂ DUPĂ RESTAURARE

mari sume de bani, fapt pomenit într'un document unguresc rămas din acele vremuri.

Puțin timp după aceasta, puterea Ungurilor începù să slăbească. Un alt voivod român, *Tihomir*, urmaș al lui *Litovoi* și *Bărbat*, începù să se amestece chiar în trebile *Ungariei*, luând partea unora sau altora dintre cei cari râvneau la tronul țării ungurești.

Legendarul Radu-Negru. — Se pare că acest *Tihomir* ar fi chiar

www.dacoromanica.ro

Radu-Negru cel pomenit de cronicile noastre ca descălicător și întemeietor al *țării românești*. Povestitorii de odinioară ai faptelor străvechi petrecute în cuprinsul *Munteniei* spun că în vremea dedemult, când și-a luat ființă țara românească, cotropise pământul nostru, neamul sălbatec al *Tătarilor*. Aceștia erau fioroși la vedere și mari ca niște uriași. Unul singur putea să ieă în brațe 24 de boi odată. Poporul îi mai numiă *Jidovi*. Ei puseră stăpânire pe tot întinsul românesc, copleșind câmpiile și plaiurile țării noastre, și făcând o sumă de neajunsuri locuitorilor băștinași, pe cari-i puseră la munci grele, chinuindu-i în toate chipurile și hrăpindu-le fetele și nevestele.

Radu-Negru sau — după cum îi mai zic unii *Negru-Vodă*, stăpânitorul ținuturilor *Amlașului* și *Făgărașului* de dincolo de munți, își întocmi oaste puternică și porni cu toată curtea sa și cu mulțime de norod: *Români*, *Papistași*, *Sași*. și tot felul de oameni, pe apa *Dâmboviței*, în jos. Aflând despre aceasta, toți locuitorii pământurilor cotropite de Tătari veniră alături de oștenii voivodului ardelean, înarmându-se fiecare cu ce le veni la îndemână. Rânduindu-și oastea pentru luptă, viteazul voivod porni în vânătoare după liftele pripășite pe pământul strămoșesc, stârpindu-le și alungându-le în ținuturile de unde se revărsaseră peste strămoșii noștri. După aceea s'a așezat la *Câmpulung*, întemeiend oraș nou în care a ridicat și o biserică mare și frumoasă pentru creștinii ortodocși, și alta pentru Sașii papistași, cari veniseră cu dânsul din Ardeal.

Dela Câmpulung a purces spre *Argeș*, unde de asemenea a întemeiat oraș frumos în care-și statornici scaunul domnesc, ridicând curți de piatră și case domnești, precum și o biserică domnească cu hramul *Sf. Niculae*, biserică ce s'a păstrat în ființă până în zilele noastre.

Iar mulțimea ce se coborîse cu dânsul, s'a împrăștiat pe tot cuprinsul românesc, întemeind sate și orașe pretutindeni. Unii s'au întins până la apa *Siretului* și până la *Brăila*; iar alții, până la malurile *Dunării* și până la *Olt*. Totdeodată trecu sub stăpânirea lui și ținutul de peste Olt, împrenmă cu *banatul Severinului*, pe care-l cuceri dela *Unguri*.

In timpul îndelungatei sale domnii, avu vreme, să aducă o sumă de îmbunătățiri în țară. Vechile cronici românești îl socotesc întemeietorul mai tuturor orașelor și cetăților din *Muntenia*. Astfel: *Pitești*, *Târgoviștea*, *Buzăul*, *Slatina*, *Giurgiul*, precum și-o sumă de: cetăți, biserici și mânăstiri. ale căror ruine sunt semănate în lungul și'n latul țării românești sunt puse pe seama lui Radu-Negru.

Din pricină că documentele rămase din acele vremuri, nu pomenesc cu numele de Radu-Negru sau Negru-Vodă, pe niciunul dintre voivozii cari au pus începutul țării românești, istoricii noștri înclină să-l socotească pe acest voivod ca o plăsmuire a poporului, din gura căruia au cules cronicarii români povestirile privitoare la începutul statornicei așezări a Munteniei.

www.dacoromanica.ro

2. BASARAB-CEL-MARE

Neînțelegerile cu Ungurii. — Pe la 1320, *Tihomir* muri, lăsând fiului său, *Basarab*, conducerea principatului valah. Noul voivod se folosi de slăbiciunea *Ungariei* și supuse stăpânirii sale câteva ținuturi mărginașe din cuprinsul unguresc. In timpul acesta ajunse rege al Ungariei, *Carol Robert*, care se trăgeà dintr'o familie de neam francez. Noul rege cerù lui Basarab vodă, să-i plătească haraciul rânduit de voivozii români, cari fuseseră mai înnainte de dânsul; și să se recunoască, totdeodată, ca supus Ungurilor. Increzător în ostea sa, precum și în ajutorul pe care-l nădăjduià dela *țarul Mihail al Bulgarilor*, cu care aveà legături de rudenie, Basarab — zis *cel-Mare* — se împotrivì cererii regelui unguresc. In anul 1330, întâmplându-se ca țarul Mihail să fie răpus într'o luptă cu *Sârbii*, la *Velbujd*, prin ținuturile macedonene, Carol Robert socotì pe voivodul Valahiei mai puțin de temut; de accea, el porni cu urgie mare să pedepsească pe îndrăsnețul domnitor. *Basarab* îi trimise soli, rugându-l să nu-i calce țara și să cadă la pace. El se legă că-i va plăti 7000 de mărci de argint ca despăgubire pentru cheltuelile făcute cu adunarea oastei și-i va lăsà totdeodată, în stăpânire, *banatul Severinului*, numai să nu turbure pacea țării. De asemenea se mai îndatoră să-i plătească haraciul rânduit și să-l cunoască de stăpân; iar pentru încrederea regelui, că nu-și va călcà legământul, îi va da chezaș sau ostatic pe unul din fiii săi, pe care să-l aibă în tot timpul la curtea regească. Totdeodată însă, îi puse în vedere, să

BASARAB-CEL-MARE

www.dacoromanica.ro

nu calce mai departe ţara sa, căci de mare primejdie va da.

Auzind spusele solilor lui Basarab, Carol Robert le răspunse cu semeţie: *„Mergeţi şi spuneţi celui ce v'a trimis, că el este păstorul oilor mele şi-l voiu scoate de barbă din vizuina sa!"* Atunci, unul dintre curtenii lui Carol, anume *Danciu*, grăi către rege: *„Doamne, Basarab vorbeşte cu multă cuviinţă şi spre cinstea voastră; de aceea v'aşi rugà să fiţi îngăduitor şi milostiv cu dânsul!"* Trufaşul rege însă, nici nu vru să audă despre iertare. El luă dorinţa de pace a voivodului român ca semn de frică; şi porni şi mai încrezător în isbânda sa.

Bătălia dela Posada. — *Carol Robert* pătrunse în ţară pe la *Severin*, pe care-l supuse stăpânirii sale. Apoi porni spre Argeş — unde se află scaunul domnesc. Potrivit poruncii lui *Basarab* vodă, norodul părăsise satele şi oraşele cari cădeau în calea oştilor ungureşti, pustiind totul, spre a nu aveà de-ale hranei: nici oamenii, nici animalele. Se vede că Basarab îşi strămutase acum reşedinţa la *Câmpulung*, spre care-şi urmă drumul trufaşul rege. Românii se retraseră din calea vrăjmaşilor şi se pregătiră să-i primească la *Posada*, într'o adâncitură a munţilor, nu departe de Câmpulung. Retezând trunchiurile copacilor, desgrădinând stâncile, oştenii lui Basarab vodă aşteptară până ce iscoadele *Românilor*, cari făceau pe călăuzele armatei ungureşti, târîră grosul oştirii lui Carol Robert în acea sugrumătură a munţilor; apoi porniră a-i împroşcà depe înălţimile stâncilor cu mii de săgeţi, cari nimereau tot în carne vie. In toiul zăpăcelii, când fiecare îşi căută câte un adăpost, se pomeniră că se prăvălesc peste ei sute de bolovani de piatră, cari târau în calea lor trunchiurile uriaşilor copaci, ce se ţineau doar într'o cojiţă, cât să nu cadă la pământ înnainte de vreme. Prăpăd mare fu în oştirea celor ce călcaseră pe pământul românesc cu aere de cuceritori. Carol Robert, văzându-se ţintit de săgeţile *Muntenilor*, se schimbă în strae de soldat de rând — unii zic în strae ciobăneşti — şi numai aşa putù scăpà de moarte şi de urgia cu care îl urmăreau luptătorii români. După câteva zile de rătăcire prin munţi, el isbuti să treacă umilit graniţele pământului pe care-l ameninţase cu trufia sa.

Această luptă, despre care s'a dus pomina, a avut loc între 9—12 Noembrie, 1330.

Urmările biruinţei. — Urmarea firească a isbândei lui *Basarab* fu ruperea legăturilor de supunere faţă de regii *Ungariei*, cărora le pieriră pofta de a se mai încumetà să pornească răsboi de cucerire împotriva *Românilor*, tăindu-le cheful totdeodată, de a se mai amestecà în trebile ţării româneşti.

Basarab-cel-Mare se sfârşi din viaţă în scaunul domnesc dela *Câmpulung*. De aci, corpul lui fu adus şi înmormântat lângă ai săi, la biserica domnească din *Argeş*, unde, în urma săpăturilor făcute în 1920, sub directa supraveghere a *Comisiunii monumentelor istorice*, i s'au aflat osemintele, având pe cap coroana domnească, împodobită cu mărgăritare; cu mantia de purpură, pe umeri; încins cu o minunată cingătoare de aur, cu paftale tot de aur, având pe dânsele frumoase gravuri; iar în degete purtând inele de aur cu stema ţării.

www.dacoromanica.ro

3. ALEXANDRU BASARAB

Intinderea stăpânirii muntenești. — In locul lui *Basarab-cel-Mare*, veni la cârma țării fiul său, *Alexandru Basarab*. Acesta întinse stăpânirea românească până la *gurile Dunării*, de unde isgoni pe *Tătari*, împotriva cărora pornise cu războiu și *Ludovic-cel-Mare*, regele *Ungariei*, fiul și urmașul lui *Carol Robert*. In timpul acestuia luă ființă principatul moldovenesc, având ca voivod pe *Dragoș*, care domni peste *Moldova*, ca atârnând de regii Ungariei. Țara liberată de Basarab vodă din stăpânirea tătărască, fu numită de-atunci încoa *Basarabia*. Acest voivod se sfârși din viață la anul 1364 și fu înmormântat în biserica domnească din *Câmpulung*, unde s'a păstrat până în zilele noastre piatra depe mormânt, pe care se află scris în slavonește: „*In luna Noembrie, 16 zile, a repauzat marele și autocratul domn Io*[1] *Nicola Alexandru voivod, fiul marelui Basarab voivod, în anul 6872*[2]" In zilele lui a luat ființă *mitropolia țării românești* sau *Ungro-Vlahiei*[3] — la anul 1359.

4. VLAICU VODĂ

Incercări de catolicizare. Urmașul lui *Alexandru Basarab* a fost fiul său, *Vladislav* zis *Vlaicu vodă*, căpătat din prima căsătorie cu o principesă bosniacă. Aceasta se prăpădi de timpuriu, iar el se căsători a doua oară cu catolica doamna *Clara*, fica unui boier ungur dela *Doboca*, cu care avu două fete. Una dintre aceste fete se mărită cu domnitorul *Sârbilor;* iar pe cealaltă, cu *Straşimir*, fiul țarului bulgăresc. Vlaicu a domnit între 1364 și 1377 după Christos. Noul domnitor a fost o fire războinică. El a avut sub stăpânirea sa *banatul Severinului* și *ducatul Făgărașului*, primite dela *Unguri*, spre a se recunoaște supus al lor.

Vlaicu Vodă purtă câteva lupte în contra Ungurilor, dela carî cuceri *Vidinul*, luat de *Ludovic-cel-Mare* dela *Bulgari*. Din această pricină, regele Ungariei trimise oști împotrivă-i, dar fără să poată face vre-o ispravă. Ludovic căzu la pace cu Vlaicu. Acesta părăsi Vidinul, pe care-l dete cumnatului său, Straşimir, dela care-l cuceriseră Ungurii.

In timpul domniei lui Vlaicu se făcură încercări de a se înloçui credința ortodoxă cu cea catolică, din îndemnul doamnei *Clara*, mama sa vitregă.

[1]). Numele *Ungro-Vlahia* a fost dat țării noastre de către Grecii Bizantini — vrând să înțeleagă printr'însul Vlahia de lângă Ungaria, spre deosebire de *Vlahia-Mare*, sub care nume se înțelegeă ținutul românesc din dreapta *Dunării*, locuit de *Aromâni*.

[2]). Folosirea cuvântului *Io* (Iŏ) înnaintea numelui domnitorilor, e socotită de istoricii noștri ca o datină domnească, moștenită — se crede — dela *împăratul Ioniță Asan al Româno-Bulgarilor*, ai cărui urmași se socoteau. Unii istorici îl cred a fi folosit ca un fel de pronume, în loc de *Eu*. Această părere însă, are puțini susținători.

[3]). Anul 6872 e socotit dela *Facerea lumii* care, după *Biblie*, ar fi avut loc cu 5508 ani înnainte de nașterea *Mântuitorului*. Anul 6872 dela Facere e același cu 1364 dela *Christos*.

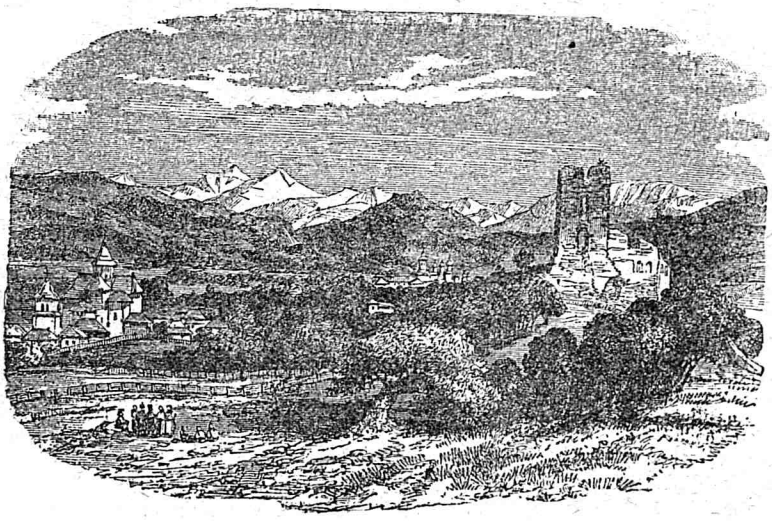
www.dacoromanica.ro

Tot în timpul lui Vlaicu vodă s'a început zidirea frumoaselor mânăstiri: *Vodiţa* şi *Tismana*, prin stăruinţa evlaviosului călugăr *popa Nicodim*, scriitorul în slavoneşte al mai multor cărţi bisericeşti, printre cari şi o *Evanghelie*, scrisă în întregime cu mâna sa pe piele, la anul 1405.

Din timpul lui Vlaicu ne-a rămas cea mai veche monedă românească, având scrisul depe ea în graiul latinesc.

5. RADU VODĂ ŞI DAN VODĂ

Radu vodă. *Vlaicu vodă* încetă din viaţă la 1377. La cârma ţării îi urmă fratele său, *Radu*, care domni până la 1381. Acesta se le-

VEDEREA ARGEŞULUI CU RUINELE BISERICII CATOLICE SÂN-NICOARA
(După o veche ilustraţie).

pădă de stăpânirea ungurească, din care pricină părăsi: *ducatele Amlaşului* şi *Făgăraşului*, precum şi *banatul Severinului*. El era o fire evlavioasă şi foarte iubitor de linişte. Unii istorici înclină să creadă că acest voivod ar fi mult cântatul *Radu-Negru* sau *Negru-Vodă* al cronicarilor şi legendelor bătrâneşti, întemeietorul a o sumă de mânăstiri şi biserici, după cum alţii socotesc că *Tihomir* ar fi acest Negru-Vodă; însă, cei mai de seamă istorici ai noştri cred că chiar *Basarab-cel-Mare* ar fi fost săvârşitorul de isprăvi, numit de popor Negru-Vodă.

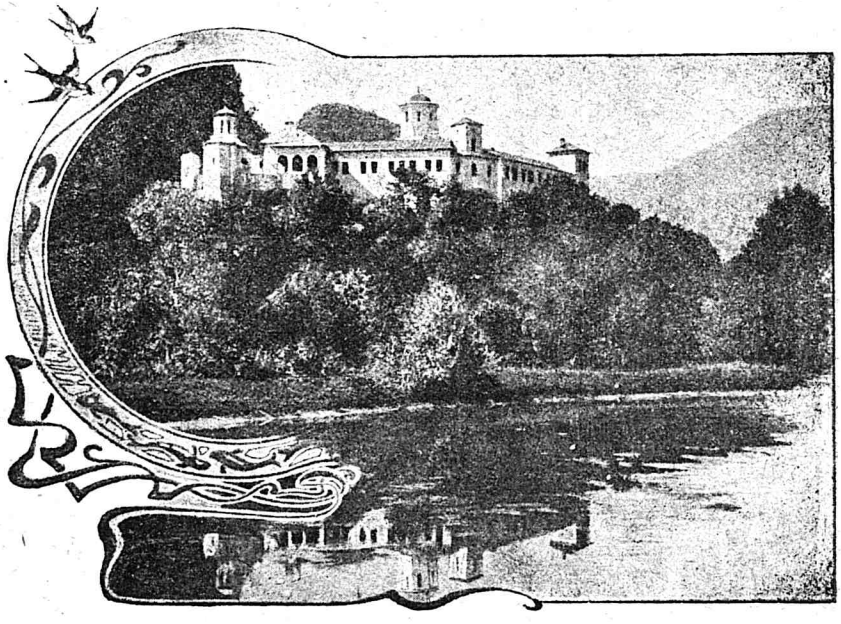
Radu vodă a sprijinit zidirea mai departe a minunatei mânăstiri *Tismana* din judeţul *Gorj*—pe care o desăvârşi fiul său, *Dan* voivod. El se stinse din viaţă la anul 1384 şi fu înmormântat în biserica

www.dacoromanica.ro

domnească dela *Curtea-de-Argeș*, unde, după cum am spus, au mai fost aflate în anul 1920, și alte mormînte de voivozi.

Dan vodă. Lui *Radu vodă* îi urmă la cârma țării fiul său, *Dan*, un domnitor puțin destoinic. În scurta lui domnie de aproape doi ani, el desăvârși mânăstirea *Tismana*, începută de cei mai înnainte de dânsul. Se pare că între Dan și fratele său *Mircea*, au fost certuri și lupte pentru domnie, din cari el a ieșit învins, căci fu silit de împrejurări să părăsească tronul și să fugă în *Bulgaria*, unde-și găsi sfârșitul.

Lui Dan îi urmă fratele său, Mircea. Acesta statornici țara pe

VEDEREA MÂNĂSTIRII TISMANA

temelii sănătoase, lăsând în Istoria neamului urme de seamă, cărora ne închinăm cu evlavie, noi, urmașii săi.

AȘEZAREA TEMEINICĂ A MUNTENIEI

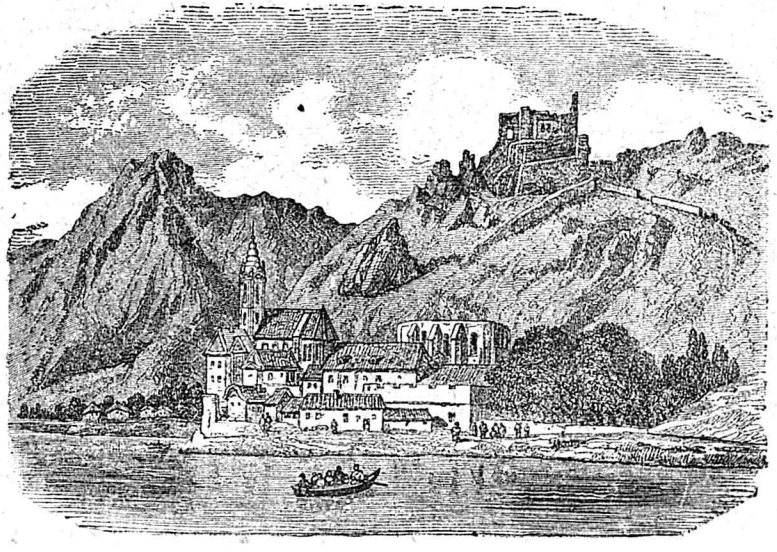
1. MIRCEA-CEL-MARE

Năvala turcească.—Încă din timpul lui *Alexandru Basarab*, un nou popor barbar, revărsat tot din ținuturile sălbatece ale *Asiei*, începù să amenințe liniștea *Europei*. Acesta a fost poporul turcesc, care s'a deosebit de celelalte neamuri barbare prin vitejia și disciplina sa. *Turcii* au pătruns în Europa la 1344, sub conducerea

www.dacoromanica.ro

sultanului *Orcan*, chemați de *Ioan Cantacuzin*, care vroià să scoată pe *Ioan. Paleologul* din domnia imperiului bizantin, spre a-i luà el locul. Odată intrați în cuprinsul *Bizanțului*, nu-l mai părăsiră până nu-l cuceriră cu totul. La început își statorniciră reședința la *Adrianopol*, pe care-l ocupaseră la 1363; iar mai târziu la *Constantinopol*, sau *Țarigrad*, care fu cucerit la 1453 de către *Mahomed al II-lea*, botezându-l *Stambul*. Ei au mers din cucerire în cucerire până au ajuns la *Dunăre*.

Urcarea lui Mircea pe tronul Munteniei.—Tocmai când puhoiul turcesc amenință pământul românesc, ajunse la cârma țării viteazul *Mircea Basarab* numit mai apoi *cel-Mare*, fiul lui *Radu vodă Basarab*. Acest domnitor s'a urcat pe tron la anul 1386. *In acele*

CETATEA SILISTRA SAU DÂRSTORUL DE ODINIOARĂ
(După o veche ilustrație).

vremuri, Muntenia se întindeà dela Severin până în ținuturile tătărăști, numite și Basarabia. Sub stăpânirea lui Mircea mai erau: cetatea Chiliei; Dobrogea împreună cu cetatea Dârstorului, numită mai apoi Silistra; ținuturile: Amlașului și Făgărașului de dincolo de munți stăpânite odinioară de Vlaicu vodă; precum și amândouă malurile Dunării, din Dobrogea până la Severin.

Pentru o mai bună și mai lesnicioasă cârmuire, Mircea își împărți țara în județe, dând fiecărui județ câte o căpetenie. Temându-se de vecini, și mai ales de *Turci*, el căută a-și întocmi o armată alcătuită din ostași dedați cu meșteșugul războiului. Cu această oaste, Mircea făcù mai apoi minuni de vitejie.

www.dacoromanica.ro

Primele ciocniri cu Turcii. – Dorind să ție poporul turcesc cât mai departe de țara sa, el ajută pe *Sârbi* împotriva acestora, la anul 1389, în lupta dela *Cosova*, care avù loc pe *câmpia Mierlei*. La această luptă au mai luat parte: *Bulgarii*, *Albanezii*, *Bosniecii*, *Muntenii* și *Moldovenii*.

Aci, sultanul *Murad* fu omorît în cortul său, de către un sârb, anume *Miloș Cobilovici*, care crezuse că moartea împăratului turcesc va descurajà pe supușii săi, și Creștinii vor puteà câștigà victoria.

MIRCEA-CEL-MARE

Socoteala a fost greșită, căci fiul acestuia, *Baiazid* —numit și *Fulgerul*—, luă conducerea armatelor turcești, cari luptară cu mai mare îndârjire spre a răsbunà uciderea sultanului lor. Turcii câștigară victoria. Oștile creștine fură împrăștiate, iar prinșii de răsboi, printre cari fu și *voivodul Serbiei*, *Lazăr*, au fost uciși fără milă.

Sultanul Turcilor, Baiazid, ieșind biruitor pe câmpia Mierlei, nu se mulțumi numai cu supunerea ținuturilor bulgărești și sârbești, ci puse stăpânire și pe ținuturile românești din dreapta Dunării.

Lupta de lângă Craiova, cu Turcii. — *Mircea*, simțind că *Turcii* i-au pus gând rău, intră în legături de prietenie cu *Vladislav*, regele Poloniei, și cu *Sigismund*, regele Ungariei, înțelegându-se să țină piept împreună pericolului turcesc.

El încercă să recucerească dela Turci malul drept al *Dunării*, împreună cu *Dobrogea*, dar nu isbuti. *Baiazid*, înțelegând că Mircea este un temut vrăjmaș al visurilor sale de cuceritor, se hotărî să-l înlăture din calea sa. Pe deoparte, el susținù urcarea pe tronul

www.dacoromanica.ro

Munteniei a unui oarecare vânător de domnie, anume *Vlad*; iar pe de altă parte, porni cu o puternică armată, spre a-l nimici. *Sârbii*, cari erau acum supuşi Turcilor, veniră şi ei în ajutorul lui Baiazid. Oastea românească se ciocni cu cea turcească în nişte locuri *rovinoase*, de lângă *Craiova*. Furia luptei a fost nemaipomenită. Măcelul fu îngrozitor. Românii s'au luptat ca nişte lei. Turcii, simţindu-se îngenunchiaţi, începură a se retrage spre Dunăre. Mircea, istovit de greul luptei şi nemaiputându-şi urmări vrăjmaşii spre a-şi desăvârşi biruinţa, se retrase cu restul oştirii la *Argeş*.

Lupta dela Argeş.—Ruşinaţi de înfrângerea suferită, *Turcii* porniră peste puţin timp iarăşi împotriva lui *Mircea*. Ajutaţi de râvnitorul tronului muntenesc, *Vlad*, ei îl atacară la *Argeş*, unde-l învinseră. Biruit, Mircea se retrase în *Ungaria*. Căpătând ajutor dela *Sigismund*, regele *Ungurilor*, el reveni din nou în ţară. Biruì pe Vlad, cucerì din mâinile Turcilor *Nicopole-Mic*—*Turnu-Măgurele* de azi—şi reintră iarăş în drepturile sale de voivod al *Munteniei*. Pe când

Sigişmund se întorceà grăbit în Ungaria, de oarece în lipsa lui i se prăpădise soţia, moştenitoarea de drept a tronului unguresc, oastea lui fu atacată în *munţii Rucărului* de către partizanii lui Vlad, care urmăreà cu oricé chip, să-şi păstreze domnia. Acest atac neaşteptat pricinuì multe şi grele pierderi Ungurilor.

Lupta dela Nicopole. — Creşterea puterii turceşti ameninţă libertatea naţiunilor europene. Din această pricină, popoarele creştine se înţeleseră să lupte împreună pentru strivirea puterii păgâne. O numeroasă oştire, alcătuită din : *Unguri*, *Germani*, *Români*, *Francezi şi Englezi*, porni împotrova lui *Baiazid*, sub conducerea regelui *Sigismund* al *Ungariei*. In acelaş timp, *Ştibor*, principele *Ardealului*, pătrunse în *Ţara-Românească*, urmărind pe *Vlad*, protivnicul lui *Mircea*, spre a-l împiedecà să vină în ajutorul *Turcilor*.

Oastea creştină porni dealungul malului drept al *Dunării*, cucerind toate cetăţile până la *Nicopole* din *Bulgaria*, unde se aflà întărită armata lui Baiazid. Planul lui Sigismund erà să meargă

www.dacoromanica.ro

până la *Varna*, de unde urmă ca, pe corăbii, să ajungă la *Constantinopol*, care în acel timp erà împresurat de Turci. El cugetà să despresoare capitala vechiului imperiu bizantin şi apoi să pornească lupta de nimicire a puterii turceşti şi liberarea *peninsulei Balcanilor* de sub jugul păgân.

Sosiţi în preajama Nicopolului, căpeteniile oştirii creştine se adunară să statornicească planul de luptă. Mircea căută să-şi hotărască tovarăşii, ca să-l lase pe el, să deà primul atac, ca unul ce cunoaşte mai bine felul de luptă al Turcilor. Francezii ţinură însă, ca ei să aibă cinstea primei ciocniri, ameninţând că altfel se retrag din luptă. Faţă cu atâta stăruinţă, împotrivirea ar fi fost zadarnică.

Cum se dădù semnalul luptei, Francezii porniră pe caii lor, ca o furtună, împotriva cavaleriei turceşti. Spahiii — astfel se numiau luptătorii călări ai Turcilor — se prefăcură că fug, până atraseră pe vrăjmaşii lor în mijlocul taberii turceşti; apoi, deodată îi înconjură, tăbărând pe ei cu iataganele, împreună cu ienicerii. Cavalerii francezi se apărară cu vitejie, dar numărul mare al duşmanilor şi lipsa de ajutor din urmă — căci iuţeala fugii lor împiedecase păstrarea legăturii cu ceilalţi tovarăşi de luptă — făcù ca isbânda să rămână de partea Turcilor. In toiul bătăliei, ei descălecară şi începură lupta piept la piept. Acest fapt făcù pe Creştini, să creadă că nu-i mai văd pe cai, deoarece fuseseră răpuşi cu toţii; astfel că teama lor crescù şi mai mult. Zadarnic, Sigismund — ajutat de Mircea — încercă să schimbe sorţii luptei, isbânda rămase de partea Turcilor; iar regele unguresc se văzù nevoit să fugă, cu ajutorul corăbiilor, pe Dunăre, şi de aci, pe mare, spre Constantinopol, întorcându-se în ţara sa tocmai prin *marea Adriatică*.

Printre căpeteniile ostaşilor germani, cari au luptat la Nicopole, a fost şi *Frideric de Zollern*, un strămoş al *M. S. Regelui Ferdinand I al României*.

Rămas singur, Mircea, cu ajutorul lui Stibor, principele Ardealului, învinse pe Vlad, protivnicul său, care fu prins şi dus în Ardeal. Astfel, de-acum, cel puţin în lăuntrul ţării, avù linişte, spre a se putea pregăti să ţină piept Turcilor, cari urmăreaù să se răsbune împotriva lui, pentrucă luptase alături de ceilalţi Creştinii la Nicopole.

Lupta dela Rovine, pe Ialomiţa. — La câtva timp după bătălia dela *Nicopole*, *Baiazid* porni cu o mare armată împotriva lui *Mircea*.

In ţara sa, voivodul muntean erà la largul lui. El începù a hărţui pe Turci, chiar de cum trecură *Dunărea*. Târîndu-i spre inima *Munteniei*, i-a rătăcit prin nepătrunşii codrii ai ţării. Aproape de *apa Ialomiţei*, prin nişte locuri rovinoase, Mircea lovi cu mare furie oastea tùrcească, o bătù straşnic şi o puse pe fugă, isgonind-o din ţară. Baiazid abia scăpă cu un mic pâlc de ostaşi, urmărit de Mircea peste Dunăre.

Pacea cu Turcii. Moartea lui Mircea. — La vreo trei ani după această luptă, *Turcii* călcară din nou *Ţara-Românească*, dar fură iarăşi învinşi. Sătul de atâtea frământări răsboinice, *Mircea* — deşi biruitor — se hotărî să cadă la pace cu vrăjmaşii săi. El se învoi a

www.dacoromanica.ro

de plăti un tribut de 3.000 de galbeni pe an, cu legământul ca Turcii: să nu se bage, să nu se amestece, în treburile *Munteniei*.

In urma unei lupte cu *Timùr*, stăpânitorul *Turchestanului* şi al *Persiei*, groaznicul *Baiazid* fu biruit pe câmpia dela *Angora*, şi dus în robie, unde se şi sfârşì. După moartea lui, feciorii săi se luară la ceartă pentru domnie. Mircea ajută cu oaste pe *Musa*, unul dintre fiii fostului sultan. Acesta isbutì să pună mâna pe tronul împărăţiei turceşti. Cât domnì Musa, Mircea fu fără grijă din partea Turcilor.

După doi ani, *Mahomed*, un alt fiu al lui Baiazid, răsturnă pe

BISERICA MĂNĂSTIRII COZIA
(După o acvarelă de pictorul Satmary).

fratele său şi se făcù împărat. Mircea, nemaivoind să plătească cei 3.000 de galbeni, hotărî pe Mahomed, să vie cu oaste împotriva lui. Turcii cuprinseră *cetatea Giurgiului* şi vroiră să pătrundă mai departe, în inima *Munteniei*. Mircea, fiind bătrân şi voind să-şi ferească ţara de jaful turcesc, pregetă a mai porni răsboi cu ei. El căzù la pace cu Mahomed, căruia se îndatoră a-i plătì mai de parte haraciul rânduit, potrivit învoielilor vechi.

Sbuciumat de neînţelegerile din lăuntrul ţării, istovit de răsboae, doborît de bătrâneţe: Mircea se săvârşi din viaţă la anul 1418, după o domnie înţeleaptă şi bogată în fapte vitejeşti. El fu înmormântat la *mănăstirea Cozia*, zidită chiar de dânsul pe *malul Oltului*.

www.dacoromanica.ro

2. VLAD-ŢEPEŞ

Urcarea lui Ţepeş pe tronul Munteniei.— Nici nu se aşezase bine ţărâna în mormântul bătrânului *Mircea*, şi se şi porni zănzanie între cei ce voiau să ajungă la domnie. Cu chiu, cu vai—pentru biata ţară —, timpul se scurse; iar pe tronul *Munteniei* îşi făcură cheful de a domni o sumedenie de voivozi. Printre dânşii s'au găsit câţiva, cari s'au ostenit pentru ridicarea ţării lor. Unul dintre aceştia a fost şi *Vlad-Ţepeş*, fiul lui *Vlad-Dracul*. Acest voivod a fost poreclit Ţepeş din pricină că-i plăceà grozav de mult, să pedepsească pe cei vinovaţi cu tragerea în ţeapă.

VLAD-ŢEPEŞ

Firea lui Ţepeş.— *Vlad-Ţepeş* a cârmuit ţara în două rânduri. In prima domnie, care a ţinut dela 1456 până la 1462, a fost de o cruzime grozavă. Pentru orice vină, cât de mică, trăgeà în ţeapă, ardeà sau jupuià de viu pe cel vinovat. Cu chipul acesta stârpise desfrânarea şi ticăloşia din ţară. Au pierit însă şi mulţi nevinovaţi pe lângă cei vinovaţi.

Urcându-se pe tronul *Munteniei*, luă măsuri, ca să nimicească pe toţi protivnicii săi. El îi chemă, cu soţiile şi cu copiii lor, la un fel de sfat, şi porunci să fie ucişi cu grămada. Pe nişte ispravnici—prefecţi—cari nu ştiuseră să-i spună numărul locuitorilor din judeţele lor, îi omorî. Averile celor ucişi, obişnuià să le dăruiască ostaşilor săi, cari se deosebiau prin credinţă faţă de dânsul, înnălţându-i totdeodată la ranguri boiereşti.

Odată adună la un ospăţ pe toţi cerşetorii şi pierdevară din ţară, şi, după ce-i îmbuibă cu toate bunătăţile, le dete foc într'o magazie, unde arseră ca şoarecii.

www.dacoromanica.ro

Prădarea ţinuturilor vecine. — După ce băgă groaza în locuitorii ţării, porni cu urgie prin vecini, spre a nimici pe vrăjmaşii săi, cari scăpaseră peste hotare. Prădă *Ardealul* până aproape de *Sibiu*. Dete foc *Braşovului*. Jefui, spânzură şi trase în ţeapă: pe toţi cei cari îndrăsniră a i se împotrivi. După aceea, trecù *Dunărea* vârînd spaimă în *Turcii* din *Bulgaria*. Faima faptelor şi cruzimilor sale merse până în ţările cele mai depărtate.

Lupta cu Hamza paşa. — Neîmplinind porunca împărătească de a da *Turcilor*, pe lângă haraciu, şi 500 de copii spre a-i face *ieniceri* — adică *soldaţi aleşi dintre Creştinii turciţi*—, sultanul *Mahomed al II-lea* se hotărî să-l piardă. El trimise pe un Grec şiret, anume *Catabolinos*, ca să-l hotărască să vie până la *Ţarigrad*, care căzuse în puterea turcească încă din 1453, şi unde se află acum capitala imperiului musulman. *Vlad* se făcù a primi, însă spuse că va veni mai târziu. La plecare, trimisul sultanului rugă pe Ţepeş, să-l însoţească până la *Giurgiu*, fiindu-i teamă să nu i se întâmple ceva pe drum. Domnitorul bănui că trebuie să fie la mijloc vre-o cursă. Primi să-l însoţească, însă o puternică oştire îl urmă de aproape. Nu departe de Giurgiu, *Hamza paşa*—un general turc—sări cu oaste împotriva voivodului român, vroind să-l prindă. Ca din pământ ieşiră ostaşii lui Ţepeş, cari puseră mâna aproape pe toţi Turcii. Vlad îşi duse prinşii la *Târgovişte*, unde porunci să fie traşi în ţeapă până la unul. Pe Hamza paşa şi pe Catabolinos îi căţără în nişte ţepuşe mai înnalte, ca să se ştie că fuseseră căpetenii.

Luptele lui Ţepeş cu Mahomed. — Mare a fost scârba şi mânia sultanului, când află de isprava lui *Ţepeş*. In primăvara anului 1462, porni el însuşi cu o puternică armată, să pedepsească pe îndrăsnetul voivod. Trecù *Dunărea* pe la *Nicopole*. Tot în acest timp porni şi *Ştefan-cel-Mare*, să cucerească cetatea *Chilia*, care erá în acea vreme sub stăpânirea muntenească.

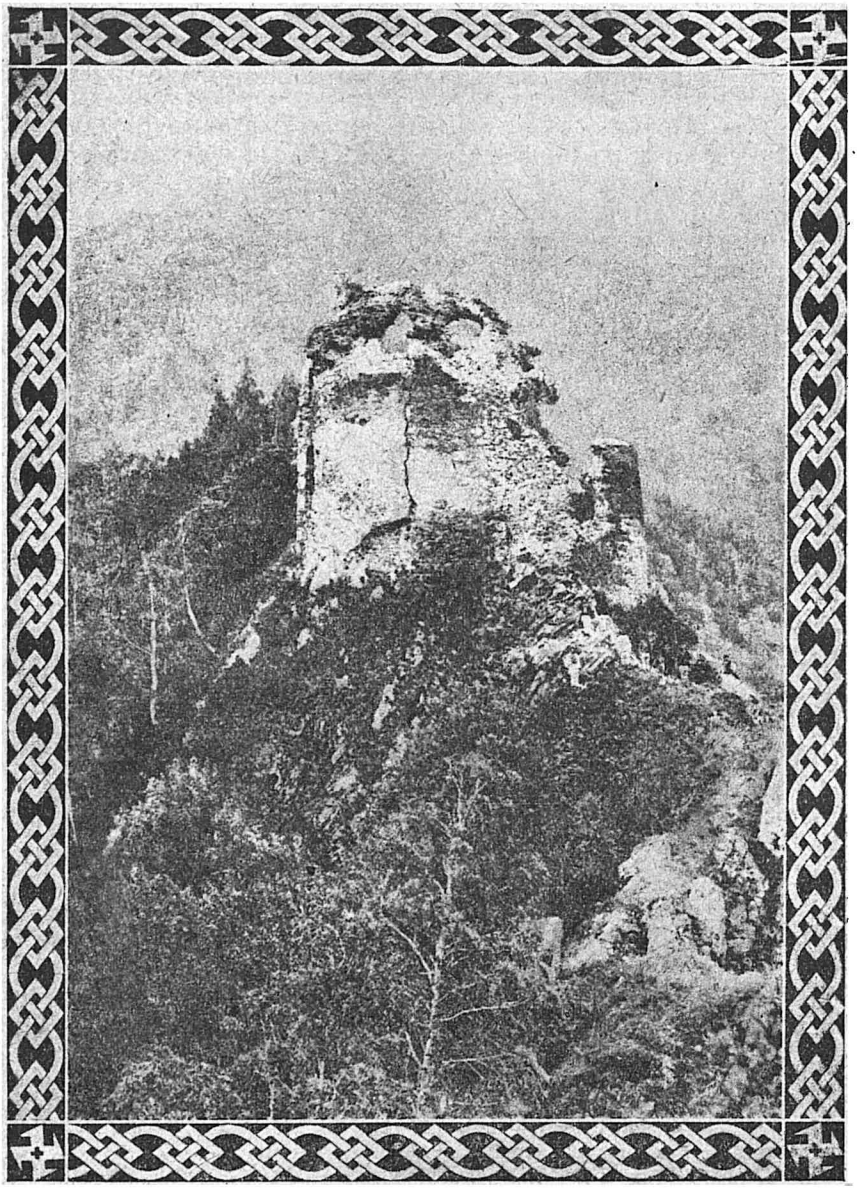
Vlad se repezi cu o parte din oaste, să apere Chilia; însă Ştefan, fiind rănit la un picior, se retrăsese în Moldova mai înnainte de sosirea lui Ţepeş în ajutorul cetăţii. Restul oştirii muntenești întâmpină pe sultan la Dunăre. Hărţuiala începù. Pe măsură ce *Turcii* înnaintau, *Românii* se retrăgeau în codrii nepătrunşi ai ţării, apărând calea *Târgovişlei*. Intr'o noapte, Ţepeş năvăli cu un pâlc din oastea sa în tabăra turcească, cu gândul să omoare pe sultan. Mare măcel se încinse între cele două oştiri vrăjmaşe. Din pricina întunerecului, el nemeri cortul marelui vizir, aşa că sultanul scăpă ca prin minune.

Mahomed mai urmări oastea românească până la Târgovişte, pe care o găsi pustie, de oarece Ţepeş se retrăsese în creierii munţilor, la cetatea *Poienari*[1]), numită şi *Cetatea-lui-Ţepeş*, zidită zice-se de boierii protivnici lui, dimpreună cu soţiile şi copiii lor. După ce lăsară domn pe *Radu-cel-Frumos*, fratele lui Vlad-Ţepeş, Turcii se retraseră

[1]). Această cetate, numită mai înnainte şi *cetatea Argeşului*, fiinţează în munţii *Argeşului* cu mult înnainte de domnia lui *Vlad-Ţepeş*. E cu putinţă ca Ţepeş să fi folosit-o ca închisoare sau loc de surghiun pentru boieri, după cum fusese şi mânăstirea *Snagovului* din judeţul *Ilfov*, şi poate, cetatea *Comana*, din acelaş judeţ

www.dacoromanica.ro

spre *Giurgiu*, părăsind țara cu prăzi nenumărate. Radu mută capitala *Munteniei* la *București*, spre a fi mai aproape de Dunăre.

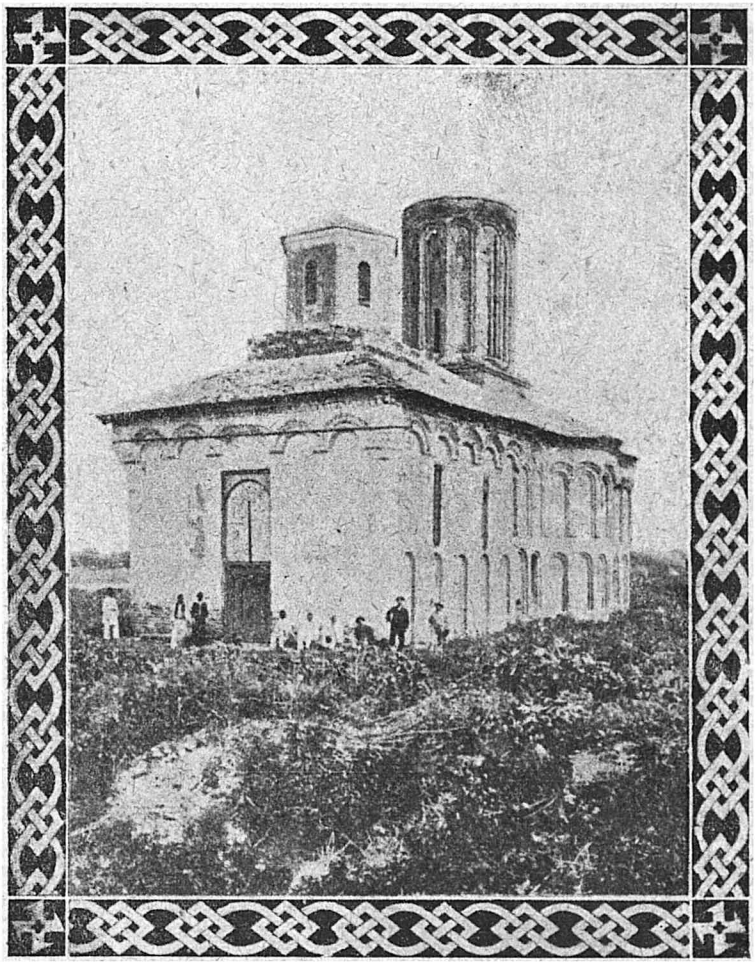

CETATEA POIENARI A LUI VLAD-ȚEPEȘ

Aruncarea lui Țepeș în închisoarea dela Buda. Moartea sa.—Părăsit de toți credincioșii săi, cari trecuseră de partea noului domni-

www.dacoromanica.ro

tor, *Ţepeş* se retrase în *Ardeal*, cu gândul ca să ceară sprijin lui *Matei Corvin*, regele *Ungurilor*. Deşi pornise cu ajutor unguresc, să-şi recapete tronul, el socoti că nu strică să se pună bine şi cu *Turcii*. De aceea, sosind în *Muntenia* înnaintea Ungurilor, scrise din *Rucăr* câte o scrisoare de iertăciune : sultanului şi marelui vizir, rugându-i să-l întărească iarăş în domnie. *Radu-cel-Frumos* prinse scrisorile lui

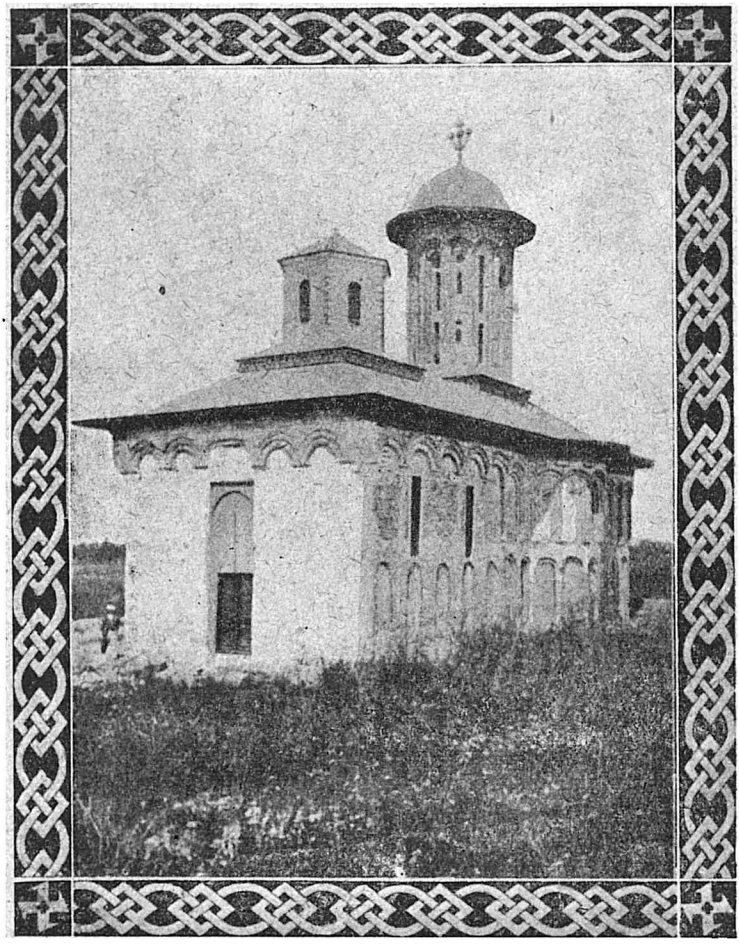
MĂNĂSTIREA SNAGOV INNAINTE DE REPARAŢIE

Ţepeş şi le trimise lui *Matei Corvin, regele Ungariei*. Matei aruncă pe pribeagul voivod într'o închisoare, lângă *Buda*. Aci stete până la 1476, când reveni din nou în domnie cu sprijinul lui *Matei Corvin* şi al lui *Ştefan-cel-Mare*. Astădată domni numai câteva luni, căci fu ucis în nişte lupte cu Turcii prin pădurea *Băltenilor*, din *codrul Vlăsiei*, în apropierea *mânăstirii Snagov*. Trupul lui fu înmormântat

www.dacoromanica.ro

chiar la Snagov, mănăstire rezidită de dânsul pe o insulă a lacului dela care şi-a luat numele. Aci surghiuneà şi ucideà el pe toţi vrăjmaşii săi.

Ţepeş şi-a odihnit rămăşiţele pământeşti într'acest locaş până în timpul domniei greceşti, când, osemintele sale fură scoase din

MĂNĂSTIREA SNAGOV DUPĂ CE A FOST REPARATĂ

mormânt şi aruncate fără urmă de vre-un nechibzuit, cu credinţa că în chipul acesta răsbună victimile crudului voivod. Deşi de urmele lui pământeşti nu se mai ştie nimic, totuşi numele acestui domnitor va dăinui cât şi poporul pe care l-a cârmuit. Câţi nu sunt şi astăzi, cari, faţă cu stricăciunea ce pare a se fi revărsat asupra omenirii, nu visează apărând dintr'un colţ al lumii, un Ţepeş mântuitor!

www.dacoromanica.ro

3. DOMNIILE VOIVOZILOR EVLAVIOŞI

Luptele pentru domnie. — Nesfârşitele lupte pentru domnie au fost cea mai grozavă plagă pe ţările româneşti. După moartea lui *Ţepeş* se perindară la tronul *Munteniei* o sumedenie de domnitori. Unii dintr'înşii ne-au lăsat ca amintiri fapte şi lucruri de seamă, săvârşite de ei; alţii ne-au lăsat doar numele lor legat de frământări şi intrigi sterpe, dăunătoare liniştii poporului. Dintre aceşti domnitori, mai vrednici de pomenit sunt: *Vlad vodă Călugărul*, fiul său—*Radu vodă*—numit *cel-Mare*, şi *Neagoe Basarab*. Toţi aceştia au avut domnii paşnice.

NEAGOE BASARAB

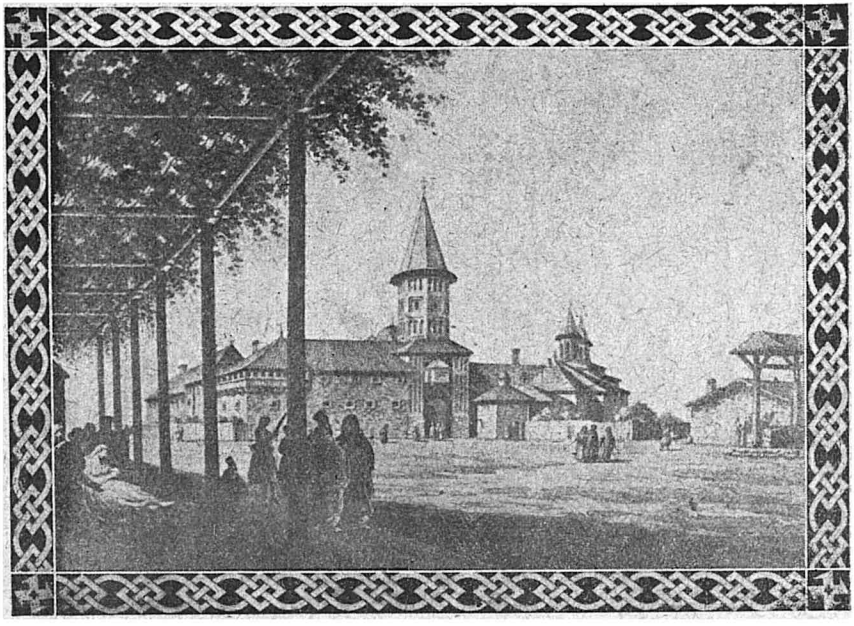
Vlad-Călugărul a fost numit astfel, pentrucă în tinereţe se călugărise, purtând numele *Pahomie*. Mai bine de un sfert de veac a trăit în *Transilvania*. A isbutit să pună mâna pe tronul ţării, prin stăruinţa lui *Matei Corvin*. El a domnit între anii 1482 şi 1495. Fiind o fire evlavioasă, cât domni se îngriji mai mult de trebile bisericeşti. Vlad a fost începătorul *mânăstirii Glavaciocul* din *judeţul Vlaşca*, unde a şi fost înmormântat.

Radu-cel-Mare, fiul lui *Vlad Călugărul*, a domnit între anii 1495 şi 1508. Fiind dornic de pace, ca şi tatăl său, s'a trudit tot timpul, să ţie linişte 'n ţară. Erà foarte evlavios, din care pricină a clădit o sumă de biserici şi mânăstiri frumoase, printre cari céa mai strălucită este *mânăstirea Dealului*, la miazănoapte de *Târgovişte*. El a adus în ţară pe *patriarhul Nifon al Ţarigradului*, care fusese alungat de *Turci* în urma cuceririi *Constantinopolului*. Acesta orândui viaţa bisericească a ţării, numind un *mitropolit la Târgovişte* şi câte un *episcop: la Severin şi la Buzău*.

www.dacoromanica.ro

Prin mijlocirea *călugărului Macarie* ajuns mai târziu mitropolit, Radu vodă întemeiè cea dintâi tipografie din țară, unde se tipăriră în limba slavonă primele cărți bisericești. El se sfârși din viață la anul 1508 și fu înmormântat la mânăstirea Dealului, cea zidită de dânsul.

Neagoe Basarab a domnit între anii 1512 și 1521. El a fost fiul voivodului *Basarab-cel-Tânăr* și al doamnei *Neaga*, sora boierilor olteni din puternicul neam al *Craioveștilor*. Trăind la curtea domnească în vremea lui *Radu-cel-Mare*, el a prins o sumă de învățături dela *patriarhul Nifon*. Ca și Radu-cel-Mare, Neagoe și-a închinat întreaga domnie celor sfinte, zidind și împodobind numeroase bi-

MÂNĂSTIREA ARGEȘ INNAINTE DE FOCUL DELA 1867

serici și mânăstiri: atât din țară, precum și din *Ardeal*, cât și dela *Sfântul Munte Atos* sau *Aton* din *Grecia*.

Zidirea mânăstirii Argeșului. — Cea mai de seamă lucrare a vieții sale a fost zidirea minunatei mânăstiri dela *Curtea-de-Argeș*, pentru clădirea căreia a adus marmora și mozaicul trebuincios tocmai din Turcia.

Bătrânii povestesc că această sfântă biserică ar fi fost zidită din porunca legendarului voivod, *Negru-vodă;* iar planul clădirii și toată lucrarea sfântului locaș s'ar datorà unui meșter vestit în vremurile acelea, anume *Manole*. Acesta, împreună cu alți nouă tovarăși ai săi, a putut desăvârși sfânta biserică, numai mulțumită faptului c'a zidit în temeliile ei pe *Ana*, soția sa, căci, pân'atunci

www.dacoromanica.ro

mâna diavolului, care vedeà cu vrăjmăşie ridicarea unui aşezământ dumnezeiesc în locul acela, cu puterea-i drăcească făceà ca :

„.....*Orice lucrà,*
„*Noaptea se surpà.*
„*A doua zi iar,*
„*A patra zi iar;*
„*Lucrau în zadar!...*"

şi numai zidirea unui suflet omenesc în corpul clădirii, puteà sfărâmà vraja diavolului.

MÂNĂSTIREA ARGEŞULUI DUPĂ FOCUL DELA 1867

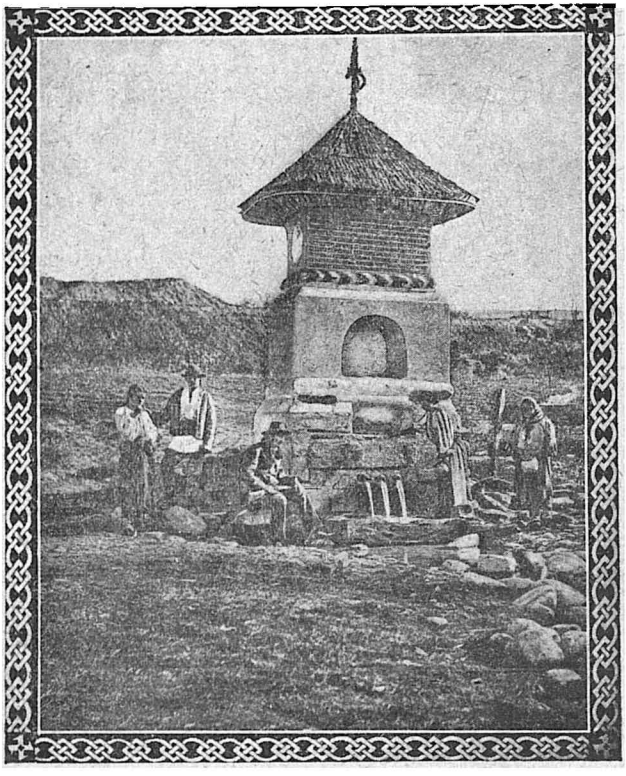
Se zice că mântuind de lucrat minunata mânăstire depe *Argeş*, Negru-Vodă întrebă pe cei zece meşteri, cari încă nu se dăduseră jos depe acoperişul bisericii, dacă sunt în stare să facă o nouă mânăstire, şi mai mândră ca aceea pe care o sfârşiseră. Meşterii îi spuseră cu fală, că ei sunt în stare să facă o mânăstire şi mai frumoasă. Auzind aceste laude, domnitorul dădù poruncă, să se strice schelele ; iar pe meşteri îi lăsă pe acoperiş, părăsiţi în voia soartei. Ei însă, îşi făcură aripi de şindrilă şi se încercară să sară jos ; dar care cum cădeà, se sdrobià, işbindu-se de pământ. Când încercă şă sară şi Manole, auzì din zid plânsul duios al soţiei sale, care-l strigà, spunându-i că simte cum i se stinge viaţa şi nimeni nu vine s'o scape. Copleşit de jale şi aiurit

www.dacoromanica.ro

de durere, simţi cum se pierde, cum îl cuprinde ameţeala, cum totul se 'nvârteşte în jurul său; apoi se prăbuşi şi el depe grindiş, depe acoperiş; şi:

„*Mort, bietul, căderà.* „*O fântână lină*
„*Iar unde căderà* „*Cu apă puţină,*
„*Ce mi se făcea?* „*Cu apă sărată,*
„*Cu lacrămi udată!*"

Nu departe de biserică se află şi astăzi o fântână cu trei ţevi pe cari curge din vremi uitate, o apă limpede, cum rar se poate vedeà. Isvorul acesta minunat e socotit de localnici a fi legendara *fântână a lui Manole.*

FÂNTÂNA LUI MANOLE.

* * *

Din ştirile greceşti, rămase depe vremuri, aflăm că planul bisericii dela Argeş ar fi fost întocmit chiar de Neagoe, ajutat de meşteri şi arhitecţi: atât din *Ţarigrad*, cât şi din *Italia*. Printre aceştia din urmă ar fi fost şi unul cu numele *Manole*, în jurul căruia a luat naştere frumoasa *baladă a întemeierii mânăstirii Argeşului.*

Sleindu-se vistieria domnească înnainte de mântuirea sfântului locaş, se povesteşte că *Neagoe* ar fi vroit să arunce biruri noui asupra poporului, ca să scoată banii de cari aveà nevoie. Se zice însă, că soţia sa, doamna *Despina* numită şi *Milica* —, fica domnului *Serbiei*, aflând de planurile soţului său, îl împiedecă să împileze poporul — destul de amărît şi aşa; şi-i dădù toate odoarele şi avutul ei, să le prefacă în bani spre a desăvârşì locaşul Domnului.

Pentru târnosirea bisericii a adus chiar pe *patriarhul Ţarigra-*

www.dacoromanica.ro

dului, însoţit de patru mitropoliţi greci şi de toţi arhimandriţii mânăstirilor din *Sfântul Munte*, cari, împreună cu căpeteniile clerului din ţară, au slujit la sfinţirea dumnezeiescului aşezământ.

Starea de astăzi a mânăstirii lui Neagoe Basarab. — Această podoabă a ţării este zidită în întregime din piatră cioplită şi săpată cu feldefel de flori şi împletituri chibzuite cu multă măestrie. Plăsmuitorul ei se vede a fi fost foarte mult înrâurit în alcătuirea planului său, de gusturile popoarelor orientale; cu deosebire de ; *Turci*, *Arabi* şi, în bună parte, chiar de *Perşi*.

Jurîmprejur, mijlocul bisericii este încins cu un brâu gros, cioplit cu mult meşteşug în piatra zidului clădirii. Acest brâu este o adevărată împletitură măiastră, făcută din alte patru brâuşoare mici, având fiecare alcătuirea sa deosebită.

MÂNĂSTIREA ARGEŞULUI IN STAREA DE ASTĂZI

Deasupra acoperişului se 'nalţă patru turle: două mai mici şi două mari. Cele mici sunt aşezate în faţă, de-o parte şi de alta a intrării; iar cele mari, vin: una la mijloc şi cealaltă spre altar. Ferestrele — în număr de 73 — sunt înguste şi 'mpodobite, şi ele, cu feldefel de cioplituri minunate. Acoperişul este de plumb, având o sumă de podoabe sau ornamente lucrate din ciocan. Crucile depe turle şi din celelalte părţi ale acoperişului — 20 la număr — sunt poleite cu aur; iar lucrătura lor e la fel cu celelalte podoabe ale bisericii şi 'nfrumuseţate cu tot soiul de culori plăcute la vedere.

O scară cu douăsprezece trepte duce la intrarea clădirii, unde stă de streajă o uşă de bronz, care se deschide în două părţi. Pătrunzând în lăuntru, vedem că toată pardoseala este făcută

www.dacoromanica.ro

din mozaic cu diferite desemnuri. Turla mijlocie se sprijină pe doisprezece stâlpi rotunzi, înnalţi cam de şapte metri şi ceva — stâlpi cari înfăţişează cele *douăsprezece seminţii ale poporului lui Israel.* sau pe cei *doisprezece apostoli ai Mântuitorului.*

Atât pereţii, cât şi firizile ferestrelor, precum şi bolţile lăuntrice ale bisericii : sunt acoperite cu numeroase picturi lucrate cu mult meşteşug. De asemenea se văd pe pereţii dela intrare, portretele ctitorilor şi ale altor voivozi ai *Munteniei,* cari s'au ostenit pentru sfântul aşezământ.

MITROPOLIA DIN TÂRGOVIŞTE

Înnălţimea bisericii este de 31 de metri.

In faţa sfântului lăcaş se află un cerdăcel boltit şi zugrăvit pe dinnăuntru, ridicat pe patru stâlpi de marmoră, şi lucrat în acelaş chip ca şi biserica.

In spatele ctitoriei lui *Neagoe Basarab* se ridică palatul episcopal, făcut în zilele răposatului rege *Carol I.*

Cam astfel se înfăţişează astăzi, acest mândru monument de artă, care ne reaminteşte osârdia creştinească a strămbunilor noştri. Starea lui de-acum se datoreşte stăruinţei celor dintâi suverani

www.dacoromanica.ro

ai *României libere*: regelui *Carol I* şi reginei *Elisaveta*, în zilele cărora sfântul locaş, ars la 1867, fu restaurat între 1875 şi 1886, şi sfinţit iarăş, la 12 Octombrie, 1886, episcop al Argeşului fiind părintele *Ghenadie*, ajuns mai apoi mitropolit primat al ţării.

Neagoe Basarab n'a avut fericirea să-şi vadă sfântul aşezământ sfârşit cu desăvârşire, căci zugrăviala din lăuntru a fost mântuită abia la 1526, de către *Radu-dela-Afumaţi* voivod, ginerele său. In cursul vremii, alţi domnitori cari s'au osârdit a îngriji de dregerea stricăciunilor acestui sfânt locaş au fost: *Matei Basarab* şi, mai apoi, *Şerban Cantacuzin*. Mai toţi voivozii ţării însă, s'au străduit ca mânăstirea lui Neagoe să nu cadă pradă dărăpănării.

Dela zidire, până'n zilele noastre, străvechea clădire a avut multe de îndurat. Cutremure, focuri, jafuri păgâneşti: n'au ocolit-o dealungul veacurilor. Astăzi însă, străluceşte vrednică de dragostea celor ce i-au pus temeliile, făcând fala neamului şi meşteşugului românesc!

Tot în timpul lui Neagoe s'a început şi zidirea mitropoliei din *Târgovişte*, pe care au desăvârşit-o urmaşii săi. El se stinse din viaţă în anul 1521 şi a fost înmormântat în mânăstirea dela *Curtea-de-Argeş*, chiar în lăuntrul bisericii unde fu îngropată mai târziu şi soţia sa, doamna *Despina*.

Urmările acestor domnii religioase.—Pentru biserică şi mai ales pentru reprezentanţii ei: preoţii şi călugării greci şi slavoni, pripăşiţi şi statorniciţi în ţară la adăpostul sfintei cruci, vremurile acestor domni evlavioşi înfăţişează culmea înfloririi religioase a duhului creştinesc ce stăpâneă sufletele fruntaşilor norodului românesc. Pentru poporul de jos, pentru mulţimea din sudoarea căreia se storceă banul cerut de stăpâni spre a se acoperi atâtea cheltueli: aceste domnii înfăţişează nişte vremuri de umilire şi robire a bietului norod, calicit din pricina dăjdiilor nemăsurate şi fără sfârşit, menite să umple pungile clericilor şi monahilor greci, cari năpădiseră pământul românesc încă din timpul venirii *patriarhului Nifon*, cel isgonit de *Turci* din *Ţarigrad*.

MUNTENIA PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

1. MIHAI VITEAZUL VOIVOD

INTÂIUL FĂURITOR AL UNITĂŢII NAŢIONALE

Până la urcarea pe tron.—O domnie bogată în fapte mari a fost aceea a lui *Mihai Viteazul*. Deşi n'a domnit atâţia ani ca *Ştefan-cel-Mare* al Moldovei, cu toate acestea, isprăvile săvârşite de dânsul sunt tot aşa de vrednice de pomenit, ca şi ale marelui voivod moldovean.

Mihai a fost un fecior din flori al voivodului *Pătraşcu-cel-Bun*, cu o greacă anume *Teodora*—numită mai apoi, în călugărie, *Teofana*. Mai înnainte de a ajunge domn, el fusese *ban al Mehedin-*

www.dacoromanica.ro

ţilor şi, mai în urmă, *al Craiovei*. Svonindu-se că urmăreşte să puie mâna pe domnia ţării, *Alexandru-cel-Rău*, voivodul din acele vremuri, al *Munteniei*, hotărî să-i răpuie viaţa. El porunci oamenilor săi de încredere, să-l prindă şi să-l aducă la domnie, unde hotărî să i se taie capul. Dus la locul de osândă, gâdele—sau călăul—însărcinat cu omorîrea lui Mihai, fu cuprins de o mare spaimă privind statura chipeşă a condamnatului. Aruncând securea din mâini, fugì îngrozit prin mulţime, strigând că el nu poate ucide un asemenea om. Boierii şi poporul socotiră această întâmplare ca o minune dumnezeiască şi cerură domnitorului cu stăruinţă iertarea osânditului.

MIHAI-VITEAZUL.

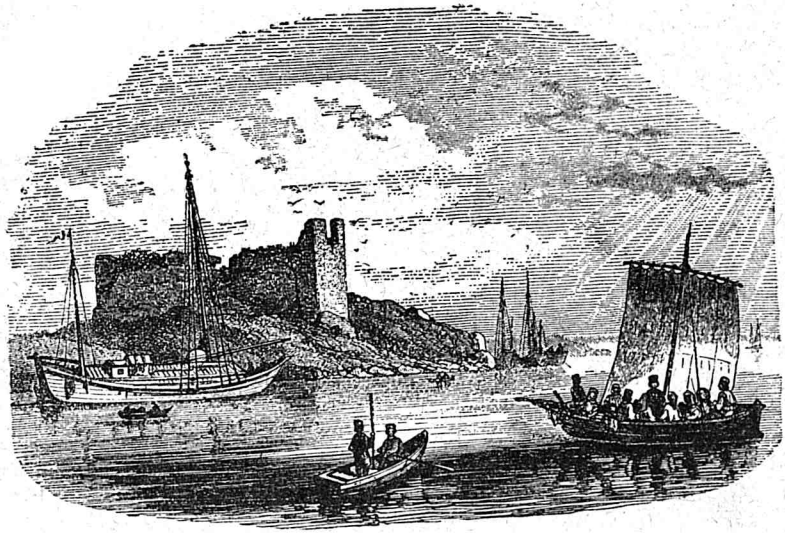
Urcarea lui Mihai pe tronul Munteniei. — Cum se văzù liber, *Mihai* fugì în *Transilvania;* iar de-aci merse la *Constantinopol.* Acolo, în urma stăruinţei unui frate al mamei sale, *Iani*— mare dregător al ţării pe lângă împăratul turcesc—, precum şi prin stăruinţa unui oarecare *Andronic Cantacuzin*— coborîtor din vechii împăraţi ai *Ţarigradului* : el căpătă domnia *Munteniei* la anul 1593.

Cum puse mâna pe frânele ţării, primul său gând fu s'o scape de plaga turcească. După ce se înţelese cu *Sigismund Bathori*, principele *Ardealului*, şi cu *Aron* vodă, domnul *Moldovei*, ca să fie uniţi împotriva *Turcilor*, porni a ucide tot ce erà suflare păgânească pe pământul românesc. Apoi prădă şi arse cetăţile turceşti depe amândouă malurile *Dunării*.

Acelaş lucru îl făcù şi Aron vodă în *Moldova*.

www.dacoromanica.ro

Nimicirea ordiilor tătărăşti. Turcii, fiind în răsboi cu împăratul *Germanilor* şi *Austriacilor*. nu putură luà alte măsuri împotriva răsvrătiţilor voivozi, decât să trimită ordiile tătărăşti, spre a prădà ţările române. Pe când *Aron* vodă fugì din calea păgânilor, oştile lui *Mihai*, sub conducerea fraţilor *Buzeşti*, le ţinură calea; şi, la *Putinei* şi *Stăneşti*, în judeţul *Vlaşca*, îi bătură aşa de straşnic, încât puţini scăpară cu zile. In cursul acestor lupte fu răpus chiar nepotul hanului tătărăsc. Fiind vestit că o parte din oastea turcească, aflată la *Rusciuc*, vine în ajutorul *Tătarilor*, Mihai porni în calea duşmanilor. Banul *Manta*, cu oastea de sub comanda sa, puse pe vrăjmaşi pe goană. La *Şerpăteşti*, tot în Vlaşca, Turcii şi Tătarii fură aproape nimiciţi şi aruncaţi peste *Dunăre!* Avură noroc că apele erau îngheţate şi putură să fugă,

RUINELE CETĂŢII GIURGIULUI DE ALTĂDATĂ

căci altfel, cine ştie câţi ar fi scăpat dintr'înşii! Primind ajutoare dela Ardeleni şi Moldoveni, Mihai trecù Dunărea pe ghiaţă şi, cu o repeziciune nemaipomenită, cutreieră mai toată *Bulgaria* de azi, până dincolo de *Adrianopol*, băgând în groază toată suflarea turcească. In timp de patru luni, pe asprimea grozavă a iernii, Mihai câştigă zece izbânzi împotriva duşmanilor săi. Se zice că femeile Turcilor, spre a-şi cuminţì copiii, îi speriau amenințându-i că vine ghiaurul *Mihale-Oglu*, adică Mihai Viteazul.

Luptele cu Turcii.—Sultanul *Mahomed al III-lea*, care abia se urcase pe tronul turcesc, înfuriat peste măsură de îndrăsneala şi isprăvile lui *Mihai*, trimise în *Muntenia* pe *Sinan paşa*, cel mai viteaz general al *Turcilor*, cu o armată de aproape două sute de mii de oameni, ca să pedepsească pe răsvrătitul voivod. In faţa acestui puhoi păgânesc, Mihai se află singur, fără nici un

www.dacoromanica.ro

sprijin din partea celorlalţi domnitori cu cari aveà legături de tovărăşie, căci *Sigismund Batori*, domnul *Ardealului*, tocmai îşi prăsnuià nunta, iar *Aron* vodă, al *Moldovei*, fusese răsturnat din domnie de Sigismund, pentrucă nu voise să-l cunoască de stăpân; apoi fu omorît cu venin. In locul lui fu ridicat domn, *Ştefan Răsvan*.

După ce-şi porni familia cu tot avutul său spre *Sibiu*, în Ardeal, Mihai ieşi înnaintea vrăjmaşilor, pe cari încercă să-i oprească la *Giurgiu*, unde începuseră încă de câteva luni de zile un pod peste *Dunăre*, ca să lege *Turcia* de *Muntenia*, pe care-şi puseseră în gând s'o prefacă în guvernământ sau paşalâc turcesc. După o vitejească împotrivire de aproape o săptămână de zile, Mihai fu

LUPTA DELA CĂLUGĂRENI

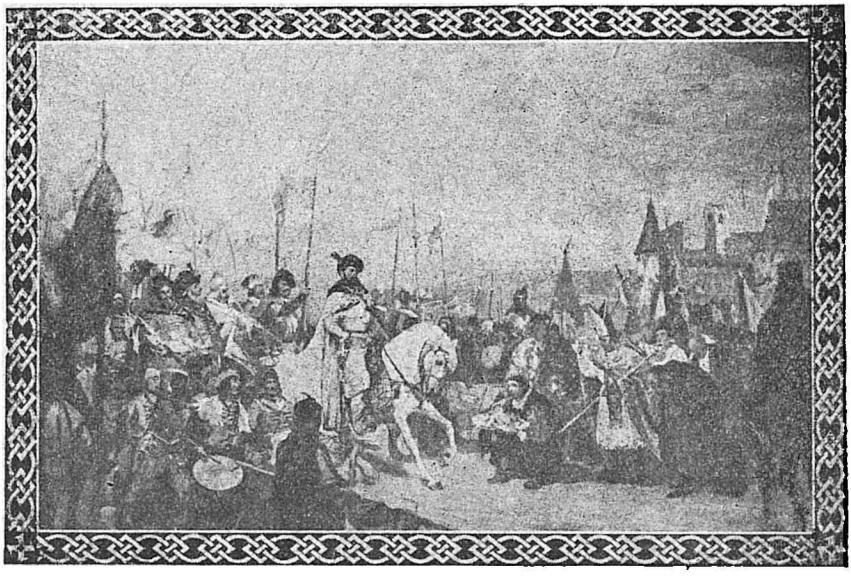
nevoit să se retragă mai în lăuntrul ţării, de oarece o parte din oştirea turcească isbutise să treacă Dunărea cu luntrile, mai sus de Giurgiu, spre a sări în spatele *Românilor*. El tăbărî cu oastea sa la vadul *Călugăreni*, pe apa *Neajlovului*, în judeţul *Vlaşca*, localitate aşezată cam la jumătatea drumului dintre Giurgiu şi *Bucureşti*. Locul ales de Mihai era cum nu se poate mai nimerit pentruca mica lui oştire să poată ţine piept marelui număr de duşmani, căci vadul fiind îngust, Sinan nu ar fi putut să-şi desfăşoare toată oştirea sa, spre a copleşi pe Români.

Cum trecură Dunărea, Turcii porniră spre Bucureşti. Mihai însă, le curmă calea la Călugăreni. In ziua de *13 August. 1595*, cele două oştiri vrăjmaşe se ciocniră cu o furie nemaipomenită.

www.dacoromanica.ro

Viteazul voivod român, doar cu şaisprezece mii de viteji, ţinù în loc o zi încheiată, toată hordia turcească revărsată pe pământul nostru. Valurile Neajlovului nu mai erau de apă, ci de sânge. Insuşi Mihai şi Sinan, luptau la rând cu ceilalţi. Mihai părea ca un *Arhanghel* în mijlocul răsboinicilor săi. Sinan, căzând depe cal, se lovì de podul gârlei, şi-şi rupse şi cei din urmă doi dinţi pe cari-i mai aveà în gură.

Neputând răpune cu desăvârşire pe vrăjmaşi, Mihai se retrase cu oastea sa spre munţii *Argeşului*, la *cetatea lui Negru-Vodă*, unde aşteptă ajutoare dela *Ardeleni* şi dela *Moldoveni*. Turcii înnaintară în lăuntrul ţării şi puseră stăpânire pe oraşele: *Bucureşti* şi *Târgovişte*. Pe la începutul lui Octombrie, sosindu-i într'ajutor prin-

INTRAREA LUI MIHAI IN ALBA-IULIA

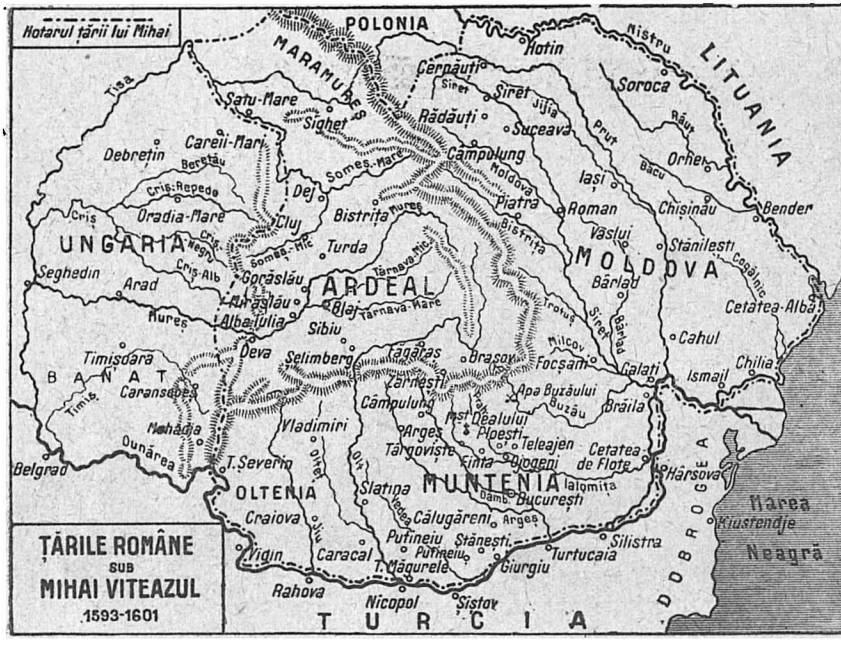
cipele Ardealului, Mihai lovì din nou pe Turci, îi puse pe goană şi-i alungă peste Dunăre cu pierderi grozave. Se zice că Sultanul ar fi plâns de necaz, aflând despre ruşinoasa înfrângere a oştirii sale; iar pe cel ce i-a adus vestea, l-a omorît chiar el cu buzduganul său.

Lupta dela Şelimberg. — Nu mult după aceasta, venì la cârma *Ardealului*, *Andrei Batori*, un văr al lui *Sigismund* care, sătul de domnie, se retrăsese la călugărie. Acest voivod aveà gânduri vrăjmaşe asupra lui *Mihai*. Din această pricină, domnul *Munteniei* se hotărî să-l dea jos depe tron şi să-i supuie ţara. El pornì cu oaste împotriva noului voivod ardelean, pe care îl întâlnì la *Şelimberg*, lângă *Sibiu*. După o luptă crâncenă, Mihai îl puse pe goană şi luă Ardealul în stăpânire. Rătăcindu-se prin munţi, Andrei Batori fu prins şi omorît de un *Secui*, care aduse lui Mihai-Viteazul, capul celui ucis.

www.dacoromanica.ro

Biruitorul intră cu mare alai în *Alba-Iulia*, capitala *Transilvaniei*, încununându-se ca domn al Ardealului, în *Noembrie, 1599*.

Cucerirea Moldovei. — Pe când *Mihai* se războiă cu *Ardelenii*, în *Moldova* ajunsese domn, *Ieremia Movilă*, un voivod prieten al *Polonilor* şi al *Turcilor*. Mihai se hotărî să-l doboare şi pe acesta. El porni cu oaste asupra lui, însă nu dete nici o luptă, căci tot poporul îl primi cu bucurie ; iar boierii ţării îi încredinţară domnia Moldovei. Astfel, **Mihai ajunse stăpânitorul celor trei ţări surori : Muntenia, Transilvania şi Moldova. Aceasta a fost prima oară în viaţa neamului nostru, când toate ţinuturile româneşti au avut o singură**

căpetenie. In amintirea acestui fapt, Mihai bătù o medalie de aur.

Lupta dela Mirăslău. *Ungurii*, neputând suferi la cârma *Ardealului* un domn român, se răsculară împotriva lui *Mihai*. Ei câştigară de partea lor pe un general al armatei austriace, pe italianul *Gheorghe Basta*, care fusese trimis cu oaste împărătească, să potolească răscoala ; şi-l hotărîră să lupte împotriva lui Mihai. In ziua de *8 Septembrie, 1600*, la satul *Mirăslău*, lângă apa *Mureşului*, marele voivod muntean fu învins şi scos din domnia Ardealului.

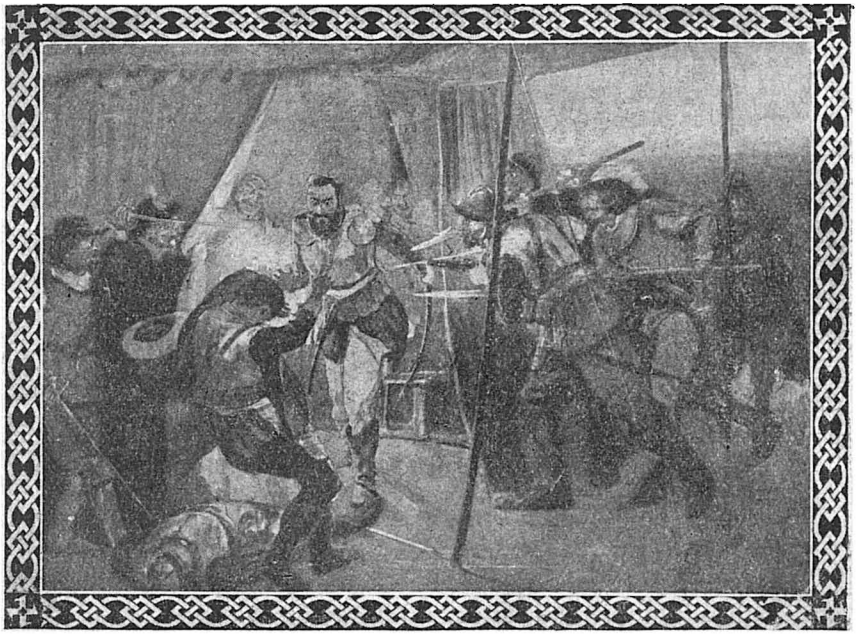
Ultimele lupte ale lui Mihai. — Pe când *Mihai* se luptă cu *Ungurii* şi cu *Austriacii* pentru stăpânirea *Ardealului*, *Polonii* ridicară din nou în domnia *Moldovei* pe *Ieremia Movilă*. Ei pătrunseră în *Muntenia*, spre a-l scoate şi din tronul acestei ţări, în care se află ca locţiitor de domn, fiul său, *Pătraşcu-cel-Tânăr*. Nebiruitul Mihai, aproape părăsit de ai săi, fu de două ori învins de oastea

www.dacoromanica.ro

vrăjmaşă : la *apa Buzăului* şi la *Teleajăn*; iar în locul lui, *Polonii* aşezară domn pe *Simion Movilă*. fratele voivodului moldovean.

Părăsit de noroc, el merse la *Viena* spre a cere ajutor împăratului împotriva vrăjmaşilor săi. Impăratul, mâniat pe *Unguri* că se lepădaseră de stăpânirea sa şi aduseseră în domnie iarăş pe *Sigismund*, împăcă pe Mihai cu *Basta*, şi-i trimise pe amândoi, să cucerească din nou Ardealul. Sigismund fu învins la *Gorăslău*.

Omorîrea lui Mihai.—Temându-se ca *Mihai* să nu capete dela împărat domnia *Ardealului*. *Basta* se hotărî să-l omoare spre a-i puteà luà el locul. Unelting că Mihai ar fi pus la cale, să se lepede de stăpânirea împăratului, porunci să fie arestat. Voivodul român, re-

MIŞELEASCA UCIDERE A LUI MIHAI-VITEAZUL

voltat de mârşăvia trădătorului, căută să se apere de cei ce voiau să pună mâna pe dânsul. Un ostaş strein înfipse sulița în spatele celui mai viteaz dintre viteji. Mândrul nostru voivod se prăvăli la pământ, înnainte ca vreunul dintre ostaşii săi să aibă vreme, să-l apere de vrăjmaşi. Duşmanii îi tăiară capul, pe care-l plimbară prin ţinuturile locuite de *Români*, spre a le arătà că nădejdia lor s'a stins.

Mihai fu ucis la *9 August, 1601*. Corpul său fu îngropat la *Turda*; iar capul îi fu adus mai târziu de boierul *Radu Buzescu* şi înmormântat cu mare cinste la *mănăstirea Dealului* din marginea *Târgoviştei*. Cu prilejul războiului pentru unitatea noastră naţională, tigva capului său a fost transportată la *Iaşi*. De aci fu adusă cu

www.dacoromanica.ro

mare cinste iarăș la Târgoviște în ziua de *9/22 August, 1920*, ziua în care a fost ucis de vrăjmași. Faima faptelor lui Mihai a străbătut veacurile ajungând până în zilele noastre. *Turcii, Ungurii și Polonii: știu, ca și noi, cât de viteaz a fost acest voivod!*

Ca mărturie a dragostei sale față de marele voivod, poporul român i-a ridicat, în anul 1883, o măreață statue în *București*.

STATUIA LUI MIHAI-VITEAZUL

înfățișându-l călare, cu securea în mâna stângă, pornind, par'că, împotriva vrăjmașilor. La picioarele acestei statui, s'au adunat decenii dearândul—atât în vremurile de restriște, cât și'n cele de mari bucurii —, cetățenii Capitalei, vrând, par'că, să-l aibă ca: martor, sfătuitor și apărător, în toate planurile și lucrările lor, pe cel care a dus faima vitejiei românești în toate laturile pământului.

Cu astfel de viteji, neamul românesc nu va pieri în vecii vecilor!

www.dacoromanica.ro

2. MATEI VODĂ BASARAB

Frămîntările pentru domnia Munteniei. După moartea lui *Mihaĭ Viteazul* se iscă zânzanie mare între boierii râvnitori la domnia *Munteniei*. Din această pricină, aproape toţi voivozii cari se perîndară o bucată de vreme la cârma ţării, nu făcură mai nimic pentru poporul lor. Abia se aşezà unul, căci erà răsturnat de altul, şi ăsta de celălalt, şi aşa mai departe. Numai *Turcii* erau bucuroşi de aceste frămîntări, de oarece fiecare schimbare de domn le aduceà: noui daruri, haraciuri mărite, şi vistieria sultanului abia pridideà bănetul vânătorilor de domnie.

MATEI BASARAB

Alegerea ca domn a lui Matei Basarab. Unii dintre boierii cu iubire de ţară se legară să sfârşască odată cu această batjocură. Ei cerură să li se dea domni statornici. Cam la începutul anului 1633, după grele lupte, isbutiră să ridice la cârma ţării pe boierul *Matei* din satul *Brâncoveni*, depe malul *Oltului*. Acesta se trăgeà din neamul *Basarabilor*, care dăduse ţării o sumă de voivozi de seamă.

In vremea lui erà o mare pornire de ură a pământenilor împotriva *Grecilor* pripăşiţi în ţară şi înfipţi în dregătoriile cuvenite boierilor băştinaşi, precum şi în fruntea tuturor mânăstirilor şi bisericilor bogate dela cari *Românii* erau îndepărtaţi cu trufie. *Matei Basarab* se trudì, pe cât împrejurările l-au putut ajutà, să puie frâu îndrăsnelii greceşti, dar cu prea puţin folos, căci înrâurirea veneticilor cu greu puteà fi stăvilită.

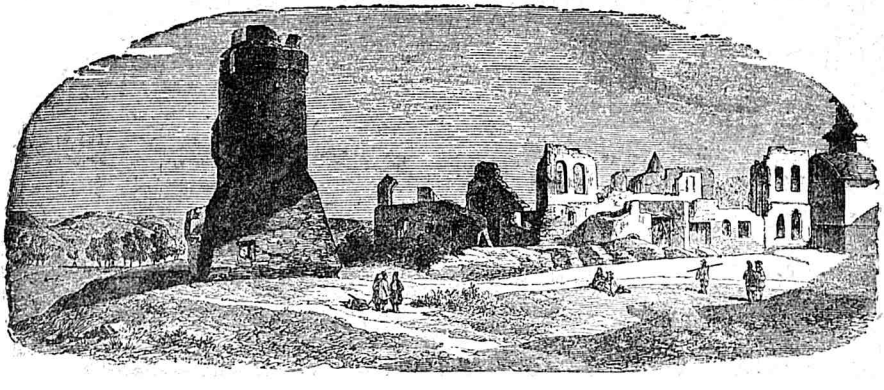
Intocmirile lui Matei Basarab. Cât domnì, *Matei* făcù o su-

www.dacoromanica.ro

mă de rânduieli bune. Astfel: înființă tipografii în care se tipăriră pentru prima oară cărți bisericești în limba românească, precum și numeroase cărți pentru folosul obștesc; întocmi legi folositoare, ridică spitale, înființă școale, ușură birurile puse pe bietul popor de voivozii cari domniseră mai înnainte de dânsul. Fiind om evlavios, zidi numeroase biserici și mânăstiri, întemeiè sate și făcù tot soiul de îmbunătățiri.

Luptele cu Moldovenii. — Deși om cu fire liniștită și dornic de pace, *Matei Basarab* a avut și câteva lupte cu *Vasile Lupu*, domnul *Moldovei*, care râvneà să-i ieà tronul spre a-l da fiului său, *Ioan*. Acesta însă, n'avù parte să domnească, deoarece murì de tânăr.

Astfel, s'a răsboit la *apa Teleajănului* și la *Ojogeni*, unde nimicì oastea lui Vasile Lupu; iar mai târziu, la *Finta*, pe apa *Ialomiței* — nu departe de *Târgoviște*, când oastea moldovenească fu din nou înfrântă și pusă pe goană împreună cu voivodul său. In această

TURNUL CHINDIA ȘI RUINELE PALATULUI DOMNESC DIN TÂRGOVIȘTE
(După o veche ilustrație).

luptă, care avù loc la *17 Mai, 1653*, domnul muntean fu greu rănit la un picior.

Sfârșitul lui Matei Basarab. Ultimele zile ale domniei lui *Matei Basarab* au fost turburate de răscoala ostașilor cari păzeau *Târgoviștea* și palatul domnesc, Aceștia se răsvrătiseră împotriva voivodului lor, vroind să-l scoată din domnie pe temeiul că erà prea bătrân.

Doborît de rana căpătată în lupta dela *Finta*, el se stinse din viață la *1654, în luna Aprilie*, după o domnie de 21 de ani.

Bătrânul voivod fu înmormântat cu mare cinste la biserica domnească din Târgoviște, de unde fu strămutat mai apoi la mânăstirea *Arnota* din județul *Vâlcea*, zidită de dânsul.

3. ȘERBAN CANTACUZIN ȘI CONSTANTIN BRÂNCOVEANUL

Urcarea lui Șerban Cantacuzin pe tronul Munteniei. — După săvârșirea din viață a lui *Matei Basarab*, *Muntenia* rămase iarăș pradă

www.dacoromanica.ro

răvnitorilor de domnie. Aceştia, neavând bani spre a înbuibà îndeajuns pe *Turci*, se împrumutau la cămătarii greci, cari apoi năpădeau ţara odată cu numirea domnului împrumutat de ei. Neamurile vecine se amestecau pe întrecere în trebile ţării; norodul sărăcise; dăjdiile se înmulţiseră şi se îngreuiaseră peste fire; voivozii se schimbau mai des ca niciodată: erà vai de bietul popor!

In aceste vremuri grele, ajunse la cârma ţării voivodul *Şerban Cantacuzin*, fiul postelnicului *Constantin Cantacuzin*. El cârmuì ţara vreme de zece ani, dela 1678 până la 1688. Deşi pus în domnie de către *Turci*, Şerban vodă se străduì într'una, să aibă legături de prietenie cu popoarele creştine: *Austriacii* şi *Ruşii*. Silit de împrejurări, întovărăşì cu oastea sa pe Turci, cari împresuraseră *Viena*, cu gând s'o cucerească. Pe cât i-a stat în putinţă, el a căutat să fie de folos Austriacilor, cărora le dădeà de veste toate măsurile luate de Turci împotriva cetăţii.

ŞERBAN CANTACUZIN

Şerban Cantacuzin fu foarte aspru cu boierii ce-l vrăjmăşiseră mai înnainte şi pe cari-i ucise fără milă. In timpurile de linişte, el luă o sumă de măsuri bune pentru îndreptarea ţării. Rândui să se adune birurile mai omeneşte; aduse în ţară porumbul, care încă nu erà cunoscut pe la noi, întru cât oamenii mâncau mămăligă de mei sau pâine de secară; ridică din nou în scaunul mitropolitan pe vlădica *Teodosie Veştemeanul*, scos pe nedrept din scaun de *Grigoraşcu Ghica* vodă, care domnise, mai înnainte de el; orândui un nou fel de măsurători ce-i poartă numele; făcù o şcoală de învăţături mai înnalte la mânăstirea *Sfântul Sava din Bucureşti*; puse să se traducă în româneşte cărţile biseri-

www.dacoromanica.ro

ceşti, printre cari fu şi *Biblia;* zidi mânăstirea *Cotroceni;* rezidî mânăstirea *Comana* din judeţul *Vlaşca,* cea zidită întâia oară de *Vlad-Ţepeş,* şi rezidită la 1588 de paharnicul *Radu Şerban Basarab,* mai apoi voivod al Munteniei, după moartea lui *Mihai-Viteazul;* întemeiè o fabrică de postav la *Afumaţi;* înfiinţă tipografii la *episcopia din Buzău* şi la *mitropolia din Bucureşti* — zidită pe vârful unei movile din capitala ţării, de către *Constantin Şerban Basarab* — poreclit *Cârnul,* pentrucă în tinereţe, umblând după domnie, i se ciuntise nasul din porunca lui *Matei Basarab;* în sfârşit, se trudì să aducă însemnate îmbunătăţiri în viaţa poporului. El urmăreà să scape ţara de robia turcească şi să întemeieze iarăş *imperiul Bizanţului.* De aceea îşi înjghebă o oştire

VEDEREA DIN FAŢĂ A BISERICII COTROCENI

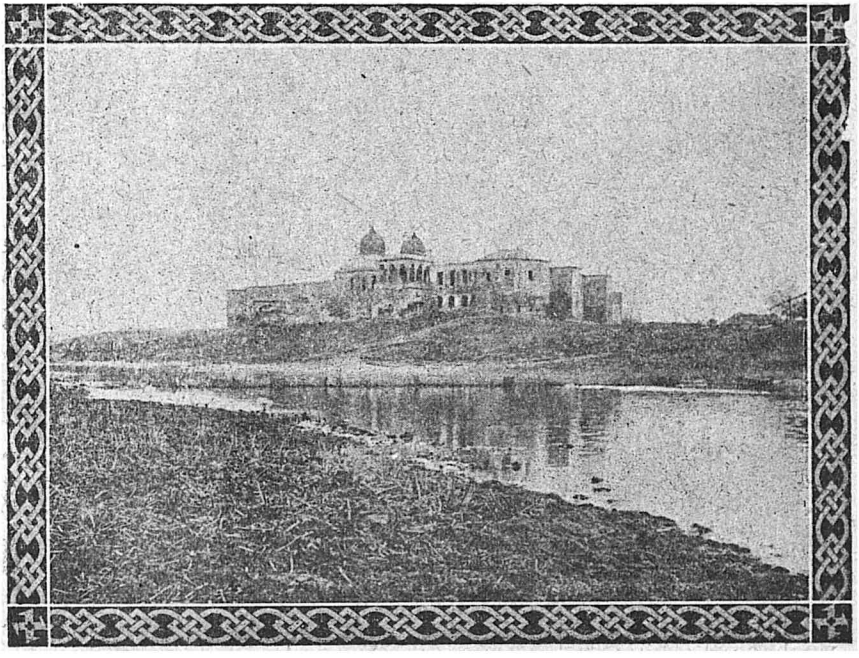
de vreo 40.000 de oameni, cu 38 de tunuri. Când fu să pornească lupta pentru libertate, murì pe neaşteptate. Se crede că ar fi fost otrăvit chiar de fratele său, stolnicul *Constantin,* şi de nepotul său, *Constantin Brâncoveanul,* cari se temeau să nu arunce ţara într'un războì al cărui sfârşit nu-l puteau cunoaşte.

Domnia lui Constantin Brâncoveanul. — Lui *Şerban Cantacuzin* îi urmă la cârma ţării, voivodul *Constantin Brâncoveanul,* fire evlavioasă, dar şi foarte dibaci în trebile ţării. El s'a urcat pe tronul *Munteniei* la 34 de ani după moartea lui *Matei* vodă, şi a domnit douăzecişicinci de ani— între 1688 şi 1714. Spre a puteà căpătà întărirea sultanului, el risipì pe la diferiţi dregători turci şapte sute de pungi cu bani — ceeace însemnà pe vremurile acelea o avere grozavă. Tot astfel, în lungul domniei sale de un sfert de

www.dacoromanica.ro

veac, a aruncat în dreapta şi 'n stânga numeroase sute de pungi cu bani, spre a-şi puteà păstrà tronul.

Averea lui Constantin Brâncoveanul. — *Brâncoveanu* a fost unul dintre cei mai bogaţi voivozi români ai vremurilor vechi. *Turcii* îl numiau *Altin-bei*—adică *prinţul aurului*. Averea lui erà socotită la zece milioane de taleri—o avere ca 'n basme în acele timpuri. Cum şi-a agonisit atâta avuţie, nu s'ar puteà spune cu hotărîre; însă din senin, ea nu s'a putut strânge. De bună seamă că nici în vremea Brâncoveanului, birurile asupra bietului popor n'or fi fost mai mici ca subt înnaintaşii săi; ba dimpotrivă. Haraciul către Turci erà sporit; darurile cu cari erau îndesaţi dregătorii turci

MĂNĂSTIREA COMANA

creşteau din zi în zi; *Grecii*, oploşiţi în ţară cu felurite însărcinări, sugeau avuţia ţării ca nişte lipitori nesăturate; toată lumea erà setoasă de procopseală grabnică — tot ca şi 'n zilele noastre. Pentru îmbuibarea atâtor trântori, numai bietul popor de rând ştià câtă sudoare trebuie să stoarcă din trupul său obidit.

Dibăcia politică a lui Brâncoveanu.—Deşi supus *Turcilor*, *Brâncoveanu* păstrà legături ascunse: şi cu *Austriacii*, şi cu *Ruşii*. In răsboaele pe cari aceştia le-au avut cu Turcii, el le-a fost de un neasemuit folos pe sub mână. Bănuielile de necredinţă ce se năşteau din când în când în sufletele stăpânilor săi, ştià să le 'năbuse cu pungi cu bani. Uneori însă, erà nevoit să stea făţiş alături de Turci împotriva prietenilor ascunşi. Astfel, în luptele dela *Tohan* şi *Zărneşti*, Austriacii au fost bătuţi de Turci, şi cu ajutorul lui Brâncoveanu.

www.dacoromanica.ro

In urma unui răsboi dintre Ruşi şi Turci, încheiat prin isbânda oştilor turceşti asupra celor muscăleşti, la *Stănileşti, pe Prut* — în anul 1711 —, neîncrederea Turcilor în Brâncoveanu crescù şi mai mult, mai ales când spătarul *Toma Cantacuzin* trecù cu întreaga călărime munteană de partea Ruşilor.

După această întâmplare, Brâncoveanu îşi mai păstră domnia, cu multă greutate, numai vreo trei ani de zile. Trăind în legături rele cu boierii ţării şi mai ales cu neamul *Cantacuzinilor*—cu care de altfel se înrudeà—, fu părît sultanului ca uneltitor împotriva stăpânirii turceşti.

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Sfârşitul lui Constantin Brâncoveanul. — Dorind să pună mâna pe averile bogatului voivod muntean, sultanul îl scoase din domnie în ziua de *23 Martie, 1714.* Un trimis al *Porţii*— astfel se numià curtea împărătească a sultanului împreună cu toţi marii dregători ai imperiului venì la *Bucureşti* şi-l arestă ; apoi îl duse cu toată familia sa la *Ţarigrad*, unde fu aruncat în grozava închisoare turcească „*Şapte Turnuri*" de pe malurile *Bosforului.* Aci fu supus la cele mai groaznice chinuri spre a-şi mărturisì averile. După câteva luni de întemniţare, în ziua de *15 August, 1714* — tocmai când împlineà vârsta de şaizeci de ani — fu scos din temniţă, împreună cu cei patru feciori ai săi : *Constantin, Ştefan, Radu* şi *Matei*, şi dus într'un foişor din apropierea malului mării, unde fură ucişi.

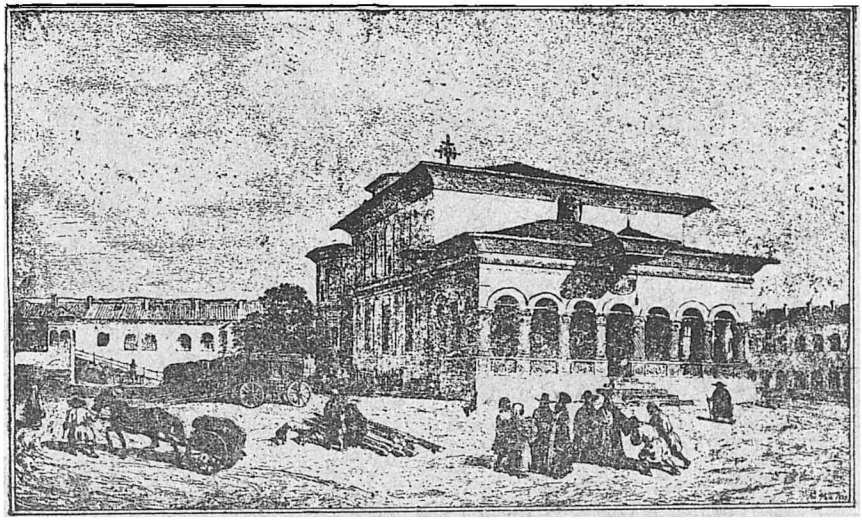
Ultimele clipe ale lui Brâncoveanu.—Nefericitul părinte fu nevoit să vadă svârcolindu-se subt ochii lui trupurile copiilor săi dragi, cărora li s'au tăiat capetele înnainte de a i se fi curmat lui firul vieţii.

www.dacoromanica.ro

Feciorul cel mic, îngrozit de moartea fraţilor săi, s a rugat să nu fie omorît, căci se va da în legea turcească, dacă va fi lăsat cu zile. Atunci, îndureratul tată îi strigă: *„Copile, dacă am pierdut tot ce-am avut în lumea aceasta, măcar sufletul să ni-l păstrăm neprihănit. Mori mai bine în legea ta, decât să te faci păgân!"* Şi bietul copil îşi puse grumazul sub satârul călăului, urmând şi el soarta fraţilor săi. Trupurile celor ucişi fură apoi aruncate în mare, de unde le-au scos nişte pescari streini.

Femeile au scăpat cu zile, însă au fost surghiunite în *Asia Mică*, de unde au venit mai târziu iarăş în ţară.

După scrisul aflat pe o candelă din biserica *Sfântului Gheorghe-Nou* din Bucureşti, se crede că rămăşiţele lui Brâncoveanu ar fi

BISERICA SFÂNTUL GHEORGHE-NOU, VĂZUTĂ DIN FAŢĂ
(După o veche ilustraţie)

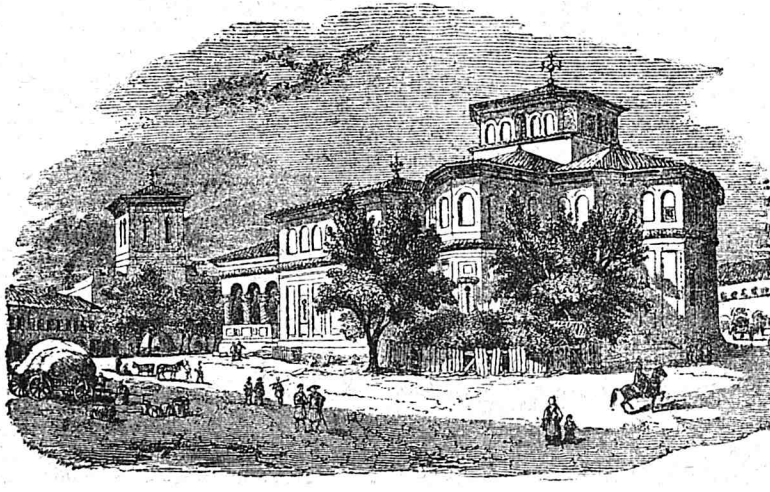
fost îngropate de soţia sa, *Maria*, în *Iulie, 1720*, la această biserică, zidită de dânsul.

Din faptele lui Brâncoveanu şi ale urmaşilor săi. — In timpul îndelungatei sale domnii, *Brâncoveanu* — fire foarte evlavioasă — a reînnoit o sumă de biserici şi mânăstiri din cuprinsul ţării. De asemenea a ridicat din temelii minunata mânăstire a *Horezului* din judeţul *Vâlcea*; a clădit palate domneşti în: *Bucureşti*, *Târgovişte* şi prin alte părţi ale ţării; a încurajat tipărirea a o sumă de cărţi bisericeşti şi mireneşti în graiul românesc. Mai târziu, urmaşii săi au înfiinţat *„Aşezămintele Brâncoveneşti"*, cari, prin numeroasele sale instituţii de binefacere, revarsă multă alinare în sufletele suferinzilor, depe buzele cărora se înnalţă rugi către Cel-Atotputernic pentru odihna sufletelor celor ce le-au întemeiat, oricari ar fi fost greşalele lor!

www.dacoromanica.ro

După Constantin Brâncoveanu urmă la domnie *Ştefan Cantacuzin*, care 'n scurtul timp de un an şi câteva luni, cât domni, mai mult nemulţumi poporul, decât aduse vre-o îndreptare. Fiind aflat de *Turci*, că şi el umblă după prietenia *Ruşilor* şi a *Austriacilor*, fu ridicat împreună cu tatăl său, stolnicul *Constantin Cantacuzin*, şi duşi la *Constantinopol*, unde fură ucişi.

Cu Ştefan Cantacuzin s'a stins cel din urmă domn pământean; iar *Muntenia* căzù sub robia grecoteilor din *Fanarul Ţarigradului*, cari o stoarseră şi o umiliră mai bine de un veac!

BISERICA SFÂNTUL GHEORGHE-NOU VĂZUTĂ DINSPRE ALTAR
(După o veche ilustraţie)

STAREA POPORULUI MUNTEAN PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

1. VREMURI DE DUREROASĂ ADUCERE-AMINTE

In timpul năvălirii Barbarilor. — Vremurile turburi, pe cari le-au străbătut strămoşii noştri — mai ales după ce oştile romane au părăsit aceste pământuri , au împiedecat desvoltarea unei vieţi orânduite, prin ţinuturile stăpânite astăzi de *Români*. Cât timp au durat năvălirile barbare, soarta tuturor locuitorilor a fost aproape aceeaş: pribegia. Fiecare căutà să fugă, să se ascundă în colţurile cele mai tăinuite, spre a nu cădeà în mâinile sălbăteciunilor cu chip de om. Cum treceà furia năvălitorilor, pribegii începeau să se reverse iarăşi spre vetrele părăsite, pe cari le găseau rase depe faţa pământului. Din această pricină, nici

www.dacoromanica.ro

ei nu-şi întocmiau aşezări temeinice. Adăposturile lor erau un fel de ascunzători sub pământ — aşa zisele bordeie —, cari treceau nebăgate în seamă, de cei ce umblau după jafuri şi omoruri. Astfel putem pricepe de ce pe întinsul ţării noastre nu aflăm aşezări omeneşti cu urme de monumente şi clădiri, a căror vechime să dovedească o neîntreruptă locuire din vremurile stăpânirii romane şi până în zilele noastre. Chiar minunatele oraşe întemeiate în timpul stăpânirii romane, fiind părăsite la voia întâmplării şi lipsite de orice îngrijire, s'au năruit. In cursul vremii au fost acoperite de ierburi şi bălării, iar pământul şi-a întins peste ele, încetul cu încetul, învelişul său tainic sub care se ascunde măreţia atâtor lumi apuse; şi noi ne trudim astăzi, să dăm la iveală aceste rămăşiţe, spre a ceti într'însele trecutul neamului nostru.

Cele mai vechi întocmiri ale statului românesc. — Innainte de întemeierea principatului muntenesc, *cnezii* sau conducătorii poporului nu se deosebiau de ceilalţi locuitori decât: fie prin starea, fie prin vitejia, fie prin înţelepciunea lor; încolo: felul de viaţă şi chiar lipsa de învăţătură, nu deosebiau pe unii de alţii. Pe măsură ce năvălirile barbare se mai răriră, iar aşezările oamenilor fură ceva mai statornice, unii dintre cnezii sau *voivozii* mai ambiţioşi începură a căutà să supună puterii lor şi ţinuturile altor cnezi. De-aci porniră acele lupte, cari duseră mai apoi la unirea tuturor micilor voivodate sub cârmuirea unui singur stăpânitor, care-şi luă titulatura de *domn*.

Puterea *domnilor* fiind mai întinsă ca a micilor *cnezi*, fu mai uşor a se face orânduiri temeinice pentru buna întocmire a ţării şi a poporului. La început, tot pământul ţării era socotit ca un fel de moşie a domnitorului. Din această moşie întinsă, voivozii după vremuri dăruiră pământuri şi sate în dreapta şi 'n stânga: boierilor cari-i slujiau, bisericilor, mănăstirilor, episcopiilor, până ajunseră de nu mai avură ce dărui. Aceste pământuri, cu satele şi locuitorii dintr'însele, intrau în stăpânirea şi răminéau la bunul plac al celui ce primia dania; iar sătenii erau robii săi, întrucât ei nu aveau voie să se strămute dintr'un loc într'altul, fiind legaţi de pământul şi satul unde se născuseră.

Doar în aşa zisele *sate domneşti* — cari atârnau deadreptul de domnul ţării — sătenii se bucurau de oarecare libertate; cu vremea însă, şi aceste sate trecură din mâna domnitorului în alte stăpâniri, iar domnii de mai târziu, cari vroiră să facă danii cuiva, trebuiră să cumpere pământuri şi sate depe la alţii.

Moşnenii şi rumânii. — Urmaşii boierilor, îmbucătăţind între dânşii pământurile moştenite dela părinţii lor, ajunseră cu vremea să stăpânească moşii din ce în ce mai mici şi fără prea mare însemnătate. Aceşti urmaşi au dat naştere unei noui clase de oameni, numită a *moşnenilor*. Ei alcătuiau — pe lângă boierii cei mari — *clasa oamenilor liberi*, stăpâni pe ei şi pe avutul lor, în deosebire de ceilalţi locuitori ai satelor — numiţi *rumâni*. Aceştia din urmă erau legaţi de pământul în care se născuseră, şi supuşi voinţei boierilor pe-ale căror moşii se aflau.

www.dacoromanica.ro

Cu vremea, *moşnenii*, adică micii proprietari liberi, împovăraţi peste măsură de biruri şi celelalte dăjdii către stăpânire, începură a se vinde — cam de prin veacul al 16-lea — domnilor, mânăstirilor, şi chiar boierilor, ajungând astfel şi ei *rumâni*.

Iată dar, cum împrejurările au făcut din urmaşii multora dintre boierii de altădată, nişte oameni de rând! Tot astfel, în cursul vremii, unii dintre voivozii ţării au ridicat în boierii şi dregătorii înnalte, pe mulţi dintre cei ce-şi trăgeau neamul din viţă de oameni de rând. Faţă de aceste împrejurări: *fiecare boier din zilele noastre poate fi urmaşul cine ştie cărui rumân — rob de odinioară; după cum, fiecare om de rând din timpurile noastre, poate fi strănepotul cine ştie căror boieri de seamă! Aşa că, nici gloria, nici umilirea trecută, nu ridică, nici nu coboară preţul urmaşilor, cari valorează ceea ce sunt ei, nu ceea ce au fost strămoşii lor!*

Legătura lui Mihai. — In timpul deselor năvăliri turceşti şi tătărăşti în ţară, mulţi dintre săteni îşi luară lumea'n cap, părăsind moşiile cărora aparţineau. Cu chipul acesta, pretutindeni forfoteau oameni fără căpătâi, cari: nici la vetrele părăsite nu se întorceau; nici aiurea, de vre-o treabă nu se apucau. Acest fapt făcu pe *Mihai Viteazul* să dea ascultare îndemnului boierilor şi să statornicească printr'o straşnică poruncă domnească dată în anul 1596, că: ...„*pe orice moşie: domnească, boierească sau mânăstirească, s'ar află în timpul acela oameni în stare de rumânie sau vicinătate, să rămână acolo, clăcaşi de baştină ai proprietarului, fără a mai ţine seamă de stăpânii lor de mai înnainte şi fără a mai puteà în viitor să se mute în alte locuri.*"

Acest aşezământ, cunoscut sub numele de *legătura lui Mihai*, a fost desfiinţat la 1748 de către *Constantin Mavrocordat*, unul dintre domnitorii fanarioţi, cu vederi mai înnaintate şi dornic de îndreptarea poporului.

Indatoririle rumânului. — In tot timpul cât *rumânul* a fost robit şi legat de pământul pe care-l muncea, el ajunsese în mâinile boierilor un fel de marfă: fie de vândut, fie de dăruit. Deşi tot greul îl ducea în spinare, numai şi numai *ţăranul rumân*, totuşi el n'avea dreptul să fie proprietar de pământ, ci era dator să-l muncească pe acela al boierului pe a cărui moşie se află. De asemenea mai era dator să plătească toate dările către stăpânire; şi tot el ducea în cârcă greul statului, fiind îndatorat să facă un anumit număr de zile de lucru cu carul şi cu palmele — aşa zisul *robot*; dedea stăpânului său zeciuială — adică a zecea parte — din tot produsul: pământului, viilor şi animalelor sale. Nevasta ţăranului era îndatorată să facă un anumit număr de zile de lucru la curtea boierească. Boierii aveau puteri nemărginite asupra ţăranilor depe moşiile lor. Cinstea, averea şi viaţa acestora: erau la cheremul stăpânului moşiei. Ţăranul nu putea să fie martor împotriva unui boier, nici să poarte judecată cu el; numai stăpânul său, dacă vroia, putea să se judece pentru dânsul. De asemenea, nu-i era iertat să poarte vreun fel de armă.

www.dacoromanica.ro

Pedepsele la cari erà supus ţăranul în caz de vină, erau fără alegere. *Umilinţa, casna, durerea, amestecate cu o totală lipsă de milă din partea chinuitorilor: acestea aşteptau pe cel vinovat sau chiar numai bănuit c'ar fi vinovat.*

Singurii locuitori ai clasei de jos, cari se bucurau de oarecare libertate, erau *târgoveţii*, adică locuitorii oraşelor. Aceştia, îndeletnicindu-se în deosebi cu meşteşugurile şi cu negoţul, aveau mai multă independenţă decât ţăranii. În schimb îndurau şi ei multe din partea ocârmuirii, care le făceà feldefel de neajunsuri, spre a-i puteà stoarce de bani.

Apărătorii ţării. — Starea de umilinţă, în care căzuse poporul de jos, avù mare înrâurire şi asupra apărării ţării. Cât timp ţăranii liberi putură să-şi păstreze moşioarele lor, la vreme de nevoie săreau cu toţii, alături de domnul ţării, să-şi apere vatra. Ajungând aproape toţi în stare de robie, nu se mai putù înjghebà o armată naţională, căci ţăranii, fără libertate şi fără moşie, prin însăşi obiceiul pământului, nu puteau face parte din oştire, de oarece ar fi trebuit să poarte arme; şi aceste arme s'ar fi putut întoarce — Doamne fereşte! — chiar împotriva împilătorilor lor. Din această pricină, domnii se văzură nevoiţi, să-şi înjghebeze oştire cu plată, *oaste de mercenari*, alcătuită din oameni de alte neamuri: *Sârbi, Bulgari, Greci, Unguri*, cari, se poate închipui cu cât drag de ţară luptaù! Astfel de oşteni nu urmăreau în luptele lor decât jaful; nu erau călăuziţi de dorul isbândei aducătoare de liberate, ci de dorul isbândei isvorîtoare de pradă culeasă din tabăra vrăjmaşă sau din ţara duşmanului biruit.

Cu o asemenea oaste duse luptă, *Matei Basarab* împotriva lui *Vasile Lupu*, şi dacă biruinţa fu de partea sa, aceasta s'a datorat faptului că alături de mercenari, au luptat şi boierii munteni, cu oamenii lor de curte, de teamă ca, venind la domnie un voivod strein de ţară, să nu ridice în ranguri pe oamenii săi, iar ei să fie înlăturaţi din cinstea şi dregătoriile lor.

Impărţirea dreptăţii. — Până la *Matei Basarab*, dreptatea cerută judecătorilor poporului — cari erau un fel de juraţi din zilele noastre — se dădeà după datini şi după obiceiul locului; nu se aflau legi scrise, după cari să se călăuzească cei ce judecau.

In timpul domniei lui Matei vodă s'a tradus, din slavoneşte în româneşte, de către un oarecare *Mihail Moxalie*, pravila privitoare la orânduelile şi legile bisericeşti, cu canoanele apostolilor şi ale sfintelor sinoade, cu legile împăraţilor şi patriarhilor *Ţarigradului* şi cu alte reguli ale sfintei biserici ortodoxe.

Această carte de legi bisericeşti a fost tipărită la 1640 în tipografia dela *Govora* şi a fost numită *Pravila cea mică*.

Matei Basarab porunci să se adune toate legile şi rânduelile statornicite de sfânta biserică şi cari până atunci, erau scrise numai în limba grecească. Puse pe *Daniil Panoneanul* de le traduse în româneşte, şi le tipări la 1652 în tipografia dela *Târgovişte*, împreună cu feldefel de rânduieli privitoare la pedepsirea greşalelor obşteşti, ca: încălcări de hotare, furturi, crime, şi altele.

www.dacoromanica.ro

In *partea întâia* a acestei pravile, numită „*Indreptarea legii*", erau adunate legiuirile bisericeşti, precum şi oarecari rânduieli privitoare la viaţa obştească şi particulară a arhiereilor şi preoţilor, şi la încheierea şi desfacerea căsătoriilor. In *partea doua* se cuprindeau : rânduiala pedepselor celor căzuţi în vreo vină, precum şi oarecari îndrumări privitoare la legăturile dintre plugari.

Această pravilă a fost călăuzitoarea împărţitorilor dreptăţii până spre sfârşitul domniei fanariote, când alţi voivozi întocmiră legiuri noui, potrivite vremurilor şi firii de atunci a poporului.

2. MIŞCAREA CULTURALĂ PÂNĂ LA INCEPUTUL VEACULUI AL 18-LEA

Inrâurirea slavonă asupra Românilor. — Starea de înjosire şi înnapoiere în care s'a sbătut veacuri dearândul, pătura de jos a poporului român — *adevărata temelie a neamului nostru* — s'a datorit în cea mai mare parte : lipsei de lumină, lipsei de învăţătură.

In timpul năvălirii Barbarilor, nici vorbă nu puteă fi de aşezăminte culturale, când bieţii noştri strămoşi nu aveau nici măcar siguranţa adăpostului pe care-l locuiau. După ce se mai potoliră aceste năvăliri, legăturile lor cu celelalte popoare de neam latin fiind întrerupte de veacuri, căutară şi ei să se adape la luminile vecinilor peste cari năvala barbară nu revărsase atâta prăpăd şi întuneric. Aceştia fură *Slavo-Bulgarii* din dreapta *Dunării*, cari, la rându-le, îşi aprinseseră făclia luminării lor la flacăra ştiinţei şi învăţăturii bizantine, răspândită de *Grecii* statorniciţi la *Ţarigrad* şi 'n celelalte oraşe de frunte ale imperiului bizantin.

Cărturarii slavo-bulgari, adăpaţi la luminile învăţăturii greceşti, căutară să dea poporului lor astfel de îndrumări, ca să-l poată apropiá cât mai mult de ceî cari erau luaţi ca pildă de înţeleaptă şi pricepută organizare : de *Bizantini*.

Fraţii Metodiu şi Ciril. — Intre *Slavi* se ridicară doi călugării : *Metodiu* şi *Ciril*—fraţi, de origină elenă—, cari fuseseră trimişi de patriarhul *Ţarigradului*, să aducă la *Creştinism* pe Slavii dela sudul *Dunării*. Ei isbutiră să creştineze : pe *Bulgari*, pe *Moravi* şi pe *Cehi*. Ciril, care erá mai învăţat ca fratele său, alcătui un alfabet potrivit limbii slave, asemănător întru câtva celui elen, alfabet care-i poartă numele. De asemenea traduse în slavoneşte *Sfânta Scriptură* şi slujba bisericii ortodoxe, spre a fi folosite de credincioşii slavi.

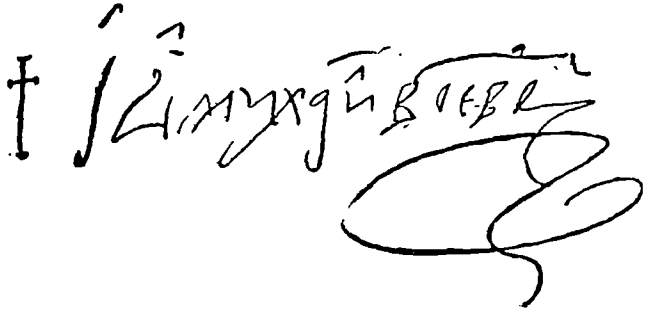
Ciril se sfârşi din viaţă la anul 868 ; iar Metodiu, la 885— după Christos.

Pătrunderea bisericii slavone în Ţara Românească. — Culmile uriaşe ale *Carpaţilor* îngreuiè apropierea dintre fraţii de dincoace şi cei de dincolo de munţi. Mai uşor le fu *Românilor din Valahia* — cum erá numită pe vremuri *Oltenia* şi *Muntenia* —, să privească peste *Dunăre*, decât peste Carpaţi, unde, de altfel, tot n'ar fi întâlnit lumină curat românească. Invăţăturile lui *Ciril* pătrunseră şi la Românii din stânga Dunării ; iar odată cu ele

www.dacoromanica.ro

trecù Dunărea şi scrierea slavonă, mână 'n mână cu preoţii şi călugării slavi, sădind în mijlocul Românimii biserica slavă.

Domnia scrierii şi limbii slavone. — Câteva veacuri, slavonismul domni în cuprinsul românesc. Nici pomeneală nu fu în acest timp despre vre-o învăţătură în graiul poporului nostru. Chiar *Românii* ajunseseră să creadă că vorbirea lor este o vorbire înapoiată, de vreme ce nu puteà fi scrisă şi nici preoţii nu puteau să facă slujba dumnezeiască în graiul românesc. Domnitorii ţării chiar, îşi întocmiau actele de dànii către : mânăstiri, biserici şi boieri, tot în limba slavonească. Cel ce ştià să scrie şi să vorbească slavoneşte, erà socotit un om din cale-afară de învăţat. Domnii aveau la curtea lor astfel de cărturari, cari le întocmiau actele, scrisorile, căci — trebuie s'o spunem — mulţi dintre foştii cârmuitori ai ţărilor române, nu se prea osteneau cu învăţătura, fiind mai voioşi să mânuiască spada, decât condeiul. Chiar iscăliturile lor, depe diferitele acte din acele vremuri, ne dovedesc că mulţi dintr'înşii n'aveau mână de scriitori.

† IO MIHAI VOEVOD
(Semnătura lui Mihai Viteazul).

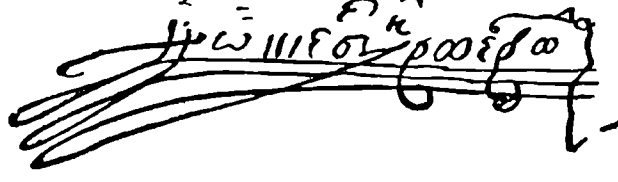
IO MATEI VOEVOD
(Semnătura lui Matei Basarab).

Lupta dintre limba slavonă şi cea grecească. — Limba slavonă avù întâietate — atât în stat, cât şi în biserică — până pe la începutul veacului al 16-lea, adică până acum vreo patru sute de ani. Toată învăţătura de carte se făcea aproape numai în a-

www.dacoromanica.ro

cest grai, şi ea se mărgineá numai la cărţile şi scrierile bisericeşti şi religioase, cari, prin noianul de superstiţii cuprinse într'însele, ţineau îmbrobodită: mintea şi cugetul românesc.

In timpul domniilor religioase — ale voivozilor: *Vlad Călugărul, Radu-cel-Mare* şi *Neagoe Basarab* — începură a se revărsà pe pământul românesc călugării greci, isgoniţi de *Turci* în urma cuceririi *Constantinopolului*. Aceştia se scurseseră pe întinsul pământurilor româneşti venind: atât din *Ţarigrad*, cât şi din cuprinsul împărăţiei turceşti. Fiind primiţi aici cum nici nu visaseră, se îmbulziră cu duiumul pe îngăduitorul pământ al ţării noastre. Mai ales dela statornicirea *patriarhului Nifon* în ţară — pe vremea lui *Radu-cel-Mare* —, puhoiul porni a creşte fără nădejdie de stăvilire. *Grecii* pătrunseseră aproape în toate mânăstirile noastre — româneşti numai cu numele, căci erau pline mai mult de slavoni. Treptat-treptat, ei puseră mâna pe ele şi înlăturară din trebile bisericeşti mai pe toţi călugării şi preoţii slavi. In vremea aceea erau socotite ca limbi bisericeşti: *latina, elena şi slava*. Ca să scape de înrâurirea slavă şi totdeodată spre a se feri de cea elenă, unii urmăreau aducerea în biserică a limbii la-

IO ŞERBAN VOEVOD
(Semnătura lui Şerban Cantacuzin).

tine. Teama preoţimii, d'a nu se catolicizá poporul, împiedecă înfăptuirea acestei dorinţe.

Strecurarea limbii române în biserică — Lupta dintre *limba slavonă* şi cea *greacă*, dădù curaj *limbii române* să ridice şi ea capul. Cele două neamuri în luptă, — fiecare în felul său — vedeau cu ochi buni această îndrăsneală, gândind — şi unul, şi altul — că acest fapt i-ar puteá fi de folos. *Slavonii* cugetau că ridicarea graiului românesc, va împiedecá pătrunderea limbii greceşti în biserică, iar ei vor urmà a trăi alături de *Români*, făcându-se slujba în ambele limbi; pe când *Grecii* îşi ziceau că, pătrunzând în biserică limba română, va luá locul celei slavone, şi mult mai uşor vor luptà ei împotriva Românilor, cari n'aveau: nici preoţi pregătiţi, nici cărţi tipărite, spre a se puteá statornici cu temei în biserică. Deci, şi unii, şi alţii: priviau graiul românesc ca pe un tovarăş de luptă, pentru a puteá pune stăpânire pe biserica românească.

Isbânda limbii române. — Bătrânii însă, au o zicătoare: *„Când doi se cearţă, al treilea câştigă!"* Din lupta celor două neamuri streine, cari urmăreau stăpânirea religioasă a neamului nostru, a

www.dacoromanica.ro

câştigat mult oropsita *limbă românească*. La început, graiul nostru s'a strecurat în biserică, oblăduit : şi de unul, şi de celălalt vrăjmaş. Şi gândul unuia, şi al celuilalt : nu s'au împlinit pe deantregul. *Limba slavonă* a fost înlăturată din biserica română ; *cea elenă* i-a luat locul ; dar şi *cea română* a rămas şi s'a desvoltat treptat-treptat, pregătindu-se să înlocuiască limba grecească, la cel dintâi prilej prielnic.

Primele scrieri bisericeşti în limba românească. — Din mijlocul preoţimii române s'au ridicat cărturari de seamă, cari au început să traducă în graiul românesc cărţile sfinte, tipărite până atunci numai în slavoneşte şi greceşte. Cel dintâi şi mai vechi cunoscut dintre traducătorii şi tipăritorii de cărţi româneşti a fost *diaconul Coresi*. Deşi de fel din *insula Chios*, el s'a statornicit la *Târgovişte* şi a început să lupte pentru naţionalizarea bisericii române. Coresi a stat în legătură cu conducătorii bisericii reformate săseşti din *Braşov*, cari l-au îndemnat şi ajutat să traducă în graiul românesc cărţile sfinte, spre a le folosi la câştigarea *Românilor* pentru biserica lui *Luter*. Astfel, tipări chiar la Braşov, în 1560, *Evanghelia* în româneşte ; la 1563 tipări *Apostolul*, tot în româneşte ; la 1564, scoase *Tâlcul Evangheliilor şi Molitvenic românesc* tipărit prin stăruinţa *Calvinilor* ; la 1568 tipări *Psaltirea*, pentru întâia oară ; şi apoi, la 1570, pentru a doua oară. Se cunosc dela el şi câteva cărţi bisericeşti tipărite în slavoneşte ; precum şi o *Psaltire slavo-română*, tipărită la 1577, în amândouă limbile.

Dintre anii 1508—1588 ne-au rămas şi se cunosc 38 de tipărituri : 28 sunt slavoneşti, 2 *slavo-române* şi numai 8 *româneşti*, curate, scrise însă tot cu litere slavone.

Inmulţirea tipăriturilor româneşti. — Cu toate că roadele acestor începuturi de mişcare religioasă românească nu au fost prea însemnate încă dela naşterea lor, totuşi, ele au avut un rost de seamă în câştigarea isbândei de mai târziu. Mişcarea lui *Coresi*, plecat din *Târgovişte* şi statornicit la *Braşov* spre a lucră cărţi rânduite să intre în mâinile *Românilor* din tot cuprinsul românesc, puse începutul unităţii graiului nostru pe tot pământul moştenit din moşi-strămoşi.

O nouă mişcare românească avu loc în timpul domniei lui *Matei Basarab*, între anii 1633—1654. Acest voivod mijloci pe lângă mitropolitul de viţă românească, *Petru Movilă al Kievului*, care-i trimise tipografi şi întemeie : la *Câmpulung*, la *Govora*, la *mânăstirea Dealului* şi la *Târgovişte*, tipografii în cari fură tipărite o sumă de cărţi, printre cari foarte multe în graiul românesc. Din acest timp ne-au rămas 31 de cărţi : 8 slavoneşti, 3 *slavo-române*, 19 *româneşti* şi una grecească ; începe deci să ridice capul şi grecismul.

Infrângerea limbii slavone de către limba grecească. — Lupta între graiul românesc şi cele două limbi vrăjmaşe învăţăturii româneşti — limba slavonă şi cea grecească —, ajunse la culme în vremea domnitorilor : *Şerban Cantacuzin* şi *Constantin Brâncoveanu*.

www.dacoromanica.ro

Acum se dete trânta cea mare, care făcu ca limba neamului nostru să pună stăpânire pe cuprinsul românesc. Numărul tipografiilor crescuse. Datorită stăruinţei şi prin îngrijirea mitropoliţilor: *Teodosie* — care a păstorit în două rânduri: 1669—1673 şi 1679—1699; *Antim Ivireanul* — născut în *Ivir* sau *Iberia din Georgia*, un pătimaş întemeietor de tipografii, a păstorit între anii 1709—1716, când fu caterisit prin stăruinţa lui *Nicolae Mavrocordat*, primul domnitor fanariot; datorită, de asemenea: *episcopului Mitrofan*, precum şi fraţilor *Radu* şi *Şerban Greceanu*, s'au tradus şi tipărit o sumă de cărţi în tipografiile: *mitropoliei din Bucureşti*, *episcopiilor dela Buzău şi Râmnic*, în cea dela *mânăstirea Snagov*, şi altele. Tot în acest timp se întregi şi şcoala dela *mânăstirea Sfântul Sava din Bucureşti* — numită *colegiu domnesc*, înfiinţată de *Şerban Cantacuzin*, în care se învăţă numai greceşte. Fură numiţi la această şcoală cei mai învăţaţi dascăli greci din acele vremuri.

Dintre anii 1673 şi 1716, când avù loc năvala fanariotă, ne-au rămas 117 tipărituri: 46 *româneşti*, 20 *slavo-române*, 3 slavoneşti, 2 *greco-române*; iar 41 greceşti, în întregime.

Iată dar'cât de departe ajunsese *limba greacă*, faţă de *cea slavonă!*'

Năvala fanariotă află poporul român tot în dureroasa stare de robie sau iobăgie — cum vreţi să-i ziceţi! Limba românească însă, se descătuşase din lanţurile umilitoare ale dispreţului, urmându-şi desvoltarea alături de cea grecească. Avântul graiului nostru însă, fu împiedecat într'o largă măsură, de înrâurirea pe care o avù asupra ţării şi poporului întreg, umilitoarea domnie a puhoiului fanariot.

3. CEI DINTÂI POVESTITORI AI TRECUTULUI NOSTRU

Primii cronicari cunoscuţi. — Pe vremea când limba românească începuse a se răsboi cu cea slavonă şi cu cea grecească, porni a răsări ici şi colo, oameni cari să se îndeletnicească şi cu culegerea faptelor de seamă petrecute în viaţa voivozilor şi a poporului românesc. Aceste însemnări fiind făcute numai de mână, nu şi tipărite, în mare parte s'au nimicit. Ele erau întocmite, mai ales de călugări, cari obişnuiau a însemnà anual întâmplările de seamă din viaţa ctitorilor şi domnitorilor ţării.

Din nefericire, prea puţine însemnări de felul acesta au răsbit până la noi.

Cea dintâi lucrare cunoscută, care vorbeşte de trecutul neamului nostru, este *Cronica* unui oarecare *Moxa* sau *Moxalie*, scrisă în româneşte la 1620, după o traducere bulgărească a unei cronice sârbeşti.

Apoi mai cunoaştem cronica, scrisă în limba română, a *logofătului Teodosie Rudeanul*, care s'a ocupat de strălucita domnie a lui *Mihai Viteazul*. Pe la 1688 scrie Istòria ţării, un oarecare *Stoica Ludescul*, căutând să proslăvească mai cu dinadinsul faptele *Cantacuzineştilor* de-a căror casă ţinea. De asemenea, *Constantin*

www.dacoromanica.ro

Căpitanul Filipescul se ocupă într'o cronica, de aceleaşi fapte, însă povestite în aşa chip ca să apere pe boierii *Băleni*, pe cari Stoica Ludescul nu-i descrisese tocmai mulţumitor. El a scris Istòria ţării până la 1688. După aceştia, întâlnim pe logofătul *Radu Greceanu*, care a scris *Istòria lui Constantin Brâncoveanul* până la 1713; şi apoi, pe *Radu Popescu* — fostul logofăt de limba latinească al lui Brâncoveanu, iar mai apoi cronicarul lui *Niculae Mavrocordat*. El a scris faptele petrecute între anii 1700 şi 1729. Constantin Căpitanul şi Radu Popescu: erau socotiţi în vremea lor ca oameni foarte învăţaţi. Ei ştiau: slavoneşte, greceşte şi latineşte.

Cel mai învăţat dintre cronicarii munteni a fost însă, *stolnicul Constantin Cantacuzin*, dela care ne-a rămas doar un crâmpei de cronică şi o scurtă scriere asupra *Ţării-Româneşti*. Acesta învăţase prin *Italia* şi ştiă câteva limbi. El preţuiă mult valoarea documentelor şi inscripţiilor în istorisirea faptelor; şi se vede chiar a le fi folosit în puţinele însemnări ce ne-au rămas dela dânsul.

Înrâurirea cronicarilor asupra culturii româneşti. — Lucru vrednic de ţinut în seamă este faptul că toate aceste scrieri istorice n'au fost tipărite niciodată; ci ele au răsbit până în zilele noastre în scriere de mână, pe când scrierile religioase, mai toate au fost tipărite şi prea puţine s'au păstrat în formă de manuscris. Aceasta se explică prin faptul că scrierile religioase interesau un număr mai mare de oameni, pe când cele istorice priviau un număr mai restrâns de persoane. Cum tiparul costă foarte scump pe vremurile acelea, cei interesaţi însărcinau mai degrab scriitori de meserie, să le scrie într'unul sau mai multe exemplare, decât să le tipărească.

Din aceasta se vede că scrierile privitoare la trecutul nostru nu s'au putut răspândi, şi deci n'au venit cu nimic în sprijinul desvoltării naţionale a poporului: nici pe tărâmul învăţăturii, nici pe acela al sădirii mândriei de neam. Acestui fapt se datoreşte sărăcia de isvoare istorice româneşti îndestulătoare, spre a ne cunoaşte trecutul mai de aproape. Din această pricină, istoricii noştri de mai târziu s'au văzut nevoiţi să culeagă ştirile ce ne priviau, de prin cronicele şi povestirile popoarelor vecine: *Poloni*, *Unguri*, *Sârbi*, *Bulgari* şi *Turci*, cari de multe ori ocoleau adevărul, când faptele nu se petreceau pe placul lor.

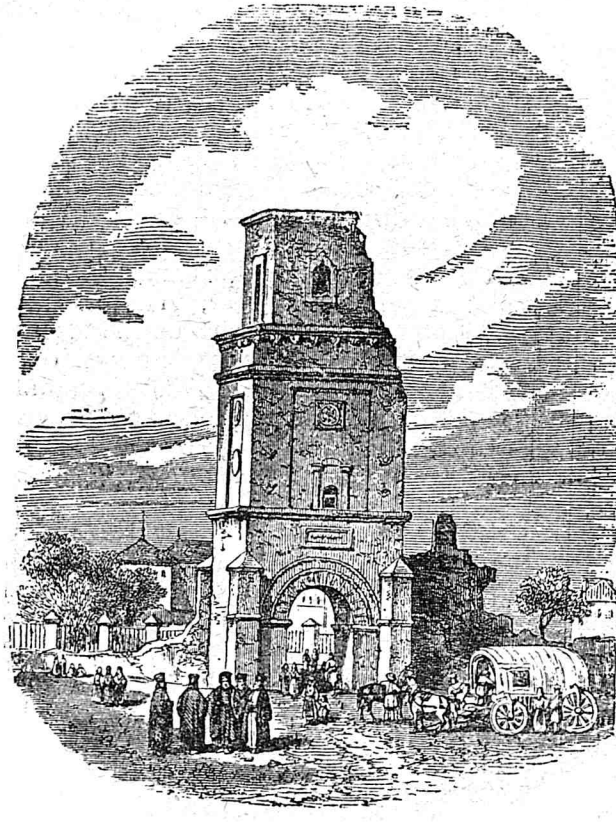
Datorită inscripţiilor şi documentelor aflate în timpul din urmă de către istoricii noştri de frunte, negura se împrăştie încetul cu încetul depe trecutul îndepărtat al poporului român şi adevărul se ridică semeţ spre a dovedi lumii, că, trecând prin vremurile de restrişte — rod al împrejurărilor —, neamul nostru se mândreşte că a putut străbate greutăţile şi umilirile de altădată, oţelindu-se pentru luptele pe cari a fost chemat să le întâmpine cu bărbăţie, acum, cu prilejul închegării unităţii noastre naţionale!

www.dacoromanica.ro

NĂVALA FANARIOȚILOR IN MUNTENIA

1. SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA DOMNIEI FANARIOTE

Obârșia Fanarioților. — După *năvălirea Barbarilor*, mult încercatul și răbdătorul pământ al țării noastre fu supus la o nouă năvală, tot așa de nimicitoare ca și a sălbatecilor revărsați pe pământul *Europei*, din întunecimile *Asiei*. De astădată, năvălitorii porniră din *mahalaua Fanarului a Constantinopolului*, mahala locuită de *Grecii* cari făceau pe *tâlmacii* sau *dragomanii Turcilor*, când aceștia aveau nevoie să se înțeleagă cu alte națiii în alte graiuri streine de graiul turcesc—ei fiind opriți de legea lor să învețe limbile altor neamuri.

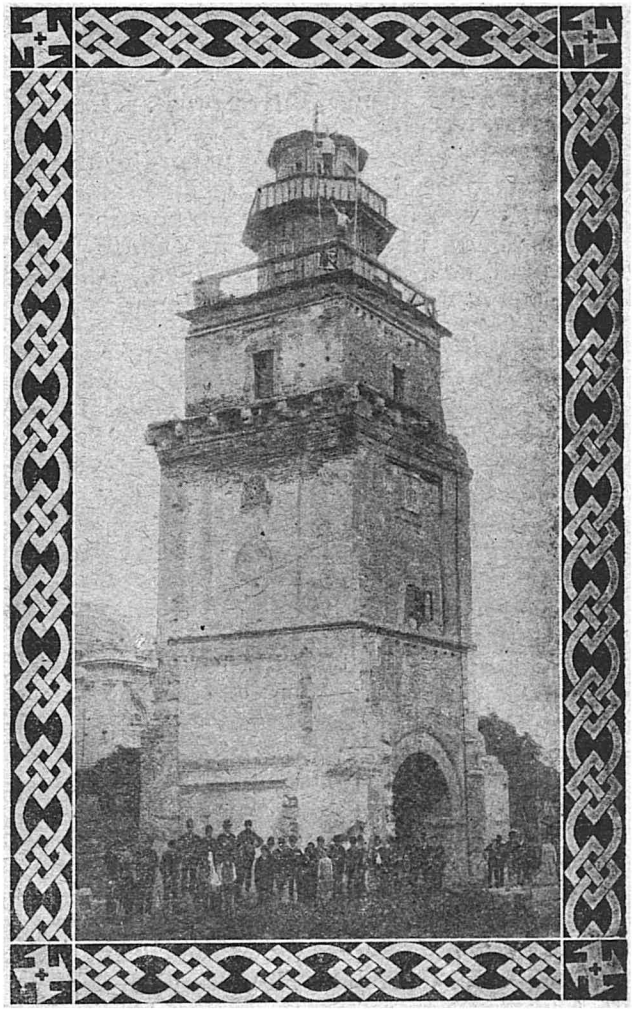
TURNUL COLȚEI IN URMA CUTREMURULUI DELA 1802

Acești dragomani greci, ajungând, prin slujba lor, să fie de trebuință chiar sultanului, deseori s'au folosit de trecerea pe care o aveau, spre a stărui pe lângă dregătorii turci în folosul celor ce râvneau la domnia țărilor românești. Cu vremea s'a deșteptat și 'n ei pofta de a ajunge căpetenii de țară. Prilejul le fu dat chiar de voivozii celor două principate, cari, în războiul dela 1711, dintre *Ruși* și Turci, se înțeleseră cu Rușii, ca să fie de partea lor. *Carol al XII-lea*, regele *Suediei*, care fusese înfrânt la *Pultava* de oștile lui *Petru-cel-Mare, împăratul Rusiei*, fiind statornicit vremelnic la *Bender*, în *Basarabia*, cu un

www.dacoromanica.ro

rest din oştile sale [1]), prinse firul acestor înţelegeri, pe cari le descoperi Turcilor. In urma luptei dela *Stănileşti*, împotriva Ruşilor, Turcii se încredinţară cu prisosinţă de vinovăţia voivozilor români. Pierzând orice încredere în domnii pământeni, ei începură a trimite ca domnitori în principate oamenii lor de încredere, aleşi dintre aceşti dragomani—fiind preferaţi, bine înţeles, cei cari dădeau mai mult.

Grozava împilare a poporului. — Cum aceşti voivozi venetici se schimbau foarte des, fiecare căută să jupoae depe spinarea bietului popor cât puteà mai mult. Şi, dac'ar fi fost numai atât, nenorocirea n'ar fi fost prea mare; dar fiecare *Fanariot* veneà însoţit de o armată de flămânzi: neamuri, prieteni, împrumutători de bani, în sfârşit, un nor de lăcuste fanariote, cari se luau la întrecere, care mai de care, să stoarcă toată vlaga bietului norod românesc. Se poate închipui a ce semănà sărmana noastră

TURNUL COLŢEI INNAINTE DE DĂRÂMARE

[1]). Parte dintre oştaşii lui *Carol al XII-lea* se risipiră prin ţară. Unii dintr'înşii se statorniciră la *Bucureşti*, unde au fost întrebuinţaţi ca lucrători la zidirea „*Turnului Colţea*", ridicat în faţa bisericii cu acelaş nume, de către spătarul *Mihail Cantacuzin* în anul 1715 — în timpul domniei lui *Ştefan Cantacuzin*—, ca un fel de clopotniţă şi poartă de intrare a drept credincioşilor în curtea sfântului locaş. In ziua de *14 Octombrie, 1802*, într'o Marţi, întâmplându-se pe la ora 1 ziua,

www.dacoromanica.ro

ţară în care: preoţii şi călugării erau greci; dregătorii — dela cel mai mic până la cel mai mare —, greci; vodă, grec; iar poporul băştinaş, prada de supt şi de stors a acestor lăcuste nesăturate!

Dela 1715 până la 1821 — cât timp a ţinut această năvală grecească, s'au petrecut pe tronul Munteniei treizecişinouă de schimbări de domni.

2. CÂŢIVA DOMNITORI FANARIOŢI

Domnia lui Nicolae Mavrocordat. — Printre domnitorii fanarioţi, cari s'au perindat la cârma ţărilor române, au fost câţiva, cari s'au ostenit şi pentru binele poporului de rând. Printre aceştia au fost şi *Nicolae Mavrocordat*, cu fiul său, *Constantin*. Nicolae Mavrocordat a fost primul voivod fanariot al *Munteniei*. El a venit din *Moldova*, unde înlocuise pe *Dimitrie Cantemir* în anul 1711, şi a domnit dela *16 Decembrie, 1715, până la 1730*, cu o scurtă întrerupere de câteva luni, în timpul cât fu ţinut prins la *Braşov*

BUCUREŞTII DE ALTĂDATĂ
(După o veche ilustraţie).

de către *Austriaci*. Aceştia, fiind în războiu cu *Turcii*, năvăliră şi în *Muntenia*, pătrunseră în *Bucureşti*, şi puseră mâna pe domnul ţării. In urma păcii dela *21 Iulie, 1718*, încheiată la *Pojarevăţ* sau *Passarovit*, în *Serbia*, Austriacii puseră stăpânire pe *Oltenia*, pe care o robiră până la 1739, adică timp de 21 de ani.

Cât domnì, Mavrocordat săvârşi multe cruzimi, dar făcù şi unele fapte de ispravă. El murì de ciumă la 1730 şi fu înmormântat în biserica *mânăstirii Văcăreşti*, zidită de dânsul cu multă cheltuială.

Domnia lui Constantin Mavrocordat. — Mai vrednic decât tatăl său fu *Constantin Mavrocordat, care domnì în şase rânduri în Muntenia*. In prima domnie, acest voivod a fost ales, chipurile, de boierii ţării şi întărit de *Poartă*. El erà crescut în spiritul democratic, răspândit în *Europa*, de marii scriitori francezi ai veacului al optsprezecelea. Luând cârma ţării, căută să nu parà în ochii *Românilor* un domn

un cutremur puternic, partea de sus a turnului, împreună şi cu alte dependinţe din apropierea lui, s'au surpat. Mai apoi a fost reparat iarăş, cu grinzi de stejar şi scânduri de brad, fiind folosit ca *foişor de foc* dela 1847 până la anul 1888, când a fost dărâmat până în temelii, de teamă să nu se prăbuşească peste trecători

www.dacoromanica.ro

venetic. Ca să-şi dovedească bunele gânduri faţă de popor, primele încercări de sănătoasă orânduire şi ridicare a ţării fură îndreptate către norodul de jos. El hotărî, în înţelegere cu sfatul boierilor — numit *divanul ţării* — să se dea libertate ţăranilor de a se strămuta pe moşiile unde vor socoti că sunt mai mulţumiţi, cu îndatorirea de a plăti o anumită dijmă boierului pe moşia căruia se va mută. De asemenea mai hotărî ca dările către vistieria ţării să fie plătite în patru câştiuri pe an. Rândui peste fiecare judeţ câte un ispravnic, cam cu îndatoririle prefecţilor din zilele noastre; şi alte măsuri bune căută a luà, dar nu toate fură împlinite.

Oropsirea poporului chiar de boierii băştinaşi. — Pe măsură ce

PALATUL DOMNESC DIN BUCUREŞTI

domnia fanariotă se întăreà mai mult, şi robia poporului ajungeà mai aprigă. Dacă se găseau din când în când unii voivozi, cari se mai gândeau la popor, apoi cei mai mulţi dintre boierii băştinaşi, în bună înţelegere cu puhoiul lipitorilor ridicate în ranguri de veneticii aflaţi pe tronul ţării, se împotriviau măsurilor de uşurare a bietului norod obijduit. Aceştia vedeau în orice înlesnire făcută mulţimii de rând o dărâmare a drepturilor lor.

Cu vremea, şi vodă, şi boierii: se obişnuiseră a socoti poporul de jos ca pe o turmă de fobi. Ca şi'n timpul năvălirilor barbare, mulţi Români desnădăjduiţi au înfundat întunecimile codrilor, de unde ţineau drumul asupritorilor sau răsbiau la câsele bogaţilor, pe cari le jefuiau. Din prisos, ajutau pe nenorociţii aduşi în sapă

www.dacoromanica.ro

de lemn, de veneticii nesăţioşi. Aşa se născură răsbunătorii celor împilaţi : *haiducii de codru.*

Pătura sănătoasă a poporului. — Dacă cea mai mare parte a boierimii române se obişnuise cu nouii stăpânitori—a căror limbă, port şi apucături şi le însuşise spre a le fi pe plac, ba încă se simţeau mândri a intră chiar în legături de rudenie cu ei—, din fericire s'au găsit şi boieri— puţini, nu e vorbă—, cari au ţinut la obârşia lor. Mai mult decât aceştia, păstrătorul firii întregi a Românului, urmaşul vrednic al strămbunilor săi, a fost răbdătorul popor de jos, care a urît de moarte pe aceşti venetici, ce i-au stors vlaga mai bine de un veac.

După cum odinioară, la obârşia întemeierii principatului muntean, s'a găsit *Olteanul Litovoi*, care şi-a dat viaţa pentru unirea micilor voivodate şi pentru libertatea poporului unit sub conducerea sa, tot astfel, la 1821 s'a găsit *Olteanul Tudor din Vladimirii Gorjului*, care a dat semnalul desrobirii neamului de sub jugul fanariot, pecetluind cu moartea sa liberarea poporului din ghiarele asupritorilor.

STAREA POPORULUI MUNTEAN SUB STĂPÂNIREA FANARIOTĂ

1. VIAŢA POLITICĂ ŞI OBŞTEASCĂ A POPORULUI

Tronul ţării, la mezat. — Tristă a fost starea poporului de jos înnainte de statornicirea domniei fanariote în principate ; dar ea ajunse jalnică, din cale-afară de jalnică, în timpul acestei domnii.

Voivozii trimişi de *Turci* să cârmuiască poporul, veneau aici ca nişte arendaşi, porniţi pe jaf şi jupuială. Ajunşi în fruntea ţării, toată truda lor şi a celor ce-i însoţiau, era îndreptată numai spre stoarcerea norodului de cât mai mulţi bani, ca să-şi poată acoperi : şi cheltuielile făcute pentru căpătarea domniei, precum şi să strângă ceva *„bănişori albi pentru zile negre!"* De aceea, fiecare domn ce se perindă pe tronul ţării, se străduiă să născocească feldefel de biruri pe lângă cele iscodite mai înnainte de ceilalţi voivozi —, pe cari le ridică : *îndoindu-le, întreindu-le şi chiar împătrindu-le.* Unii mai născociseră şi alt şiretlic : *scădeau valoarea banului, când soseà vremea adunării dăjdiilor, şi o ridicau iarăşi, după ce vistieria domnească se umpleà cu banii storşi din sudoarea ţăranului.*

Moştenirile : mitropoliţilor, episcopilor şi arhimandriţilor treceau în stăpânirea domnilor. Ba încă mai aveau ticălosul obicei, să născocească feldefel de învinuiri boierilor cu dare de mână, spre a-i puteà omorî, ori surghiuni, iar averile acestora să intre în mâinile lor.

Umilirea ţării şi a poporului. — Cea mai mare parte dintre boierii pământeni, precum şi urmaşii domnitorilor de mai nainte, începură

www.dacoromanica.ro

a se încuscri cu veneticii : fie făcându-i gineri, fie luându-le fetele ca nurori. In chipul acesta începură şi ei a fi tovarăşi cu *Grecii* la jafuri şi nelegiuiri, împingând poporul spre cea din urmă treaptă a umilinţei.

Ca o vijelie pustiitoare fu pentru ţările române acest veac de robie fanariotă. Toate vechile orânduirii fură sguduite până în temelii. Bietele ţări româneşti păreau o a doua *Grecie*; sufletul românesc fusese înnăbuşit de pălămida fanariotă..

Numeroasele războaie dintre *Ruşi* şi *Turci*; sălbătecile şi cruzimile nemaipomenite, săvârşite de trupele celor două naţii în trecerea lor prin cuprinsul românesc; boalele cele mai cumplite cari au bântuit aceste pământuri — în frunte cu *ciuma* şi *holera:* toate acestea făcură ca populaţia românească din *Muntenia*—care, după o numărătoare făcută în 1730, avea 147.000 de familii—, să scadă în 1736, la 70.000 de familii; iar în 1777, la 35.000 de familii ! Parte dintre locuitori au. fost răpuşi de boale; iar parte au trecut hotarele, peste *Carpaţi*.

Dăjdiile puse pe spinarea poporului. — Socot că nu e de prisos pentru noi, cei de azi, să cercetăm — măcar în treacăt — cam ce angarale plăteau strămbunii noştri.

In 1717, *Ioan Mavrocordat*, pe lângă celelalte dări moştenite dela înnaintaşii săi, reînfiinţă *văcăritul* — câte 20 de parale[1]) de cap de vită; şi statornici o nouă dare, numită *pecetluita*.

La 1719, *Niculae Mavrocordat* adăogă *pogonăritul*—o dare pusă pe fiecare pogon de vie, socotită la doi lei şi opt parale de pogon; de asemenea puse mânăstirile şi preoţii iarăşi la bir.

La 1733, *Grigore Ghica* urcă plata *vămuitului*.

La 1739, *Constantin Mavrocordat* rândui *plata dărilor în patru câştiuri pe an, numite sferturi* — câte doi bani jumătate de fiecare cap de ţăran. De asemenea, *mări dijma roadelor câmpului*, păstrând ca şi mai înnainte plata : *oieritului*, *vinăritului* şi *dijmăritului*.

La 1741, *Mihail Racoviţă* mai adăogă *al cincilea sfert* şi mări plata *văcăritului*, care ajunse o dare foarte împovărătoare pentru bieţii plugari.

La 1744, *Constantin Mavrocordat* adăogă şi el, al *şaselea sfert*.

La 1748, *Grigore Ghica* urcă plata *oieritului* şi înfiinţă alte două biruri noui : unul numit *bairam-peskeş*, o dare din care se înfruptă şi domnitorul, dar se trimiteă şi mărimilor turceşti cu prilejul celor două sărbători însemnate ale lor : *Bairamul mare*, care ţineă 4 zile, şi *Bairamul mic*, care ţineă 3 zile, după încetarea *Ramazanului* sau postului lor, sorocit în a noua lună a anului turcesc, când este oprit oricărui *Musulman* a mâncă dela răsăritul până la apusul soarelui, timp de-o lună; în schimb însă, nopţile sunt închinate tuturor plăcerilor. Celălalt bir eră *lipsa sfertului*.

Intre 1752—1757, numărul sferturilor, se înmulţiră în aşa chip, încât se luă câte un sfert pe lună, ba chiar şi câte două sferturi

[1]). *Leul vechiu* aveà *40 de parale*, iar paraua aveà *2 lăscăi*. Cu un leu din acele vremuri însă, făceai târgueli cât astăzi cu 500 şi chiar cu 1000 de lei.

www.dacoromanica.ro

în fiecare lună. Pe lângă acestea se mai adăogă o nouă dajdie, numită *ajutorința*.

In timpul domniei lui *Ipsilanti*, birurile scoase din sudoarea țăranului erau: *întâia seamă* — se strângeă *primăvara* și treceă de un milion și jumătate de lei vechi; *a doua seamă* — se adună *vara; haraciul* — erà strâns *toamna*; și a *treia seamă* — erà adunată *iarna*. Mai se născocise: *ploconul steagului* — erà cât două sferturi; apoi mai erau: *mucarerul, vama de sare și de pește, tutunăritul, fumăritul* — adică plata pe coșurile dela case —, *văcăritul, pogonăritul*, cari se plăteau domnitorului. *Ierbăritul, zeciuiala din toate produsele pământului, albinăritul, porcăritul* și *oeritul*: se cuveneau stăpânului moșiei. De asemenea mai dădeau deosebit, domnitorului, câte un adaos destul de mare din dările pentru: albine, porci, tutun, vin și oi.

Birnicii statului. — Toate aceste dăjdii apăsau mai mult grumajii bietului țăran român. Pe când țăranul plăteà *oeritul*, regulat în fiecare an, boierii și mânăstirile îl plăteau la câte trei sau chiar la mai mulți ani odată; și, uneori, de loc. De asemenea, boierii și mânăstirile nu plăteau *mucarerul* — o dare din care se acopereau cheltuielile făcute cu petrecerile ce se obișnuiau la așezarea domnitorilor în scaun, precum și acelea ce se făceau la prăsnuirea anuală a acestei așezări. *Proviziile de primăvară și toamnă*, constând din: *zaherele, lemne pentru poduri, sare, bucate* și toate cele trebuitoare hranei, tot din spinarea bieților țărani erau luate.

Consulul din acele vremuri, al *Angliei*, aflat în țările noastre, ziceà: *„Nu cred să se mai găsească vr'un popor mai apăsat de despotism și mai strivit de biruri și de feldefel de dăjdii, ca țăranii din Valahia și Moldova!"*

Mijloacele folosite la strângerea birurilor. — Dările către vistierie—din cari se plăteà *haraciul turcesc* — erau adunate de *zapcii* — cum ar fi *subprefecții* sau *administratorii de plasă* de azi —, și de *pârcălabii* satelor și orașelor — un fel de *primari* din zilele noastre, având și sarcini de *perceptori*. Veniturile cari intrau în punga domnitorului, ca: *oeritul, vinăritul, dijmăritul, pogonăritul* și celelalte, erau date, de obiceiu, cu arendă prin licitație, celor ce plăteau mai mult. Arendașii acestor dări trebuiă să achite o parte din sumă la început; iar restul, după câteva luni—după cum erà învoiala.

Cum strângeau aceste dăjdii cei ce le luau cu arendă, numai pielea bietului țăran știà! *Bătăi: cu frânghia udă, cu bice cu curele, cu nuele și bețe de diferite grosimi; ouă răscoapte la subțiori; lovituri la tălpile picioarelor; smulgerea unghiilor și a părului; spânzuratul cu capul în jos; unsul corpului cu miere și lăsatul în arșița soarelui cu mâinile legate la spate, pradă puhoiului de muște; și o sumă de alte casne,* pe cari numai mintea acestor schingiuitori — numiți în batjocură, de către țărani, *ciocoi* — puteau să le născocească: acestea erau mijloacele neomenoase, folosite de oamenii stăpânirii, ca să hotărască pe țăran, să-și vândă cea din urmă sdreanță, spre a plăti potopul de dări asvârlite pe capul său.

www.dacoromanica.ro

Toate aceste ticăloşii erau făcute cu sprijinul zapciilor şi pârcălabilor, cari-şi aveau şi ei partea lor de pradă din ceea ce se storcea din sudoarea amărîtului popor de jos.

Darea pe cap de familie se împărţeà pe sate, după numărul familiilor. Fiecare sat erà trecut în catastifele vistieriei cu o sumă rotundă, care trebuià plătită de toţi la olaltă, chiar dacă parte dintre săteni s'ar fi risipit mai pe urmă, aiurea.

Arendarea dregătoriilor. — Pe când în vremurile de strălucire ale neamului nostru, cinstea şi boieriile se dădeau de către voivozii acelor timpuri: pentru isprăvi în răsboae, pentru merite deosebite şi pentru credinţa dovedită faţă de domn şi ţară; în aceste vremuri de umilire şi înjosire morală, toate dregătoriile — în frunte cu domnia — se căpătau pe bani: la mezat — *cine dădeà mai mult?!... Bănia, vornicia, logofeţia, vistieria şi spătăria* — cele mai înnalte dregătorii: erau vândute de către domn. La rândul lor, dregătorii cei mari vindeau şi ei slujbele mai mici, cari atârnau de dânşii, tot cu bani, ca să-şi scoată paguba.

Ispravnicii judeţelor — cum ar fi prefecţii de azi, *sameşii* — un fel de administratori financiari din zilele noastre, *condicarii* sau păstrătorii registrelor, *vătaşii de plaiuri, zapciii plăşilor, polcovnicii* — un fel de colonei ostăşeşti, *căpitanii, vameşii* şi tot celălalt norod de slujbaşi: erau puşi în pâine numai pe bani şi-şi păstrau postul numai îndesând mereu cu plocoane după puterile lor, pe cei cari-i susţineau. Astfel, *vistieria* se căpătà cu cel puţin 20.000 galbeni[1]); *isprăvnicia* unui judeţ cât de neînsemnat se plăteà cu cel puţin 10.000 lei; *sămeşia*, la fel; *vătăşia de plai*, cu 20—25.000 lei; *polcovniciile* şi *căpităniile*, începând dela 4000 lei în sus. Veniturile acestor arendaşi de slujbe trebuiau să fie anual, cel puţin de două ori mai mari de cât suma pe care plătiseră pentru căpătarea postului. Işi poate oricine închipui fericirea bietului ţăran român, supt de atâtea lipitori, cari se ajutau între ele, spre a-l stoarce cu desăvârşire, lăsându-l fără pic de vlagă în oase.

Fără să vrei te duci cu gândul la vorbele poetului, pline de atâta amar de adevăr:

„Vai de biet Român, săracul!
„Indărăt tot dă, ca racul!...“

2. STAREA CULTURALĂ IN VREMEA FANARIOŢILOR

Domnia limbii greceşti. — Dacă încă din vremea domniilor pământene, înrâurirea grecismului ajunsese aşa de mare, încât aproape înnăbuşise puterea culturii slavone, înrădăcinată în ţară de atâtea veacuri, ne putem închipui ce ajunsese această înrâurire în timpul domniei fanariote?!... Abia mijând de la începutul seco-

[1]). Un galben valorà 11 lei noui şi 75 de bani.

www.dacoromanica.ro

lului al 16-lea, o vedem ridicându-se trufaşă odată cu statornicirea *Fanarioţilor* pe tronul ţărilor române.

Niculae Mavrocordat îşi pusese în gând să prefacă cuprinsul românesc într'un fel de colonie grecească. *El înfiinţă şcoli greceşti prin oraşele mai de seamă, înlătură vorbirea română: dela curtea domnească, din toată administraţia ţării şi din biserică. Indatoră pe toţi boierii băştinaşi, să-şi înveţe copiii eleneşte.*

Amestecându-se cu lepra fanariotă, boierii pământeni începură a oropsi şi dispreţui tot ceea ce era românesc — până şi graiul, care rămăsese doar pe seama ţăranului, numit în batjocură „*rumân.*" Ei se ruşinau a mai vorbi în limba părinţilor lor, şi se simţeau mândri a grăi în limba piţigăiată a lipitorilor fanariote.

Constantin Mavrocordat, chiar după îndemnul acestor boieri înstreinaţi, statornici ca nici un fiu de boier, care nu va învăţa carte elenească, să nu mai poată fi înnălţat în ranguri boiereşti. Atât *Bucureştii*, cât şi *Iaşii* — reşedinţele domneşti — păreau adevărate oraşe greceşti. Aşa se face că legiuirile alcătuite în aceste vremuri de înstreinare, subt *Alexandru Ipsilanti* — la 1786, şi sub *Caragea* şi *Scarlat Calimah* — la 1817, fură publicate în limba grecească.

Şi cât de grea era învăţătura acestei limbi pentru bieţii feciori de Români !... Nici în zece, nici în doisprezece ani, nu puteau pătrunde toate tainele acestui grai păsăresc. Imbătrâneau bieţii şcolari învăţând, şi tot neînvăţaţi rămâneau. Crescuţi în admiraţia a tot ce era grecesc, bineînţeles că se năştea într'înşii un fel de scârbă pentru cele româneşti. Iată pentru ce, sufletele boierilor români au început să se înstreineze de neamul lor ! Iată pentru ce, din astfel de şcoli nu s'a putut ridică : nici un scriitor, nici un cărturar de seamă ! Iată pentru ce, veacul al 18-lea, veacul robiei fanariote, este cel mai sărac în scrieri şi alcătuiri româneşti !

Biserica, păstrătoarea graiului românesc. — Pe tărâmul bisericesc, întâlnim în acest secol de jale, pe *mitropolitul Antim-Ivireanul*, care, prin predicile sale — numite *didahii* — şi prin cărţile religioase tipărite în româneşte, s'a străduit să înlăture năbuşala ce ameninţă să doboare graiul nostru. Din această pricină, nici n'a putut intră în placul domnitorului *Niculae Mavrocordat*, care i-a şi făcut de petrecanie.

Nume vrednice de pomenit în aceste vremuri de sugrumare naţională, mai sunt ale mitropoliţilor *Ungro-Vlahiei : Daniel*, 1717—1720; *Grigore al II-lea*, 1760—1787, în timpul căruia, la 13 Iulie, 1774, fură aşezate la mitropolia din *Bucureşti*, moaştele *Sfântului Dumitru Basarabov; Filaret al II-lea* — o glorie a clerului român, 1792—1793, s'a distins mai mult pe când era episcop ; *Dositei* sau *Dosoftei*, 1793—1810, care, deşi de origină grecească, a încurajat foarte mult graiul românesc, iar averea lui a lăsat-o spre a se întreţine tineri la învăţătură de carte în streinătate ; şi *Dionisie Lupul*, 1819—1821. De asemenea, vrednici de pomenire mai sunt episcopii : *Damaschin*, fost la început, episcop al *Buzăului*, între 1703—1709, şi mai apoi al *Râmnicului-Vâlcea*, între 1709—1726;

www.dacoromanica.ro

şi *Iosif I-u Sevastias*, primul episcop al *Argeşului*, 1793—1819. Amândoi s'au străduit pentru limba şi poporul românesc.

Câţiva povestitori ai trecutului nostru. — Pe tărâmul istoric s'au deosebit, spre sfârşitul veacului al 18-lea şi începutul celui de-al 19-lea: *stolnicul Dumitrache*, care a scris o *Istòrie a întâmplărilor din Orient*, privitoare mai ales la principatele româneşti, între 1769—1774, într'un grai cam încâlcit şi amestecat cu foarte multe grecisme; *pitarul Hristachi*, un puţin cunoscut boier muntean, care a scris cu mult duh, o cronică în versuri, pe vremea lui *Mavrogheni*, având titlul: *„Istoria faptelor lui Mavrogheni vodă şi a răsmiriţei din timpul lui, pe la 1790"; Dionisie Eclisiarhul* — un călugăr despre care se ştiu lucruri puţine — a scris o *cronică a întâmplărilor dintre anii 1764—1815*, în care, pe lângă multe lucruri naive, se găsesc şi multe ştiri preţioase, privitoare la preţul: grâului, vitelor, mărfurilor, cursul banilor, felul cum se strângeau dăjdiile, şi altele; şi, în sfârşit, *Zilot Românul* — care înseamnă *Românul Zelos* — numele neadevărat al unui scriitor necunoscut până azi pe adevăratul lui nume, însă, unii îl socotesc a fi un oarecare *Ştefan Fănuţă*, ce-ar fi trăit între 1780—1850. Acesta este cel din urmă cronicar, care ne vorbeşte despre *Fanarioţi*. El a scris *„Domnia lui Constantin Hangerliu"*, precum şi o *cronică a Munteniei*, în proză amestecată cu versuri, vorbind despre faptele petrecute între 1800—1821. Tot acest scriitor ne-a mai lăsat: *Domnia a treia a lui Alexandru-Vodă Şuţu*, *Revoluţia lui Tudor* şi *Adunare de stihuri* — scrise: unele în 1829, altele în 1850.

Înaintaşul poeziei româneşti. — Pe tărâmul mirenesc, cel mai de seamă scriitor al acestor vremuri a fost *Ienăchiţă Văcărescu*, care a trăit între anii 1740—1799, ocupând cele mai înalte dregătorii. El a fost un om foarte învăţat. Cunoştea mai multe limbi. Când *Alexandru Ipsilanti* îşi întocmi legiuirile sale, Văcărescu îi scoase în româneşte din pravilele bizantine, părţile de cari avea nevoie, domnitorul. El scrise în timpul liber poezii de dragoste, pe cari le cântau lăutarii acelor vremuri. Şi Văcărescu s'a îndeletnicit cu Istòria; însă nu cu cea românească. El a scris între 1788—1794 *Istòria prea puternicilor împăraţi otomani*, care a fost publicată abia în 1860. Văcărescu mai are marele merit de a fi întocmit la 1787 şi *o gramatică românească* cu titlul: *Observaţii sau băgări de seamă asupra regulelor şi orânduelilor gramaticii româneşti, adunate şi alcătuite acum întâiu.*

Iată dar cum, prin zăbranicul întunerecului revărsat un veac şi mai bine peste cuprinsul mult încercatei noastre ţări, tot s'au mai găsit câteva făclii, cari n'au lăsat să se stingă în sufletul neamului nostru simţimintele româneşti şi dorul de mai bine. Aceste făclii au fost menite să ardă acel zăbranic al durerii şi umilinţii, dând însufleţire simţirii româneşti să se ridice în veacul al 19-lea, mândră, puternică şi strălucitoare ca un soare, răspândind lumina pe întregul cuprins stăpânit de suflarea neamului nostru!

www.dacoromanica.ro

REDEŞTEPTAREA CONŞTIINŢEI NAŢIONALE

1. REVOLUŢIA LUI TUDOR VLADIMIRESCU

Obârşia lui Tudor. — *Tudor din Vladimiri* — pomenit în Istòrie sub numele de *Tudor Vladimirescu* — a fost fiu de ţăran. Fiind ştiutor de carte, ajunsese logofăt boieresc în *Craiova* şi mai apoi vătaf de plai la *Cloşani*. In răsboiul dintre *Ruşi* şi *Turci*, între anii 1806—1812, el adună sub comanda sa o sumă de *Olteni* şi luptă de partea Ruşilor. Drept răsplată, Ruşii îl medaliară şi-i dădură gradul de *parucic* sau comandir — un fel de locotenent din zilele noastre. După mântuirea răsboiului fugì în *Ardeal*, de teamă să nu aibă vreun rău din partea Turcilor. La câtăva vreme însă, revenì iarăş în ţară.

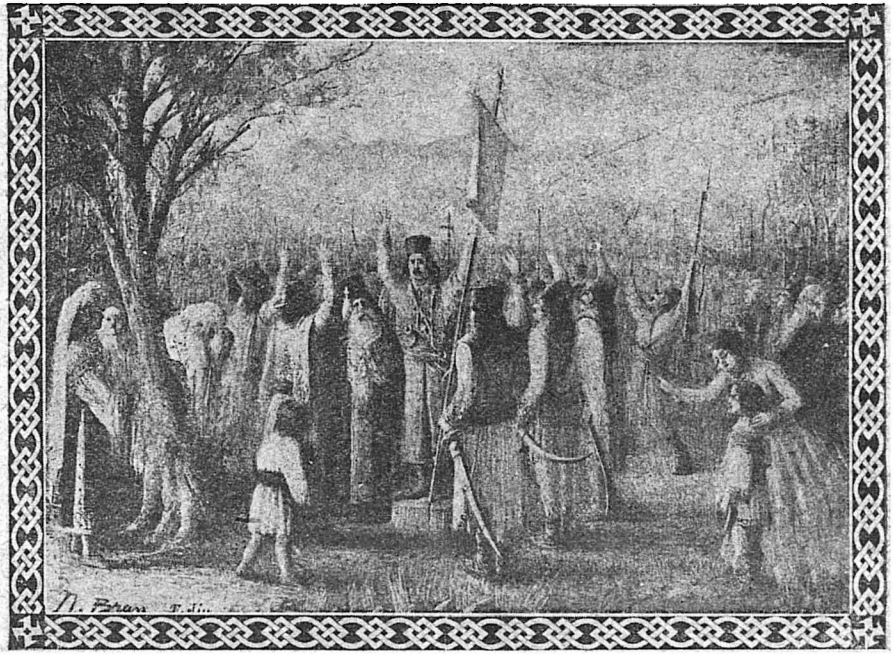
TUDOR VLADIMIRESCU

Mişcarea lui Alexandru Ipsilanti. — Prin anul 1821, un dor de libertate cuprinse toate popoarele supuse jugului turcesc. *Sârbi*, *Bulgari*, *Greci*, *Români*, toţi aveau acelaş vis: libertatea. Naţia grecească cerea sprijinul tuturor fiilor săi, spre a se ridicà din umilire. Grecii de pretutindeni alergau la chemarea patriei lor. Intre alţii a fost şi un oarecare *Alexandru Ipsilanti*, fiul unui voivod fanariot şi fost ofiţer în oastea muscălească. Acesta părăsì *Rusia* şi, trecând în ţările române, începù să adune pe toţi oamenii fără căpătâi, sub cuvânt că vrea să pornească luptă pentru desrobirea *Greciei* din ghiarele poporului turcesc. Aceşti derbedei—numiţi *eterişti* sau *zavergii*—jefuiră totul în calea lor, căci n'aveà cine să le stea împotrivă ţările neavând oşti naţionale.

www.dacoromanica.ro

Mişcarea naţională a poporului român. — Imboldiţi de dorul desrobirii de sub jugul împilător al Fanarioţilor, porniră mişcări revoluţionare : atât *Moldovenii*, cât şi *Muntenii*. *Mişcarea din Moldova* fu pornită de *spătarul Sturza* din *Neamţu*. El chemă printr'o proclamaţiune pe toţi cei cari puteau purtà arme, spre a scuturà jugul fanariot. Chemarea sa nu dete roadele dorite, căci mişcarea se potoli repede, mai ales că voivodul ţării, *Mihail Şuţu*, fugise în *Ardeal*.

Mişcarea din Muntenia fu mai însufleţită. Ea fu pornită de *Tudor Vladimirescu*, care se folosi de împrejurarea că domnitorul ţării, *Alexandru Şuţu*, ultimul voivod fanariot al Munteniei, încetase din viaţă. El porni degrab din *Bucureşti*, peste *Olt*, unde răspândi

JURĂMÂNTUL LUI TUDOR VLADIMIRESCU

o proclamaţiune *„către tot poporul românesc din Bucureşti şi din celelalte oraşe ale Ţării-Româneşti"*, chemând în jurul său pe toţi Românii în stare d'a purtà arme. Tudor plănuise la început, să-şi unească pandurii săi cu oastea *căpitanului Iordache* din garda domnească, spre a luptà împreună pentru desrobirea neamului.

Răscoala lui Tudor Vladimirescu. — La chemarea inimosului *Oltean* se adunară câteva mii de voinici, armaţi cu ce le veniseră la îndemână : puşci, topoare, sape, coase, iatagane turceşti, ciomege. Aflându-se în capul unei oştiri atât de numeroase, care vedeà într'însul pe domnul ţării, *Vladimirescu* părăsi planul de întovărăşire cu *Iordache* şi rămase singur în fruntea pandurilor săi

www.dacoromanica.ro

La început, răscoala se întinse numai în *Gorj* şi *Mehedinţi*, apoi în toate judeţele *Olteniei*, şi, după aceea, în tot cuprinsul *Munteniei*. Cetele de arnăuţi trimise de divan împotriva răsvrătitului, trecură de partea lui. Timp de o lună, oastea adunată în jurul lui *Tudor* trecù de 15.000 de oameni. El porni cu oameni săi spre *Capitala* ţării, către care se îndreptaseră şi zavergiii lui *Ipsilanti*. Sosind la *Bucureşti*, Tudor tăbărî în câmpia *Cotrocenilor*, pe când zavergiii — cam la 3000 de oameni, sosiţi cu vreo nouă zile mai târziu, tăbărîră în marginea opusă a oraşului: la *Colentina*.

Mitropolitul ţării şi boierii rămaşi în Bucureşti primiră pe Tudor ca pe un adevărat domnitor. Toţi îi jurară credinţă, iar Tudor în-

PRINDEREA ŞI OMORÎREA LUI TUDOR VLADIMIRESCU

cepù să ieà hotărîri şi să dea porunci întocmai ca un adevărat voivod. El vestì pe *Ruşi* şi pe *Turci*, că suflarea românească s'a ridicat împotriva stăpânirii fanariote şi cerù:

1. *Să se numească domni pământeni, aleşi de popor;*
2. *Să se înfiinţeze o oştire naţională;*
3. *Dările către stăpânire să fie hotărîte de adunarea poporului pe timp de şapte ani;* şi
4. *Vreme de trei ani, tot norodul să fie iertat de orice dajdie.*

Ipsilanti încercă să tragă de partea sa pe inimosul român, îndemnându-l să lupte împreună împotriva Turcilor. Vladimirescu însă, îl întrebă dacă vin în urmă ajutoare ruseşti. Spunându-i-se că, nu,

www.dacoromanica.ro

el îi răspunse lui Ipsilanti: „*Te-ai prăpădit şi măria ta, şi ne-ai băgat şi ţara'n foc. Românii nu s'au sculat asupra împărăţiei turceşti, ci asupra domniei greceşti. Unde s'a mai pomenit ca, cărbunarul să se unească cu nălbitorul; sau lupul, cu oaia?*"

Mişeleasca ucidere a lui Tudor. — Purtarea lui *Tudor* mânie grozav pe *Ipsilanti*, care hotărî moartea protivnicului său.

Venind ştiri că *Turcii* se apropie de *Bucureşti* spre a înnăbuşi răscoala, eteriştii se retraseră spre *Târgovişte*, unde Ipsilanti se statornici ca un adevărat voivod, orânduind ispravnici peste judeţele de munte şi aruncând tot felul de dăjdii pe spinarea poporului.

Tudor se retrase spre *Piteşti*. Innainte de a porni din Bucureşti, el scrise lui Ipsilanti o scrisoare prin care-l mustră de asupririle pe cari le făceà poporului, amintindu-i că locul lui e în *Grecia*, nu în *Ţara-Românească*.

Mâniat peste fire, Ipsilanti porunci oamenilor săi, ca să-i aducă viu sau mort, pe cel ce stătea în calea ambiţiilor sale. Pe când se aflà tăbărît cu oastea sa la *Goleşti*, Tudor fu trădat de căpitanii săi, în mare parte *Sârbi*, şi dat pe mâinile zavergiilor conduşi de *bimbaşa Sava* şi de *căpitanul Iordache*. Pandurii lui Tudor, sătui de asprimea lui, căci ucideà fără milă pe cei ce se dedeau la jafuri, îl lăsă pradă vrăjmaşilor.

Dus la Târgovişte, Ipsilanti îl batjocori, poruncind să fie plimbat călare pe un măgar pe uliţele oraşului—zice-se, chiar despuiat—în râsul *Grecilor* şi jalea *Românilor*, cari vedeau în umilirea lui Tudor, umilirea lor însăşi. *In noaptea de 26 spre 27 Mai, 1821, cel care fusese nădejdia Românilor naţionalişti, căzù ucis mişeleşte de oamenii lui Ipsilanti, în marginea Târgovişiei.* Corpul său, ciopârţit cu iataganele, de vitejii călăi ai celui lipsit de apărare, fu aruncat: unii zic, într'un puţ părăsit; alţii, într'un iaz din apropierea oraşului.

Astfel se stinse cel ce aprinsese făclia nădejdiei de îndreptare a ţării şi poporului românesc!

Sfârşitul lui Ipsilanti. — Urmărit de oştile turceşti, *Alexandru Ipsilanti* fu silit să părăsească *Târgovişiea*. El trecù în *Oltenia*. La *Drăgăşani*, zavergiii lui—la cari se mai alipiseră şi parte dintre streinii desfăcuţi din oastea lui *Tudor*—se ciocniră cu *Turcii*. Lipsiţi de orice însufleţire în luptă: parte fură nimiciţi, parte se risipiră; iar viteazul Ipsilanti fugi peste graniţă, căutând adăpost la *Viena*, unde se şi sfârşi după câţiva ani în cea mai cumplită lipsă.

Curmarea robiei fanariote.—Mişeleasca ucidere a lui *Tudor* dovedi *Turcilor*, că *Românii* nu se răsculaseră împotriva lor. Ei stârpiră toate cuiburile de eterişti din *Muntenia* şi *Moldova*; ba se puse chiar un premiu de 15 lei pe fiecare cap de *Arnăut*, numai spre a se nimici sămânţa răsvrătiţilor. Inspăimântătoare au fost jafurile şi prăpădul revărsat peste ţară în cursul anilor 1821 şi 1822; dar cu aceste zile de jale s'a încheiat şi veacul de robie fanariotă a ţărilor române. Incepând dela 1822, cele două principate căpătară dreptul de a fi cârmuite de-acum înnainte iarăşi de domnitori pământeni, aleşi de popor. Cei dintâi voivozi aleşi după încheierea năvalei fanariote au fost: *banul Grigore Ghica, în Muntenia*; şi bătrânul *Ion Sandu Sturza*—om bun şi liniştit—, *în Moldova*.

www.dacoromanica.ro

DOMNIILE PĂMÂNTENE

1. DOMNIA LUI GRIGORE GHICA

Grigore Ghica, noul domnitor al *Munteniei*, luă o sumă de măsuri menite să uşureze întru câtva traiul poporului. Astfel: mai micşoră dăjdiile; rândui slujbaşi români în locul celor numiţi de *Fanarioţi;* desfiinţă şcolile greceşti şi le înmulţi pe cele româneşti; înlesni funcţionarea mai departe a şcoalei de învăţături înnalte, înfiinţată la mânăstirea *Sfântul Sava*—care veneà cam peste drum de universitatea din *Bucureşti*, clădi spitale; şi multe alte îmbunătăţiri făcù.

GRIGORE GHICA

Nou răsboi între Ruşi şi Turci. — Vrăjmăşia dintre *Ruşi* şi *Turci* nu lăsă prea îndelungată tihnă mult încercatului nostru popor. Lăcomia muscălească, de a pune ghiarele pe bietele noastre ţărişoare, îndemnà pe Ruşi, să născocească mereu pricini de gâlceavă Turcilor, cu cari au purtat o sumă de răsboae — cea mai mare parte în cuprinsul şi pe pământul ţărilor româneşti.

In anul 1828 se iscă un nou răsboi între Ruşi şi Turci. Prîmul gând al-Ruşilor fu să pună stăpânire pe principate, din cari înlăturară pe domnitorii ţărilor. Apoi înnaintară cu oştile până la *Adrianopol*. Turcii fură siliţi să ceară pace. Intre altele, ei se îndatorară să lase ţările române zălog Ruşilor, până vor îndeplini toate legămintele trecute în actul de pace.

www.dacoromanica.ro

Ocupația rusească a ținut până la 1834, adică timp de șase ani. Noroc că țările avură parte de un cârmuitor priceput, care luă și multe măsuri bune, câtă vreme conduse cele două principate. Acesta fu generalul *Kiselef*. El întocmi un fel de pravilă, numită *regulament organic*, după care aveà să se călăuzească amândouă țările. Prin acest regulament se statorniciì: *cum să fie aleși domnitorii țărilor; cum să se întocmească legile; desființă apoi toate dăjdiile vechi, lăsând numai o singură dare pe cap de familie, câte treizeci de lei vechi pe an; rânduì ca toate veniturile statului să fie întrebuințate numai la nevoi și lucrări de folos obștesc; înființă la sate cutiile sătești — un fel de casierii la cari erau îndatorați toți sătenii, să dea câte trei lei pe an; de asemenea înființă pătulele de rezervă pentru adunatul și păstratul cerealelor în anii de belșug, spre a fi îndestulare în vremuri de secetă; înființă 12 carantine și 132 pichete cu un serviciu medical pentru a ferì poporul de ciumă și holeră; încurajă negoțul; îngrijì de drumuri; făcù porturi la Galați, Brăila și Giurgiu; organiză justiția; desființă pedeapsa cu moarte; orândui oștirea; înființă școli; statornicì legăturile dintre proprietari și săteni.*

GENERALUL KISELEF

Boierilor li se dădură o sumă de drepturi, însă nici-o îndatorire; ba erau scutiți chiar și de biruri. In schimb, poporul de jos plăteà toate angaralele, fără a aveà nici măcar dreptul de a se adăpà din lumina învățăturilor mai înnalte, drept păstrat tot pentru boierime. In vremea lui Bibescu, obștească adunare vru să ridice lui Kiselef un monument. El cerù ca suma de 15.000 galbeni, ce trebuià cheltuită cu monumentul, să fie dată pentru lucrări de folos obștesc. Din acești bani fu făcută mai târziu șoseaua Kiselef din București.

www.dacoromanica.ro

2. DOMNIA LUI ALEXANDRU GHICA

Înțeleapta ocârmuire a lui Alexandru Ghica. — In 1834, *Turcii* mântuiră de plătit *Rușilor* datoria de răsboi. Țările române fură golite de oștile muscălești și căpătară dreptul de a fi cârmuite iarăș de voivozi pământeni. De rândul acesta fu pus în domnia Munteniei, în Martie, 1834, *Alexandru Ghica*, fratele lui *Grigore Ghica*, cel numit după înlăturarea Fanarioților. Acest voivod căută să ducă mai departe, spre folosul și binele obștesc, munca începută de fratele său. El se îndeletnici cu buna orânduire a țării, potrivit vederilor *regulamentului organic*, care rămăsese pravila de căpetenie a celor două principate. Luă măsuri să se refacă orașele dela *Dunăre: Severinul, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Călărașii* și *Brăila*; înființă o sumă de sate în tot cuprinsul țării; încurajă munca pământului, din rodul căruia vindeà peste hotare; rânduì o chibzuită adunare și folosire a veniturilor mânăstirești; luă măsuri să se înjghebeze o oștire națională; orânduì paznici la sate — așa numitele *caraule;* înființă școale, repară și clădì biserici, și multe alte fapte bune făcù. Tot subt el se făcù un început de desrobire a țăranilor.

ALEXANDRU GHICA

După opt ani de înțeleaptă cârmuire, la 7 Octombrie, 1842, fu scos din domnie, după stăruința Rușilor — cu toate că fusese ales pe viață. Aceștia îl învinuiră că înnăbușise mișcarea revoluționară a *Bulgarilor*, cari pregătiau la Brăila o răscoală armată împotriva Turcilor, pentru liberarea țării lor de sub jugul păgân. In locul său, obștească adunare alese pe *Gheorghe Bibescu*.

www.dacoromanica.ro

3. DOMNIA LUI GHEORGHE BIBESCU

In pragul unei noui mişcări naţionale. — *Gheorghe Bibescu* veni la cârma ţării la 2 Ianuarie, 1842, ales de obştească adunare. El luă frânele domniei cu dorinţa de a-şi pune toată dragostea şi priceperea în slujba binelui obştesc. Om tânăr, trăit la *Paris* în vederile democratului popor francez, se apucă cu multă râvnă, să aducă bună orânduială în trebile ţării. Deşi aveà multe de înghiţit din partea *Ruşilor*, cari, prin consulul lor dela *Bucureşti*, se amestecau în toate treburile şi daraverile ce nu-i priviau, *Bibescu* îşi urmă răbdător planul său de muncă pentru binele ţărişoarei sale. Potrivit regulamentului organic, care rânduià să se înfiinţeze: şcoli primare, şcoli centrale orăşăneşti şi şcoli pentru învăţături înnalte în cele două capitale ale principatelor, el încurajă din toate puterile sale desvoltarea învăţământului. Sufletul mişcării culturale din aceste vremuri fu *Ioan Heliade Rădulescu*, fostul şcolar al lui *Gheorghe Lazăr*—plămăditorul sufletului românesc în timpul premergător revoluţiei lui *Tudor Vladimirescu*. In cursul domniei sale, Bibescu luă unele măsuri, cari-l făcură să aibă neînţelegeri cu obştească adunare.

GHEORGHE BIBESCU

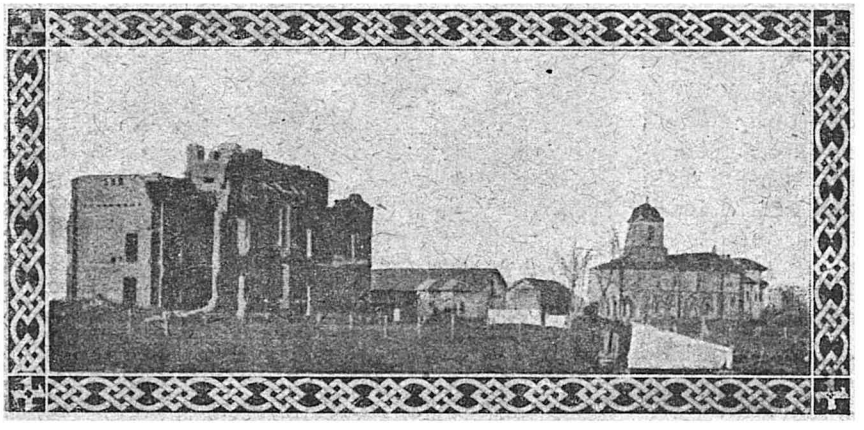
Sătui de neîncetatul amestec rusesc în toate trebile principatelor, boierii şi poporul se ridicară cu îndârjire împotriva asupritorilor, cu atât mai mult, cu cât în sufletul norodului începuse a încolţi nădejdia împlinirii unui nou vis naţional: *unirea celor două principate într'un singur stat, cu o singură căpetenie.*

www.dacoromanica.ro

4. MIŞCAREA REVOLUŢIONARĂ DIN ANUL 1848

Începutul mişcării. — Revoluţia franceză din 1848, care înlocuì regalitatea prin republică—ridicând pe *Ludovic-Napoleon Bonaparte* la cârma *Franţei*, pe care o transformă după patru ani, *la 2 Decembrie, 1858*, iarăşi în imperiu —, avù răsunet asupra întregei *Europe*. Mare parte dintre boierii români, cari în deceniile din urmă începuseră a se adăpà la isvoarele de lumină ale culturii franceze, se simţiră şi ei luaţi de curentul vremii, cu atât mai mult, cu cât aveau pricini binecuvântate, să fie nemulţumiţi de starea ţării lor.

In ziua de *9 Iunie, 1848*, partidul tinerilor boieri, adunat la *Islaz*, în *Oltenia*, hotărî înlocuirea regulamentului organic printr'o *constituţie naţională*, alcătuită de *Ioan Heliade-Rădulescu* şi răspândită în toată ţara. Totdeodată numiră un guvern provizoriu—sau vremelnic, alcătuit din: *Ion Heliade-Rădulescu, Ştefan Golescu, Cri-*

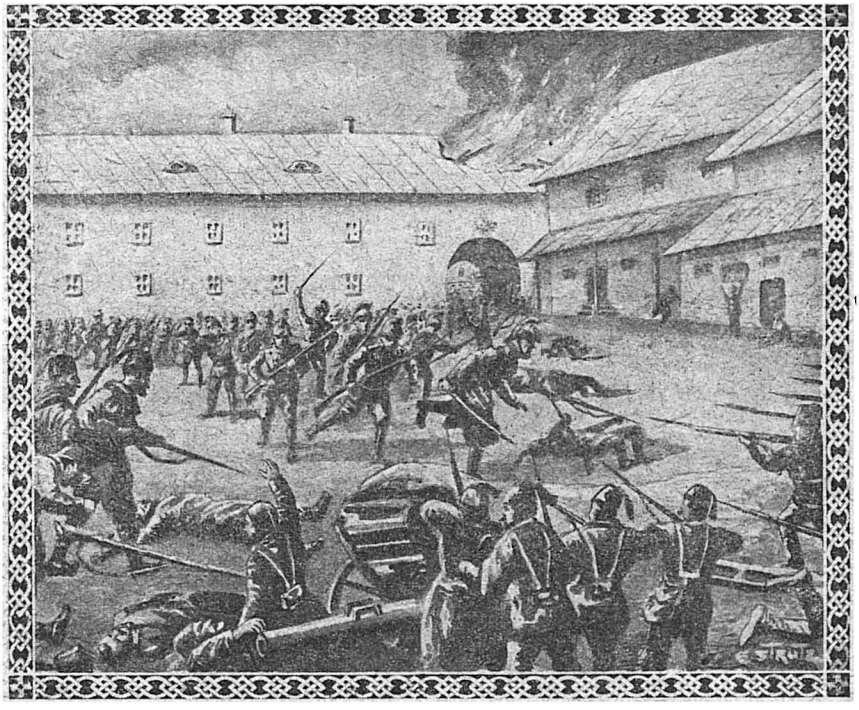
RUINELE PALATULUI DELA BĂNEASA, AL LUI BIBESCU VODĂ

tache Tell, căpitan Nicolae Pleşoianu şi preotul Radu Şapcă. Apoi, în fruntea unor trupe de ostaşi, cari se dăduseră de partea revoluţionarilor, porniră spre *Craiova*, unde rânduiră slujbaşi credincioşi revoluţiei. De aci merseră la Bucureşti, unde, pe *câmpia Filaretului*, numită de atunci şi *câmpia Libertăţii*, fură cetite şi primite de popor cele *douăzecişidouă de puncte ale nouei constituţii*. Vodă Bibescu fu silit să semneze noua pravilă, jurând că de-acum înnainte se va conduce în cârmuirea ţării numai după cele scrise într'însa. Temându-se însă, de urgia muscălească, se retrase din domnie şi, lăsând ţara în seama revoluţionarilor, fugì în *Ardeal*. La cererea stăruitoare a *Ruşilor*, oştile turceşti trecură *Dunărea*, ca să potolească răscoala. Poporul îndârjit împotriva Ruşilor, sparse încăperea în care erà păstrat regulamentul organic, îl puse într'un dric tras de cai îndoliaţi şi, prohodindu-l ca pe mort, îl trecù pe la palatul consulului rusesc, iar de aci, îl duse în piaţa oraşului, unde fu rupt foaie cu foaie şi ars în foc.

www.dacoromanica.ro

Lupta din dealul Spirei cu Turcii. — Odată cu intrarea oştilor turceşti în ţară, şi guvernul provizoriu şi-a luat drumul peste graniţă. Pătrunzând în *Bucureşti*, *Turcii* cerură pompierilor din *dealul Spirei*, să le predeà cazarma. Aceştia nu se supuseră, spunând că n'au poruncă să facă acest lucru. Atunci se iscă o luptă în toată regula între *Români* şi Turci, în care se dovedi că vitejia Românului nu fusese înnăbuşită de veacurile de robie. Turcii cuceriră cazarma, dar cu foarte mari jertfe. Acest fapt s'a petrecut în ziua de *13 Septembrie, stil vechiu, 1848.*

Altă ocupaţie rusească.—Cu toate că se restatornicise liniştea în

LUPTA POMPIERILOR ROMÂNI CU TURCII IN DEALUL SPIREI
LA 13 SEPTEMBRIE, 1848

ţară, *Ruşii* găsiră în lupta din *dealul Spirei* pricină să se aşeze din nou în ţările române, sub cuvânt că vin să potolească răscoala.

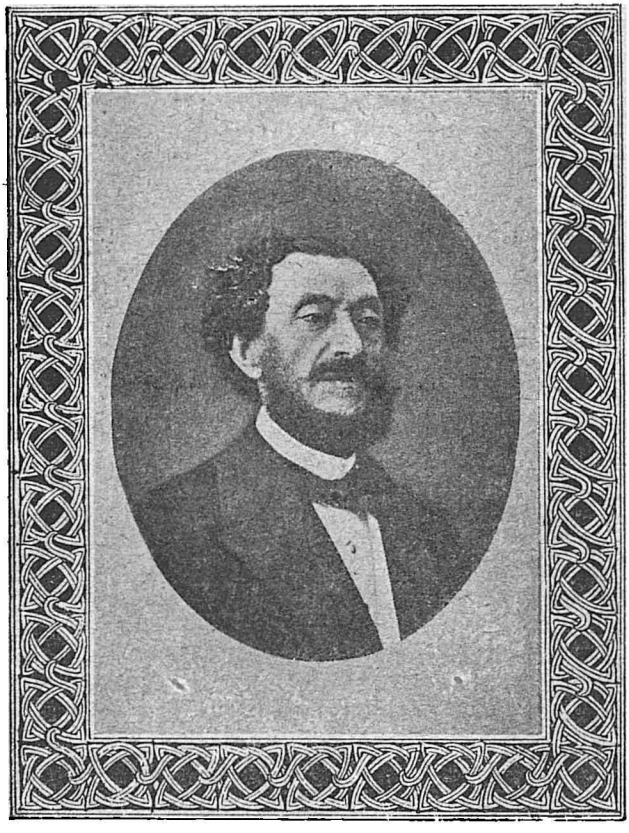
In sfârşit, prin înţelegerea dela *Balta-Liman* se hotărî ca : *de-acum înnainte, domnii să nu mai fie aleşi de popor, ci de Poartă, în înţelegere cu Ruşii, pe timp de şapte ani; regulamentul organic să rămână legea de căpetenie a ţării; obşteştile adunări să fie înlocuite cu nişte divanuri—ad-hoc—alcătuite din câţiva boieri şi câţiva clerici; pentru apărarea graniţelor ţărilor: şi Ruşii, şi Turcii să lase în principate între 25—35.000 de oameni fiecare; doi însărcinaţi cu puteri fără margini : unul rusesc, altul turcesc, să supravegheze actele domnilor*

www.dacoromanica.ro

Această plagă a durat peste bietele țări până la încheierea *războiului din Crimeia*: între *Ruși*—de-o parte, și *Turci, Englezi, Francezi și Italienii din Sardinia*—de cealaltă parte.

5. CEL DIN URMĂ DOMN AL MUNTENIEI

Barbu Știrbei. — In urma înțelegerii dela *Balta-Liman* fu numit domn al *Munteniei principele Barbu Știrbei*—fratele lui *Gheorghe Bibescu*, înfiat însă de *boierul oltean Știrbei*. Noul domnitor urcă treptele tronului cu gândul de a porni țara pe calea îndreptării. El redeschise școalele, cari încetaseră a mai funcționà din pricina împrejurărilor; înființă: o școală de meșteșuguri, alta de inginerie, una pentru militari; îngriji de oștire și de starea poporului de jos. Nefiind însă părtaș al ideilor noui democratice, el nu îngădui niciunuia dintre revoluționarii fugiți peste hotare, să se reîntoarcă în țară. Știrbei avù o domnie foarte turburată din pricina neîncetatelor sâcâieli ale reprezentanților ruși și turci.

BARBU ȘTIRBEI

Iarăș ocupație rusească. — In 1853, *Rușii*, cari retrăseseră din principate o parte din oști, ocupară din nou țările române cu planul de a le ține zălog până ce *Turcii* vor limpezi chestia *Sfântului Mormânt*, asupra căruia ridicaseră pretenții de stăpânire: atât catolicii—susținuți de *Franța*, precum și ortodocșii, în frunte cu clerul grecesc—susținuți de *Rusia*. In acelaș timp, Rușii cerură Turcilor o sumă de foloase. Cum Turcii nu putură împăcà toate cererile rusești, lucrurile ajunseră la război. In ajutorul Turcilor veniră: *Englezii, Francezii și Ita-*

www.dacoromanica.ro

lienii din Sardinia, cari sfătuiseră mai înnainte pe sultan, să nu împlinească pretenţiile împăratului muscălesc.

Ruşii se văzură nevoiţi, în 1854, să părăsească principatele. In locul lor însă se aşezară oştile nemţeşti ale *Austriacilor*, cari vânau, şi ei, foloase depe urma acestui răsboi, în caz când Turcii ar fi fost bătuţi.

Luptele dintre cele două tabere vrăjmaşe s'au dat la *Sebastopol*, pe pământul *Crimeii*. Oştile ruseşti—după o îndârjită împotrivire—fură sdrobite; iar Ruşii au fost nevoiţi să ceară pace.

Tratatul dela Paris. — Inţelegerea asupra condiţiilor păcii se făcu la *Paris, la 18 Martie, stil vechi — 30 Martie, stil nou—1856.* Prin această înţelegere—numită *tratatul dela Paris*—se hotărî ca: *Nici un stat să nu poată aveà corăbii de răsboi în marea Neagră. Rusia să nu mai aibă nici un amestec în trebile religioase ale Creştinilor din imperiul turcesc. De asemenea, să nu mai aibă drept a se amestecà în niciun chip, în trebile principatelor dunărene, cari trec sub protecţia celor şapte mari puteri ale Europei: Anglia, Franţa, Sardinia, Prusia, Austria, Turcia şi Rusia; să întoarcă Moldovei partea de jos a Basarabiei, alcătuită din judeţele: Cahul, Bolgrad şi Ismail; precum şi gurile Dunării, cari vor trece în grija celor şapte puteri, în ce priveşte întreţinerea.*

Se mai hotărî ca o comisie de împuterniciţi să meargă la *Bucureşti* spre a află dorinţele poporului român, după care să se statornicească noua organizare ce se va da principatelor.

ZORILE UNIRII CELOR DOUĂ PRINCIPATE

1. DIVANURILE SAU ADUNĂRILE AD-HOC

Caimacamii principatelor. — După zile grele şi pline de grozave amărăciuni; după ocupaţii streine, răsboae, foamete, lăcuste, ciumă, holeră şi alte năpăstii îndurate de mult încercaţii noştri strămbuni: nişte zări noui părură a se deschide neamului românesc.

Popoarele cele mari din apusul *Europei* îşi coborîră urechea la păsurile norodului nostru.

Potrivit tratatului din *Paris*, *Turcii* numiră în principate câte un caimacam—adică locţiitor de domn—până ce poporul se va rosti asupra dorinţelor sale. In *Muntenia* fu numit fostul domnitor, *Alexandru Ghica*—un *dârz susţinător al unirii* celor două principate—; iar în *Moldova*, *Niculae Vogoridi* — un înstreinat de păsurile poporului, o cucitură greco-bulgărească, poftitor de domnie, care luptă din răsputeri ca unirea să nu se înfăptuiască.

Sub supravegherea lor se făcu alegerea celor două *divanuri ad-hoc*, alcătuite din: boieri, clerici şi ţărani.

Gândurile şi planurile lui Vogoridi nu isbutiră. Lucrările lui, cari înfăţişau ţara ca protivnică unirii, fură anulate în urma stăruinţei puterilor Europei; iar la a doua alegere a divanului mol-

www.dacoromanica.ro

dovenesc, făcută în chip cinstit, toţi aleşii, în frunte cu mitropolitul ţării, au fost pentru unire.

Dorinţele poporului. — *La 7 şi 9 Octombrie, 1857, cele două adunări: din Iaşi şi din Bucureşti, votară, fără niciun glas protivnic, următoarele puncte, cari înfăţişau dorinţele poporului român:*

1. Autonomia celor două principate, cu respectarea: drepturilor, legilor şi pământului lor, potrivit vechilor înţelegeri avute cu împărăţia turcească.

2. Unirea Munteniei şi Moldovei într'un singur stat, subt o singură cârmuire, cu numele de România.

3. Capul ţării să fie un prinţ ales dintr'o familie domnitoare streină. cu dreptul de a fi moştenit de fiii săi, cari vor trebui să fie creseuţi în legea poporului român.

4. Guvern constituţional cu o singură adunare obştească, alcătuită din reprezentanţii tuturor categoriilor de cetăţeni.

Hotărîrile puterilor europene. — Luând cunoştinţă de dorinţele poporului român, reprezentanţii puterilor europene, adunaţi la *Paris*, fură de păreri deosebite. *Franţa, Rusia, Sardinia şi Prusia: susţineau dorinţele Românilor; Turcia şi Austria: le combăteau cu cea mai mare îndârjire; iar Anglia înclină mai mult spre Turcia.*

In sfârşit, după multă ciorovăială şi tocmială îndelungată, la *7 August, stil vechi, 1858*, se ajunse la o hotărîre mijlocie:

1. *Ţările române să nu fie unite, dar să poarte numele de* **„Principatele-Unite ale Moldaviei şi Valahiei".**

2. *Fiecare ţară să aibă câte un domn deosebit, cu guverne deosebite şi cu capitale deosebite.*

3. *Armatele să fie deosebite, însă cu aceeaşi organizaţie în amândouă principatele. Drapelele, deşi deosebite ca alcătuire, să fie ornate cu o panglică albastră la fel în ambele ţări.*

4. *Unităţile de măsură să fie aceleaşi în amândouă principatele.*

5. *O adunare alcătuită din reprezentanţii celor două ţări surori va avea reşedinţa la Focşani, cu însărcinarea de a întocmi legile cerute de bunul mers obştesc. Tot la Focşani va fi şi o curte de cassaţie a ambelor principate, unde să se facă ultima judecată a pricinilor din întregul cuprins al ţărilor unite.*

Măsuri premergătoare alegerilor. — Invoiala sau *convenţia din Paris* mai statornici, ca, pentru aducerea la îndeplinire a hotărîrilor puterilor europene, să se numească în fiecare principat câte o *căimăcămie alcătuită din câte trei persoane*, şi anume: din *preşedintele divanului domnesc*, din *marele logofăt*—cum ar fi primul ministru din zilele noastre—, şi din *ministrul de interne, aflaţi în slujbă în anul 1856*. Aceştia erau datori să ieà toate măsurile spre a se puteà face alegerea noilor domnitori cât mai grabnic.

In *Muntenia* fură numiţi: *Emanoil Băleanu, Ioan Manu* şi *Ioan Al. Filipescu*—toţi oameni hotărîţi împotriva unirii şi luptând: —primii doi—pentru alegerea lui *Gheorghe Bibescu*; iar *Filipescu* pentru a prinţului *Barbu Ştirbei*.

In *Moldova* au fost numiţi: *Ştefan Catargiu, Anastasie Panu* şi *Vasile Sturza*. Dintre aceştia, singur Ştefan Catargiu se împotri-

www.dacoromanica.ro

vià cu îndârjire la săvârşirea unirii, ca unul ce râvnea la domnia Moldovei. Truda lui fu zadarnică şi strigătele sale către vrăjmaşii ţării rămaseră fără răsunet. Impiedecând prin îndărătnicia lui lucrările căimăcămiei, fu îndepărtat şi înlocuit cu *I. A. Cantacuzin.*

Alegerea din Moldova.—Lucrările adunării din Moldova începură în ziua de *28 Decembrie, 1858*, prezidate, în ziua întâia, de *logofătul Petrache Roset-Bălănescu*; iar după accea, de *mitropolitul Sofronie. Erau peste patruzeci de candidaţi la domnie.* In ajunul zilei hotărîte pentru alegere, toţi deputaţii luară înţelegere, să voteze numele *colonelului Alexandru Ioan Cuza*, şi se ţinură de vorbă.

In ziua de 5 Ianuarie, 1859, Alexandru Cuza fu proclamat domn al Moldovei, ales cu 48 de voturi, fără nici un glas protivnic. El depuse îndată jurământul în faţa adunării obşteşti şi a ţării. Din acel moment, însărcinarea căimăcămiei încetă; iar vrednicii ei reprezentanţi — *Vasile Sturza* şi *Anastasie Panu*—se retraseră dela putere, cu sufletul plin de mulţumire că sbucinmările lor pentru apărarea intereselor patriei au fost încununate de isbândă.

Alegerea din Muntenia. — In *Muntenia*, alegerea fu zădărnicită şi amânată de boierii cari făceau parte din partidul naţional. Ei ţineau să afle cine fusese ales în *Moldova*, spre a fi ales şi în *Muntenia. Alegerea lui Cuza a fost primită cu multă bucurie de acest partid.* Boierii naţionalişti aveau însă o mare greutate de învins. Aleşii divanului muntean erau pentru candidatura lui *Bibescu.* Spre a puteà înrâuri asupra hotărîrii alegătorilor, la *23 Ianuarie, 1859*, în ajunul alegerii, pe când se făceà cercetarea titlurilor şi drepturilor deputaţilor cari urmau să voteze alegerea domnitorului, ei adunară în *dealul Mitropoliei* o sumă de norod bucureştean. Aţâţată de naţionalişti, mulţimea începù să strige sgomotos, că vrea ca domn pe vodă Cuza. A doua zi, la *24 Ianuarie, stil vechi, sau 6 Februarie, stil nou*, căimăcămia rândui ca poporul să fie împiedecat de a mai turburà adunarea. Din zorii zilei fu adusă armată, căreia i se porunci să tragă în grămadă. *Colonelul Vlădoianu*, care erà înţeles cu căpeteniile partidei naţionale, nu urmă ordinul caimacamilor şi lăsă poporul să înconjoare adunarea divanului. In mulţime se aflà un foarte mare număr de măcelari. Aceştia, scoţându-şi cuţitele, le ascuţeau în chip sgomotos sub ferestrele camerei adunării, strigând: *„Vrem pe vodă Cuza!"*

Ingroziţi de petrecerea ce-i aşteptà afară, *deputaţii* nu se mai gândiră niciunul la Gheorghe Bibescu, şi *votară cu toţii pe Alexandru Ioan Cuza.*

In chipul acesta, *unirea ţărilor surori*, cu toată îndârjita împotrivire a vrăjmaşilor întregirii neamului românesc, *fu săvârşită; iar Alexandru Ioan Cuza a fost fericitul de al cărui nume s'a legat acest fapt măreţ din viaţa poporului nostru.*

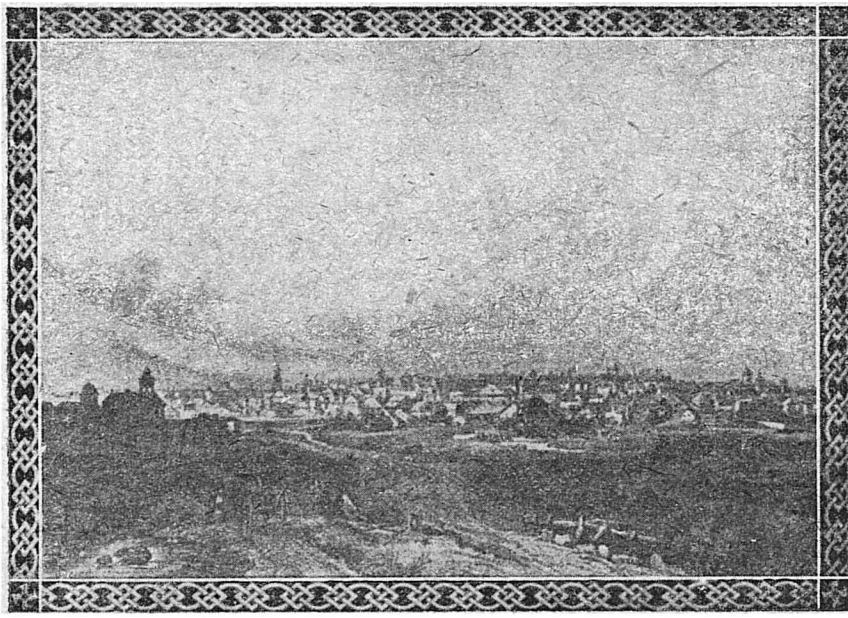
Cu acest act, isvorît din patriotismul boierilor iubitori de neam şi ţară — ale căror nume fie veşnic binecuvântate —, se închide Istòria despărţită a aceluiaş popor, desbinat în două ţări, datorită: vitregiei vremurilor, ambiţiilor deşarte ale căpeteniilor şi urii vrăjmaşe a vecinilor haini.

www.dacoromanica.ro

STAREA POPORULUI ROMÂN DELA PRĂBUŞIREA DOMNIEI FANARIOTE PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

1. CERCETĂRI ASUPRA VIEŢII OBŞTEŞTI

Roadele revoluţiei lui Tudor. — Revoluţia lui *Tudor Vladimirescu* fu o dovadă din partea poporului, mai ales a poporului de jos, că spiritul naţional, buciumat de cărturarii neamului, începuse a pătrunde în sufletul unei mari părţi a norodului românesc. E

O VEDERE A BUCUREŞTILOR DE ODINIOARĂ

drept că această revoluţie nu aduse numaidecât o prea mare schimbare în viaţa obştească a ţăranului român, însă ea avù meritul de a sădì în popor sămânţa ce aveà să dea naştere mai târziu acelui puternic simţimânt naţional din care a răsărit ideia *unităţii neamului*, înfăptuită, *în parte*, sub domnia lui *Alexandru Ioan I Cuza*, şi *în total*, sub fericita domnie a *M. S. Regelui Ferdinand I-u al României*.

Vecinii poporului român. — Rânduită de soartă să fie veşnic frământată de răsboaele dintre *Ruşi* şi *Turcĭ*, mai având şi nenorocul să cadă mai bine de un veac sub robia amară a *Fanarioţilor*: ţara şi poporul nostru pătrunseră în veacul al 19-lea încă dormitând în neguroasa noapte a ignoranţei sau neştiinţei, a de-

www.dacoromanica.ro

spotismului sau domniei bunului plac, a decăderii morale sau destrăbălării revărsată din *Orient* peste cuprinsul pământului românesc. După toate acestea, mai avurăm nefericirea să fim împresuraţi de trei împărăţii — *Austria*, *Rusia* şi *Turcia* al căror vis de toate zilele eră înghiţirea celor două ţărişoare româneşti: *Muntenia* şi *Moldova*. In râvna lor pentru împlinirea acestui vis, îşi căutau neîncetat gâlceavă unii, altora, din fiece lucru de nimic, doar că vor puteà pune mâna pe noi. De-aci, o sumă de războae se ţinură lanţ pe pământul nostru, care fu menit să rabde jafurile: când ale unora, când ale altora, când ale tuturora. Sâcâit, chinuit, dispreţuit: bietul popor de jos ajunsese să-şi piardă

BISERICA LUI BUCUR ŞI MANĂSTIREA RADU-VODĂ
DIN BUCUREŞTI

orice pic de mândrie, orice simţ de demnitate. Se 'nvăţase cu umilinţele şi cu robia, şi o prea repede schimbare în bine, poate ar fi simţit-o ca o povară, nefiind pregătit pentru o astfel de stare.

Influenţa rusească în principatele române. — Dintre cele trei împărăţii din preajma lui, poporul român înclină mai mult spre împărăţia rusească, prin faptul că aveà aceeaş credinţă ca şi a lui. Spre *Austriaci* nu se simţià atras, fiind papistaşi sau catolici; iar de *Turci* — pe cari-i socoteà păgâni — eră sătul până peste cap.

In urma unui războiu victorios, *Ruşii* isbândiră să-şi întindă

www.dacoromanica.ro

puterea în ţările române şi, gândind că nu vor mai plecà niciodată, începură să alcătuiască legi — cum fu *regulamentul organic*, să înfiinţeze felurite aşezăminte de folos obştesc, să facă oarecare rânduială şi să uşureze întru câtva viaţa poporului.

E adevărat că în urma revoluţiei lui *Tudor*, ţările române căpătaseră dreptul să fie cârmuite de domnitori pământeni, cu puteri nemărginite asupra supuşilor lor; aceşti domnitori însă, erau la cheremul reprezentanţilor turceşti şi ruseşti, de voinţa cărora se frângeà orice hotărîre, care nu le-ar fi fost pe plac. Iată dar cum poporul tremurà de teama lui vodă; iar vodă dârdâià de frica streinilor.

Sfatul ţării. — *Obşteasca adunare*, alcătuită din 41 de membrii numiţi de domnitor dintre oamenii săi, nu ieşià din porunca stăpânului ţării. Părerile sfetnicilor erau bune, numai dacă vodă vroià să ţină seamă de ele; încolo, sfatul trebuià să vrea: nu ce socoteà el că e bun, ci ceea ce ştià că doreşte vodă. Acest sfat al ţării — asemănător camerii din zilele noastre—, puteà fi desfiinţat după voia consulului rusesc, care erà mai presus de voivod.

Impărţirea poporului în bresle şi pe clase. — Poporul erà împărţit în *cinci bresle*, şi anume: *a călugărilor şi a preoţimii, a boierilor, a negustorimii şi a meseriaşilor întruniţi în corporaţii, breasla plugarilor* şi *breasla Ţiganilor*.

Breslele, la rândul lor, se împărţeau în *şaptesprezece clase*, şi anume:

In *clasa întâia* intrau *domnitorii* şi fiii lor, numiţi *beizadele*.

In *clasa doua* intrau boierii de primul rang, ca: *başi-boierii, marii bani, marii logofeţi ai dreptăţii, marii spătari* — cum ar fi miniştrii de răsboi, şi *marii logofeţi ai credinţei*. Din această clasă erau aleşi: domnitorii ţării, miniştrii şi înnaltul divan, fără a li se cere altă pricepere şi capacitate, decât să aibă o barbă respectabilă şi să fie cu *caftan* — un fel de anteriu de mătase, cu mâneci largi, care se dădeà de obiceiu: voivozilor de către sultan la punerea lor în domnie, iar de către voivod se dădeà boierilor, când îi întăreà în vre-o dregătorie a ţării.

In *clasa treia* veniau boieri tot de rangul întâi, adică: *marii vistieri* — cum ar fi miniştrii de finanţe, *marii postelnici* — cum ar fi miniştrii palatului, şi *vornicii de poliţie* — păstrătorii bunei orânduieli în lăuntrul ţării.

In *clasa patra* veniau boierii de a doua mână, adică: *marii cluceri*— purtători ai cheilor şi rânduitori ai petrecerilor domneşti, şi *marii paharnici* — cei cari turnau de băut domnitorului la masă.

In *clasa cincea* intrau alt rând de boieri de mâna doua, adică: *serdarii* — căpetenii ale oştilor, *pitarii* — mai marii cuptoarelor domneşti, şi *conţopiştii* — scriitorii domneşti, un fel de secretari.

In *clasa şasea* intrau întâiul rând de boieri mai mici sau boierinaşi, adică: *boieri de neam* — urmaşii boierilor din clasele mai înnalte, cari erau *scutiţi de bir şi de bătae*, precum şi cei cu *boierie ereditară* — care treceà din tată 'n fiu.

www.dacoromanica.ro

In *clasa şaptea* intrau boierinaşii de mâna doua: *postelnicii cu drepturi de boieri de neam*, a căror boierie ereditară însă, se întindeà numai până la fii.

In *clasa opta* intrau boierinaşii de mâna treia: *mazâlii scutiţi de bir* — urmaşii boierilor de neam, scăpaţi sau căzuţi în scârba domnului. Locul lor erà între boieri şi moşneni sau răzeşi.

In *clasa noua* intrau *cei ce aveau îndeletniciri libere* — numiţi *oameni cu deosebit caractir* —; erau scutiţi de bir, dar nu şi de bătae, când căděau în vre-o vină.

Toate clasele pomenite până acum erau socotite slugi credincioase ale lui vodă. *Pe unele aveà dreptul să le bată numai domnitorul*, cu *topuzul* — un fel de buzdugan sau măciucă scurtă având o umflătură la unul din capete; *pe altele, zapciii*, cu *pilul* — un fel de pisălog — îmbrăcat în catifea; şi 'n sfârşit, pe *cei mai de jos, ciohodarii* — adică mai marii peste papucii şi ciubotele domnitorului — cu falanga îmbrăcată în roşu. *Falanga* erà un fel de butuc în care se prindeau picioarele celui ce urmà să fie bătut la tălpi, de obiceiu cu nuele. Acest soi de pedeapsă erà foarte mult folosit în timpul *Fanarioţilor*. Pedeapsa falangei a fost desfiinţată în vremea guvernării lui *Kiseleƒ*.

După cele nouă clase boiereşti, veneà *breasla negustorilor*, împărţită în *patru clase*, în cari intrau şi cele *două obştii evreieşti*.

Clasa birnicilor — cei cari duceau în spinare toate greutăţile şi angaralele ţării — regulate şi neregulate — se bucurau numai de privilegiu, ca, în vre-un caz de vină, să nu poată fi bătuţi decât numai până la 25 de nuele pe pielea goală la o singură bătae, iar nuiaua să nu fie mai groasă ca un deget. Peste aceştia erau tari şi mari, dela vodă până la cel din urmă epistat depe moşiile boiereşti, cari, pentru regularea intereselor lor şi ale stăpânilor lor, aveau la îndemână pe *dorobanţii stăpânirii*.

Apoi mai veneau:

Clasa Ţiganilor de vatră — robi —, a căror valoare erà preţuită după priceperea şi meşteşugul fiecăruia.

Clasa Ţiganilor de lae, cari, potrivit statornicirilor din regulamentul organic, preţuiau până la doisprezece galbeni sufletul.

Clasa netoţilor — adică a Ţiganilor unguri, despletiţi şi nepieptănaţi, cari pribegeau din loc în loc, pârjolind lumea cu hoţiile lor. Aceştia furà robiţi mai târziu, fiind plătiţi de vistierie, câte zece galbeni sufletul.

Apoi mai erau: *breslaşii* — cei cari făceau parte din vre-o breaslă deosebită de a negustorilor, de pildă: *breasla cioclilor, a calicilor*, etc.; *companiştii* — cei ce făceau parte dintr'o tovărăşie negustorească; *scutelnicii* — cei scutiţi de dări; *poslušnicii* — slujitorii boierilor şi ai mânăstirilor, cari de asemenea erau scutiţi de dări către stat, fiind îndatoraţi la alte angarale faţă de cei pe cari-i slujiau; şi alte categorii de oameni mai erau.

Cinstea boieriei. — Boieriile se dădeau cu alai deosebit. Cel ridicat în rang boieresc erà îmbrăcat de vodă, cu *caftan*, chiar la curtea domnească, în sala divanului; apoi i se aduceà cal dom-

www.dacoromanica.ro

nesc la scară şi erà plimbat prin târg cu tămbălău mare: cu *meterhaneaua* — un fel de muzică militară — înnainte; cu *suitarul* sau măscăriciul — caraghiosul domnesc, însărcinat să întreţie bunul chef al lui vodă — îmbrăcat în strae de paiaţă, călare, în fruntea alaiului; cu *ciohodari*, jurîmprejur; şi cu altă lume de cinste.

Până şi semnăturile boiereşti aveau greutate diferită unele faţă de altele. Semnătura unui *clucer de curte* până la semnătura de *serdar* preţuià cât şase semnături de-ale oamenilor de rând; a unui *boier de divan* — sfatul domnesc — preţuià cât douăzeci-şipatru de semnături de rând; iar semnătura unui *boier haleà din protipendadă* — adică boier de mâna întâia, aflat în slujba statului [1]) — preţuià cât patruzeci de semnături de rând.

Incă din timpul robiei fanariote, mai rămăsese ici-colo urme de obiceiuri, de cari azi ne vine să râdem, în ce priveşte felul de arătare a respectului celor mici, faţă de cei mari. Astfel: un boier de clasa III-a, când întâlneà pe un boier de clasa I-a, îi sărutà poalele anteriului; iar boiernl de clasa II-a sărutà mâna celui de clasa I-a. Boierii de clasa I-a, singurii cari aveau dreptul să poarte barbă, când se întâlneau se sărutau pe bărbi, ca semn de prietenie şi respect. Cât de mult s'a schimbat lumea, de-atunci şi până astăzi!

Impărţirea dreptăţii. — In ce priveşte *justiţia*, aceasta erà lăsată la cheremul judecătorilor. Cea mai mare neorânduială domneà pretutindeni. Nu se ţineà seamă de soroace, de dreptatea împricinaţilor, dreptate care erà dată după hatâr, şi potrivit plocoanelor duse judecătorilor. Rânduiala judecăţilor erà hotărîtă de fiecare împărţitor al dreptăţii după cum îl tăià capul. Unele pricini nu erau judecate cu anii. Soroacele date nu erau respectate, putându-se schimbà mai în urmă, după interesul unuia sau altuia dintre împricinaţi. Cărţile de judecată se întocmeau după trecere de luni de zile, cu adaosuri, cu răsături şi de multe ori nesemnate nici chiar de judecători; iar cópiile după aceste cărţi de judecată intrau în mâinile celor ce aveau nevoie de ele la câte doi ani şi chiar mai mult, după darea hotărîrii. Ceeace dovedeà şi mai grozav ticăloşia felului de a se da dreptatea în acele vremuri, e şi faptul că deseori se întâmplà ca la înfăţişare să se deà hotărîrea în favorul unui împricinat, iar după aceea, sentinţa să fie întocmită în favorul celuilalt împricinat, care pierduse.

Procesele se tărăgănau cu anii, şi stăteau nedeslegate cu miile; iar norodul, amărît, se frământà de colo-colo, sbătându-se s'ajungă odată la sfârşit. Erà grozav!

Starea învăţăturii. — Invăţământul public stăteà şi mai rău. Ici-colo, câte-un preot sau câte un dascăl mai inimos adunà în jurul lor, fie în tinda bisericii, fie aiurea, pe cei doritori să înveţe slovele, plătiţi fiind de părinţii copiilor, după puterile fiecă-

[1]). *Boier haleà* se numià acela care aveà slujbă în stat; *boier paià* se numià acela care aveà numai vre-un rang de cinste, fără să fie în slujba stăpânirii; iar *boier mazil* se numià cel scos din slujba statului.

www.dacoromanica.ro

ruia. Din lipsa de pricepere a celor ce făceau pe învățătorii, precum și din pricina multelor buchi cari erau folosite pe vremuri la scrierea graiului românesc, cartea se învăță cu multă anevoință. Nepriceperea bieților școlari sau greutatea lor de cap, căută să fie lecuită cu bățul, care, neavând ochi, lovià pe cel neînvățat pe unde se nemerea; apoi mai erau o sumă de alte pedepse dureroase și umilitoare, cari făceau pe copil să se 'ngrozească de școală și de învățător. Unele dintre pedepsele de acest soiu mai sunt și astăzi în cinste pe-alocurea; însă, încetul cu încetul, tind să dispară, lăsând școalei toată strălucirea de care se cade să fie înconjurat acest templu al luminării noroadelor!

In acele vremuri, cărturarii erau așa de rari, încât abia la o mie de inși, dacă se găsea — nu un știutor de carte, ci un cunoscător al buchiilor, să le slovenească. In 1834, în toată *Muntenia*, după catagrafiile vremii, abia erau 2000 de școlari, și poate nici atâția. De învățătură mai înnaltă, nici pomeneală! Visul oricărui cărturar al timpului erà să poată ceti *Psaltiria* și cărțile bisericești;.... și atât!

Starea bisericii. — Credința ajunsese pe mâini rele. Infățișătorii lui Dumnezeu pe pământ, stăpâniți mai mult de setea de pricopseală, decât de împlinirea sfintei lor îndatoriri, zăceau în neștiință și robiți de tot soiul de patimi și superstiții. Preoția decăzuse cu totul.

Nu mai erà preoțit cel ce dovedeà însușiri vrednice de călăuzitor al sufletelor, ci acela care aveà punga mai plină, chiar dacă n'ar fi știut pic de carte. Din prieină că preoțimea se bucurà de multe drepturi pe cari nu le aveau oamenii de rând, mulți urmăreau să ajungă preoți fără gândul de a servi Domnului, ci numai spre a scăpà de anumite angarale. De aceea, erau multe sate în cari n'aveai loc de preoți, deși foarte mulți nu cunoșteau boabă de carte.

Cinul călugăresc erà alcătuit mai tot din *Greci*, cari au stăpânit mânăstirile românești multă vreme după prăbușirea domniei fanariote. Plini de fățărnicie, speculând credința norodului cu ajutorul celor sfinte, mințind pe cei cu stare, înșelând pe cei nevoiași, roși de nesățioasa sete de aur: duceau o viață de trândăvie și de destrăbălare, de neînchipuit. Gândul lor nu mai erà la cele sfinte, ci la tot soiul de mijloace rafinate: cum să-și trăiască viața în chip mai plăcut. Având pe mâini sute și mii de moșii făcute danie mânăstirilor de către voivozii și boierii evlavioși, ei căutau să scoată cât mai mulți bani din sudoarea bieților țărani depe moșiile mânăstirești: atât pentru împăcarea poftelor lor, cât și spre a îmbuibà pe patronii lor dela mânăstirile din *Sfântul Munte* — pe atunci în *Turcia*.

Poporul erà încătușat în potopul de rânduieli statornicite de oamenii bisericii, fără ca ei înșiși să respecte aceste rânduieli. Păzirea tuturor posturilor de peste an, închinăciuni cu îngenunchieri și mătănii până la pământ, precum și-o mulțime de alte porunci ale bisericii: trebuiau să fie împlinite de către drept-

www.dacoromanica.ro

credincioşi, în timp ce nimeni nu se gândeà la halul de înjosire şi umilire în care zăceà bietul norod de jos, ţinut în robie şi vândut ca vitele la obor de către cei cari se întreceau să se arate lumii — ca fariseul din *Sfânta Scriptură* — că împlinesc toate poruncile legilor bisericeşti.

Morala creştină a vremurilor se reduceà la: *ură, zavistie, pismă şi răutate.* Acestea erau virtuţile practicate de cea mai mare parte a celor de sus.

Pedepsirea vinovaţilor. — Temniţele şi închisorile erau lucru de spaimă. Vai de capul celor ce-ajungeau în beciurile *spătăriei!*[1] *Armăşeii*[2] erau adevăraţi călăi. Chinuiau pe cei închişi, după

UN CĂLUGUR DEPE VREMURI

O CĂLUGĂRIŢĂ DE ALTĂDATĂ

cheful şi cruzimea sufletului lor. Osândiţii nu primiau hrană dela stăpânire. Ei cerşeau trecătorilor, cu mâinile întinse prin gratiile închisorilor, un codru de pâine, să nu moară de foame. Cei bănuiţi de vre-o vină erau la fel trataţi, ca şi cei osândiţi pe bună dreptate.

[1]). *Spătăria* era clădirea în care-şi aveà cancelaria *spătarul*—comandantul oştilor, şi care clădire slujeà: şi de cazarmă, şi chiar de arsenal; şi aveà şi rolul unei prefecturi de poliţie din zilele noastre. *Marele spătar* erà comandantul de căpetenie al oştirilor şi un fel de general de cavalerie.

[2]). *Armaş mare* se numià ministrul de răsboi depe vremuri. El erà comandantul artileriei şi împlinitorul condamnărilor la moarte. In seama lui erau închisorile şi călăii. *Armăşeii* erau ostaşii cari ascultau de poruncile sale.

www.dacoromanica.ro

Vinovații, după ce petreceau în beciurile spătăriei, de, s'o spună și morților, erau scoși afară, legați cu mâinile la spate, despuiați până la brâu și plimbați prin piețe și pe străzile târgului, sub loviturile nemiloase ale dorobanților, cari-i băteau cu bice sau cu nuele, de la țâșneà sângele prin piele; iar cel osândit, după fiecare lovitură trebuià să strige: „*Cine-o face ca mine, ca mine să pață!*"

Negustorii înșelători sau faliți erau țintuiți de urechi la stâlp, în batjocura trecătorilor. De asemenea, și ei erau nevoiți să strige: „*Cine-o face ca mine...!*"

Pedepsele nu se dădeau după mărimea vinei, ci după rangul făptuitorului. O vină, pentru care un om de rând ar fi fost aruncat în fundul ocnelor pe viață, un boier de viță o ispășeà prin surghiun la vre-o mânăstire, unde nimic din plăcerile vieții nu-i lipsià, decât libertatea d'a merge unde voiește.

DOROBANȚI ROMÂNĂȚENI

Dregătoriile și armata. — Ca și 'n timpul *Fanarioților*, slujbele statului ajunseseră marfă de negustorit. Nu erà pus în dregătorie cel vrednic și priceput, ci cel care dădeà mai mult.

Cât despre armată, nici ea nu stăteà mai pre sus de celelalte întocmiri ale statului. Ostașii erau rău îngrijiți, prost și bălțat îmbrăcați, neplătiți la vreme și, în deobște, mai deloc. Ofițerii mai mici, la fel de prost erau priviți și tratați. Cei mai mulți făceau pe epistații pe moșiile ofițerilor mai mari în grad. De regulă, mai toți își primeau lefurile cu întârzieri de câte 7—8 luni, și chiar mai mult, de oarece cassierii din acele timpuri țineau banii asupră-le, spre a-i da cu dobânzi mari zarafilor și feciorilor de bani gata.

Negustorii vremurilor acelora. — Comerțul erà pe mâinile: *Grecilor*, *Armenilor* și *Ovreilor*, din pricină că băștinașii nu s'ar fi putut îndeletnici cu această ramură bănoasă a ocupațiunilor omenești:

www.dacoromanica.ro

boierii ar fi socotit o înjosire pentru ei să fie negustori; iar ţăranii, robiţi, nu puteau să facă negustorie, de oarece n'aveau libertatea trebuitoare. Aşa că, pe tărâmul negoţului, lupta se dădeà între cele trei naţii pomenite mai sus.

Starea drumurilor. — De şosele şi căi de comunicaţie bine întreţinute, prin ţară, nici pomeneală nu erà! Oraşele se deosebiau de sate doar prin clădirile lor mai răsărite niţel deasupra pământului. Străzi aşternute cu piatră nu se pomeneau pe nicăieri. Doar în Bucureşti erau căteva uliţe podite cu blăni de lemn, din care pricină li se ziceau şi poduri; de pildă: *podul Mogoşoaei — calea Victoriei* de azi; *podul Beilicului*, zis şi *podul lui Şerban vodă; podul Târgului-de-Afară — calea Moşilor* de azi, care se legà cu drumul *Târgoviştei; podul Calicilor — calea Rahovei* din timpul nostru; şi *podul de Pământ* — cam pe unde e *calea Plevnei* — numit astfel fiindcă nu erà podit cu blăni de lemn, ci acoperit cu pietriş şi moloz adus depe la diferite dărâmături. Podurile acoperite cu blăni aveau prin mijloc, pe dedesubt, şanţuri adânci de 8 palme domneşti — adică un stânjen sau cam doi metri —, şi largi de şase palme. Intr'însele se scurgeau apele depe poduri, iar vara miroseau tare urît. Aceste şanţuri mergeau: unele până la *Dâmboviţa* — fie la *vadul Sacagiilor dela Slătari*, fie la *vadul Sacagiilor dela Curtea-Veche* — adică palatul domnesc depe vremuri, care venceà pe o colină destul de înnaltă, prin partea pe unde este astăzi *hotelul Dacia*, şi se întindeà pe o mare suprafaţă, cu clădiri întărite şi ziduri de cetate, — iar alte şanţuri mergeau: ori în *lacul Cişmigiului*, ori în *lacul Filaretului*.

DOROBANŢUL DE ALTĂDATĂ

Şi şanţurile, şi *gârla Dâmboviţei*, şi *lacurile Bucureştilor*: erau adevărate cuiburi de boale.

Viaţa casnică. — In ce priveşte viaţa obştească, legăturile casnice dintre soţi erau mult mai strânse ca'n zilele noastre. Soţia aveà un deosebit respect pentru soţ; şi copiii, tot astfel, pentru părinţi. Despărţirile sau divorţurile erau rare. Cu venirea armatelor streine în ţară, obiceiurile cele bune începură să dispară; iar destrăbălarea şi luxul puseră încetul cu încetul stăpânire pe sufletul celor de sus — căci cei de jos, aproape n'aveau apa după ce s'o bea..

www.dacoromanica.ro

Imbrăcămintea depe vremuri. — Imbrăcămintea erà cum nu se poate mai împestriţată; însă, pe deasupra tuturora, stăpâneà gustul oriental, adus de *Turci* şi de *Greci*. Erà atâta bălţătură pretutindeni, că aproape nu găseai doi inşi înţoliţi la fel. Culorile, cusăturile, găitănăria: erau aşa de felurite, că te uimeau prin neasemănarea lor. *Mintene; şalvari; fermenele* sau scurteici cu blană sau fără blană — cusute cu fir sau cu găitane; *giubele* — un fel de haine largi ce se purtau de boieri pe deasupra anterielor; *căciuli* de toate felurile şi formele; *işlice* sau căciuli boiereşti în patru colţuri, de postav — diferind în mărimi după rangul purtătorului; *binişe* — un fel de haine boiereşti, cu mânecile despicate şi îmblănite pe de mărgini — folosite: atât de bărbaţi, cât şi de femei,

O STRADĂ DIN BUCUREŞTII DE ALTĂDATĂ

la parăzi şi la prasnice mari; *ceacşiri roşii* — un fel de şalvari cam până pe subt genunchi; *anterie* — un fel de haine boiereşti, lungi, pe cari boierii le îmbrăcau deadreptul peste cămaşă; *malotele* — mantale femeieşti, căptuşite cu blănuri scumpe: acestea şi multe altele, alcătuiau îmbrăcămintea boierilor şi oamenilor cu dare de mână, depe vremuri.

Intr'o adunare de lume de toate rangurile, vedeai o împestriţătură de haine, de nu le mai dădeai de căpătâi. Când e vorba de cucoane, ca şi 'n zilele noastre, erà o întrecere, cari mai de care să fure ochii: cu luxul, cu îmbrăcămintea şi cu frumuseţea lor. Mai aşezate erau femeile negustorilor şi ale celorlalţi oameni din clasa de mijloc, cari nu se luau la întrecere cu boieroai-

www.dacoromanica.ro

cele, cum se întâmplă azi, când femeile de jos sunt mai luxos înveşmântate decât cucoanele de neam mare, cari au început, ele acum, să se îmbrace simplu şi fără pretenţii.

In mijlocul acestei împestriţături începuse să răsbească încetul cu încetul şi aşa zisele *haine nemţeşti*, cari se deosebiau isbitor de îmbrăcămintea timpului, folosită în ţara noastră. Chiar şi cucoanele mai de lumea nouă începuseră să se îmbrace după moda venită dela *Paris*.

Stările sufleteşti ale poporului.— In astfel de împrejurări, multe

IMBRĂCĂMINTEA BĂRBĂTEASCĂ DE ALTĂDATĂ

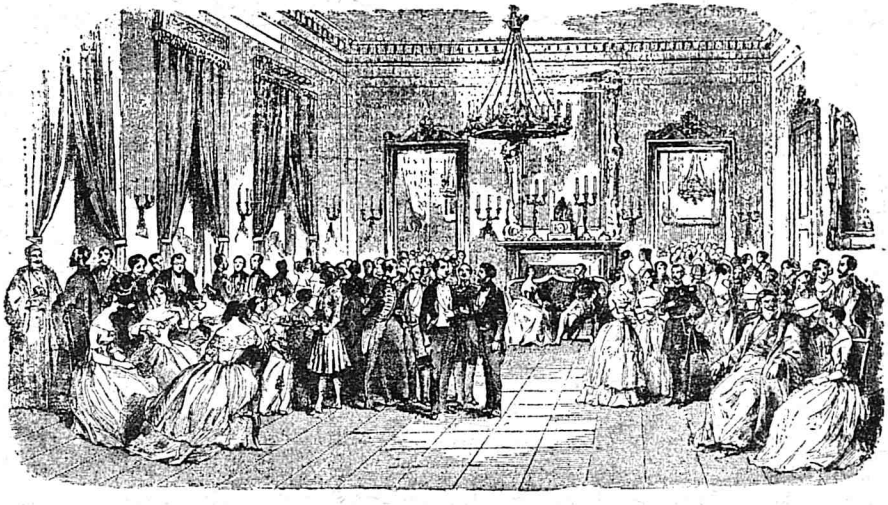
din simţimintele obşteşti, foarte înrădăcinate astăzi în sufletul norodului, pe atunci nici nu erau pricepute. *Patriotismul* erà o vorbă fără noimă. Gândul de căpetenie şi dorinţa fruntaşilor ţării erà întinderea stăpânirii muscăleşti şi peste pământul românesc.

Visul *unirii*, dorul de *independenţă* şi însufleţirea pentru *românism*: erau nişte simţiminte încolţite doar în câteva capete, cari isbutiră, după multă trudă, să le răspândească, răsădindu-le în inimile celor ce începeau să vadă starea ticăloasă a norodului.

Părere obştească sau *opinie publică*—după cum îi zicem azi—nu se pomeneà. Nimănui nu i-ar fi trăsnit prin cap să se împo-

www.dacoromanica.ro

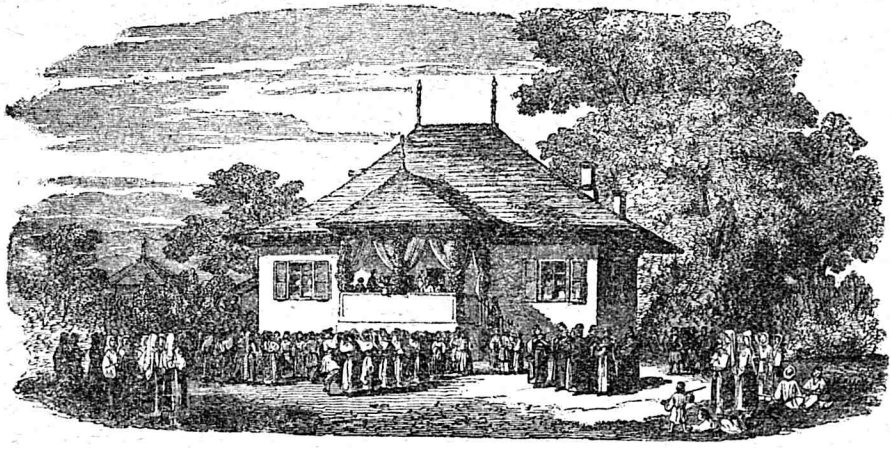
trivească rânduielilor stăpânirii. Toţi erau supuşii plecaţi ai domnitorului, care tăià şi spânzurà, după cum îi erà cheful. Ţara

O PETRECERE LA CURTEA LUI GHEORGHE BIBESCU

erà socotită ca un fel de moşie a lui vodă, aşa că el o oblăduià după cum îi erà vrerea.

Şi 'n acele vremi, ca şi astăzi, cel ce ţinteà să ajungă ceva, trebuià să se adăpostească sub pulpana unui sprijinitor sau pro-

O PETRECERE ŢĂRĂNEASCĂ LA UN CONAC BOIERESC

tector, care-l chivernisceà dându-i vre-o slujbă sau cum se mai ziceà : şi atunci, ca şi azi „*un ciolan de ros...*" pe care-l rodeà, vorba ceea, de..., nici praf din el nu mai rămâneà !

www.dacoromanica.ro

Iată dar, în puține cuvinte, care era starea poporului, după prăbușirea domniei Fanarioților! Multe lucruri din acele vremuri s'au dus, dar și multe — mai ales din cele rele — dăinuiesc încă și'n zilele noastre! Veni-va oare vre-o vreme, când se va zice și de cele rele de astăzi, c'au fost, dar nu mai sunt?!... Cine poate să știe?!...

2. MIȘCAREA CULTURALĂ PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

Noui curente culturale. — Inceputul veacului al 19-lea găsi *limba, elenă* în cea mai strălucită desvoltare a ei: atât în *Muntenia*, cât și'n *Moldova*. Din umbra acestei străluciri se ridicară, mai întâi sfioase, iar mai apoi pline de cea mai îndârjită îndrăsneală, trei vlăstare de același soiu, trei curente noui, cari, având același isvor de naștere, aceeaș origină, nu numai că nu se împotriviră unul altuia, ci se înfrățiră în așa chip, cum nici nu s'ar fi putut bănui. Aceste trei curente au fost: *cel român* — născut în pământul sfânt al țării acesteia, după răposarea *curentului slavon; cel latin* — născut la frații din cuprinsul *Ardealului*, curent care a desvoltat și întărit conștiința națională, sădind și răspândind în sufletul *Românilor* mândria și dragostea de neam; și, în sfârșit, *cel francez*, care a avut o influență hotărîtoare asupra desvoltării curentului român într'o astfel de măsură, încât a înnăbușit degrab pe cel elen sau grecesc, făcându-l să se ducă după răposatul curent slavon.

PRINCIPESA MARIA BIBESCU IN VEȘMINTE ORIENTALE

Influența franceză. — Despre influența sau înrâurirea latină vom vorbi când ne vom ocupă de puternica mișcare culturală din Ardeal. Acum să ne oprim puțin asupra curentului sau influenței franceze. Acest curent a pătruns în principatele române pe două căi. Pe una a mers până pe la 1820; iar pe cealaltă, de-atunci încoa.

www.dacoromanica.ro

Prima cale a fost aşternută chiar de *Grecii* fanarioţi, veniţi în ţară, în frunte cu vodă. Aceştia, în calitate de dragomani ai *Turciei*, trebuiau să ştie limba franceză, care erà pe vremea aceea singura limbă vorbită de către diplomaţii ţărilor, adică de oamenii cari aveau pe mâna lor trebile popoarelor şi buna înţelegere dintre neamuri. Fiii Grecilor învăţau şi ei, la rându-le, această limbă, având profesori aduşi într'adins pentru limba franceză unii veniţi chiar din *Franţa*. Câţiva domnitori, ca: *Nicolae Caragea* şi *Alexandru Mavrocordat*, au avut chiar secretari francezi.

Boierii români, mai ales cei dela curtea domnitorului, cărora

JUPÂNIŢE MUNTENCE IN STRAE ORIENTALE

le plăceau să maimuţărească tot ceea ce vedeau la Grecii pripăşiţi în ţară, începură a imità şi ei pe vodă. Unii puseră fiilor lor profesori de franţuzeşte, alţii îşi trimiseră copiii la învăţătură, chiar în *Franţa*.

Revoluţia cea mare, franceză, care înnălţă, în ziua de *21 Septembrie, 1729*, republica pe ruinele regatului, făcù să se împrăştie în *Europa* o sumă de pribegi francezi, purtând cu ei făclia culturii patriei părăsite. După aceea, ridicarea Franţei, sub *Napoleon-cel-Mare*, *Bonaparte*, înnălţă numele poporului francez, ale cărui cuceriri uimiseră omenirea, contribuind totdeodată la răspândirea: ideilor, obiceiurilor şi limbii franceze.

www.dacoromanica.ro

Datorită acestor împrejurări, graiul francez își deschise calea în principate.

In sprijinul acestei limbi surori au mai venit și *Ruşii*, cari, încă din vremea *împărătesei Elisabeta*, între 1741—1762, începuseră să admire cultura și poporul francez, a cărui limbă pătrunsese și la curtea rusească. Sub *Caterina a II-a*, între 1762—1796, influența franceză ajunsese așa de puternică, încât în toate așezămintele de căpetenie ale *Rusiei* se vorbià numai franțuzește.

Cu prilejul războaelor turco-ruse, petrecute pe pământul ță-

IMBRĂCĂMINTEA FEMEIASCĂ DE ALTĂDATĂ

rilor române, între 1768 și 1774, apoi la 1806, după aceea la 1812, precum și în timpul ocupației dintre 1828 și 1834, ofițerimea rusă, care erà stăpânită de duhul francez, sădì și mai adânc în sufletul boierimii române, cu care începuse să aibă strânse legături, dragostea de cultura franceză. Cum Ruşii pronunțau franțuzește mult mai bine decât Grecii, ei îndrumară învățarea corectă a acestei limbi. Tot datorită lor pătrunse 'n sufletul boierimii române gustul pentru tot ce erà de obârșie franceză. Jocurile sau dansurile franțuzești, muzica franceză, îmbrăcămintea după moda franțuzească, mobila franceză, cetitul cărților literare

www.dacoromanica.ro

franţuzeşti, cu un cuvânt, mai tot ce veneà din Franţa: puse stăpânire pe gustul boierimii din cele două principate, înlesnind astfel naşterea înclinării de a cunoaşte ei înşişi, mai de aproape, sufletul şi civilizaţia poporului francez. Curentul acesta ajunse aşa de puternic, încât, nu după multă vreme, civilizaţia şi cultura franceză prefăcù cu totul rostul celor două ţări române.

Dinicu Golescu. — Curentul francez se întări şi mai mult prin mijlocirea tinerilor români întorşi din *Paris*, unde se duseseră să-şi desăvârşască învăţătura. Printre aceştia au fost mulţi fii de boieri şi de oameni cu dare de mână, dar au fost şi unii tineri din norodul de jos, întreţinuţi pe cheltuiala statului. Ba s'au găsit şi oameni în vârstă, cari s'au simţit ispitiţi, să cunoască popoarele din apusul Europei, şi au plecat la drum pe cheltuiala lor. Dintre aceştia, vrednic de pomenit este *Constantin Radovici din Goleşti* — cunoscut mai mult sub numele de *Dinicu Golescu*, mort în 1828. El colindă multe ţări din *Apus* în cursul anilor 1824, 1825 şi 1826. In timpul călătoriei îşi însemnă tot ce văzuse, precum şi simţimintele ce-i revărsaseră în suflet cele văzute. In 1826, el tipări aceste însemnări, cari înfăţişează o valoare foarte mare pentru cultura vremii. Ispitiţi de bogăţia literaturii franceze, Românii începură şi ei să simtă nevoia unei literaturi naţionale. Mişcarea culturală românească începù cu traducerea lucrărilor franceze de seamă, apoi veni imitaţia bucăţilor streine cu cuprins interesant, şi, în sfârşit, începù să răsară şi lucrări originale insuflate de literatura franceză.

Iancu Văcărescu. — Pe tărâmul poeziei, s'a deosebit la începutul veacului al 19-lea, boierul *Iancu Văcărescu*. Şi el a fost unul dintre cei cari s'au adăpat la luminile culturii şi simţimintelor franceze. Văcărescu a stat mai mulţi ani la *Paris*. Venit în ţară a căutat să răspândească în sufletele boierimii mândria de neam şi frumoasele simţiminte ale demnităţii naţionale. Insărcinat la 1818 de *Ion Caragea* vodă, alcătuitorul pravilei sau codului ce-i poartă numele, să scrie o prefaţă pentru legiuirile adunate şi rânduite de dânsul, Văcărescu scrise în versuri *„La pravila ţării!"* în care, proslăvind vremurile de mărire ale strămbunilor, şi jelind pe cele de ticăloşie şi umilire din timpul său, îşi arătă dorinţa reîntoarcerii timpurilor de-odinioară. Lui vodă nu-i plăcù alcătuirea lui Văcărescu, de oarece despre el nu suflase nici o vorbă, aşa că rămase pravila fără precuvântare. *Codul lui Caragea* a fost folosit ca lege de căpetenie a ţării până la 1864, când fu înlocuit de *Cuza vodă* prin alte legiuiri alcătuite după codul francez al lui *Napoleon*.

Iancu Văcărescu traduse multe scrieri literare franceze, dar alcătui şi multe lucrări originale, plăsmuite de el, isvorîte din mintea şi simţirea lui. Ii plăceau mai mult alcătuirile în versuri, şi, mai cu dinadinsul, cele de dragoste.

Gheorghe Lazăr [1]). — Un curent puternic şi sănătos, de cultură

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Gheorghe Lazăr*, în *„Cartea marilor Români"* din această lucrare.

www.dacoromanica.ro

națională, a pornit în *Muntenia*, Ardeleanul *Gheorghe Lazăr*. Acest mare luminător al neamului s'a născut într'o umilă casă țărănească din satul *Avrig*, în *Transilvania*, la anul 1779. El a fost cel mai mic fiu dintre cei cinci copii ai părinților săi: *Gheorghe* și *Maria*. Datorită sprijinului baronului *Bruckenthal*, proprietarul Avrigului, Lazăr putù să-și urmeze învățătura în școlile mai înnalte din *Cluj* și *Viena*. Pe când se află la Viena, în al doilea an al facultății de teologie, se încinse răsboi între *Austriaci* și *Francezi* Lazăr fu nevoit să-și părăsească învățătura spre a merge la răsboi După aceea se întoarse iarăși la carte. Terminând cu școala, fu numit în 1814 arhidiacon la mitropolia din *Sibiu* și profesor la seminarul teologic de curând înființat acolo.

IMBRĂCĂMINTEA CIOBĂNEASCĂ DEPE VREMURI

Se spune că el ar fi urmărit să ajungă episcop al *Banatului*; însă, din pricină că într'una din predicile sale ar fi vorbit fără cuviință despre împărat, a fost mustrat de episcopul *Moga*, care văzù într'însul o fire răsvrătită și, deci, fu socotit nepotrivit pentru înnaltul post pe care vroià să-l ocupe. De asemenea, din pricina cunoștințelor sale prea înnaintate, și, mai ales a simțimintelor naționale arătate fățiș, nici mitropolitul sârb din *Carloviț*, de care atârnau Românii Ardeleni ortodocși, nu-l vedeà cu ochi buni. Vina lui erà, că îndrăsnise să susțină în predicile sale, cum că *Românii* au drepturi egale cu *Ungurii* și cu *Sașii*; dar împăratul nu vrea să le recunoască. Scârbit de atâta nedreptate și umilire, Lazăr fu nevoit să părăsească Sibiul și să plece la *Brașov*, unde intră ca profesor al copiilor unei familii boierești a *Bărcă-*

www.dacoromanica.ro

neștilor din Muntenia, cu care trecu în țară la 1816, venind în *București*. Impins de simțimintele sale naționale, el plănui să facă o școală românească în Capitala țării, în care, învățătura se dădea pe atunci aproape numai în limba grecească. După multă stăruință pe lângă membrii eforiei școlare, alcătuită din : *mitropolitul Nectarie, Constantin Bălăceanu, Iordache Golescu și marele logofăt Nestor*, Lazăr căpătă îngăduială, să-și înceapă lecțiile sale într'o mică încăpere a școalei domnești dela mânăstirea *Sfântul Sava*. Aci adună el, pe cei ce aveau să semene lumina în mijlocul norodului românesc, după plecarea lui din țară. La olaltă cu : *Gramatica, Geografia, Aritmetica, Topografia, Desemnul* și *Filosofia*, Lazăr turnă în sufletele ascultătorilor săi mândria de neam și cele mai înnălțătoare simțiminte naționale.

In cursul celor cinci ani, cât dură școala lui Lazăr, mulți dintre elevii săi se deosebiră prin destoinicia și sârguința lor la învățătură. Mai pre sus de toți fu *Ioan Heliade-Rădulescu, George Paladi*, și alții. Din îndemnul lui Lazăr, eforia școlară trimise la universitatea din *Pisa-Italia*, ca să-și desăvârșească studiile, pe : *Eufrosin Poteca, Constantin Moroiu, Simion Marcovici și Ioan Pandeli;* iar *Petru Poenaru* fu trimis la Paris. Când *Vladimirescu* dete semnalul nimicirii jugului fanariot, toți școlarii săi trecură de partea marelui *Oltean*. Intâmplările ce urmară după revoluția lui *Tudor*, aduse închiderea școalei românești dela Sfântul Sava. După potolirea turburării, Lazăr încercă să reia firul muncii, întrerupt de împrejurări. Fiind bolnav, se văzu nevoit să se întoarcă în satul său de naștere, *Avrig*, nu departe de *Sibiu*, unde se sfârși în sărăcie și lipsit de căutarea trebuitoare.

Un școlar de-al său, *comitele Scarlat Rosetti*, puse să sape mai târziu pe piatra mormântului marelui cărturar, versurile următoare :

„*Precum Hristos pe Lazăr, din morți a înviat,*
„*Așa, tu, România, din somn ai deșteptat!*"

Prins cu munca lui de profesor, Lazăr n'a avut vreme să scrie prea mult; iar puținele lucrări, scrise de mână, s'au prăpădit. Ne-au rămas dela dânsul un *abecedar românesc;* lucrarea : „*Povățuitorul tinerimii către adevărata și dreapta cetire*" — cuprinzând reguli ortografice, exerciții, rugăciuni, fabule, etc; precum și o carte de *Aritmetică*, și două discursuri. Abecedarul, ca și Povățuitorul său : fură tipărite după moartea lui Lazăr, la 1826, cu cheltuiala *marelui vornic Grigore Băleanu*.

Activitatea lui Gheorghe Lazăr a dat cele mai strălucite roade pe tărâmul culturii naționale. Școalele grecești, tinzând să dispară, putură fi înlocuite cu cele românești. Astfel, luară ființă școale naționale : întâi la *București*, la 1823; apoi la *Slatina*, în 1824; după aceea la *Craiova*, în 1826, când fu înființată și *Societatea pentru propășirea Românilor*", datorită stăruinței lui *Constantin Golescu* și *Heliade Rădulescu*, având de scop desvoltarea culturii naționale prin mijlocirea : școalelor, teatrului, revistelor, etc. Mișcarea lui Lazăr însă, a dobândit un avânt și mai puternic, după întoarcerea tinerilor trimiși la învățătură în streinătate.

www.dacoromanica.ro

Deşi corpul marelui luminător a fost înghiţit de acest pământ nesăţios, sufletul lui însă, se revărsă în fiinţa şcolarilor săi, îndemnându-i şi îndrumându-i, să ducă mai departe munca desfăşurată de el pentru ridicarea şi întărirea Românismului! Cel mai vrednic urmaş al lui Lazăr a fost *Heliade-Rădulescu* [1]).

Ioan Heliade-Rădulescu. — *Heliade* a muncit pe ogorul luminării poporului, cum rar s'a pomenit! Sărac — ca mai toţi propoveduitorii luminii —, el îşi împărţeà avutul cu şcolarii săi, moşteniţi dela fostul său dascăl. E plină de duioşie povestirea strânselor legături dintre el şi elevii săi:

„M'am pus" — zice Heliade — *„ în mijlocul zidurilor celor dărâmate, din Sfântul Sava, un biet dăscălaş cu cincizeci de lei pe lună, înconjurat de câţiva şcolari: săraci, hotărîţi şi fanatici în hotărîrea lor şi în prieteşugul meu; am împărţit leafa mea între dânşii, şi am început lecţiile mele: dela Gramatică, până când am sfârşit cu dânşii un curs de Matematică şi de Filosofie în limba naţională, în vreme de şase ani: fără să mă întrebe cineva, ce fac; fără să vie cineva să încurajeze pe şcolari! Veneà iarna: lemne, nicăierea; fiecare şcolar aduceà câte un lemn de unde găseà, cu care abia erà în stare să încălzească preajma unei sobe sparte, ce umpleà casa de fum, şi să topească fulgii de zăpadă, pe cari vijelia îi repezeà pe ferestrele cele sparte. Tremurând, cu mâna pe compas şi pe cretă, ne făceam lecţia; şi Dumnezeu a binecuvântat ostenelile noastre, cari erau nişte minuni ale dragostei şi ale hotărîrii!"*

Acest om minunat, trimis de soartă tocmai când poporul nostru aveà nevoie de un suflet mare şi închinat binelui obştesc, cum a fost al său, a lucrat pe atâtea tărâmuri şi cu atâta pornire patriotică, încât amintirea lui trebuie să fie sfântă pentru oricare *Român*.

In vremea aceea a luat fiinţă la *Braşov*, în timpul pribegiei prilejită de revoluţia lui *Tudor*, o societate literară, prezidată de *Iordache Golescu*. Această societate s'a îndeletnicit cu statornicirea regulelor gramaticale, privitoare la limba românească. Liniştindu-se vremurile, societatea îşi urmă lucrările la *Bucureşti*, în casele lui *Dinicu Golescu*. Heliade fu sufletul acestei mişcări, isvorîtă din dragostea de graiul strămoşesc, a boierilor cu simţiminte româneşti. Rodul acestei munci fu întocmirea unei *Gramatici* a limbii române, care fu tipărită la *Sibiu* în 1828, subt îngrijirea lui Heliade. Din precuvântarea acestei lucrări se vede îndemânarea şi duhul cu care batjocoreşte scrierea slavonă, îndrumând scrierea limbii române spre alfabetul latin. Numărul literelor slavone folosite în scrierea românească fu redus aproape la jumătate. Totdeodată, literele prea schimonosite fură înlocuite cu litere latine. Heliade statornici deasemenea şi numirile folosite în gramatică, numiri, cari, în mare parte, se păstrează până astăzi. El mai tipări, tot pentru folosul şcoalelor, o *Aritmetică*, tradusă din franţuzeşte.

Heliade a fost cel dintâi ziarist român, scoţând în Aprilie, 1829,

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Heliade-Rădulescu* în *„Cartea marilor Români"* din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

primul ziar politic: „*Curierul românesc*", pe care-l conduse până la 1848. De asemenea, tot el scoase cea dintâi revistă literară: „*Curierul de ambe-sexe*", în care publică o sumă de lucrări: atât originale, cât şi traduceri. La 1838 înfiinţă, cu *Ioan Câmpineanu*, aşa zisa societate filarmonică pentru răspândirea gustului de muzică şi teatru. Spre a veni în sprijinul acestei societăţi, Heliade traduse şi tipări o sumă de piese de teatru. El a întocmit şi foarte multe lucrări originale: atât în proză, precum şi în versuri. Dintre poeziile originale, cea mai frumoasă este „*Sburătorul*". Graiul scrierilor sale este limpede şi curgător; însă are şi multe poezii cam greoaie. Heliade a alcătuit şi o sumă de lucrări istorice şi politice; de asemenea a scris şi pe tărâmul filosofic şi religios. El a tradus totdeodată şi *Biblia*.

Vederile lui Heliade asupra limbii române. — In cursul vremii, Heliade şi-a schimbat vederile foarte mult în privinţa *limbii româneşti*. Timpul din nainte de anul 1840 înfăţişează părerile pe cari s'a sprijinit închegarea temeinică şi sănătoasă a graiului nostru; iar cel de după 1840 e un fel de rătăcire a marelui dascăl, care găsi o apropiere aşa de isbitoare între limba română şi cea italiană, încât le socoti a fi două dialecte, nu două vorbiri diferite. Din pricina acestor vederi, el începù să-şi împăneze scrierile cu tot felul de italienisme, cari-l făcù de nepriceput; ba scrise chiar o gramatică italiano-română cu un adaos de cuvinte din această limbă. Heliade s'a apucat apoi, să-şi transpue o mare parte din poeziile sale vechi în această limbă pestriţă. Părerile lui fură la început primite ca ceva temeinic; curând însă se dovedi greşala acestor vederi, şi ele fură părăsite de cei ce le primiseră. Pentru tipărirea lucrărilor sale şi ale altora, Heliade îşi înjghebase o tipografie, care, din întâmplare, luă fiinţă chiar în casele în cari zăcuse marele său dascăl, *Gheorghe Lazăr*, în ultimele zile petrecute 'n Bucureşti.

Tot în vremea lui Heliade, la *1 Aprilie, 1866*, pe când se află la cârma ţării locotenenţa domnească, cea care înlocuise pe *Cuza* vodă, luă fiinţă *Academia Română*, sub numele „*Societatea literară*", alcătuită din: *7 membrii din România, 3 din Transilvania, 2 din Banat, 2 din Maramureş, 2 din Bucovina, 3 din Basarabia şi 2 din Macedonia*. Prin statutele alcătuite la început, această societate, menită să aibă cel mai de seamă rol cultural în viaţa poporului nostru, a fost numită „*Societatea academică română*", nume pe care l-a păstrat până la 1879. La 29 Martie, 1879, „Societatea academică română" fu declarată ca institut naţional, cu numele de „*Academia română*", pe care-l poartă şi astăzi.

Fiind ales preşedinte al „*Societăţii literare*", chiar dela înfiinţarea ei, Heliade îşi dete demisia, neînţelegându-se cu ceilalţi membrii asupra unor chestiuni de ortografie.

In 1866, fiind ales deputat, el fu unul dintre cei mai dârji protivnici ai aducerii unei familii domnitoare streine la cârma ţării.

Heliade se stinse din viaţă la 1872, în vârstă de şaptezeci de ani.

Alţi scriitori de seamă. — In acelaş timp cu *Heliade* se străduiau pentru ridicarea poporului şi desvoltarea simţimintelor naţionale,

www.dacoromanica.ro

boierul *Ioan Ghica*, un om de-o deşteptăciune aleasă. Din „*Scrisorile*" sale către *Alexandri*, precum şi din „*Amintiri din pribegie*", în cari sunt publicate scrisorile multor pribegi politici, rătăciţi prin meleaguri streine în urma revoluţiei din 1848, se desprinde: atâta simţire, atât suflet, că le cetesti cu nesaţiu, nu numai pentru frumosul lor grai, dar şi pentru ştirile pline de un neasemuit interes, cuprinse într'însele.

De asemenea, *Nicolae Bălcescu*, neîntrecutul povestitor al vieţii marelui voivod, *Mihai-Viteazul*, a fost unul dintre tovarăşii de muncă ai lui Heliade, pentru deşteleuirea ogorului naţional. El muri de tânăr, la *Palermo*, în *Italia*, în timpul pribegiei.

Tot din aceste vremuri mari, ne-a mai lăsat scrieri de seamă, marele poet şi patriot, *Dimitrie Bolintineanu*, alcătuitorul: „*Legendelor istorice*", al vieţilor mai multor voivozi, precum şi al „*Florilor Bosforului*", şi a o sumă de *călătorii făcute prin Orient*. El se ridică până la rangul de ministru în vremea lui *Cuza*, dar muri în sărăcie şi cu mintea turburată de suferinţă.

Un poet de seamă, care nu şi-a putut da măsura talentului său, murind de timpuriu, a fost *Vasile Cârlova* (1809—1831), care, în cele câteva poezii pe cari ni le-a lăsat, dovedeşte un talent, cum la niciunul dintre poeţii vremurilor sale nu s'a aflat.

Mai fericit decât Cârlova, a fost *Grigore Alexandrescu*, un alt poet de seamă, care a desfăşurat o muncă literară mai îndelungată. El a scris: şi versuri, şi proză, dovedind multă pricepere în mânuirea versurilor. *Cesar Boliac*, de asemenea ne-a lăsat o sumă de scrieri— poezii şi, mai ales, proză. Şi *C. A. Rosetti* [1]) s'a îndeletnicit în tinereţe cu literatura. A scris: şi poezii, şi proză. El a întemeiat ziarul „*Românul*", care a apărut multă vreme.

Vrednic, de pomenit, nu atât pentru talentul său, cât pentru încercările făcute pe tărâmul poeziei româneşti, este şi *Barbu Paris Momuleanu* (1794—1837), care a scris în acelaş timp cu boierii din neamul *Văcăreştilor*. Versurile sale sunt greoae, însă interesează prin naiva lor alcătuire. In volumul său de poezii, apărut la 1822, el încearcă să facă în prefaţa cărţii o teorie destul de preţioasă pentru timpul său, asupra poeziei.

Pe lângă scriitorii mai sus pomeniţi, au mai fost mulţi alţii, cari au luptat—atât prin grai, cât şi prin scris— pentru ridicarea Românismului şi desvoltarea simţimintelor naţionale; dar urmele acestora s'au pierdut în negura vremii. Toţi însă, sunt vrednici de recunoştinţa generaţiei de astăzi, căci pe drumul croit şi deşţelenit de ei, au mers cei ce-au venit mai apoi, dând neamului românesc lucrări cari ne cinstesc ţara şi poporul, ducându-ne faima pretutindeni, în largul lumii.

[1]). Vezi ştiri mai amănunţite, precum şi portretul lui *C. A. Rosetti* în „*Cartea marilor Români*" din cuprinsul lucrării de faţă.

www.dacoromanica.ro

ISTORIA MOLDOVEI

PÂNĂ LA

UNIREA-PRINCIPATELOR

INTEMEIEREA VOIVODATULUI MOLDOVENESC

1. CEI DINTÂI VOIVOZI AI INTEMEIERII

Locuitorii Moldovei în urma năvălirilor. — Ca şi *Românii* dintre *Carpaţi* şi *Dunăre*, tot astfel şi cei dela răsărit de Carpaţi, au avut zile grele de trăit, până să se poate înjgheba într'un stat puternic, cum fu mai târziu. Isvoadele trecutului pomenesc c'ar fi trăit prin veacul al doisprezecelea între *Prut* şi *Nistru*, nişte locuitori numiţi *Brodnici*—un fel de amestec de *Români cu Slavi*. Se pare că aceşti Brodnici trăiau în legături prieteneşti cu *Tătării*, cari-şi întinseseră stăpânirea până 'n Carpaţi, şi răsbiseră şi'n câmpiile *Munteniei*, de unde fuseseră isgoniţi de *Alexandru Basarab*.

Jumătatea de sus a *Moldovei*, precum şi cuprinsul dintre *Siret* şi *Carpaţi*,—după cum reiese din povestirile scrise ale celor mai dedemult—, erau stăpânite de *Moldoveni*, împărţiţi în mici ţinuturi, având fiecare ţinut căpetenia sa. Printre Românii Moldoveni trăiau amestecaţi şi locuitori de alte neamuri, ca : *Ruteni*, *Secui*, *Pecenegi* şi *Cumani*. Micile ţinuturi moldoveneşti, trăind neunite, nu se puteau apără temeinic de vrăjmaşii ce veneau peste ele şi, mai ales, de popoarele barbare ; aşa că îndurară şi ele aceleaşi jafuri şi urgii, cari s'au revărsat în lungul veacurilor peste Muntenia.

Inceputul închegării Moldovei. — Fiind mai în bătaia barbarilor, *Moldova* s'a putut închegă într'un singur stat, mult mai târziu decât *Muntenia* sau *Valahia*. Această întârziere s'a datorit în bună parte şi faptului că aveă în coaste pe *Tătari*, cari, prin desele lor năvăliri, împiedecau orice aşezare temeinică. Indrăsneala lor ajunsese aşa de mare, încât pătrundeau fără sfială chiar în ţinutul *Ardealului*, pe care-l prădau fără nici o teamă. Din această pricină, *regele Ludovic-cel-Mare al Ungariei* porni cu oşti puternice împotriva lor şi, în înţelegere cu *Alexandru Basarab al Munteniei*, îi bătù în câteva rânduri, isgonindu-i dincolo de *Nistru*, tocmai spre ţinuturile *Crimeii* de astăzi.

2. DRAGOŞ VODĂ

Cucerirea Moldovei. — Printre voivozii cari au luptat împotriva *Tătarilor*, a fost şi *Dragoş vodă din Maramureş*, omul de încredere al regelui *Ludovic-cel-Mare al Ungariei*.

www.dacoromanica.ro

Legenda îmbracă descălecătoarea celui dintâi închegător al statului moldovean într'o poveste de vânătoare, cu un zimbru urmărit până 'n câmpiile *Moldovei*, unde a descoperit negrăitele frumuseţi fireşti ale acestui pământ românesc, pe care nu s'a mai îndurat să-l părăsească. Omorînd zimbrul, luă ca stemă a ţării un cap de zimbru, în amintirea animalului care i-a arătat drumul spre bogatele pământuri ale Moldovei.

Este foarte adevărat că Dragoş a fost atras spre ţinutul frumoasei Moldove de un animal sălbatec, dar acest animal — sau mai bine zis, aceste animale — au fost *Tătarii*, pe cari i-a alungat în stepele *Rusiei* de azi.

DRAGOŞ VODĂ

Impărţirea pământului cucerit. — Odată liberat din robia barbarilor, acest pământ urmă să fie luat în stăpânire de cuceritori. Or, cuceritorii au fost: *regele Ludovic şi Alexandru Basarab*. Domnul muntean luă sub stăpânirea sa partea de jos a ţinuturilor tătăreşti — cari s'au numit mai apoi *Basarabia*; iar regele Ungariei a luat restul ţării cucerite, pe care a pus-o subt ascultarea omului său de încredere, *Dragoş din Maramureş*. Acesta îşi aşează scaunul domnesc la *Baia* — pe apa *Moldovei*, şi rămase în tot timpul subt ascultarea regelui Ungariei.

Dragoş vodă domni numai doi ani, între 1343 şi 1345. El fu înmormântat la *biserica din Volovăţ*, clădită din lemn, din porunca sa, *lângă Rădăuţi*.

Lui Dragoş Vodă îi urmă la domnie fiul său, *Sas* vodă, care cârmui ţara timp de patru ani, dela 1345 până la 1349, tot ca supus al regelui Ungariei.

www.dacoromanica.ro

3. BOGDAN VODĂ, INTEMEIETORUL MOLDOVEI

Liberarea Moldovei de sub stăpânirea ungurească. — In anul 1349, nu se ştie pentru care pricină, un voivod maramureşan, anume *Bogdan*, mai marele graniţelor din apusul regatului unguresc, se răsvrăti împotriva regelui. Toate încercările lui *Ludovic* de a-l aduce la ascultare fură zadarnice. Trupele trimise de rege împotrivă-i, nu făcură nici o ispravă. Se pare că Ludovic a dat ordin şi lui *Sas* vodă, să vie cu oaste moldovenească împotriva răsvrătitului, fapt ce-a hotărît pe Bogdan, să pornească la rându-i, ca să atace pe voivodul moldovean, chiar în cuprinsul său. Din isvoadele rămase din acele timpuri, precum şi în cele de mai târziu, aflăm că Sas vodă fu răpus de Bogdan răsvrătitul, căci puse mâna pe *Moldova*. El se deslegă de stăpânirea ungurească şi se numi domn de sine stăpânitor peste întregul ţinut moldovenesc, care în acea vreme cuprindea numai pământul dintre *Siret* şi *Carpaţi*. Cu timpul, supuse şi celelalte pământuri învecinate, întinzându-se spre nord până la *Nistru*.

Luptele dintre Bogdan şi urmaşii lui Dragoş. — *Ludovic* mai încercă în câteva rânduri, să aducă la supunere pe Bogdan, trimiţând împotrivă-i pe fiii lui *Sas* vodă, în frunte cu fratele lor cel mai mare, *Balc* sau *Baliţă*, cu oaste numeroasă. Parte dintre urmaşii lui Sas, căzură în luptă; iar cei cari rămaseseră în viaţă căpătară, drept răsplată pentru credinţa lor, toate pământurile şi averile părăsite de *Bogdan în Maramureş*, la *Cuhnia* sau *Cuhea*.

Liniştit din partea *Ungurilor*, cari se săturaseră de-atâtea hărţueli fără isbândă, domnul *Moldovei* se apucă să facă oarecare rânduială în cuprinsul ţării sale. Bătu bani de argint cu numele său; îşi zidi curţi de piatră la *Baia*, zidi *mânăstirea Rădăuţi* în care a şi fost înmormântat, şi alte multe îmbunătăţiri făcu.

Bogdan vodă se sfârşi la anul 1365, după o domnie de şaisprezece ani. El e socotit ca adevăratul întemeietor al Moldovei. Multă vreme, această ţară s'a numit *Bogdania*, după numele liberatorului său.

Urmaşii lui Bogdan vodă. — Lui *Bogdan* îi urmă la domnie fiul său, *Laţcu* vodă, care întinse hotarele ţării sale mai departe. El mută scaunul domnesc dela *Baia*, la *Siret*. Spre a fi pe placul regelui polon, *Casimir*, îngădui aşezarea unui episcop catolic în oraşul de reşedinţă. Acesta încercă să răspândească credinţa catolică între *Moldoveni*, dar fără prea mare folos.

El se sfârşi la anul 1372, lăsând pe urmă-i o singură fată, care — fiind femeie — după datinele moldoveneşti nu puteă domni. Ea se mărită cu un Rutean, anume *Gheorghe Coriatovici*, care luă tronul socrului său. Acesta domni numai câţiva ani şi fu înlăturat dela cârma ţării, chiar de supuşii săi. De-acum se porni şi în *Moldova* acele lupte necurmate între vânătorii de domnie, lupte cari făcură atâta rău ţărilor române.

www.dacoromanica.ro

AŞEZAREA TEMEINICĂ A MOLDOVEI

1. ALEXANDRU-CEL-BUN

Suirea pe tron. Înţelegerile cu vecinii. — Unul dintre voivozii mai de seamă ai *Moldovei*, care se ridică după moartea lui *Bogdan* vodă, fu *Alexandru-cel-Bun*, fiul lui *Roman* vodă. El ajunse la cârma ţării cam pe la anul 1400, cu ajutorul lui *Mircea-cel-Mare*, domnul *Munteniei*.

ALEXANDRU-CEL-BUN

Alexandru-cel-Bun, fiind om paşnic, căută să trăiască în bună înţelegere cu toţi vecinii săi. Chiar dela începutul domniei, intră în legături de prietenie cu *Vladislav, regele Poloniei*. Ei se învoiră să se ajute unul pe altul împotriva vrăjmaşilor. Vladislav însă, n'a fost credincios învoelii făcute cu Alexandru. El se înţelese pe subt ascuns cu *Sigismund, regele Ungariei*, ca să împartă Moldova între dânşii. Alexandru, necunoscând planul mişelesc al presupusului său prieten, rămase credincios legăturilor încheiate între dânşii. Astfel : el îl ajută cu oaste moldovenească în vreo trei rânduri, împotriva cavalerilor teutoni din *Prusia;* îl împrumută cu bani, primind ca zălog până la plata datoriei, ţinutul *Pocuţiei*; ba intră chiar în legături de rudenie cu dânsul, luând de soţie pe o vară a regelui, anume *Ringala*, soră a voivodului *Lituaniei*.

Legăturile de rudenie ale lui Alexandru cu regele Poloniei îi aduseră multe şi mari nemulţumiri. La încheierea căsătoriei, el dete frumoasei Poloneze oraşele *Siret* şi *Rădăuţi*, legându-se că-i va mai

www.dacoromanica.ro

dărui pe deasupra încă 1200 de galbeni ungureşti. In caz de neplată i se dădeà regelui Poloniei, dreptul să pună la popreală pe toţi negustorii moldoveni din cuprinsul ţării leşeşti. Din pricină că Ringala încercă să catolicizeze ţara, precum şi datorită faptului că între cei doi soţi erà nepotrivealà de vârstă, căsătoria fu stricată curând, în condiţii destul de grele pentru Moldova şi voivodul său.

Lupta Moldovenilor la Marienburg. — Am spus că *Alexandru-cel-Bun* a ajutat cu oaste pe regele *Poloniei* în mai multe rânduri. Intr'una din luptele purtate de *Vladislav* în anul 1422, împotriva *cavalerilor teutoni* sau germani, cari se întăriseră în cetatea *Ma-*

LUPTA MOLDOVENILOR LA MARIENBURG

rienburgului de lângă *marea Baltică*, ostaşii moldoveni uimiră cu vitejia lor : şi pe vrăjmaşi, şi pe Poloni.

Apărătorii Marienburgului vroiră să spargă zidul împresurătorilor şi se năpustiră pe una din porţile cetăţii cu furie mare. Intâmplarea făcù ca tocmai în acea parte să fie de pază cei 500 de călăreţi moldoveni sub conducerea *spătarului Coman*, trimişi de Alexandru în ajutorul lui Vladislav. Văzând puhoiul năvălitorilor, *Moldovenii* se prefăcură că fug, gonind cu caii până 'ntr'o dumbravă din apropierea cetăţii. Vitejii cavaleri, văzând duşmanul fugind din'naintea lor, prinseră inimă, şi-o tuliră şi ei de goană pe urmele fugarilor. Moldovenii, cum sosiră în dumbravă, îşi puseră caii la adăpost ; iar ei, cu arcurile 'ntinse, primiră pe

www.dacoromanica.ro

cei ce le luaseră urma, c'o ploae de săgeți, de-i năuci. Apoi se năpustiră: cu suliţele, cu ghioagele şi cu topoarele, împotriva cavalerilor îngroziți, cari, în îmbrăcămintea lor de tinichea, abia se puteau mişcà. Lupta se dete piept la piept. Inspăimântaţi de agerimea cu care Moldovenii loviau în dreapta şi'n stânga, îngroziţi de numărul celor ce se sbăteau pe jos în ghiarele morţii, cei câţiva, cari mai rămăseseră sdraveni, încălecară caii din fugă şi o roiră urmăriţi de vitejii lui Coman, pe caii lor iuţi ca rândunelele, secerându-i din urmă şi luând o sumă de prinşi. Prea puţini mai scăpară cu viaţă în lăuntrul cetăţii.

Adunând pe cei ce nu se putuseră ascunde în cetate, spătarul Coman îi duse, împreună cu prăzile luate, în faţa regelui Vladislav, al cărui cort se află în apropierea Marienburgului, şi-i zise: *„Iată, astfel ştiu să se bată Moldovenii: atât în ţara lor, cât şi afară din ţară!"*

Măsurile pentru buna orânduire a ţării.—Luând pildă dela *Mircea-cel-Mare*, *Alexandru-cel-Bun* împărţi şi el ţara în judeţe. *Turcii*, fiind încă departe de hotarele *Moldovei*, el putù să-şi vadă în tihnă de buna întocmire a poporului său. Astfel: a încurajat negoţul; a rânduit câtă vamă să se plătească pentru fiecare fel de marfă venită din alte cuprinsuri; a dat voie: *Polonilor*, *Armenilor*, *Secuilor* şi *Ciangăilor*, să se aşeze în anumite sate şi târguri ale ţării; a hotărît felul cum trebuie făcute judecăţile între cei împricinaţi şi chipul cum să li se dea dreptate; a întemeiat şcoli pentru luminarea poporului; a zidit spitale; a clădit *mânăstirea Bistriţa* din judeţul *Neamţu*, şi *Moldaviţa* din ţinutul *Bucovinei*; a fundat *episcopiile dela Roman* şi *Rădăuţi*, precum şi *mitropolia dela Suceava*, capitala din acele vremuri a ţării; a întemeiat sate şi târguri. Pentru înlesnirea vânzării şi cumpărării, a bătut bani de argint şi de aramă.

El isbuti să întindă hotarele ţării sale până la *Nistru* şi puse stăpânire şi pe oraşul *Cetatea-Albă*, care fusese tătărăsc. De asemenea primi şi *Chilia* dela Mircea-cel-Mare, şi statornici ca hotar între *Moldova* şi *Muntenia* râuleţul *Milcov*.

Faima numelui şi înţelepciunii sale merse—vorba bătrânească—peste mări şi ţări. Impăratul *Ţarigradului*, ca să-i arate prietenia sa, îi trimise prin oameni de cinste: o coroană, un sceptru domnesc, un glob de aur şi o mantie împărătească.

Moartea lui Alexandru-cel-Bun.—Spre sfârşitul vieţii, *Alexandru* avù neînţelegeri cu *Muntenii*, în timpul domniei lui *Dan al II-lea*, unul dintre urmaşii lui *Mircea-cel-Mare*. Pricina acestor neînţelegeri a fost cetatea *Chilia*, pe care pusese stăpânire Dan vodă. *Moldovenii* o cuceriră din nou din mâinile Muntenilor, cari, drept răsbunare, năvăliră în două rânduri în *Moldova*. Alexandru cerù ajutor Polonilor. *Vladislav* însă, plănuise cu regele *Ungariei* împărţirea Moldovei. Ca să se răsbune, Alexandru trimise oşti să prade *Podolia*, dar Moldovenii fură siliţi să se întoarcă în ţară cu pierderi mari şi să încheie pace. Răsbit de boală, se stinse din viaţă chiar în prima zi din anul 1433, după o domnie de 32 de ani. El fu plâns de tot norodul. Corpul său a fost înmormântat la *mânăstirea Bistriţa* din *judeţul Neamţu*.

www.dacoromanica.ro

VREMURILE DE MĂRIRE ALE MOLDOVEI

DOMNIA LUI ŞTEFAN-CEL-MARE

1. INTOCMIREA MOLDOVEI

Urmaşii lui Alexandru-cel-Bun. — După moartea lui *Alexandru-cel-Bun*, începură iarăşi vremuri grele pentru *Moldova*. Numeroşii fii şi nepoţi ai acestui voivod porniră să se lupte vrăjmăşeşte între ei, căutând, care mai de care, să pună mâna pe domnie. Boierii se împărţiseră şi ei în tabere, ţinând partea unora sau altora dintre râvnitorii tronului. Streini să fi fost unii de alţii, şi nu s'ar fi prigonit mai amarnic. Se urau de moarte! Se asupreau groaznic; îşi scoteau ochii; se ucideau fără milă! Par'c'ar fi fost fiare sălbatece, aşa de negri la suflet erau! Din această pricină, şi *Ungurii*, şi *Polonii*, şi *Turcii*: începură a se amestecà în trebile ţării, având fiecare susţinuţii lor. Ca să-şi împace pofta de domnie, unii stăteau câte doi inşi în tron, cum fu *Iliaş* şi *Ştefan*, cari domniră în două rânduri împreună. Dar domnii se dădeau de-a tăvălugul pe tron: aci urcând, aci scoborînd treptele măririi. Unul dintre ei, *Petru*, domnì în cinci rânduri. Dela 1448 până la 1457—când veni pe tronul Moldovei domnie statornică—, adică timp de nouă ani, avură loc treisprezece schimbări de domni. Nici boierii, nici poporul: nu ştiau de cine să mai asculte. Vai de biata ţară!

ŞTEFAN-CEL-MARE

www.dacoromanica.ro

Suirea pe tron a lui Ştefan-cel-Mare. — In aceste timpuri de grea cumpănă pentru bietul norod, soarta rândui să ajungă la cârma ţării, voivodul care aveà să ridice faima *Moldovei* la cele mai înnalte trepte ale măririi lumeşti. Acesta fu *Ştefan vodă*—numit mai apoi de popor, potrivit faptelor sale, *cel-Mare şi Sfânt.*

Ştefan a fost cel mai de seamă dintre toţi voivozii cari au cărmuit Moldova până la unirea principatelor. Despre faptele şi vitejia acestui domnitor se povestesc atâtea şi-atâtea, încât, zile şi săptămâni dearândul n'ar fi de-ajuns spre a le înşirà pe toate. El a fost fecior din flori al lui *Bogdan* vodă —unul dintre fiii lui *Alexandru-cel-Bun* —, cu doamna *Oltea*, numită mai apoi, în călugărie, *M a r i a.* Acest Bogdan vodă a domnit între anii 1449 şi 1451. El fu ucis de un frate vitreg al său — alt fiu al lui A l e x a n d r u - c e l - Bun—, anume *Petru*, zis şi *Aron*, la *Răuseni*, lângă *Suceava*, î n t r ' o noapte din *Octombrie, în 1858*, pe când se aflà la o nuntă boierească de prin partea locului.

LUPTĂTORI MOLDOVENI

Ajungând domn, Petru Aron se umili în faţa ţuturor vecinilor săi : *Poloni*, *Unguri* şi, în cele din urmă, chiar faţă de *Turci*, numai să-şi poată păstrà tronul. El fu cel dintâi domn moldovean, care se 'ndatoră a plăti Turcilor un haraciu anual de două mii de galbeni ungureşti.

Cât domnì Petru, Ştefan, fiul lui Bogdan, stete adăpostit la curtea lui *Ţepeş*, plămădind planul de răsbunare împotriva ucigaşului tatălui său. Cu ajutorul boierilor nemulţumiţi de domnia lui Petru Aron şi cu sprijin ostăşesc dat de Vlad Ţepeş, Ştefan porni pe *Siret* în sus, să cucerească tronul părintesc. Prin judeţul *Neamţ* întâlni câteva cete de Moldoveni, alcătuite din părtaşi de-ai lui Aron vodă—

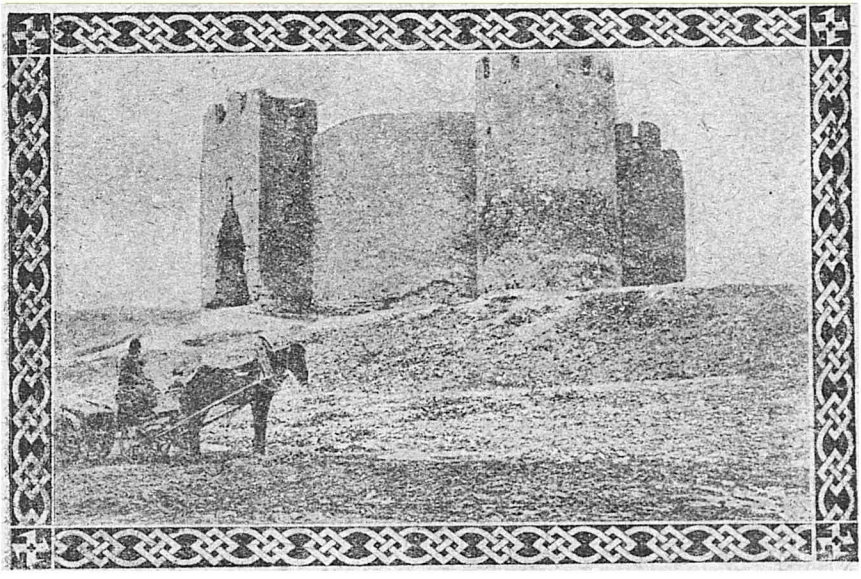
www.dacoromanica.ro

pe cari le împrăştiè cu uşurinţă; apoi înnaintă până la *Suceava*. Petru Aron, luând ştire de apropierea vrăjmaşului şi văzându-se fără nici un sprijin de nicăieri, luă drumul pribegiei spre Polonia.

Ştefan fu întâmpinat la marginea cetăţii de boierii ţării, în frunte cu mitropolitul *Teoctist* al Moldovei, în ziua de *12 Aprilie, 1457*, la locul numit „*Direptate*" — căci acolo îşi primiau osânda cei hotărîţi morţii. La întrebarea sa, dacă voiesc să-l aibă ca domn, în loc de alt răspuns, toţi strigară: „*Intru mulţi ani dela Dumnezeu să domneşti, măria ta!*" Şi chiar atunci fu uns de mitropolit ca domn al ţării.

Astfel ajunse Ştefan vodă domn al Moldovei!

Alcătuirea oastei moldoveneşti în timpul lui Ştefan. — Cum puse

CETATEA SOROCA

mâna pe frânele ţării, primul său gând fu să-şi întocmească oaste statornică, pe care s'o aibă la îndemână în orice vreme. Alcătuirea oştirii moldoveneşti în vremea lui Ştefan-cel-Mare erà următoarea:

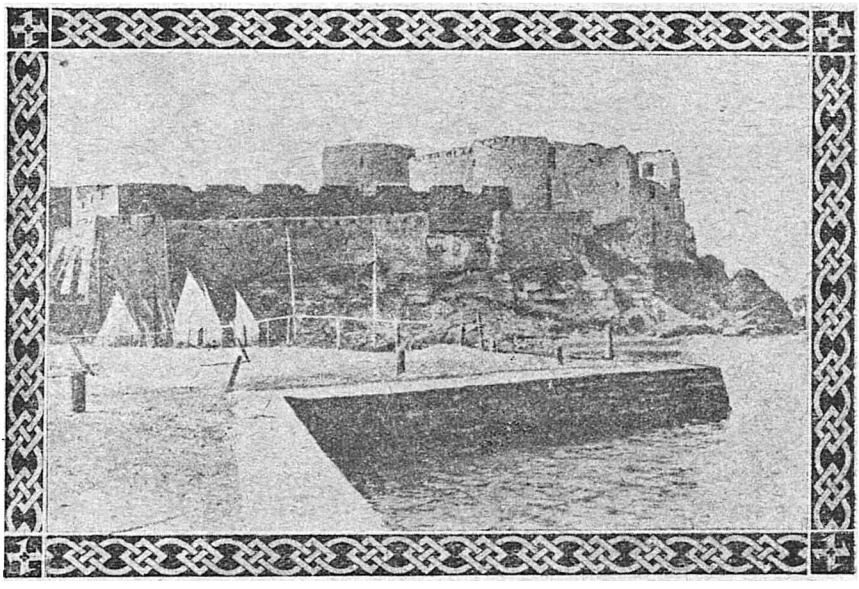
Intâi veneà *garda domnească* formată din *boieri călări — cam o mie* la număr — purtând: *mantà albă, zale, coif, sabie, suliţă şi măciucă sau ghioacă*. Apoi urmau *curtenii* — armată alcătuită din luptători de frunte, cari nu erau de viţă boierească, dar pe cari vodă îi deosebise de ceilalţi dăruindu-le moşii şi ţinându-i pe lângă curtea domnească. Aceştia erau *cam vreo trei mii* la număr şi formau un fel de armată teritorială, care se adunà numai la vreme de răsboi. Apoi veneà oastea *voinicilor*, alcătuită din *ţărani liberi, călări*. Aceştia se numiau: *călăraşi, răzeşi* sau *hânsari*, şi erau cu toţii cam *patru-cinci mii* de inşi. Ei se înarmau şi se luptau pentru

www.dacoromanica.ro

domn pe cheltuiala lor. Armele lor de luptă erau : *arcul, săgeţile, suliţele, săbiile încovoiate şi paloşul.* Pe lângă aceştia mai erau trupe neregulate, alcătuite din *ţărani călări*, în număr de *treizeci-patruzeci de mii*. Aceste trupe erau comandate de *vătămani*, de *boieri* sau de câte un *voivod*—un fel de general din zilele noastre. Armele lor erau : *măciuca, toporul, coasa, arcul şi săgeţile.* Erau neîntrecuţi la atacuri.

Pedestrimea era alcătuită din *ţărani* şi *păstori* în număr până pe la *douăzeci de mii* de oameni. Partea aleasă a pedestrimii o formau *arcaşii*. Arma de luptă era *lancea ascuţită la amândouă capetele*; uneori purtau şi *sabie*.

Vânătorii alcătuiau *trupele de cercetaşi*. In timp de războiu erau trimişi în iscoadă, iar în timp de linişte, se îndeletniceau cu vânatul pentru curtea domnească.

CETATEA-ALBĂ VĂZUTĂ DINSPRE MIAZĂNOAPTE

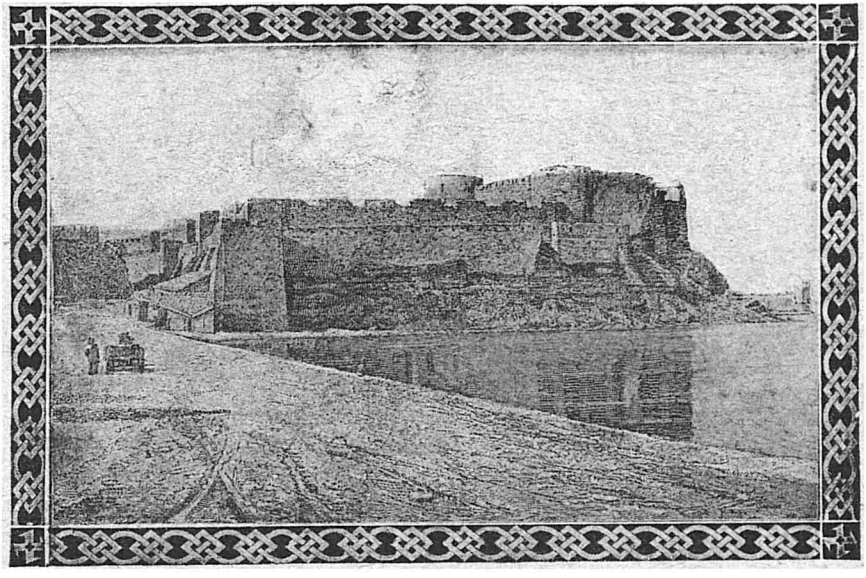
Intărirea cetăţilor. — *Ştefan* căută, de asemenea, să întărească hotarele ţării îngrijind de cetăţile vechi şi ridicând altele noui. Tot cuprinsul *Moldovei* era înconjurat de jurîmprejur cu un brâu de cetăţi, cari au ţinut de nenumărate ori în loc pe vrăjmaşii ţării. Dealungul *Nistrului* se ridicau ameninţătoare în faţa *Tătarilor*, cetăţile : *Hotinul, Soroca, Orheiul* şi *Benderul* sau *Tighina*; în partea de jos erau : *Crăciuna* — spre graniţa munteană, *Chilia* şi *Cetatea-Albă* sau *Acherman*, cetăţi de apărare împotriva *Turcilor;* apoi mai erau în cuprinsul ţării : *Cetatea-Neamţului, Romanul* şi *Suceava*—cheia stăpânirii Moldovei. Câţi ambiţioşi, câţi trufaşi : n'au fost nevoiţi să-şi plece grumajii în faţa zidurilor Sucevei !

www.dacoromanica.ro

Ştefan orândui peste fiecare cetate câte un *pârcălab*. Aceştia ascultau numai de porunca domnitorului. Căpetenia întregei oştiri erà *marele spătar*.

2. PORNIRILE RĂSBOINICE ALE LUI ŞTEFAN

Prădarea Poloniei de miazăzi. Setos de a răsbună moartea tatălui său, *Ştefan* cerù *Polonilor* să isgonească pe *Petru Aron* din ţara lor. Aceştia nu dădură nici o ascultare cererii tânărului voivod, din care pricină, domnul *Moldovei* trimise o ceată de călăreţi, să prade *Polonia de miazăzi*. *Leşii*, fiind prinşi într'un răsboiu cu

CETATEA-ALBĂ VĂZUTĂ DINSPRE MIAZĂNOAPTE-RĂSĂRIT

Nemţii, n'avură mâinile libere, ca să poată pedepsi pe îndrăsneţul domnitor. După aproape doi ani de zile, Polonii căzură la pace cu Ştefan, legându-se să nu mai dea niciun ajutor pribeagului Petru Aron; în schimb însă, Ştefan să urmeze a se cunoaşte legat de stăpânirea polonă, ca şi domnitorii cari fuseseră mai înnainte de dânsul.

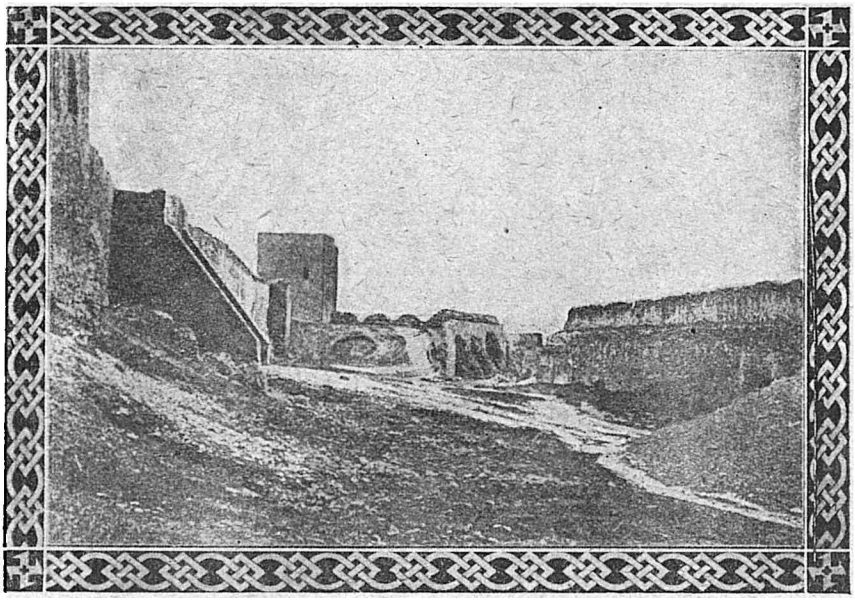
Prădarea Ardealului. — Văzându-se urgisit de foştii săi sprijinitori, *Petru Aron* fugì în *Ungaria*, de unde nădăjduià să capete ajutor, ca să puie mâna iarăş pe domnie. Cu o ceată de voinici tot unul şi unul, în vara anului 1461, *Ştefan* intră 'n *Ardeal*, unde se adăposteà vrăjmaşul său; arse şi pustii ţinuturile secueşti şi se întoarse 'n ţară încărcat de prăzi. Ca şi regele *Poloniei*, craiul unguresc, *Matei Corvin*, nu putù pedepsi numaidecât pe cutezătorul voivod, de oarece erà încă nevârstnic şi abia luase frânele Ungariei.

www.dacoromanica.ro

Totuşi, ştiind că nu va trece vreme îndelungată şi va trebui să se măsoare cu oştile ungare, Ştefan căută să rămâie în pace, cel puţin cu craiul leşesc, căruia se legă din nou, că-i va rămâne credincios.

Incercarea de cucerire a Chilici. — In acest timp se întâmplă ca sultanul turcesc, *Mahomed al II-lea*, să pornească împotriva lui *Vlad Ţepeş*, care îndrăsnise să atace cetatea *Giurgiului*, când cu venirea lui *Catabolinos*, trăgând în ţeapă întreaga garnizoană turcească. Vlad ceruse sprijin dela *Matei Corvin*. In aşteptarea ajutorului unguresc, el porni doar cu oştirea sa, să stăvilească înnaintarea turcească.

In aceste zile grele pentru domnul *Munteniei*, Ştefan—călăuzit de interesul ţării sale, care cereà ca *cetatea Chilia* să fie a *Moldo-*

VEDEREA LĂUNTRICĂ A CETĂŢII-ALBE

vei—, porni, în vara anului 1462, s'o cucerească din mâinile *Muntenilor* şi *Ungurilor*—în stăpânirea cărora se află. Planul lui dete greş, căci fu silit să se retragă din faţa cetăţii cu o rană în glesna piciorului. Aceasta fu întâia lui înfrângere. Vlad, aflând de împresurarea Chiliei, lăsă în faţa *Turcilor* o parte din oastea sa; iar cu ceilalţi oşteni se repezì să apere cetatea. Soarta rânduì ca ceì doi viteji să nu se poată măsurà în luptă, de oarece Ştefan despresurase cetatea, amânându-şi planul pentru alte vremuri.

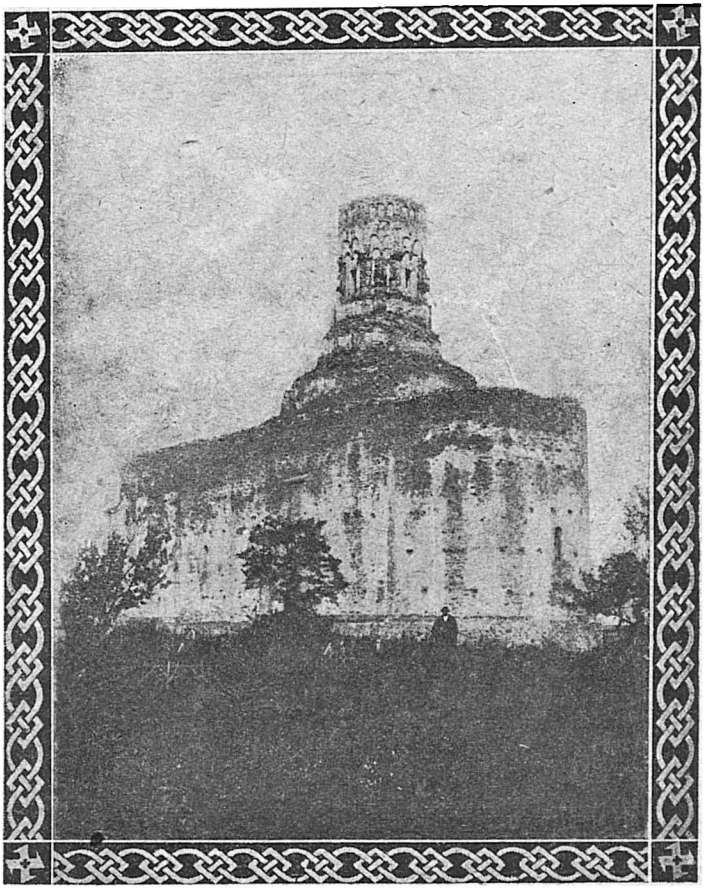
Cucerirea Chiliei. — După trei ani dela prima încercare, *Ştefan* se arătă iarăşi în faţa *Chiliei*. Fiind iarnă şi *Dunărea* înghetată, o împresură din toate părţile şi o bătù cu tunurile, până ce-o sili să-şi deschidă porţile—într'o *Sâmbătă, la 25 Ianuarie, 1465*. De

www.dacoromanica.ro

rândul acesta nu mai erà *Vlad-Ţepeş* în scaunul *Munteniei*, ci fratele său, *Radu-cel-Frumos*, cel pus în domnie de Turci încă din anul 1462, când Ţepeş fusese aruncat în închisoare de craiul Ungariei, *Matei Corvin*.

3. LUPTELE CU UNGURII

Popasul Ungurilor la Baia. — Trecuseră zece ani de când *Ştefan* luase cârma *Moldovei*. In acest timp, *Petru Aron*, cel adăpostit de

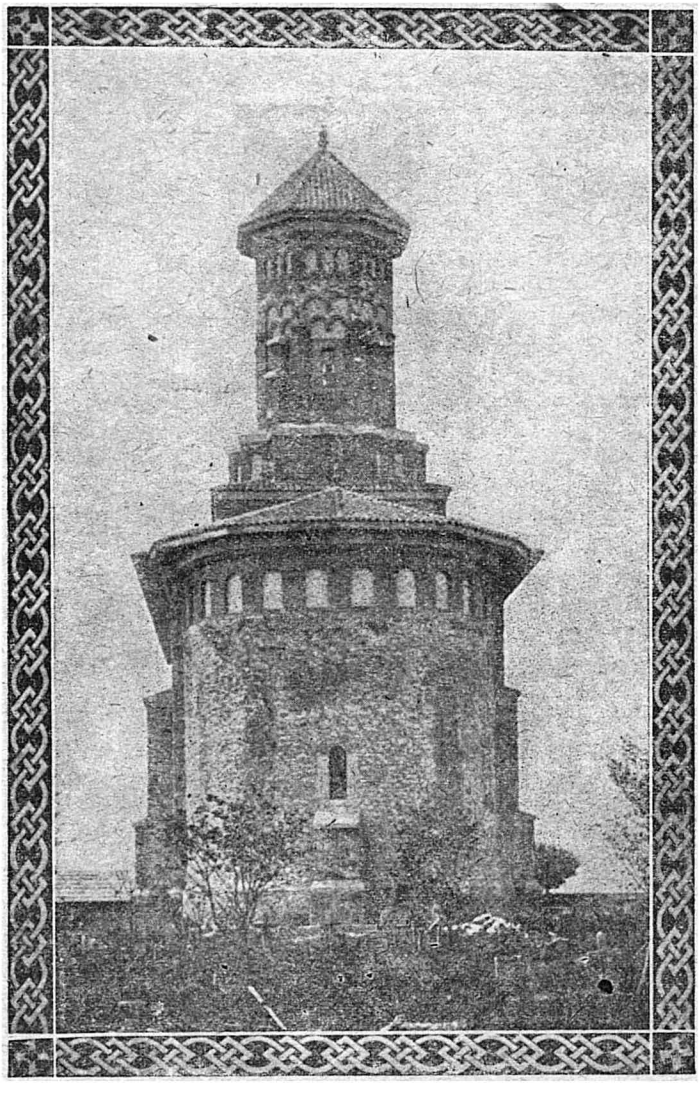

BISERICA ALBĂ DELA BAIA ÎNNAINTE DE RESTAURARE

Unguri, tot nu desnădăjduise că se va puteà înscăunà din nou în tronul moldovenesc. In iarna anului 1467, însuşi *Matei Corvin* —care nu uitase jaful de odinioară al lui Ştefan porni să puie în scaunul Moldovei pe Petru pribeagul. El intră în ţară pe la *Oituz*, în fruntea a peste patruzeci de mii de oşteni şi înnaintă spre *Suceava*, jefuind şi nimicind tot ce întâlni în cale. Pe la mijlocul lui

www.dacoromanica.ro

Decembrie, năvălitorii tăbărîră în târguleţul *Baia*, fosta capitală a lui *Dragoş* şi *Bogdan* vodă. In această vreme, Ştefan căută să cadă la pace cu craiul unguresc, dar acesta, în oarba lui trufie, nici nu voi să stea la vorbă cu solii voivodului moldovean.

BISERICA ALBĂ DELA BAIA DUPĂ RESTAURARE

Lupta dela Baia. — Intr'una din zile, pe sub seară, nişte iscoade aduseră veşti *Ungurilor*, că pădurea de lângă *Baia* geme de oaste moldovenească; iar pe *valea Bistriţei* se scurg gloate fără număr, de călăreţi moldoveni. Grabnic fură luate toate măsurile de pază,

www.dacoromanica.ro

dar..., nu se arătă nimeni. Toți crezură c'au fost pradă vreunei năluci amăgitoare; iar craiul Matiaș al *Ungariei* începù a batjocori cu trufie pe vitejii *Moldovei*.

Abia se 'ntunecase ca lumea, când, deodată începù să răsune văile de chiotele răsboinice ale *Moldovenilor*, cari năvăliră asupra târgului, dându-i foc din patru părți. Par'că se coborîse iadul pe pământ, așa de groaznică erà larma, de chiotele și țipetele celor ce se luptau. Toată noaptea ținù pârjolul și măcelul. A doua zi, când abia mijau zorii, soarele luminà cea mai grozavă priveliște ce se puteà închipui. Tot orașul erà o mare de flacări; liniile târgului, acoperite cu leșuri de răsboinici din amândouă taberile; răniți, văitându-se; bălțoace de sânge; trupuri sfârticate: o grozăvie! Moldovenii căutau pretutindeni pe viteazul crai unguresc și pe susținutul său, *Petru Aron*. *Matiaș Corvin* erà însă departe de Baia, cărat de-o mână de oșteni de-ai săi, pe-o targă, și ducând în spate urmele adânci a trei săgeți moldovenești.

Prădarea Ardealului. Uciderea lui Petru Aron. — *Ștefan* își adună prada, pe care o aduse la *Suceava*. Trimise apoi lui *Cazimir*, craiul leșesc, cu care aveà legături de supunere, o parte din steagurile ungurești, luate la *Baia*, înnoind din nou legământul de credință. După aceea porni în fruntea călăreților săi spre *Ardeal*, unde trecù prin foc și sabie ținuturile secuești, cari adăpostiseră pe vrăjmașul său, *Petru Aron*. Datorită mijlocirii unor boieri credincioși, puse mâna pe ucigașul dela *Răuseni*, al lui *Bogdan* vodă, și-i tăiè capul. Prin moartea lui Aron vodă, vicleanul uneltitor împotriva domnului *Moldovei*, Ștefan scăpă de-o grijă, care-i stătea veșnic de-a curmezișul în toate planurile și lucrările lui pentru binele și înnălțarea țării sale.

Incărcat de prăzi, domnul Moldovei se întoarse la *Suceava* fără a se mai îngriji de răsbunarea Ungurilor, cari nu mai cutezară tot timpul cât domni Ștefan, să se mai ridice împotrivă-i.

4. LUPTELE CU TĂTARII

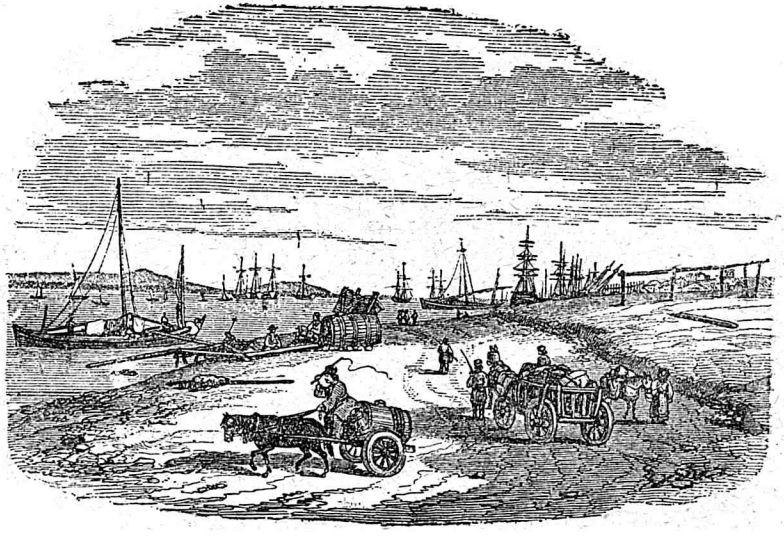
Lupta dela Nistru. — Nici nu se odihnise bine de truda dela *Baia*, când iată că-i veniră vești, că *Tătarii* vor să se măsoare și ei cu viteazul *Ștefan*. Ca lăcustele se năpustiseră peste *Nistru*, liftele păgâne. Ștefan le ieși înnainte în ziua de *20 August*, *1469*, la *Lipinți*, nu departe de Nistru. Mare fu prăpădul ce intră în hordiile tătărăști. Insăși fiul *hanului* sau căpeteniei Tătarilor căzù în mâinile *Moldovenilor*. La câtva timp, hanul tătărăsc trimise soli, să ceară pe cei prinși; însă în loc să se roage, el porunci, amenințând cu urgia sa pe neînfricoșatul domn al *Moldovei*. Drept răspuns, Ștefan aduse pe fiul hanului în fața solilor și dete poruncă să fie omorît. Dintre soli, lăsă doar pe unul cu zile, căruia—după ce-i tăiè nasul și urechile—îi dete drumul, să ducă știri hanului despre cele ce văzuse. Astfel, Ștefan împlini porunca sfintei Scripturi, care zice: „*Cu ce măsură măsori, cu aceea ți se va măsură!*"

www.dacoromanica.ro

5. LUPTELE CÚ RADU-CEL-FRUMOS

Arderea Brăilei. — După această nouă isbândă, *Ştefan* îşi îndreptă privirile spre *Muntenia*, cârmuită de *Radu-cel-Frumos*, care-l vrăjmăşeà încă de când cucerise *Chilia*. In iarna anului 1470, prin luna Februarie, el năvălì asupra *Brăilei*, pe care o prădă şi-i dădù foc; apoi se întoarse iarăşi în ţara sa. Radu se grăbì să-şi apere cetatea, dar sosì cu oastea după ce oraşul fusese prefăcut în cenuşă.

Infrângerea lui Radu-cel-Frumos. — Pe la începutul anului 1471, *Radu*, îndemnat de câţiva boieri moldoveni, protivnici lui *Ştefan*, intră cu oaste 'n *Moldova*, să-l scoată din domnie. Ştefan află la vreme de planurile vrăjmaşilor săi, cărora le plătì cu moartea mârşăvia lor; apoi pornì împotriva lui Radu, pe care-l întâlnì la *Soci*,

PORTUL BRĂILEI DE ALTĂDATĂ

puţin mai jos de oraşul *Bacău*. Biruinţa a fost fulgerătoare. Ca şi *Matei Corvin*, Radu-cel-Frumos nu nimerì drumul pe unde s'o ieà la sănătoasa, lăsând în mâna vrăjmaşului până şi sceptrul său de stăpânitor, precum şi buzduganul pe care dovedise că nu l-a ştiut folosì.

Intors în ţară, Radu porunci să se ridice deasupra râuleţului *Putna*, cetatea *Crăciuna*, ca să fie de apărare împotriva lui Ştefan; precum şi cetatea *Teleajănului*, pe apa cu acelaş nume, spre a fi pavăză *Târgovişţei*, deşì el îşi mutase reşedinţa la *Bucureşti*, ca să fie mai în apropiere de *Turcii dela Giurgiu*. Chiar în vara acelui an —1471—, Radu încercă din nou să pătrundă în Moldova, fapt ce-l hotărî pe Ştefan, să cugete la scoaterea din domnie a acestui vrăjmaş neastâmpărat. El luă sub scutul său pe un râvnitor la

www.dacoromanica.ro

domnia *Munteniei*, anume *Laiotă Basarab*—fiul lui *Dan* vodă—pe care hotărî să-l ridice în locul lui Radu.

Luptele pentru domnia Munteniei. — In toamna anului 1473, *Ştefan* trecù *Milcovul*, bătù oştile lui *Radu* la *Râmnicul-Sărat* şi înnaintă spre cetatea *Bucureştilor*, pe care o împresură. Radu scăpă într'o noapte şi fugi la *Giurgiu*. Ştefan puse în locu-i pe *Laiotă Basarab*. Apoi luă cu sine pe doamna lui Radu şi pe cele două fete—dintre cari una i-a fost mai târziu soţie—şi se întoarse la *Suceava*.

Laiotă domni numai o lună, căci Turcii aduseră din nou în tron pe Radu-cel-Frumos. Atunci, Laiotă fugi în Moldova, urmărit de vrăjmaşi până la *Bârlad*.

In vremea aceasta, Ştefan se aşezase cu toţi ai săi la curţile din Vaslui, de unde dete oaste lui Laiotă, ca să-şi recapete tronul. In timpul luptelor pentru domnie, Radu-cel-Frumos se sfârşi din viaţă; iar Laiotă căzù la pace cu Turcii, cari-l întronară în domnia Munteniei.

Ştefan, văzându-se trădat de Laiotă, plănui să-l scoată din domnie. El înnaintă cu oştile până la cetatea *Teleajănului*. Laiotă fu biruit; însă curând după aceea primi puternice ajutoare turceşti. Ştefan se retrase în ţara sa, fără a-şi fi putut împlini hotărîrea.

6. LUPTELE CU TURCII

Pregătirile lui Ştefan. — Sultanul *Turcilor* trimise soli la *Ştefan*, ca să-i ceară să părăsească cetăţile *Chilia* şi *Cetatea-Albă*, şi să plătească şi haraciul. Domnul *Moldovei* nu primi să facă: nici una, nici alta. Această împotrivire însă, nu puteà rămâne nepedepsită de Turci. Ştiind ce-l aşteaptă, Ştefan începù să facă mari pregătiri de luptă. El cerù ajutoare vecinilor cu cari aveà legături de prietenie şi supunere, dar nu-i veniră decât vreo cinci mii de *Secui* şi aproape două mii de *Unguri*. Toată nădejdia îi rămase în vitejii săi *Moldoveni*, cari se adunară cu mic cu mare în jurul voivodului lor.

Luptele de lângă Vaslui. — *Turcii* trecură *Dunărea* pe la *Nicopole* în toiul iernii, şi răsbiră în *Moldova* sub conducerea celui mai vestit general al lor, *Soliman* paşa. Din gura iscoadelor turceşti, prinse de *Moldoveni*, *Ştefan* află că vin împotrivă-i peste o sută de mii de răsboinici turci, tot unul şi unul, întovărăşiţi şi de oaste muntenească, sub conducerea lui *Laiotă*. După porunca lui Ştefan, totul fusese pustiit în calea duşmanilor, aşa că anevoie găseau de ale hranei. Turcii se îndreptară pe valea *Bârladului*, spre *Vaslui*, unde ştiau că se adăposteşte domnul Moldovei. In nepătrunşii codrii ai Vasluiului, în cari Moldovenii căpătaseră odinioară, subt alţi voivozi, însemnate biruinţe asupra *Leşilor*, oastea moldovenească aşteptă sosirea duşmanului, care se apropià. Prima ciocnire avù loc la *Podul-Innalt*, în apropierea Vasluiului. Intâlnirea fu grozavă. Turcii grămădiţi la trecerea podului rupt de ghiulelele moldoveneşti, nu ştiau încotro s'o mai ieà. Dimineaţa ceţoasă a zilei veni şi ea în sprijinul răsboinicilor lui Ştefan.

www.dacoromanica.ro

Iată că niște bucium răsunară năvalnic dintr'o parte a văii. Erau buciumașii lui Ștefan, așezați în spatele bălților *Racovei*, ca s'atragă pe vrăjmaș spre ei. Turcii, furioși, se repeziră într'acolo, socotind că vor aflà pe dușmanul ce-i potopià cu miile de săgeți pornite, nici ei nu știau de unde. Acum se 'nomoliră și mai rău în mocirla înghețată a mlaștinilor; iar din spate se treziră atacați năvalnic de vitejii lui Ștefan. Erà o zăpăceală neînchipuită. Vrăjmașii nu mai știau încotro s'o ieà. Spahiii, pe caii lor arăbești, se repeziră năpraznic în partea dincotro veniau săgețile și isbiau ghiulelele tunurilor; dar, *topoarele, ghioagele și ciomegele Moldovenilor, îi țintuiră loculuì.*

Turcii începură a se răsni, *Muntenii* lui Laiotă nu prea ținuseră să-și arate vitejia față de frații lor, așa că isbânda fu de partea Mol-

STEFAN-CEL-MARE IN MIJLOCUL LUPTĂTORILOR SĂI

dovenilor, cari nu se lăsară până nu trecură pe vrăjmaș în alaiul săgeților lor dincolo de hotarele țării. Aproape toți prinșii în luptă fură trași în țeapă în marginea Vasluiului.

Tot poporul moldovenesc .postì trei zile, ca mulțumire către Cel Atotputernic, că scăpase țara de urgia păgână.

Laudele aduse lui Ștefan. — Faima isbândei lui *Ștefan* merse — vorba poveștilor — peste nouă mări și nouă țări. Toată lumea creștină îl felicità. *Papa dela Roma* îl numì într'o scrisoare trimisă voivodului moldovean *„Sabia lui Christos"* pentru apărarea creștinătății.

Biruitorul trimise craiului leșesc și celui unguresc o parte din steagurile cucerite dela *Turci*, rugându-i de ajutor pentru vremea când păgânii vor călcà iarăși țara.

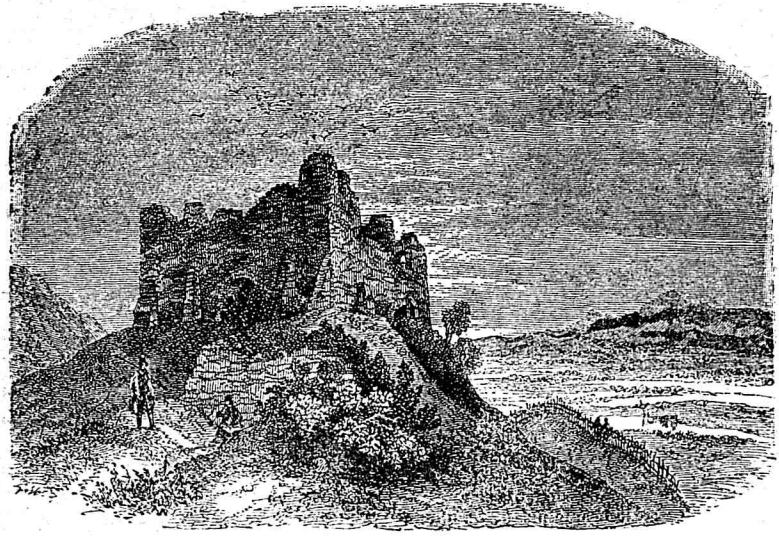
www.dacoromanica.ro

Sultanul *Mahomed al II-lea*, în urma acestei umilitoare înfrângeri, se văzù cel mai nenorocit stăpânitor din timpurile acelea. De durere, multe zile nu vroi să mai vadă pe nimeni.

Astfel, ziua de 10 Ianuarie, 1475, fu rânduită de soartă, să însemne în calendarul neamului românesc una dintre cele mai glorioase date din trecutul poporului nostru.

Noui pregătiri turcești împotriva lui Ştefan. — După clipele de scârbă și desnădejdie, sultanul fu apucat de o furie cumplită împotriva ghiaurului domn moldovean. El se hotărî să pornească din nou asupra *Moldovei*, pe care s'o curăţe depe faţa pământului. Pregătirile începură la scurtă vreme după umilitoarea înfrângere dela *Vaslui*.

Chiar în vara anului următor 1476—porni însăși sultanul în

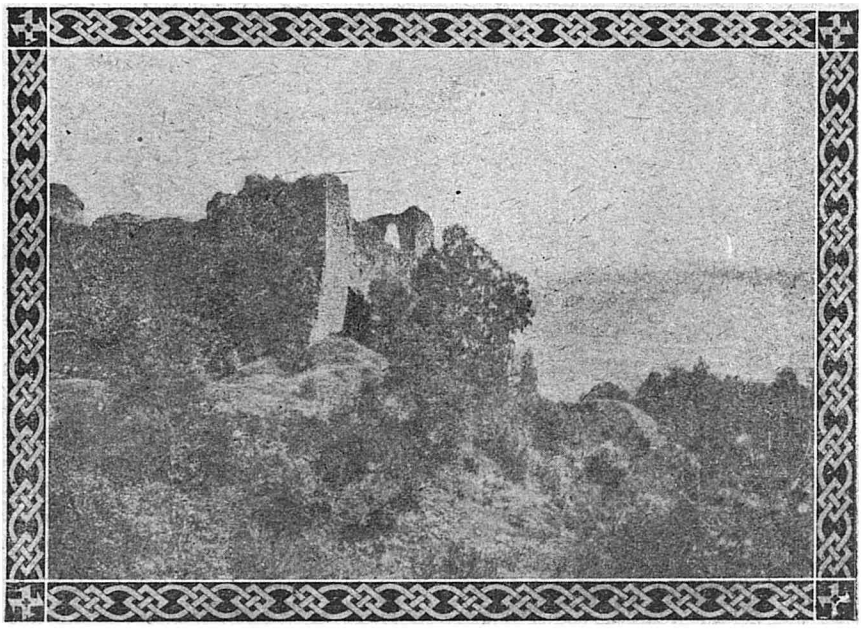
RUINELE CETĂŢII NEAMŢUL
(După o veche ilustraţie).

fruntea unei oștiri de aproape două sute de mii de oameni, să nimicească ţara și poporul lui *Ştefan*. *Turcii* veniră pe mare cu corăbiile. Coborîră pe pământul *Dobrogei*, de unde trecură în Moldova. La început, *Ştefan* se întărise la *Bârlad*; când, iată că-i veni ştire că *Tătarii* au împânzit *valea Nistrului* și năvălesc turbaţi, să prăpădească ţara cea lipsită de partea bărbătească, adunată în jurul domnitorului. Cu strângere de inimă, voivodul moldovean se văzù silit, să dea drumul pe două săptămâni gloatei ţărănești; iar el, cu zece mii de oșteni aleși, se întărî pe valea *pârâului Alb*, din ţinutul *Neamţului*, într'un codru de stejari, prefăcut vremelnic în cetate vie.

Lupta dela Valea-Albă. — *Laiotă*, care după biruinţa moldovenească, încercă să s'arate dușmanul *Turcilor*, făcù și de rândul acesta pe călăuza vrăjmașilor creștinătăţii. Innaintarea se făceà cu

www.dacoromanica.ro

greu. Căldurile erau mari, ţara pustiită, norodul ascuns în munţi, între Turci se încinsese molima ; şi oastea lui Ştefan nu se arătà nicăieri. Sultanul vroià s'ajungă la *Suceava*, unde hotărîse să întărească domn pe un fiu al lui *Petru Aron*. In cale, jefuì şi arse *cetatea Neamţului*, care fusese părăsită de *Moldoveni*. In sfârşit, la *pârâul Alb*,—în localitatea numită mai în urmă *Răsboeni*—venì vremea, ca cei doi vrăjmaşi să-şi măsoare puterile : *Ştefan*, c'un pumn de oameni ; *Mahomed*, cu o armată cum nu mai dusese el niciodată în luptele ce mai purtase până atunci. Erà în ziua de *26 Iulie, 1476*. Lupta se începù. Moldovenii se apărau dârz. Copacii le stăteau strajă minunată. Luptau pe viaţă şi pe moarte, căci erà

O VEDERE A CETĂŢII NEAMŢULUI IN ZILELE NOASTRE

vorba de apărarea *Sucevei*, unde se aflà scaunul domnesc. Păgânii cădeau cu miile, dar şi Moldovenii aveau pagube destul de mari. Săgeţile şi ghiulelele moldoveneşti curgeau ca grindina, însă puhoiul păgân părea că nu mai are sfârşit. Căderà unul, alţi zece îi luau locul. Dela o vreme se părù că Turcii şi-au pierdut năcejdia, când, sultanul Mahomed însuşi, se repezì în luptă ducând cu sine steagul cel mare al profetului, după care păgânii porniră nebuni. Meterezele moldoveneşti fură năpădite de mulţime ; iar Ştefan, cu puţini viteji ce i mai rămăsese, se pierdù în negura codrilor, ducând cu dânsul jalea celei de a doua înfrângeri, întâmpinată în cursul celor *treizecişişase de răsboaie* purtate în lunga sa domnie — dintre cari *treizecişipatru au fost sfârşite cu isbândă*.

www.dacoromanica.ro

Mare fu turbarea sultanului, când află că doar un pumn de viteji moldoveni făcuse atâta prăpăd în rândurile oştirii sale. El înaintă până la Suceava pe care o prădă şi-i dădù foc; apoi porni grabnic spre ţară, fără a mai avea curajul să lase domn în locul lui Ştefan, de care se temeà să nu-i răsară în cale cine ştie de unde, acum la întoarcere.

7. AMESTECUL LUI ŞTEFAN LA DOMNIA MUNTENIEI

Aducerea lui Ţepeş în a doua domnie. — La câteva săptămâni după această înfrângere, în toamna anului 1476, *Ştefan* trecù *Milcovul*

în fruntea unei noui oştiri şi merse drept la *cetatea Bucureştilor*, unde înscăună în domnie, în locul nestatornicului *Laiotă*, iarăşi pe *Vlad-Ţepeş*, care pornise dela *Buda* cu oaste ungurească. Chemat de grijile ţării sale, curând după aceasta plecă spre *Suceava*. Laiotă veni cu ajutor turcesc şi-şi reluă tronul. In luptele din *codrul Vlăsiei*, prin partea *Băltenilor*, Vlad căzù răpus de o ceată de *Turci*.

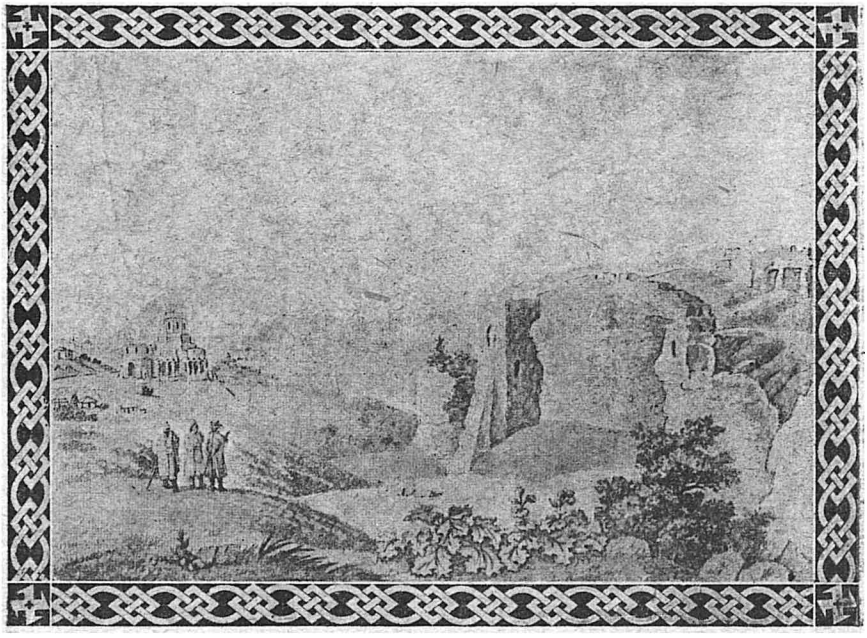
Alte schimbări la domnia Munteniei. — In toamna anului 1477, *Ştefan* pătrunse iarăşi în *Muntenia* şi puse domn în locul lui *Laiotă* pe *Basarab-cel-Tânăr* — poreclit şi *Ţepeluş*, pentrucă se cam asemănà în apucături cu *Vlad-Ţepeş*. Dar şi acesta — ca şi Laiotă — îl trădă şi se închină *Turcilor*. Ştefan îşi gătì oaste din nou şi — prin August, 1481 — biruind pe Ţepeluş la *Râmnicu'-Sărat*, ridică în locu-i la domnie pe un frate al lui Ţepeş, anume *Vlad Călu-*

www.dacoromanica.ro

gărul. După câtva timp, şi acesta se închină sultanului *Baiazia al II-lea,* pe care-l ajută cu oaste muntenească, în vara anului 1484, să cucerească dela Moldoveni cetăţile *Chilia* şi *Cetatea-Albă,* cari rămaseră după aceea în mâinile Turcilor tot timpul cât ţinù stăpânirea lor prin aceste părţi.

8. ALTE CIOCNIRI CU TURCII

Noui victorii. — In nădejdia unui ajutor din partea *Polonilor,* spre a-şi recucerì cetăţile, *Ştefan*—după îndelungi amânări—merse pe *câmpia Colomeii din Pocuţia* şi se închină craiului leşesc, *Cazimir.* Ajutorul primit a fost o batjocură : două mii de călăreţi, pe cari

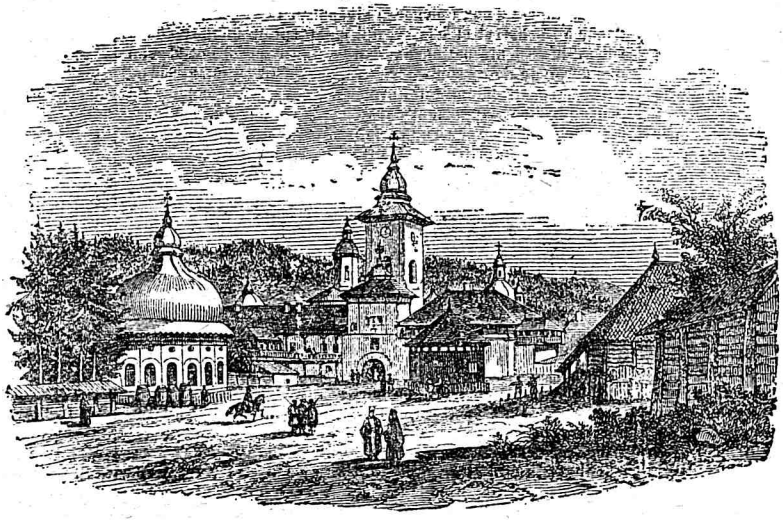
RUINELE CETĂŢII SUCEAVA

la nevoie şi i-ar fi putut înjghebà dintre *Moldovenii* săi. Tocmai în vremea aceasta, Turcii pătrunseră în Moldova, aducând cu ei pe un oarecare *Hromot* sau *Hroiot,* spre a-l întronà în locul lui Ştefan. Ajunşi la *Suceava* în lipsa domnului, o prădă şi-i dădù foc. Hroiot n'avù curajul, să rămână în Moldova ; ci plecă odată cu năvălitorii. Ştefan îi ajunse la lacul *Catalpug,* în sudul *Basarabiei,* şi, câţi nu scăpară peste *Dunăre,* rămaseră să îngraşe pământul Moldovei.

In primăvara anului 1486, Hromot venì iarăşi în Moldova cu gând s'o stăpânească. In lupta dela *Şcheia,* pe lunca *Siretului,* în ţinutul *Romanului,* Ştefan îi tăiè pentru totdeauna pofta de domnie trimiţându-l pe cealaltă lume, în 6 ale lunii Martie, 1486.

www.dacoromanica.ro

Pacea dintre Români și Turci. — Sătul de-atâtea frământări și scârbit de purtarea trufașă a vecinilor săi—*Leșii* și *Ungurii*—, cari știau să-i ceară numai supunere, fără însă a-i fi de sprijin la nevoie, *Ștefan* se hotărî să cadă la pace cu *Turcii*. El trimise la *Țarigrad* pe *logofătul Ioan Tăut*, care hotărî, împreună cu marii dregători turci legământul dintre voivodul Moldovei și sultanul turcesc. Ștefan se învoi să plătească sultanului un haraciu de *patru mii de galbeni* pe an, cu înțelegerea ca Turcii să nu se amestece cu nimic în trebile țării, decât numai să întărească și să sprijine împotriva vrăjmașilor pe domnul ales de popor. De asemenea, *Moldovenii* se îndatorau să dea Turcilor ajutor de oaste, în războaele conduse de însăși sultanul turcesc.

VEDEREA DE ODINIOARĂ A MĂNĂSTIRII NEAMȚUL

Ca încredințare că *Românii* vor păzi legământul făcut, Ștefan trimise ca zălog sau ostatec la *Țarigrad* pe fiul său, *Alexandru*.

9. LUPTELE CU POLONII

Plănuirea împărțirii Moldovei.— Intrând în legături cu *Turcii*, *Ștefan* se simți liber față de *Poloni*. El le cerù întoarcerea împrumutului bănesc primit dela *Alexandru-cel-Bun*, pe care aceștia îl făcuseră uitat. Cererea lui nefiind luată în seamă, intră cu oaste în Polonia, în vara anului 1490, și luă *Pocuția* în stăpânire, drept zălog.

După doi ani muri bătrânul *Cazimir*, craiul leșesc, și-i urmă la domnie fiul său, *Ioan-Albert*, o fire viteză și veșnic neastâmpărată. Acesta se înțelese cu fratele său, *Vladislav*, craiul *Ungurilor*, să cuprindă *Moldova* și să întroneze în locul lui *Ștefan* pe fratele lor, *Sigismund*. Planul fu împărtășit cu bucurie de câte trei.

www.dacoromanica.ro

Şiretlicul regelui Poloniei. — Craiul *Poloniei* trimise vorbă lui *Ştefan*, că va veni să libereze cetăţile *Chilia* şi *Cetatea-Albă* de stăpânirea turcească. Domnul *Moldovei* se cam minună de acest interes purtat ţării sale de către un strein, dar nu zise nimic. In aşteptarea împrejurărilor, el îşi pregăti oastea, pentru orice întâmplare.

In vara anului 1497, craiul leşesc porni spre Moldova ; dar în loc să ieà drumul cetăţilor robite, se trezi mergând spre *Suceava*, pe care Ştefan avusese grijă s'o întărească : şi cu oameni, şi cu muniţii îndestulătoare. El tăbărî cu oştenii săi la cetatea *Romanului*. Pe la sfârşitul lui Septembrie, oştirea leşească ajunse sub zidurile Sucevei, pe care începù s'o bată cu mare străşnicie, dar fără niciun spor. Trufaşul rege, care credeà că numai auzind numele lui, strejerii vor deschide umiliţi porţile cetăţii, turbà de furie şi mânie. După două

VEDERÈA MÀNÀSTIRII NEAMŢUL IN ZILELE NOASTRE

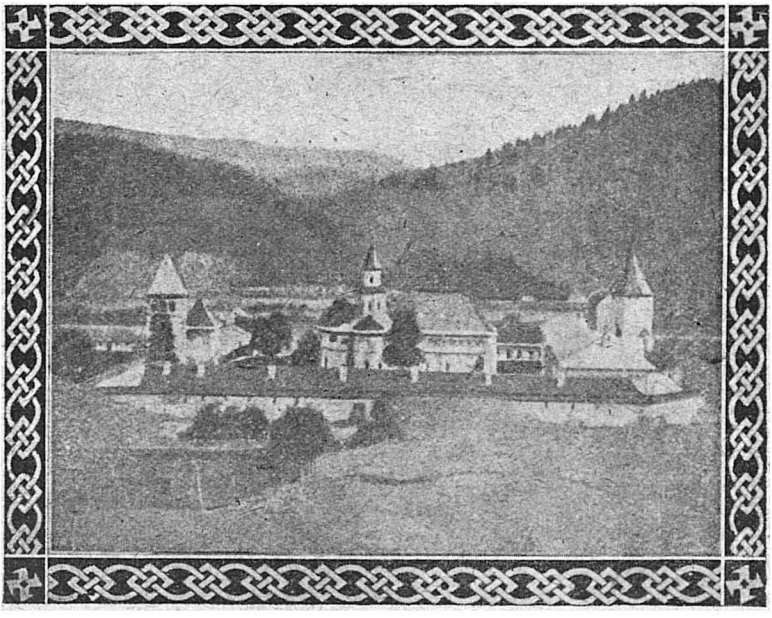
săptămâni de luptă se gândi că cel mai bun lucru ce-aveà de făcut, erà să se 'ntoarcă pe unde venise, mai ales că iarna bătèà la uşă.

Lupta din codrul Cosminului. — Regele *Vladislav al Ungariei* mijlocì pacea şi *Ştefan* o primì cu înţelegerea ca *Polonii* să-şi urmeze şi la întoarcere aceeaş cale ca şi la venire. *Albert* primì învoiala, dar nu se ţinù de ea. El vroì să-şi scurteze drumul şi porni d'a dreptul spre *Cernăuţi*, prin *codrul Cosminului*. Ştefan, văzând înşelăciunea *Leahului*, porni cu călăreţii săi, pe caii lor iuţi ca gândul, şi sosiră la *Gura Dumbrăvii*—care fu numită mai târziu *Dumbrava Roşie* , cu patru zile înnainte de trecerea *Leşilor*. Cum ajunseră aci, nu stătură degeaba. Se apucară şi retezară copacii cu meşteşug, spre a se puteà ţine numai într'o coajă ; apoi se aşezară la pândă. Când sosì grosul oştirii prin dreptul capcanei, copacii începură să se prăvălească, par'că din senin ; săgeţile, să şuere ; şi chiote ne-

www.dacoromanica.ro

bune de răsboĭ, să răsune de pretutindeni. Trufaşul rege abia avù timp să sĕ gândească pe unde s'o şteargă mai repede, ca să n'o păţească la fel ca şi craiul *Matiaş al Ungurilor*. Ajutat mai mult de noroc, decât de vitejia şi isteţimea lui, scăpă cu zile; iar cei cari rămaseră, câţi nu fură trimişi în lumea dreptţilor, au fost luaţi prinşi.

In urma acestei înfrângeri, *Ioan-Albert*—craiul Leşilor, din îndemnul fratelui său, Vladislav—craiul Ungariei, căzù la pace cu Ştefan-cel-Mare la anul 1499, recunoscându-l ca domn neatârnat al Moldovei. Mai târziu îi recunoscù şi dreptul de stăpânire asu-

MĂNĂSTIREA PUTNA, LOCUL ODIHNEI DE VECI AL MARELUI ŞTEFAN

pra *Pocuţiei*, pe care într'o ultimă năvală cu oştenii săi ca din urmă a viteazului Ştefan a alipit-o la Moldova.

10. CEI DIN URMĂ ANI AI DOMNIEI LUI ŞTEFAN

Alegerea urmaşului său. — Ultimii ani ai domniei lui *Ştefan-cel-Mare* au fost amărîţi: atât de lipsa de sănătate, precum şi din pricina rănii dela picior, căpătată în lupta dela *Chilia*. El se îmbolnăvise de podagră, boală care-l chinuià amarnic de greu. Pe patul durerilor, nu încetă o clipă d'a se gândi la viitorul ţărişoarei sale. Când simţi că sfârşitul nu-i mai e departe, chemă pe boierii ţării, cărora le cerù să aleagă ca domn şi urmaş al său pe *Bogdan Chiorul*—numit astfel, fiindcă-şi pierduse vederea unui ochiu, într'o luptă, singurul său fiu legitim, născut cu *Maria-Voichiţa*

www.dacoromanica.ro

—fiica lui *Radu-cel-Frumos*, a patra soție legitimă a marelui voivod, celelalte mai dinnainte murindu-i în scurtă vreme după căsătorie.

El sfătuì pe urmașul său să n'aibă 'ncredere: nici în Leahul viclean și nestatornic, nici în Ungurul asupritor și lacom, nici în Tătarul sălbatec și fărădelege; ci, în vreme de primejdie, să știe că cel mai cinstit prieten și mai credincios ocrotitor este Turcul; și sub pavăza puterii lui să stea, căci singur în calea atâtor vrăjmași vicleni și fără suflet, cu greu ar puteà trăì.

Sfârșitul marelui Ștefan. — Ros mai mult de boală, decât de bătrânețe, *Ștefan* se stinse din viață la *2 Iulie, 1504*, în cetatea

ȘTEFAN-CEL-MARE PE PATUL MORȚII

Sucevei, după o domnie de *patruzecișișapte de ani, două luni și trei săptămâni* aproape o jumătate de veac. El a fost înmormântat cu mare cinste, în jalea întregului norod moldovenesc, la mânăstirea zidită de dânsul în anul 1466 lângă râuleţul *Putna* din *Bucovina*, în urma cuceririi Chiliei și Cetății-Albe.

Acest voivod, care înfățișează cea mai strălucită figură istorică din trecutul nostru depărtat, a avut vreme, în vâltoarea războaelor și a grozavelor frământări prin cari a trecut țara și poporul său, să se gândească mai mult ca oricare altul, și la cele sfinte. *El a zidit patruzecișipatru de mânăstiri și biserici*, cari grăiesc și astăzi despre faptele marelui lor întemeietor. Fiecare isbândă împotriva

www.dacoromanica.ro

vrăjmaşului erà proslăvită prin clădirea câte unui locaş sfânt [1])!
Iată pentru ce, viteazul voivod moldovean a fost numit de poporul peste care a domnit: **Ştefan-cel-Mare şi Sfânt!**

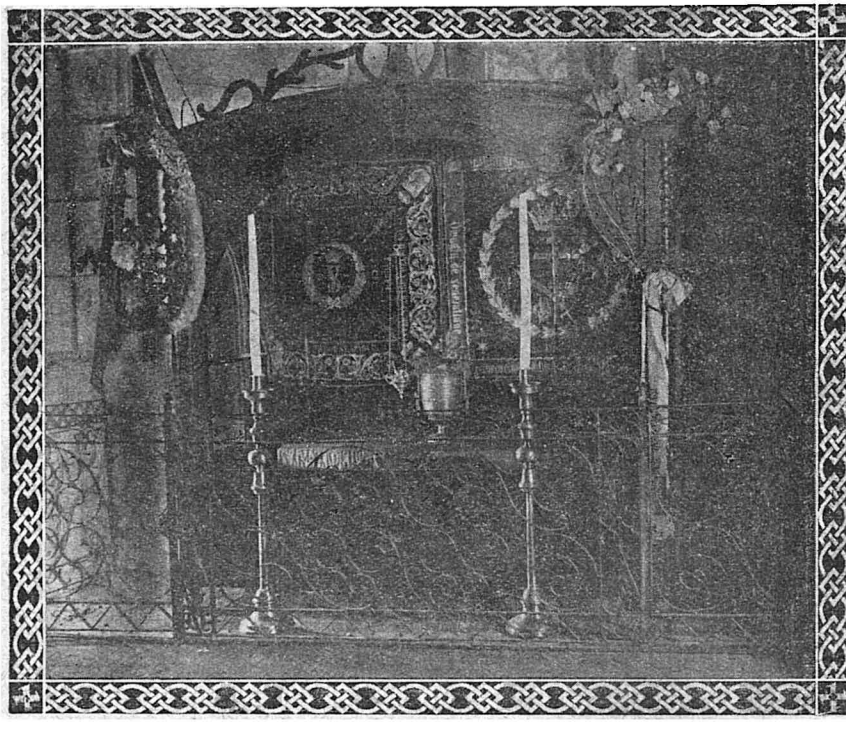
STATUIA LUI ŞTEFAN-CEL-MARE

Drept recunoştinţă pentru neasemuitele fapte săvârşite de Şte-

[1]). Cele mai însemnate lacaşuri dumnezeieşti rămase în fiinţă până azi depe urma marelui voivod sunt: *Putna* — zidită, între anii 1466, Iulie 10, şi 1470; *Baia* — zidită la 1467 în amintirea înfrângerii lui *Matei Corvin; Sfântul Dumitru, din*

www.dacoromanica.ro

fan vodă şi ca mărturie a admiraţiei sale pentru vitejia lui, poporul românesc i-a ridicat la Iaşi o foarte frumoasă statue în care mândrul nostru voivod este înfăţişat călare şi cu buzduganul în mâna dreaptă. Această statue a fost inaugurată la 5 Iunie, 1883, în acelaş an cu statuia lui *Mihai Viteazul, din Bucureşti*. La desvelirea ei, pe lângă toţi marii dregători ai ţării, a fost părtaş şi răposatul rege *Carol I*, pe care soarta l-a rânduit să întreacă numărul anilor de domnie, ai Marelui Ştefan.

MORMÂNTUL LUI ŞTEFAN-CEL-MARE

Suceava — în care s'a cununat cu *doamna Maria*, numita de unii istorici *Voichiţa*, fica lui *Radu-cel-Frumos*—, a cărei zidire a început la 1475, în urma unei înfrângeri a *Tătarilor; Sfântul Procopie, din Bădăuţi — Bucovina*—, zidită la 1481 în amintirea înfrângerii lui *Ţepeluş*-vodă la *Râmnicul-Sărat; Înnălţarea Sfintei Cruci, din Păträuţi-Bucovina* — ridicată la 1187 în amintirea înfrângerii lui *Hroiot* la *Şcheia* în *Roman; Voroneţ* zidită la 1468; *Sfântul Ioan, din Vaslui* — zidită în amintirea izbânzii dela *Racova* împotriva *Turcilor; Sfântul Gheorghe, din Hârlău*, — unde avea şi reşedinţa domnească de vara—, zidită la 1487; *Sfântul Niculae din Iaşi* — zidită între 1491, Iunie 1, şi 1493, în urma unei isbânzi împotriva *Cazacilor*, la *Grumăzeşti; Adormirea, din Borzeşti*— satul de naştere al lui *Ştefan-cel-Mare*—zidită între 1493—1494; *Sfinţii Voivozi, din Scânteia-Vaslui* — zidită la 1494; *Sfântul Niculae, din Dorohoi* — zidită la 1495; *Sfinţii Apostoli, din Huşi* — zidită la 1495; *Probota* — ridicata în 1495, fu rezidită de fiul său, *Petru-Rareş*, la 1530; *Sfântul Niculae, din Popăuţi-Botoşani* — zidită la 1496; *Sfântul Mihail, din Valea-Albă — Rasboieni-Neamţu* zidită la 1196; *Sfânta Paraschiva, din Cotnari*, unde avea

www.dacoromanica.ro

MOLDOVA PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

1. DOMNIA LUI BOGDAN VODĂ

Nădejdii înşelate. — Ca şi *Muntenia* după moartea lui *Mircea-cel-Mare*, tot astfel şi *Moldova*, după moartea lui *Ştefan-cel-Mare*, n'avù parte de voivozi destoinici. *Bogdan*, în care marele voivod îşi pusese toată nădejdia, se dovedi a nu călcà pe urmele părintelui său. Erà mai mult iubitor de petreceri, decât de fapte vitejeşti. Pentrucă *Sigismund*, noul rege al *Poloniei*, nu se învoise a-i da de soţie pe o soră a sa, intră în *Pocuţia*—care căzuse în stăpânirea *Leşilor* —, şi o prădă. Altădată pătrunse în *Polonia*, până aproape de *Lemberg*, ca să aducă îndărăt clopotele ridicate de *Leşi* dela bisericile româneşti, jefuite de ei odinioară. După aceea mai avù câteva ciocniri cu *Tătarii*. El se sfârşi din viaţă în anul 1517, la *Huşi*, lângă *Prut*, unde venise ca să stăvilească o năvălire tătărască; şi fu înmormântat la mânăstirea *Putna*, lângă tatăl său.

2. ŞTEFĂNIŢĂ VODĂ

O domnie nevrednică. — Lui *Bogdan Chiorul* îi urmă nevârstnicul său fiu, *Ştefăniţă* vodă, care aveà abia unsprezece ani. Noul domn fu epitropisit până la vremea domniei de *hatmanul Luca Arbore*. La şaptesprezece ani luă frânele ţării şi începù o viaţă de desfrâu şi apucături ucigaşe. Işi pătă începutul domniei, chiar cu omorîrea lui Luca Arbore şi a fiilor acestuia. Intră apoi în luptă cu *Radu-dela-Afumaţi*, domnul *Munteniei*, pentru domniţa *Ruxandra* — fica lui *Neagoe Basarab* — pe care o voiră de soţie: şi unul, şi altul. In sfârşit se căsători cu domniţa *Stana* — sora Ruxandrei—, care ajunse a-l urî grozav pentru faptele şi cruzimile sale. In cele din urmă, îndemnată de boieri, îi dădù otravă şi-l omorî, spre a scăpà poporul de un descreierat.

3. PETRU RAREŞ

Inceputul domniei. — *Ştefăniţă* muri la 1527, în vârstă de 21 de ani. In lipsă de urmaşi direcţi şi legitimi ai marelui *Ştefan*, poporul alese domn pe un fiu din flori al acestuia, numit *Petru Ra-*

şi case domneşti — zidită la 1496; *Sfânta Născătoare. din Tazlău-Bacău* — zidita între 1496—1497; *Sfântul Ioan Botezătorul, din Pialra-Neamţu* — zidită între 1497—1498; *Neamţu* din jud. *Neamţu*,— mânăstire care a jucat mai apoi un rol foarte însemnat în mişcarea literară a *României*, căci avea o tipografie şi o şcoală vestita pe vremuri , zidită la 1497; *Buna Vestire, dela Bisericani, Pângăraţi-Neamţu* — zidită la 1498; *mânăstirea Zograful*, cu hramul *Sfântul Gheorghe*, în *Sfântul Munte* — rezidită la 1502; *Volovăţul, din Bucovina* — zidită la 1502; *Sfântul Ion, din Reuseni*, începută de el şi desăvârşită de fiul său, *Bogdan*, — zidită între 1502—1512; *Sfânta Treime, din Dobrovăţ* — zidită în 1503. Azi, la Dobrovaţ, ca şi la Bisericani, sunt închisori pentru făcătorii de rele.

Deci, în zilele noastre mai avem doar douăzecişipatru de lăcaşuri dumnezeieşti rămase din vremea Marelui Ştefan.

www.dacoromanica.ro

reş după numele mamei sale, *Maria Răreşoaia din Hârlău*. Alegerea aceasta fu un noroc pentru *Moldova*. Noul domn se arătă vrednic de părintele său. In aceste vremuri, la hotarele de apus ale ţării se petreceau frământări mari. Cu câteva luni mai înnainte, regele *Ludovic al Ungariei* murise, în ziua de 29 August, 1526, în lupta avută la *Mohaci* cu *Turcii*, cari isbutiseră să supună Ungaria. Pentru coroana Ungariei se ridicaseră doi râvnitori: *Ion Zapolia*, domnul *Ardealului*, — susţinut de Turci, şi *Ferdinand*, fratele lui *Carol al V-lea sau Cvintul*, împăratul *Germaniei*, — susţinut de *Germani* şi de *Saşii din Ardeal*.

PETRU RAREŞ

La 10 Noembrie, 1526, Zapolia fu ales rege de către partizanii săi; iar la 17 Decembrie, acelaş an, fu ales rege şi Ferdinand.

Nehotărîrea lui Rareş. — La urcarea pe tron a lui *Petru Rareş*. *Ungaria* aveà doi regi, cari — fireşte — începură să se răsboiască între dânşii. In acelaş timp: şi unul, şi celălalt căutau să câştige pe Rareş de partea sa. Domnul *Moldovei* înţelese că interesul lui îi porunceà să nu piardă stăpânirea asupra celor două cetăţi din *Ardeal*: *Ciceiul* şi *Cetatea-de-Baltă*, cari erau ale *Moldovenilor*; de aceea, el nu se hotărî deocamdată de partea niciunuia.

La început ieşi biruitor, *Ferdinand*, care sili pe *Zapolia*, să fugă în *Polonia*. Petru se arătă bucuros, să se dea de partea lui, ca să poată scăpa ţara de ruşinea de a fi supusă *Turcilor*. Simţind însă că puterea noului rege ameninţă să se năruie, fiind atacat: de-o parte de *Poloni*, de alta de Turci, şi, temându-se să nu-şi atragă

www.dacoromanica.ro

asupră-şi duşmănia păgânilor, cari puteau să-i arunce pe *Tătari* în spate, căută de se puse bine : şi cu Turcii, şi cu partizanii acestora.

Luptele din Ardeal. — *Secuii*, cari păstrau credinţă lui *Ferdinand*, aflară de schimbarea lui *Petru*. Drept răsbunare, ei prădară şi omorîră mai mulţi negustori moldoveni, cari mergeau spre *Braşov*. Ca să-i pedepsească, Petru trecù munţii şi pătrunse în *Ardeal* la 25 Ianuarie, 1529, unde prădă şi pustii, timp de şase zile, tot ţinutul secuiesc, afară de Braşov. Secuii fură siliţi să se lepede de Ferdinand, *Saşii* însă, urmară a-i rămâne credincioşi.

La 10 Mai, 1529, sultanul *Soliman* porni din *Ţarigrad* cu două sute cincizeci de mii de oameni şi trei sute de tunuri, să cucerească Ardealul.

Luând înţelegere cu *Zapolia*, ca să-i păstreze stăpânirea asupra *Ciceiului* şi *Cetăţii-de-Baltă*, şi să-i mai dea pe deasupra şi *Bistriţa* cu tot cuprinsul ei, *Rareş* se hotărî să treacă de partea acestuia. El trimise un sol, să ceară Saşilor, ca să se supună lui Zapolia. Drept răspuns, aceştia uciseră pe pârcălabul Ciceiului şi pe solul lui Rareş.

Lupta dela Feldioara. — Domnul Moldovei porni două armate împotriva trădătorilor. Cea condusă de vornicul *Grozav* arse şi prădă *Săcelele*, apoi porni împotriva oştilor ungureşti, cari se întăriseră la *Feldioara*, şi le sdrobi, luându-le toate tunurile. A doua armată atacă *Ciceiul*, pe care-l supuse iarăşi stăpânirii moldovene. Amândouă oştile lui *Rareş* se întoarseră în ţară încărcate de prăzi.

Supunerea Braşovului şi a Bistriţei. — Pentru acest ajutor, *Ioan Zapolia* recunoscù pe Rareş ca stăpân al *Bistriţei* şi-i mai dărui pe deasupra şi *castelul Unguraşul*. Incurajaţi de *Saşii* din *Sibiu*, precum şi de celelalte oraşe credincioase lui Ferdinand, *Bistrinenii* n'au voit să primească pe pârcălabii lui Rareş. Ca să stârpească răul din rădăcină, Rareş se hotărî să pornească el însuşi, ca să aducă la ascultare pe răsvrătiţi. Intră însă mai întâi în ţinutul *Braşovului*, pe care-l supuse, fapt ce înmuie încăpăţânarea celorlalţi Saşi, cari se supuseră şi ei stăpânirii lui Zapolia.

Inainte de a plecà din *Ardeal*, *Rareş* trimise oaste asupra *Bistriţei*, pe care o cuceri după o împotrivire de mai bine de o jumătate de an. Luptele din Ardeal îl făcù pe Petru aproape stăpânul de fapt al acestui ţinut românesc.

Alipirea Pocuţiei la Moldova. — *Rareş* nu se mulţumi numai cu isbânda din *Ardeal;* el îşi aduse aminte că fusese o vreme, când *Pocuţia* ţinuse de *Moldova*; de aceea o cerù înnapoi. Cum regele *Poloniei* n'a vrut s'audă de o astfel de cerere, pe la începutul lui Decembrie, 1530, el intră cu oaste şi o supuse în câteva zile; dar nu se mulţumi numai cu această isbândă, ci înnaintă şi în *Galiţia* pe care o trecù subt ascultarea sa.

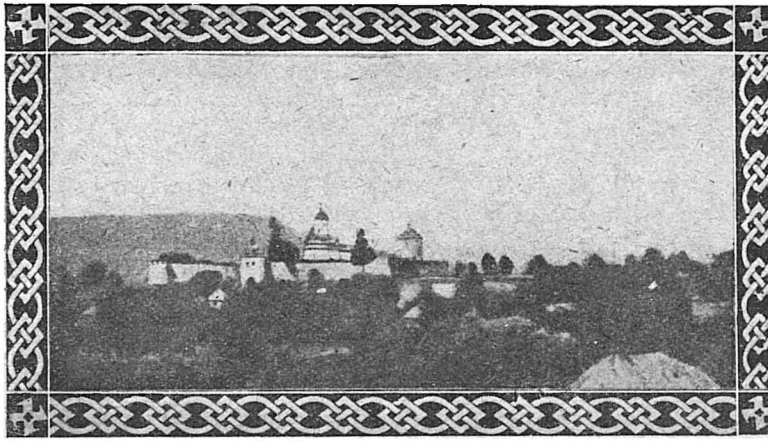
Această stăpânire nu ţinù mult. Polonii se plânseră *Turcilor* de faptele lui Rareş. Sultanul îi porunci să dea Pocuţia îndărăt, dar n'avù cine să-l asculte. Atunci, Polonii, comandaţi de *Ion Tarnowski* — doar cu 1.600 de călăreţi — în trei zile au curăţat Pocuţia de Moldoveni.

Lupta dela Obertin.—Cum află această veste, *Rareş* strânse în

www.dacoromanica.ro

grabă douăzeci de mii de oameni şi porni el însuşi împotriva *Polonilor*. Făcù greşala de a-şi împărţi oastea în două, trimiţând înnainte şase mii de oşteni, să cucerească cetatea *Gwodziec*. Aceşti înnaintaşi fură bătuţi şi risipiţi de *Tarnowski*. Mare fu mânia lui *Petru*, când auzì de înfrângerea oştirii sale. El se află încă la *Cernăuţi*. Intră de grabă în *Pocuţia* şi, în ziua de 22 August, 1531, cele două oşti vrăjmaşe se ciocniră la *Obertin*. Soarta—nu lipsa de vitejie—rândui ca *Moldovenii* să fie puşi pe goană, pierzând toate tunurile—cincizeci la număr—luate de vornicul *Grozav* la *Feldioara*. Petru, abia scăpă cu viaţă, având şi câteva răni. Isbânda Polonilor s'a datorit, cu deosebire, tunurilor lor şi ştiinţei de a le folosì, precum şi trădării unor boieri moldoveni.

In urma acestei victorii, Polonii au intrat în Moldova şi au prădat ţinuturile dela graniţă. Petru Rareş le-a întors numaidecât vizita, prădând Pocuţia. Incercările lui Zapolia, de a împăcà pe

VEDEREA MÂNĂSTIRII PROBOTA

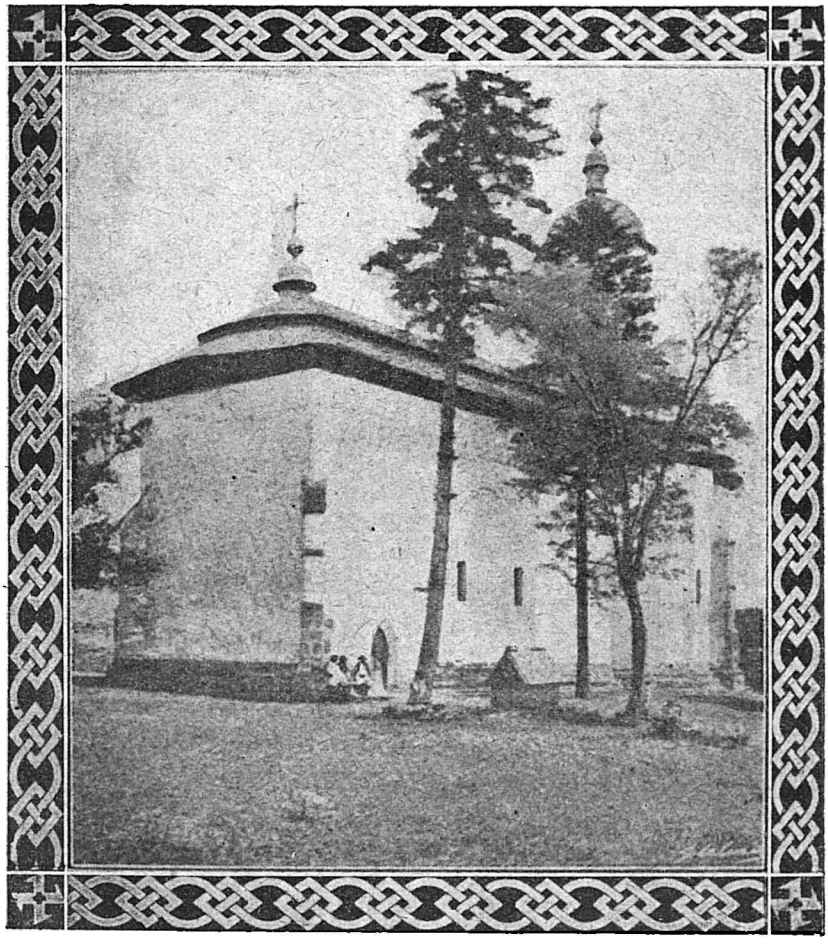
Poloni cu Moldovenii, rămaseră fără roade. In Februarie, 1532, vre-o mie de călăreţi poloni intrară în Moldova, dar la *Tărăsăuţi* le ieşì înnainte oastea lui Petru şi prea puţini au mai scăpat să ducă veşti despre primirea pe care le-o făcuseră Moldovenii.

Alianţa cu Ferdinand. — Oastea turcească, pornită împotriva lui *Ferdinand*, nu putù nimicì puterea acestui rege, aşa că *Turcii* fură nevoiţi să se împace cu faptul ca *Ungaria* să aibă doi regi. *Petru* însă, se hotărî să rupă legăturile cu păgânii, trecând de partea lui Ferdinand.

El se înţelese cu toţi vrăjmaşii Turcilor şi puse la cale omorîrea unui oarecare *Gritti*, însărcinatul sultanului pentru ţinerea *Ardealului* în ascultare. După aceea se folosì de prilejul că *Polonii* erau în luptă cu Ruşii, şi recucerì *Pocuţia*. Temându-se ca Turcii să nu vie împotrivă-i spre a răsbunà omorîrea lui Gritti, mai ales că sultanul tocmai mântuise cu bine un răsboiu împotriva *Perşilor*, el căută să se împace cu Polonii, dar nu isbutì.

www.dacoromanica.ro

Incolţit de vrăjmaşi şi trădat de boieri. — Sultanul încercă să-l aducă pe *Rareş* la ascultare pe cale liniştită, însă fără isbândă. El erà adânc hotărît să scuture jugul turcesc, de aceea cerù ajutoare lui *Ferdinand* şi lui *Zapolia*, cari acum se împăcaseră, ca să poată ţine piept păgânilor. Atacat de *Poloni*, îi bătù la *Siret* şi făcù pace cu ei, lăsându-le *Pocuţia*, numai să nu mai aibă teamă din partea

BISERICA MĂNĂSTIRII PROBOTA

lor, când va intrà în luptă cu *Turcii*. De asemenea aruncă peste hotare pe *Tătari*, cari năvăliseră în ţară. In această vreme, Turcii porniseră împotrivă-i în număr de peste două sute de mii, chiar sub conducerea sultanului. Petru se pregătì să-i întâmpine aşa cum îi întâmpinase odinioară tatăl său, marele *Ştefan*. Trădarea celor mai mulţi dintre boierii moldoveni nemulţumiţi de dânsul, îl

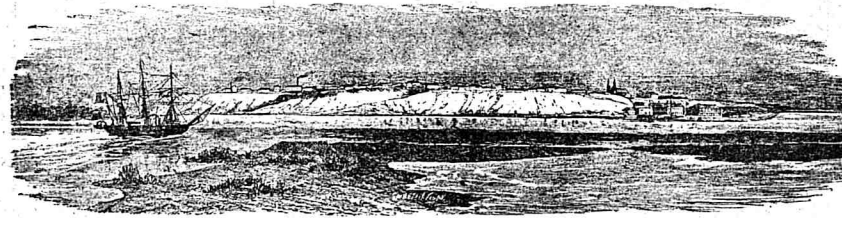
www.dacoromanica.ro

făcù să n'aibă nici măcar vreme, să se măsoare cu vrăjmaşul. El fugì cu câţiva credincioşi spre *Hotin*, dar nu fu primit în cetate. Dacă văzù, luă drumul pribegiei spre cetăţile moldoveneşti din *Ardeal*, unde, după multe şi amărîte zile, sosì istovit, dar mulţumit c'a scăpat cu viaţă. Aci se aflau trimişi mai din nainte : soţia şi copiii săi.

Ştefan Lăcustă.— Sultanul ajunse fără piedici până la *Suceava*, unde puse în tron pe *Ştefan*—numit *Lăcustă*, fiindcă în timpul lui, ţara a fost năpădită de lăcuste. Acesta era nepotul lui *Ştefan-cel-Mare* şi fiu al lui *Alexandru*, cel zălogit pe vremuri la *Turci*.

Simţind că şi boierii din *Ciceiu* îi sunt vrăjmaşi, *Petru* închină cetatea, *Ungurilor*, cari o atacaseră din ordinul lui *Zapolia*. El căpătă voie să rămână mai departe cu familia sa în cetate.

Spre o nouă domnie. — Văzându-se părăsit de foştii săi sprijinitori creştini, *Petru* îşi îndreptă gândul tot spre *Turci*, cu cari căută să cadă la pace. El trimise într'ascuns o scrisoare atât de mişcătoare sultanului *Soliman*, încât acestuia, viteaz şi el, i se făcù milă de viteazul voivod moldovean şi stărui pe lângă *Zapolia*, să-l libereze din *Ciceiu* spre a puteà veni la *Ţarigrad*. Intr'o zi

VEDEREA CETĂŢII BRĂILA

din Ianuarie, 1540, *Rareş* pornì spre *Constantinopol*, unde isbutì să intre în voia bună a sultanului şi a celorlalte mărimi turceşti. In acelaş an se întâmplă că murì şi Ion Zapolia—unul dintre vrăjmaşii lui Petru; tot în acelaş an, prin Decembrie, fu omorît şi *Ştefan Lăcustă*; iar *Moldovenii* atacaseră cetăţile turceşti : *Chilia*, *Cetatea-Albă* şi *Tighina*. Aceste împrejurări deschiseră lui Petru Rareş drumul spre o nouă domnie.

Intrarea în Moldova. — La 9 Ianuarie, 1541, plecă din *Ţarigrad* cu trei mii de spahii şi ieniceri, să-şi recucerească tronul. Sosind la *Brăila*, boierii ţării veniră şi i se închinară, cerându-i iertare. *Alexandru Cornea*, cel suit pe tron în locul lui *Lăcustă*, îl întâmpină cu oaste la *Galaţi*. Oastea moldovenească trecù însă de partea lui *Rareş*; iar Cornea rămase fără cap. Către sfârşitul lunii Februarie, Rareş intră iarăş în *Suceava*. Condiţiile domniei însă erau mult mai grele acum ca 'n prima domnie. Trebuià să trimită ostatec la Ţarigrad pe fiul său; să plătească un tribut anual de 12.000 ducaţi[1]); să ţie în Suceava pe cheltuiala ţării cinci sute de

[1]). *Ducatul* erà o monedă veche de aur, de origină italiană. Mai târziu au început să se bată ducaţi : şi'n *Veneţia*— numiţi *ţechini*, în *Ungaria* şi *Bucovina*— numiţi *fiorini de aur*, precum, şi'n *Germania* — numiţi *ducaţi imperiali*. S'au bătut ducaţi, şi de argint. Ducaţii de aur valorau între 10—12 lei de argint; iar ducaţii de argint valorau între 4—6 lei de argint.

www.dacoromanica.ro

spahii; şi mai era dator la bancherii Ţarigradului aproape o sută de mii de ducaţi, împrumutaţi ca să poată căpătă bunăvoinţa dregătorilor turci.

Cu sufletul sugrumat de mâhnire, fu nevoit să împlinească toate legămintele făcute.

Înţelegerea cu Creştinii. — In această vreme, sultanul supuse *Ungaria* şi o prefăcu în paşalâc turcesc. Creştinii încercară să scoată pe *Turci* din *Buda*, dar nu isbutiră. *Petru* se înţelese cu ei pe subt ascuns spre a le veni într'ajutor, însă nu putu să le fie de nici un folos, căci desbinarea căpeteniilor Creştinilor era prea mare.

Tot restul domniei, Rareş se trudi să-şi recapete cetăţile avute odinioară în *Ardeal*, dar încercările lui rămaseră zadarnice. El mai călcă Ardealul în câteva rânduri, plecând cu prăzi nenumărate. In cele din urmă, fiind bolnav, se mai linişti în scaunul său, gândind şi la cele sfinte. El clădi şi reînnoi mai multe biserici şi mânăstiri. La 3 Septembrie, 1546, se stinse din lumea aceasta şi fu înmormântat la mânăstirea *Probota*, cea zidită de dânsul. El a cârmuit *Moldova* vreme de 16 ani: în prima domnie, 11 ani; în a doua, 5 ani.

4. URMAŞII LUI PETRU RAREŞ

Câţiva urmaşi răi. — Lui *Rareş* îi urmă la domnie fiul său, *Iliaş*, care se arătă nevrednic de tatăl său. După cinci ani de ticăloasă cârmuire, merse la *Ţarigrad*, unde se dădu 'n legea turcească. In urma lui se perindară mai mulţi domni, cari mai de cari mai nemernici. Dintre aceştia, avu o domnie mai lungă, *Alexandru Lăpuşneanu* cel crud, care stăpâni *Moldova*: vreme de nouă ani în prima domnie, şi aproape patru ani în cea de-a doua.

Ioan vodă cel-Cumplit. — Până la cucerirea *Moldovei* de către *Mihai Viteazul*, mai străluci câteva clipe pe tronul lui *Ştefan-cel-Mare*, viteazul *Ioan* vodă—zis *cel-Cumplit*—, care se dădea drept fecior din flori al lui *Bogdan-Chiorul*. Mamă-sa fusese Armeancă. El se îndeletnicise cu negoţul de pietre scumpe şi alte giuvaericale în *Ţarigrad*. In ce chip, lămurit nu se ştie, dar isbuti să capete semnele domniei Moldovei, fără a fi fost ales de boierii ţării, după obiceiu. Ţara, fiind lipsită de mândria de odinioară, primi şi această umilinţă. Fiindcă boierii nu-l prea aveau la suflet, căută să câştige de partea sa cel puţin poporul de jos. El isbuti se se facă iubit de cei mulţi şi obijduiţi, uşurându-le dăjdiile.

Neînţelegerile cu Turcii.— *Turcii* însă, cernră îndoirea haraciului. *Ioan* vodă fiind venit de curând, iar vistieria ţării fiind secătuită de cei mai înnainte de dânsul, se văzu nevoit, să nu poată împlini cererea turcească; şi nici nu dori să ridice birul poporului, care era destul de sărăcit. Căută să stoarcă ceva dela boerime şi dela preoţii şi monahii moldoveni, dar fără prea mare folos.

Lupta dela Roşcani.— Ca să se poată ţine la domnie, trebuia: ori să dea bani, ori să se războiască cu *Turcii*. El luă hotărîrea cea din urmă. Trimise vorbă sultanului, că nu poate plăti haraciul cerut, şi apoi se pregăti de luptă. Cerù ajutor dela

www.dacoromanica.ro

Cazaci, de oarece cu *Polonii* se pusese rău, din pricină că le prădase *Pocuţia* mai înnainte. Cu oastea căzăcească ce-i venise într'ajutor, prădă ţinuturile turceşti de peste *Dunăre*. Sultanul trimise oştire, să-l aducă la ascultare. *Ioan* vodă se întări cu Cazacii săi şi cu puţina oaste moldovenească ce mai putuse înjghebà, la *Roşcani*, lângă *Prut*, în *Basarabia*, unde fură împresuraţi de Turci mai multe zile.

Moartea lui Ioan vodă. — In cele din urmă, *Ioan vodă* fu nevoit să se predeà, cu legământul că nu i se va face nimic, ci va fi dus la *Ţarigrad*, spre a puteà vorbì cu sultanul; iar *Cazacii* şi *Moldovenii* vor fi lăsaţi liberi, să se întoarcă la vetrele lor. *Turcii* se jurară pe *Coranul* lor, că vor împlinì acest legământ; dar, cum puseră mâna pe el, îl omorîră în chipul cel mai cumplit: puseră patru cămile să 'ntindă în patru părţi de corpul lui viu, aşa că-l rupseră în bucăţi, între zilele de 10 şi 11 Iunie, 1574.

IOAN-CEL-CUMPLIT

Petru-Schiopul. — In locul lui *Ioan vodă cel-Cumplit* fu ridicat la domnie *Petru vodă Schiopul*, care domnì în mai multe rânduri: atât în *Muntenia*, cât şi în *Moldova*. El erà nepot al lui *Petru Rareş*, din fica acestuia, doamna *Chiajna*, soţia lui *Mircea vodă Ciobanul*.

Dela Ioan vodă cel-Cumplit, până la *Vasile vodă Lupul*, timp de şaizeci de ani, avură loc douăzecişiopt de schimbări de domni, cari duseiă ţara şi poporul din rău în mai rău. Ajunsese să se poată urcà pe tronul ţării orice venetic, numai bani şi trecere la *Poartă* să fi avut.

www.dacoromanica.ro

5. VASILE VODĂ LUPUL

Primele cioceniri cu Matei Basarab. — In anul 1634 — la un an după urcarea lui *Matei Basarab* pe tronul *Munteniei* — isbuti să ajungă domn în *Moldova*, *vornicul Vasile Lupu*, boier de țară. Poporul și boierii primiră cu bucurie noua orânduire. Vasile vodă, deși înnainte de a fi ales domn se arătase protivnic *Grecilor* din țară, cum ajunse 'n tron, și el — ca și cei cari domniseră mai înnainte de dânsul—dete locurile de cinste tot boierilor de neam grecesc.

Marea vină a domniei lui Lupu a fost veșnica neînțelegere în care a trăit cu vecinul său, Matei Basarab, pe care voià să-l scoată din tronul Munteniei spre a pune în locu-i pe fiul său, *Ioan*. Luptele ce-au urmat între ei: la *Teleajen* — în 1637, și la *Ojogeni*—în 1639, au adus isbândă lui Matei, dar și mult rău au făcut celor două țări, cari, de-ar fi trăit în prietenie, s'ar fi întărit în fața vrăjmașilor și neamul românesc s'ar fi ridicat, căci amândoi domnii erau pricepuți în cârmuire și cu drag de țara și poporul lor.

VASILE LUPU

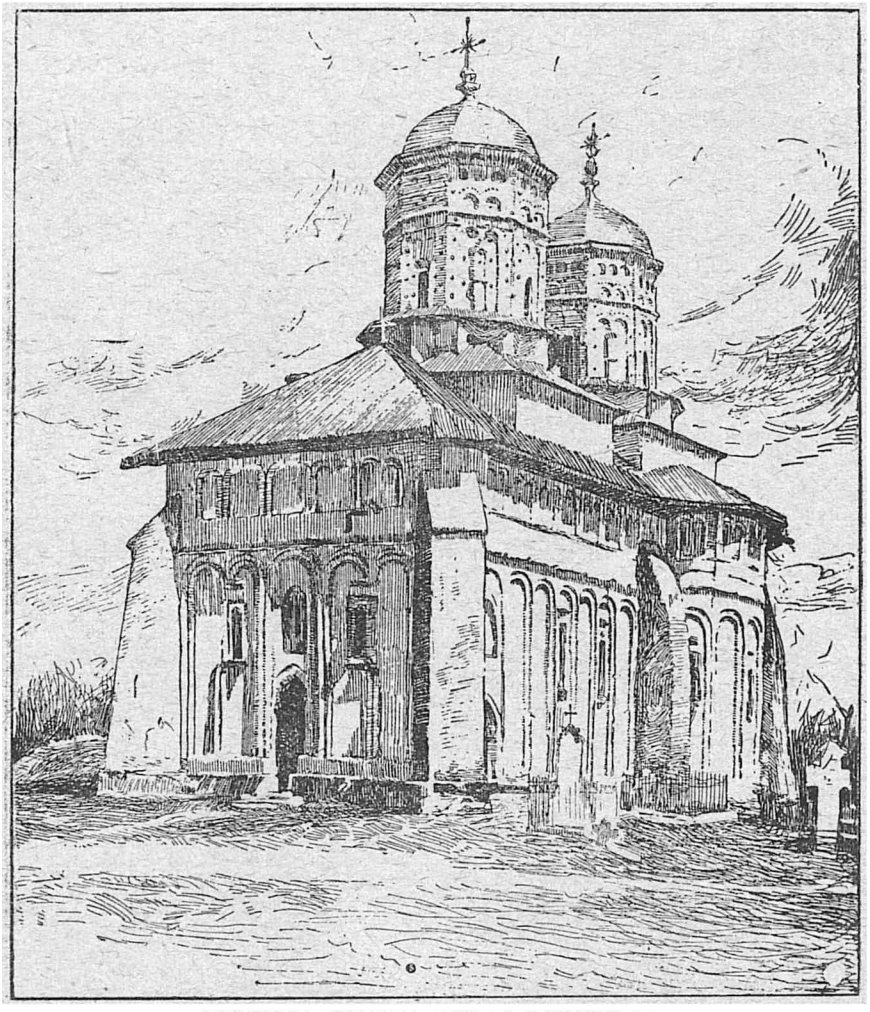
Alte lupte între Moldoveni și Munteni. — Murind fiul lui *Vasile Lupu*, cei doi vrăjmași s'au împăcat și, ca semn al împăcăciunii, *Matei* zidì o biserică la *Soveja*, în *Moldova*; iar *Vasile Lupu* zidì biserica *Stelea* din *Târgoviște*.

Mulți ani fu liniște între cei doi vecini. In acest timp, Vasile avù multe de îndurat cu *Tătarii* și, mai ales, cu *Cazacii*, cari-i prădară țara și-l siliră să-și dea una din fice—pe frumoasa *Ruxandra* —după *Timuș*, fiul hatmanului căzăcesc, deși-i fusese cerută mai

www.dacoromanica.ro

înnainte în căsătorie de *Sigismund*, fratele principelui ardelenesc, *Gheorghe Racoți*, pe care nu-l vroise de ginere, zicând că e de altă lege.

Fiindcă-și arătase gândul de a-și întinde stăpânirea asupra *Ardealului* și *Munteniei*, atât Racoți, cât și Matei: hotărîră scoaterea lui Vasile Lupu din domnie. Ei ridicară în scaunul Moldovei pe *logofătul Gheorghe Ștefan*, la anul 1653. Venind cu ajutor dela

BISERICA STELEA DIN TARGOVIȘTE

Cazaci, Vasile își luă domnia înnapoi, chiar în acelaș an; și apoi porni în *Muntenia* cu oaste moldovenească și căzăcească, să pedepsească pe Matei, pentrucă dăduse ajutor lui Gheorghe Ștefan. Deși nepregătit de luptă, domnul muntean bătu strașnic la *Finta* pe neastâmpăratul său vecin, la 17 Mai, 1653. Apoi porunci ostașilor săi, să-l urmărească până dincolo de hotarele țării. In această

www.dacoromanica.ro

luptă, Matei se alese cu o rană fără leac la picior, din care pricină i se scurtă şi firul zilelor.

Sfârşitul lui Vasile Lupu. — Urmărit de *Gheorghe Ştefan* cu oaste muntenească, Vasile fugi la *Cazaci*. După puţin timp, fiind prins de *Tătari*, fu trimis la *Constantinopol*, unde stete închis în *„Cele şapte turnuri"* vreo şapte ani de zile. Fiind lăsat slobod, el încercă să-şi recapete domnia, dar muri fără a-şi mai fi putut împlini acest vis.

Deşi a avut o domnie turburată, *Vasile vodă Lupul* se îngriji şi de ţară. El zidi şi înnoi o sumă de biserici şi mânăstiri; înfiinţă o tipografie la mânăstirea *„Trei-Ierarhi"* din *Iaşi*, unde se tipăriră o sumă de cărţi în graiul românesc; făcu legi drepte pentru popor; întemeie: sate, şcoale, spitale; şi multe alte lucruri bune săvârşi. Vasile Lupu a domnit nouăsprezece ani. Murind la *Ţarigrad*, trupul său fu adus mai apoi în ţară şi îngropat la *mânăstirea „Trei-Ierarhi"* din Iaşi, cea zidită de dânsul.

6. CTITORIA LUI VASILE-LUPU: BISERICA TREI-IERARHI

O mândrie a Moldovei. — Se pare că *Vasile Lupu*, înnălţând minunata sa mânăstire *„Trei-Ierarhi"* sau — cum i se mai zice — *„Trisfetitele"*, a ţinut să dea *Moldovei* un lăcaş dumnezeiesc, care să poată sta în cumpănă cu vestita mânăstire dela *Argeş*, a lui *Neagoe Basarab*; şi a isbutit!

Pricepere, gust, artă desăvârşită: toate — se vede — s'au întâlnit, când Dumnezeu încolţi în mintea lui Vasile vodă, gândul să înceapă lucrul acestui sfânt locaş. Şi pe dinafară, şi pe dinnăuntru: ochiul este fermecat de atâta bogăţie de podoabe, încât rămâi aiurit, privindu-le.

Din tot aşezământul de altădată al lui vodă Lupu, astăzi n'a mai rămas decât doar minunata biserică a fostei mânăstiri Trei-Ierarhi, a cărei zidire s'a mântuit în anul 1639, fiind sfinţită la 6 Maiu, acelaş an, de către *mitropolitul Varlaam al Moldovei*, scriitorul vestitelor *Cazanii*, folosite prin biserici până în zilele noastre. Odinioară însă, sfântul locaş era un aşezământ mânăstiresc în toată puterea cuvântului. Aveă: chilii pentru călugări, trapeză, clopotniţă cu un ceas uriaş ale cărui bătăi se auzeau la mari depărtări, precum şi zid împrejmuitor. După pisania pusă la clopotniţă, se vede că biserica mânăstirii a fost sfârşită cu un an mai târziu, căci pisania bisericii are leatul 1639, iar a clopotniţei, leatul 1638.

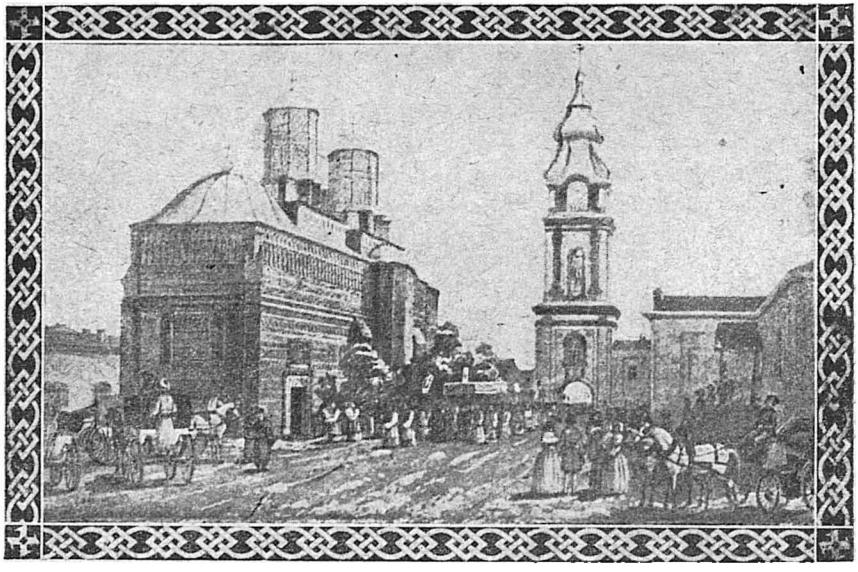
Starea de odinioară a acestui aşezământ. — Din fericire ne-a rămas o descriere a acestui sfânt locaş, făcută în limba arabă, chiar în zilele lui *Vasile Lupu*, de către un oarecare *arhidiacon*, *Paul de Alep*, fiul *patriarhului Macarie al Antiohiei*, care a călătorit în acele timpuri prin ţara noastră.

El spune că minunata mânăstire, închisă de jurîmprejur cu un zid uriaş de piatră, păreà a fi un adevărat castel. Deasupra intrării se ridică turnul clopotelor în care se află ceasornicul oraşului, a cărui maşinărie umpleà aproape o jumătate de odae.

www.dacoromanica.ro

In mijlocul mânăstirii se află sfânta biserică, făcută în întregime din piatră săpată pe dearândul cu tot felul de podoabe, lucrate cu multă măestrie şi cu o pricepere ce întrece orice închipuire. Cele două brâne ce o înconjoară cu feluritele lor cioplituri, o înfrumuseţau şi mai mult. Intrarea în biserică se făceà — ca şi azi, de altfel — prin două uşi lăturalnice, deasupra cărora se află câte-o fereastră zăbrelită.

Apoi ne înşiră zugrăviturile depe pereţi, cu multă amănunţime. Ne spune după aceea, că în lăuntrul bisericii erau mai multe firizi, unde se aflau : mormântul doamnei *Teodosia*, soţia lui Vasile vodă, precum şi mormintele fiilor domnitorului. Descrie, de asemenea, toate podoabele din lăuntru. Nu uită să ne pomenească

MĂNĂSTIREA TREI-IERARHI ÎNNAINTE DE REZIDIRE

despre *Sfânta Paraschiva* ale cărei moaşte se aflau aci, închise într'un sicriu, aduse de domnitor dela *Constantinopol*.

Golurile celor două turle erau foarte înnalte. Intr'una dintr'însele atârnà un policandru mare, poleit cu argint, şi lung de şaisprezece coţi. Toate ferestrele erau zăbrelite.

Altarul erà de o frumuseţe fără pereche. Bolţile cupolei erau astfel împodobite, că nu semănà niciuna cu cealaltă. Aurul şi argintul : erau risipite pretutindeni cu atâta dărnicie, cum numai în poveşti se întâlneşte. In mijlocul bolţei principale se află zugrăvită *Sfânta Fecioară Maria*.

Paul de Alep zice că : nici în *Muntenia*, nici în *Moldova* şi nici în *Ţara Căzăcească* nu crede să mai fie vre-o altă biserică asemănătoare acesteia : atât în privinţa frumuseţii, cât şi în privinţa

www.dacoromanica.ro

meşteşugului cu care a fost lucrată. Sfârşindu-şi descrierea, el zice : „*S'o ţie Dumnezeu în vecii-vecilor ! Amin !*

In cursul vremii avù şi mânăstirea lui Vasile vodă Lupul, multe necazuri de întâmpinat. Astfel, în 1802, în 1821, şi în 1827, avù de înfruntat : şi cutremure, şi foc.

BISERICA TREI-IERARHI DUPĂ REZIDIRE

Starea de astăzi a bisericii Trei-Ierarhi. — Din aşezământul de altădată al lui *Vasile vodă Lupul*, astăzi a mai rămas în picioare numai biserica, rezidită sub domnia regelui *Carol I.* Acest sfânt locaş, după spusele cunoscătorilor, este unul dintre cele mai interesante monumente religioase din întreaga Europă : atât prin arta

www.dacoromanica.ro

pe care ne-o înfăţişează, cât şi prin neînchipuita bogăţie de săpături în piatră, îmbinate cu atâta gust şi meşteşug, încât, cu adevărat râmâi uimit, privindu-le. Nicăieri şi 'n nici o vreme nu se mai găseşte un astfel de monument, în care, feluritele împerecheri de ornamente să întreacă frumosul cu prisosinţă. Dela temelie şi până 'n vârful turlelor, toată pietrăria este acoperită cu feldefel de sculpturi minunate, cari nu seamănă unele cu altele.

Am spus că Vasile vodă, par'că a căutat să întreacă pe *Neagoe-Basarab*. El a isbutit să lase celor de după dânsul un monument care-i va nemuri numele, cât va fi suflarea românească pe pământ.

Atât podoabele din afară, cât şi cele din lăuntru : sunt de o bogăţie nespusă. Stilul sau gustul bizantin se îmbină de minune cu cel german.

Lăuntrul bisericii e tot atât de vrednic de mirare, ca şi părţile din afară. In cel mai mic colţişor se vede grija frumosului. Bogăţia şi minunata chibzuire a podoabelor e fără pereche. Totul îţi vorbeşte de strălucirea vremurilor în cari a fost clădită. Picturile depe pereţi ; icoanele minunate, lucrate cu un meşteşug desăvârşit — mare parte — numai în mozaic ; uşile de bronz cu uimitoarele lor săpături, frumoşii stâlpi de marmoră ; pietrele mormântale de marmoră neagră ; ferestrele clădirii cu geamurile lor colorate, înfăţişând chipuri sfinte ; bogăţia de podoabe şi minunata alcătuire a mormântului *Sfintei Paraschiva*, cu firida lui împodobită cu vederi lucrate în cel mai ales mozaic, ce înfăţişează întâmplări din viaţa sfintei, care acum se află aşezată vremelnic la mitropolia din *Iaşi* ; policandrele şi candelele aurite, stranele de bronz verde ; tâmpla cea fără pereche de frumoasă ; în sfârşit, tronurile regale, scaunul episcopal, policandrele, candelele, şfeşnicele, inconostasul şi tot celălalt mobilier — lucrate, toate, din bronz aurit, cu podoabe de fildeş şi smalţuri : privindu-le, te fac să crezi că te afli, nu într'un locaş omenesc, ci, într'un locaş pe care numai mintea ţi l-ar puteà plăsmui, într'un locaş într'adevăr dumnezeiesc !

In urma cutremurelor şi incendiilor cari au trecut peste acest măreţ monument religios românesc, răposatul rege *Carol I*, înţelegând neasemuita valoare a lucrării săvârşită de Vasile Lupu, a hotărît restaurarea ei, de care s'a ocupat foarte de aproape. Lucrările s'au început la 1882, când întreaga clădire a fost dărâmată până în temelii şi refăcută din nou, aşezându-se iarăşi piatră cu piatră, spre a puteà fi înlocuite cele stricate de vreme. Cheltuelile de restaurare s'au ridicat atunci la 1.910.000 lei, ceea ce ar veni, în valoarea de azi a banului, cam aproape o sută de milioane lei.

Pisania şi inscripţiile depe zidurile bisericii. — Socotesc vrednice de cunoscut cele scrise de cei ce s'au îngrijit de acest sfânt locaş, şi nu mă pot opri de a le trece aci :

Pisania rămasă dela *Vasile vodă Lupul*, şi scrisă în slavoneşte zice :

„*Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului, şi cu săvârşirea sfântului*

www.dacoromanica.ro

Duh. Iată, eu, robul stăpânului, Domnului Dumnezeului şi Mântuitorului nostru, Iisus Christos, şi închinător al Troiţei, Io Vasile voivod, cu mila lui Dumnezeu domn ţării Moldovei, şi cu doamna noastră, Teodosca, şi cu dăruiţii de Dumnezeu copii: Ioan voivod, şi Maria, şi Ruxandra, zidit-am această sfântă rugă în numele sfinţilor Trei-Ierarhi: Vasilie-cel-Mare, Grigorie Cuvântătorul-de-Dumnezeu şi Ioan Gură-de-Aur. Şi s'a sfinţit cu mâna arhiepiscopului Varlaam la 7147, Mai 6 [1])".

Inscripţia cu litere latine şi 'n graiul românesc, pusă cu prilejul restaurării, deasupra intrării, în tinda bisericii, sună astfel:

„Noi, Carol I, domn şi rege al României, întru mărirea şi lauda Atotputernicului Dumnezeu, a cărui cerească binecuvântare s'a revărsat asupra pământului şi poporului românesc în curgerea celor treizecişiopt de ani ai domniei noastre şi întru veşnica pomenire: a noastră, a augustei noastre soţii, reginei Elisaveta şi a în Domnul răposatei noastre fice, Maria, a principelui moştenitor, Ferdinand al României, şi a soţiei sale, Principesei Maria, a pruncilor lor: Carol şi Nicolae, Elisaveta şi Maria, precum şi a tuturor urmaşilor noştri şi a întregului neam românesc: clădit-am din nou această sfântă biserică, cu hramul sfinţilor Trei-Ierarhi: Vasilie-cel-Mare, Grigorie Cuvântătorul-de-Dumnezeu şi Ioan Gură-de-Aur, urmând întocmai clădirea de odinioară, ridicată de Vasile voevod, domnul Moldovei în anul mântuirii 1639, şi sfinţită în 6 Mai al aceluiaş an, sub păstoria mitropolitului Varlaam."

„Astăzi, în 3 Octombrie, 1904, fiind noi faţă, cu întreaga noastră familie, împreună cu marii dregători ai statului şi meşterul arhitect Andreiu Lecomte du Nouy, s'a sfinţit din nou acest locaş de rugăciune şi mântuire, de către mitropolitul Moldovei şi Suceavei, Partenie Clinceni."

„Fie în veci binecuvântat de Domnul, acest adăpost al credinţei, reînnoit de noi, spre lauda strămoşilor şi spre întărirea neamului românesc."

Inscripţia aşezată în altar, în dosul tâmplei, arătând daniile regelui Carol I, făcute bisericii, sună:

„Noi, Carol I, domn şi rege al României, pătruns de evlavie şi râvnă pentru drept credincioasa biserică a lui Hristos, hărăzit-am în anul mântuirii 1904, şi al domniei noastre, al treizecişioptulea: catapeteazma, strănile şi odoarele din această sfântă biserică, cu hramul sfinţilor Trei-Ierarhi: Vasilie-cel-Mare, Grigorie Cuvântătorul-de-Dumnezeu şi Ioan Gură-de-Aur, ca prinos adus Impăratului ceresc, care, prin puterea Sa dumnezeiască, a înnălţat regatul României."

Momente însemnate din trecutul mânăstirii Trei-Ierarhi. — Mânăstirea *Trei-Ierarhi* nu este însemnată numai prin neîntrecuta sa valoare artistică, ci şi prin rostul de seamă avut de ea în trecutul religios şi cultural al poporului moldovenesc.

[1]). Leatul sfinţirii bisericii este socotit dela Facerea lumii; dela Naşterea Mântuitorului vine 1639.

www.dacoromanica.ro

Aici a întemeiat *Vasile Lupu*, cam pe la 1641, prima tipografie românească, ajutat de *mitropolitul Petru Movilă al Kievului*, cel mai vestit cap bisericesc al vremii de-atunci [1]). Tot în preajma acestei mânăstiri luă fiinţă prima şcoală de învăţături înnalte — aşa numitul „*Colegiu*" domnesc, alcătuit după felul celui întemeiat de Movilă la Kiev. In tipografia dela Trei-Ierarhi se tipăriră o sumă de lucrări în limba românească, printre cari mai de seamă fură *Cazaniile mitropolitului Varlaam*, tâlmăcite cu multă pricepere. Aci avù loc sinodul Creştinilor ortodocşi din *Răsărit*, ţinut la 1642, împotriva propagandei *Calvinilor*, sinod care ţinù trei luni încheiate. Tot aci fu hirotonisit un patriarh al *Ierusalimului*, anume *Paisie*.

Strălucirea ei fu întunecată cât dură negura fanariotă peste cuprinsul ţărilor române, când, şcoala întemeiată într'însa de *Gheorghe Asachi*, la începutul veacului trecut — în 1814 — readuse iarăşi lumina între zidurile mânăstirii lui Vasile vodă. După aceea, la 1828 se înfiinţă tot aci, şcoala numită „*Vasiliană*" cu clase: primare, normale şi gimnaziale.

Şi câte alte întâmplări de seamă, pierdute în negura uitării, nu s'au petrecut aici, fapte şi întâmplări de mare însemnătate pe vremuri, ca, de pildă: căsătoriile fiicelor lui Vasile vodă, închinarea la moaştele *Sfintei Paraschiva*, a ţarului *Petru-cel-Mare*, venit la *Iaşi* în timpul lui *Dimitrie Cantemir*, la 1711; şi multe altele!

Deci, cu adevărat putem zice că, la umbra turnurilor bisericii şi a strălucitoarei cruci s'au zămislit faptele de seamă ale trecutului nostru, întărind sufletele strămbunilor: să lupte, să învingă, să treacă în veşnicie, lăsându-ne nouă o frumoasă şi înfloritoare moştenire: *întreg pământul ţărilor locuite de ei!*

6. NEAMUL CANTEMIREŞTILOR

Frământări pentru domnie. — După moartea lui *Vasile Lupu* se începură iarăş lupte şi frământări grozave pentru domnie între numeroşii râvnitori la tronul *Moldovei*. Vreme doar de cincizeci-şiopt de ani, adică până la *Năvala fanariotă*, care în Moldova a început mai de timpuriu — la 1711 —, s'au petrecut *douăzecişişapte* de schimbări la cârma ţării. Printre voivozii cari s'au perindat pe tronul Moldovei în acest timp, au fost oameni: şi buni; dar au fost unii, şi foarte răi. Intre cei vrednici de pomenit sunt şi voivozii din *neamul Cantemireştilor*.

Constantin Cantemir. — Intâiul pomenit în cartea trecutului nostru e *Constantin Cantemir*, care a domnit vreme de opt ani, între 1685 şi 1693. S'a purtat bine cu boierii, şi a căutat să aducă îndreptări şi ţării, pedepsind aspru toate ticăloşiile. In legăturile lui afară din ţară, se plecă mai mult spre *Nemţi* decât spre *Turci*. In vremea sa, ţara a fost călcată în câteva rânduri de *Poloni*.

Din neamul Cantemireştilor s'a tras şi *Antioh* vodă, fiul lui Con-

[1]). Vezi portretul şi biografia mitropolitului *Movilă* în „*Cartea marilor Români*" din cuprinsul acestei lucrări.

www.dacoromanica.ro

stantin Cantemir. Acesta a domnit în două rânduri fără mare folos pentru ţară.

Dimitrie Cantemir. — In sfârşit, cel mai vrednic dintre toţi a fost *Dimitrie Cantemir*, fiul cel mai mic al lui *Constantin Cantemir*. Vrednicia lui nu e isvorîtă din priceperea şi meritele unei domnii lungi şi fericite, căci n'a domnit decât vreo opt luni — din Noembrie, 1710, până în Iunie, 1711,—ci din neasemuita sa deşteptăciune. El a fost unul dintre cei mai învăţaţi oameni din timpul său, din întreaga *Europă*. *Ştia bine, să scrie şi să vorbească limbile: turcă, persană, arabă, franceză, italiană, greacă, rusă şi poloneză;* de asemenea, *limbile vechi: elena, latina şi slavona;* şi, bineînţeles, *limba românească*. El a scris o sumă de lucrări de mare valoare şi era cunoscut şi preţuit de toată lumea învăţată din acele vremuri.

DIMITRIE CANTEMIR

Ultimele frământări ale domniei lui Cantemir. —Ca domn, *Dimitrie Cantemir* nu are altă însemnătate, decât că încheie şirul domnitorilor pământeni, aleşi de norod. După el începe stăpânirea grecească, cea de jalnică amintire, însoţită de năvala *Fanarioţilor din Ţarigrad*.

Cantemir a fost nevoit să părăsească tronul, pentrucă în războiul dintre *Ruşi* şi *Turci*, petrecut în zilele sale, a luat partea Ruşilor. Aceştia, fiind biruiţi la *Stănileşti*, în judeţul *Fălciu*, nu putură susţine în tron pe voivodul moldovean. Cantemir abia se putù strecurà în *Rusia*—ascuns în butca împărătesei *Ecaterina*—, căci Turcii vroiau să-l răpună cu orice preţ, pentru necredinţa lui.

El trăi tot restul vieţii sale în ţara rusească, unde se sfârşi la 1723, în vârstă de cincizeci de ani, ros de dorul patriei sale.

www.dacoromanica.ro

STAREA POPORULUI MOLDOVENESC PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

1. VIAŢA POLITICĂ ŞI OBŞTEASCĂ A MOLDOVENILOR

Pe vremea năvălirii Barbarilor. — *Românii* din *Moldova* au avut de înfruntat urgia *Barbarilor* ce-au potopit pământul străbun, mult mai de timpuriu decât cei din *Muntenia*. *Romanii* au fost nevoiţi, din pricina năvălirii neamurilor sălbatece venite dinspre *Răsărit*, să se retragă din cuprinsul Moldovei cu mult mai înnainte de părăsirea *Daciei* la porunca împăratului *Aurelian*. Din această pricină, urmele civilizaţiei romane sunt mai puţin numeroase prin părţile moldovene, ca 'n restul ţării.

Lăsaţi la voia întâmplării, *Moldovenii* s'au răsboit cu nevoile, cum au putut. In tot lungul năvălirii Barbarilor, ei au îndurat greutăţi de neînchipuit. Dacă ar fi avut de înfruntat unul sau două neamuri sălbatece, amarul lor ar fi fost mai uşor; căci, unele neamuri barbare, cum, de pildă, *Hunii*, după ce veneau cu furie şi prăpăd grozav, şi supuneau puterii lor pe cei ce le ieşiau în cale, apoi se potoleau, mulţumindu-se cu plata unui tribut dat mai mult în grâne şi lucruri de-ale hranei. Răul a fost că peste întinsul pământului strămoşesc s'au perindat atâtea seminţii sălbatece, cum nici o altă ţară din *Europa* n'a văzut. Abia se potoleau unii, şi alţii răsăriau în loc, de unde nici cu gândul nu-ţi dădeai. Ii lăsau unii de istoviţi, şi alţii în spinare le cădeau. Vai de bietul Creştin! Numai ascunzişurile codrilor şi întunecimile peşterilor ne-ar puteă povesti viaţa de odinioară a străbunilor noştri! Totuşi, luptându-se cu greul nevoilor, înfruntând restriştile vremurilor: ei isbutiră să răsbească prin toate încercările revărsate de împrejurări peste capul lor şi, cu ajutorul oştilor ardelene, conduse de viteazul voevod maramureşan, *Dragoş*, scuturară jugul stăpânirii tătărăşti, punând temelia Moldovei la anul 1343, ca stat atârnător — pentru puţin timp —de regii *Ungariei*.

Intocmirea statului moldovenesc. — Ca şi 'n *Muntenia*, tot astfel şi 'n *Moldova*: capul şi stăpânitorul ţării erà *voivodul*, adică domnitorul, care aveà puteri nemărginite asupra supuşilor săi. Voivodul erà conducătorul oştirii în timp de răsboi. El aveà subt ascultarea sa pe *cnezi* sau *chinezi*, cari erau căpeteniile ţinuturilor din cuprinsul voivodatului — ceva asemănător judeţelor din zilele noastre. Cneazul erà cârmuitorul şi judecătorul locuitorilor din cuprinsul său. El aveà şi însărcinarea de *perceptor*, căci adună *dăjdiile* sau birurile puse de stăpânire. Capul satului erà ales cel mai bătrân şi mai înţelept dintre sătenii fruntaşi. Acesta, împreună cu un sfat ales de locuitorii satului — ceva asemănător *juraţilor* de astăzi, erà şi împărţitorul dreptăţii. Când împricinaţii nu se mulţumiau cu judecata sătească, mergeau la cneaz să le facă dreptate; şi, dacă nici judecata acestuia nu li se părea

www.dacoromanica.ro

dreaptă, mergeau chiar la voivod, a cărui hotărîre erà cea depe urmă, şi care trebuià să fie împlinită, oricum ar fi mulţumit sau nemulţumit pe împricinaţi.

Divanul sau sfatul domnesc. — Oricât de nemărginită erà puterea domnului asupra supuşilor săi, totuşi, în judecăţile şi hotărîrile sale, căutà să se sfătuiască şi el cu fruntaşii ţării, cari alcătuiau aşa zisul *divan domnesc*, din care făceau parte: mitropolitul, episcopii şi boierii cei mari ai ţării. Drepturile şi îndatoririle acestui divan erau orânduite după obiceiurile rămase din vechime; nu erau statornicite prin vre-o lege scrisă. Pe lângă pricinile mai de seamă, cari erau judecate de domnitor împreună cu sfetnicii săi, divanul aveà căderea să aleagă pe domnitorul ţării, dintre urmaşii celui apus din domnie. Toţi fiii fostului domnitor, născuţi din căsătorii legitime, sau din flori, aveau dreptul de moştenitori ai părintelui lor; însă numai acela se urcà pe tronul domnesc, care erà ales de divanul ţării. In deobşte, erà ales fiul mai mare, ieşit din căsătorii legitime; şi numai în lipsă de fii legitimi, erau aleşi dintre cei născuţi din flori. Dacă viţa domnească erà stinsă cu totul — în linie bărbătească —, atunci divanul puteà încredinţà domnia ţării, altora: rude apropiate cu casa domnească, sau chiar streini de familia fostului domnitor.

Deşi puterea domnului erà nemărginită, simţul creştinesc şi bunele orândueli moştenite din strămoşi îl făceau să ţie seamă de hotărîrile divanului. Insă, şi părtaşii sfatului domnesc se fereau a da hotărîri pe cari şi-ar fi dat seama, că vodă nu le-ar împărtăşi. De altfel, când domnitorul bănuià că divanul n'ar da, în vre-o împrejurare oarecare, o hotărîre după dorinţa sa, nici nu-şi mai întrebà sfetnicii; ci porunceà să se facă lucrurile aşa, după cum îi erà vrerea, căci el erà stăpân pe viaţa şi averea supuşilor săi. Pe cine voià îl boiereà, procopsindu-l cu moşii; după cum, pe cei pe cari nu-i aveà la inimă, îi despuià de averile lor: fie surghiunindu-i la vre-o mânăstire, fie chiar trimiţându-i pe lumea cealaltă. El se amestecà şi'n trebile bisericeşti, întărind sau scoţând din dregătorii pe cei cari împlineau vre-o sarcină în conducerea sfintei biserici. Doar de darul preoţesc nu-l puteà lipsi pe cel desbrăcat de puterea de care se bucurà în sânul bisericii.

Lupte lăuntrice pentru domnie. — Ca să fii stăpânul atotputernic al unui popor, nu este lucru de lepădat! Din această pricină, în cursul vremii, râvnitorii la domnia ţării au fost cu duiumul: unii ridicaţi dintre urmaşii voivodului răposat; alţii, dintre boierii cei mai de seamă ai ţării. Mulţi dintre cei cari nu puteau ajunge la domnie prin voia ţării — adică nu erau aleşi de divan —, căutau sprijin ostăşesc la neamurile vecine: la *Unguri*, la *Poloni* şi — mai târziu — la *Turci*, făgăduindu-le acestora supunere şi haraciuri, cari trebuiau stoarse din sudoarea bietului norod de jos. De multe ori, cel ce râvneà domnia, veneà în fruntea oştirilor streine, cari se răsboiau cu oştile române, conduse de voivodul ţării; alte ori, voivozii cereau sprijinul altui neam vecin, căruia — la rândul lor — îi făgăduiau supunere, şi se'n-

www.dacoromanica.ro

cingeau lupte între oştirile celor două naţii streine, în cari luptau—unii împotriva altora—, şi partizanii români ai celor doi vrăjmaşi, dintre cari unul erá domnitorul ţării, iar celălalt, râvnitorul la tronul ţării. Din toate aceste lupte şi frământări sterpe aveá de suferit mai mult norodul de jos, care trebuiá să îndure jaful şi asupririle: când ale uneia, când ale celeilalte tabere.

Câteva boierii de seamă. — Niciunul dintre boierii vremurilor noastre nu se poate făli c'ar fi boier născut din tată 'n fiu, încă dela *Facerea lumii*. In cursul vremii, mulţi opincari, pentru credinţa arătată domnitorilor, sau pentru vitejia dovedită în răsboae, ori pentru cine ştie ce pricină judecată de voivozi ca fiind vrednică de răsplată: au fost ridicaţi în ranguri boiereşti şi dăruiţi cu moşii, potrivit meritului faptei lor. Toţi boierii şi dregătorii ţării erau scutiţi de dări către stăpânire; în schimb însă, erau îndatoraţi să ieá parte la răsboae cu toţi oamenii lor, a căror întreţinere cădeá în sarcina lor.

Cei mai de seamă boieri sau dregători ai ţării erau:

1. *Marele logofăt* sau păstrătorul pecetiei domneşti — un fel de prim-ministru şi ministru de interne din zilele noastre. El întocmiá cărţile domneşti şi le întăreá cu pecetia de ceară. Erá totdeodată şi preşedintele divanului.

2. *Marele vornic* — în Moldova, începând din veacul al 15-lea, au fost doi şi mai apoi trei vornici: unul al *Ţării-de-Jos*, altul al *Ţării-de-Sus*, iar al treilea al *Sucevei*. Aceştia erau judecătorii cei mai de sus ai poporului — un fel de miniştrii de justiţie.

3. *Marele vistiernic* sau vistierul, însărcinat cu treburile băneşti, cu buna orânduire a veniturilor şi cheltuielilor ţării — un fel de ministru de finanţe din zilele noastre.

4. *Marele postelnic* sau omul de casă al domnitorului. Ingrijeá de palatul domnesc şi de odaia de culcare a domnului. El erá păstrătorul hârtiilor domneşti şi cel ce ţineá legături scrise cu neamurile streine. Erá un fel de ministru al palatului din zilele noastre.

5. *Marele paharnic*, aveá grijă de băuturile ce se aduceau la masa domnitorului, din care gustá el, cel dintâi.

6. *Marele stolnic*, îngrijeá de mâncările rânduite pentru masa domnească; el aveá pe seamă cămările şi hambarele domneşti.

7. *Marele comis* sau îngrijitorul grajdurilor şi herghelilor domneşti, aveá şi sarcina de a pregăti părăzile şi petrecerile domneşti.

8. *Hatmanul* sau *marele portar al Sucevei*, erá şi comandantul oştirii moldoveneşti — cam ceea ce erá *marele spătar* în *Muntenia*.

Aceşti mari boieri, împreună cu mitropolitul şi episcopii ţării, alcătuiau *divanul domnesc*.

Pe lângă boierii mai sus pomeniţi, mai erau:

9. *Pârcălabii* sau căpeteniile cetăţilor cu ţinuturile din jurul lor.

10. *Starostele de Cernăuţi* sau căpitanul ţinutului Cernăuţi; precum şi o sumă de alte boierii mai mici.

Oastea ţării. — Tot ca şi *Muntenia*, tot astfel nici *Moldova* nu aveá o armată regulată, permanentă. De altfel, nici popoarele vecine nu erau mai pre sus de ţările române în această

www.dacoromanica.ro

privinţă. In vremuri de primejdie, toată suflarea bărbătească, în stare de a se puteà luptà, porneà în cete-cete, să 'ntâmpine pe duşman şi să-l arunce înnapoi, de unde-a venit, ori să-l nimicească.

Aceste *cete* de ostaşi erau de cinci feluri:

1. *Cetele curtenilor* sau boierilor dela curtea domnească, numiţi şi *viteji* — se înarmau şi se întreţineau pe cheltuiala lor. Aceştia alcătuiau cavaleria oştirii.

2. *Cetele boierilor dela ţară, ale mânăstirilor şi episcopiilor*, cari, de asemenea luptau pe cheltuiala lor. Uneori, mânăstirile şi episcopiile au fost scutite de oştire; boierii însă, nu. Cei cari ar fi lipsit dela chemarea domnului, ar fi dat dovadă de trădare; şi, pe lângă luarea averilor, ar fi fost: ori ucişi, ori trimişi în surghiun la vre-o mânăstire.

3. *Cetele pârcălabilor şi staroştilor*, alcătuite: din strejerii cetăţilor, din târgoveţi, precum şi din sătenii cari locuiau pe pământurile acestor cetăţi. Pe lângă leafă, aceştia primiau şi arme dela stăpânire. Tot dintre aceste cete făceau parte şi *cnezii* satelor domneşti.

4. *Cetele târgoveţilor* din oraşele fără cetăţi, alcătuite din oameni de toate meseriile, precum şi din locuitorii pământurilor atârnătoare de aceste oraşe.

5. *Cetele leşegiilor sau mercenarilor*, alcătuite din soldaţi streini de neamul nostru, plătiţi cu bani. Acest soi de armată a fost folosit de puţini domnitori şi în prea puţine împrejurări. Ei, pe lângă plată, se dedeau la jafuri, pârjolind pământul pe unde treceau.

Mai multe cete de oşteni alcătuiau un *pâlc* sau o *strajă*. Pâlcul erà o unitate militară formată cam din vre-o mie de oameni, sub comanda unui boier. Intreaga oaste erà condusă de domnitor sau de unul dintre oamenii săi de încredere, boier încercat în vitejie şi credinţă.

Armele de luptă erau dintre cele ce puteau da măsura isteţimii şi îndrăsnelii ostaşului. Pentru lupta de departe foloseau: *arcul şi săgeţile*; iar mai târziu: *flinta cu cremene* şi *tunul* — la început de lemn de cireş — ca asvârlitor de pietre, mai apoi de oţel — ca asvârlitor de ghiulele. Pentru lupta corp la corp foloseau: *ghioaga* şi *toporaşul*.

Orânduiala cetăţilor şi oraşelor. — Orăşenii sau târgoveţii erau locuitorii oraşelor şi cetăţilor. Ei se îndeletniceau mai mult cu negoţul şi meseriile — ca şi în zilele noastre.

Mai marii cetăţilor moldoveneşti erau *pârcălabii*, în mâinile cărora se aflà toată conducerea civilă şi militară a locuitorilor cari ţineau de cetate. Oraşele erau ocârmuite de câte un sfat, alcătuit din şase până la doisprezece *pârgari* sau sfetnici — după însemnătatea oraşului. In fruntea acestora se aflà ca preşedinte *şoltuzul* — un fel de primar, numit în *Muntenia, judeţ*.

Meseriaşii erau împărţiţi în *bresle*, după meşteşuguri. In fruntea fiecărei bresle se aflà câte un *staroste* — om mai în vârstă şi mai cu dare de mână, ales dintre meşteşugarii breslei.

Locuitorii satelor. — Sătenii sau locuitorii satelor erau de două feluri: unii, *liberi*; alţii, legaţi de pământul sau moşia pe care

www.dacoromanica.ro

se aflau. Cei liberi sau neatârnători de nimeni, cari în *Muntenia* se numiau *moşneni*, în *Moldova* erau numiţi *răzeşi*. Ei aveau moşioarele lor şi n'aveau îndatoriri, decât numai faţă de domnitor.

Sătenii robiţi sau legaţi de pământ, cari în Muntenia purtau numele de *rumâni* — în Moldova se numiau *vecini*. Ei erau robii boierilor pe moşia cărora munceau şi n'aveau voie să se strămute depe o moşie pe alta. Din produsul muncii lor, dădeau dijmă stăpânului moşiei pe care locuiau.

Mai prejos de toţi erau *Ţiganii*, cari trăiau în cea mai ticăloasă stare. Aceştia au venit în *Europa*, tocmai din *India*, odată cu *Tătarii* — ai căror robi erau; şi s'au împrăştiat pretutindeni. Ei au trăit la noi în stare de robie, locuind în *sălaşe* sau *bordeie*, prin ţigănii: boiereşti, mânăstireşti sau domneşti. Unii pribegeau din loc în loc — ca şi azi — şi erau numiţi *lăieţi*. Aceştia ciordeau de svântau pământul pe unde treceau.

Indeletnicirile locuitorilor. — Indeletnicirile de căpetenie ale locuitorilor dela sate erau: *munca pământului*, *podgoritul* şi *creşterea vitelor*. Unii se ocupau cu *albinăritul;* cei dela baltă, cu *pescuitul;* iar cei din ţinuturile păduroase — şi, pe atunci, mai tot cuprinsul românesc erà acoperit cu păduri — se îndeletniceau şi cu *lucrarea lemnului*.

Negoţul se făceà mai ales prin *oboare* şi pe la *bâlciuri*, cari se ţineau în localităţile mai însemnate, şi erau mult mai dese ca'n zilele noastre. Acolo îşi aduceau ţăranii produsele muncii lor; iar negustorii, mărfurile cumpărate de prin ţări streine. Principalele locuri pe unde intrau şi ieşiau mărfurile din ţările române erau: *Cetatea-Albă* pentru *Moldova*, şi *Brăila* pentru *Muntenia*.

Monedele folosite la vânzări şi cumpărării erau: unele bătute de domnitorii ţării, din argint — numite *ducaţi*; altele, de aramă — *banii*; şi cele mai multe erau intrate la noi de prin ţările vecine, ca: *galbenii*, *fiorinii*, *talerii*, şi altele.

Pentru măsurarea, atât a capacităţilor, precum şi pentru greutăţi, foloseau: *ocaua*, *baniţa* şi *chila*.

Dările nu erau prea împovărătoare la început. Locuitorii, erau îndatoraţi să lucreze la zidiri de cetăţi, faceri de poduri şi altele; precum şi la rechiziţii pentru trebuinţe neprevăzute. Pentru feluri te greşeli erau puşi la gloabă sau amendă. Singurele dări plătite de ţărani erau: *birul* pentru *haraciu* — luat de stăpânire; şi *zeciuiala* sau *dijma* din roadele lor — luată de stăpânul moşiei.

Viaţa obştească. — Viaţa sau traiul obştesc erà cu mult înnapoiat, faţă de vremurile noastre, din pricina lipsei de învăţătură a poporului. *Graiul*, *datinele* şi *portul străbun*: s'au păstrat datorită firii statornice a ţărănimii române. Domnitorul şi toţi ceilalţi fruntaşi de mai târziu ai norodului: maimuţăreau mai mult pe streini.

Judecarea pricinilor nu se făceà după legi scrise, ci după rânduieli judecătoreşti rămase din moşi-strămoşi, numite: *obiceiul pământului* sau *datină*. La judecăţi erà îngăduită şi aducerea de martori. Şi acel împricinat câştigà, care aveà un număr mai mare de martori. Nimănui nu-i mai erà îngăduit să înceapă aceeaş judecată subt oblăduirea aceluiaş domnitor. Pe vremuri

www.dacoromanica.ro

era folosită şi pedeapsa cu moarte. Dacă cineva săvârşeà o crimă, puteà scăpà de pedeapsă plătind despăgubiri reclamanţilor. Boierii erau răspunzători de crimele săvârşite pe moşiile lor, pe cari le pierdeau, dacă nu aflau pe ucigaş la vreme.

Moşiile se vindeau mai întâi rudelor de sânge ale celui ce stăpânise moşia mai înnainte; şi numai în lipsă de cumpărători dintre neamuri erau vândute altora.

Prin căsătoria cu o *Româncă*, un strein deveneà *Român*.

Cam acestea ar fi mai vrednice de ştiut despre viaţa dinnainte de robia fanariotă, a străbunilor noştri. Acum, să vedem ce urme au lăsat luminătorii veacurilor trecute asupra stării culturale a poporului moldovenesc.

2. MIŞCAREA CULTURALĂ DIN MOLDOVA PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOŢILOR

Primele semne culturale în Moldova. — Boala de care a suferit cultura poporului în *Ţara-Românească* — slavonismul —, a stăpânit tot cu atâta putere şi cultura moldovenească. Aceeaş luptă, care s'a dat în *Muntenia* între limba greacă şi cea slavonă, s'a dat şi'n *Moldova*. Această luptă a priit limbii româneşti, care s'a trezit la viaţă, cerând să dovedească tuturor, că şi ea poate fi folosită: atât în slujba bisericească, precum şi'n scriere, şi'n cărţi, şi orişiunde. Pornirea temeinică spre o cultură românească se face cam în a doua jumătate a veacului al 16-lea.

Un început de mişcare culturală întâlnim încă din vremea lui *Alexandru-cel-Bun*, care înfiinţase la *Suceava* o şcoală de învăţături înnalte, în care profesorii îşi ţineau lecţiunile în *latineşte* şi *elineşte*. Având nevoie de preoţi şi de cărţi bisericeşti, domnitorul cerù patriarhului bulgar din *Ohrida-Macedonia*, să-i împlinească aceste lipsuri. Drept răspuns, patriarhul îi trimise preoţi şi cărţi slavoneşti, punându-se astfel începutul influenţei slavone şi în Moldova. Dacă printre limbile de învăţământ ar fi fost şi cea românească, literatura noastră cea veche ar fi fost poate tot aşa de bogată şi aleasă, ca şi a celorlalte popoare de neam latin: *Francezii*, *Italienii*, *Spaniolii*, şi celelalte.

De asemenea, dovedeşte un interes deosebit pentru cultură — însă nu pentru cea românească —, *Iacob Eraclid* voivod, supranumit şi *Despotul*, care a domnit între 1562—1564. Acesta înfiinţă o şcoală de învăţături înnalte — un fel de universitate — la *Cotnari*, pe care o puse sub conducerea unui neamţ din *Saxonia*, anume *Iohann Sommer*, cu gândul de a înlesni pătrunderea credinţei protestante în popor. Tot la Cotnari înfiinţă şi o bibliotecă vestită pe acele vremuri. Învăţătura se dădeà la această şcoală în limbile: *latină*, *greacă şi slavonă*. Graiul românesc erà socotit vrednic să fie vorbit numai de oamenii de rând. Şcoala lui Eraclid fu desfiinţată curând, datorită stăruinţei clerului ortodox, care se temeà de înrâurirea ei asupra poporului.

In timpul lui *Vasile Lupu* luă fiinţă *Academia* întemeiată de dânsul la mânăstirea *Trisfetitele* sau *Trei-Ierarhi*, din *Iaşi*, unde

www.dacoromanica.ro

învăţătura se dădeà în limba greacă, alături de care erau îngăduite şi limbile : latină, slavonă, şi — în sfârşit — cea română. De asemenea se îngăduise călugărilor greci de prin mânăstirile cele mari, să deschidă cursuri de literatură şi învăţătura grecească, pentru feciorii de boieri.

Pe lângă şcolile pentru învăţături înnalte, se mai aflau şcoli în cari cei dornici puteau căpătà primele cunoştinţe ale scrisului şi cetitului : prin mânăstiri, pe lângă bisericile domneşti, prin târguri şi oraşe, şi chiar prin unele sate mai mari. O şcoală sătească, la care a învăţat carte chiar *Ştefan Tomşa*, domnul Moldovei, a fost la *Rădăşeni* în jud. *Suceava*.

Pătrunderea influenţei greceşti în Moldova. — Câtă vreme, graiul slavon răsună în bisericile moldoveneşti, nici vorbă nu putù fi despre o cultură naţională românească. Ca şi'n *Muntenia*, tot astfel şi'n *Moldova*, limba slavonă avù de înfruntat înrâurirea limbei greceşti, adusă în ţările române de *Grecii* cari împrumutaseră cu bani sau sprijiniseră cu trecerea lor pe domnitor la *Ţarigrad*, spre a căpătà tronul ţării. Astfel, încetul cu încetul, numărul Grecilor crescù înspăimântător ; şi, mai dureros ca orice, erà faptul că mai toate slujbele de seamă se aflau pe mâinile lor. Fiecare schimbare de domn aduceà un nou puhoi de venetici din Ţarigrad. Alături de cămătarii greci, începură a năpădì şi călugării greci, cari puseră, treptat-treptat, mâna mai pe toate mânăstirile româneşti, fiind oblăduiţi chiar de domnitorul ţării, ca e se află cu totul în mrejele puhoiului grecesc.

Primele încercări literare moldoveneşti. — Cea dintâi încercare literară moldovenească, veche, cunoscută în zilele noastre, este *scrierea în graiul românesc şi cu litere latine a rugăciunii „Tatăl nostru!"*... publicatì în anul 1573, de către *marele logofăt Luca Stroici*, cu o ortografie foarte asemănătoare celei de azi.

Incurajarea graiului românesc de a-şi pretinde dreptul să fie folosit şi el în trebile obşteşti, porni tot din bisericile şi mânăstirile ţării, adăpostitoarele vieţii sufleteşti şi intelectuale — închinată, în vremurile acelea, mai mult duhului religios. Călugării, adevăraţii cărturari ai ţării şi ai neamului, au fost aceia cari s'au gândit şi la oropsitul grai al poporului de jos. Dintre ei s'au ridicat fruntaşi de seamă, cari au pus la cale tipărirea celor dintâi cărţi religioase în limba românească. Incetul cu încetul, hrisoavele, cărţile de folos bisericesc, poruncile domneşti, zapisele şi celelalte scrieri de folos obştesc, cari se alcătuiau, de obicei, în graiul slavon, începură a fi întocmite : fie numai în graiul românesc, fie în graiul slavon sau grecesc, alături de cel românesc.

Cele dintâi şcoale ale poporului. — Tot în mânăstiri erau pregătiţi viitorii preoţi ai bisericilor din ţară, de către călugării cu ştiinţă de carte, învăţându-i : să scrie, să cetească şi să spună pe de rost rugăciunile folosite la săvârşirea serviciului divin. De asemenea, tot în mânăstiri învăţau carte cei ce doreau s'ajungă *diaci* sau *logofeţi* — un fel de scriitori de cancelarii — pe la marii

www.dacoromanica.ro

boieri sau la curtea domnească. In mânăstiri se copiau manuscrisele folosite la slujba dumnezeiască, înnainte de născocirea tiparului; în mânăstiri s'au scris şi s'au păstrat unele isvoare istorice de cari s'au folosit mai apoi învăţaţii noştri spre a da la ivială trecutul neamului românesc. La *Putna*, locul de odihnă al lui *Ştefan-cel-Mare*, există chiar o şcoală de copişti, în fruntea căreia se află într'o vreme, un oarecare *Kir Spiridon*. Ccle mai multe dintre aceste scrieri s'au păstrat la *mânăstirea Neamţului*, care a fost cel mai de seamă centru cultural al veacului al 15-lea. Această mânăstire, înfiinţată aproape în acelaş timp cu statornicirea temeinică a domniei *Moldovei*, de către *Petru Muşat* — un unchiu al lui *Alexandru-cel-Bun* —, a fost în fruntea tuturor celorlalte aşezăminte monahiceşti, în ce priveşte întocmirea şi răspândirea scrierilor alcătuite pe vremuri.

Strădania călugărilor de odinioară. — Incă din vremurile depărtate ale paşnicei domnii a lui *Alexandru-cel-Bun*, ne-au rămas minunate cărţi scrise în slavoneşte, în *mânăstirea Neamţu*, cu atâta îndemânare, încât rămâi uimit de meşteşugul şi răbdarea celor ce s'au trudit să le facă. Unele chipuri de sfinţi sunt aşa de meşteşugit lucrate, încât par a fi pictate, cu atâta dragoste şi interes au fost făcute.

Afară de cărţile de folos bisericesc se copiau în această mânăstire şi cărţi cu cuprins felurit: moral şi religios. Astfel: *cazanii*, *omilii* sau cuvântări privitoare la tâlcuirea *Sfintei Scripturi*, *predici*, *tâlcuiri de canoane*, şi altele, erau scrise în numeroase exemplare şi răspândite în mâinile preoţimii şi ale poporului.

Dăniile făcute mânăstirilor de către: domnitori, boieri şi popor, ca: moşii, sate, iazuri cu peşte, mori, vii, prisăci, vămi, şi altele, făceau pe locuitorii sfintelor lăcaşuri — călugării — să nu ducă grija zilei de mâine, aşa că-şi închinau tot timpul acestor preocupări de seamă.

Decadenţa mânăstirilor sub Greci. — Cu vremea, şi, mai ales, după pătrunderea *Grecilor* în mânăstiri, aceste îndeletniciri culturale pieriră, luându-le locul pofta de viaţă îmbelşugată şi dorul nesăţios de arginţi. Născocirea tipografiei la anul 1442, de în veci pomenitul *Ioan Gutenberg*, făcù de prisos o muncă atât de folositoare mai înnainte. Numai în mânăstirile în cari luă fiinţă tipografii, munca pe tărâmul cultural nu încetă.

Mitropolitul Varlaam. — Cea dintâi tipografie moldovenească luă fiinţă la *Iaşi*, în mânăstirea *Trei-Ierarhi*, prin stăruinţa *mitropolitului Varlaam* — care a păstorit între anii 1632—1653 —, şi cu cheltuiala voivodului *Vasile Lupu*.

Varlaam a fost unul dintre cei mai vrednici şi mai aleşi mitropoliţi ai *Moldovei*. Om învăţat şi plecat spre muncă, luptă cu toată osârdiea pentru ridicarea graiului românesc la loc de cinste. El întocmi faimoasa *Cazanie* ce-i poartă numele şi care este întrebuinţată în biserică şi 'n zilele noastre, cu mult folos pentru ascultători. Această lucrare, care cuprindeà o mie de pagini mari, a fost tâlmăcită de el după diferiţi scriitori, şi

www.dacoromanica.ro

poartă numele de: „*Carte românească de învățătură în Duminecile de preste an, și la prasnice împărătești, și la sfinți mari, cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasile, voivodul și domnul țării Moldovei, din multe scripturi tâlmăcită, din limba slovenească, pe limba românească, de Varlaam, mitropolitul de țara Moldovei, în tiparul domnesc, Iași, în mânăstirea Treisfetitele, dela Hristos 1643.*"

Spre a păstră și feri credința ortodoxă a *Moldovenilor*, de credința calvină care amenință să pătrundă din *Ardeal*, unde fusese impusă *Românilor* localnici de către voivodul *Transilvaniei*, *Gheorghe Racoți*, *Varlaam întrunì la Iași un sinod, la care luară parte toți episcopii și arhimandriții — atât din Moldova, cât și din Muntenia —, în frunte cu patriarhul Țarigradului. Acest sobor hotărî scoaterea limbii slavone din biserică și înlocuirea ei cu limba românească.* Cu prilejul acesta, Varlaam întocmi și tipări în Iași, la 1645, „*Răspunsuri contra catechismului calvinesc dela 1642*", care fu urmat de un contra-răspuns al *Calvinilor*. De asemenea mai tipări „*Cele șapte taine*" — carte de legi și canoane bisericești — tot în Iași, la 1644; precum și „*Predicile*" traduse — în unire cu *mitropolitul Teofil al Munteniei* — și tipărite: atât la *Iași*, cât și la *Govora*.

Cea dintâi pravilă moldovenească. — Tot în această vreme, pentru buna îndrumare a dreptății obștești, fu tradus de către *logofătul Eustratie* sau *Istrate* din *Moldova*, din grecește în românește, la 1632, un codice sau carte de legi bisericești. Pân'atunci, judecătorii, în pricinile încurcate, se călăuziseră de *nomocanon* sau adunarea legilor împărătești bizantine, împreună cu canoanele sinoadelor — numite și *codul lui Justinian* sau *Basilicalele* — legi pe cari, fiecare le tâlmăceà după priceperea și capul său. Codicele sau legile lui Eustratie logofătul, numite „*Pravila aleasă*" — lucrare care a rămas netipărită — a slujit la întocmirea cărții de legi, tipărită la Iași, în 1646, sub domnia și din îndemnul lui *Vasile Lupu*: „*Cartea românească de învățături dela pravilele împărătești.*"

Dorul de învățătură românească și râvna pentru învățături mai înnalte. — Cu toate piedicile întâmpinate din partea susținătorilor limbii slavone, și, mai ales, ai limbii grecești, graiul românesc urmă să-și croiască drum din ce în ce mai larg în sufletul și trebuințele obștei românești. Pe măsura scurgerii vremii, dorul de cultură, dorul de lumină, îmboldi pe cei cari-și închinau timpul învățăturii de carte, să nu se mai mulțumească numai cu cetirea și scrierea slavonă sau cu învățarea pe de rost a *Ceaslovului*—sau rugăciunilor ce trebuiesc zise de preot la fiecare oră din zi; a *Octoihului*—sau cartea celor opt glasuri ale cântecelor bisericești rânduite de sfântul *Damaschin*, încă din veacul al șaptelea, pe timp de opt săptămâni; ori a *Psaltiriei* — sau cartea psalmilor alcătuiți de *regele-prooroc David*. Râvna de învățătură merse mai departe. Școlarii începură să-și frământe mintea cu: *Matematicile, Științele naturale*, cu *Medicina, Filosofia, Teologia*, și altele. Românii începură să cunoască lucrările de căpetenie ale celorlalte neamuri și, mai ales, ale *Elenilor vechi* și ale *Romanilor*.

www.dacoromanica.ro

De asemenea începură să-şi cunoască strămunii şi să fie mândrii de obârşia lor.

Mitropolitul Dosoftei. — Spre sfârşitul veacului al 17-lea se ridică în fruntea scriitorilor bisericeşti, *mitropolitul Dosoftei*, care a păstorit între anii 1671—1673, iar a doua oară între 1675—1686. Acesta fu un vrednic urmaş al *mitropolitului Varlaam*. Om foarte învăţat şi cunoscător al mai multor limbi streine, el alcătui o sumă de lucrări de mare însemnătate, pe cari le tipări în tipografia înfiinţată de dânsul la *Iaşi*, cu sprijinul *patriarhului Ioachim* al *Moscovei*.

Pe lângă numeroase lucrări întocmite în alte limbi streine, s'a păstrat din vremea mitropolitului Dosoftei o sumă de lucrări scrise în graiul românesc. Astfel, avem : *Acatistul* — cuprinzând cântări de slavă ce se zic în cinstea *Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu*, isbăvitoarea celor obidiţi —, tipărit la *Uniev*, în *Polonia*, la 1673; *Dumnezeiasca Liturghie*, ca să înţeleagă sfânta slujbă toţi cei cari nu ştiau slavoneşte sau elineşte, — cuprinzând serviciul dumnezeiesc. ce se săvârşeşte de preoţi în zilele de sărbători —, tipărită la 1679; *Psaltirea*, tipărită la 1680; *Molitfelnicul* — cuprinzând rânduiala slujbei şi rugăciunile ce se zic la săvârşirea sfintelor taine şi a altor slujbe bisericeşti de sfinţire sau de blagoslovenie—, tipărit la 1681; apoi *Paremiile* — părţi din Sfânta Scriptură sau din epistolele sfinţilor apostoli, ce se cetesc la slujbele de seara —, tipărite la 1682; *Vieţile sfinţilor*, tipărite tot în 1682; şi altele. Cea mai de căpetenie lucrare a sa a fost *Psaltirea în versuri*, la care a lucrat între anii 1660—1667, tipărind-o abia în 1673, la *Uniev*, în acelaş an cu 'Acatistul. Ca lucrare istorică ne-a rămas dela dânsul o scurtă poemă despre perindarea domnilor la tronul *Moldovei*, publicată în Molitfelnic.

Dosoftei se sfârşi din viaţă la *Moscova* în anul 1711, retrăgându-se din scaunul mitropolitan cu multă vreme înnainte de moarte, din pricină că se amestecase şi'n viaţa politică obştească.

Câţiva scriitori mireni. — Dintre mirenii cari s'au deosebit pe tărâmul scrisului, este vrednic de pomenit *spătarul Nicolae Milescu*, zis şi *Cârnul*, pentrucă i se tăiase nasul din porunca domnitorului *Ştefăniţă vodă Lupul*, fiindcă râvnise la tronul ţării. Acesta a fost un om foarte învăţat. El a călătorit mult, mergând până şi în *China*, unde a fost trimis de *împăratul Alexie al Rusiei* cu anumite însărcinări. Milescu a scris foarte mult în alte limbi streine, şi mai ales în ruseşte. Deşi boier moldovean din *Vaslui*, după dorinţa lui *Şerban Cantacuzin*, *domnul Munteniei*, el a tradus în româneşte *Biblia*, care a fost tipărită la anul 1688.

Tot un om învăţat a fost şi călugărul grec *Ieremia Cacavela*, dascălul lui *Antioh* şi *Dimitrie Cantemir*. Acesta a fost un adânc cunoscător al ştiinţelor filosofice. Cacavela a avut faimă de foarte priceput vorbitor. El era de neam elen. Cunoştea multe limbi şi a pribegit printr'o sumă de ţări. Scrierile sale sunt alcătuite în alte limbi streine. Cacavela are meritul de a fi dat îndrumări sănătoase celui mai de seamă istoric român al veacurilor trecute, lui *Dimitrie Cantemir*.

www.dacoromanica.ro

3. POVESTITORII TRECUTULUI NOSTRU

Cel mai vechiu hrisov românesc. — Alături de literatura bisericească, în *Moldova* a strălucit în chip deosebit o seamă de scriitori, cari s'au îndeletnicit cu cercetarea vieţii de odinioară a neamului nostru. Din pricina lipsei de cultură naţională românească, abia prin veacul al 17-lea s'au ridicat din mijlocul *Românilor* oameni porniţi spre desvelirea trecutului nostru, păstrat doar de tradiţii, precum şi prin scrierile popoarelor vecine. Până la ridicarea graiului românesc în cinstea obştească, întâlnim puţine urme despre folosirea acestui grai în hrisoavele sau scrierile din timpurile trecute.

Cel mai vechiu act sau document moldovenesc, cunoscut până astăzi ca scris în graiul românesc, este *un hrisov dat de Iliaş vodă, domnul Moldovei, la 4 Mai, 1436*, prin care dăruieşte unui oarecare *Dima Uraniu*, sluga sa, o moşie drept răsplată a credinţei sale.

Cea mai veche cronică moldovenească. — Alte isvoade scrise, rămase din vremurile de odinioară, sunt cuprinse în aşa zisa „*Cronică a lui Hurul*", din anul 1495. Acest Hurul se zice c'ar fi fost cancelarul lui *Dragoş vodă*. El şi-a scris cronica în *graiul latinesc*, şi ne arată cu multă pricepere starea poporului în veacurile mai înnainte de dânsul. Hurul mărturiseşte că la alcătuirea scrierii sale s'a folosit de o cronică a unui oarecare *Arbore — duce campestru* — care trăise cu mulţi, foarte mulţi ani înnainte. La 1495, *spătarul Petre Clănău*, din vremea lui *Ştefan-cel-Mare*, traduse această cronică în limba românească.

Mulţi istorici socotesc cronica lui Hurul drept o plăsmuire din timpurile noastre, de aceea nici nu o prea pomenesc. Adevărul, rămâne să-l hotărască viitorul.

Cele mai vechi cronici slavoneşti. — Celelalte cronici din timpurile vechi, cunoscute până acum, sunt scrise în *limba slavonească* şi poartă numele mânăstirilor în cari au fost găsite. Astfel avem: *Cronica dela Bistriţa*, în care se află povestită *Istòria Moldovei dela întemeierea ei*, adică din anul dela Facerea lumii 6867 — sau 1359 dela Christos — şi până la anul 1506. Celor dintâi domnitori, până la *Alexandru-cel-Bun*, li se pomenesc doar numele şi anii în cari au domnit. Dela Alexandru încoa, aflăm ştiri mai amănunţite; iar domnia lui *Ştefan-cel-Mare* este povestită mult mai pe larg.

De asemenea ne-a mai rămas din vremurile vechi, *Cronica dela Putna*, alcătuită din două părţi: una cuprinde o scurtă înşirare a perindării domnilor — începând dela *Dragoş-vodă*, iar cealaltă parte ne dă mai pe larg ştiri asupra domnilor moldoveni până la 1525. Această cronică se crede c'ar fi fost întocmită de un călugăr, anume *Azarie*.

Afară de acestea, mai avem încă două cronici, scrise tot în slavoneşte. Una e datorită *episcopului Macarie*, scrisă încă depe când erà călugăr în *mânăstirea Neamţului*. Intr'însa ne povesteşte foarte pe larg întâmplările petrecute la domnia Moldovei dela

www.dacoromanica.ro

anul 1504, până la 1541, când veni *Petru Rareş* pentru a doua oară la cârma ţării. Cealaltă cronică se datoreşte *egumenului* sau *stareţului Eftimie*, care a urmat mai departe cronica lui *Macarie* până la anul 1553, povestind foarte pe larg şi cu multe laude domnia lui *Alexandru Lăpuşneanu*.

Fără îndoială, că, pe lângă cronicile pomenite mai sus vor mai fi fost şi altele cari : fie că s'au nimicit de vreme, fie că zac ascunse prin cine ştie ce unghere, aşteptând să fie date la ivială de întâmplare. Această credinţă este întărită chiar de faptul că însăşi *Grigore Ureche*, primul cronicar moldovean, care a scris despre trecutul ţării sale, în *româneşte*, ne vorbeşte despre unele isvoare, pe cari le-a folosit în scrierea sa şi ale căror urme s'au pierdut.

Prima cronică românească. Grigore Ureche.— Cea dintâi cronică scrisă în graiul românesc a fost *cronica lui Grigore Ureche*, socotită de unii a fi fost alcătuită de *Nestor Ureche*, tatăl lui Grigore, lucru nedovedit. Grigore Ureche a ocupat cele mai înnalte slujbe în ţară. El a fost : mare logofăt, locţiitor de domn, precum şi mare vornic în câteva rânduri. După cum reiese din scrierile sale, *Ureche cunoşteà limbile : latină, slavă, polonă şi maghiară*. El a scris „*Domnii ţării Moldovei şi viaţa lor*", începând dela *Dragoş vodă*, 1359, până la anul 1594. Cronica sa este străbătută în tot lungul ei de un patriotism sănătos, de spiritul de religiositate şi de iubirea de dreptate de care lumea erà foarte setoasă : şi'n acele vremuri, ca şi'n zilele noastre. El dădeà ca pildă de bună gospodărie — domnitorilor şi boierilor — pe muncitoarele albine. Graiul povestirii sale este energic, şi, adeseaori, chiar frumos. Deşi istorisirea sa e presărată cu multe cuvinte vechi, totuşi vorbirea de-atunci e foarte asemănătoare celei de astăzi.

Cronica lui Ureche a ajuns până în zilele noastre, numai în còpii. Alcătuirea scrisă de mâna sa nu o avem. Printre cei cari au copiat şi adăogit pe alocurea această cronică, *Mihail Kogălniceanu*, care a publicat cel dintâi în *Cronicele României* lucrarea lui Ureche, ne pomeneşte pe *Eustratie* sau *Istrate logofătul* — traducătorul primei adunări de legi, publicate din ordinul lui *Vasile Lupu*; pe *Misail călugărul* şi pe *Simeon dascălul*. Simeon a făcut atât de multe adăogiri acestei cronice, încât mulţi istorici au ajuns să creadă că chiar el ar fi alcătuitorul ei, lucru ce nu se poate dovedi.

Aceştia trei, pomeniţi mai în urmă, înrâuriţi, se vede, de cronicile ungureşti, au întunecat valoarea lucrării lui Ureche, adăogând că *Românii Maramureşeni* şi *Moldoveni* ar fi urmaşii unor tâlhari trimişi din temniţele *Romei*, de un împărat râmlean sau roman, în ajutorul regelui *Laslau al Ungariei*, ca să isgonească pe *Tătari* din ţara sa. Prin aceste susţineri lipsite cu desăvârşire de temei şi combătute cu străşnicie de *Miron* şi *Nicolae Costin*, şi mai apoi de *Dimitrie Cantemir*, ei au făcut dovada netemeiniciei cunoştinţelor lor istorice, întru cât *Ungurii* au venit în *Europa* într'o vreme când vechiul imperiu roman nu mai există ; iar Tătarii, şi mai târziu.

Miron Costin.— Marele logofăt, şi mai apoi mare vornic al *Ţării-*

www.dacoromanica.ro

de-Jos, *Miron Costin*, s'a născut pe la 1633 dintr'o veche familie boierească. El şi-a desăvârşit învăţătura la *Bar*, în *Ucraina*. Intors în ţară se ridică degrab în văzul tuturor, ajungând să aibă atâta trecere, în cât unii voivozi au fost răsturnaţi, iar alţii puşi în scaun, numai datorită lui. Pârît de vrăjmaşii săi că ar unelti împotriva domniei, fu ucis fără vină şi judecată, din porunca lui *Constantin Cantemir*, domnul depe atunci al Moldovei, cu a cărui fiică, Miron Costin îşi logodise pe fiul său, *Pătraşcu cămăraşul*. Pentru acest fapt pripit şi puţin cugetat, Cantemir a avut mai apoi multă mustrare de cuget.

Miron Costin a fost un istoric de seamă şi totdeodată primul poet român cunoscut în vremurile vechi.

Cele mai de seamă lucrări ale sale sunt: *Cronica Moldovei*, alcătuită din două părţi: întâia, numită „*Cartea pentru descălecatul dintâi al ţării Moldovei şi neamului moldovenesc*" — cuprinde povestea neamului nostru, dela venirea lui *Traian* în *Dacia*, până la întemeierea principatului moldovenesc; iar a doua, numită „*Letopiseţul ţării Moldovei dela 1594 până la 1662*" — cuprinde faptele întâmplate dela *Aron vodă*, până la *Ştefăniţă vodă*. Apoi a mai scris: *Istoria de crăiea ungurească* (1383—1661); *Despre poporul Moldovei şi al Ţării-Româneşti* — poemă în limba polonă, în trei cânturi, tradusă şi publicată de Haşdău; *Viaţa lumii* — o scurtă poemă filosofică; *Versificarea română; Epigram către mitropolitul Dosofteiu; Poemă despre origina şi descălecarea Românilor*, tipărită în Psaltirea versificată a lui Dosofteiu; şi altele.

Niculae Costin. — Munca începută de *Miron Costin* a fost urmată de fiul său, *Niculae Costin*, om foarte învăţat şi el. Ca şi tatăl său, Niculae a ocupat cele mai înnalte slujbe în ţară. El a scris: „*Ceasornicul domnilor*" — o lucrare filosofică în care dovedeşte întinsele sale cunoştinţe, scoase dintr'un număr foarte mare de scriitori streini, dar povestite într'un grai cam greoi şi orânduite fără prea multă pricepere. Această scriere se păstrează în două manuscrise aflate la biblioteca universităţii din Iaşi: unul dela 1714, altul dela 1801. A mai scris „*Cartea descălecatului dintâi al ţării Moldovei şi al neamului moldovenesc*" — începându-şi povestirea chiar dela Facerea lumii şi mergând cu ea până la *Dragoş vodă*. De asemenea a urmat mai departe cu scrierea „*Letopiseţului ţării Moldovei*", de unde-l lăsase tatăl său, adică dela 1662 şi a mers până la 1711.

Alţi povestitori ai trecutului nostru. — Luând pildă dela stăpânul său, un om de casă al lui *Niculae Costin*, anume *Axinte Uricarul*, urmă mai departe cronica acestuia, scriind despre *a doua domnie a lui Niculae Mavrocordat în Moldova* (1711—1716). Axinte, fiind orânduitorul actelor şi diferitelor documente ale stăpânului său, precum şi logofăt de cancelarie al acestuia, şi având şi deşteptăciune firească, a putut să ducă mai departe munca lui Niculae Costin.

Un alt istoric de seamă, care a urmat cu povestirea Istoriei Moldovei, chiar de unde a fost lăsată de Miron Costin, adică dela 1662, a fost *Ioan Neculcea*. El a ocupat înnalte dregătorii

www.dacoromanica.ro

în țară; astfel, a fost spătar și hatman. La 1711, a urmat în *Rusia* pe *Dimitrie Cantemir*. De aci trecù în *Polonia;* iar la 1719 se reîntoarse în țară. Spre bătrânețe, el se retrase la o moșie a sa, unde scrise *Letopisețul țării Moldovei*, începând, după cum am mai spus, dela 1662 și merse până la 1741, când îl găsim c'aveà rangul de vornic. Neculcea s'a slujit la alcătuirea lucrării sale: de isvoarele lăsate de cei mai înnainte de dânsul, de povestirile bătrânești trecute din gură'n gură, precum și de amintirile sale personale — cari sunt cele mai prețioase știri ale timpului. Graiul povestirilor lui e limpede, plin de vioiciune și de multă duioșie. Pe lângă prefața plină de un deosebit interes, el a mai adăogat Letopisețului său o adunare de 42 de tradițiuni sau povestiri rămase din bătrâni, sub titlul de *„O seamă de cuvinte"*. Neculcea, mai mult decât ceilalți cronicari ce-au fost mai înnainte de dânsul sau după dânsul, urà de moarte pe *Grecii fanarioți*, cari îngenunchiaseră și umiliseră cu desăvârșire țara și neamul său. El nu scăpà nici un prilej de a vorbi cu toată aspriinea de ticăloșiile veneticilor ce copleșiseră pământul românesc. Neculcea e socotit a fi ultimul mare cronicar moldovean.

Dimitrie Cantemir. — Cel din urmă și cel mai învățat dintre povestitorii trecutului nostru, dinnainte de năvala lăcustelor fanariote, a fost *Dimitrie Cantemir*, fiul voivodului *Constantin Cantemir al Moldovei* — cel ce-a poruncit uciderea lui *Miron Costin*. Primele învățături le-a urmat în țară cu renumitul dascăl, *Ieremia Cacavela*. Fiind trimis de tatăl său la *Țarigrad*, ca ostatic, avù prilejul să asculte acolo o sumă de învățați ai timpului, veniți din țările *Apusului*. Om de o deșteptăciune firească neobișnuită, învață cu multă înlesnire o sumă de limbi. Datorită învățăturii sale, precum și numeroaselor sale lucrări de mare valoare, Cantemir se ridică în vaza tuturor oamenilor învățați ai timpurilor acelora, depe întinsul întregei *Europe*. *Academia regală din Berlin* îl alese ca membru al său.

Cele mai de seamă din lucrările lui Cantemir sunt: *Descriptio Moldaviae*, adică *Descrierea Moldovei*, care a fost întocmită pe la 1716, în vremea pe când se află pribeag în Rusia, din îndemnul colegilor săi dela Academia din Berlin. Această lucrare este alcătuită din trei părți. Prima parte cuprinde descrierea geografică a Moldovei; partea doua se ocupă: cu forma de guvernământ, cu datinele, legile și finanțele țării; iar partea treia ne vorbește despre religia Moldovenilor și despre scrierea folosită de ei. Alcătuită la început în latinește, a fost tradusă mai apoi în românește de *Papiu Ilarian* și *Iosif Hodoș*. Tot dela Cantemir, mai avem: *Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae*, adică *Istoria creșterii și scăderii imperiului otoman*, tot în latinește, tradusă de Iosif Hodoș; *Istoria Cantacuzinilor și Brâncovenilor*, în care povestește intrigile și luptele dintre aceste două familii, — a fost scrisă întâia oară în rusește, iar mai târziu tradusă în grecește și din grecește în românește, de *G. Sion; Hronicul vechimii Ro mâno-Moldo-Vlahilor; Viața lui Constantin Cantemir* — scrisă în

www.dacoromanica.ro

latineşte —, în care povesteşte origina familiei sale şi faptele petrecute în timpul domniei tatălui său ; *Divanul lumii cu înţeleptul sau gâlceava trupului cu sufletul* — lucrare alcătuită în româneşte şi greceşte, la 1698, pe când erà încă tânăr ; *Istoria ieroglifică*, scrisă numai în româneşte. Această lucrare este : pe deoparte istorică, iar pe dealtă parte batjocoreşte politica vremurilor.

Pe lângă acestea, Cantemir a mai scris în latineşte : un *Tractat de logică* — adică ştiinţa sănătoasei gândiri şi a vorbirii adânc judecate ; de asemenea a scris, tot în latineşte : *Curanus* — sau *Coranul*, un fel de scriptură sfântă a Mahomedanilor — lucrare tradusă şi'n ruseşte, din ordinul lui *Petru-cel-Mare, împăratul Ruşilor ;* a mai scris *Introducere în muzica turcească*, precum şi o sumă de alte lucrări teologice şi filosofice, dintre cari unele se păstrează ca manuscrise, iar altele s'au pierdut în lungul vremii.

Intru cât el a trăit mai mult în *Rusia*, iar cea mai mare parte dintre scrierile sale au fost alcătuite aproape numai în limbi streine, lucrările lui Dimitrie Cantemir au înrâurit foarte puţin pe cărturarii români din vremea sa. Aceste scrieri însă, au o netăgăduită valoare pentru noi, cei de azi, cari, numai datorită isvoadelor scrise, rămase din acele vremuri, putem să cunoaştem trecutul şi viaţa strămbunilor noştri.

Cantemir închèie şirul povestitorilor celor mai de seamă ai trecutului nostru înnainte de revărsarea puhoiului fanariot pe întinsul pământului românesc. In urma lui, gândirea şi simţirea românească fură înnăbuşite de năduful grecesc mai bine de un veac, până când Românii, în frunte cu *Olteanul Tudor din Vladimirii Gorjului*, îşi scuturară grumajii, la 1821, de jugul umilinţei, pe care-l înduraseră cu o răbdare de mucenici, mai bine de un veac.

NĂVALA FANARIOŢILOR IN MOLDOVA

1. SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA DOMNIEI FANARIOTE

Vremuri de tristă aducere aminte. — Năvala fanariotă în *Moldova* începù la 1711 prin numirea lui *Nicolae Mavrocordat* ca domn. Jalea care s'a revărsat peste *Muntenia* cu prilejul înlăturării domnilor pământeni, a fost tot atât de mare şi în Moldova, care a cunoscut această umilire cu cinci ani mai de vreme. Timp de o sută zece ani, cât biata Moldovă fu nevoită să tragă la jugul *Grecilor din Fanar*, se petrecură *treizecişişase* de schimbări la cârma ţării, afară de cele *patru ocupaţiuni ale armatelor ruseşti*. Tot în acest răstimp, *Austriacii* furară tâlhăreşte, din trupul Moldovei, la 1775, frumoasa *Bucovină*, în pământul căreia se odihnesc rămăşiţele celor mai de seamă dintre voivozii trecutului ; iar *Ruşii* cei lacomi şi nesăţioşi ne hrăpiră mănosul ţinut al *Basarabiei*, pe care-l ţinură robit o sută şase ani.

www.dacoromanica.ro

STAREA POPORULUI MOLDOVEAN SUB STĂPÂNIREA FANARIOTĂ

1. O ICOANĂ A VREMII

Umilirea și împilarea norodului de jos. — A vorbi de starea poporului moldovenesc în timpul veacului negru al domniei fanariote, înseamnă a înșira din nou cele pomenite când am vorbit despre starea poporului muntean în vremea acestei stăpâniri de jalnică aducere aminte.

In tot lungul vieţuirii lui, niciodată poporul român din *Muntenia* și *Moldova* n'a avut un trai mai înjositor, mai plin de umilire, ca'n vremea domniei acestor lipitori pornite ca un nor de lăcuste din *mahalaua Fanarului*, din *Ţarigrad*, și răspândite pe întinsul celor două ţări române.

Domnitorii, schimbându-se : când în Muntenia, când în Moldova ; iar cei mai mulţi domnind chiar în mai multe rânduri în cele două principate, era firesc ca ceea ce se petrecea într'o ţară, să se petreacă la fel, și'n cealaltă, oamenii fiind aceiași.

Impovăraţi de biruri fără număr, sărăcia ajunsese de se încuibase pretutindeni în casele celor de jos, din sudoarea cărora se scoteau toate angaralele, toate dăjdiile menite să umple vistieria domnească, precum și pungile ciocoilor pe moșiile cărora soarta-i hărăzise să-și trăiască amarul. Munca pământului și creșterea vitelor — singurele isvoare de avuţie cu ajutorul cărora puteau face faţă potopului de dăjdii aruncate pe capul poporului de rând cu nemiluita — căzuseră din cinstea de odinioară. Foarte mulţi amărîţi ajunseseră să'nfunde codrii, spre a scăpa de asupritorii lor și a ţine calea celor avuţi, din prisosul cărora ajutau, la rându-le, pe cei nevoiași ; alţii se văzură siliţi să părăsească vatra strămună, mergând să-și trăiască amarul prin alte ţări, pe tărâmuri streine. Această pribegire avea neajunsul de a împuţina poporul, iar împuţinarea braţelor de muncă aducea după sine împuţinarea roadelor pământului, și, deci, și a banilor ceruţi de vodă. Urmarea acestei stări de lucruri era împovărarea și mai grozavă a celor ce nu avuseseră curajul să lase păraginii cuibul strămoșesc.

Visul călăuzitor al stăpânirii era să strângă : *bani, bani, și iar bani* ; nimeni nu se gândea la păsurile norodului sau la nevoile ţării.

Din apucăturile celor de sus. — Poporul stătea cum nu se poate mai rău : atât în ce privește bogăţia, cât și în ce privește viaţa lui obștească. Această stare de lucruri aduse cu sine stricarea moravurilor sau apucăturilor bune : și la cei de jos, dar mai ales la cei de sus. Boierii, cari erau părtași, alături de domn, la cârmuirea ţării, în setea de îmbogăţire, împărţiau dreptatea pe hatâr și, mai ales, pe bani. Slujbașii, cumpărând cu bani cinstea de a fi în vre-o dregătorie a ţării, căutau să stoarcă, la rându-le, pe cei ce le picau în ghiare. *Spre a-și putea păstra cinstea în care se află, fiecare trebuia : ori să împingă la bani cu nemiluita, ori*

www.dacoromanica.ro

să ştie să linguşească pe cei mari — însuşire cu care, şi astăzi, mulţi stau în fruntea bucatelor: îndoindu-şi şira spinării în faţa celor puternici, şi privind de sus, cu îngâmfare, pe cei mai mici decât dânşii. Inşelăciunea şi linguşirea, fiind mijloacele cu cari se puteà isbândi în viaţă, erà firesc ca aceste deprinderi să pătrundă cât mai adânc în sufletul poporului: şi de jos, şi de sus. Aceia cari ştiau să folosească aceste arme cât mai bine, erau socotiţi de toţi ca nişte oameni foarte iscusiţi şi meniţi să ajungă departe. *Viclenia erà deci, cea mai de seamă însuşire cu care se puteà ridică cineva.*

Luxul desfăşurat de domnii fanarioţi în traiul lor de stăpâni cu puteri nemărginite asupra supuşilor lor, pătrunse degrab şi'n viaţa boierilor băştinaşi. Foarte curând se statorniciră anumite reguli de purtare între boieri: unii faţă de alţii, potrivit rangului lor; precum şi reguli privitoare la îmbrăcămintea sau portul fiecăruia. Astfel, *protipendada*, sau clasa boierească cea mai de sus, care cuprindeà pe cei mai de seamă slujbaşi ai ţării, adică: *logofătul, vornicul, vistiernicul, postelnicul şi aga* — sau mai marele poliţiei, isbutiseră să-şi însuşească o sumă de privilegii neîngăduite boierilor din celelalte clase mai de jos. Singuri ei aveau dreptul: să poarte bărbi mari; să umble în trăsuri cu 4 cai; să fie ridicaţi de subţiori, când urcau scările palatului domnesc; să poarte işlicurile cele mai mari — un fel de potcapiuri cu fundul umflat —, şi alte multe drepturi aveau.

Celelalte clase de boieri, cari urmau, aveau mai puţine drepturi ca cei din protipendadă şi o sumă de îndatoriri, faţă de cei mai sus decât dânşii.

Pătrunderea relelor apucături şi'n firea celor de jos. — Intr'o vreme cu astfel de apucături, de cari azi ne-am topi de râs văzându-le, nu se puteà ca stricăciunea şi deşertăciunea să nu străpoată şi'n măduva celorlalte clase de locuitori ai ţării. Aşa se face că necinstea pătrunsese în firea negustorilor cari înşelau pe cumpărători, fără ruşine; de asemenea meseriaşul, la rândul lui, îşi înşelà şi el muşteriul, lucrând prost şi din material de rând; plugarul, în loc să muncească cu toată râvna, se dădeà lenei, lăsându-se robit de felurite patimi, şi mai ales de beţie şi desfrâu.

Intr'o lucrare, scrisă în franţuzeşte, asupra *Moldovei* şi *Valahiei*, un strein, anume *Mihail Anagnosti*, ziceà: „*Cea mai nenorocită dintre schimbările politice suferite de ţările române, aceea care: le-a conrupt măruntaele, le-a stricat moravurile, le-a înjosit obiceiurile naţionale, le-a stins curajul,... este venirea domnitorilor fanarioţi, neam imoral şi funest,... în care: fiul înşeală pe tată, tatăl ponegreşte pe fiu, ca, prin înjosire, să poată ajunge domn!...*"

Iată dar, cum, frumoasele obiceiuri româneşti, moştenite din bătrâni, au fost înlăturate de apucăturile cel rele aduse în ţară de puhoiul fanariot. Iată dar, în ce stare de ticăloşie adusese pe strămoşii noştri, zavistia dintre fruntaşii norodului!

Mereu trebuie să ne fie ochii aţintiţi spre trecut, ca să putem trage învăţături pentru prezent şi viitor!

www.dacoromanica.ro

2. STAREA CULTURALĂ PE VREMEA FANARIOȚILOR

Grecizarea firii celor de sus. — Ca și'n *Muntenia*, tot astfel și'n *Moldova*, locul de cinste în puținele școale înființate pe cheltuiala stăpânirii, îl ținea învățătura grecească predată elevilor de către dascălii greci aduși din *Țarigrad*.

Boierii cari doreau să-și vadă feciorii în vre-o dregătorie de seamă, trebuiau să-i învețe grecește; altfel nu era chip s'ajungă 'n protipendadă. Năzuința d'a-și însuși tot ce era grecesc: limbă, obiceiuri, port — stăpânea numai sufletele boierești; norodul de jos însă, ură de moarte pe venetici și privia cu scârbă la tot ce intrase în țară odată cu ei. El singur fu păstrătorul: graiului, dătinelor și portului strămoșesc, până ce limba românească se ridică în locul de cinste, furat pe nedrept, până atunci, de limba slavonă și mai apoi de cea elenă.

Câțiva luptători ai credinței. — Pe când domnitorii fanarioți căutau să grecizeze norodul românesc, încurajând în tot chipul învățământul grecesc în școalele ținute pe cheltuiala statului — școale împrăștiate aproape în toate capitalele de districte — în acelaș timp, și cu mai puțină gălăgie, își făceà drum spre locul de cinste, și graiul românesc, sprijinit, mai ales, de fruntașii bisericii, singurii cari mai rămăseseră apropiați sufletește de norodul pe care-l păstoreau.

Cei mai de seamă păstori ai poporului moldovenesc au fost:

Iacob I-u, Putneanul, unul dintre cei mai de frunte prelați ai *Moldovei*, însemnat: atât prin patriotismul său dovedit în toate împrejurările, precum și prin munca desfășurată pe tărâmul literar. El a păstorit între 1750—1758, în care timp a fost un dârj protivnic al *Grecilor*. Datorită stăruinței lui, în 1752 se luă hotărîrea de a nu se mai ridică în viitor pe scaunul mitropolitan, mitropoliți de neam strein. Fiind adânc cunoscător al limbii elene, *Iacob* a tradus multe scrieri grecești. El a tipărit pe cheltuiala sa o sumă de lucrări, dintre cari pomenim: *Sinopsis*-ul — adică adunare de multă învățătură; *o carte de leturghie;* și altele.

Gavril Calimah, din neamul voivozilor cu acelaș nume — urmașul lui *Iacob Putneanul*—, a păstorit între anii 1760—1786. El a fost în tot cursul vieții sale un dârz apărător al poporului în contra lăcomiei celor mari. La începutul păstoririi sale, *mitropolitul Gavril* înființă o tipografie în care dete la lumină: *o evanghelie românească, un catechism, un ceaslov sau orologiu, un molitfelnic,* și altele. Din însărcinarea lui, *arhimandritul Macarie* alcătui la 1775 o gramatică românească — cea mai veche cunoscută în țările române. Această lucrare, tipărită cu litere cirilice, are următorul titlu: *„Alcătuitu-s'au această gramatică românească în zilele prea luminatei și de Dumnezeu iubitoarei împeratriței noastre, Ecaterinei Alexievnei a toatei Rosiei, și a saslidnicului ei, a marelui cneaz Țesaroviciu, Pavel Petroviciu, acum cu mila lui Dumnezeu și a toatei Moldovei împărțitoare fiind; și s'au tipărit în sfânta și dumnezeeasca mitropolie a Iașilor cu blagoslovenia prea sfințitului și mitropoli-*

www.dacoromanica.ro

tului a toatei Moldovei, chiriu chir Gavril şi cu toată cheltuiala prea blagorodnicului şi pravoslavnicului marelui cneaz al Moldovei, Ioan Cantacuzin Deleanul, a marelui vistieriu. Tăierea celor opt părţi ale cuvântului şi a sobornicestei tâlcuirei şi a poeticeştei adăogirei a cestora alcătuite pre limba românească de Macarie Eromonahul Paisiescul Dragomireanul la anul 1775."

Tot în această vreme, macedoneanul *Teodor Cavalioti*, tipări la anul 1770, o lucrare numită *Protopiriosu* — cuprinzând 1170 de cuvinte în trei limbi: *greceşte, româneşte şi albaneşte* —, care e cel dintâi dicţionar românesc.

In timpul lui Gavril, Moldova trecu vremelnic sub stăpânirea rusească, pe vremea războiului dintre *Ruşi* şi *Turci*, început la 1769. Acest fapt lămureşte titulatura gramaticii lui Macarie.

Printr'o epistolă bisericească, el defăimă grozavul lux care pusese stăpânire pe femeile moldovence. Anatemiză sau blestemă pe cele ce vor mai purtă îmbrăcăminte împodobită cu aur şi argint. Gavril muri la 1786, în vârstă de aproape o sută de ani.

Iacob al II-lea, Stamati, a fost iarăşi unul dintre mitropoliţii de seamă ai *Moldovei*. El a păstorit între 1792—1803. Ca şi cei mai înnainte de dânsul, *Iacob* a tipărit şi el o mulţime de lucrări, printre cari, vâlvă mare a făcut: „*Infruntarea jidovilor asupra legii lor*", dată la lumină în 1803.

Veniamin Costache [1]), urmaşul lui *Iacob Stamati*, a fost cea mai luminată faţă bisericească din prima jumătate a veacului al 19-lea. El a păstorit între anii 1803—1843, vreme de treizecişipatru de ani. Păstorirea lui a fost turburată în mai multe rânduri. Astfel: între 1806—1812 fu înlocuit în scaun de un alt mitropolit pus de *Ruşi*, cât ţinu ocupaţia lor. In timpul eteriei lui *Ipsilanti* rămase în *Iaşi*, împreună cu fratele său — *Şerban Negel* — şi cu *Costache Conache*, şi fu printre cei din urmă cari fugiră din calea răsvrătiţilor. La 1843 părăsi scaunul mitropolitan, nemulţumit de amestecul stăpânirii în administrarea averilor bisericeşti.

Muncitor neobosit pe toate tărâmurile, Veniamin Costache traduse şi publică o mulţime de lucrări religioase, printre cari mai vrednice de pomenit sunt: *Tâlcuirea celor şapte sfinţite taine ale bisericii*—în 1807; *Istoria noului testament*, tâlmăcită depe limba grecească—1824; *Iubitorul de înţelepciune, povăţuit de dumnezeieştile scripturi, adică învăţătură dogmatică* — tradus după *Serghie Macreul*, la 1831; *Funia întreită sau tratatia despre existenţa lui Dumnezeu* — 1831; *Al celui întru sfinţi, părintelui nostru Ioan Hrisostom: despre a nu împreună locui canonicele cu bărbaţii* — 1839; *Bisericeasca Istòrie a lui Melletie*—1841—1843; *Indeletnicire despre buna murire* — 1845; *Tâlcuirea Psaltiriei a profetului şi părintelui David*— 1850; *Catihisul cel mare sau Istòria scripturii vechiului testament* — 1824; *Didahii sau cuvinte de învăţătură* —1837; *Drept slăvitoarea învăţătură creştină*, de *Platon, mitropolitul*

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Veniamin Costache*, în „*Cartea Marilor Români*" din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

Moscovei — 1839; *Piatra scandelei sau desbinarea bisericii de Apus şi Răsărit* — 1841: toate tipărite la *Iaşi;* şi *Pravila cea mare sau Pidalionul* — tipărită în 1844 la *mânăstirea Neamţu.* Pe lângă acestea, la biblioteca *seminarului „Veniamin"* din Iaşi se află o sumă de manuscrise de ale marelui mitropolit, nepublicate încă.

Veniamin Costache se sfârşi din viaţă la 18 Decembrie, 1846, la *mânăstirea Slatina din judeţul Fălticeni,* în vârstă de 78 de ani.

3. ULTIMII CRONICARI MOLDOVENI

Cei din urmă cronicari ai Moldovei. — Veacul al 18-lea a fost foarte sărac în scrieri literare româneşti, cu toate că şi graiul neamului nostru începuse a fi folosit prin şcoli şi, deci, se puteà scrie mai mult în limba românească. Pe tărâmul istoric s'au deosebit câţiva scriitori de mai puţină însemnătate ca cei din veacul al 17-lea.

Astfel, afară de *Nicolae Costin* şi *Axinte Uricarul* — omul său de casă — cari au continuat cronica lui *Miron Costin,* şi afară de *Ioan Neculcea* — al doilea mare cronicar al *Moldovenilor,* despre cari am vorbit mai înnainte, sunt vrednici de pomenit: *Niculae Mustea,* care a scris un letopiseţ începând tot de unde fusese lăsat de Miron Costin, însă urmat mai înnainte de unde se oprise Neculcea. El zugrăvi tot aşa de bine domnia *Fanarioţilor,* ca şi Neculcea, însă cu mai puţină dragoste de ţară.

Tot în veacul al 18-lea, întâlnim alţi trei cronicari: pe *bi-vel slugerul Alexandru Amiras,* care a tradus în greceşte, la 1729, din porunca domnitorului Grigore Ghica *„Cronica anonimă a ţării Moldovei"*, cuprinzând anii 1662—1733, cronică în care sunt lăudate unele fapte şi împrejurări din cursul domniei fanarióte.

Alt cronicar vrednic de pomenit este *Ion Canta* — fost spătar şi mai apoi mare logofăt — care se trăgeà dintr'o ramură a familiei *Cantacuzinilor.* El a scris *„Letopiseţul ţării Moldovei de la a doua şi până la a patra domniei a lui Constantin Mavrocordat voevod"* — adică dela 1741 —1769. In povestirea sa, care de asemenea ne oglindeşte ticăloasa domnie fanariotă, fără însă a lăsà să întrezărim că împărtăşeşte durerea şi suferinţele norodului, Canta descrie mai amănunţit domnia lui *Constantin Mavrocordat* şi pe a lui *Ioan Calimah.*

In sfârşit, al treilea cronicar al acestor vremuri a fost *Enache Kogălniceanu,* care ne-a lăsat povestirea domniei fanariote dela 1733 — unde fusese lăsată de *Amiras* —, până la venirea lui *Grigore Alexandru Ghica,* la anul 1774. Tot el a scris nişte *Stihuri* privitoare la durerosul sfârşit al lui Grigore Ghica, ucis pentrucă se împotrivise la răpirea *Bucovinei* de către *Austriaci.*

Către sfârşitul veacului al 18-lea, un necunoscut ne-a lăsat: *„Cuvânt de îngropare al lui Ştefan-cel-Mare al Moldovei"*, din care tresaltă un puternic simţimânt naţional, rechemând vremurile de mărire şi strălucire de altădată. Tot de-atunci ne-a rămas şi *„Cuvântul unui ţăran către boieri,"* în care ni se oglindeşte starea de jale a ţăranului moldovean şi nedreptăţile pe care i-o arătau boierii.

www.dacoromanica.ro

Alte lucrări rămase din veacul al 18-lea. — Afară de lucrările pomenite până acum, din veacul al 18-lea ne-au rămas şi unele scrieri de folos şcolăresc. De pildă : *Amfilohie, episcopul Hotinului*, a tipărit la 1791 *„Câteva pagini relative la Aritmetică şi Gramatică"*. Apoi, felurite alcătuiri datorite unor necunoscuţi; astfel : *Catechism românesc* — din 1702; *Catechism sau Învăţătură creştinească* — din 1726 ; *Bucoavnă* — din 1749 ; *Catechismul cel mare cu întrebări şi răspunsuri* — din 1753; *Dogmatica învăţătură a bisericii* — din 1760; *Aritmetica româno-germană* — din 1777; *Bucvariu pentru pruncii româneşti* — din 1781; *Istoria universală* — din 1800 —, lucrări cari s'au tipărit, atât în cuprinsul românesc, la : *Bălgrad* sau *Alba-Iulia*, la *Buzău, Snagov, Bucureşti, Râmnicul-Vâlcii, Târgovişte, Sâmbăta-Mare, Braşov, Cluj, Rădăuţi, Iaşi, Blaj, Temişoara şi Sibiu; precum şi prin ţările megieşe, la : Buda, Carloviţ, Viena, Movilău*, şi'n alte localităţi.

In sfârşit, *Andronache Donici* a scris o carte pentru învăţătura legilor, care fu tipărită la 1814.

Tot din aceste vremuri ne-au rămas unele lucrări cetite mai târziu cu multă luare aminte de norodul ştiutor de carte. Astfel : *Alexandria sau Istòria lui Alexandru Macedon; Epistolia Maicii Domnului* — vorbind despre călătoria sa la iad ; *Minunile Sfântului Sisoe — vrăjmaşul Satanei ;* apoi cărţi prevestitoare de noroc : *Zodiile, cărţile de visuri, de semne şi altele*, la cari se mai adaogă şi *Halimaua* sau povestea celor *o mie şi una de nopţi*.

Şcolile româneşti din vremea Fanarioţilor. — Până către sfârşitul domniei fanariote, singurele şcoli româneşti erau numai acelea în cari se pregăteau preoţii săteşti, întru cât în şcolile pentru învăţături mai înnalte, erà în cinste numai limba grecească. Abia la 1804 se deschise la *mânăstirea Socola* o şcoală de învăţături mai înnalte pentru preoţi, numită şcoala de *catehizare*. Intreruptă la 1806, cu prilejul ocupaţiei ruseşti, fu redeschisă de către mitropolitul *Veniamin Costachi*, şi întregită cu învăţământul limbilor : latină şi română, precum şi al Istòriei. De asemenea, aduse şi câţiva profesòri de seamă din *Transilvania*. In 1814, *Gheorghe Asachi*, întors de prin ţările streine, unde-şi petrecuse viaţa numai învăţând, puse temelia unei *şcoli de ingineri hotărnici*, din care ieşiră o sumă de ingineri români.

Iată dar cum, către sfârşitul robiei fanariote, cultura românească începù să fie adăpostită şi ea, în şcolile înfiinţate într'adins : de către *înţeleptul Veniamin Costache* şi *priceputul Asachi* — în Moldova, şi de *nemuritorul Lazăr* — în Muntenia. De-acum, graiul românesc începe să prindă aripi şi să-şi ieà sborul spre zările unor vremuri de mândrie şi nădejdie într'un viitor mai bun, hărăzit de pronie, neamului nostru !

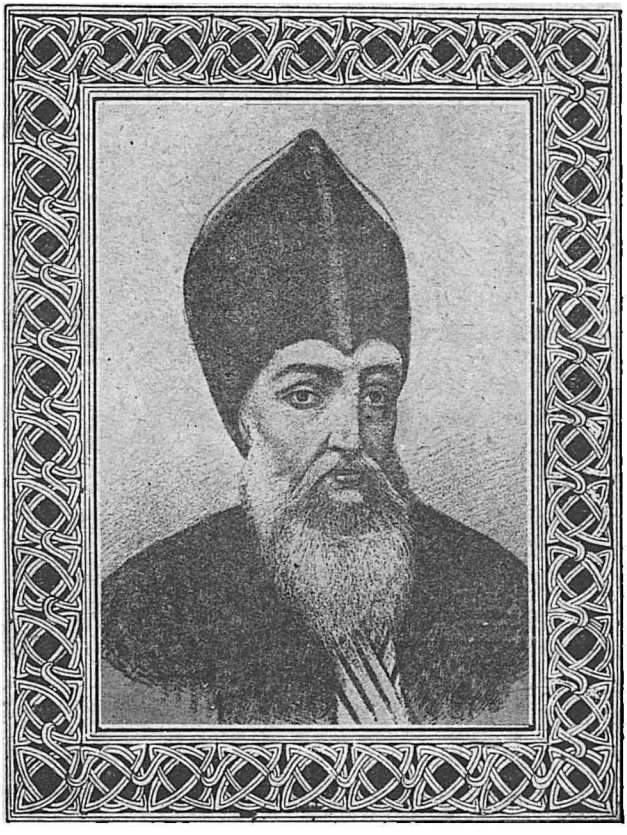
www.dacoromanica.ro

REDEŞTEPTAREA CONŞTIINŢEI NAŢIONALE

1. DOMNIILE PĂMÂNTENE

Incercarea revoluţionară din Moldova. Ion Sandu Sturza.—Pornirea revoluţionară din 1821 avù răsunet şi 'n *Moldova. Spătarul Sturza* din ţinutul *Neamţului* a încercat să ridice poporul împotriva *Grecilor*, dar glasul său n'a fost ascultat ca al lui *Tudor Vladimirescu din Oltenia.*

Sângele lui Tudor s'a vărsat însă, pentru întreaga suflare românească, deoarece domnia grecească se curmă şi în Moldova prin numirea ca domn pământean a bătrânului *Ion Sandu Sturza*, care— ca şi *Grigore Ghica al Munteniei*— căută să înlocuiască prin boieri băştinaşi pe toţi *Grecii* din slujbele ţării. Unii dintre boierii fruntaşi se arătară nemulţumiţi, că fusese rânduit la cârma ţării, Sturza, şi nu vreunul de-ai lor; dar bătrânul domn, prin măsurile sale înţelepte şi hotărîte, ştiù să-i potolească pe toţi. *Ruşii*, potrivit firii lor zavistioase, tot căutau se semene zânzanie în ţară, spre a găsi prilej, să pătrundă cu oştile în principate.

ION SANDU STURZA

Mihail Sturza. — Răsboiul dela 1828, dintre *Ruşi* şi *Turci*, sfârşit prin pacea dela *Adrianopol*, încheiată în Septembrie, 1829, aduse ocuparea ambelor principate până la 1834, sub *generalul Kiselef*. Regulamentul organic îşi întinse puterile şi asupra *Moldovei*, ca şi asupra *Munteniei*, pe cari le ţinu încătuşate în rându-

www.dacoromanica.ro

ielile cuprinse într'însul, dela 1832 până la 1848. In acest timp, *Moldova* a fost cârmuită de un singur domnitor, *Mihail Sturza voivod*, care făcù multe îmbunătăţiri în ţară, ajutat de oameni ca *mitropolitul Veniamin Costache* şi *Gheorghe Asachi*, cari, prin românească lor însufleţire, au dat o mare strălucire acestei domnii!

El întemeiè: o şcoală de învăţături înnalte, pe care o numì „*Academia Mihăileană*", o şcoală superioară pentru fete, numită *Şcoala Centrală*, o şcoală de industrie şi agricultură, şi o sumă de alte aşezăminte de învăţătură. De asemenea, hotărî ca în şcoli să fie folosită limba ţării. Incurajă şi ajută pe profesori în tot chipul. Rânduì ca o parte din veniturile bisericilor şi mânăstirilor

O PETRECERE LA MIHAIL STURZA

să fie folosită pentru nevoile şcoalelor şi aşezămintelor de binefacere, din care pricină avù neînţelegeri cu mitropolitul Veniamin.

Tot el, luă măsuri pentru înfrumuseţarea, curăţirea şi luminarea oraşelor; statornicì munca la care erà îndatorat ţăranul, spre a nu mai fi la cheremul boierilor! Luă măsuri pentru prinderea şi osândirea tâlharilor de drumul mare. Desrobì ţiganii domneşti şi mânăstireşti; şi alte orânduieli bune făcù.

Acest voivod însă, erà tare lacom de averi şi foarte pătimaş în hotărîrlle sale. Spre a-şi mări avutul, vìndeà pe bani toate dregătoriile statului, dela cea mai neînsemnată, până la cea de mitropolit. Infiinţă boierii mari, spre a le da pe bani. Oprì năvala *Evreilor* în ţară, spre a-i lăsà să intre, luându-le bani.

Din această pricină, boierii ţării nu-l aveau la inimă deloc!

www.dacoromanica.ro

2. MIŞCAREA REVOLUŢIONARĂ DIN 1848

Cel din urmă domn al Moldovei. — Mişcarea revoluţionară dela 1848 a început în *Moldova* la 27 Martie. Fiind pornită numai de boieri, fără amestecul poporului, n'avù prea mare răsunet. Totuşi, *Mihail Sturza* fu nevoit să părăsească şi el tronul.

In urma înţelegerii dela *Balta-Liman* fu numit domn în Moldova, pe timp de şapte ani, *Grigore Ghica*—nepotul lui *Alexandru Ghica*, fostul domn al *Munteniei*. Noul voivod căută să îndrepte biata ţară, dar în toate faptele sale erà turburat de *Turci*, şi, mai ales, de *Ruşi*, cari încă nu părăsiseră principatele. Abia la 1854, în urma răsboiului din *Crimeia*, fură nevoiţi să se retragă din ţările române. In locul lor însă, năpădiră *Austriacii*.

GRIGORE GHICA

Alegerea lui Cuza ca domn al Principatelor-Unite. — In urma înfrângerii Ruşilor la *Sebastopol*, se încheiè *tratatul de la Paris*, în care se statornicì şi drepturile principatelor. Acestui tratat îi urmă alegerile divanurilor ad-hoc în *Muntenia* şi *Moldova*, în cari se duse o luptă grozavă pentru „*Unirea*" celor două ţări. *Turcii* şi *Austriacii* erau protivnici unirii. Românii se folosiră de un şiretlic nebănuit de vrăjmaşi, alegând în amândouă principatele pe *Alexandru Ioan Cuza*. La început, duşmanii *Românilor* se împotriviră cu îndârjire acestei alegeri. In urma stăruinţei lui *Napoleon al III-lea, împăratul Franţei*, se hotărî ca, de rândul acesta, să rămână alegerea aşa cum se făcuse; însă, pe viitor, fiecare ţară să-şi aleagă domnitori deosebiţi.

Soarta a rânduit ca acest viitor să nu mai sosească niciodată!

www.dacoromanica.ro

STAREA MOLDOVENILOR DUPĂ CĂDEREA FANARIOȚILOR, PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

1. SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA VIEȚII OBȘTEȘTI

Roadele domniei fanariote. — Am spus că încercarea revoluționară a *spătarului Sturza* din ținutul *Neamțului* nu avù mare răsunet în sufletul poporului moldovenesc, întru cât glasul celui ce chemà norodul la arme, nu erà pornit din gura unui asuprit, ci dintr'a unui îndestulat, care n'aveà grai să se plângă de stăpânire; și deci, năștea îndoială în cugetul celor obidiți, cari se temeau să nu li se întindă vre-o cursă. Totuși, mișcarea lui *Tudor Vladimirescu* avù înrâurire și asupra *Moldovei*, căci înlocuirea voivozilor fanarioți prin domni pământeni se făcù în acelaș timp: și'n Moldova, ca și'n *Muntenia*.

Această schimbare petrecută la cârma țării nu aduse prea mari prefaceri în viața obștească a norodului. Traiul poporului și mersul trebilor țării rămase aproape ca și mai înnainte: atât la *Moldoveni*, precum și la *Munteni*. Domnitorii, neavând mână liberă în conducerea supușilor lor, din pricina veșnicului amestec turcesc și, mai ales, muscălesc, în trebile lăuntrice ale țării, nu putură schimbà dintr'odată vechea stare de lucruri, moștenită dela *Fanarioți*. Poporul de jos, tot amărît și nevoiaș rămase. *Dreptatea*, urmă să se împartă tot după hatâr și după obrazul împricinaților; iar pedepsele se dădeau după rangul vinovatului, nu după mărimea vinovăției. *Invățătura de carte*, iarăși nu prinse aripi mai grozave ca înnainte, rămânând tot prin tinzile bisericilor. *Mânăstirile* și celelalte sfinte așezăminte urmară a rămâne mai departe tot pe mâinile *Grecilor*, până când furà desrobite de *Cuza-vodă* prin secularizarea averilor mânăstirești, singura ispită, care-i mai țineà legați de pământul românesc. *Dregătoriile* țării se dădeau — ca și sub Fanarioți — tot pe hatâruri și pe bani. *Armata*, de asemenea, n'aveà o organizație temeinică. *Negoțul* erà pe mâinile streinilor, și, mai ales, ale *Evreilor*, cari se întreceau între ei, cum să înșele mai amarnic pe cumpărători. Și prin Moldova, ca și prin Muntenia, *se călătoreà cu multă anevoință din pricina relei stări a drumurilor*, precum și a pericolelor prilejite de mulțimea răufăcătorilor, cari ațineau calea drumeților spre a-i jefui și chiar omorî. Nici în privința *îmbrăcămintei*, Moldova nu erà mai prejos decât Muntenia, întru cât aceeaș împestrițătură de: croieli, zorzoane și cusături, stăpâneà și gustul norodului moldovenesc. In ce privește *starea sufletească* a poporului, aceasta erà încă întunecată, din pricina lipsei de învățătură, singura în măsură să îmbogățească mintea și să înnalțe sufletul.

Unicul câștig temeinic, căpătat după prăbușirea domniei fanariote, *a fost o libertate mai mare pentru graiul și învățătura româ-*

www.dacoromanica.ro

nească, spre a se puteà răsboĭ fără piedici cu limba greacă—întru cât cea slavonă răposase—, până ce isbutì s'o îngenunche cu desăvârşire, punând stăpânire pe întreaga viaţă culturală a neamului românesc.

2. MIŞCAREA CULTURALĂ PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

Doi boieri de inimă. — După cum am spus mai sus, mişcarea culturală românească porni pe un drum neted, lipsit de piedicile de altădată, abia după statornicirea domniilor pământene. In sfârşit, urgisitul grai românesc îşi află şi el liman şi ocrotire în pământul în care fusese plămădit cu multe veacuri înnainte. Cei câţiva *Români* luminaţi, din acele vremuri, se aşezară cu nădejdie la muncă, trudindu-se să risipească întunerecul în care zăceau fraţii lor obijduiţi, luptând pentru răspândirea culturii naţionale.

Inceputurile făcute în Muntenia, în timpul asupritoarei domnii a lui *Ioan Caragea* (1812—1818), înnainte de revoluţia lui *Vladimirescu*, de către boierul *Iordache Golescu*, alcătuitorul unei comedii politice, întitulată : *„Starea Ţării-Rumâneşti în zilele Măriei Sale Ioan Caragea voevod, tipărită cu chelluiala săracilor, din ce le-au mai rămas"*, în care, prin vorbirea dintre ţărani şi strângătorii birurilor, se înfăţişau suferinţele ţăranului asuprit şi schingiuit de către slujbaşii stăpânirii, batjocorindu-se neamul grecesc şi limba lor, şi încheindu-se cu un groaznic blestem aruncat împilătorilor ; aceste începuturi, zic, avù răsunet şi'n asuprita *Moldovă*. Bătrânul boier moldovean, *vornicul Alecu Beldiman*, în poemul său asupra zaverei greceşti, întitulată *„Tragodia sau, mai bine a zice, jalnica Moldovei întâmplare după răsvrătirea Grecilor în 1821*[1]), ne povesteşte într'o cronică rimată, mascarada acestei răsmierițe, batjocorind pe asupritorii norodului, precum şi pe aceia dintre *Moldovenii*, cari se dăduseră de partea lor. Totdeodată, ne arată groaznicele suferinţe şi asupriri îndurate de popor : atât din partea *Zavergiilor*, cât şi din partea *Turcilor*, veniţi să înnăbuşească răsvrătirea.

Roadele pribegiei. — Boierii fugiţi în *Ardeal* şi *Bucovina* în timpul răscoalei lui *Ipsilanti*, avură prilejul să cerceteze mai de aproape desvoltarea culturală şi naţională a *Românilor* din acele ţinuturi. Reîntorşi în *Moldova* după liniştirea vremurilor, cei mai mulţi dintr'înşii porniră a se preocupà mai de aproape de aşezămintele menite să vie în sprijinul răspândirii culturii şi spiritului naţional în popor. Gândul lor de căpetenie fu îndreptat spre : *înmulţirea şcoalelor ; tipăritul a cât mai multor cărţi în graiul românesc, precum şi a cărţilor folosite prin şcoale ; răspândirea gustului pentru cetitul scrierilor româneşti şi înfiinţarea unui teatru.*

Lazăr Asachievici. — Cei mai de seamă fruntaşi ai mişcării culturale în *Moldova* pe aceste vremuri, au fost : *Veniamin Co-*

1) *„Tragodia vornicului Beldiman"* — mort în primele zile ale anului 1826 — se află tipărită în tomul III, pag. 335—433 din *„Cronicele Românieĭ sau letopiseţele Moldaviei şi Valahieĭ"*, ediţia II-a, ale lui *Mihail Kogălniceanu*, 1872—1874.

www.dacoromanica.ro

stache — a cărui activitate a început înnainte de prăbuşirea domniei fanariote şi a mers crescând şi rodind din plin până aproape de mijlocul veacului al 19-lea, la 1843—; iar alături de dânsul, *Gheorghe Asachi*, fiul preotului galiţian din *Lemberg*, *Lazăr Asachievici*. Tatăl lui Asachi veni în *Moldova* către sfârşitul veacului al 18-lea, şi se statornici la *Herţa*, unde se născu— *la 1 Martie, 1787*,— fiul său, Gheorghe, marele îndrumător al *Moldovenilor*. Asachievici fu numit, subt *Austriaci*, ca protopop al unei părţi din *Bucovina*, răpită la 1775; iar mai târziu trecu în Moldova, unde fu numit protopresbiter— adică mai mare peste protopopi— *la 6 Septembrie, 1803*, sub păstoria mitropolitului Veniamin. Călugărindu-se, el primi numele de *Leon*, cu care semnează unele din scrierile sale — traduceri din alte limbi, făcute înnainte de 1818. In precuvântarea uneia dintre aceste traduceri — *Bordeiul indienesc*, după *Bernardin de Saint-Pierre*, închinată *vornicului Mihail Sturza*, inspectorul şcoalelor şi al seminarului dela *Socola*, pe care, cu drept cuvânt îl numeşte „*a bunelor învăţături şi a limbii dacoromane ales protector*" —, Leon sau *Lazăr Asachi*, cum s'a numit după strămutarea sa în Moldova, se dovedeşte a fi un înfocat patriot şi susţinător al originii noastre latine. „ *Ştiut iaste*" — zice el în această precuvântare— „*că limba care o vorbim s'au urzit din acea latină întru o epochi cu acea italiană, franţeză, spaniolă şi portogheză, care sunt astăzi mai învăţate şi armonioase limbi a Europii*".

O îndrăurire adâncă asupra simţimintelor naţionale ale lui Lazăr Asachi trebuie să fi avut soţia sa, *Maria Nicolau*, dela care căpătă doi copii: pe *Gheorghe* şi pe *Petrachi*.

Gheorghe Asachi[1]). — Marele îndrumător al *Moldovenilor*, *Gheorghe Asachi*, şi-a încălzit sufletul cercetând urmele măririi străbune chiar la obârşie, adică la *Roma*, unde şi-a urmat ultimii ani de învăţătură. De-aci veni el, după încetarea marelui războiu rusoturc, dintre anii 1806—1812, în urma reaşezării domniei, şi fu rânduit în 1812 slujbaş în departamentul sau ministerul afacerilor streine; iar în 1813 fu numit profesor de *Aritmetică* şi *Geometrie* la şcoala domnească din *Iaşi*, *cu dreptul de a predà învăţătura în graiul românesc*. El avù de luptat cu dascălul grec, *Dimitrie Panaiot Gobdelas*, venit la 1816 ca director şi profesor de elineşte al şcoalei domneşti, şi care nu puteà mistui alături de dânsul pe inimosul dascăl de româneşte, susţinut: atât de *Mihail Sturza*, cât şi de *mitropolitul Veniamin Costachi*, şi văzut bine chiar de domnitorul *ţării*. Toate frământările Grecului rămaseră zadarnice. Inrâurirea lui Asachi creşteà şi mai mult în ochii celor ce doreau ridicarea culturală a norodului moldovenesc. Văzând roadele muncii lui *Gheorghe Lazăr* la *Bucureşti*, cei doi sprijinitori ai lui Asachi îl trimiseră în *Ardeal*, să aducă de-acolo profesori români pentru seminarul dela *Socola*, care se aflà, de asemenea, în grija sa.

Tot prin stăruinţa lui Asachi, luă fiinţă în casele *hatmanului*

1). Vezi alte ştiri biografice, precum şi portretul lui *Gheorghe Asachi*, în „*Cartea marilor Români*" din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

Costache Ghica, în 1806, cel dintâi teatru românesc din Moldova, în care jucau piese traduse de el şi de alţii, fiii boierilor din familiile : *Ghica, Sturza, Cerchez, Leon*, şi altele.

Isbucnind eteria grecească, Asachi părăsi Moldova, fugind împreună cu familia sa în *Basarabia*, unde rămase un an de zile. După potolirea răsmieriţei şi întărirea domniilor pământene, el fu trimis de domnitorul *Ion Sandu Sturza* ca împuternicit al ţării la *Viena*. In vremea şederii sale în *Austria*, Asachi află prin părţile *Galiţiei* o sumă de hrisoave domneşti, luate cu sine de către *mitropolitul Dosofteiu*, în 1687, când s'a refugiat în *Polonia*, pe vremea regelui *Ioan Sobieski*. Cu acest prilej dete şi peste un hrisov în care se statorniceà o danie de trei moşii, făcută de către *Vasile Lupu, mânăstirii Trei-Ierarhi*, pentru şcoalele româneşti — moşii cari, până atunci fuseseră stăpânite de *Greci* vreme de 150 de ani.

La 1827, întorcându-se din nou în ţară, fu numit director al şcoalelor din Moldova — însărcinare pe care o îndeplini cu o râvnă deosebită până la 1849. Sprijinit pe hrisovul aflat în Galiţia, el porni judecată împotriva călugărilor greci pentru moşiile cuvenite mânăstirii Trei-Ierarhi, isbutind ca, după mai mulţi ani de lupte, să scoată din ghiarele Grecilor pământurile hrăpite. Tot în acest timp, înfiinţă o şcoală primară şi un aşezământ de învăţături înnalte în încăperile mânăstirii părăsită de călugării venetici. Aci predete pentru întâia-oară *Gramatica* şi *Filologia română, George Săulescu*, unul dintre stăruitorii cercetători ai trecutului nostru.

Datorită însufleţirii lui Asachi, lumina pătrunse în toate oraşele Moldovei. Tot prin stăruinţa sa luă fiinţă *Academia Mihăileană* în timpul domniei lui Mihail Sturza (1834—1848). De asemenea, a mijlocit să fie trimişi la învăţătură în streinătate, numeroşi tineri cari, reîntorcându-se în ţară, au răspândit lumina ştiinţei de carte în mijlocul neamului lor.

Intre 1829—1831, Asachi fu secretarul comitetului ad-hoc, însărcinat cu întocmirea *Regulamentului organic*.

La 1831 fu numit arhivar de stat, însărcinat cu adunarea vechilor documente privitoare la trecutul neamului românesc şi drepturile lui.

Incă dela 1829, pe când nu se află în Moldova nici o foaie de informaţii, iar ştirile de prin alte ţări răsbiau cu greu la noi, fiind aduse din gură 'n gură şi schimonosite de nu mai semănau de fel cu adevărul, Asachi avù curajul să întemeieze *„Albina românească"*, cel dintâi ziar român, care, sub diferite numiri, apărù vreme de treizecişitrei de ani. Ca şi *Heliade Rădulescu din Muntenia*, el îşi înfiinţă o tipografie a sa, în care se tipăreà şi *Buletinul oficial* al guvernului.

La 1839, Asachi înfiinţă la Iaşi o şcoală de muzică, numită *Conservatorul filarmonic*, ai cărui elevi reprezentară în româneşte mai multe piese, traduse sau prelucrate de el după alte piese streine; iar în 1841 înfiinţă o şcoală de arte tot la Iaşi.

Spre a face cunoscută *Istòria patriei*, el publică mai multe broşuri ilustrate, precum şi *„Icoana lumii"*, contribuind la răspândirea cunoştinţelor folositoare. De asemenea a scris într'un grai

www.dacoromanica.ro

plăcut mai multe nuvele istorice din trecutul poporului nostru, pe cari le-a tradus şi'n franţuzeşte.

Prin căsătoria ficei sale, *Ermiona*, cu marele scriitor francez, *Edgar Quinet*, câştigă pentru cauza poporului nostru talentul şi autoritatea acestui priceput şi mult preţuit mânuitor al condeiului.

Desfiinţându-se eforia şcoalelor moldoveneşti, Asachi se retrase din viaţa publică şi trăi deoparte îndeletnicindu-se numai cu scrierile sale, dintre cari, puţine au o adevărată valoare literară.

Cunoscând, pe lângă *limba română, limbile: polonă, rusă, latină, germană, italiană, franceză şi engleză*, avù putinţa să cerceteze şi spusele altor neamuri despre ţara şi poporul nostru. El a fost unul dintre cei mai de seamă bărbaţi ai Moldovenilor, în sufletul cărora a isbutit să redeştepte mândria naţională şi dorul unei culturi curat româneşti. Asachi a fost pentru Moldova, ceea ce au fost pentru Muntenia: Gheorghe Lazăr şi Ioan Heliade-Rădulescu. El s'a deosebit: şi ca poet, şi ca istoric, şi ca publicist, muncind fără preget dela 1813 până la 1871 — când se stinse din viaţă — pe tărâmul ridicării culturale a poporului moldovenesc.

Dintre publicaţiile sale, printre altele sunt vrednice de pomenit: *Albina românească* — foae politică şi literară, care a apărut dela 1829 până la 1850, când fu urmată de *Gazeta de Moldova*, între 1850—1859, iar acesteia îi urmă *Patria*, între 1859—1860; *Icoana lumii* apărută între 1840 — 1841; *Spicuitorul*, între 1841 — 1842; *Arhiva albinei României*, între 1844—1846; *Calendare*, cuprinzând o sumă de scrieri folositoare şi de petrecere, între 1840—1867; apoi: *Harpa română* — versuri — în 1832; *Poezii* — 1836 şi 1854 *Fabule versuite* — 1844 şi 1862; *Istoria Rusiei* — în două părţi — 1832; *Tablou sinoptic al Istòriei Moldovei* — 1842; *Nuvele istorice ale României* — 1867; pe lângă acestea, o sumă de lucrări pentru teatru: *Mirtil şi Chloe, Lapeirys*, — dramă cu cântece — 1837; *Norma*— operetă — 1838; *Fiul pierdut* — dramă — 1839; *Pedagogul* — comedie — 1839; *Păstoriţa Carpaţilor*— idilă — 1850; *Ţiganii* — idilă cu cântece — 1856; apoi: *Elena Dragoş, Petru Rareş, Turnul lui Butu, Voichiţa* — toate drame originale, tipărite în Iaşi, la 1863. Afară de acestea şi altele multe, Asachi, a întocmit lucrări şi pentru folosul şcolăresc; astfel: *Aritmetica* — 1836, *Algebra* — 1837, *Geometria* — 1838, *Emisferul pământului şi sistema soarelui* —1838, *Lexicon de conversaţie* — 1842; şi altele.

Autoritatea lui literară fu întunecată în bună parte prin ridicarea altor scriitori de seamă, cum fu: *Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri* şi *Costache Negruzzi*.

Alţi semănători pe ogorul culturii naţionale. — Mai toţi scriitorii din prima jumătate a veacului al 19-lea — atât în *Muntenia*, cât şi'n *Moldova* — şi-au întins activitatea şi'n a doua jumătate a veacului acestuia, trăind şi văzând cu ochii clipele măreţe: *ale anului 1848, ale Unirii principatelor sub Cuza vodă şi ale statornicirii Dinastiei*, care ne-a dat: *Independenţa, Regalitatea şi Unitatea naţională a tuturor Românilor*. Prin urmare, vorbind de truda acestor muncitori pe ogorul naţional, fără să vrem, la cei mai

www.dacoromanica.ro

mulţi dintr'înşii, ne întindem cu cercetarea muncii lor, dincolo de anul *Unirii principatelor*. Puţini şi-au curmat activitatea înnaite de acest an, din pricină că Dumnezeu nu le-a îngăduit mai multe zile de trăit. Dintre cei cari şi-au creiat în acele vremuri un nume vrednic de pomenit sunt :

Logofătul Costache Conachi, născut la 14 Octombrie, 1777, la *Ţigăneşti*, în *Moldova*, dintr'o veche familie boierească, şi răposat la 4 Februarie, 1849. El a ocupat slujbe însemnate. In 1834 candidă la domnie, dar nu reuşi. A scris mai multe poezii, cari au fost publicate în volum de fica sa la 1856, sub titlul : *Poezii, alcătuiri şi tâlmăciri* ; iar la 1888 au fost publicate din nou, de nepotul său *Vogoridi-Conachi*.

Graiul în care sunt scrise poeziile sale e curat românesc şi foarte plăcut la cetit, întru cât subiectele alese de dânsul sunt numai din viaţa şi simţirile poporului nostru.

Gheorghe Săulescu, născut la *Iaşi* în 1798 ; anul morţii nu se cunoaşte. Şi-a urmat învăţătura la şcoalele greceşti din Iaşi, şi apoi în *insula Chios* din *Grecia*, fiind trimis de *mitropolitul Veniamin;* iar după aceea, la universitatea din *Viena*. A fost profesor de filosofie şi limbile moderne la şcoala domnească dela *Trei-Ierarhi*, precum şi inspector al şcoalelor din Moldova, până la anul 1852. El a scris : *Fabule, poezii alegorice* — 1835 ; şi a întocmit mai multe cărţi pentru învăţământ, printre cari : *Gramatica română* — 1833, *Observaţii gramaticale asupra limbii române* — 1834, *Prosodia limbii române* — 1834, *Abecedar* — 1836, *Cronologia şi Istòria universală* — 1837, *Retorica, Psichologia, Logica, Morala, Statistica*, şi altele. De asemenea a colaborat la *„Foaia pentru minte"* din *Braşov* şi la *„Alăuta românească"* din *Iaşi*, scoasă de *Kogălniceanu*. Săulescu a tipărit şi *Cronica lui Hurul* — de care am pomenit când am vorbit despre cei mai vechi povestitori ai trecutului nostru.

Scrierile lui au o ortografie a sa personală, deosebită de felul cum se scrieă în acele vremuri.

Alexandru Donici s'a născut la 1806 în *Basarabia*, şi a murit la 1866 în *Moldova*. Şi-a urmat învăţătura la *Petersburg — Petrogradul* sau *Leningradul* de azi — în *Rusia*. Neîmpăcându-se cu gândul de a rămâne *Muscal*, trecù în Moldova, unde : se căsători, trăi şi muri. Mare parte dintre lucrările sale sunt fabule în versuri, traduse sau prelucrate după fabulistul rus, *Criloj*, sau după francezul *La Fontaine*. El a tradus în versuri : *Ţiganii* şi *Căruţa poştei*, după poetul rus, *Puşchin*, făcându-se cunoscut : atât în Moldova, precum şi în *Muntenia*. De asemenea a tradus din ruseşte, împreună cu *Costache Negruzzi*, cele nouă satire ale lui *Antioh Cantemir*, fiul marelui istoric şi domn, *Dimitrie Cantemir*. Tot el a întocmit şi o *Colecţie din legile împărăteşti*, la 1858.

Graiul şi versurile lui Donici sunt mai greoaie decât ale lui *Grigore Alexandrescu* din Muntenia.

Constantin sau Costache Negruzzi, născut la *Iaşi* în 1809 dintr'o veche familie boierească, a încetat din viaţă, tot la Iaşi, în 1868. El şi-a început învăţătura în greceşte ; iar primele cunoştinţe

www.dacoromanica.ro

de limba franceză le primi dela un emigrat, anume *Bancovici*, care, fugind mai apoi în *Polonia*, fu exilat de *Ruşi* în *Siberia*. Româneşte a învăţat singur, fără profesor, folosindu-se de o carte a lui *Petru Maior din Ardeal*. In timpul eteriei greceşti, fugi cu familia în *Basarabia*, unde făcù cunoştinţă cu poetul rus, *Puşchin*. Reîntors în ţară la 1824, subt imboldul incurajărilor lui *Heliade*, se apucă de scris. La început traduse din Puşchin şi *Victor Hugo*, apoi publică poemul istoric *Aprodul Purice*, care-i aduse multă faimă. Traduse, împreună cu *Donici*, satirile lui *Antioh Cantemir*, apoi scrise în proză mai multe nuvele istorice din trecutul nostru, printre cari cea mai însemnată este „*Alexandru Lăpuşneanu*" — una dintre cele mai frumoase lucrări ale literaturii române. El a scris şi pentru teatru. Ca lucrări originale ne-a lăsat: *Cârlanii* — vodevil într'un act şi *Muza dela Burdujeni* — farsă într'un act în care batjocoreşte pe cei ce caută să schimonosească graiul poporului cu vorbe împrumutate din alte limbi. Ca traduceri, pentru teatru, ne-a lăsat: Câteva scene din actul al III-lea, din *Femeile învăţate*, de *Molière; Treizeci de ani* sau *Viaţa unui jucător de cărţi* — tipărită întâia oară la 1834 — prin care combate această patimă isvorîtoare de numeroase nenorociri; *Maria Tudor* — cu o scrisoare de *I. Heliade*, şi *Angelo, tiranul Padovei*, — amândouă traduse după *Victor Hugo*. Mai interesante decât poeziile şi lucrările lui pentru teatru sunt: *Amintiri din juneţe* şi, mai ales, cele treizecişidouă de scrisori publicate sub titlul: *Negru pe Alb* sau *Scrisori la un prieten*, în cari ne descrie anumite tipuri şi obiceiuri din vremea sa, cu atâta haz, că nu te mai saturi cetindu-le.

Scrierile lui Negruzzi au fost culese şi publicate în trei volume între 1872—1873. Volumul I-u, tipărit la 1872, cuprinde scrierile sale în proză, sub titlu: *Păcatele tinereţelor;* volumul al II-lea, tipărit tot în acelaş an, cuprinde poeziile sale; iar volumul al III-lea, tipărit în 1873, cuprinde lucrările sale teatrale.

Negruzzi a fost unul dintre îndrumătorii de seamă ai literaturii româneşti.

Graiul scrierilor sale este limpede şi foarte plăcut la cetit.

Mihail Kogălniceanu [1]), născut în *Iaşi*, la 1817, a încetat din viaţă la *Paris*, în 1891. A fost cel mai de seamă om politic din vremea sa şi, totdeodată, un neobosit muncitor pe tărâmul culturii naţionale. El şi-a urmat învăţătura în streinătate, împreună cu cei doi fii ai lui *Mihail Sturza*. La început se dusese la *Luneville*, în *Franţa;* dar, mai apoi, spre a fi pe placul ţarului rusesc, care nu vedeà cu ochi buni. că, fiii voivodului moldovean trăiesc într'o lume cu vederi prea libere, trecură câte trei la *Berlin*, în mijlocul unei lumi mai puţin liberală, mai reacţionară. Aici îşi făcù *Kogălniceanu* cultura: filosofică, literară şi politică. In deosebi, îl preocupau studiile istorice.

Incă dela vârsta de 17 ani, la 1834, el publică un studiu

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Mihail Kogălniceanu* în „*Cartea marilor Români*" din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

asupra vieţii poetului *Alexandru Chrisoverghi* — un *Cârlova* al Moldovei, autorul odei *„La ruinele cetăţii Neamţului"* şi al mai multor lucrări poetice, publicate la 1843, după moartea sa — întâmplată la 9 Martie, 1837, fiind în vârstă numai de 26 ani. La Berlin se făcu cunoscut printr'un articol publicat în *„Magazin für die Litteratur des Auslandes"* asupra literaturii moldoveneşti, la 1836, precum şi printr'un studiu scris în limba franceză asupra Istòriei moravurilor şi limbii Ţiganilor, întitulat: *Esquisse sur les Cigains* — Berlin, 1836 —, scris din îndemnul marelui naturalist german, *Alexandru Humboldt*. In 1837 dete la lumină primul volum din: *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens* — adică: *Istòria Valahiei, Moldovei şi a Românilor de peste Dunăre* — în care introduse şi cercetări asupra vieţii sociale, literare şi politice a *Românilor*. In 1838 publică în franţuzeşte: *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques* — adică: *Părţi scoase din cronicile moldoveneşti şi româneşti*. Reîntors la Iaşi în 1838, scoase jurnalul *Alăuta românească* la 1839, a cărei apariţie fu oprită mai apoi de voivodul Mihail Sturza.

In 1840 scoase *Dacia literară*, în care publică schiţe istorice şi nuvele scrise: de el, de *Costache Negruzzi* şi de *Vasile Alecsandri*. Tot în acel an apără şi *Foaia sătească a principatului Moldovei*, precum şi *Arhiva românească*. Acestea durară doar până la 1845. In 1841 publică *Iluzii pierdute ale unui întâiu amor*; iar la 1843 scoase *Propăşirea*, al cărui nume — din pricina însemnării sale, protivnică vederilor vremii — fu repede schimbat în *Foaia ştiinţifică şi literară*. Tot în 1843, la 26 Noembrie, ţinù prima şi singura sa lecţiune asupra *Istòriei patriei — Cuvânt introductiv la cursul de Istòrie naţională* — la *Academia Mihăileană* din Iaşi, în urma căreia, catedra sa fu desfiinţată, datorită stăruinţei consulului rusesc. Intre 1845—1852, publică *Leatopisiţele ţerii Moldovei*, în trei volume; iar în 1846, *Chronice române*, de *Ion Canta* şi *Jon Kogălniceanu* — părintele său.

In 1844, nu se ştie din ce pricină, Kogălniceanu fu surghiunit la mânăstirea *Râşca* din *judeţul Fălticeni* — numit înnainte de răsboiul *Unirii*, *Suceava*. Scăpând din surghiun, mai rămase în ţară până la 1845, când plecă la Paris, unde întâlni pe: *C. A. Rosetti*, *Nicolae Bălcescu* şi *Ioan Ghica din Muntenia*, cu cari legă cea mai strânsă prietenie. Firea acestor tineri, dornici de schimbări repezi în ţara lor, pornirile lor revoluţionare: avură o înrâurire foarte mare asupra lui Kogălniceanu, crescut în vederile potolite ale *Germanilor*.

Influenţa lui politică începù odată cu revoluţia dela 1848, când publică *Dorinţele partidei naţionale din Moldova*. De-acum şi până la sfârşitul vieţii sale, Kogălniceanu rămase veşnic în vâltoarea luptelor politice, ca un neînfrânt stejar al liberalismului.

Cunoscând limbile franceză şi germană, tot aşa de bine ca şi limba românească, Mihail Kogălniceanu, nu se mărgini a apără drepturile naţionale ale neamului românesc numai în ţara sa; el

www.dacoromanica.ro

scrise asupra acestor drepturi : în „*La Presse*" din *Paris*, în „*L'Independance Belge*" din *Bruxel*, şi 'n „*National Zeitung*" din Berlin—stăruind să fie recunoscute de marile puteri ale Europei.

După 1848, el publică, între altele : *Album istoric şi literar* — 1854; *Histoire de la Dacie* — 1854; ziarul *Steaua Dunării* — între 1855—1859; *Apărarea ministeriului din 30 April, 1860, înaintea adunării elective din Iaşi* — 1861; *Imbunătăţirea soartei ţăranilor* — cuvântări rostite la 25 Mai şi 1 Iunie, 1862; precum şi o sumă de alte cuvântări ţinute în adunările legiuitoare ca reprezentant al poporului, sau ca împuternicit al *A. S. Principelui Carol al României*, la congresul din Berlin, dela 1878.

Kogălniceanu se deosebeşte încă, prin neobosita activitate desfăşurată la 1857, susţinând cu darul său de neîntrecut vorbitor „*Unirea celor două principate: Muntenia şi Moldova*". Ca om de stat, sub domnia lui *Alexandru Ioan I Cuza*, fiind preşedinte al consiliului de miniştri, între 1863—1865, dădu tot sprijinul său domnitorului la *săvârşirea secularizării averilor mânăstireşti*, precum şi la organizarea loviturii de stat dela 2 Mai, 1864, prin *introducerea legii împroprietăririi ţăranilor*. In timpul domniei regelui Carol a fost în mai multe rânduri ministru. La 1878 merse împreună cu *Ioan Brătianu* la Berlin, unde se trudi zadarnic să scape *Basarabia de jos* din ghiarele nesăţioase ale *Ruşilor*.

Incepând dela 1868, el a fost ales membru al *Academiei Române*.

Ca om de stat şi ca orator, Kogălniceanu a fost fără pereche în vremea lui. A avut însă şi el unele părţi slabe, cari, faţă de celelalte însuşiri alese, se pierd în umbra uriaşei sale personalităţi.

Nicolae Istrati, născut dintr'o familie de boieri moldoveni la 1818, a încetat din viaţă la 1862. Dornic să cunoască toate lucrările româneşti din cele mai vechi vremuri, cheltui o sumă de bani cu adunarea lor, formându-şi o bibliotecă vestită. Dela el avem : *Mihul* — dramă în versuri — 1850; *Satirele*, prin cari biciuia fără milă moravurile şi oamenii porniţi spre rele, din vremea sa; *Chestia monastirilor închinate* — 1860; şi-altele.

Dimitrie Gusti, născut la 1818 în *Iaşi*, a încetat din viaţă la 1887. A fost profesor, primar al Iaşilor şi ministru al şcoalelor între 1867—1868. El a scris : atât proză, cât şi versuri. Dela dânsul ne-au rămas mai multe lucrări, între cari : *Geografia nouă astronomică şi fizică, cu harta Moldovei*, pentru clasele primare — 1846; *Geografia pentru şcoalele săteşti* — 1851; *Retorica română* — cu pilde scoase din scriitorii literaturii române — 1852; *Buchetul poetic* — 1855; *Zimbrul* — jurnal politic şi literar; şi altele.

Vasile Alecsandri [1]), născut la *Bacău*, în Iulie, 1821, a încetat din viaţă la *Mircesti* în ziua de 23 August, 1890. El a fost cel mai mare poet naţional depe vremuri, al *Românilor*, şi, totdeodată, unul dintre fruntaşii vieţii politice, cari au contribuit la : refacerea, desvoltarea şi înnălţarea spiritului naţional. Viaţa şi

1). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Vasile Alecsandri* în „*Cartea marilor Români*" din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

activitatea lui *Alecsandri* s'au împletit cu însăşi viaţa poporului român, ale cărui simţiri, doruri şi avânturi: le-a întrupat în nemuritoarele sale versuri.

Prima sa lucrare a fost o alcătuire în proză, întitulată: *Buchetiera din Florenţa*, publicată în *Dacia literară* a lui *Kogălniceanu*, căreia îi urmară apoi: *Cântece şi balade*.

Un foarte mare merit al lui Alecsandri fu faptul că atrase băgarea de seamă a lumii literare depe vremuri, asupra producţiunilor poporane, de cari nu se interesase aproape nimeni până la el. Strângând aceste roade ale minţii şi închipuirii poporului, din gura ţăranilor şi lăutarilor, din poveştile bătrâneşti, din horile şi cântecele haiduceşti, precum şi din duioasele doine moldoveneşti, el alcătui acea minunată adunare de comori literare româneşti, publicată în 1865 sub titlul: *Poeziile populare ale Românilor* — închinate *domniţei Elena Cuza*.

In 1844, fiind însărcinat ca, împreună cu *Kogălniceanu* şi *Costache Negruzzi*, să se îngrijească de reorganizarea celor două teatre — român şi francez — din *Iaşi*, el alcătui o sumă de piese de teatru — comedii şi drame — luate din viaţa şi apucăturile societăţii moldoveneşti, biciuind viţiile şi batjocorind deprinderile învechite, prin mult gustatele sale comedii: *Iorgu dela Sadagura, Doi morţi vii, Kir Zuliaride, Cinel-cinel, Arvinte şi Pepelea, Iaşii în Carnaval, Piatra din casă, Cucoana Chiriţa în Iaşi, Lipitorile satelor*, precum şi unele cu subiecte serioase, alese din vremurile de odinioară, ca: *Fântâna Blanduziei, Ovidiu* şi *Despot-Vodă*. Călătorind mult prin streinătate, el avù prilej să-şi aştearnă amintirile: fie în versuri, fie în proză, lăsându-ne noui comori ale talentului său.

Fire deschisă şi apropiată, Alecsandri isbuti fără nici o greutate să se facă îmbrăţişat cu dragoste nefăţarnică de toţi cei cari aveau prilejul, să-l cunoască.

El fu preţuit şi ridicat în cinste: şi de către *domnitorul Cuza*, şi de către *regele Carol I. Doamna şi regina Elisabeta*, prin darul său poetic, avù o mare înrâurire asupra cântăreţului nostru naţional, căruia îi deschise noui zări poetice, isvorîte din adânca prietenie ce legà pe acești răsfăţaţi ai zeiţelor poeziei.

Alecsandri fu, par'că, nu numai poetul naţional al Românilor, ci şi proorocul, şi îndemnătorul norodului românesc, spre căile cele bune. Incă din 1856, aproape cu trei ani înnainte de înfăptuirea unirii Munteniei cu Moldova, el îndemnă poporul celor două ţinuturi româneşti:

Să-şi dea toţi mână cu mână,
Cei cu inima română;
Să 'nvârte hora frăţiei
Pe pământul României!

Tot lui îi fu dat să cânte geniul latinităţii.

In 1878, „*Societatea pentru studiul limbilor romanice*" din *Mont-*

www.dacoromanica.ro

pellier — Franţa, hotărî un premiu — *o cupă de aur* — pentru alcătuitorul celei mai bune poezii de slăvire a neamului sau gintei latine, spre a o pune pe note şi a o traduce în toate celelalte limbi de obârşie latină. Din noianul de poezii, primite din toate părţile, a lui Alecsandri fu socotită cea mai bună. Pusă pe muzică de marele compozitor italian, *Filippo Marchetti,* ea fu cântată la Montpellier, în ziua de 10/22 Mai, 1878, în faţa unui public de peste 60.000 de oameni, iar *Alecsandri fu sărbătorit întocmai ca un rege: regele poeziei.*

Cea mai mare parte dintre scrierile lui Alecsandri au fost publicate în revista *Convorbiri literare,* precum şi în *România literară,* înfiinţată de dânsul la 1855, revistă a cărei apariţie fu oprită după un an de zile, din pricină că cele scrise într'însa nu erau în vederile mai marilor timpului.

In cursul vieţii sale, Alecsandri fu de folos neamului său, nu numai ca poet, ci şi ca om politic. El fu ministru afacerilor streine pe timpul căimăcămiei lui *Catargiu, Sturza şi Panu,* la 1858; apoi conduse acelaş minister în timpul lui Cuza; fu în mai multe rânduri deputat, senator, precum şi însărcinat cu trebile ţării: pe lângă *Napoleon al III-lea, împăratul Franţei,* pe lângă regele *Victor Emanuel al Italiei* şi pe lângă guvernul *Marei Britanii,* în timpul lui Cuza.

De asemenea fu cântăreţul isbânzilor noastre din timpul războiului *Independenţei,* precum şi al ridicării ţării la rangul de regat. Prin dulceaţa şi firescul scrierilor sale, Alecsandri şi-a câştigat cel dintâi loc între scriitorii din vremea sa. Parte dintre numeroasele sale scrieri au fost publicate la 1875 în nouă volume, cuprinzând: *poezii, proză şi teatru.* Volumul I cuprinde poeziile sale, sub titlul: *Doine, Lăcrămioare, Suvenire;* volumul II, *Mărgăritărele;* volumul III: *Pasteluri, Varia şi Legende;* volumul IX: *Legende nouă, Ostaşii noştri* şi *La Turnu-Măgurele;* iar celelalte volume cuprind: *Poeziile populare ale Românilor* şi piesele sale de teatru.

George Tăutu, născut la 1823 în *Botoşani,* a murit — nu se ştie în ce an— la *Târgul-Frumos.* In cursul vieţii a avut de întâmpinat multe neplăceri din partea mai marilor zilei, fapt ce-l îndrumă să-şi închine talentul său felului de poezie numit *satiră,* prin care biciui ticăloşiile din vremea sa.

El şi-a publicat scrierile sale în ziarele: *Reforma, Nichipercea, Steaua Dunării* şi altele. La 1862 şi-a adunat şi tipărit toate poeziile alcătuite până atunci, într'un volum întitulat: *Poezii.* In 1863 a publicat: *Un ajutor la timp*— dramă; în 1864, *Poezii nouă*; în 1871, *Epistole*; şi altele.

Poeziile sale sunt vesele şi pline de mult duh.

George Sion, născut la 22 Mai, 1822, în *Hârşova-Vaslui,* mort la *Bucureşti,* în Octombrie, 1892, se trage dintr'o familie boierească, a cărei vechime se urcă până la *Ştefan-cel-Mare.* In tinereţe, fu slujbaş la stat. Din pricina unei poezii, publicată în *„Foaia pentru minte, inimă şi literatură"* din *Braşov,* a lui *Bariţiu,* care poezie cuprindeà lucruri neplăcute *Ruşilor,* fu înlăturat din slujbă, fapt

www.dacoromanica.ro

ce-l ridică mult în faţa norodului şi a boierimii. Fiind părtaş la revoluţia din 1848, fu nevoit să fugă din ţară, unde se întoarse abia după venirea lui *Grigore Ghica* pe tronul *Moldovei*. Trecând în *Muntenia*, se statornici la Bucureşti, unde scoase vreme de câţiva ani „*Revista Carpaţilor*, între 1859—1862.

Lucrările sale sunt multe şi felurite. Între altele, a scris : *Ceasurile de mulţumire* — poezii — 1843 ; *Din poeziile mele* — 1857 ; *Suvenire de călătorie în Basarabia* — 1857 ; *Safir, piatră preţioasă* — 1857 ; *Ziua* — jurnal — 1859 ; *O sută şi una fabule* — în versuri — 1869 ; *Suveniri contimporane* — 1888 ; precum şi o sumă de traduceri. Între acestea sunt : multe piese de teatru, *Istoria Daciei* — în trei volume, tradusă după *Fotino* — 1860 ; *Istoria Ţării-Româneşti* — tradusă după *Fraţii Tunusli* — 1863 ; şi altele.

Pentru meritele sale literare, George Sion a fost ales membru al *Academiei române*.

George R. Melidon, născut în *Roman* la 31 Mai, 1831, a murit la 11 Mai, 1897. S'a făcut cunoscut prin scrierile sale, în versuri şi proză, publicate între 1852—1856 prin calendare şi foi literare, şi, mai ales, în jurnalul „*Zimbrul*" din *Iaşi*, care a apărut între 1854—1860. Ca profesor de : *Mitologie*, *Retorică* şi *Poetică* la colegiul academic din Iaşi, publică la 1857 un *Tratat de versificaţiune ;* apoi : *Prietenul tinerimii* pentru şcoalele populare — 1856 ; o *Carte de lectură* — 1858 ; un curs de *Pedagogie elementară* — 1874 ; *Istoria naţională pentru popor sau : neamul, sapa, arma, casa şi mintea Românilor prin toate timpurile şi locurile* — 1876 ; şi altele.

Vasile Alexandrescu-Urechiă, născut în Februarie, 1834, la *Piatra*, a murit în Noembrie, 1901. El şi-a urmat studiile prin *Franţa* şi *Spania*. A fost profesor de *Literatura* şi *Istòria Românilor* la universitatea din *Iaşi* şi *Bucureşti*. De asemenea a fost membru al *Academiei române* şi preşedinte al *Ligii culturale* şi al *Societăţii macedonene*. El a scris mult, şi pe toate tărâmurile, dar mai ales pe tărâmul istoric. Între lucrările sale de seamă trebuiesc pomenite : Cele treisprezece mari volume din *Istòria Românilor* — curs ţinut la Universitate ; *Istòria şcoalelor din România dela 1800—1864 ;* precum şi diferitele reviste înfiinţate de el, ca : *Ateneul român* — apărut la Iaşi ; *Buletinul instrucţiunii publice* pe 1865, 1866, 1867 ; *Anuarul instrucţiunii publice*, şi o sumă de alte lucrări : *poetice, teatrale, didactice* şi *ştiinţifice*.

Alţi scriitori moldoveni din prima jumătate a veacului al 19-lea. — Pe lângă scriitorii născuţi pe pământul *Moldovei*, numiţi până acum, mai sunt vrednici de pomenit alţi o sumă, cari au lăsat urme adânci pe ogorul culturii naţionale. Numărul lor fiind însă prea mare, vom mai numi doar câţiva dintr'înşii, mai cunoscuţi. Astfel : *arhiereul Neofit Scriban* s'a deosebit mai mult pe tărâmul bisericesc ; *Matei Millo* — actor de seamă — a scris o sumă de piese de teatru ; *episcopul Melchisedec Ştefănescu* — un foarte învăţat prelat moldovean — a îmbogăţit literatura bisericească şi istorică a ţării cu numeroase lucrări de mare valoare ; *Alexandru Flechtenmacher* — un distins compozitor muzical — a scris mai

www.dacoromanica.ro

mult pentru teatru; *Teodor Codrescu*, autorul *Uricarului* — o adunare de hrisoave privitoare la *Istòria Românilor*, tipărite în 25 de volume —, editorul ziarelor: *Zimbrul* şi *Buciumul român*; precum şi mulţi alţii, născuţi în prima jumătate a veacului al 19-lea, însă a căror activitate literară şi ştiinţifică începe a-şi da roadele abia în a doua jumătate a acestui veac, în timpul domniei lui *Cuza vodă* şi a *domnitorului Carol I.*

Dacă am cercetat puţin mai de aproape starea culturală a *Moldovenilor*, precum şi activitatea scriitorilor din cuprinsul său, aceasta se datoreşte faptului că aceşti scriitori au pus adevăratele temelii ale literaturii româneşti, păstrând linia de mijloc: faţă de vederile lui *Heliade* din *Muntenia*, sau ale lui *Ciparíu* din *Ardeal*, ori ale lui *Aron Pumnul* din *Bucovina* — cari ajunseseră să se depărteze cu totul de vorbirea cea adevărată a poporului, împănând graiul românesc cu o sumă de latinisme.

Şcoalele româneşti între 1821—1859. — Şcoalele româneşti căpătară o desvoltare mai mare odată cu introducerea *Regulamentului organic*. Pân'atunci, s'au dat lupte surde între românism şi grecism: cel dintâi străduindu-se să doboare şi să înlăture pe cel de-al doilea. Odată cu ridicarea limbii române, se năpusti asupra grecismului înrădăcinat în ţară, şi înrâurirea franceză, despre care am vorbit mai pe larg la *Mişcarea culturală din Muntenia*.

In timpul domnilor regulamentari se organizară colegiile domneşti din *Iaşi* şi *Bucureşti* cu câte 7 clase, şi cu un program de învăţământ mult mai bogat. De asemenea se înfiinţară şcoale primare prin oraşele mai de seamă, pregătind elevi pentru şcoalele superioare. Datorită acestui fapt, cultura românească luă un avânt puternic, redeşteptând pe *Români* din amorţeala de care fuseseră cuprinşi până atunci. *Ruşii*, cari ţinteau înghiţirea celor două principate, văzură cu îngrijorare această însufleţire a Românismului pentru cultura naţională, aşa că începură să se folosească de orice soi de mijloace spre a înfrâna aceste porniri periculoase pentru planurile lor. Cea dintâi măsură fu desfiinţarea cursurilor superioare dela cele două colegii: din Iaşi şi Bucureşti; iar cursul inferior fu îngreuiat prin introducerea limbii franceze ca limbă de predare. Se reduse numărul profesorilor; iar puţinii câţi mai rămaseseră fură aleşi dintre streinii lipsiţi de iubirea de ţară, cari n'aveau nici un pic de râvnă pentru cultivarea simţimântului naţional.

Cu toate aceste măsuri, curentul naţionalist crescù văzând cu ochii. Atât Ruşii, cât şi unii dintre domnitorii celor două principate, precum şi parte dintre boierii protivnici luminării prostimii: priviau cu îngrijorare înmulţirea cărturarilor — ridicaţi, mai ales, din rândul norodului de jos —, cari, prin hărnicia şi deşteptăciunea lor, înlăturau din slujbe sau huzmeturi pe fiii boierilor. Teama lor însă, nu putù stăvili pornirea sădită în sufletele fruntaşilor norodului, setoşi de îndreptarea ţării. Aceştia întâmpinară cu bărbăţie toate piedicile vrăjmaşe, croind Românismului drumul cel nou, care-l apropiá de înfăptuirea visului străbun: *Inceputul unităţii naţionale a Românilor, vis împlinit în întregime sub domnia M. S. Regelui Ferdinand I.*

www.dacoromanica.ro

ISTORIA ROMÂNIEI

1. ALEXANDRU IOAN CUZA

Obârşia lui Cuza. — Cu alegerea lui *Alexandru Ioan I Cuza* la cârma celor două principate se împlini o parte din visul poporului român.

Noul domnitor se trăgeà dintr'o veche familie de boieri moldoveni. Născut în *Bârlad la 20 Martie, 1820*, aveà aproape treizecişinouă de ani, când fu ales domn. La vârsta de 24 de ani, se căsătorì cu *Elena Rosetti*, fica postelnicului *Iordache Rosetti*. Mare admirator al democraţiei franceze şi al lui *Napoleon al III-lea*, sprijinitorul său, Cuza căută ca şi în ţara sa să domnească duhul frăţesc, pe care-l văzuse la *Francezi*, cât timp trăise în mijlocul lor.

ALEXANDRU IOAN CUZA

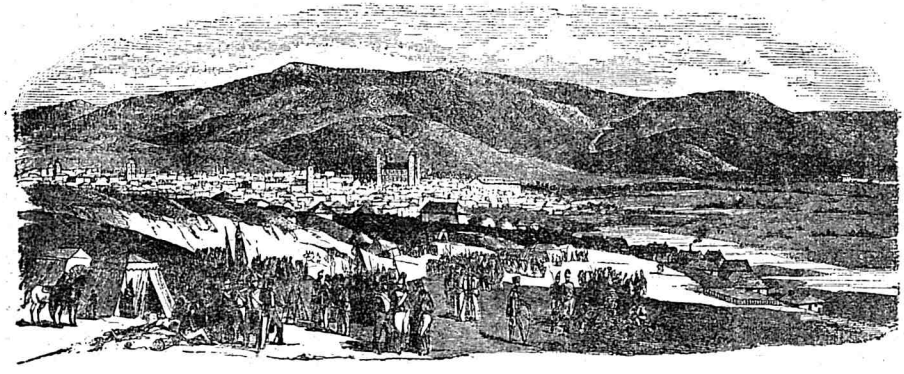
Unirea desăvârşită a Principatelor. — La urcarea sa pe tronul celor două principate, *Cuza* găsì poporul într'o stare vrednică de jale. Necontenitele răsboae petrecute pe pământul bietei noastre ţărişoare, precum şi desele ocupaţiuni militare ale neamurilor vecine, dornice de a ne înghiţi : nu numai că împiedecaseră propăşirea poporului nostru, dar nimiciseră chiar şi bunele însuşiri moştenite mai dinnainte dela strămbuni. In ultimul sfert de veac, premergător urcării lui Cuza pe tronul celor două ţări surori, se cheltuise o sumedenie de bani din vistieria domnească, fără însă a se vedeà vre-un pic de îmbunătăţire în aşezămintele de folos

www.dacoromanica.ro

obştesc ale principatelor. Acum, totul urmà să fie luat dela început. Trebuiau date poporului legi noui şi drepte; armata, de asemenea trebuià orânduită pe temelii naţionale; finanţele, învăţământul, administraţia: toate cereau o grabnică şi pricepută îndrumare.

Neînţelegerile dintre fruntaşii ţării, frământările lăuntrice din sânul diferitelor partide, precum şi stricăciunea sufletească ce cuprinsese mare parte din straturile societăţii româneşti: au dat mult de lucru guvernelor ţării şi domnitorului, cari mai aveau de înfruntat şi greutăţile prilejite de vrăjmaşii din afară.

La început, preocuparea de căpetenie a lui Cuza a fost desăvârşirea unirii celor două principate. Deocamdată, cârmui ţara având două ministere deosebite şi câte o *cameră* de deputaţi pentru fiecare principat. *La 1861, dete Principatelor-Unite numele de* **România**; *iar la 11 Decembrie, acelaş an, proclamă unirea pentru totdeauna a celor două ţări surori, statornicind o singură adunare legiuitoare pentru întreaga ţară. La 24 Ianuarie, 1862, avù loc la Bucureşti prima adunare a reprezentanţilor naţiunii, strânşi toţi la olaltă.*

IAŞII DE ODINIOARĂ

Cu toate că *Iaşii* îi erau mai dragi, Cuza se statornicì la *Bucureşti*, spre a fi mai departe de *Ruşi*. El isbutì să capete dela puterile europene, încuviinţarea schimbărilor săvârşite până atunci.

Unul dintre marile neajunsuri ale începutului domniei lui Cuza a fost grozav de deasa schimbare a ministerelor sau guvernelor, fapt ce-a stânjenit foarte mult bunul mers al ţării. Astfel, în primii trei ani, în *Muntenia*, guvernul fu schimbat de nouă ori; iar în *Moldova*, de şase ori. Au fost ministere, cari n'au putut sta la cârma ţării nici câte două luni. Duhul glumeţ al poporului legase schimbarea guvernelor de schimbarea timpurilor anului, botezându-le: pe unele, *ministerele de vară;* pe altele, *ministerele de iarnă.*

Această nestatornicie îngreuià grozav propăşirea ţării, fiindcă ce 'ncepeau unii, năruiau ceilalţi — mai ales că 'n vremea aceea, — nenorocitul obiceiu ca, odată cu schimbarea ministerelor, să fie schimbaţi toţi slujbaşii statului, erà adânc înrădăcinat în firea guvernanţilor; păcat ce s'a moştenit multă vreme de guvernele cari s'au perindat mai apoi la cârma ţării.

www.dacoromanica.ro

Unificarea ministerelor.—Odată cu unirea definitivă a celor două principate sub numele de *România*, se rândui un singur minister pentru întregul stat românesc, sub preşedinţia lui *Barbu Catargiu*. Acest guvern avù de înfruntat mari greutăţi cu punerea în bună rânduială a trebilor ţării. El căută să întocmească legi la fel pentru întregul cuprins al statului român. Avù de pus ordine în vistieria ţării, care erà sleită cu desăvârşire din pricină că adunările naţionale — *camerele* — luaseră obiceiul, ca să aprobe cheltuieli, fără a căutà şi isvoarele băneşti cu cari trebuiau acoperite.

Sâmburele vrajbei între partidul boierilor — sau *al Albilor*—şi partidul care susţineà drepturile poporului de jos—sau *al Roşilor*—a fost *chestia împroprietăririi ţăranilor*.

Guvernul lui Barbu Catargiu, alcătuit din oameni aleşi din partidul boieresc, erà protivnic împroprietăririi. Din această pricină în ziua de 8 Iunie, 1862, o mână ucigaşă, rămasă necunoscută, răpuse viaţa primului ministru, pe când ieşià dela cameră.

Lui Catargiu îi urmă la guvern, *N. Kreţulescu*, sub care se hotărî ca averile tuturor mânăstirilor să fie luate pe seama statului. Totdeodată, călugării greci fură alungaţi din sfintele locaşuri, iar limba grecească fu înlăturată din slujbele religioase.

Din faptele mari ale lui Cuza.—O hotărîre a consiliului de miniştri, prin care se întrerupeau lucrările de preluare a averilor mânăstireşti pe seama statului, aduse căderea guvernului Kreţulescu şi înlocuirea lui cu un minister prezidat de *Mihail Kogălniceanu*. La *2 Mai, 1864*, în înţelegere cu domnitorul *Cuza*, Kogălniceanu dizolvă camera şi statornici o nouă lege—un fel de constituţie, numită *Statut*. Această lege fu întărită de popor în urma unui *plebiscit* sau *vot general*, şi recunoscută şi de cele şapte mari puteri, în urma ducerii domnitorului la *Constantinopol*.

Prin acest Statut se dădeau domnitorului puteri foarte mari, îngrădindu-se drepturile corpurilor legiuitoare—alcătuite acum, din *cameră şi senat. S'a dat dreptul de vot tuturor cetăţenilor, potrivit averii lor. S'a desfiinţat claca şi s'au împroprietărit ţăranii în schimbul unei răscumpărări băneşti a pământului. Prin legea instrucţiei fură îndatoraţi toţi locuitorii, să-şi dea copiii la învăţătură în şcolile statului, fără vre-o plată. Se strânseră într'o singură lege toate rânduielile în cari se arătau îndatoririle cetăţeneşti şi pedepsele călcătorilor de legi, alcătuindu-se codul civil şi penal, lucrat în bună parte după codul francez al lui Napoleon. S'au întocmit legi pentru buna ocârmuire a judeţelor şi comunelor, precum şi pentru bunul mers al comerţului şi agriculturii. S'a statornicit felul unităţilor de măsuri, ce aveau să fie folosite în tot cuprinsul ţării; şi, mai pre sus de toate, s'a pus la cale alcătuirea unei oştiri naţionale. In sfârşit, s'a statornicit de isnoavă trecerea în seama statului a averilor mânăstireşti, cari — prin împroprietărire — ajunseră în mâinile ţăranilor.*

La cele mai de seamă dintre faptele sale, mâna dreaptă a lui Cuza a fost *Mihail Kogălniceanu*, unul dintre cei mai destoinici miniştri ai săi şi cel mai luminat sfetnic al domnitorului. El a fost un înflăcărat iubitor al ţărănimii, pe care a susţinut-o cu întreaga şi nebiruita putere de încredinţare a cuvântului său.

www.dacoromanica.ro

Din slăbiciunile lui Cuza.—Spre sfârşitul domniei sale, care ţinù numai şapte ani, *Cuza* avù slăbiciunea de a se luà după sfaturile linguşitorilor ce-l înconjurau, înstreinându-şi astfel dragostea multora dintre partizanii şi susţinătorii săi.

Una dintre marile sale greşeli fu înlăturarea dela guvern a lui *Kogălniceanu*, din pricina intrigilor celor ce aveau interesul, ca, cel mai bun prieten şi sfetnic al domnitorului să nu stea în calea planurilor şi ambiţiilor lor. *Kogălniceanu* fu înlocuit cu *C. Bozianu*, fără a fi fost măcar vestit despre înlăturarea sa; iar după câteva

STATUIA LUI CUZA VODĂ, DIN IAŞI

luni fu adus la guvern, *N. Kreţulescu*—sub care favoriţii lui Cuza îşi făcură de cap — înstreinând prin faptele lor mai toată dragostea poporului faţă de alesul său.

Cel care a înşelat mai mult buna credinţă a domnitorului a fost un oarecare *Librecht*—strein de neamul nostru, fost chelner de hotel prin *Ostanda*, în *Belgia*. Acest venetic ajunsese director al poştelor şi telegrafului şi, totdeodată, un fel de stăpân atotputernic, în faţa căruia orice voinţă se plecà. Scoteà şi numià slujbaşi; vistieria ţării erà la cheremul său; ostaşii erau folosiţi ca

www.dacoromanica.ro

să-i ridice lui palate; în sfârşit, voinţa acestui vântură-lume, care-şi găsise căpătâi în ţara noastră, erà mai puternică decât legea. Bunul plac, risipa şi desfrâul: domneau pretutindeni în trebile ţării.

Răbdarea poporului ajunsese aproape de margini. Pe când domnitorul se află la băi, în streinătate, însăşi guvernul—prin oamenii săi—puse la cale o revoltă în *Bucureşti*, spre a aveà pricină să puie mâna pe capii partidului liberal, cari începuseră a cârti împotriva relei ocârmuiri a ţării. Intorcându-se în *Capitală*, Cuza liberă pe cei închişi şi condamnă cu asprime purtarea miniştrilor, cari merseseră prea departe cu supunerea lor faţă de voinţa streinului.

Din bunele obiceiuri ale lui Cuza.—Spre a-şi da seama el însuşi de starea supuşilor săi, precum şi de felul cum sunt împlinite poruncile domneşti, *Cuza* vodă aveà bunul obiceiu de a se coborî în mijlocul poporului, răsărind: când într'un colţ, când într'altul, al ţării, iscodind norodul asupra lipsurilor şi nevoilor sale, fără a fi cunoscut de mulţime. Uneori mergeà prin mânăstiri, spre a cercetà traiul călugărilor; alteori răsbiă prin târguri, ca să-şi dea seama de cinstea negustorească; de multe ori pătrundeà chiar prin cârciumi, spre a află de nu cumva cârciumarii vând lipsă cumpărătorilor. Din această pricină, cei cu musca pe căciulă ajunseseră să vadă în fiecare necunoscut, pe Cuza plecat în iscoadă.

Dacă fruntaşii de azi ai ţării—miniştrii şi ceilalţi dregători de seamă—ar urmà din când în când pilda lui Cuza, multe ticăloşii s'ar stârpì; iar poporul nostru ar pornì c'un ceas mai de vreme pe drumul sănătos, menit să-l aşeze între noroadele de frunte ale lumii!

Spre o nouă domnie. — La deschiderea camerelor—*în Decembrie, 1865*—*Cuza* lăsă a se înţelege că ar voi să se retragă din domnie, spre a face loc unui principe de alt neam. In acelaş timp, protivnicii domnitorului—fără deosebire de credinţe politice—se înţeleseră să grăbească prin orice mijloace curmarea acestei domnii.

In iarna anului 1865—66, fruntaşii poporului, adunaţi în palatul *Ghiculeştilor*, depe moşia *Paşcani*, din comuna *Căciulaţi*, judeţul *Ilfov*, puseră la cale detronarea lui *Cuza*. Aflând despre uneltirile vrăjmaşilor săi, domnitorul porni în fruntea unor trupe de infanterie şi artilerie, luând cu sine şi două tunuri, ca să prindă şi să nimicească pe răsvrătiţi, chiar în cuibul lor. Truda-i fu zadarnică. Uneltitorii împotriva domniei, prinzând de veste despre apropierea domnitorului, se risipiră mai înainte de a fi fost împresuraţi. Inţelegerile între cei ce urmăreau aducerea unei dinastii streine pe tronul ţării, se urmară în casele lui *C. A. Rosetti*, din *Bucureşti*.

Retragerea lui Cuza din domnie. — Spre a se potoli spiritele destul de nemulţumite împotriva cârmuirii din ultimii ani ai domniei lui Cuza, fruntaşii ţării găsiră cu cale, că numai alegerea unui domnitor dintr'un neam strein de ţară ar puteà să pună capăt acestei dureroase stări de lucruri. De aceea, ei siliră pe *Cuza*, să se retragă din domnie. Impărtăşind şi el dorinţa poporului, Cuza părăsi cârma ţării în ziua de *11 Februarie, stil vechi, 1866*, încredinţând puterile domniei unei locotenenţe domneşti, alcătuită din *generalul Nicolae Golescu, Lascar Catargiu* şi *colonelul Nicolae Haralambie* cari, îm-

www.dacoromanica.ro

preună cu miniştrii ţării : *Ioan Ghica*— prim ministru— *Dimitrie Ghica, Petre Mavrogheni, Ion Cantacuzino, maior Lecca, Constantin A. Rosetti* şi *Dimitrie Sturza*, cârmui ţara până la alegerea şi întronarea în scaunul domniei a voivodului, pe care soarta avea să-l rânduiască la cârma ţării. După aceasta, fostul domnitor plecă în streinătate, de unde nu se mai întoarse până la sfârşitul vieţii sale.

Oricari ar fi greşalele lui *Cuza*, acestea se pierd în lumina orbitoare a marilor acte săvârşite de dânsul pentru binele ţării şi ridicarea poporului de jos din robia seculară în care fusese încătuşat

LOCOTENENŢA DOMNEASCĂ ŞI MINIŞTRII SĂI

de obiceiurile vremurilor, dealungul veacurilor. Numai „*Unirea*" celor două principate dacă s'ar legă de numele său, şi ar fi deajuns.

Faptele săvârşite de acest mare domnitor, *i-au asigurat o recunoştinţă* nepieritoare în sufletul poporului român. El s'a stins din viaţă la 1873, în vârstă de 53 de ani. Corpul său fu adus în ţară şi îngropat la *Ruginoasa*, în judeţul *Fălticeni*. Ca mărturie a veşnicei sale recunoştinţe, poporul i-a ridicat la *Iaşi* o statue vrednică de amintirea marelui său voivod.

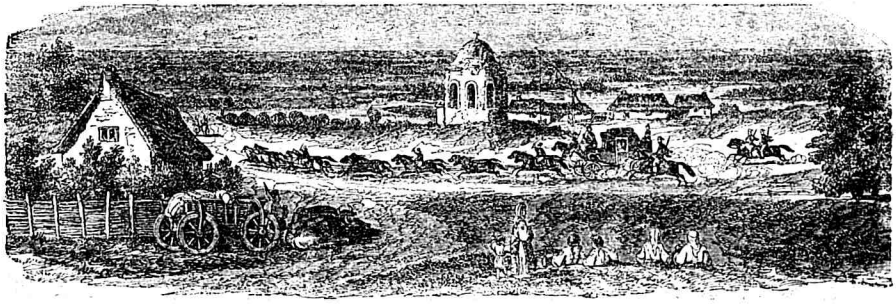
www.dacoromanica.ro

INTEMEIEREA
DINASTIEI ROMÂNE

CAROL I CEL INTELEPT

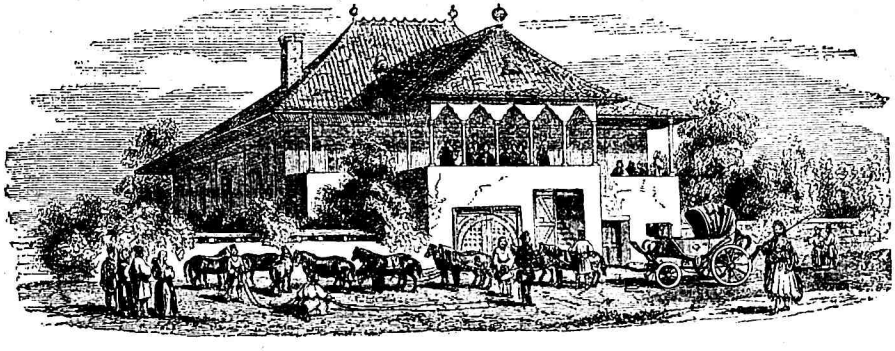
1. AŞEZAREA TEMEINICĂ A ROMÂNIEI

Alegerea domnitorului Carol I. — După retragerea lui *Cuza vodă* din domnie, poporul alese în locu-i pe contele *Filip de Flandra*, fratele regelui *Belgiei*. Acesta însă, nu primi să ne fie domn, din

CUM SE CĂLĂTOREA ODINIOARĂ

pricina sănătăţii sale şubrede. Refuzul lui a fost spre norocul poporului nostru, căci la câţiva ani după aceasta, primul ales al Românilor se prăpădi. Privirile norodului românesc se îndreptară

UN POPAS AL POŞTEI DE ODINIOARĂ

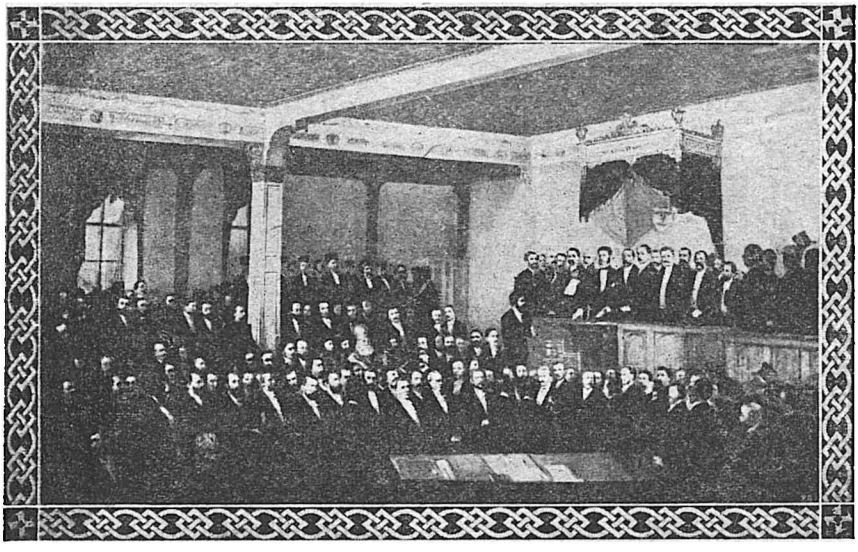
atunci, spre familia domnească a Germaniei. Românii, prin glasul a 685.969 de votanţi, aleseră ca domn al lor, pe *principele Carol, fiul principelui Carol Anton de Hohenzollern-Sigmaringen şi al principesei*

www.dacoromanica.ro

Iosefina. Noul ales făceà parte din strălucita familie a împăraţilor Germaniei. Născut la *8 Aprilie, stil vechi,* sau *20 Aprilie, stil nou, 1839,* când fu chemat la domnie, *principele Carol tocmai împlineà vârsta de 27 de ani, căci alegerea avusese loc la 8 Aprilie, stil vechi, sau 20 Aprilie, stil nou, 1866.*

Vestit de către marele Român, *Ioan C. Brătianu,* că poporul românesc îl voieşte ca domnitor, principele îşi părăsi : părinţi, familie, neam şi patrie, spre a-şi închinà întreaga viaţă şi toată înţelepciunea de care a dat dovadă în cursul vremii, pentru înnălţarea României şi a poporului ce-i încredinţase destinul său.

Ruşii, Austriacii şi *Turcii:* se înfuriară grozav pe Români, şi căutară să împiedice pe alesul lor de a intrà în ţară. Truda le fu însă zadarnică.

DOMNITORUL CAROL DEPUNÂND JURĂMÂNTUL

In ziua de 8 Mai, stil vechi, sau 20 Mai, stil nou, 1866, după o călătorie plină de o sumă de piedici şi numeroase griji, *domnitorul Carol puse piciorul pe pământul României.* Dela *Turnu-Severin,* luă drumul *Bucureştilor.* Pretutindeni, lumea îl întâmpină cu bucurie nemaipomenită, aruncându-i flori în cale şi dându-i tot felul de daruri.

Depunerea jurământului. — *In ziua de 10 Mai, stil vechi, sau 22 Mai, stil nou, 1866, alesul Românilor intră în Bucureşti,* în strigătele de bucurie ale mulţimii. In aceeaş zi, depuse jurământul în camera deputaţilor, legându-se că va fi credincios legilor ţării şi va veghià necurmat, ca ele să fie respectate de toată lumea. Cu acest prilej, *domnitorul Carol a rostit următoarele cuvinte:*

„Punând piciorul pe acest pământ, am şi devenit Român. Eu

www.dacoromanica.ro

vă aduc: o inimă cinstită, gânduri drepte, o voință nestrămutată de a face binele, un devotament fără margini către noua mea patrie și acel nebiruit respect către lege, respect pe care l-am cules din pilda alor mei!"

„Cetățean, astăzi; mâine, de va fi nevoie, soldat, eu voiu împărtăși cu dumneavoastră: atât soarta cea bună, cât și pe cea rea. Din această clipă, toți, una suntem. Incredeți-vă în mine, precum și eu mă încred în dumneavoastră!"

Cei dintâi ani ai domniei. — Primii ani de cârmuire ai *domnitorului Carol* fură plini de multe și mari greutăți, pornite: atât din lăuntrul țării, cât, mai ales, din afară. Cu înțelepciune, răbdare și stăruință: le birui pe toate. Spre a nu aveà turburări din partea *Turcilor*, cari nu vedeau cu ochi buni întărirea noastră, principele Carol telegrafie marelui vizir la *Constantinopol*, chiar în ziua sosirii sale în *Bucureşti*, că înțelege să respecte toate drepturile *Porții*. Deși Turcii ar fi dorit să intre cu armată în țară, spre a înlătură pe alesul *Românilor*, temându-se însă, ca să nu aibă neînțelegeri cu celelalte puteri ale *Europei*, și fiind încurcați și cu revoluția locuitorilor din insula *Creta*, cari se răsculaseră împotriva stăpânirii lor, primiră mărturiile de prietenie ale noului domn, căruia îi ceruă să se ducă la Constantinopol spre a-și primi semnele domniei. Principele Carol fu primit de sultan cu o cinste cu totul neobișnuită. El fu recunoscut ca domn hereditar [1]) al *României* în ziua de *12/24 Octombrie, 1866;* iar sultanul îi arătă în chip vădit stima și prietenia ce-o simțeà pentru dânsul. Asemenea fu recunoscut domn și de către celelalte puteri ale Europei.

Incă dela început, armata l-a preocupat foarte de aproape pe domnitorul Carol. Par'că presimțeà că nu va trece mult, și vitejia Românului va fi pusă la încercare. Făcù învoieli negustoreşti cu țările streine, în ce priveşte vânzarea și cumpărarea diferitelor mărfuri. Inființă numeroase școale: primare, normale și secundare. A luat măsuri pentru înmulțirea drumurilor de fier. A legiuit ca moșiile statului, să poată fi vândute muncitorilor de pământ. A bătut bani românești cu chipul domnitorului și cu marca țării; și alte multe îmbunătățiri a făcut.

Căsătoria principelui Carol. — *La 3 Noembrie, stil vechi, sau 15 Noembrie, stil nou, 1869, principele Carol s'a căsătorit cu principesa Elisaveta de Wied, născută la 17/29 Decembrie, 1843,* în *Monrepos*, lângă *Rin*. Noua domniță a *Românilor* cunoscù mai de aproape pe viitorul său soț, cu prilejul unei călătorii pe care domnitorul nostru o făcù în anul 1869, în Apus, spre a-și vedeà familia și a face, totdeodată, câteva vizite căpeteniilor statelor, cari ne susținuseră în vremurile grele prin cari trecuse țara și poporul nostru.

Intâlnirea între domnitorul Carol și viitoarea sa soție avù loc la *Colonia*, în *Germania*, cu prilejul unui concert pus la cale într'adins de prințul moștenitor al Germaniei, *Frideric de Prusia*, care țineà ca principesa Elisaveta, să fie luată în căsătorie de tânărul principe și domn al *României*. Acest concert avù loc la 30 Sep-

[1]). *Principe* sau *domn hereditar* se numește acela care are dreptul să fie urmat la domnie, din tată'n fiu, de urmașii săi de sânge, până li se stinge neamul.

www.dacoromanica.ro

tembrie, stil vechi, sau 12 Octombrie, stil nou, 1869. In ziua hotărîtă, principele fu la Colonia. El trase în gazdă chiar la hotelul unde se afla familia princiară de Wied. Aci avù putinţa să-şi cunoască mai de aproape viitoarea-i tovarăşă de viaţă, care-l răpi degrab cu farmecu-i tinerese şi cu firea sa apropiată. Atât de mare fu înrâurirea principesei Elisaveta asupra domnitorului nostru, încât, în aceeaş zi chiar, fu cerută în căsătorie. Seara, principele Carol plecă la *Paris*, chemat de interesele politice ale ţării sale. La 16 Octombrie, stil nou, domnitorul se reîntoarse dela Paris, mergând deadreptul la Monrepos, undé celebră logodna în chip oficial. Toate Curţile europene felicitară pe tinerii logodnici. In ziua de 15 Noembrie, 1869, fu semnat contractul de căsătorie,

după ce fusese aprobat de regele *Wilhelm*, şeful familiei *Hohenzollern*. Slujba religioasă avù loc într'o sală a castelului din *Neuwied*, în faţa a tot ce Germania aveà mai de seamă, ca oameni. Cununia se făcù după ritul protestant.

Cu acest prilej, pastorul *Lohman*, ţinù o mişcătoare cuvântare având de temei, versetul biblic: „*Voiu merge unde vei merge şi tu; voiu rămâneà unde vei rămâneà şi tu! Poporul tău este poporul meu; Dumnezeul tău este Dumnezeul meu! Voiu muri unde vei muri tu, şi tot acolo doresc să fiu îngropat!*"

La 18 Noembrie, perechea princiară plecă spre *Bucureşti*. După un scurt popas la *Viena* şi *Budapesta*, se opriră la *Buziaş*, unde-i aşteptà vaporul *Francisc-Iosif*. Dela *Buziaş* veniră pe *Dunăre* până

www.dacoromanica.ro

la *Giurgiu*. Aci fură întâmpinaţi cu o negrăită bucurie de tot norodul. Dela Giurgiu la Bucureşti făcură drumul cu trenul, pe calea ferată deschisă la 22 Octombrie, 1869. In gara *Filaret*, perechea domnească a fost primită cu un alai nemaipomenit. Uralele mulţimii se întreceau cu sunetul clopotelor bisericilor şi bubuitul tunurilor.

După săvârşirea unui serviciu religios la Mitropolie, tânăra pereche porni spre palatul domnesc[1]). Tot în aceeaş zi fură cununate la Mitropolie şi înzestrate de stat, cincizeci de perechi de tineri aduşi, din toate judeţele ţării. După cununie, nouii căsătoriţi defilară prin faţa perechii princiare.

In amintirea acestei zile, doamna Elisaveta dărui zece mii de franci, din venitul cărora să fie ajutate opt fete sărmane în ziua prăsnuirii venirii sale pe tron: patru din Bucureşti şi patru din Iaşi. Tot în prima zi, o delegaţie de doamne, oferi principesei o diademă împodobită cu mărgăritare şi briliante.

După trecerea zilelor lipsite de grijuri, suverana Românilor se lipì cu trup şi suflet de poporul care-i dovedise atâta dragoste, urmând a trăi laolaltă cu el, zilele de: griji, dureri şi bucurii, pe cari soarta i le hărăzi mai apoi.

Naşterea şi moartea principesei Maria a României. — Din această căsătorie s'a născut la *27 August, stil vechi*, sau *8 Septembrie, stil nou, 1870*, o singură fetiţă, principesa *Maria*, care fu botezată în ziua de 1/13 Octombrie, acelaş an, în biserica mânăstirii *Cotroceni*, unde perechea domnească îşi alesese cea de-a doua reşedinţă din Capitala ţării[2]). Naşterea micei principese revărsă în sânul familiei domnitoare o fericire nespusă.

Dragostea pentru mica şi nevinovata făptură, născù în sufletul doamnei *Elisaveta*, o mare pornire către lumea şcolărească în rândul cărora visă şi dânsa că va vedeà mâine-poimâine pe copila sa. Cu deosebire, toată grija şi-o îndreptase spre micile orfane ale *azilului „Elena Doamna"*.

La începutul anului 1872, doamna Elisaveta plecă în Italia, fiind suferindă de *friguri* — boală căpătată în timpul şederii sale la Cotroceni. După vreo două luni de căutare se întoarse în ţară, alături de scumpa sa copilă, care rămăsese la Bucureşti. De o deşteptăciune uimitoare, mica principesă, Maria, erà fericirea părinţilor săi. In ziua de 24 Martie, stil vechi, 1874, micuţa se 'mbolnăvi de scarlatină. La 28 Martie, stil vechi, după patru zile de zăcere, nevinovata pruncă îşi dădù sfârşitul, împrăştiind în juru-i o jale negrăită. Indurerata mamă îşi potoli nemărginita sa durere, revărsându-şi toată bunătatea sufletului şi toată dragostea sa asupra celor nevoiaşi.

Nu trecù mult şi, mila şi iubirea sa către cei lipsiţi şi către cei copleşiţi de dureri, şi-o arătă, blânda şi buna noastră domniţă, cu prilejul războiului din 1877, pentru *Independenţă*.

[1]). *Palatul regal din calea Victoriei* a fost clădit de boierul *Dinicu Golescu*, în anul 1815. Tot aci a locuit şi *Cuza-Vodă* până când s'a retras din domnie. El a fost refăcut şi întregit mai apoi, de regele Carol.

[2]). *Palatul Cotroceni* a fost zidit aşa cum se vede astăzi, la anul 1893.

www.dacoromanica.ro

2. RĂSBOIUL PENTRU INDEPENDENŢĂ

Începerea războiului ruso-turc. — Trecuseră zece ani dela suirea *domnitorului Carol* pe tronul *României*. Faţa ţării se schimbase mult de tot. Românii începuseră să simtă binefacerile cârmuirii înţelepte a domnitorului lor. Când, iată că se iscă un nou război între *Ruşi şi Turci*, din pricina cruzimilor săvârşite de Turci în contra locuitorilor din: *Bosnia*, *Herţegovina* şi *Bulgaria*, cari se răsculaseră împotriva stăpânirii turceşti, aţâţaţi tot de Ruşi; precum şi din pricină că Turcii nu voiră să primească unele reforme cerute de puterile *Europei*, pentru tratarea mai omenească a *Creştinilor* din imperiul turcesc.

Ruşii, neavând alt loc de trecere spre *Turcia*, cerură îngăduire

CERCHEZII ŞI BAŞIBUZUCII RĂPIND COPII DE ROMÂNI

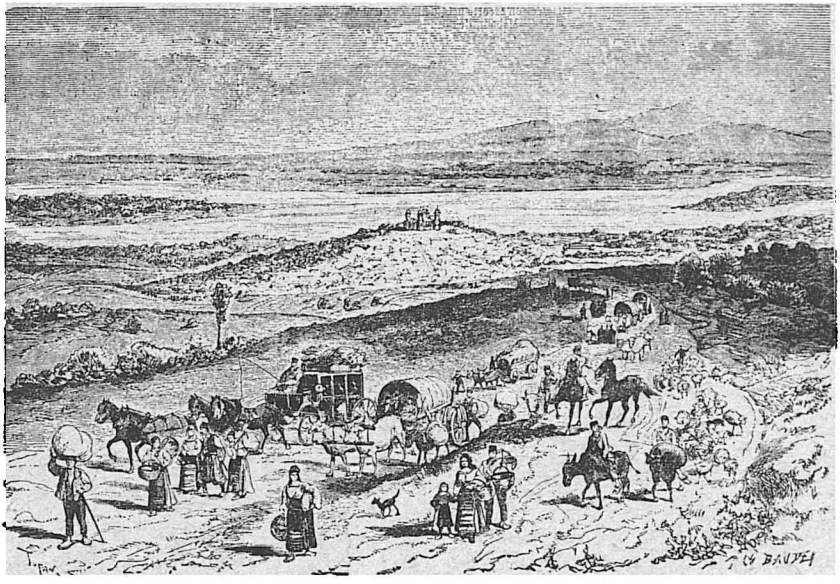
domnitorului nostru, ca să treacă prin *Ţara-Românească*. Domnitorul le dete voie, însă cu îndatorirea de a nu face nici o stricăciune pe unde vor trece. In acelaş timp, adună oastea ţării, stând gata pentru orice împrejurare. Armata rusească începù să treacă *Prutul* prin mai multe locuri în ziua de *12 Aprilie, 1877*.

Proclamarea Independenţei. — *Sultanul Turcilor* dete poruncă *Românilor*, ca să nu lase pe *Ruşi*, să treacă *Prutul*. Domnitorul nu dădù nici o ascultare acestei porunci. Nesupunerea aceasta atrase asupra noastră mânia Turcilor, cari începură a ne socoti ca vrăjmaşi. Numeroase bande de *Cerchezi* şi *başibuzuci*[1]) turci trecură

[1]). *Cerchezii* erau locuitori din *Circazia*—ţinut aşezat între *marea Neagră* şi *marea Caspică*. Aceştia sunt un neam de oameni frumoşi la chip, însă trăiesc încă în stare de înnapoiere, îndeletnicindu-se mai mult cu hoţitul: atât pe uscat, cât şi pe mare. *Başibuzucii* erau soldaţi voluntari turci, recrutaţi din alte naţii înrudite cu Turcii.

www.dacoromanica.ro

Dunărea, prădând şi măcelărind pe locuitorii satelor ce le ieşiau în cale. Românii, văzându-se aţâţaţi, hotărîră să rupă orice legătură cu Turcii. Domnitorul *Carol* ordonase mobilizarea întregei oştiri ro-

LOCUITORII CALAFATULUI FUGIND DE BOMBARDAMENTUL TURCESC

mâneşti încă dela *6 Aprilie, stil vechi, 1877*, dăruind totdeodată din avutul său personal suma de o sută de mii de lei pentru îmbrăcămintea ofiţerilor. Armata sa de peste cincizeci de mii de oameni,

OFIŢERII GARNIZOANEI CALAFAT LA MASĂ

cu o sută optzeci de tunuri, fu rânduită astfel, ca să poată înfrunta orice atac ar fi venit din partea oştilor turceşti dela *Vidin*. In ziua de *26 Aprilie, stil vechi, 1877*, Turcii începură să bombardeze

www.dacoromanica.ro

cu furie oraşul *Calafat*. Românii nu se lăsară mai pre jos; şi le răspunseră şi ei cu aceeaş măsură, arzând vapoarele turceşti aflate în portul Vidinului, precum şi numeroase case lovite de ghiulelele româneşti. Celelalte oraşe depe ţărmul românesc al Dunării răspunseră aţâţărilor turceşti, ca şi Calafatul.

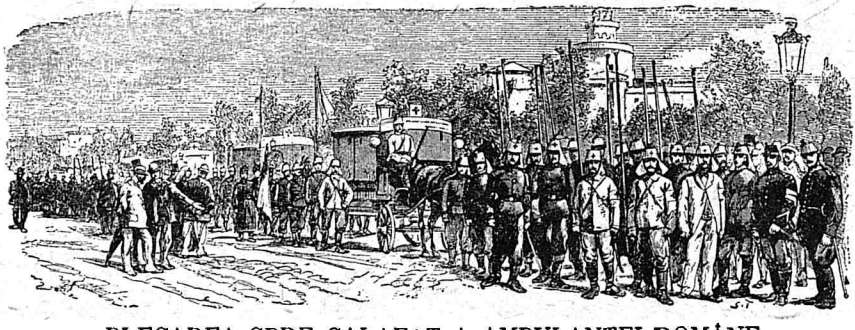
Neîntreruptele atacuri ale armatelor turceşti faţă de oştile româneşti, cari nu făceau altceva, decât numai se apărau, puseră

ARTILERIA ROMÂNĂ MERGÂND SPRE CALAFAT

capăt legăturilor de supunere ale ţării noastre faţă de imperiul turcesc. Pentru aceea, *la 9 Mai, stil vechi, sau 21 Mai, stil nou, 1877, adunările legiuitoare hotărîră neatârnarea României; iar în ziua de 10 Mai, stil vechi, această însemnată hotărîre fu sărbătorită cu cinste şi bucurie mare, de tot poporul românesc.*

Domnitorul Carol, împreună cu fruntaşii ţării, mai hotărî ca să luptăm şi noi, la olaltă cu Ruşii, împotriva Turcilor. Ruşii însă,

PLECAREA SPRE CALAFAT A AMBULANŢEI ROMÂNE

nu voiră să facă tovărăşie cu noi, zicând că vor fi ei în stare să răsbească şi singuri pe Turci. Ai noştri, văzând trufia Ruşilor, îşi retraseră oştile în *Oltenia*, mărginindu-se doar, ca să apere hotarul ţării de vre-o năvălire turcească. *Osman paşa*, singurul general turc, care a făcut isprăvi mai de seamă în cursul acestui răsboi, plănuì să treacă Dunărea pe la *Vidin* cu vreo şaizeci de mii de oameni, spre a mutà locul de luptă din *Bulgaria*, în *România*.

www.dacoromanica.ro

Inţelegând gândul vrăjmaşului, domnitorul Carol luă toate măsurile, ca să preîntâmpine încercările turceşti şi întări cu străşni-

UN POST DE INFANTERIE PE DRUMUL CALAFATULUI

cie ţinutul ameninţat. Ca să dovedească duşmanului, că nu se teme de puterea sa, între *14—17 Mai, stil vechi, 1877*, veni el

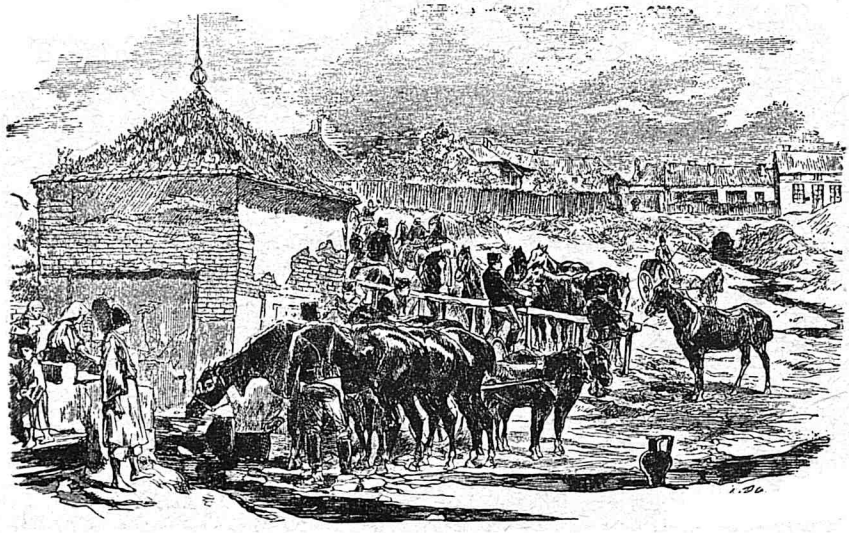

POPASUL DE NOAPTE AL UNUI CONVOI MILITAR

însuşi la *Calaţat*, unde inspectă trupele şi întăriturile româneşti, poruncind să se înceapă bombardamentul Vidinului subt ochii săi. Primul obuz trimis de Turci ca răspuns la loviturile tunu-

www.dacoromanica.ro

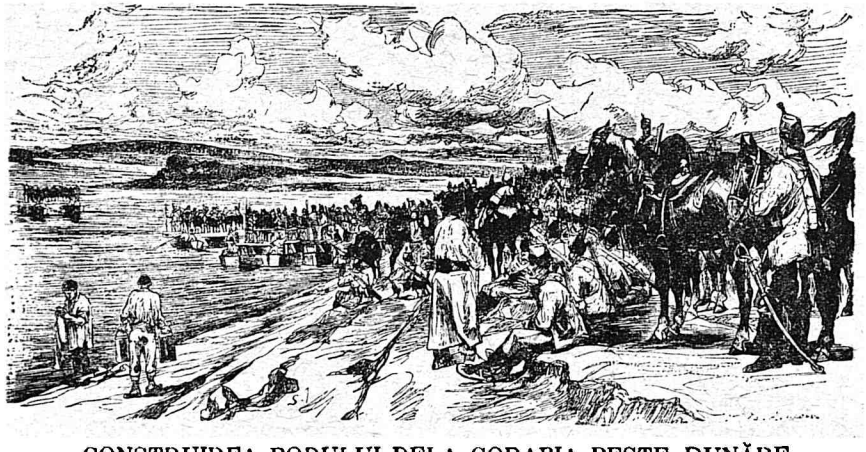
rilor românești, căzù tocmai în bateria unde se află domnitorul Carol. Ghiuleaua împrăștiè în toate părțile țăndările sale ucigătoare. Domnitorul scăpă ca prin minune; însă nu se înfricoșă câ-

CAVALERIA ROMÂNĂ ADĂPÂNDU-ȘI CAII

tuși de puțin. In clipa căderii obuzului, scoțându-și chipiul, salută bomba vrăjmașă zicând :—„*A! Asta-i muzica ce-mi place!*"

Incă cinci ghiulele urmară celei dintâi. Trei se sparseră chiar în

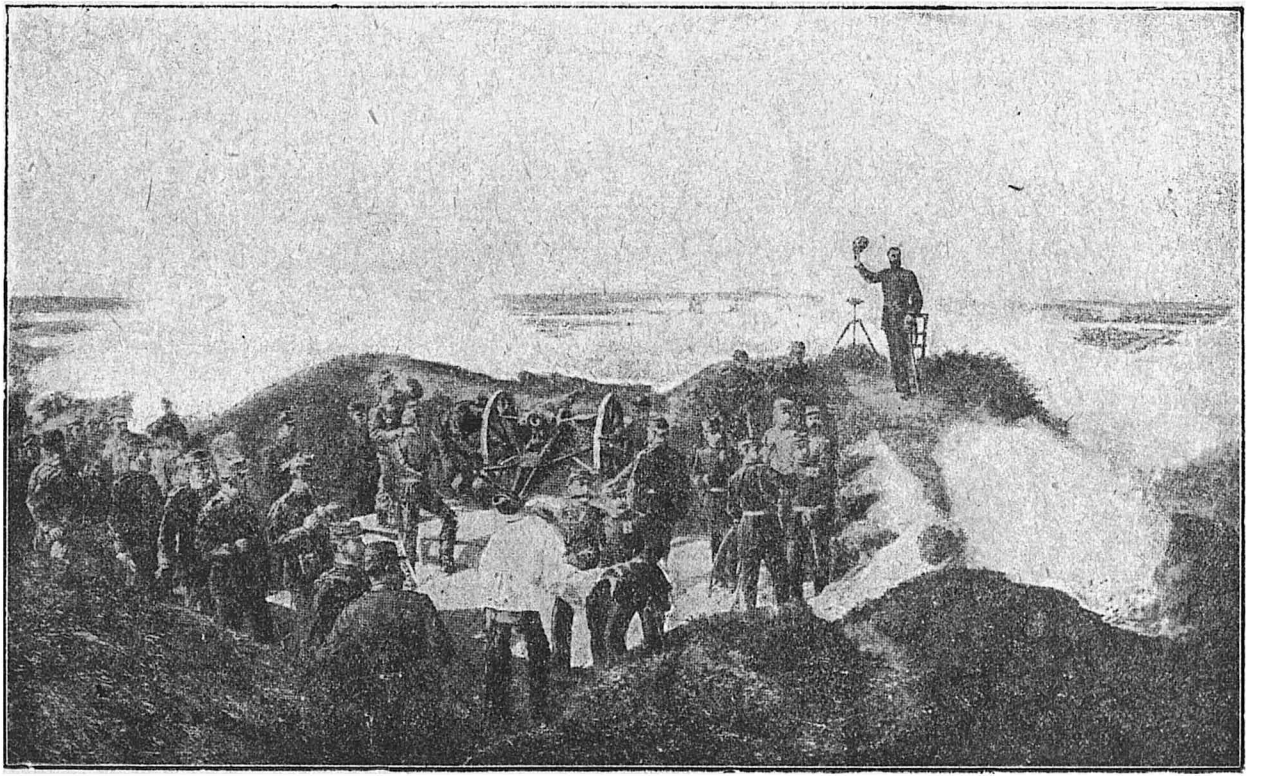
CONSTRUIREA PODULUI DELA CORABIA PESTE DUNĂRE

bateria în care se adăposteà domnitorul. Nici o schijă însă, nu-l atinse.

Câteva săptămâni mai târziu, Vidinul fu incendiat din toate părțile de jarul ghiulelelor românești.

www.dacoromanica.ro

Domnitorul Carol I în ploaia ghiulelelor dela Calafat.

In timpul războiului pentru Independenţă, una din ghiulelele trase împotriva Românilor din Calafat, de către Turcii din Vidin, căzù în apropierea domnitorului Carol. In clipa căderii obuzului, scoţându-şi chipiul, domnitorul salută bomba vrăjmaşă zicând: *A! Asta-i muzica ce-mi place!"*

14—17 MAI, 1877

www.dacoromanica.ro

Intrarea Românilor în războiu. — Nu trecuse nici o lună de când armata rusească începuse luptele dincolo, peste *Dunăre*, când, domnitorul *Carol* se pomeni în ziua de 11/23, Iulie, 1877, cu o telegramă dată de *marele duce Nicolae*, comandantul oştirii ruseşti din *Bulgaria*, în care-i scriă: **„Vino în ajutorul nostru. Treci Dunărea pe unde voieşti, cum voieşti, sub ce condiţii voieşti; numai vino grabnic în ajutorul nostru. Turcii ne prăpădesc. Cauza creştină este în primejdie!"**

Domnitorul nostru înţelese că *Ruşii* fuseseră răsbiţi. Aducându-şi aminte de semeţia cu care ne răspunseseră când ceruserăm să luptăm în tovărăşie, par'că-i veneà să nu le sară într'ajutor. Se gândì însă că, dacă *Turcii* vor ieşì biruitori, vor trece Dunărea şi vor face mare prăpăd în ţară. El se hotărî dar, să plece în ajutorul Ruşilor. *In ziua de 20 August, stil vechi, sau 2 Septembrie, stil nou, 1877*, trecù Dunărea pe la *Siliştioara*, cam prin dreptul oraşului *Corabia*, în fruntea a 35.000 de ostaşi. Luând comanda armatelor româno-ruse, alcătuite din peste 60.000 de oameni, pornì împotriva Turcilor, cari se întăriseră în oraşul *Plevna*. *La 30 August, stil vechi*, după o luptă năprasnică şi cu mari jertfe, *Românii* isbutiră să cucerească cea mai puternică fortăreaţă a Plevnei, *rèduta Griviţa*. Văzând că cetatea e straşnic întărită, armatele aliate se hotărîră s'o înconjoare şi să silească pe Turci a se predà, lipsindu-i de merinde şi de muniţiuni. Trei luni ţinù înconjurarea vrăjmaşului. *Osman paşa*, viteazul comandant al cetăţii Plevna, încercă în câteva rânduri, să spargă zidul baionetelor duşmane, dar nu isbutì.

PE PARAPETELE GRIVIŢEI !...

Căderea Plevnei. — Îndurând toate greutăţile iernii şi suferind toate lipsurile războiului, viteazul nostru domnitor fu totdeauna în mijlocul oştenilor săi, îmbărbătându-i în clipele de restrişte. Datorită minunatelor sale planuri de luptă, *Românii* înfipseră stea-

www.dacoromanica.ro

gul biruinței la : *Griviţa, Rahova, Opanez* şi, în sfârşit, *în ziua de 27 Noembrie, stil vechi, 1877, şi la Plevna*, care, după o împotrivire de trei luni de zile, căzù în mâinile armatelor unite. Viteazul *Osman paşa*, vroind să iasă din cetate cu toată oastea, fu înconjurat de *Români* şi *Ruşi*. O luptă crâncenă se începù. Osman, fiind rănit la un picior, se predete *domnitorului Carol*. Toată oastea turcească fu luată prizioneră, iar Plevna intră în stăpânirea Românilor şi a Ruşilor.

Măria Sa, *Doamna Elisaveta*, ca o mamă plină de iubire pentru fiii săi, îngrijeà de soldaţii răniţi, la rând cu celelalte doamne ce-şi luaseră sarcina de a purtà de grijă vitejilor ţării. Pentru marea ei

MAMA RĂNIŢILOR 1877—1878

bunătate şi rara dragoste pe care a arătat-o răsboinicilor răniţi, poporul a numit-o *Mama Răniţilor*.

După Plevna, Românii cuceriră *Smârdanul* şi *Vidinul*; iar Ruşii porniră spre *Constantinopol*. Cucerind *Sofia* şi *Filipopol*, ei înnaintară până la *Adrianopol*, silind pe Turci să ceară încheierea păcii.

Incheierea păcii la Berlin.— *Ruşii*, cari la nevoie ne băgaseră în seamă, la încheierea păcii nici nu voiră să mai ştie de noi Ei îşi luară dreptul să hotărască şi soarta ţării noastre. In urma sfatului dintre puterile *Europei*, făcut în luna Iunie, 1878, la *Berlin*, din toată truda lor, *Românii* se aleseră cu *Dobrogea*. In

www.dacoromanica.ro

schimb însă, Ruşii ne luară partea de jos a *Basarabiei*; aşa că noi ne aleserăm aproape cu nimic. Asemenea, *Turcii ne recunoscură independenţa.* Tot cu acest prilej, *Bulgaria fu deslipită de Turcia.* Ea căpătă dreptul, să-şi aleagă un domnitor dintr'o familie streină de ţară; rămâneà însă, tot atârnată de imperiul

IMPĂRATUL RUSIEI ŞI PRINCIPELE CAROL, CU STATELE LOR MAJORE

turcesc. *Serbia, Muntenegrul şi Grecia*: fură cu mult mai folosite decât noi, cari făcuserăm jertfe peste puterile noastre, spre a hotărî desăvârşita înfrângere a Turcilor.

Innălţarea României la rangul de regat. — *La patru ani după răsboi, în ziua de 14 Martie, stil vechi, sau 27 Martie, stil nou, 1881,*

DOBROGEA DE ODINIOARĂ VĂZUTĂ DELA CERNAVODĂ

România fu ridicată la rangul de regat; iar domnitorul Carol luă titlul de rege. Incoronarea **primului rege al României** *s'a făcut cu cinste şi bucurie mare în ziua de 10 Mai, stil vechi, sau 23 Mai, stil nou, 1881.* Coroana regală a fost turnată din oţelul unui tun luat dela *Turci* în răsboiul pentru Independenţă. *Serbările Incoronării au ţinut opt zile.* Fu o veselie negrăită dela o margine la alta, a

www.dacoromanica.ro

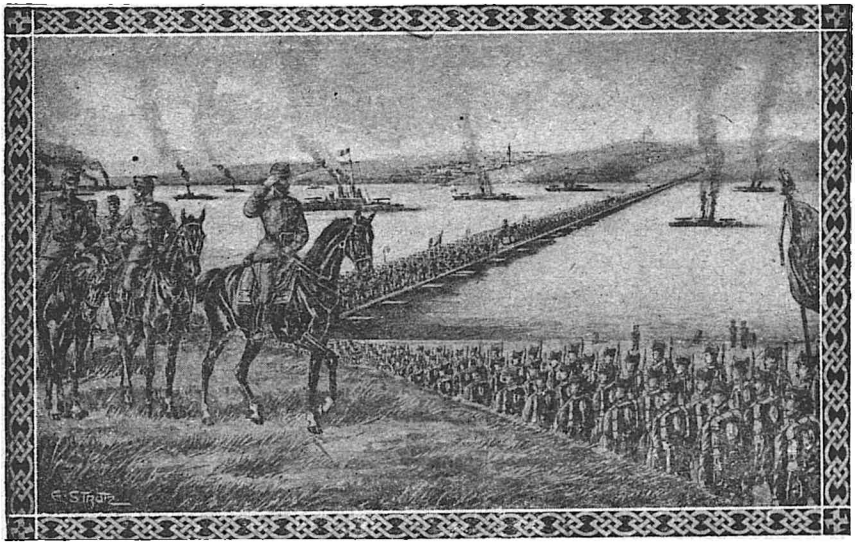
ţării. Toţi regii şi împăraţii pământului se grăbiră să felicite pe *regele Carol I*, pentru înnălţarea ţării sale în rândul regatelor.

Facă Atotputernicul, ca poporul nostru să ajungă fruntaş între noroadele pământului!

3. RĂSBOIUL BALCANIC

Neînţelegerile dintre ţările balcanice. — Până la 1913 fu linişte în ţară. *Regele Carol I* se îndeletnici în tihnă cu măsurile menite să ridice poporul său în rândul neamurilor civilizate. Armata, şcoala şi biserica: l-au preocupat în chipul cel mai deosebit.

La 1912 însă, se iscă un războiu grozav în *peninsula Balcanică*. *Bulgarii, Sârbii, Grecii şi Muntenegrenii*: tăbărîră pe *Turci*, să-i

TRECEREA ARMATEI ROMÂNE PESTE DUNĂRE IN 1913

scoată afară din *Europa*. Turcii fură răpuşi şi veni vremea, ca biruitorii să-şi împartă ţinuturile cucerite. Bulgarii cerură mai mult decât fusese învoiala cu ceilalţi tovarăşi. De-aci se iscă un nou războiu şi mai crâncen: între *Bulgari, deoparte*; şi: *Sârbi, Greci şi Muntenegreni, de cealaltă parte*.

Intrarea Românilor în războiu. — Văzând că nu e chip de înţelegere între cei ce se războiau, *Românii* săriră să-i împace cu sila.

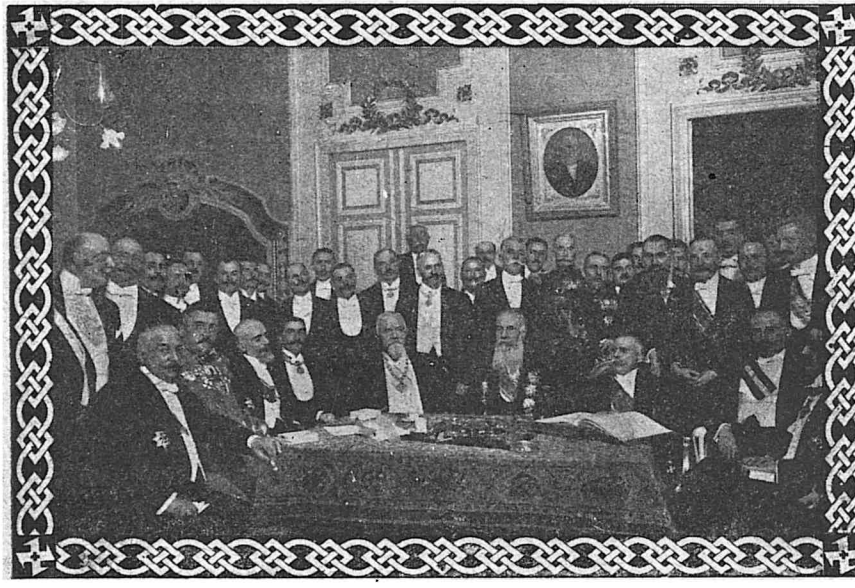
Cinci sute de mii de oşteni români pătrunseră în *Bulgaria* sub conducerea *principelui moştenitor, Ferdinand I.* Incolţiţi din toate părţile, *Bulgarii* primiră să se înţeleagă cu foştii lor aliaţi şi cu Românii. La *28 Iulie, stil vechi, 1913*, însărcinaţii celor cinci puteri ce se războiseră, semnară **Pacea dela Bucureşti** prin care *se dădù Românilor Cadrulaterul* cu oraşele: *Turtucaia, Silistra, Bazargic şi*

www.dacoromanica.ro

Balcic, ţinut pe care fusese rânduit să-l căpătăm încă dela 1877, împreună cu oraşele *Ruşciuc* şi *Varna*.

Ca şi la 1877, tot astfel şi în 1913, pământul Bulgariei înghiţi mulţi viteji de-ai noştri. Holera, boală crudă, făcù mare prăpăd printre răsboinicii români. După cum *Doamna Elisabeta* fusese la 1877, *Mama Răniţilor*, tot astfel, în 1913, *A. S. R. Principesa Maria*, Regina noastră de astăzi, fu *Mângâietoarea Bolnavilor şi Mama Orfanilor* rămaşi depe urma vitejilor noştri luptători, răpuşi de grozava boală.

In urma acestei campanii, cuprinsul României s'a mărit, poporul ei s'a înmulţit şi cinstea neamului nostru a crescut în ochii tuturor noroadelor. Cu acest prilej, Românii au dovedit lumii întregi, că neamul lor e plin de viaţă şi că e rânduit să aibă un

MEMBRII CONGRESULUI PĂCII DELA BUCUREŞTI, DIN 1913

loc de frunte printre celelalte popoare ale pământului. Asemenea, au mai dovedit că, de-acum înnainte, neamul românesc a pornit pe calea măririi şi, din drumul pe care şi l-a croit, nimeni nu-l va mai puteà abate.

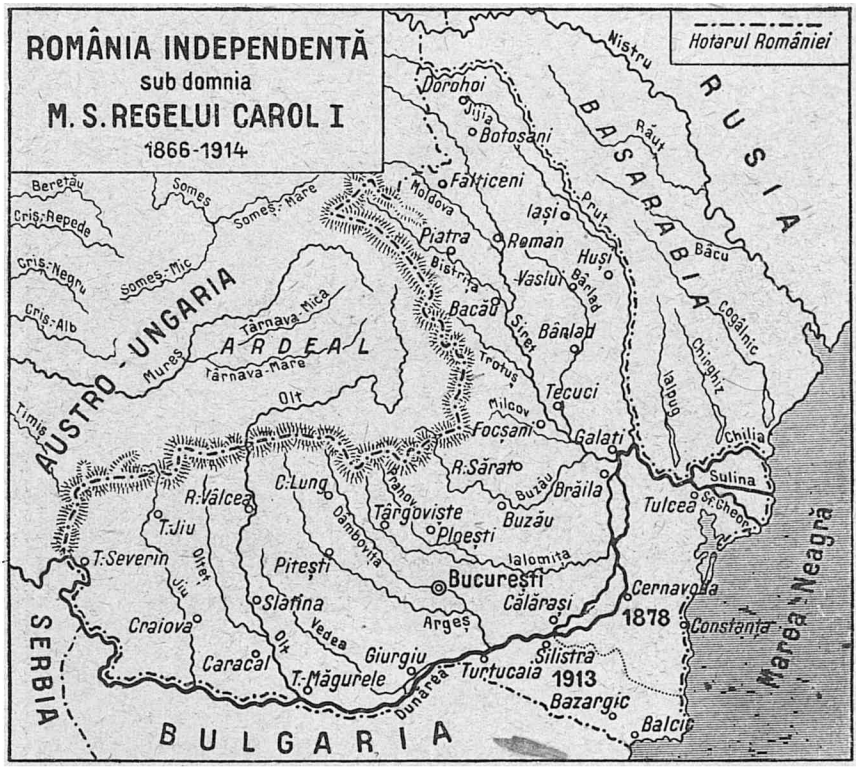
4. MOARTEA REGELUI CAROL I

Deslănţuirea răsboiului european. — Bătrânul nostru rege erà iubit cu veneraţie de întregul său popor. Tot neamul doreà să-l vadă împlinind o jumătate de veac de domnie. Soarta însă rânduì ca el să apună din viaţă mai de timpuriu.

In urma sbuciumului din 1913, vremurile păreau a se mai liniştì. Popoarele se arătau dornice de pace. Măcelul din 1912 şi 1913 lă-

www.dacoromanica.ro

sase destule răni de vindecat. Când, iată că omorîrea principelui moştenitor al *Austriei* şi a soţiei sale, dădù prilej *Austriacilor* şi *Ungurilor* să înceapă cel mai îngrozitor măcel ce s'a pomenit în lume. Milioane de oameni porniră cu furie de lei turbaţi, unii împotriva altora. Schingiuirile, omorurile, prada : ajunseseră îndeletnicirile de căpetenie ale omenirii. Urlete de turbare, vaete nesfârşite, blesteme înfiorătoare : străbăteau în lung şi'n lat pământul bătrânei *Europe*. Pârjol pustiitor, potop de sânge, mormane de leşuri omeneşti : acopereau străvechile ei ţinuturi. Cetăţi nimicite, oraşe dărâmate, sate rase depe faţa pământului : acestea au fost darurile pe carî anul 1914 le aduse omenirii.

Graiul omenesc n'are cuvinte cu cari să poată zugrăvì nemaipomenitele grozăvii ale acestui războiu înspăimântător. Tot ce mintea omului a putut născocì ca mijloc : de ucidere, de chinuri, de distrugere, fu întrebuinaţat în această luptă fioroasă. Un dor nestăpânit de măcel cuprinsese, par'că, tot neamul omenesc. Popoarele se luaseră la întrecere, năpustindu-se unele împotriva altora, cu furie de fiare sălbatece.

Hotărîrea României.—Cu puţin timp înnaintea acestor vremuri pline de sbucium nemaiauzit, bătrânul nostru rege se găseà la *Sinaia*. După atâtea zile de grozavă frământare şi negrăită răspundere, doreà să-şi mai odihnească mult truditu-i suflet, în minunatul şi fermecătorul castel depe valea *Peleşului*, în care *Carmen-Sylva*,

www.dacoromanica.ro

regina-poetă, a plăsmuit multe din lucrările sale literare, isvorîte din taina negrăitelor frumuseţi fireşti ale *Carpaţilor* [1]). Odihna însă, nu este partea cârmuitorilor de popoare. Inţelepciuneă lui şi steaua neamului nostru: fură din nou rânduite să hotărască

CASTELUL PELEŞ DIN SINAIA

asupra soartei mult încercatului popor românesc. Sfatul ţării găsi cu cale ca noi să stăm deoparte, gata să ne apărăm când vre-un

[1]). *Castelul Peleş* — reşedinţa de vară a primului rege al *României*—este o minune a artei româneşti. Gândul de a ridică în *munţii Sinaii* această mândrie a ţării noastre a venit celor dintâi suverani ai României libere, cu prilejul hotărîrii lor

www.dacoromanica.ro

vrăjmaş ar căutà să ne turbure liniştea. Aproape toată oastea ţării fu chemată la arme. Se adeveri şi de astădată zicătoarea că „*paza bună trece primejdia rea*". Nimeni nu îndrăsnì să ne atace. *Nădejdia întregii suflări româneşti eră îndreptată spre regele Carol. Priceperea şi faima înţelepciunii sale erau chezăşie, că el va isbutì să ne scoată la bun liman.*

Moartea primului rege al României. — Pe când poporul se aşteptà mai puţin, un trăsnet· năprasnic căzù peste sufletul neamului românesc. *Trăsnet fu vestea morţii regelui Carol! Ziua de 27 Septembrie, stil vechi, sau 10 Octombrie, stil nou, 1914, fu ziua durerii şi a jalei întregului popor.* Chiar cei mai tari de înger vărsară lacrămi de curată durere pentru neaşteptata pierdere a celui care întrupà: *mândria trecutului, încrederea prezentului şi nădejdia viitorului.*

REGELE CAROL I CEL ÎNŢELEPT

Potrivit dorinţei marelui dispărut, rămăşiţele sale pământeşti fură înmormântate la mânăstirea „*Curtea-de-Argeş*". *Dela Sinaia, fu adus la Bucureşti în ziua de 29 Septembrie, stil vechi, 1914.* Intreg poporul Capitalei a ţinut să iea parte la durerea Familiei Regale, durere adânc simţită de fiecare Român. *Mic şi mari, tineri şi bătrâni,*

de a petrece vara anului 1871 la mânăstirea ridicată în partea locului, de către *Mihail Cantacuzin*, între anii 1692 şi 1698. In 1873, regele Carol — pe atunci numai principe-domnitor — cumpără moşia Sinaia. Chiar în acelaş an, însărcină pe arhitectul *Doderer* din *Viena*, să-i facă planurile castelului. După aceea, vreo câteva sute de lucrători porniră la lucru, înfruntând o sumă de greutăţi din pricina apelor, cari, prin revărsarea lor şi prin numeroasele isvoare pornite din adâncul pământului, împiedeca săpăturile pentru aşezarea temeliilor. In sfârşit, cu trudă şi cu pri-

www.dacoromanica.ro

copii şi femei: au condus dela gara Mogoşoaia până la palatul regal, corpul neînsufleţit al Regelui Carol-cel-Mare, într'o cucernică şi duioasă reculegere.

Marţi, 30 Septembrie, stil vechi, şi Mercuri, 1 Octombrie, s'a îngăduit cetăţenilor, să vadă pentru cea din urmă dată pe mult iubitul lor suveran.

Inmormântarea regelui Carol. — In ziua de 2 Octombrie, rămăşiţele pământeşti ale primului nostru rege au fost pornite spre *Curtea-de-Argeş*. Aci, au sosit la ora 3, după amiază. Zeci de mii de oameni acopereau împrejurimile mânăstirii. Din cele mai depărtate unghiuri ale ţării veniseră Românii, ca să aducă cel din urmă prinos de recunoştinţă marelui defunct.

După săvârşirea rugăciunilor de înmormântare, corpul neînsufleţit al *regelui Carol* fu aşezat în locaşul de veci. Clipele despărţirii au fost sfâşietor de dureroase pentru membrii Familiei Regale.

In acel moment istoric de mare jale—*ora 5 fără 20, după amiază*—, s'au tras clopotele tuturor bisericilor şi mânăstirilor din ţară, înnălţând în văzduhul fără margini nemângâierea unui popor îndurerat. In acele clipe, sufletele tuturor Românilor au plâns la olaltă cu gemetele clopotelor din cuprinsul hotarelor noastre.

Proclamaţiunea guvernului ţării. — Cu prilejul morţii regelui *Carol*, guvernul ţării a adresat naţiunii următoarea proclamaţiune:

Români,

România a pierdut pe marele ei rege, Carol I, pe întemeietorul regatului.

In timp de aproape o jumătate de veac, el a închinat ţării toate puterile cu cari Dumnezeu îl înzestrase; şi moartea singură a pus sfârşit muncii sale neobosite şi rodnice.

cepere, lucrările înnaintară în aşa chip, încât la 1875, temelia castelului fu sfârşită cu totul; iar pavilionul de vânătoare ajunsese la acoperiş, şi se puse şi temelia grajdurilor. La 22 August, acelaş an, construcţia eră destul de înnaintată, aşa că fu pusă obişnuita piatră fundamentală. Autorităţi, armată, lume multă, muzică: fură părtaşii acestei zile de sărbătoare. După săvârşirea sfintelor slujbe, prinţul *Dimitrie Ghica* dete cetire actului de fundaţie care aveà cuprinsul următor:

„Carol I, din graţia lui Dumnezeu şi prin voinţa naţională, domn al Românilor, la toţi de faţă şi viitori, sănătate!"

„Astăzi, Duminică, 10 August, 1875, noi, Carol de Hohenzollern, domn al Românilor, în al treizecişişaselea an al naşterii noastre, dimpreună cu Elisaveta doamna, scumpa noastră soţie, şi cu ajutorul Celui Atotputernic, am pus temelia castelului Peleş, pe moşia noastră, Piatra-Arsă, în vecinătatea Sfintei mânăstiri Sinaia, zidită la anul 1695 de către spătarul Mihail Cantacuzin."

„Clădirea acestui castel s'a început în anul al zecilea al domniei noastre, fiind preşedinte al consiliului de miniştrii, d. Lascăr Catargi, preşedinte al senatului, I. P. S. S. Mitropolitul primat Calinic Miclescu, şi preşedinte al adunării deputaţilor, principele Dumitru Ghica, iar stareţ al sfintei mânăstiri Sinaia, S. S. Arhimandritul Onofrei. In acelaş an s'a început şi construcţiunea drumului de fier, care va legà oraşul Ploeşti cu Braşovul, prin valea Prahovei."

„Drept care am subscris aceasta, spre a noastră pomenire în veacurile viitoare!"

După ce se cetì şi actul de construcţie, în care se dădeau toate amănuntele asupra lucrului şi provenienţa materialelor de zidit, cele două pergamente fură puse

www.dacoromanica.ro

Pildă strălucită de devotament pentru poporul în fruntea căruia a fost chemat, cu înnalta sa conştiinţă a datoriei şi prin virtuţile lui, el a înscris în cartea neamului nostru cea mai glorioasă pagină.

Vitejia sa pe câmpul de răsboi a făcut să reînvie gloria strămună; iar înţelepciunea sa a asigurat statornica organizare şi neîncetata înnălţare a statului nostru.

Patria îi va fi în veci recunoscătoare pentru binefacerile domniei lui fericite, în care vede chezăşia propăşirii ei viitoare.

Prin opera sa, Carol I a legat indisolubil, Dinastia de Naţiune; şi, în această zi de doliu, **toţi Românii simt datoria ce au de a se strânge în jurul Urmaşului său iubit.** *El va găsì în dragostea şi încrederea poporului, nu numai mângâiere pentru jalea care-i împărtăşită de toţi Românii, dar şi puteri pentru a îndeplinì marea şi greaua misiune la care este chemat astăzi.*

Insufleţit de aceleaşi simţiminte ca şi gloriosul Său unchiu, noul Rege îi va continuà opera întru îndeplinirea menirii neamului.

Ion I. C. Brătianu, Preşedintele consiliului de Miniştri şi Ministru de răsboi;
Em. Porumbaru, Ministrul afacerilor streine;
E. Costinescu, Ministru de finanţe;
V. G. Morţun, Ministru de interne;
Al. Constantinescu, Ministrul agriculturii şi domeniilor;
Al. G. Radovici, Ministrul industriei şi comerţului;
Dr. C. Angelescu, Ministrul lucrărilor publice;
Victor Antonescu, Ministru de justiţie;
I. G. Duca, Ministrul cultelor şi instrucţiunii.

într'un tub de plumb şi aşezate în temelie, la olaltă cu o serie de bani româneşti din acele vremuri. Aceşti bani — foarte rari acum — fuseseră bătuţi în număr restrâns şi purtau chipul domnitorului, lucru ce nu erà îngăduit de *Turci*, întrucât încă atârnam de ei. Apoi, luând ciocanul în mână, prinţul zise: *„Să se ridice acest castel, şi să fie într'o zi leagănul Dinastiei noastre în ţară!"*... şi dădù trei lovituri în temelie. Principesa făcù la fel, în timp ce trupele prezentau arma, muzicile cântau imnul naţional, iar mulţimea nu mai conteneà cu uralele.

Timp de doi ani se urmară lucrările cu multă însufleţire. Zidurile clădirilor trecuseră de înnălţimea unui stat de om, când, isbucnì răsboiul din 1877, care aduse Independenţa şi statornicirea temeinică a ţării. Lucrul încetă, luându-se doar măsuri spre a se ferì de stricăciune ceea ce se făcuse până atunci. In sfârşit, în primăvara anului 1879, lucrarea începù cu mai mult avânt sub cerul *României libere*.

Până să se mute în castel, regele şi regina primeau oaspeţii în pavilionul de vânătoare, urmând a locuì tot în mânăstire.

Iată cum descrie poeta-regină, *Carmen-Sylva*, activitatea desfăşurată în ultimii ani ai construcţiei:

„Italienii lucrau la zidărie, Românii cărau materialele, Ţiganii duceau piatra şi varul, Albanezii şi Grecíi ciopleau piatra, Germanii şi Ungurii lucrau la lemnărie, Turcii ardeau cărămida. Se aflau maeştri Polonezi şi vătafi Cehi. Francezii desemnau, Englezii măsurau. Astfel, la această clădire se întâlneau o sută de costume naţionale deosebite şi se auzeau vorbindu-se patrusprezece limbi; erà un amestec pitoresc şi sgomotos de: oameni, cai şi bivoli. Cât despre rege, el erà întotdeauna pe schelele cele mai înnalte şi conduceà în persoană lucrările..."

După cum vedem, la acest castel fermecat a lucrat aproape întreaga Europă şi, deşi limbile au fost mai amestecate decât la clădirea faimosului turn al *Babel*-ului din *Biblie*, totuşi minunata clădire, supt priceputa călăuzire a răposatului rege, luă

www.dacoromanica.ro

Darul M. S. Regelui Ferdinand I. — A doua zi, după înmormântare, *M. S. Regele Ferdinand I, Noul rege al Românilor, trimise d-lui Ion I. C. Brătianu, Primul ministru al țării, scrisoarea de mai jos:*

Scumpul Meu Președinte al Consiliului,

Poporul român a făcut Regelui Carol I o înmormântare vrednică de marele și mult iubitul său suveran.

Mișcat până în adâncul sufletului Meu de această impunătoare mărturisire a sentimentelor țării, vă rog ca, în numele îndureratei Regine Elisaveta și al Meu, să arătați tuturor, cât de viu suntem mișcați și recunoscători pentru această dragoste, care, singură a putut întru câtva, alină mâhnirea Noastră.

Urmând pilda ce Mi-a lăsat fericitul întru veșnică amintire, și dorind și Eu să aduc un prinos de venerațiune memoriei Sale, dăruiesc un fond de un milion lei pentru înființarea la Iași a unui orfelinat cu numele neuitatului Meu unchiu. De asemenea, mai dăruiesc două sute de mii lei în folosul fondului invalizilor armatei.

Vă rog, primiți, Scumpul Meu Președinte al Consiliului, împreună cu recunoștința Mea cea mai adâncă, încredințarea viei Mele afecțiuni.

București,
3 Octombrie, 1914.

Ferdinand.

Actul săvârșit de M. S. Regele Ferdinand I, ne stă ca o vie dovadă, că regele Carol și-a lăsat un vrednic urmaș la cârma poporului pe care l-a condus cu înțelepciune aproape o jumătate de veac!

sfârșit în toamna anului 1883, după zece ani de lucru. In ziua de 7 Octombrie, stil vechi, reședința de vară a suveranilor *României* fu inaugurată cu cinste deosebită. Documentul alcătuit și cetit cu acest prilej are cuprinsul următor:

„Eu, Carol I, domn și rege, cu Elisaveta regina, după o silință neobosită de doi ani, în luptă cu un tărâm nestatornic, străbătut de isvoare, isbutit-am a pune la poalele Bucegiului temelia acestei clădiri în anul mântuirii 1875, iar al domniei noastre, al IX-lea. Zidirea s'a oprit pe timpul războiului pentru neatârnarea României. Intrat-am în această casă a noastră în anul mântuirii 1883, iar al domniei noastre, al XVII-lea; datu-i-am nume „Castelul Peleș."

Acest document, scris pe pergament chiar de regina *Elisaveta*, a fost semnat: de suverani, de mitropolitul țării și de persoanele de frunte, aflate de față la inaugurare. Tot cu acest prilej s'a așezat la intrarea principală a castelului o placă de bronz, pe care se află săpate următoarele versuri, alcătuite de poetul *Vasile Alecsandri:*

„Eu, Carol, și al meu popor,
„Făcut-am într'un gând și dor:
„In timp de luptă-al meu regat,
„In timp de pace-al meu palat!"

In jurul acestui fermecător cuib regesc au răsărit, ca'n povești, sute de clădiri, cari de cari mai frumoase și mai mândre, dând naștere celei mai minunate localități de desfătare a sufletului: *Sinaia!*

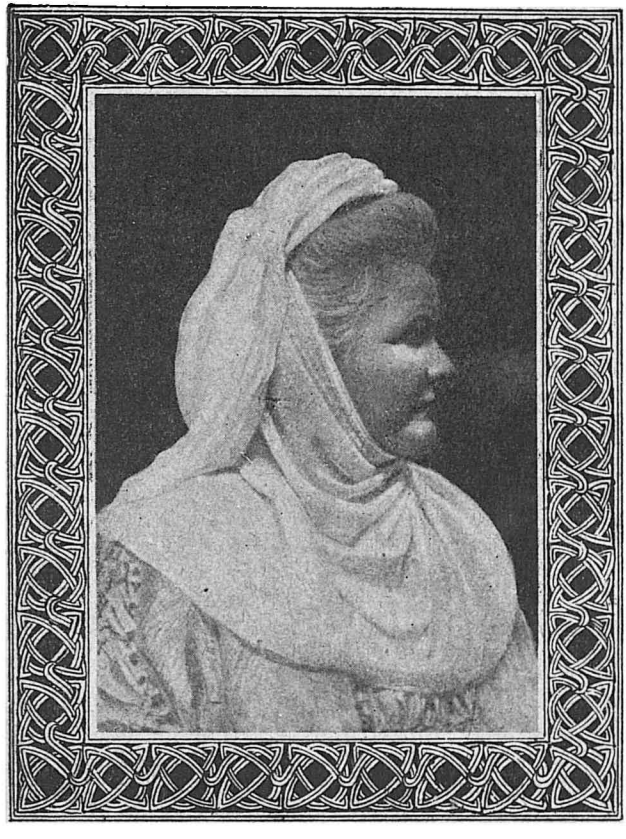
Iată dar, că poporul nostru, pe lângă recunoștința pe care-o datorează înțeleptului suveran, care l-a ridicat în cinstea și respectul celorlalte noroade ale pământului, îi mai datorește și întemeierea orașului Sinaia, care n'ar fi ajuns niciodată la înflorirea de astăzi, fără înnălțarea acolo a celei mai frumoase podoabe a pământului românesc: *„Castelul Peleș".*

www.dacoromanica.ro

5. MOARTEA PRIMEI REGINE A ROMÂNIEI

Durerea reginei Elisaveta. — Toată suflarea românească a plâns îndurerată pierderea *regelui Carol I.* Nimeni însă, nu a fost mai nemângâiat de această pierdere ca *regina Elisaveta.* Şi cum nu i-ar fi fost sufletul plin de jale, când tovarăşu-i de grijuri şi bucurii, tovarăşul lângă care-şi petrecuse cei mai frumoşi ani ai vieţii sale, fusese doborît pe neaşteptate de cruda şi neiertătoarea moarte? !...

Patruzecişicinci de ani de căsnicie făcuseră ca legăturile sufleteşti dintre cei doi soţi să fie atât de strânse, încât pierderea unuia erà natural să fie cea mai crudă încercare a soartei, pentru celălalt. Cine ar puteà descrie nemărginita jale, revărsată în sufletul bătrânei regine, când „şi-a văzut soţul aşezat în locaşul de veci? !...

REGINA ELISAVETA A ROMÂNIEI

Ca o slabă alinare a durerii ce-o copleşise, regina Elisaveta a ţinut ca ultimele zile ale vieţii sale, să le petreacă în apropierea rămăşiţelor pământeşti ale omului cu care împărtăşise amarul şi dulceaţa lumii acesteia. După moartea regelui Carol, ea îşi strămută locuinţa la *Curtea-de-Argeş.* Aci, continuă a-şi închină tot timpul şi avutul său pentru alinarea suferinţelor şi durerilor celor răpuşi de nevoi. Gândul său a fost neîntrerupt îndreptat spre cei năpăstuiţi de soartă. Neavând parte de copii, ea îşi alină durerea de mamă şi soţie nemângâiată, luând subt ocrotirea sa pe toţi cei părăsiţi de noroc. După cum în războiul pentru *Independenţă* fusese *Mama răniţilor,* acum ajunsese *Mama celor oropsiţi.*

Moartea reginei Elisaveta. — *Ziua de 18 Februarie, stil vechi, sau 3 Martie, stil nou, 1916,* fu rânduită de soartă să reverse o

www.dacoromanica.ro

nouă jale în sufletul neamului românesc. In dimineaţa acestei zile, *la ora opt şi jumătate*, moartea nemiloasă curmă viaţa primei regine a poporului românesc. Tovarăşa marelui nostru rege, *Carol-cel-Înţelept*, pornì pe urma iubitului său soţ, la un an şi jumătate dela moartea acestuia. Născută la 17/29 Decembrie, 1843, *regina Elisaveta s'a stins din viaţă după şaptezecişidoi de ani şi două luni de vieţuire*. Prin moartea sa, lumea nevoiaşilor şi oropsiţilor soartei a pierdut pe cea mai de seamă binefăcătoare.

Neaşteptata plecare dintre noi a **Mamei răniţilor** a fost întâmpinată cu cea mai vie durere de întreaga suflare românească. Amintirea bunei regine va rămâne deapururea, adânc întipărită în sufletul neamului nostru. Viaţa sa de suverană înţeleaptă, soţie duioasă, mamă fără pereche şi binefăcătoare neasemuită, va fi pildă viitoarelor regine ale pământului.

Prin săvârşirea din viaţă a reginei Elisaveta, s'a pecetluit munca înţeleaptă şi plină de dragoste către neam şi ţară a generaţiei în mijlocul căreia, ea a strălucit ca un luceafăr călăuzitor.

Inmormântarea reginei Elisaveta. — Corpul primei noastre regine a fost înmormântat în ziua de 21 Februarie, stil vechi, sau 6 Martie, stil nou, 1916, la ora cinci după amiază, tot la *mânăstirea Curtea-deArgeş*, alături de regretatul său soţ, lângă care au fost aduse şi rămăşiţele micei *principese Maria*, unica fică a marilor defuncţi.

Clipele de jale, ale ultimei despărţiri, au fost plânse, la olaltă cu membrii Familiei Regale, de toată suflarea românească. La coborîrea rămăşiţelor pământeşti ale marei regine în mormânt, văzduhul s'a cutremurat de gemetele dureroase ale clopotelor tuturor bisericilor şi mânăstirilor din cuprinsul ţării noastre, cari împrăştiau în nemărginire jalea unui neam întreg, vestind lumii apusul uneia dintre cele mai de seamă regine ale pământului.

Câteva din lucrările reginei Elisaveta. — Prima noastră regină nu a fost numai o suverană bună şi iubitoare faţă de poporul său, ci a fost şi o scriitoare de seamă. Ea a scris : şi'n proză, şi'n versuri. Cele mai multe dintre lucrările sale au fost traduse şi'n româneşte. *Regina Elisaveta* şi-a publicat scrierile, semnându-le cu numele *Carmen-Sylva*. Mare parte dintre aceste scrieri au fost alcătuite în nemţeşte — limba sa maternă —, şi prea puţine : în franţuzeşte şi englezeşte. Dintre lucrările primei noastre regine, cele mai cunoscute la noi, sunt : *Cugetările unei regine* — în franţuzeşte, Paris, 1882; *Poveştile Peleşului* — în nemţeşte, Bonn, 1882; *Printre veacuri* — în nemţeşte, Bonn, 1885; *Astra*, roman — în tovărăşie cu d-na Kremnitz, Bonn, 1886; *Robia Peleşului* — Bonn, 1888; *Meşterul Manole* — Bonn, 1892; *Cuvinte sufleteşti* — Bonn, 1900; *Poveştile unei regine* — Bonn, 1901; *Călătoria pe Dunăre a unei fice a Rinului* — Bucureşti, 1905; şi altele. Pe lângă lucrările în proză, regina Elisaveta are o sumă de lucrări în versuri, dintre cari pomenim : *Poeziile unei regine* — 1897; *Poezii române traduse de Carmen-Sylva* — 1898; *Valuri alinate*, traduse de Coşbuc — 1906; şi altele. Partea cea mai valoroasă a scrierilor sale o alcătuiesc poeziile, cari, odată cu faima numelui său, au dus peste mări şi ţări, şi faima neamului nostru!

www.dacoromanica.ro

INTEMEIETORUL UNITĂȚII NAȚIONALE A TUTUROR ROMÂNILOR

M. S. REGELE FERDINAND I CEL LOIAL[1])

1. PÂNĂ LA RĂSBOIUL PENTRU UNITATEA NAȚIONALĂ

Alegerea principelui moștenitor al tronului. — Trecuseră aproape douăzeci de ani dela căsătoria *regelui Carol I.* Singurul vlăstar al acestei căsătorii, *domnița Maria,* se prăpădise. Dumnezeu nu mai dăruì căsnicia domnitorului nostru cu alți copii. Pentru statornicirea Dinastiei, el se hotărî să-și aleagă ca Moștenitor al Tronului tot un vlăstar din Familia sa. Fratele său cel mai mare — *Principele Leopold de Hohenzollern*—, precum și primul fiu al acestuia : au renunțat la tron. Regele Carol rânduì ca Moștenitor prezumtiv al Coroanei române pe **A. S. R. Principele Ferdinand,** al doilea fiu al Principelui Leopold. *Născut la 11/24 August, 1865, aveà vârsta de 15 ani la 9/21 Noembrie, 1880, când fu numit Moștenitor al Tronului.* Intreg poporul a primit cu nemărginită bucurie această alegere, căci printr'însa se întăreà Dinastia și se asigurà viitorul mult încercatului nostru neam. Tânărul Principe venì în țară la 1889 și, de atunci, a rămas statornic legat de pământul nouei Sale patrii.

Căsătoria Principelui Ferdinand. — *La 29 Decembrie, stil vechi, 1892, sau 11 Ianuarie, stil nou, 1893, A. S. R. Principele Ferdinand se căsătorì cu* **A. S. R. Principesa Maria de Edimburg,** din familia domnitoare a *Angliei. Cununia religioasă avù loc în capela castelului Sigmaringen din Germania. Născută la 16/29 Octombrie, 1875, Principesa aveà vârsta de 17 ani, când s'a căsătorit.*

Dumnezeu a binecuvântat această căsătorie cu șase copii : trei băeți și trei fete. Dintre aceștia trăiesc cinci copii.

Cel mai mare este **A. S. R. Principele Carol,** *Moștenitorul prezumtiv al Coroanei României, născut la 3/16 Octombrie, 1893, în castelul Peleș. Apoi vin :* **M. S. Regina Elisabeta a Greciei,** *născută la 29 Septembrie, stil vechi, sau 12 Octombrie, stil nou, 1894, tot în castelul Peleș—căsătorită cu* **M. S. Regele George al Greciei,** *la 27 Februarie, 1921;* **M. S. Regina Marioara a Jugoslaviei,** *născută la 27 Decembrie, stil vechi, 1899, sau 9 Ianuarie, stil nou, 1900,*

[1]). *Loial* înseamnă : *cinstit, drept, de bunăcredință* — însușiri recunoscute M. S. Regelui chiar de aliații României.

www.dacoromanica.ro

la Coburg—căsătorită cu **M. S. Regele Alexandru al Jugoslaviei**, *la 8 Iunie, 1922 ·* **A. S. R. Principele Nicolae-Ferdinand**, *născut la 5/18 August, 1903, în castelul Pelişor;* **A. S. R. Principesa Ileana**, *născută la 23 Decembrie, stil vechi, 1908,* sau *5 Ianuarie, stil nou, 1909, tot la Pelişor. Al şaselea copil a fost* **Principele Mircea**, *care s'a născut la 21 Decembrie, stil vechi, 1912, sau 3 Ianuarie, stil nou, 1913, în Bucureşti, şi a încetat din viaţă la 20 Octombrie, stil vechi 1916, în vârstă de aproape patru ani. Corpul său a fost înmormântat la Cotroceni, în Bucureşti.*

Toţi principii României au fost botezaţi în religia poporului nostru.

Urcarea M. S. Regelui Ferdinand I pe tronul României. — *Când muri regele Carol, A. S. R. Principele Ferdinand avea vârsta de 49 ani. In ziua de 28 Septembrie, stil vechi, sau 11 Octombrie, stil nou, 1914, El luă în stăpânire sceptrul părăsit de înţeleptul şi viteazul Său înnaintaş.*

Primul act săvârşit după urcarea Sa pe tronul României, fu depunerea jurământului de credinţă către ţară. **„Jur: de a păzi constituţiunea şi legile poporului român, de a menţine drepturile lui naţionale şi întregitatea teritoriului!"** : acestea au fost cuvintele cari au răsunat tainic sub bolta Camerii, unde se găseau adunaţi reprezentanţii poporului.

Puţine au fost vorbele jurământului; dar mare şi grea, răspunderea Celui ce-şi legă soarta şi viitorul Său, de soarta şi viitorul unui neam întreg. Ele au pecetluit pentru vecie unirea desăvârşită dintre Dinastie şi popor.

Cuvântul M. S. Regelui Ferdinand I către aleşii naţiunii. — Cuvântarea rostită de *M. S. Regele Ferdinand I* după semnarea jurământului va rămâne deapururea săditâ în sufletul neamului nostru!

In faţa reprezentanţilor naţiunii, adunaţi la această mare sărbătoare, Cel de-al doilea rege al României a spus:

„Chemat prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, a fi urmaşul Marelui Intemeietor al Regatului, care Mi-a lăsat ca sfântă moştenire simţimântul de iubire şi credinţă al unui întreg popor, găsesc în dragostea Mea pentru neam, puterea de a păşi fără şovăire spre îndeplinirea marei, dar grelei Mele sarcini!"

„Pilda aceluia pe care îl plângem cu toţii ca pe un părinte, şi convingerea că numai printr'o neîncetată propăşire se poate asigură viaţa trainică a unui popor, Imi vor fi călăuză în sforţările Mele, spre a-Mi jertfi întreaga muncă a vieţii pentru desvoltarea puterilor acestui stat!"

„In îndeplinirea acestei înnalte datorii, pe care o îmbrăţişez cu neclintită credinţă şi nestrămutată dragoste, stă cea mai dulce mulţumire ce o pot dobândi. Printr'însa, aduc cel mai mare prinos de recunoştinţă Aceluia a cărui amintire e cea mai scumpă legătură între ţară şi Casa Mea!"

„In rodnica domnie, care face mândria Istoriei noastre, primul rege al României a găsit cel mai puternic sprijin în unirea tuturor Românilor în jurul Tronului, oridecâteori împrejurări mari impuneau această datorie!"

www.dacoromanica.ro

Cununia A. S. R. Principelui Ferdinand al României cu A. S. R. Principesa Maria de Edimburg.

29 DECEMBRIE, 1892.
(11 IANUARIE, 1893)

Cununia religioasă a A. S. R. Principelui Ferdinand cu A. S. R. Principesa Maria, a avut loc în ziua de 29 Decembrie, 1892, sau 11 Ianuarie, stil nou, 1893, la castelul Sigmaringen din Germania. Prin această căsătorie, Dinastia României intră în cele mai strânse legături de rudenie cu Casa domnitoare a puternicului regat englez.

www.dacoromanica.ro

M. S. REGINA MARIA A ROMÂNIEI

www.dacoromanica.ro

M. S. REGELE FERDINAND I CEL LOIAL

www.dacoromanica.ro

„Sunt sigur că, însufleţiţi de acelaş înnalt patriotism, Românii vor şti şi în viitor, să dea Tronului şi Ţării, unirea în cugetare şi în acţiune, care este singura chezăşie a unei sănătoase propăşiri naţionale!"

„Dumnezeu, *care—după atâtea grele încercări—a binecuvântat munca acelora cari s'au devotat binelui acestui neam, nu va lăsa să scadă ceeace cu atâta trudă s'a clădit; şi* **va ocroti,** *cu dragoste pentru acest popor,* **munca fără preget ce sunt hotărît—ca bun Român şi Rege — să închin iubitei Mele Ţări!"**

Cele dintâi grijuri ale domniei. — *Imprejurările în cari M. S. Regele Ferdinand I a luat cârma ţării, au fost cum nu se poate mai grele.* Intregul neam îşi aveà privirile aţintite asupra primelor acte de domnie ce va săvârşi Noul Cârmuitor al Românilor.

In timpul scurs dela suirea Sa pe tron şi până astăzi, ne-a dovedit că a veghiat cu nestrămutată hotărîre la împlinirea visului de veacuri al neamului nostru, precum şi la întărirea *„Unirii"* săvârşită sub fericita Sa domnie.

Cu o grijă de bun părinte şi cu o înţelepciune de vrednic cârmuitor, a isbutit să păstreze neatinse forţele ţării pentru clipa cea mare, când neamul întreg a fost chemat să-şi spună cuvântul său hotărîtor în cel mai crâncen războiu al omenirii.

Tovarăşa M. S. Regelui Ferdinand I. — In aceste vremuri de grozave frământări şi chinuitoare grijuri, Dumnezeu a voit ca alături de *M. S. Regele Ferdinand* să se afle : cea mai duioasă soţie, cea mai bună mamă, cea mai desăvârşită regină.

M. S. Regina Maria, cu alesele Sale însuşiri sufleteşti, s'a dovedit ca vrednică regină a unui popor menit să urce culmile cele mai înnalte, hărăzite de Dumnezeu neamurilor celor alese ale pământului. *Ea însăşi artistă, încurajează şi ajută pe cei ce şi-au închinat viaţa, artelor. Scriitoare de seamă, dă regescul Său sprijin literaţilor aleşi ai ţării. Cea mai mare parte din timpul şi avutul Său personal, le-a închinat operelor de binefacere.*

In războiul pentru întregirea neamului, şi-a pus în serviciul poporului Său toată iubirea de care e 'n stare un suflet ales, toată puterea Sa de muncă. *Cu jertfa sănătăţii, mergând chiar până la sacrificiul vieţii Sale, a stat ca o* **Mamă mângâietoare,** *în mijlocul răniţilor şi bolnavilor, alinându-le durerile, mângâindu-i şi îmbărbătându-i. A mers până acolo cu înfruntarea pericolului, încât a dus cuvântul Său alinător până în tranşeele războinicilor.*

Poporul românesc îşi adoră regina şi se mândreşte că Regele său are o soţie : aşa de bună, aşa de înţeleaptă şi cu atâta dragoste către supuşii Săi.

2. RĂSBOIUL ROMÂNIEI PENTRU UNITATEA NAŢIONALĂ

Cele două tabere vrăjmaşe. — Nici un an nu trecuse dela sfârşitul războiului balcanic, şi un nou măcel, şi mai groaznic, se încinse între popoarele *Europei.*

www.dacoromanica.ro

Toată zânzania a pornit dela omorîrea de către nişte *Sârbi*, a moştenitorului tronului austriac şi a soţiei sale.

Ziua de *28 Iulie, stil nou, 1914*, fu rânduită de soartă să însemne începutul turburării minţilor şi sfârşitul liniştii omenirii. In această zi, ca să se răsbune, *Austriacii* au pornit cu răsboi împotriva *Sârbilor*. *Ruşii* luară apărarea Sârbilor, iar *Germanii* se întovărăşiră cu Austriacii. Ei porniră cu urgie împotriva *Rusiei* şi a *Franţei*. In orbirea lor, ca să ajungă mai degrab în Franţa, trecură prin ţara *Belgienilor*, pe unde făcură mari jafuri şi stricăciuni. *Englezii* luară partea Belgienilor. De partea Englezilor trecură şi *Japonezii*. Alături de Sârbi mai luptau şi *Muntenegrenii*. Pretutindeni domneà urgia răsboiului.

Prin Octombrie, 1914, trecură de partea Germanilor, şi *Turcii*.

La 24 Mai, stil nou, 1915, *Italienii* trecură în tabăra franceză, pornind răsboi contra Austriacilor; iar Germanii căpătară ca tovarăşi de răsboi pe *Bulgari*.

Lupte crâncene se dădură pretutindeni, cu isbânzi : când de-o parte, când de cealaltă.

Pregătiri de răsboi. — Mai bine de doi ani se strecuraseră dela începutul marelui răsboi european. In câteva rânduri, *Românii*, fură ispitiţi să intre şi ei în hora morţii. Intrarea în răsboi a *Italienilor* alături de *Franţa*, pentru liberarea fraţilor lor, supuşi *Austriei*, fu un imbold şi mai puternic pentru noi, Românii, să pornim lupta de desrobire a fraţilor din *Ardeal* şi *Bucovina*.

Armata română, oţelită încă din 1913, pregătită neîncetat dela 1914 încoa, aşteptà cu nerăbdare porunca regelui său, spre a porni să-şi facă datoria.

Primele isbânzi. — *Europa* intrase în al doilea an de răsboi. Lupte istovitoare storceau vlaga popoarelor ce se răsboiau între ele. Amândouă taberile vrăjmaşe de luptători nădăjduiau că *Românii* vor trece de partea lor.

Guvernul ţării noastre, în frunte cu d. *Ion I. C. Brătianu*, socotind c'a sosit ceasul ca şi noi să păşim pe calea înfăptuirii idealului naţional, hotărî ca suflarea românească să treacă în tabăra franceză, unde bătea sufletul latinităţii, *acolo unde luptau cot la cot: Francezii, Englezii, Italienii, Belgienii, şi ceilalţi aliaţi, pentru dreptatea şi libertatea popoarelor.*

In noaptea dintre 14 şi 15 August, stil vechi,—27 spre 28 August, stil nou,—1916, dorobanţii noştri sfărâmară graniţele dintre fraţi şi păşiră să libereze poporul şi pământul Ardealului de sub stăpânirea ungurească [1]).

Noi declaraserăm răsboi numai *Austriacilor* şi *Ungurilor*. La *28 August, stil nou*, am fost vestiţi însă, de *Germani*, că pornesc şi ei răsboi împotriva noastră. *Turcii*, de asemenea ne-au declarat răsboi la *29 August, stil nou*; iar *Bulgarii*, la *2 Septembrie, stil nou*, acelaş an.

[1]). Vezi proclamaţia M. S. Regelui către popor şi oştire cu prilejul intrării noastre în răsboi, la descrierea *Arcului de triumf* din această lucrare.

www.dacoromanica.ro

Planul de ajutorare al Aliaţilor. — Se hotărîse ca, odată cu intrarea noastră în războiu, *Ruşii* să pornească din *Bucovina* luptă crâncenă împotriva *Austriacilor*, iar *Francezii* şi *Englezii* să pornească dela *Salonic*—din *Grecia*—cu toată puterea, împotriva *Bulgarilor*, ca să ajungă la *Dunăre*. Aceste hotărîri n'au putut fi aduse la îndeplinire, aşa că *Românii* au rămas singuri în faţa vrăjmaşilor.

Dela început, Ruşii au dovedit rea credinţă, căci toate ajutoarele de trupe şi muniţii, făgăduite Românilor, soseau cu mari întârzieri sau nu mai soseau deloc. Datorită acestui fapt, Românii au pierdut *Dobrogea*, şi—odată cu ea—toate roadele victoriei din Ardeal, în inima căruia înfipseseră stindardul libertăţii. Ruşii se mai legaseră că ne vor ajutà cu oaste, ca să ţinem piept atacurilor ce ar puteà venì din partea Bulgarilor. Un slab ajutor rusesc ne-a sosit

CHEMAREA LA ARME A SUFLĂRII ROMÂNEŞTI

abia după ce Românii pierduseră : *Turtucaia, Bazargicul şi Silistra*—pentru apărarea cărora au căzut cei mai aleşi viteji ai ţării—, şi când aproape jumătate din Dobrogea fusese cotropită de vrăjmaşi.

Luptele dela Turtucaia au scos la ivială apucăturile neomenoase ale vecinilor noştri dela miazăzi. Populaţia civilă bulgărească a schingiuit în chipul cel mai sălbatec pe răniţii şi prizonierii români ; iar autorităţile militare şi civile au dovedit cea mai nevrednică înjosire sufletească în purtarea lor neomenoasă faţă cu prinşii de războiu. Suferinţele şi chinurile la cari au fost supuşi prizonierii români din Bulgaria, întrec orice închipuire.

Apărarea hotarelor ţării. — Atacarea *Dobrogei* de către *Bulgari* oprì înnaintarea oştilor române în *Ardeal*, întrucât, parte din trupe au fost trimise ca să stăvilească năvala bulgară.

Isbânda Bulgarilor s'a datorit în cea mai mare parte trupelor şi muniţiilor germane, căci vitejia lor ne erà cunoscută încă din 1913.

www.dacoromanica.ro

Odată cu lovitura din *Bulgaria*, dată sub conducerea *generalului german Mackensen*, valul vrăjmaş porni şi dinspre *Ardeal*, condus de *generalul Falkenhayn*. Oştile române, sub conducerea d-lor generali : *Averescu* şi *Prezan*, s'au aţinut vitejeşte în calea duşmanului. Puhoiul vrăjmaş fiind mai numeros, a silit pe *Români*, să se retragă spre vechile hotare ale ţării, aşteptând să le vie ajutoare dela *Ruşi*.

Aproape două luni de zile, duşmanii au încercat să străpungă zidul *Carpaţilor*, însă se isbeau de piepturile de oţel ale ostaşilor români. Vitejia românească înspăimântase pe vrăjmaşi. Mormanele de leşuri şi valurile de sânge, curs pe culmile şi prin văile Carpaţilor, au arătat duşmanului cum ştie Românul, să-şi apere vatra strămoşească. *La Jiu, la Argeş, la Dragoslave, la Tabla-Buţii, la Oituz: valuri, valuri de vrăjmaşi s'au topit de jarul vitejiei româneşti.*

Ajutorul rusesc. — In acest timp, *Ruşii*, cari urmau să ne vină într'ajutor, *intrau în ţară pe la Ungheni şi ieşiau pe la Reni, fără a mai sosì pe frontul de luptă*, căci ei aveau tot interesul, ca noi să ieşim învinşi, întrucât *se şi înţeleseseră cu vrăjmaşii, să ne împartă ţara, dând: Ungurilor, Oltenia şi Muntenia; Bulgarilor, Dobrogea; iar ei oprind Moldova.*

Ca să înspăimânte pe *Români*, numeroşi aviatori germani veneau cu aeroplanele şi aruncau bombe ucigătoare asupra cetăţenilor paşnici ai *Bucureştilor*, doar că ne va sili să cerem pace. *Oraşul Bucureşti însă, a îndurat cu răbdare toate atacurile vrăjmaşului sălbatec, pentru care fapt, a fost decorat de Francezi cu Crucea de războì.*

După numeroase încercări de a pătrunde în câmpiile Munteniei, *Germanii*—cu sacrificiul unei întregi divizii bavareze—isbutiră să străpungă frontul românesc pe *valea Jiului*, unde luptară la olaltă cu soldaţii români : şi bătrânii, şi copiii, şi femeile. Tânăra fecioară, *Ecaterina Teodoroiu*, a dat aci dovadă de o îndrăsneală şi un curaj fără seamăn.

Luptele pentru apărarea Bucureştilor. — Revărsându-se pe *valea Jiului*, vrăjmaşii puseră stăpânire pe *Craiova;* iar de aci, trecând *Oltul*, se întâlniră cu oştile lui *Mackenzen*, cari isbutiseră să treacă *Dunărea* pe la *Zimnicea*, întovărăşite de bandele de *Bulgari* şi *Turci*, pornite pe omoruri şi jaf. Ţinta duşmanului era cucerirea *Bucureştilor*.

In aceste vremuri de restrişte, *Românii* nu aveau alt sprijin decât sfatul trimişilor francezi—în frunte cu *generalul Berthelot*—, cari-şi puneau—alături de comandanţii noştri de frunte — tot sufletul şi priceperea, pentru pregătirea planurilor de războì.

Pe când oştile române se luptau cu desnădejdie la *Călugăreni*, pe *văile Neajlovului* şi *Argeşului*, spre a opri înnaintarea vrăjmaşului, *Ruşii* stăteau la spatele Bucureştilor, fără a ne sări într'ajutor, aşteptând, par'că, îngenuncherea noastră. In acelaş timp, puţinele trupe ruseşti, cari mai rămăseseră în *Dobrogea*, se retraseră peste Dunăre, lăsând în faţa duşmanului oastea română, ajutată doar de o divizie sârbească, luptând frăţeşte pentru ţările şi cinstea popoarelor lor.

www.dacoromanica.ro

Dacă planurile de luptă n'ar fi căzut în mâinile vrăjmaşului, isbânda ar fi fost a noastră. Vitejia românească a îngrozit pe duşman, cu atât mai mult, cu cât nu ne puteam lăudà : nici cu armele, nici cu muniţiile pe cari le aveam. Toate jertfele, tot sângele vărsat cu îmbelşugare pe câmpul de luptă : n'au putut înlăturà ocuparea Bucureştilor. *Aceste jertfe însă, au înlesnit Francezilor marea isbândă dela Verdun, întru cât am silit pe Germani, să aducă împotriva noastră mare parte din trupele lor, trimise în contra aliaţilor noştri din Apus.*

In ziua de 23 Noembrie, stil vechi — 6 Decembrie, stil nou, 1916—, trupele vrăjmaşe păşeau trufaşe pe caldarâmul Capitalei, pe care, cu doi ani mai târziu, aveau s'o părăsească umiliţi.

Retragerea în Moldova.— Văzând că nu e nădăjdie să primim nici un ajutor de nicăieri, oştile româneşti fură nevoite să se retragă spre *Moldova*, luptând : cu duşmanul, cu lipsurile şi cu nevoile revărsate, ca o încercare dumnezeiască, peste mult truditul nostru popor.

In cursul retragerii, *Ruşii* au făcut mare jaf pe unde au trecut. După cucerirea *Focşanilor*—8 Ianuarie, stil nou, 1917—, vrăjmaşul şi-a contenit înnaintarea, lăsând neocupată numai partea păstrată *Ruşilor: Moldova.*

Refacerea oştirii române. — *Românii* nu desnădăjduiră. Deşi văzuseră cât temei puteau pune pe oastea rusească, totuşi, în dorul de a-şi revedeà ţara reîntregită, călăuziţi de trimişii *Franţei* şi ai *Angliei*, începură refacerea oştirii, căreia îi sosiră arme şi muniţiuni noui, venite din ţările aliate. O sete mare de desrobire, de libertate, însufleţeà pe Românii înghesuiţi în hotarele Moldovei. Un dor nestăpânit, de căminele şi familiile părăsite în ghiarele duşmanului, îndemnà pe fiecare la luptă : pe viaţă şi pe moarte.

La *Iaşi*, am trăit cea mai duioasă zi de *„Zece Mai"* din viaţa mea, privind oştirea ţării, reînviată, defilând în 1917 pe platoul dela *Şorogari. După ce—în sunetul fanfarelor—M. S. Regele şi generalul Berthelot au distins cu decoraţii pe cei ce şi-au făcut datoria pe front, un copilaş ca de 10 ani, suit pe o masă, a spus cu atâta însufleţire poezia „Furtuna" a lui Zaharia Bârsan, încât mişcările şi tonul vorbirii făceau să străbată simţirea micului Românaş, chiar şi în sufletele celor ce nu-i pricepeau graiul. Ofiţerii : francezi, englezi, ruşi şi japonezi, îl ascultau înmărmuriţi.* Apoi, în pas măsurat, cu pieptul înnainte, cu fiorii mândriei în suflet şi cu strălucirea isbândei de mâine în priviri : au defilat în rânduri strânse, *vitejii diviziei a XI-a, cari au luptat cu bărbăţie: la Jiu, la Olt, la Turtucaia şi în jurul Bucureştilor.* In urmă apărură căluşarii cu îmbrăcămintea lor naţională, ducându-ne cu mintea spre *Oltenia* subjugată şi spre *Bucureştii* robiţi. Fiorii nădejdiei în sosirea unor zile mai bune prinseră a străbate sufletele celor de faţă, când uriaşul cor de soldaţi, al diviziei mult încercate, spintecă văzduhul în sunetul fanfarelor, cântând vitejescul îndemn de luptă : *„La arme!"* Lacrimi de speranţă udau ochii tuturor celor de faţă : *dela Rege şi Regină până la cel mai umil privitor.* Văzusem cum boalele şi lipsurile răpuseseră foarte mulţi viteji ; cunoşteam sufletele pline de îndoială ale multora în reînvierea oştirii noastre :

www.dacoromanica.ro

acum însă, simţeam renăscându-se în mine încrederea în viitor! Această încredere au dovedit-o ostaşii noştri cu prisosinţă în luptele dela : *Oituz, Caşin, Mărăşti şi Mărăşeşti,* sub conducerea generalilor noştri cei mai de seamă : *Averescu, Cristescu şi Grigorescu.*

Infrângerea oştilor germane pe Trotuş şi Siret. — Lunile Iulie şi August, 1917, au fost lunile de grele încercări ale oştirii româneşti. Începând dela 10 Iulie, stil vechi, zile dearândul, soldaţii români au ţinut piept necurmat valului vrăjmaş, hotărît cu orice chip să străpungă frontul depe *Trotuş* şi *Siret,* şi să pună stăpânire şi pe *Moldova.* Lepădându-şi : ranițele, căşcile şi hainele, şi ofiţerii, şi soldaţii, s'au năpustit numai în cămăşi asupra vrăjmaşului, lovind cu patul puşcii la mir pe cei ce cutezau să le stea în cale.

LA MĂRĂŞTI: ÎN LUPTĂ CU VRĂJMAŞUL...

Luptele dela : *Mărăşeşti, Mărăşti, Caşin şi Oituz* vor fi pentru urmaşi mărturie veşnică a vitejiei româneşti. Însăşi vrăjmaşii au recunoscut că soldaţii români sunt cei mai buni ostaşi din *Europa.*

Avântul oştirii noastre a fost zădărnicit însă, de trădarea *Ruşilor,* a căror ţară, în urma detronării *ţarului Nicolae,* se prefăcuse în republică, dar o republică în care porunceau toţi şi n'ascultă nimeni. Sătui de războiu, ei aruncară armele şi părăsiră frontul, pornind cu toţii încotro-i duceau picioarele.

Basarabenii se folosiră de rătăcirea abătută peste împărăţia rusească şi se rupseră dela Rusia, declarându-se independenţi.

Realipirea Basarabiei. Pacea dela Bucureşti. — Orice nădejdie de a mai scoate pe vrăjmaşi din ţară cu armele, păreà zadarnică.

www.dacoromanica.ro

Gândul mai tuturor erá îndreptat spre o pace cât mai puţin împovărătoare. *In această stare plină de amărăciune, hotărîrea fraţilor Basarabeni, luată la 27 Martie, stil vechi,—9 Aprilie, stil nou—, 1918, de a se alipì pentru veşnicie la regatul României, hotărîre întărită de Sfatul ţării, în frunte cu d-nii: Halipa, Inculeţ, Ciuhureanu, şi alţi Români de seamă, revărsă în sufletele noastre o mare alinare.*

Rămaşi fără nici o legătură cu aliaţii lor—întrucât *Ruşii şi Ucrainienii* încheiaseră pace deosebită cu *Germanii* la *Brest-Litovsk*—, Românii fură nevoiţi să cadă şi ei la înţelegere cu vrăjmaşii. Târgul păcii fu început la *Bucureşti* de un guvern în frunte cu *d-l general Averescu*, şi urmat mai apoi de alt guvern, condus de răposatul *Alexandru Marghiloman*.

Tratatul de pace dela Bucureşti a fost o umilire pentru noi, dar şi o ruşine pentru cei ce ni l-au impus— ruşine care s'a resfrânt mai apoi asupra lor. Prin acest tratat, pe lângă alte îndatoriri împovărătoare, ni se luà *Dobrogea*, spre a fi dată *Bulgarilor*, precum şi mai tot *lanţul Carpaţilor cu trecătorile*, spre a fi date *Ungurilor*.

Infrângerea Germaniei şi a aliaţilor săi.—Cu toate neajunsurile revărsate peste noi la începutul său, totuşi, *anul 1918 a fost pentru Români un an norocos*. Din prăpastia desnădejdiei, el ne-a ridicat pe culmile celei mai neasemuite mulţumiri. Puterile centrale, deşi păreau că sunt în stare să ţie piept tuturor popoarelor cu cari se războiau, totuşi se apropiau de sleire. Semnalul slăbiciunii îl dădură *Bulgarii* cari, subt apăsarea oştilor conduse de *generalul Franchet D'Esperey*, se văzură învinşi la 15/28 Septembrie; iar la 16/29 ale aceleiaşi luni, fură siliţi să încheie armistiţiu.

In acelaş timp, *generalul Foch* sdrobi ultima încercare germană de a cuceri *Parisul* şi porni o luptă stăruitoare de nimicire a celor ce vroiseră să îngenuncheze lumea. Amenințaţi să fie aruncaţi peste *Rin* şi urmăriţi până la *Berlin*, *Germanii* fură nevoiţi să încheie şi ei armistiţiu. De asemenea, şi *Austriacii, şi Ungurii, şi Turcii:* se plecară sub greutatea victoriei aliaţilor şi lepădară armele.

Germania, Austria, Ungaria şi Bulgaria: căzură pradă revoluţiei. Popoarele acestor ţări isgoniră dela domnie pe cei ce le târîseră pe făgaşul pierzării.

Chemată iarăş la luptă de către aliaţi săi, *România* puse din nou mâna pe arme, spre a scoate pe vrăjmaşi din ţară.

O parte a trupelor române pătrunse în *Bucovina* spre a împiedecà jafurile şi omorurile săvârşite de bandele austriace şi ruseşti; iar grosul armatei noastre, sub conducerea *d-lui general Moşoiu*, comandantul diviziei a 7-a, străbătù iarăşi trecătorile *Carpaţilor*, curăţind pământul *Ardealului* de oştile vrăjmaşilor.

Proclamaţia dată de liberatori către *Românii Ardeleni*, între altele spuneà:

„*Români,*

„*Cu noi aducem libertatea, iar dreptatea este scrisă pe steagurile noastre!*"

„*Din ordinul Majestăţii Sale Regelui Ferdinand I, a Celui mai viteaz şi mai înţelept dintre regi, trecem hotarele nedrepte, cari ne-au*

www.dacoromanica.ro

despărţit zece veacuri. Ştergând amintirea timpurilor de durere şi umilinţă, vă întindem mâna de frate, spre a întări legătura care de acum nu trebuie să se mai desfacă şi nu se va mai desface!"

Sub pavăza oştirii române, cei peste o sută de mii de ţărani strânşi la *Alba-Iulia*, în frunte cu consiliul dirigent prezidat de d-l *Iuliu Maniu*, putură să hotărască, nestânjeniţi de nimeni, soarta viitoare a cuprinsului românesc dintre *Tisa* şi *Carpaţi*.

3. DESĂVÂRŞIREA UNITĂŢII NAŢIONALE A ROMÂNILOR

Alipirea Bucovinei şi Ardealului la patria-mamă. — In acest timp, *Sfatul naţional al Bucovinei, sub conducerea patriotică: a răposatului Iancu Flondor, a domnului Nistor şi a altor fruntaşi bucovineni, hotărî la 15/28 Noembrie, 1918, unirea acestui pământ moldovenesc cu România.*

La 18 Noembrie, stil vechi,—1 Decembrie, stil nou—, acelaş an, Marele Sfat al Românilor din: Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, sub călăuzirea românească a d-lor: Iuliu Maniu. Alexandru Vaida-Voivod, Vasile Goldiş, Aurel Vlad, Ştefan Pop, Octavian Goga, Bontescu, Boilă, Suciu, Aurel Lazăr, Branişte, Vasile Lucaci, Haţiegan, Flueraş, Jumanca, şi a altor Români de seamă, hotărî la Alba-Iulia alipirea de veci a acestor ţinuturi, la regatul României.

Reîntoarcerea Suveranilor români în Capitală. — După doi ani de pribegie, Domnul ţării reintră în Bucureşti, în sunetul fanfarelor biruitoare, în uralele mulţimii care venise să-L întâmpine cu lacrămi de nesfârşită bucurie. Reîntoarcerea : Suveranilor noştri, a armatei şi a iubiţilor noştri aliaţi, în ziua de 1 Decembrie, stil nou, 1918, în Capitala ţării, a fost cea mai mare sărbătoare pe care a trăit-o poporul bucureştean.

In ziua de 12 Decembrie, stil nou, o delegaţie alcătuită din d-nii : *Goldiş, Vaida-Voivod, Mihail Popovici, Caius Brediceanu* şi episcopii : *dr. Miron Cristea* — actualul nostru patriarh — şi *dr. Iuliu Hossu*, veni la Bucureşti spre a aduce la cunoştinţa M. S. Regelui, **alipirea Ardealului la România.**

Astfel, anul 1918 fu anul unităţii naţionale a tuturor Românilor.

Sfârşitul războiului european. — *La 8 Ianuarie, stil nou, 1919*, deschizându-se conferinţa păcii la *Versailles*, lângă *Paris*, *d. Ion I. C. Brătianu*, venit iarăş la cârma ţării ca şef al guvernului, *a fost însărcinat să reprezinte România la tratativele de pace.*

Cu prilejul tratărilor s'a dovedit odată mai mult, că cei mari, când e vorba de interesele lor, nesocotesc drepturile celor mici. Delegaţii noştri întâmpinară mari greutăţi, mai ales din partea *Americanilor*, cari susţineau pe *Sârbi* împotriva noastră.

Deşi tratatul încheiat cu *Germania* ştirbeă multe din drepturile Românilor, totuşi, delegaţia română l-a semnat odată cu ceilalţi aliaţi în ziua de *28 Iunie, stil nou, 1919.*

Prin tratatul cu Austro-Ungaria însă, pe lângă alte îndatoriri nedrepte, ni se răpiă în folosul Jugo-Slaviei aproape jumătate din Banat, fapt ce-a hotărît pe d. Brătianu, să refuze semnarea acestui tratat.

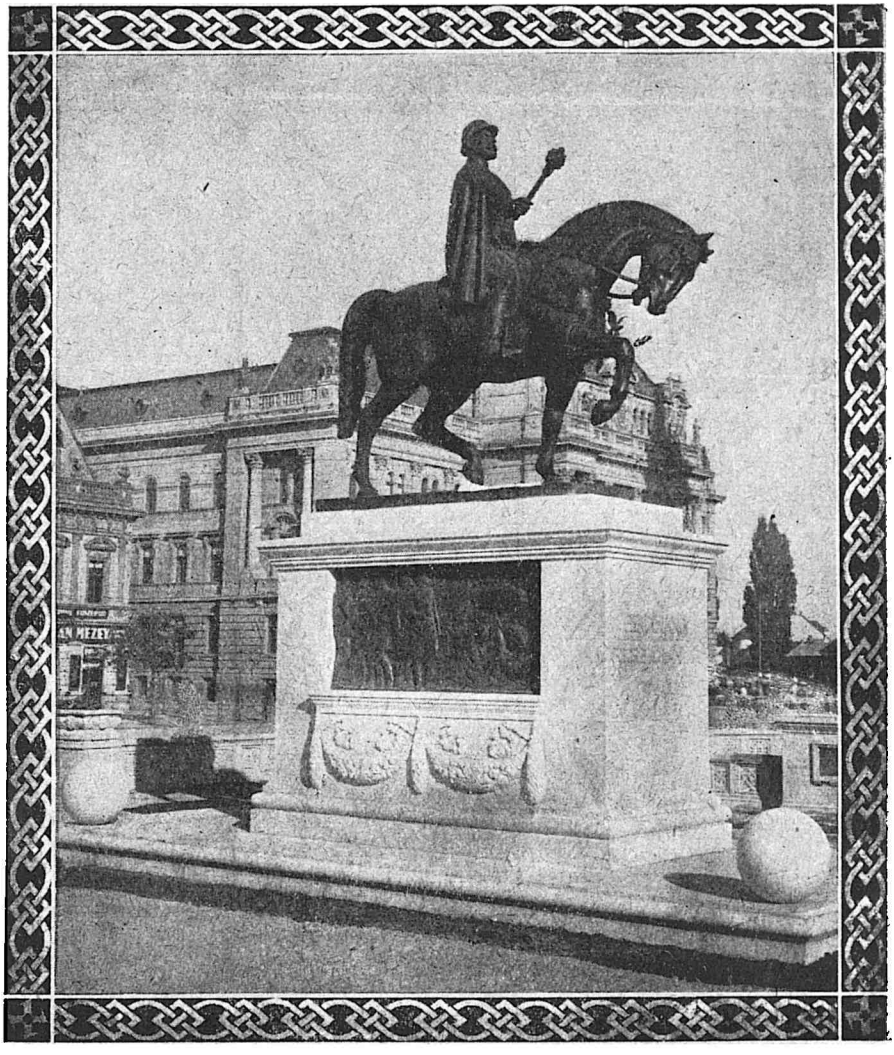
www.dacoromanica.ro

BUSTUL M. S. REGELUI FERDINAND I, DIN ORADIA-MARE

www.dacoromanica.ro

Reîntors în țară, se retrase dela putere; iar în locu-i veni la cârma statului, un guvern condus de d-l *Al. Vaida-Voivod*, care semnă la *8 Decembrie, stil nou, 1919*, pacea cu Austro-Ungaria, *asigurând totdeodată și recunoașterea de către aliați a realipirii Ba-*

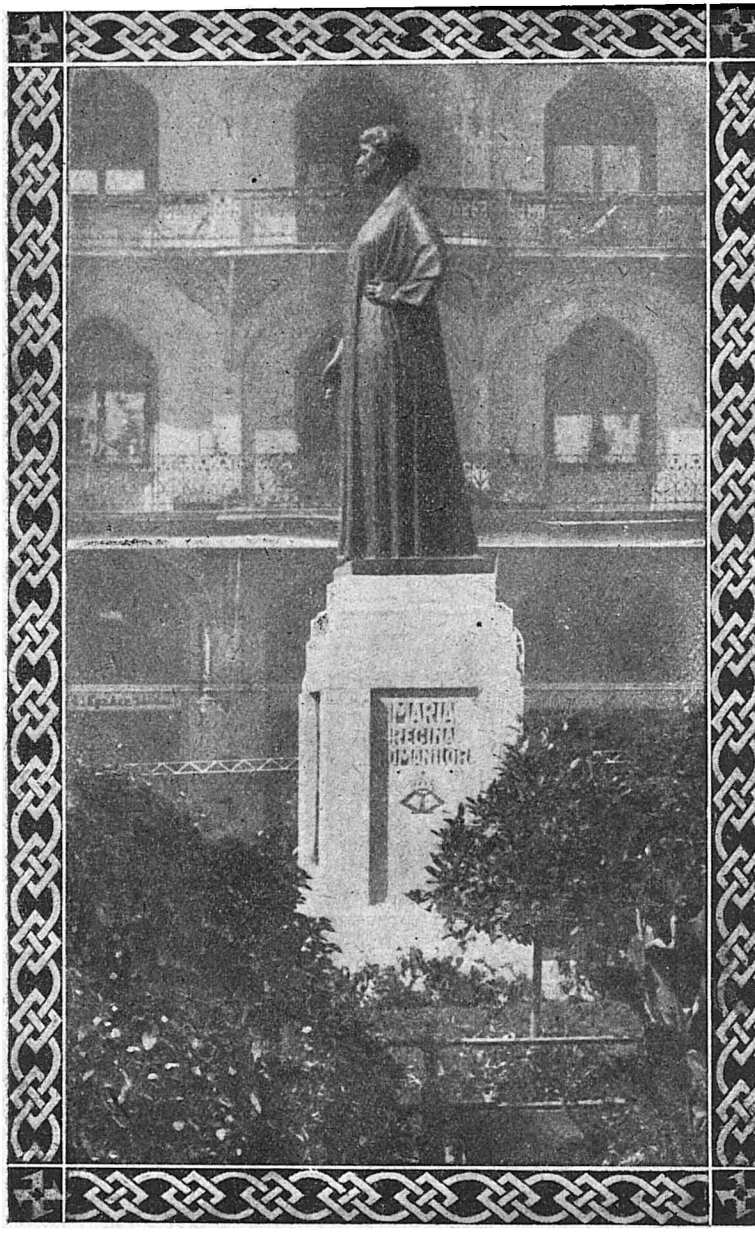

STATUIA M. S. REGELUI FERDINAND I, DIN ORADIA-MARE

sarabiei la țara noastră, recunoaștere consfințită de marile puteri europene, la Paris, în ziua de 28 Octombrie, stil nou, 1920. La *23 Septembrie, stil nou, 1919*, a fost semnat la *Neuilly*, în *Franța* și tratatul cu *Bulgaria.*

www.dacoromanica.ro

Innăbușirea revoluției ungare. — In această vreme, revoluția

STATUIA M. S. REGINA MARIA, DIN ORADIA-MARE

din *Ungaria* luase o întindere neașteptată. Bolșevicii unguri puseseră mâna pe conducerea țării.

www.dacoromanica.ro

Nouii cârmuitori crezură că pot recuceri din mâinile *Românilor* ţinuturile noui alipite la ţara noastră. Ei ne atacară. In preajma zilelor Invierii Domnului, anul Mântuirii 1919, oştile române din *Ardeal*, sub comanda d-lui general *Moşoiu*, nu numai că opriră pe Unguri în loc, dar pătrunseră în cuprinsul Ungariei. In seara zilei de 3 August 1919, brigada a 4-a de roşiori intră în *Buda-Pesta* — capitala ţării. Steagul românesc flutură deasupra fostului palat regal. După potolirea rătăcirii ce stăpânea minţile ungureşti şi după înnăbuşirea revoluţiei, oştile române se retraseră în ţară.

La 4 Iunie, 1920, fu semnată şi pacea cu Ungaria, tot la Versailles.

Ca pecetluire a stăpânirii româneşti asupra pământului ardelenesc, *Românii* au ridicat la *Oradia-Mare* chipurile în bronz ale *M.M. L.L. Regelui Ferdinand I şi Regina Maria*, stăpânitorii *României* de astăzi, stând de strajă în apropierea graniţei dincotro ne pândeşte ochiul vrăjmaş al celor ce duc dorul frumoaselor şi bogatelor ţinuturi ale *Ardealului*.

Primul semn al stăpânirii noastre asupra cuprinsului românesc dintre *Carpaţi* şi *Tisa* a fost ridicarea bustului M. S. Regelui Ferdinand I în grădina cazărmii *„Regele Ferdinand"*, în locul bustului împăratului *Francisc-Iosif*. Al doilea semn al statorniciei noastre stăpâniri peste tot pământul locuit de Români a fost ridicarea măreţei statui, înfăţişând pe M. S. Regele călare — statue aşezată în piaţa oraşului Oradia-Mare, unde fusese mai înnainte aşezată statuia regelui *Ladislau al Ungariei*. Tot în acest oraş a fost ridicată şi statuia *M. S. Regina Maria*, în piaţa teatrului ce poartă numele primei Suverane a României întregite [1]).

E de datoria tuturor Românilor, să nu uite nici pe întemeietorul regatului, pe cel ce-a aşezat temelia României de astăzi, pe **Carol I cel Înţelept**. *In curând se împlinesc unsprezece ani dela moartea sa şi piaţa din faţa palatului regal din Bucureşti — unde se zice că s'ar fi plănuit să i se ridice monumentul amintitor al vredniciei sale — stă încă goală. Să dăm puţin la o parte vălul materialismului şi să lăsăm urmaşilor noştri dovezi că nu ne lipseşte cultul celor ce şi-au închinat toată munca vieţii lor pentru grija şi binele obştesc!*

Datorii pentru viitor. — Turburarea în care se mai sbate încă o bună parte din Europa, ne sileşte să stăm de pază. Revărsatul zorilor păcii depline şi adevărate nu mai poate fi departe.

Să ne apucăm dar, de muncă rodnică şi cinstită, hotărîţi a lucră pe tărâmul paşnic, tot cu aceeaş bărbăţie cu care ne-am luptat în războiu, pentru desăvârşirea unităţii noastre naţionale!

1). Ridicarea bustului şi a celor două statui: a *M.M. L.L. Regelui Ferdinand I şi a Reginei Maria* se datoreşte iniţiativei unui grup de ofiţeri, în frunte cu d-l *general Traian Moşoiu*—actual ministru—, pe când comanda corpul vânătorilor cu reşedinţa în *Oradia-Mare*. Statuia M. S. Regina Maria a fost desvelită la *20 Octombrie, 1921;* iar a M. S. Regelui Ferdinand, la *20 Noembrie, 1924*.

www.dacoromanica.ro

ISTORIA ROMÂNILOR

DINTRE

TISA ŞI CARPAŢI

PÂNĂ LA PRIMA UNIRE A ŢĂRILOR ROMÂNE

1. INNAINTE DE NĂVĂLIREA UNGURILOR

Cuibul românismului. — *Transilvania* poate fi numită cu drept cuvânt leagănul românismului. Legenda ne spune că de aci s'ar fi coborît în vremurile străvechi *Negru vodă*, liberatorul *Munteniei*. Din Istòrie ştim că tot de peste *Carpaţi* au pornit : *Dragoş vodă şi Bogdan vodă*, liberatorii şi cuceritorii *Moldovei* din ghiarele *Tătarilor*.

Apăraţi ca 'ntr'o cetate, de uriaşii munţi ce le înconjoară ţara, *Transilvănenii şi-au păstrat : naţionalitatea, limba, portul şi datinele străbune, neîntinate de înrâurirea pòpoarelor megieşe*. Oţeliţi în lupte necurmate cu neamurile ce au ţintit să le robească ţara, nu s'au dat biruiţi, nici când vrăjmaşii au isbutit să le pună genunchiul pe grumaji ; ci şi-au trăit viaţa lor naţională în ciuda tuturor încercărilor de desnaţionalizare, făcute de asupritori.

Tot din Transilvania s'au ridicat primii cărturari de seamă ai Românilor. De aci au pornit spre Muntenia şi Moldova primele făclii de lumină românească, aprinse de Gheorghe Lazăr şi ceilalţi dascăli de origină ardeleană.

Vechii locuitori ai Transilvaniei. — Urmărind Istòria popoarelor cari au locuit ţinutul *Transilvaniei*, găsim pomenindu-se încă din vremurile lui *Herodot*—vestitul istoric elen, care a trăit acum două mii patru sute de ani—, că, odinioară, aceste pământuri au fost locuite de *Agatirşi*. Mai apoi întâlnim ca stăpânitori ai acestor pământuri : pe *Geţi* şi pe *Daci*, până la căderea lor sub stăpânirea romană.

La 170 de ani după cucerirea *Daciei* de către *Traian*, împăratul *Aurelian* porunci oştirilor sale, să lase aceste pământuri în părăsire. Locul *Romanilor* îl luară *Goţii*. Apoi, din răstimp în răstimp, au trecut pe-aici : *Hunii, Gepizii, Avarii* şi alte neamuri barbare, jefuind şi pustiind totul în calea lor. Urmaşii *Daco-Romanilor* se adăposteau de furia năvălitorilor sălbateci în nepătrunşii munţi ai Transilvaniei, lăsând pradă jafului văile râurilor depe cari fioroşii barbari aveau grijă, să şteargă orice urmă de civilizaţie.

Singuri *Slavii* au putut vieţui câtva timp la olaltă cu strămoşii noştri, însă şi ei au părăsit plaiurile *Ardealului*, revărsându-se spre ţinuturile de peste *Dunăre*.

www.dacoromanica.ro

2. NĂVĂLIREA UNGURILOR

Aşezarea Ungurilor în Ardeal. — In veacul al 9-lea după Christos, îşi făcură apariţia în mijlocul *Europei*, *Ungurii* sau *Maghiarii*, veniţi prin aceste părţi din depărtatele ţinuturi ale *Asiei*. Ei se aşezară temeinic în pământurile de dincolo de *Tisa*—în *Panonia*—, după nimicirea *Avarilor* de către popoarele europene.

Cel mai de seamă dintre capii lor a fost *Arpad*, care a unit toate cetele de năvălitori subt ocârmuirea sa. El cutreieră cu hoardele sale tot cuprinsul dintre *Tisa* şi *Carpaţi*, pe care-l supuse puterii ungureşti.

UNGURII ÎN VREMURILE DE SĂLBĂTECIE

La năvălirea Ungurilor, ţinuturile ardelene erau organizate în mici voivodate—sau *ducate*—cârmuite de câte un duce. Isvoadele trecutului ne pomenesc prin aceste părţi trei voivozi mai de seamă: *Gelu*—prin părţile transilvănene—, care a fost supus de *Tuhutum*, o căpetenie a Ungurilor; *Menumorut*—prin părţile bihorene; şi *Glad*—în ţinutul bănăţean. Pentru supunerea lor, Ungurii au dus lupte grele. Arpad lăsă lui *Tuhutum* cârmuirea pământurilor cucerite, drept răsplată a vitejiei sale.

Urmaşii lui Arpad la cârma *Ungariei* fură tot aşa de răsboinici ca şi strămoşul lor.

Fiind încă barbari, Ungurii erau priviţi cu vrăjmăşie de popoa-

www.dacoromanica.ro

rele civilizate ale Europei, mai ales că dese ori năvăleau după prăzi şi jafuri prin : *Germania, Franţa* şi *imperiul bizantin.* Căpeteniile lor de mai târziu înţeleseră că numai prin creştinare îi vor face să-şi părăsească apucăturile cele sălbatece. Intâmplarea rânduì ca la cârma poporului unguresc să se ridice un principe paşnic şi dornic de a-şi desbără supuşii de credinţele lor păgâneşti. Acesta fu *Géza,* tatăl lui *Ştefan-cel-Sfânt.*

Creştinarea Ungurilor. — *Principele Géza* (972—997), conducătorul lor, fu cel dintâi care se creştină cu întreaga sa familie. Fiul acestuia, *Sfântul Ştefan* (997—1030), care-şi *luă titlul de rege,* căută să desăvârşească creştinarea *Maghiarilor.* El aduse în ţara sa o mulţime de preoţi catolici, ca să propoveduiască supuşilor săi învăţăturile credinţei creştine. De asemenea, porunci tuturor, să se boteze în religia Mântuitorului. Tot Ştefan : zidì o sumă de biserici şi mânăstiri, întemeiè şcoli, şi alte multe fapte înţelepte săvârşì. Pentru vrednicia lui, *papa Silvestru al II-lea* îi dădù o coroană de aur şi titlul de rege apostolic. Cu această coroană se încunună la anul 1000 după Christos, ca rege al *Ungurilor.*

El avù însă de luptat cu mulţi dintre supuşii săi, cari nu-i ascultară poruncile : unii, pentrucă nu voiau să părăsească idolatrismul străbunilor lor; alţii, pentrucă îmbrăţişaseră credinţa creştină ortodoxă. Printre aceştia din urmă a fost şi un unchiu al său, *Gyula, principele Ardealului.* Ştefan îl învinse şi-l bägă la închisoare; iar Ardealul fu trecut sub stăpânirea sa.

Românii din Transilvania, fiind creştini ortodocşi, au avut foarte mult de luptat pentru păstrarea credinţei lor, *cu coloniştii germani—Saşii* de azi—, aduşi în *Ungaria* şi *Transilvania* din îndemnul *papei dela Roma,* în scopul de a înlesnì întinderea catolicismului prin aceste ţinuturi. Lupta a fost cu atât mai grea, cu cât : *Ungurii, Saşii* şi *Secuii*—grănicerii de odinioară ai Ungariei —, căutau să împiedece, nu numai desvoltarea religioasă, ci, şi mai vârtos, pe cea naţională a Românilor. Acest fapt făcù pe Români, să se strângă şi mai uniţi în jurul conducătorilor lor.

Statornicirea puterii ungureşti în Ardeal. — După moartea *Sfântului Ştefan,* puterea *Ungurilor* scăzù datorită frământărilor religioase şi luptelor pentru domnie. Astfel, sub regii : *Andrei I* şi *Bela I,* se răsculară o sumă de Unguri, cari vroiau să se întoarcă la credinţele păgâneşti. Aceştia săvârşiră mari vărsări de sânge şi grozave pustiiri : omorîră preoţii, àrseră bisericile, şi alte răutăţi făcură. Răsvrătiţii însă au fost nimiciţi de regi.

Sfântul Ladislau (1077—1095), alt rege al *Ungariei,* fiul lui *Bela I,* întări în chip hotărît creştinismul. El înfiinţă un episcopat catolic la *Alba-Iulia.* Printre preocupările sale religioase, mai avù vreme să poarte şi câteva răsboaie norocoase. Printre altele : supuse *Croaţia* şi învinse pe *Cumani,* cari porniseră după pradă prin Ungaria.

După el însă, ţara ungurească fu supusă unor noui frământări. Sub *Géza al II-lea* (1141—1161) se statorniciră în *Transilvania* şi *Ungaria,* numeroşi *Saşi* — sau *colonişti germani,* cărora le dădù o

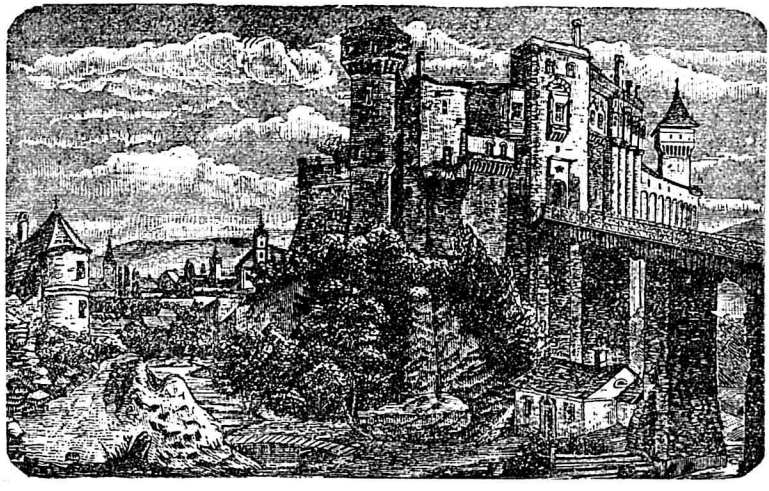
www.dacoromanica.ro

sumă de drepturi, pe cari Românii nu le aveau. Aceştia întemeiară oraşele : *Sibiul, Mediaşul, Seghişoara, Sebeşul, Orăştia,* şi altele.

Sub *Bela al IV-lea* (1235—1270), întreaga Ungarie — şi cu ea, şi Transilvania — fu pustiită de *Tătari,* cari o prădară timp de doi ani şi jumătate. Urmaşii Sfântului Ştefan mai domniră peste Unguri până la 1301. *Ştefan al V-lea* (1270—1275) începù a se intitulà ca *principe al Transilvaniei,* rang păstrat şi de ceilalţi regi ai Ungariei, cari i-au urmat la tron.

3. DINASTII STREINE LA CÂRMA UNGARIEI

Carol Robert şi urmaşii săi.—Cu *Carol Robert* (1308—1342),— cel biruit de *Basarab-cel-Mare* la *Posada,* lângă *Câmpulung*—, se începù şirul regilor din neamuri streine de familia lui *Arpad,* care se

CASTELUL CORVINILOR INNAINTE DE RESTAURARE

stinsese în anul 1301. El fu ales de nobilimea ungară, a cărei putere crescuse atât de mult, încât aproape îngenunchiase puterea regească.

După *Carol Robert* urmă la tronul *Ungariei,* fiul său, *Ludovic-cel-Mare* (1342—1382), care domnì patruzeci de ani. El ridică vaza ţării sale faţă de toate neamurile *Europei.* Pe vremea sa a luat fiinţă principatul *Moldovei.* Ludovic-cel-Mare a avut o sumă de războaie, din cari a ieşit aproape totdeauna biruitor. El s'a luptat şi cu *Vladislav Basarab al Munteniei.* La 1370 fu ales şi *rege al Poloniei.*

In timpul domniei sale, poporul de jos a fost foarte asuprit de nobilimea ungară. El a prigonit pe cei ce-aveau alte credinţe streine de religia catolică.

Lui Ludovic-cel-Mare îi urmă un şir de regi nedestoinici. Unul dintre ei, *Sigismund* — ginerele lui Ludovic, a domnit 50 de ani,

www.dacoromanica.ro

dar fără a face vre-o ispravă de seamă, cu toate că fusese ales şi ca împărat al *Germaniei.*

In aceste vremuri, Românii transilvăneni, văzându-se din ce în ce mai asupriţi, fără a fi apăraţi de cineva, se răsvrătiră împotriva nobililor unguri şi a preoţimii, la anul 1437. Ungurii, Saşii şi Secuii: se uniră între dânşii spre a înnăbuşi răscoala. Turburarea fu potolită cu mare greutate, în 1438. *Albert de Austria,* care domneà în vremea aceea peste Ungaria, statornicì ca ţăranii să se poată strămutà depe o moşie pe alta.

IOAN CORVIN DE HUNIADE

4. NEAMUL CORVINIŞTILOR

Ioan Corvin de Huniade. — Tocmai în aceste vremuri turburi, *Turcii* ameninţau hotarele *Ungariei,* care n'aveà nici un apărător mai de seamă. Soarta rânduì s'ajungă *voivod al Transilvaniei,* Românul ardelean, *Ioan Corvin de Huniade*—vestit pentru vitejiile sale în contra păgânilor, pe cari-i bătù: mai întâi la *Belgrad, în Serbia,* şi mai apoi, la anul 1442, la *Sibiu* şi la *Porţile-de-Fier.* După aceea trecù *Dunărea* şi-i biruì în cinci rânduri, în alte lupte, silindu-i să ceară pace. In acea vreme domneà în Ungaria, *regele Vladislav,* care încheiè pace cu vrăjmaşii pe timp de zece ani. In urmă, el călcă înţelegerea făcută şi pornì iarăşi cu răsboi contra Turcilor; dar, la anul 1444 fu învins la *Varna,* unde-şi găsì chiar moartea. Ioan Corvin abia scăpă, fugind.

După moartea lui Vladislav fu ales rege, fiul său, *Ladislau al V-lea,* care, fiind nevârstnic, primì ca guvernator pe Ioan Corvin. In această vreme, Ioan se mai răsboì cu Turcii: odată la *câmpia Mierlei,* în anul 1445, când fu învins; şi altădată la *Belgrad.* în

www.dacoromanica.ro

Serbia, când ieşi biruitor. La 20 de zile după isbânda dela Belgrad, Corvin muri din pricina rănilor căpătate în luptă, şi fu înmormântat la *Alba-Iulia*, cu mare cinste.

Depe urma lui rămaseră doi fii: *Ladislau* — care ajunse *ban al Croaţiei*—, şi *Matei*.

Ladislau fu ucis mai târziu din porunca regelui, pentru o vină neîntemeiată; iar Matei — în amintirea serviciilor aduse patriei de către tatăl său—, fu ales rege al Ungariei.

Domnia lui Matei Corvin. — *Matei Corvin-de-Huniade* se urcă pe tron la anul 1457, ales de nobili în locul regelui *Ladislau*, care murise fără moştenitori. El avea vârsta numai de 15 ani, când fu ridicat la cârma ţării. Deşi nevârstnic, a dat dovadă de multă pricepere. La începutul domniei, avù de luptat cu multe greutăţi, dar a ştiut să le învingă pe toate. El purtă numeroase războaie cu vecinii săi. Amestecânduse la domnia *Moldovei*, avù de luptat şi cu *Ştefan-cel-Mare*, la *Baia*, unde fu pus pe goană de oştile moldoveneşti. De asemenea se războì: cu *Boemii*, cu *Nemţii* şi cu *Turcii*, ieşind mai totdeauna biruitor. In vremea lui s'au întâmplat şi câteva răscoale, pe cari le-a înnăbuşit cu multă asprime. Cea mai de seamă s'a petrecut în *Ardeal* la anu. 1467, când *Românii*—sprijiniţi şi de viteazul voivod al Moldovei, Ştefan-cel-Mare—, ridicară ca rege al *Ungariei* pe *voivodul Ardealului, Ioan de Sân-Giorgiu*. Matei veni cu oaste şi potoli răscoala, pedepsind fără milă pe capii mişcării.

MATEI CORVIN

Printre toate frământările domniei, el şi-a găsit vreme, să se o-

www.dacoromanica.ro

cupe şi de buna întocmire a ţării sale. Armata, finanţele, justiţia şi cultura poporului: l-au preocupat foarte de aproape. El înfiinţă o tipografie la *Buda*. De asemenea, adună cu multă cheltuială peste 55.000 de cărţi în bilioteca din capitala ţării, numită după numele său „*biblioteca Corviniană*" — care erà cea mai vestită din toată *Europa*.

Matei Corvin a fost un stăpânitor, care s'a îngrijit şi de păsurile poporului de jos.

Epoca domniei acestui rege de origină română a fost una dintre cele mai strălucite din trecutul Ungariei. Viteaz, înţelept, drept şi muncitor neobosit: la moartea sa a lăsat ţara într'o minunată

STATUIA LUI MATEI CORVIN, DIN ORAŞUL CLUJ

stare de înflorire. El muri la *Viena*, în ziua de 6 Aprilie, 1490, în vârstă de 49 de ani, jelit de toţ poporul, care i-a pecetluit meritele prin cuvintele isvorîte din credinţa sa curată, asupra preţului celui răpus de moarte: „*A murit regele Matei, s'a dus dreptatea!*"

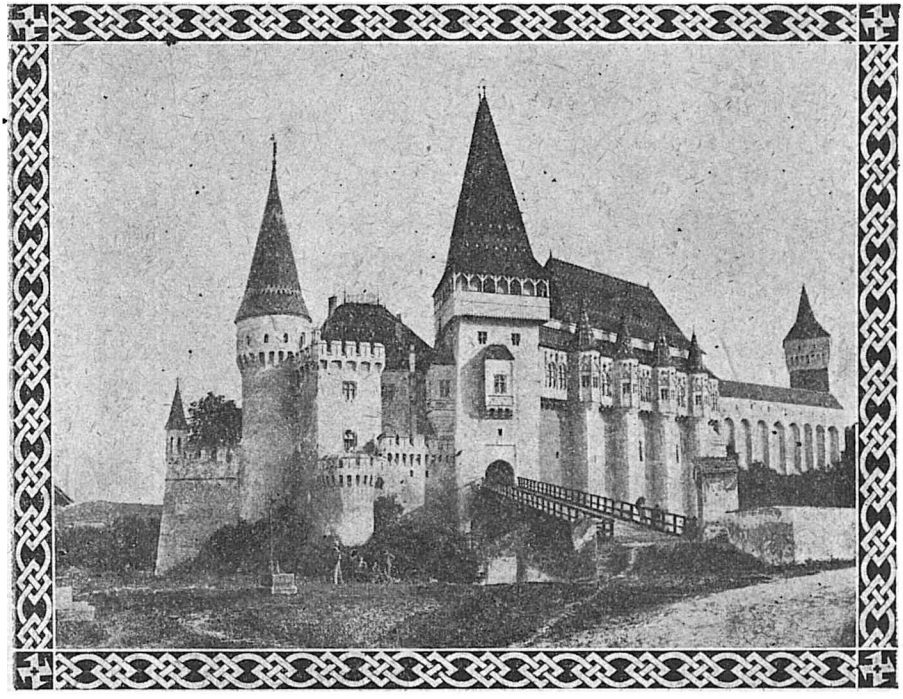
In amintirea glorioaselor sale fapte, poporul i-a ridicat în *Cluj*, un mândru monument de bronz, care înfăţişează pe Matei Corvin călare, privind zarea cu mulţumirea omului care şi-a împlinit întreaga datorie faţă de poporul său. Stăpânirea românească a urmat să îngrijească mai departe cu adâncă pietate acest simbol, care ne aminteşte una dintre măreţele figuri ale neamului nostru, preţuită şi respectată chiar de cei ce ne-au vrăjmăşit veacuri dearândul. Marele nostru istoric, d-l *Neculai Iorga*, a cerut — ca

www.dacoromanica.ro

o întregire a adevărului, ocolit de Unguri în cărţile lor de Istòrie, în cari nu pomenesc nimic despre înfrângerea suferită de Matei Corvin la *Baia*, din partea lui *Ştefan-cel-Mare* —, să se aşeze pe acest monument o inscripţie cu următorul cuprins: *„Matei Corvinul: biruitor pretutindeni, învins numai de neamul său, când încercă să supuie Moldova nebiruită!"*

5. DELA MATEI CORVIN PÂNĂ LA MIHAI VITEAZUL

Revoluţia lui Gheorghe Doja. — După moartea lui *Matei Corvin*, ţara merse cu paşi repezi spre pierzare. Poporul, îngenunchiat de

CASTELUL DIN HUNIEDOARA, AL CORVINILOR, IN STAREA DE ASTĂZI

nobilime, nu mai puteà răsuflà de poverile puse pe grumajii săi, de către cei ce-l stăpâneau. Numai datorii şi iar datorii, fără a aveà măcar dreptul de a se plânge. In 1514, ţăranii iobagi, desnădăjduiţi, se răsculară împotriva împilătorilor lor. Conduşi de viteazul *Gheorghe Doja*—de origină *Secuiu*—, precum şi de numeroşi preoţi săteni: omorîră, prădară, arseră tot ceea ce aparţineà asupritorilor lor. Acest val de desnădăjduiţi se adunase ca să meargă împotriva *Turcilor*, spre a scoate de sub stăpânirea păgână, cetatea sfântă a *Ierusalimului*; dar cuţitul călăilor lor, pătrunzând până la os, făcù pe obijduiţi, să-şi verse furia în contra chinuitorilor lor. Sub

www.dacoromanica.ro

zidurile *Temişoarei*, armata răsvrătiţilor fu învinsă de *Ion Zapolia, voivodul Ardealului*. Doja şi tovarăşii săi fură omorîţi în cele mai grozave chinuri. Drept pedeapsă, nobilii ridicară dreptul sătenilor de a se mai mută depe o moşie pe alta, condamnându-i la

CURTEA CASTELULUI DIN HUNIEDOARA, AL CORVINILOR

o veşnică robie; iar ei îşi rânduiră nişte privilegii, cari-i puseră mai presus de puterea regească.

Pătrunderea Turcilor în Ungaria.—In acest timp, *Turcii* pregăteau îngenuncherea *Ungariei*. In lupta dela *Mohaci*—29 August, 1526—, oastea ungară fu nimicită. Turcii înnaintară până la *Buda*.

www.dacoromanica.ro

jefuind totul în calea lor; apoi părăsiră Ungaria cu nenumărate prăzi. In 1529 şi 1532, ei năvăliră din nou în ţara ungurească şi cuprinseră Buda. Apoi înnaintară până la *Viena*, pe care o împresurară, dar nu o putură cuceri. Cum regele Ungariei, *Ludovic al II-lea*, pierise în lupta dela Mohaci, înnecat într'o baltă prin care-şi căutase scăpare fugind călare pe calul său, tronul ţării rămăsese liber. *Ferdinand de Habsburg*, cumnatul lui Ludovic cel înnecat, pretinse că lui i se cuvine domnia Ungariei. Căpeteniile *Ungurilor* aleseră ca rege pe *Ioan Zapolia — voivodul Ardealului*, care se puse subt ocrotirea sultanului *Soliman*, îndatorându-se să plătească Turcilor un haraciu de zece mii de galbeni. Din această pricină se iscară între Ferdinand şi Zapolia lupte grozave, cari durară până la anul 1538, când se încheie pacea dela *Oradia-Mare* prin care Ungaria fu împărţită între cei doi pretendenţi: *Ferdinand luă partea de apus a ţării, iar Zapolia îşi păstră titlul de rege, urmând să stăpânească Ardealul şi cele câteva judeţe dinspre Tisa.* Ferdinand fu primul rege ungur din neamul *Habsburgilor*.

Cu începere dela Zapolia, Ardealul rupse legăturile de supunere faţă de regii Ungariei, păstrându-şi această independenţă până căzù sub stăpânirea Habsburgilor, la 1601. După moartea lui Zapolia, ajunse în fruntea *Ardealului*, călugărul *Gheorghe Martinuzzi*, pe vremea când în tronul *Moldovei* se află *Petru Rareş*.

In 1541, Turcii pătrunseră iarăş în Ungaria, punând stăpânire pe Buda, care rămase apoi, 145 de ani sub puterea turcească, în care timp, regii Ungariei plătiră tribut Turcilor. In 1551, Martinuzzi predete regelui Ferdinand, Ardealul. Din această pricină, sultanul trimise armată spre a pedepsì pe *Ardeleni*.

Ultimii voivozi ardeleni până la Mihai-Viteazul. — Intre 1556 şi 1571, lepădându-se de *Ferdinand*, *Ardelenii* îşi aleseră ca domn pe *Ion Sigismund*, fiul lui *Zapolia*, căruia îi urmă la cârma ţării, *Ştefan Bathory* (1571—1576).

Dela 1586 până la 1599 domnì peste *Ardeal*, *Sigismund Bathory*, care, cu nestatornicia firii sale, aduse mari necazuri peste biata ţară. Vărul şi urmaşul său, *Andrei Bathory*, a fost bătut de *Mihai Viteazul, voivodul Munteniei, la Şelimberg, lângă Sibiu, în Octombrie, 1599*, şi mai apoi, omorît de un Secui prin munţi. *Mihai intră triumfător în Alba-Iulia.* El domnì peste Ardeal între 1599—1600, când fu răsturnat de generalul italian, *Gheorghe Basta*, trimisul împăratului *Rudolf*, după pierderea bătăliei dela *Mirăslău*.

In scurta lui domnie, nu putù fi de nici un folos Românilor transilvăneni, mai ales că nobilimea ungară îi erà protivnică. Incercările sale de a şi-o apropià, îi înstreină încrederea Românilor, cari văzuseră într'însul pe mântuitorul lor.

Neînţelegerile dintre Mihai şi Basta fură dăunătoare: şi Românilor, şi domnitorului Munteniei, care fu răpus de trădătorul general italian pe câmpia Turdei, în ziua de 9 August, 1601.

Oricâte cusururi s'ar găsì viteazului domnitor muntean, el are, cel dintâi, meritul de a fi sădit în sufletul Românilor visul **Unităţii naţionale**, vis împlinit astăzi de către **M. S. Regele Ferdinand I.**

www.dacoromanica.ro

PÂNĂ LA DESĂVÂRŞITA UNIRE A TUTUROR ROMÂNILOR

1. IN LUPTĂ CU ASUPRITORII

Legăturile Ardealului cu Ungaria. — Cu toate că *Ardealul* aveà strânse legături cu *Ungaria*, totuşi, în lungul vremii, el nu şi-a pierdut cu desăvârşire autonomia sa. Veacuri dearândul, *Ardelenii* s'au bucurat de dreptul de a-şi aveà *dieta* sau *sfatul* lor — adică adunarea obştească în care se puneau la cale treburile ţării —, precum şi voivodul lor, atârnător de regele unguresc, după cum voivozii *Munteniei* ţârnau de sultanul turcesc.

Aceste diete însă, nu erau alcătuite din *Români*, ci din *Unguri*, *Secui* şi *Saşi;* aşa că oricare ar fi fost libertatea Ardealului, aceasta nu se răsfrângeà nicidecum asupra fraţilor noştri.

In dese rânduri, regii Ungariei au fost siliţi să se lupte cu voivozii ardeleni—cari se răsvrăteau împotriva stăpânirii lor—, întocmai după cum sultanii *Turcilor*, se răsboiau cu unii dintre voivozii ţărilor româneşti de dincoace de *Carpaţi*, spre a-i aduce la supunere. *Din această pricină, ei au încurajat aşezarea Saşilor şi Secuilor în diferitele părţi ale Ardealului — ţinându-i deadreptul subt ascultarea puterii regale* — spre a le fi de ajutor în orice împrejurare.

Grozavele prigoniri ungureşti împotriva Românilor. — Isbânda dela *Gorăslău*, a oştilor împărăteşti—conduse de *Mihai-Viteazul* şi de *Basta*—asupra *Ungurilor*, statornici puterea împăratului *Rudolf al Austriei* asupra ţinuturilor ardelene. Vrăjmăşia ascunsă a lui Basta împotriva lui Mihai— din pricină că cel dintâi ţinteà să pună mâna pe domnia Ardealului, iar cel de-al doilea se socoteà în drept să aibă el această domnie,— prileji moartea viteazului voivod al Munteniei. Spre a-l înlătură din calea sa, Basta învinui pe Mihai că urmăreşte să pună mâna pe Ardeal, lepădându-se de stăpânirea împăratului. Pentru aceasta porunci soldaţilor săi, să aresteze pe Mihai; iar de se va împotrivì, să-l ucidă. Vicleanul ştià că viteazul nostru voivod nu va îngădui umilirea să fie arestat, şi deci împotrivirea urmà să-i aducă moartea. Şi aşa fu !

In urma omorîrii lui Mihai, ambiţiosul Basta avù calea deschisă spre cârma *Ardealului*.

Românii fuseseră destul de persecutaţi şi până acum; dar de-aci înnainte, ei ajunseră naţia cea mai urgisită depe întregul pământ. Atât poporul, cât şi preoţimea română: erau asupriţi fără cruţare. In 1600, dieta ardeleană hotărî ca *Românii să nu aibă dreptul a purtà arme*; par'că se temeau vrăjmaşii, că atâta nedreptate nu puteà să aibă alt sfârşit, decât desnădejdia...; şi atunci...: mâna pe arme ! *Ungurii şi Saşii aveau însă dreptul de a purtà arme. La câtva timp li se luă Românilor chiar dreptul: de a umblà călare, de a purtà haine de postav sau cămăşi de pânză.*

Aceste asupriri, şi altele mai grozave, făcură pe mulţi Români să-şi ieà lumea 'n cap. Unii trecură în *Muntenia*, alţii în *Moldova*,

www.dacoromanica.ro

unde nu-şi putură găsì adăpost, căci fură ceruţi înnapoi de călăii lor. In legile vremurilor erà prevăzut că nimeni n'aveà voie, să primească în pământurile sale ţărani fugiţi din alte părţi.

Nişte împrejurări aşa de nefericite nu puteau naşte în sufletele celor obidiţi decât ură şi sete de răsbunare. La această nenorocită stare de lucruri se mai adăogà : atât lipsa unor domnii statornice la cârma ţării, precum şi grozavele persecuţii religioase, pornite împotriva protestanţilor şi ortodocşilor.

In aceste vremuri de urgie, răscoalele împotriva asupritorilor se ţinură lanţ. Astfel, în timp de 8 ani, dela 1596 până la 1604, în Ardeal, stăpânirea se schimbă de vreo 12 ori ; iar poporul se răsculă de vreo 3 ori.

GABRIEL BETHLEN

2. UN VEAC DE-NEATÂRNARE

Autonomia Ardealului. — In 1604, sub conducerea protestantului *Ştefan Bocskay* (1604—1606), ales principe al Ardealului, se pornì o nouă răscoală împotriva prigonirilor religioase ale lui *Rudolf. Prin pacea dela Viena, Bocskay căpătă recunoaşterea Ardealului ca principat independent,* al cărui principe urmă să rămână tot el ; şi câştigă, totdeodată, libertatea cùlturilor religioase.

Cel mai de seamă dintre principii ardeleni a fost însì, *Gabriel Bethlen* (1613—1629). Domnia lui alcătuieşte perioada de aur a Ardealului. El făcù din ţara sa un ţinut : puternic, luminat prin învăţătură, şi bogat. In cursul domniei sale, Bethlen avù câtevà răsboae cu *Ferdinand, împăratul Austriei şi rege al Ungariei.* Fiind protestant, el nu prea erà bine văzut de catolici. Cât domnì Beth-

www.dacoromanica.ro

len, protestanții avură într'însul un sprijinitor de seamă. El se stinse din viață la 1629.

După Gabriel Bethlen urmă la cârma Ardealului, *Gheorghe Racoți I*, (1630—1648). El a fost deasemenea sprijinitor al protestantismului. *In vremea lui a fost scoasă din slujba bisericii ortodoxe, limba slavonă, și înlocuită cu cea română.* Racoți a încercat să câștige pe *Români* pentru religia protestantă, dar n'a isbutit.

Urmașul său a fost *Gheorghe Racoți al II-lea* (1648—1660), sub care s'au adunat toate legiuirile vechi, alcătuindu-se un cod statornic de judecată. Acesta încercă să pună mâna pe tronul *Poloniei*, dar fu învins de protivnicii săi și luat captiv. Pe vremea lui a fost ales *mitropolit și arhiepiscop al Românilor* din *Ardeal*, *Sava Brancovici*, care a păstorit între 1656 și 1680.

In timpul domniei lui Racoți al II-lea, *Turcii* năvăliră în câteva rânduri în Ardeal, pe care-l prădară, drept semn al vrăjmășiei lor împotriva domnitorului, care le erà protivnic. Racoți murì la 1660, în urma unei răni căpătată la *Gilău*, în luptele cu Turcii.

3. SUB ROBIA HABSBURGICĂ

Subjugarea Ardealului de către Habsburgi. — La 1683 se petrecu o nouă năvălire turcească în *Ungaria*. *Turcii* înnaintară până la *Viena*, dar fură bătuți de *Leopold de Habsburg, împăratul Austriei, care, cu începere dela 1691 trecù și Ardealul în rândul provinciilor austriace. Din acest an, până la 1848, acest ținut românesc fu administrat de guvernatori numiți de către împăratul Austriei. Numai între 1703 și 1711, mai avù domn—în loc de guvernator—pe Francisc Racoți al II-lea, după care căzù din nou sub puterea Habsburgilor.*

In 1700, prin mijlocirea lui Atanasie, mitropolitul din Alba-Iulia, parte dintre preoții și locuitorii Ardealului, recunoscură unirea cu biserica Romei, în schimbul unor înlesniri fățăduite de împăratul Austriei, care urmăreà îngenuncherea bisericii calvine, primită de Unguri.

Cu începere dela 1712 se hotărî ca țăranii să slujească permanent în oștire un anumit număr de ani. Asemenea se mai rânduì ca, tot ei, să plătească o sumă de dări către stat în timp ce nobilii erau scutiți de orice dare.

Câțiva împărați de seamă. — In timpul domniei lui **Carol al VI-lea** (1711—1740) se încurajă așezarea a numeroși coloniști streini în *Banat* și în alte părți ale *Ungariei*. Cu toată înclinarea lui spre pace, acest rege se încurcă în două războaie cu *Turcii*, a căror urmare fu liberarea *Banatului* de sub stăpânirea turcească.

După moartea lui *Carol* luă cârma țării, fica sa, **Maria Tereza** (1740—1780), al cărui început de domnie fu turburat de numeroșii pretendenți la tronul Ungariei. Datorită *Ungurilor* și *Ardelenilor*, ea învinse piedicile ce-i stăteau în cale. In vremea sa, *Românii* din *Transilvania* se străduiră să scape de iobăgie, plângându-se împărătesei de umilitoarea lor stare de robi ai nobililor. Cu toată dorința ei de a-i sprijini, nu isbutì să le fie de mare folos din

www.dacoromanica.ro

pricina îndârjitei împotriviri a nobililor. Totuşi, ea hotărî să poată face parte din oştire; ca grăniceri, şi Românii, lucru ce nu fu pe placul nobilimii ungare, care vedeà în această măsură o ridicare a Românilor. Ungurii mai erau nemulţumiţi şi din pricină că se vedeau lipsiţi de braţele de muncă ale celor ce plecau la oaste. Maria Tereza şi-a câştigat mari merite prin reformele culturale şi religioase introduse în ţara sa. Ea sprijini peste măsură de mult religia catolică, încătuşând prin feldefel de măsuri pe necatolici, în nădejdia că-i va sili să-şi lepede credinţa. Maria Tereza întări şi mai mult puterea regească, datorită autorităţii sale.

După dânsa urmă la cârma Austro-Ungariei, fiul său, **Iosif al II-lea** (1780—1790), un domnitor foarte blând şi iubitor de popor. Din pricina lungei domnii a mamei sale, el se urcă pe tronul Ungariei, când intrase în al patruzecilea an al vârstei. Ca moştenitor al tronului nu-i fusese îngăduit de Maria Tereza, să se amestece decât în trebile oştirii şi prea puţin în afacerile ţării cu celelalte popoare streine.

Din cele două căsătorii ale sale n'avù decât o singură fică — cu a doua soţie, *Maria de Bavaria*—, copilă care se prăpădì la vârsta de 8 ani. Dorinţa lui erà să îndrepte starea nenorocită a cârmuirii de până atunci, care încătuşà libertatea de vieţuire a noroadelor din împărăţia sa.

Incă depe când erà prinţ-moştenitor, el călătorì prin cuprinsul ţării peste care aveà să domnească — venind şi prin părţile *Banatului* şi *Transilvaniei*, şi căutând să afle din gura poporului de jos păsurile şi nevoile sale. Pe câmp, prin case, prin biserici, şi chiar prin cârciumi: se duceà şi cercetà, să vadă relele, spre a luà măsuri de îndreptare. Cum ajunse la cârma ţării, el începù să lucreze cu sete la introducerea reformelor plăsmuite în timpul cât fusese ţinut departe de trebile din lăuntru ale statului său. Spre a nu fi încătuşat de prevederile constituţiei, care l-ar fi împiedecat să-şi împlinească programul său, Iosif al II-lea, nici nu se încoronă, ca să nu fię silit să jure pe această lege a legilor, şi în urmă s'o calce.

Incă din 1781, el dete aşa zisul *edict de toleranţă*, prin care se îngăduià egalitatea înnaintea legilor şi libertatea credinţei, celor necatolici; apoi restrânse dreptul *papei dela Roma* de a se amestecà prea mult în trebile imperiului. In 1782 iıstituì o *comisie bisericească*, spre a-i fi de sprijin la facerea reformelor plănuite. Desfiinţă numeroase ordine călugăreşti, secularizându-le averile, pe cari le folosì pentru împlinirea nevoilor culturale ale poporului. Pe lângă alte multe îndreptări aduse în buna ocârmuire a ţării, el căută să uşureze mult soarta iobagilor, cari până atunci duceau o adevărată viaţă de robi. Prima poruncă împărătească pentru uşurarea traiului iobagilor români din Transilvania fu dată la 16 August, 1783; iar după aceea, în 1885, după înnăbuşirea revoluţiei lui: *Horia, Cloşca şi Crişan.*

In tot lungul domniei sale, Iosif avù de luptat cu îndărătnicia nobililor şi a stăpânilor de pământ, mai ales din Ungaria şi Tran-

www.dacoromanica.ro

silvania. Aceştia vedeau într'însul un dărâmător al drepturilor lor. Ei plănuiră să se scoale chiar cu armele împotriva împăratului.

Răsbit de boală — căci sufereà de oftică încă din toamna anului 1788 —, spre a-i potoli, el făgăduì împilătorilor norodului de jos, că, îndată ce se va însănătoşì, va adunà dieta ţării spre a hotărî asupra reformelor sale.

In 1790, simţind că i se apropie sfârşitul, dând ascultare sfatului miniştrilor săi, desfiinţă toate măsurile luate pân'atunci, lăsând în picioare numai: uşurarea soartei iobagilor şi libertatea credinţei. Intre numeroasele sale reforme fusese şi desfiinţarea pedepsei cu moartea.

IOSIF AL II-LEA CERCETÂND NEVOILE POPORULUI

Iosif al II-lea a fost cel mai luminat domnitor din vremea sa. El a arătat cea mai largă bunăvoinţă poporului de jos, şi, mai cu dinadinsul, Românilor, cari erau cei mai obijduiţi dintre toţi supuşii săi. De n'ar fi venit revoluţia lui Horia, care-l silì, pentru înfrânarea spiritelor, să condamne la moarte pe căpeteniile revoltaţilor, Iosif ar fi rămas în amintirea tuturor Românilor cel mai de seamă binevoitor, şi cel mai mare protector al lor. El se sfârşì din viaţă la 20 Februarie, 1790.

Românii Ardeleni pomenesc cu sfinţenie numele acestui împărat, care — de-ar fi avut mai multe zile — ar fi făcut mult bine poporului său.

www.dacoromanica.ro

4. VREMURI DE REDEŞTEPTARE

Mişcarea revoluţionară de sub conducerea lui: Horia, Cloşca şi Crişan. — Subt *Iosif al II-lea*, asupririle *Ungurilor* faţă de *Românii din Ardeal* nu mai cunoscură margini. Din această pricină, porniră numeroase plângeri la împărat. In câteva rânduri, *Ursu Nicola*, poreclit şi *Horea* sau *Horia*, fiindcă eră foarte dibaci în alcătuirea strigăturilor sau chiuiturilor ce se zic la hore, merse el însuşi cu plângerile Românilor asupriţi la *Viena*. Prigonirile Ungurilor îşi ajunseră culmea cu prilejul unor recrutări făcute de Austriaci printre Românii din Ardeal, recrutări cari nu erau pe placul asupritorilor, de oarece se temeau ca armele ce vor intrà în mâinile

MARTIRII REVOLUŢIEI ROMÂNE DIN ARDEAL, DELA ANUL 1784.

Românilor, să nu se întoarcă împotriva lor. Teama li se adeveri, căci paharul răbdării dând pe dinafară, *Ardelenii din ţinutul Zarandului* ridicară steagul răscoalei în iarna anului 1784. In frunte cu: *Horea, Ioan Oargă zis şi Cloşca, şi Gheorghe Marcu zis şi Crişan*— ţărani din Zarand—, poporul asuprit porni cu nemiloasa coasă a răsbunării, semănând pretutindeni moarte şi pârjol. Ungurii nu putură ţine piept răsvrătiţilor, mai ales că oştirile împărăteşti nu înţelegeau să se amestece spre a le veni într'ajutor, întrucât ei se ridicaseră cu duşmănie împotriva recrutării pentru mărirea şi întărirea oştirii împăratului.

Iosif al II-lea, deşi înţelegeà că Românii au dreptate, totuşi, temându-se ca focul să nu se întinză, porunci ca răscoala să fie înnăbuşită. Hotărî iertarea celor răsculaţi, însă rânduì ca să fie prinşi şi pedepsiţi cei ce aţâţaseră poporul la răscoală.

www.dacoromanica.ro

Prin trădare, cei trei capi ai revoluției din 1784 fură prinși și închiși în cetatea din *Alba-Iulia. Horea și Cloșca pieriră frânți pe roată la 28 Februarie, 1785; iar Crișan se spânzură în închisoare cu curelele dela opinci.*

Moartea acestor răsvrătiți avù ca urmare o poruncă împărătească, dată la 22 August, 1785, prin care se îngăduià strămutarea țăranilor dintr'un loc într'altul.

Redeșteptarea conștiinței naționale. Mișcarea lui Avram Iancu. — După întâmplările dela 1784, *conștiința națională începù a prinde viață din ce în ce mai mult în sufletele Românilor. Ungurii*, simțind că întărirea Românilor se va face în dauna lor, *cerură încă dela 1790—91, unirea Transilvaniei cu Ungaria. Dorința lor se împlinì abia la 1848, contra voinței Ardelenilor.*

AVRAM IANCU PORNIND LUPTA DE DESROBIRE

In adunarea ținută în ziua de 3/15 Mai, 1848, la Blaj, pe „Câmpia Libertății", unde, pe l â n g ă cei 40.000 de Români, au luat parte toate căpeteniile ardelenești, în frunte cu: mitropolitul Șaguna, episcopul unit Lèmeny, Gheorghe Barițiu, Avram Iancu[1]*), Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu și alții, poporul român strigă către lumea întreagă, că ține la libertatea sa și că nu vrea unire cu asupritorii săi.*

Opera începută pe „Câmpia Libertății" fu desăvârșită de Avram Iancu în munții Apuseni cu vitejii săi Moți, pornind luptă împotriva Ungurilor, cari urmăreau robirea Ardealului. Aceste lupte n'au avut

[1]). Vezi alte știri biografice și portretul lui *Avram Iancu* în ultimele zile de viețuire, în *Cartea marilor Români*, cuprinsă în lucrarea de față.

www.dacoromanica.ro

altă urmare, decât ca să dovedească odată mai mult *vitejia şi aorul de libertate al Românilor*, căci nedreptatea nu putù fi înlăturată.

Autonomia Transilvaniei a fost nimicită definitiv la 1867, când fu unită cu Ungaria, rămânându-i amintirea de mare principat numai în titulatura domnitorului.

Ultimele decenii de robie. — *In urma revoluţiei dela 1848, viaţa politică şi culturală a Românilor transilvăneni luă un avânt puternic sub conducerea numeroşilor cărturari şi oameni de frunte, ridicaţi din sânul poporului.* De asemenea, viaţa religioasă fu pornită pe căi sănătoase, datorită fruntaşilor bisericii. *Mitropolitul Şaguna şi-a legat numele de înţeleptele reforme introduse în biserica Transilvaniei.*

AVRAM IANCU

Sub lunga domnie a împăratului *Francisc Iosif* (1848—1916, Noembrie 9), *Românii din Ardeal*, cu toate probele lor de credinţă, au fost socotiţi ca fii vitregi ai ţării lor. Fruntaşii poporului înţeleseră că mântuirea neamului românesc stă în muncă şi luptă. Ei porniră cu însufleţire în lupta pentru ridicarea : culturală, economică şi politică a celor d'un neam cu dânşii. Incetul cu încetul, Românii dovediră că sunt o putere peste care nu se poate trece. *Ungurii începură a se teme de ei şi a căutà să le înfrâneze avântul prin măsuri cari-i oţeliră şi aţâţară şi mai mult la luptă.*

Răsboiul cel mare din 1914—1918 i-a găsit pregătiţi pentru viaţa cea nouă, viaţa cea mult dorită, a înfrăţirii fiilor aceluiaş

www.dacoromanica.ro

neam. *Odată cu alipirea Transilvaniei la România, se năruì şi tronul Habsburgilor cari, timp de secole, au socotit pământul Ardealului ca pe o moşie a lor*; iar pe Ardeleni, ca pe nişte robi încărcaţi numai cu îndatoriri, dar fără să aibă vreun drept în pământul strămoşilor lor.

Astăzi, când Atotputernicul a făcut cea mai mare minune din zilele noastre, dându-ne fericirea ca să trăim clipele împlinirii visului nostru naţional, trebuie să ne înfrăţim puterile spre a luptà pentru întărirea şi statornicirea pe temelii sănătoase a Unirii naţionale, străduindu-ne să sădim şi să facem să crească în sufletul

AVRAM IANCU IN FRUNTEA MOŢILOR SĂI

fiecăruia dintre noi, dragostea curată pentru: muncă, cinste, adevăr şi dreptate.

STAREA ROMÂNILOR ARDELENI SUBT OBLĂDUIREA UNGUREASCĂ

1. ASUPRIRILE INDURATE DE ROMÂNII ARDELENI DEALUNGUL VEACURILOR

Lupta pentru apărarea credinţei. — Cât timp *Românii Ardeleni* nu trăiră uniţi la olaltă, subt un singur stăpânitor, viaţa lor fu la fel cu a celorlalţi fraţi peste cari s'au perindat puhoiul de nea-

www.dacoromanica.ro

inuri barbare revărsate din întunecimile *Asiei* prin meleagurile bătrânei *Europe*. Tocmai când se înjghebaseră şi ei în voivodate de sine stătătoare, ţinutul ardelenesc fu năpădit de seminţia ungară, care-şi întinse stăpânirea-i silnică — după lupte grele şi îndârjită împotrivire — peste strămoşii noştri din cuprinsul *Ardealului*. La început, regii din familia lui *Arpad* au respectat : vechile aşezăminte, obiceiurile şi credinţa *Românilor*. Însă, după desbinarea bisericească din 1054, papii dela *Roma*, cari urmăreau întinderea stăpânirii lor asupra tuturor popoarelor creştine, îndemnară în mai multe rânduri pe regii unguri să silească şi pe Români a trece la catolicism.

Truda *Maghiarilor* de a catoliciză cu sila pe Români, îndârji şi mai aprig pe cei asupriţi, cari ţineau cu încăpăţânare, să-şi păstreze credinţa străbună. Ceea ce turbură şi mai mult pe vrăjmaşii Creştinilor ortodocşi fu împrejurarea că, în loc să isbutească ei a converti pe Români la catolicism, dimpotrivă, mare parte dintre Ungurii şi *Nemţii* catolici trecură la ortodoxism, fapt pomenit de papa *Grigore al 9-lea* într'o plângere îndreptată în 1234 către regele *Bela al IV-lea*.

Inteţirea asupririlor. — Stingându-se familia domnitoare a *Arpazilor*, tronul *Ungariei* fu ocupat de regi aleşi din alte familii, streine de naţia ungurească. Aceştia, spre a fi pe placul papilor, se folosiră de cele mai asupritoare mijloace spre a sili pe *Români* să treacă la catolicism. Din această pricină, mulţi *Ardeleni* luară drumul pribegiei spre *Ţara-Românească* şi *Moldova*.

Indărătnica împotrivire a Românilor la încercările de catolicizare, ale regilor unguri, îndârji şi mai mult pe asupritori, cari sporiră persecuţiile religioase prin feldefel de măsuri jignitoare faţă de cei asupriţi. Astfel, fură lipsiţi de unele drepturi politice, sociale şi economice, de cari se bucurau celelalte neamuri cu cari locuiau la olaltă. Urmarea firească a acestor măsuri umilitoare fu numeroasele răsvrătiri ce isbucniră : când într'o parte, când într'alta a *Ardealului*. Oprimarea sângeroasă a acestor răscoale născu în sufletul asupriţilor cea mai grozavă ură împotriva asupritorilor.

Răscoalele poporului împotriva împilătorilor. — Pe la 1366 se pare c'ar fi avut loc o răscoală în tot *Ardealul*, căci regele unguresc din acele vremuri, *Ludovic-cel-Mare*, porunci ca toţi *Românii* răsvrătiţi, să fie nimiciţi până la unul. De asemenea rândui valoarea mărturiei Românilor în faţa judecăţii, statornicind că mărturia unui *cneaz* sau căpetenie de-a Românilor, întărit de rege, preţueşte cât a unui nobil ungur ; mărturiile a patru *cneazi de rând* — adică aleşi de popor, dar neîntăriţi de rege —, precum şi mărturiile a opt Români simpli, fără vre-un rang, preţuiau cât mărturia unui singur nobil.

Cu cât asupririle se înteţiră, cu atât răscoalele *Românilor Ardeleni* se 'ndeşiră. Roadele acestor răscoale fu înmulţirea mijloacelor de persecuţie împotriva răsculaţilor. Astfel, o răscoală a Românilor din ţinutul *Făgăraşului*, petrecută în 1434, fu înnecată în sânge de către *Mihael Iaks, comitele Secuilor*. In 1435, voivodul

www.dacoromanica.ro

ardelean, *Ladislau Csàki*, răpì moşiile unor cneazi români din ţinutul *Haţegului*, pentrucă se răsculaseră împotriva regelui. In 1437 isbucnì marea răscoală ţărănească a iobagilor români şi unguri din Ardeal, care fu înnăbuşită în chipul cel mai cumplit, de nobilimea ungară, ajutată de *Secui* şi de *Saşi*. Incepând de-acum, Românii fură înlăturaţi cu desăvârşire din dietele ardeleneşti, rămânând de-aci înnainte cu totul lipsiţi de drepturile politice. In dieta ţinută la *Mediaş*, în 1459, nobilii unguri, Saşii şi Secuii: se legară a-şi apără prin orice mijloace vechile lor privilegii şi libertăţi, faţă de oricine ar încercà să le stea împotrivă, lipsind astfel, pe Români de orice drept politic şi cetăţenesc vreme de aproape patru veacuri — până la 1848.

Urmările răscoalei lui Gheorghe Doja. — Răscoala din 1514, a poporului asuprit, condusă de *Secuiul Gheorghe Doja*, răscoală la care fură părtaşi şi *Românii*, dădù prilej nobilimii să restrângă şi mai mult neînsemnatele libertăţi ce mai rămăseseră norodului de sub robia lor. Infricoşată a fost cruzimea ţăranilor faţă de asupritorii lor; dar nici aceştia n'au fost mai puţin barbari faţă de răsvrătiţi. Doja, conducătorul răsculaţilor, a fost silit să stea în pielea goală pe un tron de fier ars, ţinând în mână un sceptru, tot de fier, de asemenea ars; iar pe cap îi puse o coroană de fier, înroşită în foc. Pe ceilalţi tovarăşi ai săi, după ce i-au ţinut nemâncaţi vreme de 15 zile, i-au silit să mănânce din carnea smulsă cu cleştele din trupul conducătorului lor.

Incepând dela această răscoală, subjugarea poporului român ajunse la cea din urmă treaptă a umilinţei şi înjosirii. De acum se statornicì prin lege că *niciunui iobag nu-i mai erà îngăduit să se mai strămute dintr'un loc într'altul, depe o moşie pe alta, rămânând legat pe veci, cu toţi ai lui, de pământul în care se află. In afară de îndatorirea de a-şi împlinì munca lui şi a da stăpânului moşiei dreptul său legiuit, ţăranul nu puteà să mai aibă nici un alt drept.*

Iată cum, în loc de libertate, răsvrătiţii primiră drept plată a sângelui vărsat: *veşnica robie.* Românul ajunsese acum, marfă bună de vândut sau de dăruit; ajunsese din stăpân, rob. Asupritorii îi aruncaseră în spinare un potop de *îndatoriri* şi nici cel mai mic *drept.* Cuvântul *valah*, cu care erau numiţi Românii, ajunsese să însemne în graiul unguresc: *rob, iobag.*

Indatoririle şi umilinţele iobagului. — In legile *Ungariei*, ţăranul erà numit „*prost*". El nu se bucurà de dreptul să aibă proprietăţi imobile; totuşi, erà dator să plătească dări către stat şi către stăpân, şi să împlinească toate sarcinile publice. Mai aveà îndatorirea să facă un număr de zile de lucru, cu plugul sau cu palmele în folosul stăpânului; de asemenea, din tot rodul pământului, viilor şi animalelor sale, trebuià să deà a zecea parte proprietarului moşiei pe care se află. Femeia ţăranului erà şi ea datoare să lucreze un anumit număr de zile la curtea boierească. Cinstea, averea şi viaţa ţăranului: se aflau la bunul plac al stăpânului. El nu puteà să dea mărturie împotriva vreunui nobil, nici să poarte judecată în contra lui. De asemenea, nu puteà să aibă cal, nici să meargă că-

www.dacoromanica.ro

lare, fără învoirea stăpânului său. Nu-i era îngăduit să aibă nici un fel de armă, nici să poarte veşminte de postav, sau călţuni [1]), ori căciulă mai scumpă de un fiorin, nici cămaşă de bumbac. După moartea ţăranului, numai o treime din averea sa era moştenită de familia sau copiii săi, restul de două treimi trecea în stăpânirea proprietarului moşiei. Nobilul avea puterea să arunce în iobăgie pe fiii preoţilor valahi; de asemenea putea aresta pe orice ţăran sau chiar pe preot, fie numai pentru o simplă bănuială c'ar fi fost vinovat de ceva. Pedepsele la cari erau supuşi ţăranii întrec orice închipuire, ele fiind isvorîte : nu din dorinţa de a îndreptă pe cel vinovat, ci din setea de răsbunare a celui ce porunceà pedeapsa. De multe ori, stăpânii îşi chinuiau robii — aceşti ţărani iobagi — numai din plăcerea de a-i vedeà cum suferă; alte ori fiind obiecte de prinsoare ale stăpânilor, de pildă : să vadă după câte lovituri leşină un om, sau la a câtea lovitură ţâşneşte sângele din pielea celui lovit, şi altele. Ţăranul era socotit un adevărat animal, coborît din cel mai de rând neam al dobitoacelor pământului.

Intreita nedreptăţire a iobagilor români. — E drept că iobăgia a fost grea şi'n celelalte ţări megieşe pentru norodul de jos, robit de nobilime. Astfel, *Polonia* era numită *iadul ţăranilor; în Ungaria însă, chiar nobilii, în dieta dela 1547, când ordiile turceşti călcară pământul ţării, socoteau urgia musulmană ca o pedeapsă dumnezeiască pentru câinoasa şi nemilostiva lor purtare faţă cu iobagii.* Dar suferinţele *Românilor Ardeleni* au fost de trei ori mai amarnice ca ale celorlalţi iobagi vecini.

Intâi, a fost dureroasă şi umilitoare, pentrucă, în timp ce *Ungurii, Saşii şi Secuii* — neamuri venetice pe pământul strămoşilor noştri — erau scutiţi de poverile iobăgiei şi încărcaţi numai de privilegii, Românii, locuitorii de baştină şi stăpânii de drept ai acestui pământ frământat cu sângele moşilor şi strămoşilor lor — erau fiinţele cele mai dispreţuite din lume şi coborîţi în rândul animalelor lipsite de suflet înţelegător şi de judecată.

In al doilea rând, pe lângă greutăţile fără număr ale iobăgiei, Românii aveau de îndurat asupririle cele mai nemiloase, isvorîte din ura de rasă şi deosebirea de religie dintre ei şi asupritorii lor.

Şi, în sfârşit, *în al treilea rând,* Românii erau lipsiţi, de orice drept politic sau cetăţenesc, drepturi pe cari, constituţia *Transilvaniei,* alcătuită de vrăjmaşii neamului nostru, le păstrase numai pentru nobilimea ungară, pentru Secui şi pentru Saşi.

Subt ocârmuirea habsburgică. — Incepând dela 1691, în timpul domniei împăratului *Leopold de Habsburg, Ardealul* fu trecut sub stăpânirea *Austriacilor.* Această schimbare de stăpân nu aduse nici o îmbunătăţire în soarta iobagilor ardeleni, cari rămaseră tot la bunul plac al nobililor unguri pe ale căror moşii se aflau; din potrivă, avură de înfruntat noui prigoniri. Austriacii, ţinând

[1]). *Călţun,* în Moldova, înseamnă *ciorap*; în vremea veche, prin *călţuni* se mai înţelegeà *papuci* sau *pantofi.*

www.dacoromanica.ro

sub stăpânirea lor o sumedenie de popoare — *Nemți, Unguri, Români, Italieni, Sârbi, Croați, Cehi, Slovaci, Ruteni, Poloni*—, căutară să dea părerea unui stat unitar silindu-și supușii să învețe nemțește și să primească, în acelaș timp, credința catolică. Această siluire a simțimintelor și conștiinței lor fu întâmpinată cu mare îndârjire din partea Românilor, fapt ce le atrase un nou potop de împilări și suferințe. *Mult mai liniștiți erau Românii din Muntenia și Moldova în privința credinței, subt oblăduirea păgână a Turcilor, decât Românii Ardeleni sub creștineasca oblăduire a Ungurilor și Austriacilor.*

Sub domnia blajinului Iosif al II-lea. — O suflare de ușurare părù că se abate și peste acești obijduiți ai soartei, sub domnia celui mai omenos și mai blajin dintre împărații *Austriei, Iosif al II-lea;* dar gândurile lui bune întâmpinară cea mai dârză împotrivire din partea călăilor *Românismului:* nobilii unguri. Sufletul său bun nu putù ține piept atâtor porniri vrăjmașe, mai ales că nici sănătatea lui șubredă nu-i dădeà bărbăția de care aveà nevoie spre a înfruntà pe dușmanii bunelor și înțeleptelor sale hotărîri.

In urma unei călătorii făcută în primăvara anului 1783 prin *Transilvania,* ca împărat, *Iosif al II-lea hotărî desființarea iobăgiei, care — după zisa lui—coborîse poporul român în rândul dobitoacelor.* Intr'adevăr, viața iobagilor ardeleni erà amarnic de grea, întru cât mai toată munca lor erà săvârșită în folosul nobilimii. Pe lângă robotul făcut pe moșia stăpânului, mai aveau de împlinit: o sumă de cărăușii, cari le istoveau vitele; feldefel de dări și taxe pentru stat; dijmă — din zece una — pentru stăpân din tot rodul muncii lor; și câte altele!

Ajungerea cuțitului la os. — Norodul asuprit, aflând că împăratul vrea să le ușureze traiul, dar nemeșii unguri se împotrivesc, nu-și mai putù înfrânà răbdarea. Hotărîți să scuture jugul de foc, care de veacuri le ardeà grumazul, *Românii* puseră mâna pe arme și porniră asupra înveninatului dușman, în frunte cu: *Horia, Cloșca și Crișan.* Intr'o sfântă *Duminecă, în ziua de 31 Octombrie, 1784,* în biserica din *Mesteacăn,* cei asupriți se legară cu jurământ: *să moară pentru libertățile poporului.*

A doua zi, *Luni,* mulțimea ucise pe doi subprefecți unguri, trimiși să prindă pe *Crișan*; a treia zi uciseră în *Criscior* 17 nobili. Vreme de cinci zile, tot ținutul *Zarandului* intrase în mâinile răsculaților, cari uciseră pe toți nemeșii ce le căzură în cale, silind pe soțiile și ficele acestora: să îmbrace haine românești, să umble desculțe, să se boteze în legea românească; iar pe fetele multora le cununară cu țărani români. In ținutul *Huniedoarei* au fost părăduite 232 de curți și conacuri nemești.

Răsculații încercară să cuprindă orașul *Deva,* dar nu isbutiră. Ocupară însă: *Roșia, Câmpenii și Abrudul.* Luptele ținură— cu o scurtă întrerupere de vreo două săptămâni în Noembrie — până la 14 Decembrie, când Horia îngăduì oamenilor săi, să se întoarcă pe la vetrele lor. El se ascunse, împreună cu Cloșca, în pădurea *Scorăcet,* din județul *Cojocna,* unde fură prinși la 27 Decembrie, 1784. In

www.dacoromanica.ro

temniţa dela *Alba-Iulia, Crişan îşi făcù seama,* spânzurându-se cu curelele dela opinci; iar *Horia şi Cloşca furà sdrobiţi pe roată, rupându-li-se carnea în fâşii în văzul a 2515 ţărani români aduşi într'adins de oamenii stăpânirii din 419 sate. Corpul lui Crişan fu sfârticat în cinci bucăţi: capul lui fu pus în ţeapă la Cărpeniş, unde omorîse pe bătrânul preot greco-ortodox, Popa Todcr, numit şi Avram, pentru că nu vroise să spună ţăranilor — după cum îi pretinsese Crişan—, că e poruncă dela împărat, să fie omorîţi toţi Ungurii; iar celelalte bucăţi au fost puse în ţeapă: una la Abrud, alta la Bucium, cealaltă la Brad, şi a patra la Mihăleni.*

In cursul acestei răscoale pieriră 112 Unguri, depe urma cărora rămaseră 38 de văduve şi 77 de orfani; iar dintre Români căzură sau fură ucişi: 349 de inşi, depe urma cărora rămaseră 243 de văduve şi 580 de orfani. Rodul acestor sacrificii fu doar căpătarea dreptului ca ţăranul român să se poată strămutà depe o moşie pe alta, căutându-şi un stăpân mai omenos. Greutăţile şi îndatoririle rămaseră tot cele vechi.

Incercări de uşurare a traiului iobagilor. — In diferite rânduri, împăraţii depe vremuri încercară să mai uşureze viaţa acestor oropsiţi ai soartei; însă, totdeauna se ciocniră de împotrivirea magnaţilor unguri. La 19 Ianuarie, 1847, cu un an şi două luni înnainte de anul desrobirii, 1848, nobilimea ungară hotărîse în dieta dela *Cluj* legăturile dintre iobagi şi stăpânii lor, gătuind, strivind cu desăvârşire, pe bietul ţăran român, robul de veacuri al unor stăpâni fără inimă. Cu acest prilej, *baronul Dénes Kemény,* revoltat de măsurile luate împotriva iobagilor, grăi următoarele cuvinte rămase de pomină:

„Ţăranului, care a fost desbrăcat de orice drept omenesc, de orice demnitate omenească, i s'au impus sarcini, cari, nu numai că întrec venitul moşiei pe care o lucrează, dar întrec chiar puterile sale: Şi, dacă ar aveà numai un stăpân, tot ar mai merge; dar, după ce stăpânul său i-a luat tot ce bietul om a muncit, apoi vine al doilea stăpân, statul. Acesta îi impune o sarcină şi mai grea. In timpul când nobilul îşi petrece în „dolce far niente", ţăranul poartă toate greutăţile ţării: plăteşte singur dările către stat; face poduri şi drumuri grele şi tot el plăteşte vamă pe ele; apără ţara cu arma, ca nobilimea să poată domnì în linişte; plăteşte: pe popă, pe dàscăl, pe jude, pe notar şi tot ce i se cere. Şi acest om, în sdrenţele sale, e cinstit, blând, muncitor, îşi iubeşte ţara şi o apără cu credinţă, deşi el ştie că nici chiar acel pământ de trei coţi, care după moartea sa îi va acoperì trupul, nu este proprietatea sa! Aveţi grijă! Dumnezeu nu poate suferì îndelung o asemenea stare de lucruri!

Văzând că dieţa nu ţine nicidecum seamă de vorbele sale, Kemény, părăsind sala, strigă:

„Protestez în numele poporului sfânt!"

Sdrobirea iobăgiei. — Anului 1848 îi fu dat să şteargă iobăgia din cartea vieţii *Românilor Ardeleni.* Poporul, în care fusese trezită conştiinţa naţională, datorită stăruitoarei şi însufleţitei propoveduiri a fruntaşilor săi, se întrunì pe *Câmpia Libertăţii* din

www.dacoromanica.ro

marginea *Blajului*, în ziua de 3/15 Mai, într'un număr uriaş de mare subt înţeleapta conducere a *mitropolitului ortodox, Andrei Şaguna*, a *episcopului unit, Ioan Lèmeny*, a lui *Bariţiu, Avram Iancu, Bărnuţiu*, şi a altor fruntaşi de seamă, cerând cu însufleţire : independenţa politică a naţiunii române din *Ardeal* şi protestând, totdeodată, împotriva încercărilor dietei ardelene din Cluj de a uni *Ardealul* cu *Ungaria*.

Inglobarea Ardealului la regatul unguresc. — Spre sfârşitul anului 1865, dieta ardeleană din *Cluj* hotărî pentru a doua oară unirea *Transilvaniei* cu *Ungaria*. Deputaţii români şi saşi — căci acum aveau şi *Românii* reprezentanţi în dietă — se împotriviră cu îndârjire, dar fără folos. In urma împăcării împăratului *Francisc Iosif* cu *Ungurii*, după încoronarea sa ca rege al lor, se încheiè între *Austria* şi Ungaria, la 1867, aşa zisul *dualism*, prin care *se statorniciì ca, popoarele Austriei să fie cârmuite de Nemţi, iar ale Ungariei, de Unguri, nerecunoscându-se nici unuia dintre celelalte neamuri, cari locuiau în cuprinsul imperiului, vre-un rost politic în viaţa acestui mozaic sau amestec de noroade*.

EPISCOPUL UNIT, IOAN LÈMENY

Lupta politică dusă împotriva asupritorilor. — Nerespectarea puţinelor drepturi acordate *Românilor* de către unii împăraţi, făcură pe fruntaşii lor din ţinuturile : *Banatului, Bihorului* şi *Maramureşului*, să vină în 1881 alături de partidul naţional român din *Transilvania*, şi, pe temeiul unui program alcătuit din 9 puncte, cuprinzând dorinţele poporului asuprit, să declare că se vor împotrivì cu tărie măsurilor de prigonire luate în contra fraţilor lor.

Persecuţiile guvernelor ungureşti ajungând din ce în ce mai înverşunate, siliră pe Români ca, printr'un *Memorand*, să-şi arate

www.dacoromanica.ro

păsurile chiar împăratului. Fiind socotiţi ca trădători, fruntaşii Românilor înfundară temniţele dela *Vaţ* şi *Seghedin*. Faţă cu potopul de nedreptăţi revărsat pe capul celorlalte naţionalităţi nemaghiare, *fruntaşii: Românilor, Sârbilor şi Slovacilor din Ungaria, în congresul ţinut la 1895 în Buda-Pesta, statorniciră un program comun de luptă politică.*

In 1905, căpeteniile partidului naţional-român din *Ardeal* se hotărîră să lupte alături cu reprezentanţii celorlalte naţii oprimate, folosindu-se de orice cale legală pentru apărarea drepturilor Românilor. Rezultatul acestei hotărîri fu înteţirea persecuţiilor politice. Din Aprilie, 1906, până în August, 1908, vreme de doi ani şi ceva, *publicişti şi conducători politici ai Românilor Ardeleni, fură osândiţi la olaltă, la 124 ani, 6 luni şi 27 zile de temniţă grea; iar suma amenzilor trecù de 20.000 coroane — ceea ce-ar venì cam zece milioane de lei în valoarea de azi a banului.*

Curmarea suferinţelor şi umilirilor îndurate vreme de nouă veacuri. — Nădejdia neamurilor asuprite din *Ungaria* fu îndreptată spre moştenitorul tronului austro-ungar, *Francisc-Ferdinand*, care nu vedeà cu ochi buni purtarea *Ungurilor* faţă de celelalte naţii din cuprinsul *Ungariei*. Mişeleasca ucidere a principelui moştenitor austriac şi a soţiei sale, *Sofia*, săvârşită de un student sârb la *Seraievo*, în *Bosnia*, risipì şi această nădejdie.

Sguduitorul răsboi prilejit de acest groaznic atentat, făcù să răsară în sufletele tuturor Românilor speranţe mult mai frumoase ca cele dinnainte de 1914. *Toţi începură să întrevadă împlinirea visului unităţii naţionale, vis înfăptuit în ziua de 1 Decembrie, 1918, în urma hotărîrii luată de fruntaşii norodului românesc din Ardeal, în adunarea dela Alba-Iulia. Transilvania şi celelalte ţinuturi româneşti de peste Carpaţi fură cârmuite provizoriu de consiliul dirigent cu reşedinţa la Sibiu, până la 20 Noembrie, 1919, când se întrunì la Bucureşti primul parlament al României întregite, în aceeaşi zi în care, Mihai Viteazul, cu 320 de ani în urmă, ţinuse prima dietă sau adunare ardelenească la Alba-Iulia, în 1599.*

2. STAREA RELIGIOASĂ A ROMÂNILOR ARDELENI

In luptă cu vitregia vremurilor. — In privinţa culturii, *Românii Ardeleni* n'au fost mai fericiţi decât fraţii lor din *Muntenia* şi *Moldova*. Veacuri dearândul, ei au fost lipsiţi de lumina învăţăturii, de care se bucurau numai: *Ungurii, Secuii* şi *Saşii*. In urma unirii dintre aceste trei neamuri, unire statornicită la 1437, Românii fură socotiţi ca nişte îngăduiţi, cari n'aveau fiinţă legală în statul maghiar, şi, deci, nici vreun drept politic sau cultural. De asemenea şi credinţa lor erà nesocotită. Singure, credinţele: *catolică, luterană* şi *calvină*, se bucurau de toată libertatea. Căpeteniile acestor credinţe — fiecare în parte —, s'au străduit în numeroase rânduri să câştige de partea lor pe Români, dar fără folos.

In dieta ţinută la 1566 se luă hotărîrea ca toţi locuitorii de credinţe streine celor privilegiate, cari nu vor îmbrăţişà calvinismul,

www.dacoromanica.ro

să-şi piardă tot avutul. Parte dintre cei mai bogaţi nobili români — căci aveau şi Românii nobilii lor — au trecut la calvinism. Lepădându-se de credinţa strămună, cu vremea s'au lepădat şi de neamul lor şi s'au ungurizat.

Truda Calvinilor de a câştigă pe Români de partea lor. — Cât timp *Românii* fură sub directa oblăduire a *Ungurilor*, *Calvinii* se străduiră pe toate căile, să-i convertească la calvinism.

Lupta fu mai stăruitoare sub domnii ardeleni din neamul *Racoţilor*. In acest timp au fost traduse în limba românească o sumă de scrieri religioase, cari fură răspândite printre Români. In chipul acesta, graiul nostru, care erà folosit numai în vorbirea poporului, ajunse a fi întrebuinţat şi în scrieri. Totdeodată li se făgădui Românilor, că, dacă-şi vor lepădà credinţa, vor primi o sumă de înlesniri şi drepturi politice.

Un martir al credinţei.—Spre a-şi ajunge ţinta, *Calvinii* căutară să se folosească chiar de prelaţii români, pe cari încercară să-i câştige de partea lor. Văzând că planul nu le isbuteşte, începură cele mai crunte persecuţii împotriva Românilor, căutând să lovească, mai ales, în fruntaşii bisericilor. Astfel, la 1640, ajungând în scaunul mitropolitan al Ardealului, *Ilie Ioreste*—întărit de *Gheorghe Racoţi I*, după îndemnul lui *Matei Basarab al Munteniei*—, noul mitropolit fu silit să caute a înduplecà pe Români să treacă la catolicism. Pentru aceasta i se cerù să dea poruncă preoţilor, ca să primească şi să răspândească în popor catechismul calvinesc. Din pricină că Ioreste se împotrivi cu îndârjire, dând porunci şi sfaturi protivnice dorinţei domnitorului, se porniră împotrivă-i tot soiul de persecuţii. Prin stăruinţa vrăjmaşilor săi fu adunat la 1643, sinodul protopopilor, în care Ioreste fu învinuit că în vizitele canonice făcute preoţilor, ar fi avut purtări nepotrivite cu demnitatea arhierească. Spre a fi în placul domnitorului, sinodul hotărî scoaterea lui din mijlocul preoţimii, dându-l în seama judecăţii mireneşti. Această măsură ne arată starea dureroasă a bisericii ortodoxe din vremea aceea, precum şi halul de conrupţie a unei părţi din clerul român, care s'a lăsat a fi unealtă ruşinoasă în mâinile protivnicilor ortodoxismului. In urma hotărîrii sinodului, Ioreste fu întemniţat, bătut ca cei de rând, despuiat de averile sale, umilit cum nu se mai poate. După nouă luni de canoane şi suferinţe, îndurate la olaltă cu alţi preoţi şi creştini drept-credincioşi, Racoţi îl liberă cu legământul, ca să-şi plătească liberearea cu o mie de taleri — întocmai cum fac banditii, cari prind oamenii şi nu-i liberează până nu dau o anumită gloabă sau despăgubire. Neavând banii ceruţi, Ioreste trecù în *Moldova*, unde i se îngădui să adune dela mila creştinilor moldoveni suma cerută de Racoţi drept răscumpărare a libertăţii sale. Rămânând în Moldova, el ajunse mai târziu episcop al *Huşilor*, păstorindu-şi poporul cu aceeaş tragere de inimă, pe care o dovedise în Ardeal.

Urmarea acestei lupte între calvinism şi ortodoxism, fu alungarea limbii slavone din biserica românească, întrucât, şi'n *Ar-*

www.dacoromanica.ro

deal, în bisericile ortodoxe, se slujeà tot în slavoneşte. In sinodul ţinut la 1675 se hotărî :

1. *Să se înfiinţeze şcoale româneşti în cari învăţătura să se predeà numai în româneşte.*

2. *Să se reînfiinţeze tipografia din Alba-Iulia, în care să se tipărească numai cărţi româneşti, mai ales bisericeşti.*

3. *Să fie opriţi a mai slujì în biserici, preoţii cari nu ştiu româneşte, ci numai sârbeşte.*

Aceste măsuri făcură să se înmulţească : atât numărul şcoalelor româneşti în Ardeal, precum şi numărul tipăriturilor scrise în graiul românesc.

Cele mai vechi tipărituri ardeleneşti. — Pe pământul *Ardealului*, la *Braşov*, începând dela anul 1560, se tipăriră în limba românească, de către *diaconul Coresi*, cele mai vechi cărţi bisericeşti cunoscute în graiul nostru. Multe dintre aceste cărţi au fost lucrate din îndemnul conducătorilor bisericilor protestante din *Transilvania*.

Pe la 1580, în vremea mitropolitului Transilvaniei, *Ghenadie Bradul* din *Alba-Iulia*, s'a tipărit, tot la *Braşov: Evanghelie cu învăţătură*. Tot acest mitropolit a tipărit la *Orăştia*, în 1581, două dintre cele cinci cărţi ale lui *Moise*, cunoscute sub numele de *Palia dela Orăştie;* iar în 1583 a tipărit şi celelalte trei cărţi.

Tot la Orăştia s'a tipărit pentru întâia oară, la 1581, *Biblia* tradusă de episcopul Transilvaniei, *Mihail Tordasi*, în colaborare sau tovărăşie cu *Ştefan Herce*, parohul bisericii din *Caviran — Sebeş, Banat*, precum şi : cu *Efrem Zacan*—dascăl în Sebeş, cu *Moise Pescişel*—paroh în *Lugoş*, şi cu *Achirie*—protopopul *Huniedoarei*.

De asemenea, *iermonahul Silvestru* din Ardeal, traduse în româneşte *Noul Testament*, pe care-l tipări la Alba-Iulia în 1648. Cuvintele mai rare şi puţin cunoscute cetitorului, erau lămurite sau explicate pe marginea paginilor cărţii, în dreptul cuvântului tâlmăcit.

In acelaş an, şi tot acolo, fu tipărit *Catihismul maghiaro-român*, tradus de *Fogarasi Istvàn*.

Tot la Alba-Iulia a fost tipărită la 1651, *Psaltiria*, tradusă deadreptul din evreieşte, de către *Ştefan al II-lea Simonianul, mitropolitul Transilvaniei*, un dârj protivnic al calvinismului.

In puţinele tipografii risipite pe întinsul pământului românesc, la : *Sibiu, Orăştia, Alba-Iulia, Braşov, Govora, Târgovişte, Snagov, Buzău şi Iaşi*, s'au tipărit, treptat-treptat, multe cărţi bisericeşti, mai ales traduse din alte limbi ; puţine însă, foarte puţine, au răsbit până în zilele noastre. Pe-acele vremuri, cărţile fiind tipărite într'un număr redus de exemplare, şi fiind folosite — mai ales cele bisericeşti — zilnic, mare parte dintr'însele s'au distrus din pricina folosinţei, iar altele, datorită relei păstrări ; aşa că prea puţine au putut ajunge până la noi.

Alt martir al credinţei.—Mai târziu, sub *mitropolitul Sava Brancovici al Albei-Iulii* — care a păstorit între 1656—1680 —, s'a urmat mai departe cu tipăritul cărţilor bisericeşti în româneşte ; ba s'au înfiinţat în *Ardeal* chiar câteva şcoli româneşti. Brancovici fu persecutat, de oarece erà protivnic al Calvinilor. După două-

www.dacoromanica.ro

zecişipatru de ani de păstorire a poporului, în care timp fu un dârj apărător al ortodoxismului şi al românismului, vrăjmaşii săi se folosiră de lipsa lui din ţară—fiind plecat în *Rusia*—şi-l învinuiră c'ar duce o viaţă nepotrivită cu rangul său. Principele Ardealului, *Mihail Apafi*, care până atunci arătase un deosebit respect şi o mare încredere fruntaşului bisericii române, se lăsă înrâurit de bârfitorii vrednicului mitropolit. In urma adunării unui sinod, care se sprijini pe mărturii mincinoase, Sava : fu scos din scaunul mitropolitan, închis, bătut, batjocorit de vrăjmaşii săi şi despoiat de toată averea sa. Se spune că în timpul cât fu ţinut în temniţa din *Vinţi*, bătrânul mitropolit erà scos în fiecare săptămână din închisoare şi bătut cu beţe în faţa poporului drept credincios. In urma stăruinţei lui *Şerban Cantacuzin* pe lângă *Turci*— subt a căror stăpânire se află *Ungaria* — şi, deci, şi *Ardealul* — se dete poruncă să fie liberat. Bătrânul martir n'apucă să se folosească de această libertate, căci muri răpus de durerea umilinţei şi a suferinţelor la cari fusese supus de către vrăjmaşii neamului nostru.

Locţiitorul său, până la alegerea unui nou mitropolit, *popa Ioan din Vinţi*, se lăsă în placul Calvinilor. El aduse o tipografie la *Sas-Sebeş*, unde fură tipărite o sumă de cărţi bisericeşti pentru folosul preoţimii române. De asemenea, alcătuì : *Sicriul de aur* — 1683; *Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare* — 1685; *Ceaslovăţ*— 1686; *Rânduiala diaconstvelor şi cu a văzglăşeniilor*— 1687; *Poveste la patruzeci de mucenici* — 1689; *Molitfelnic* — 1689; şi altele.

In locul lui Sava Brancovici, venì în scaunul mitropolitan, *Varlaam*, care strămută tipografia dela Sas-Sebeş, la Alba-Iulia, lăsând-o tot sub conducerea părintelui Ioan din Vinţi.

Făgădueli papistaşe. — In 1699, *Austriacii*, după ce scăpară *Ungaria* de robia turcească, în temeiul păcii încheiată la *Carlovitz*, în *Austria*, trecură sub stăpânirea lor şi *Transilvania*. Fiind catolici, ei căutară să înfrâneze propaganda protestantă, înlesnind-o pe cea catolică. Singurii pe cari nădăjduiau să-i câştige de partea catolicismului, erau *Românii*, neamul cel mai asuprit şi mai oropsit din tot cuprinsul *Ardealului*. Aceştia însă ţineau cu îndârjire la credinţa strămbună. Spre a-i ispitì şi mai mult să treacă la catolicism, li se făgăduì aceleaşi drepturi ca şi celorlalte naţii privilegiate din cuprinsul Transilvaniei. Pentru a preîntâmpinà propaganda calvină, începură şi catolicii să tipărească în limba română, cărţi religioase, pe cari le răspândiră printre Români.

Unirea cu catolicii. — Unul dintre cei mai stăruitori propoveduitori ai trecerii *Românilor* la catolicism fu *călugărul Paul Ladislau Baranyi*, care făceà parte din ordinul *Iesuiţilor. Acesta isbutì să înduplece pe mitropolitul Teofil al Ardealului, să adune la 21 Martie, 1697, un sinod la Alba-Iulia, unde se puse temelia unirii Românilor cu biserica papistaşă.* Aci, unii dintre conducătorii bisericii româno-ortodoxe se legară să primească printre dogmele credinţei lor, următoarele patru puncte :

1. *Recunoaşterea papei dela Roma drept cap al întregei biserici creştine.*

www.dacoromanica.ro

2. *Recunoaşterea că, pe lângă rai şi iad, în lumea cealaltă mai este un loc de curăţire, numit purgatoriu, prin care trec sufletele sortite să meargă în rai.*

3. *Recunoaşterea că pentru sfânta cuminecătură este deajuns numai azima sau pâinea nedospită — fără vin; nu cu vin ca la ortodocşi.*

4. *Recunoaşterea că Sfântul Duh purcede şi dela Fiul, nu numai dela Tatăl — cum este statornicit de credinţa ortodoxă.*

In schimbul acestui legământ, clerul român cereà împăratului ca: preoţii uniţi să se bucure de aceleaşi drepturi ca şi preoţii celorlalte religiuni recunoscute de stat; fiecare sat cu biserică să aibă şi casă pentru preot; ocârmuirea preoţească să fie pe mâinile episcopilor; şi altele.

Privilegiile acordate Românilor-uniţi. — Se întâmplă că, chiar în anul în care se hotărîse unirea *Românilor* cu biserica papistaşă, să se prăpădească *mitropolitul Teofil.* In locu-i veni *mitropolitul Atanasie,* care fu sfinţit la *Bucureşti* de către mitropolitul *Munteniei,* potrivit unui vechiu obicei rămas din vremurile în cari primatul *Ţării-Româneşti* aveà putere religioasă şi asupra cuprinsului ardelenesc — fapt pentru care stă dovadă însăşi cuprinsul titulaturii patriarhului şi mitropolitului nostru primat: *arhiepiscop şi mitropolit al Ungro-Vlahiei.*

Noul mitropolit adună iarăş sinodul, în Iulie, 1698. Acest sinod, la care nu fură părtaşi nici jumătate dintre preoţii români ortodocşi din *Ardeal,* aprobă unirea cu biserica *Apusului.* Mitropolitul Atanasie se duse la *Viena,* unde primi întărirea împărătească, precum şi un decret cuprinzând pentru clerul românunit, următoarele drepturi sau privilegii: *scutire: de robotă, de lucru şi de dări iobăgeşti; garantarea proprietăţii; făgăduială de ajutor din partea autorităţilor.*

Manifestul uniţilor. — Cu prilejul acestei uniri se întocmi la 7 Octombrie, 1698, următorul *manifest,* care fu semnat de 38 de protopopi.

„Noi, mai jos scrişii: vlădica, protopopii şi popii bisericilor româneşti, dăm în ştire tuturor, cărora se cuvine, mai vârtos ţării Ardealului, că, judecând schimbarea acestei lumi înşelătoare, şi nestarea şi nepierirea sufletului, căruia în măsură mai mare trebuie a fi decât toate, din bunăvoia noastră ne unim cu biserica Romei cea catolicească; şi ne mărturisim a fi mădularele acestei biserici sfinte catoliceşti a Romei, prin această carte de mărturie a noastră, şi cu acele privilegiomuri voim să trăim, cu care trăiesc mădularele şi popii acestei biserici sfinte, precum înnălţia sa, împăratul şi coronatul, craiul nostru, în milostenia decretumului înnălţimei sale ne face părtaşi, care milă a înnălţiei sale nevrând a o lepădà, cum se cade credincioşilor înnălţiei sale, această carte de mărturie: şi înnălţiei sale, şi ţării Ardealului, o dăm înnainte, pentru care mai mare tărie dăm: şi peceţiile, şi scrisoarea mâinilor noastre. — S'au dat în Belgrad — Alba-Iulia —, în anii Domnului 1698, în a 7-a lui Octombrie. — Insă, într'acesta chip ne unim şi ne mărturisim a fi mădularele sfintei catoliceşti biserici a Romei, cum pre noi şi rămăşiţele noastre, din obiceiul bisericii noastre a Răsăritului, să nu ne clă-

www.dacoromanica.ro

leească, ci: toate ceremoniile, sărbătorile, posturile, cum până acum, aşa şi deacum înnainte să fim slobozi a le ţineà după călindarul vechiu şi pe cinstitul vlădica nostru, Atanasie, nime, până la moartea sfinţiei sale să n'aibă putere a-l clătì din scaunul sfinţiei sale, ci tocmai de i s'ar întâmplà moarte, să stea în voia soborului pe cine ar alege să fie vlădică, pe care sfinţia sa, papa, şi înnaltul împărat să-l întărească şi patriarhul de subt biruinţa înnălţiei sale să-l hirotonească."

„Şi în obiceiul şi dregătoriile protopopilor, cari sunt şi vor fi, nici într'un fel de lucru, nime să nu se amestece. Ci să se ţie, cum şi până acum. Iară de nu ne vor lăsà pe noi şi pe rămăşiţele noastre într'această aşezare, peceţiile şi iscăliturile noastre, care am dat, să n'aibă nici o tărie, care lucru l-am întărit cu pecetia mitropoliei noastre, pentru mai mare mărturie!"

Urmează pecetia mitropoliei şi semnăturile celor 38 de protopopi, cari, turburaţi în sufletele lor de facerea acestui pas şi, neîncrezători în făgăduelile ce li se dăduseră, au ţinut să mai adaoge la sfârşit următoarele condiţiuni:

„Şi aşa ne unim, aceşti ce's scrişi mai sus, cum: toată legea noastră, slujba bisericii, liturghia şi posturile, şi darul nostru, să stea pe loc. Iară să (dacă) n'ar sta pe loc acelea, nici aceste peceţi să n'aibă nici o tărie asupra noastră; şi vlădica nostru, Atanasie, să fie în cap şi nime să nu-l hălbutăluiască (să nu-l isgonească).

Acest adaos pus în urma semnăturilor e o dovadă a marilor frământări sufleteşti prin cari au trecut cei ce au semnat acest legământ, cari: pe de-o parte erau ispitiţi de privilegiile făgăduite de puternicii zilei, iar pe de altă parte nu se 'ndurau să-şi strice legea străbună în care: se născuse, trăise şi ar fi dorit să se şi sfârşească!

Un nou sinod întări această unire la 1700. De-atunci, Românii Ardeleni se împărţiră în *Uniţi* sau *Greco-Catolici* — cei ce recunoşteau pe papa dela Roma drept cap al bisericii creştine; şi *Neuniţi* sau *Greco-Orientali* — cei cari-şi păstrară credinţa străbună. După trecerea *Banatului* iarăşi sub stăpânirea austro-ungară, la 1718, unirea cu biserica *Romei* se întinse şi acolo.

Dârja împotrivire a poporului de jos faţă de unire. — Norodul dela sate şi cea mai mare parte a preoţimii române, nici nu voiră s'audă despre legământul celor ce trecuseră la papistaşi. Faptul acesta dădù naştere unei grozave învrăjbiri între *Români*. Multă vreme, poporul rămase statornic credinţei strămoşeşti, cu tot îndemnul preoţimii care primise unirea, şi cu toate persecuţiile vrăjmaşilor neamului nostru, cari nu îngăduiră mult timp numirea unui episcop român-ortodox peste cei ce nu vroiau să-şi lepede credinţa.

Mitropolitul Teodosie al Munteniei, precum şi *patriarhul Dosoftei:* afurisiră pe *mitropolitul Atanasie Anghel*, ca pe unul ce se lepădase de sfânta biserică a lui Christos. *Domnitorul Munteniei, Constantin Brâncoveanul*, aduse cele mai mari laude celor rămaşi statornici în credinţa ortodoxă, cărora le scrise în 1701: *„Incredinţaţi suntem, că, Dumnezeu, unora ca acestora, cari ocărăsc şi necinstesc legea întru care s'au pomenit şi înnaintea lui Dumnezeu*

www.dacoromanica.ro

s'au făgăduit, cu degrabă le va răsplăti. Cel ce-şi lasă legea sa şi pofteşte alta, ieà plata dela dreptul judecător, Dumnezeu!"

Lupta Românilor împotriva unirii. — Văzându-se lipsiţi de căpetenie religioasă, *Românii* rămaşi statornici în credinţa străbună aleseră ca episcop în locul lui *Atanasie*, pe *Ioan Ţirca*, subt a cărui conducere au ţinut un sinod, în care au protestat împotriva unirii încheiată în 1698. Mişcarea întinzându-se cu repeziciune, însăşi Atanasie se lepădă la 1711 de legământul făcut; dar, subt îndemnul stăruitor al celor ce aveau interes ca *Unirea* să nu se năruiască, se rosti din nou pentru ea.

Chiar nobilimea ungară — a cărei credinţă erà cea creştină-calvină — vedeà cu ochi răi această unire, menită să întărească puterea catolică în *Ardeal*, prin câştigarea Românilor de partea papistaşilor. Pe de altă parte se mai temeau şi de pierderea puterii lor asupra turmei de robi, căreia i se făgăduise mai multă libertate, dacă-şi schimbă credinţa.

Pătrunderea unirii printre Români şi-a urmat drumul în cursul vremii, fiind primită mai mult în silnicie, decât din pornire sufletească. Protivnicii ei erau supuşi la tot felul de: canoane, bătăi, întemniţări şi alte casne. Numeroasele mânăstiri româneşti depe la poalele munţilor fură dărâmate; iar averile lor, luate pe seama statului. Călugării cari se împotriveau stăpânirii, erau isgoniţi peste graniţă.

Câţiva luptători ai credinţei, vrednici de pomenit. — Vreme de 83 de ani, *Românii* ortodocşi fură lăsaţi fără episcop; iar preoţii lor erau hirotoniţi de episcopii sârbi şi de cei din ţările române. Grea a fost lupta pe care au dus-o aceşti preoţi, având de înfruntat aspre persecuţii din partea asupritorilor credinţei lor. Printre feţele bisericeşti şi mireneşti, cari s'au trudit şi au suferit pentru păstrarea credinţei poporului sunt vrednici de pomenit: *Gavril Nagyszegi*, care a stat întemniţat cinci ani de zile, pentrucă luase apărarea celor ce se împotriviau unirii. *Popa Mailat din Şona*, de lângă *Făgăraş* — pe la 1728. *Pustnicul Visarion*, care îndemnă poporul să-şi apere credinţa cea veche. El fu întemniţat la *Viena* în anul 1744. *Protopopul Niculae din Balomir*, care fu nevoit să fugă din ţară — pe la 1748. *Popa Măcenic din Sibiel* şi *Oprea Miclăuş din Sălişte* — pe la 1750: cari s'au stins în temniţă pentru credinţa lor. *Călugărul Nicodim* şi *popa Ioan din Aciliu*: cari fugiră în *Rusia*, unde se plânseră *împărătesei Elisaveta* de persecuţiile îndurate de *Români* din partea papistaşilor, fapt ce îndreptăţi intervenirea rusească la Viena, cu ameninţarea că, dacă nu încetează persecuţiile îndreptate împotriva creştinilor ortodocşi, se va strică prietenia dintre cele două împărăţii. Apoi: *ieromonahul Sofronie* — pe la 1759, *Ion Molnar din Sadu* — numit şi *popa Tunsu* — care fu prins şi dus la *episcopul Aron din Blaj*, unde, spre batjocură, i se tăie părul; şi alţii mulţi.

Suferinţele Românilor pentru credinţa lor. — Mare a fost îndârjirea *Românilor din Hălmagiu şi din Bihor*, cari au îndurat bătăi de le treceà sângele prin îmbrăcăminte şi tot nu s'au plecat duş-

www.dacoromanica.ro

manilor credinței lor. „*Mai bine ne jertfim viața și capetele, decât să ne părăsim credința!*" — ziceau ei.

Bihorenii, plângându-se că nu li se îngădue a-și face slujbele dumnezeiești nici măcar în locuințele particulare, plini de amărăciune sufletească ziceau: „*Trăim ca vitele și gemem ca porumbii!*"

Lipsa de înrâurire a catolicismului asupra Românilor-uniți. — Cu toate asupririle și silnicia folosită pentru răspândirea *Unirii*, câștigul papistașilor n'a fost prea mare: nici în ce privește numărul celor ce se supuneau acestei uniri silite, nici în ce privește spiritul credinței, care, în sufletul creștinului unit, rămăsese tot cel ortodox. Doar cu numele erau uniți, căci sufletul lor bătea tot pentru credința strămună și chiar slujba bisericească eră făcută la fel cu a ortodocșilor și 'n bisericile unite; mulți — după cum mărturisește *protopopul Petru Maior din Reghinul Săsesc*, la o sută de ani după săvârșirea unirii, — *nu adăogau la simbolul credinței nici acea mărturisire asupra purcederii Duhului Sfânt și dela Fiul*; iar cei mai mulți nu pomeneau nici numele papii în cursul slujbei, ci pe al episcopului locului.

Un recensământ oficial, făcut la 1762 între *Românii din Transilvania*, ne arată că se aflau pe atunci 128.653 de familii greco-ortodoxe sau neunite, cu 1365 de preoți; și 25.223 de familii greco-catolice sau unite, cu 2.250 de preoți. De-aci se vede cât de mult răsunet avusese această unire făcută prin siluirea cugetelor celor chemați s'o îmbrățișeze.

Sub păstorirea episcopilor sârbi. — Acest recensământ s'a făcut în urma stăruinței mitropolitului sârbesc pe lângă *împărăleasa Maria Tereza*, care hotărî la 1762 ca, *Românii* ortodocși să aparțină episcopului sârbesc din *Buda*, *Dionisie Novacovici*. Acesta păstorì Ardealul până la 1768, fără însă a fi de vreun folos neamului nostru cu care n'aveà nici o legătură sufletească. După Novacovici fu numit *episcopul Ioan Georgevici* din *Vârșeț*, între 1768—1770, despre a cărui activitate nu avem nici o știre. La 1770, eparhia transilvăneană fu încredințată episcopului sârb din Buda, *Sofronie Chirilovici*; iar la 1783, Românii ortodocși din Ardeal căpătară episcopul lor propriu, pe *arhimandritul Ghedeon Nichitici*, tot sârb, dela mânăstirea *Sisatovaț*, sub care se petrecù revoluția lui *Horia*.

Până la revoluția dela 1848. — La 1788, după moartea lui *Nichitici*, ajunse episcop al *Românilor* neuniți, *Gherasim Adamovici*, arhimandritul mânăstirii *Bezdinul* depe apa *Mureșului*. Acesta, în înțelegere cu episcopul unit, *Ion Bob*, din *Blaj*, cerù dietei transilvănene mai multe drepturi politice pentru *Românii Ardeleni*. Tot datorită lui Adamovici, congresul sârbesc dela 1790, rugă pe împărat să ridice biserica ortodoxă română din starea de umilire în care se găseà. In 1791, ca urmare a stăruințelor lui Adamovici, dieta ardeleană recunoscù și ortodocșilor dreptul de a-și alege episcopul după vrerea lor. La 1796, se prăpădì și Adamovici, și fu înmormântat la *Rășinari*. Timp de 14 ani, Românii ortodocși rămaseră fără episcop. Abia în 1810, la 13 August, căpătară și ei învoirea împărătească, să-și aleagă episcopul lor dintre dânșii. La

www.dacoromanica.ro

19 Septembrie, acelaş an, protopopii ortodocşi, adunaţi la *Turda*, aleseră ca episcop pe *Vasile Moga din Sebeşul-Săsesc*, care fu hirotonit ca arhiereu în 1811, la *Carloviţ*, şi păstorì până la 1845, fără a puteà fi de prea mare folos turmei sale, din pricina piedicilor şi îngrădirilor în cari-l încătuşaseră vrăjmaşii.

După încetarea revoluţiei dela 1848—1849, Românii Ardeleni intrară pe făgaşul unei noui vieţi, a unei vieţi însufleţită de duhul conştiinţei naţionale.

Marele Şaguna [1]). — Vreme de zece ani — dela 1850 până la 1860 — cât *Ardealul* fu sub directa guvernare a *Austriacilor, Românii* răsuflară mai în voie şi putură să facă progrese în toate privinţele. După o sută cincizeci de ani dela desfiinţarea mitropoliei ortodoxe ardeleneşti, vru Dumnezeu ca în anul 1850 să se poată adunà pentru prima oară, sinodul diecezan, în fruntea căruia se aflà ca vicar, încă dela 1846, iar ca episcop, dela 1848, cel mai de seamă dintre conducătorii de altădată ai bisericii ortodoxe-române din *Transilvania* şi *Ungaria*, marele *Andrei Baron de Şaguna*. Fu un noroc pentru *Ardeleni*, că s'a ridicat între ei acest Român-Macedonean; şi fu şi mai mare noroc că datorită mamei sale, el fu întors la credinţa ortodoxă, şi nu rămăsese în cea catolică, în care, fusese crescut, cu învoirea tatălui său, până la vârsta de 18 ani, de către un episcop papistaş. Prin destoinicia şi înţelepciunea sa, el fu de un nepreţuit folos Românilor în anii turburi ai revoluţiei dela 1848—1849, îndrumând poporul şi

EPISCOPUL ION BOB

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul *mitropolitului Şaguna*, în *„Cartea marilor Români"* din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

preoţimea pe calea cea sănătoasă, care aveà să le aducă isbânda.

Lupta pentru drepturile Românilor. — Ca preşedinte al adunării naţionale dela *Blaj*, ţinută la *3/15 Mai, 1848*, pe *Câmpia Libertăţii, Şaguna* fu însărcinat de norod, să-i apere drepturile. Prin mai multe memorii înnaintate împăratului, el ştiù să înfăţişeze cu pricepere şi demnitate drepturile *Românilor*. Prin memoriul dela 25 Februarie, 1849, — cel mai însemnat—, cerù, împreună cu reprezentanţii Românilor din: *Transilvania, Banat* şi *Bucovina*, ca toţi Românii din imperiu să fie uniţi într'o singură naţiune independentă, cu administraţie naţională-autonomă: atât politică, precum şi bisericească.

Din pricina simţimintelor sale româneşti şi a bărbăţiei cu care-şi apără părerile, *Ungurii* îl socoteau ca cel mai mare duşman al lor. Pretutindeni, cuvântul lui erà ascultat cu băgare de seamă şi ţinut socoteală de el. Nu erà însă aşa de uşor să lupţi şi să înfrângi atâţia duşmani, câţi aveau bieţii Români Ardeleni. Şaguna se trudì să dărâme unul câte unul zidurile robiei în care vrăjmaşii ţineau de veacuri întemniţaţi pe fraţii noştri.

Roadele luptei pentru libertate. — Printre legile împărăteşti, cari descătuşară poporul român din lanţurile umilinţei furà:

1. *Patenta sau legea dela 21 Iunie, 1854*, prin care sute de mii de familii ţărăneşti furà împroprietărite pe moşiile pe cari locuiau, despăgubind băneşte pe proprietari.

2. *Patenta sau legea dijmelor, din 15 Septembrie, 1858*, prin care proprietarii de moşii erau despăgubiţi deosebit, de zecimile ce le primeau dela foştii lor robi.

Lanţul robiei fu sfărâmat la *20 Octombrie, 1860*, când împăratul hotărî înlăturarea absolutismului de până atunci şi intrarea în viaţa constituţională. Prin diploma dată cu acest prilej se statorniciì:

a). *Egalitatea tuturor supuşilor în faţa legii şi oprirea oricărei naţionalităţi de a fi impilătoarea alteia.*

b). *Garantarea libertăţii religioase.*

c). *Dreptul oricui de a fi primit în slujbele statului, fără deosebire de naştere sau de avere.*

d). *Indatorirea bărbaţilor de a face serviciul militar şi a plătì impozite către stat.*

e). *Desfiinţarea iobăgiei.*

Setea de lumină. — Urmarea acestor măsuri fu un avânt plin de nădejdii pentru: şcoala, biserica şi literatura românească din *Ardeal*. Astfel, luă fiinţă la 6 Septembrie, 1861, în Sibiu: *Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român;* precum şi *Asociaţiunea pentru cultura poporului român din Maramureş* — tot în acelaş an; iar în 1862, *Asociaţiunea naţională din Arad pentru cultura poporului român*. Se îngăduì intrarea de cărţi şi ziare româneşti tipărite în *România*, lucru oprit încă din timpul împărătesei *Mariei Tereza*.

Setoşi de libertatea după care tânjiseră veacuri dearândul, *Românii* o folosiră cu prisosinţă, când o avură. Foarte degrab, ei

www.dacoromanica.ro

ajunseră aproape depe urmă, pe celelalte naţii din imperiul habsburgic, cari nu îndurasră amarul traiului lor de robi. Datorită marelui *mitropolit Şaguna*, precum şi celor ce-i urmară pe scaunul mitropolitan — *Dr. Miron Romanul*, între 1884—1898; *Ioan Meţianu*, un vajnic luptător pentru cauza naţională română, între 1898—1900; şi ceilalţi prelaţi români mai de curând— : şcoala şi biserica fură aşezate pe temelii sănătoase, aşa că legile aduse mai târziu, de *Unguri*, prin cari urmăreau maghiarizarea celorlalte neamuri, găsiră pe fraţii noştri gata să ţină piept duşmanului până ce veniră zilele mult doritei *Unităţi naţionale a tuturor Românilor*, în blagoslovitul an dela naşterea Mânţuitorului, 1918.

3. STAREA CULTURALĂ A ROMÂNILOR ARDELENI

Frământări religioase. — Viaţa religioasă a *Românilor Ardeleni* e strâns împletită cu viaţa lor culturală. Ca şi la *Românii din Muntenia* şi *Moldova*, tot astfel şi la cei din ţinuturile ardelene, lumina minţii, învăţătura, a răsărit din tinda bisericilor.

Din lupta *Calvinilor* de a câştigà pe Români pentru credinţa calvină a luat naştere sinodul dela 1675, care a cerut înmulţirea şcoalelor româneşti şi a tipăriturilor în graiul nostru, spre a lumină minteà norodului, ca să poată înţelege că în calvinism—ziceau ei — stă mântuirea omenirii.

Fără îndoială că desbinarea Românilor, prin unirea unora dintr'înşii cu biserica papistaşă a fost destul de păgubitoare pentru unitatea sufletească a neamului. Aceasta din pricină că, deşi toţi erau călăuziţi de aceleaşi simţiminte româneşti în acţiunile lor, mijloacele folosite şi căile urmate pentru ajungerea ţelurilor naţionale, nu erau aceleaşi. *Uniţii* înţelegeau să se facă fraţi cu.... duşmanul, numai să scape odată de asupririle lui; *neuniţii* doriau nimicirea duşmanului, spre a se puteà ridicà deasupra lui. Omeneşte judecând, trebuie să le dăm dreptate : şi unora, şi celorlalţi.

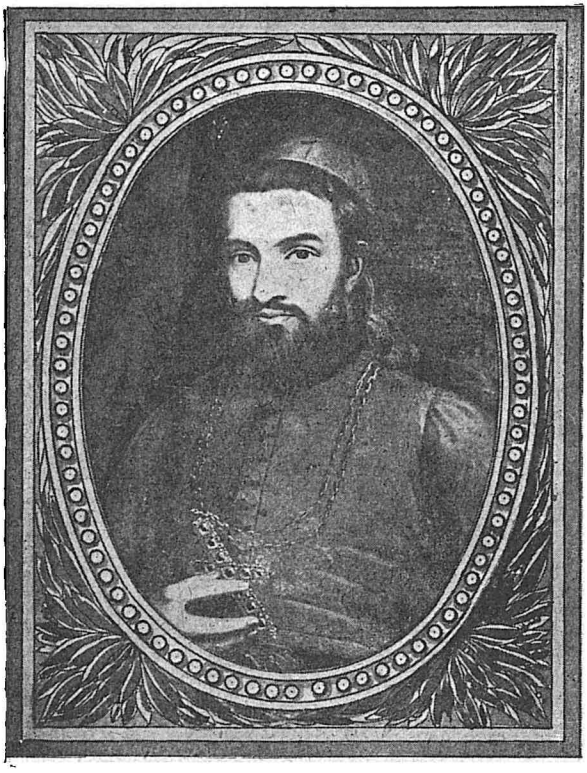
Nădejdii înşelate. — Speranţele *Uniţilor* au fost în mare parte înşelate : în schimb, însă, nici *Catolicii* nu s'au putut lăudà cu ceea ce câştigaseră. *Românii* se legaseră numai trupeşte de papistaşi; sufletul însă şi-l păstraseră tot aşa cum îl moşteniseră din bătrâni : stăpânit de credinţa străbună. Catolicii înţeleseră şi ei că Românii nu fuseseră pe deplin câştigaţi; nădăjduiau însă, că-i vor apropià cu desăvârşire : prin cultură, prin carte, prin învăţătură. Pentru aceea, ei deschiseră tineretului român-unit porţile tuturor şcoalelor catolice din ţară. Ba merseră până acolo, încât trimiseră pe unii dintre tinerii Români să înveţe la şcoalele superioare din *Viena* şi *Roma*, de unde nădăjduiau că se vor întoarce catolici din creştet până 'n tălpi. Acest fapt fu un câştig de seamă pentru Români, căci putură intrà pe această cale în directă legătură cu lumina popoarelor *Apusului*.

Câştigul Românilor depe urma unirii. — Tinerii trimişi pentru învăţătură la *Roma*, nu se mărginiră numai cu cercetarea studiilor religioase; ci se ocupară foarte de aproape cu cercetarea legăturilor

www.dacoromanica.ro

dintre neamul nostru şi cel italian, precum şi cu cercetarea originii poporului român. Bibliotecile mai de seamă ale *Italiei*, documente, inscripţii, monumente : totul fu răscolit şi cercetat cu o sete nespusă de aceste albine neobosite, cari se hotărîseră să desgroape trecutul glorios al neamului lor, coborît atât de jos de vitregia vremurilor.

Reîntorşi în ţară, ei căutară să trezească în sufletul poporului român, prin mijlocirea şcoalelor şi a scrierilor : mândria de neam şi conştiinţa naţională.

EPISCOPUL IOAN INOCENŢIU MICU

Episcopul Ioan Inocenţiu Micu, zis Klein. — Printre cei mai de seamă prelaţi ai *Românilor-uniţi* a fost *episcopul Inocenţiu Micul*, născut la 1692 în *Sadu*, lângă *Sibiu*. El a păstorit între 1730—1744, în care timp s'a luptat din răsputeri pentru căpătarea drepturilor făgăduite Românilor-uniţi. După multă stăruinţă, dobândì domeniul *Blajului* ca proprietate a bisericii române-unite, unde ridică o mânăstire şi un palat în care-şi statornicì reşedinţa sa, aflată până atunci la *Făgăraş*. In urma îndemnului său, trecură la greco-catolicism o sumă de preoţi neuniţi, fapt pentru care împăratul, ca mulţumire, îl făcù baron şi-i dete dreptul să facă parte din dieta *Ardealului* ca reprezentant al bisericii-unite, unde avù de dus lupte dârze împotriva : *Ungurilor*, *Secuilor* şi *Saşilor*, cari vedeau cum nu se poate mai rău pe reprezentantul Românilor în mijlocul lor.

In urma uneltirii vrăjmaşilor săi, cari-l învinuiau că nu e părtaş sincer al unirii, fu nevoit să părăsească scaunul episcopal, la anul 1744, mergând la *Roma* să ceară dreptate papei. Plângerile sale nu găsiră ascultarea cuvenită la mai marii bisericii catolice, astfel că rămase ca un surghiunit la Roma, până la 1768, când se sfârşì în sărăcie.

www.dacoromanica.ro

Episcopul Petru Pavel Aaron. — Dela 7 Decembrie, 1744, când *episcopul Inocenţiu Klein* a plecat la *Roma*, eparhia *Făgăraşului* fu condusă de vicarul *Petru Pavel Aaron*. La 10 Mai, 1751, Klein fu nevoit să demisioneze; iar la 4 Noembrie, acelaş an, sinodul îl alese şi pe Aaron printre cei recomandaţi pentru scaunul episcopal. In 1752, împăratul îl rânduì ca episcop; iar la 21 August, 1753, fu întărit şi de papa. La 1754, el deschise toate şcoalele din *Blaj* întemeiate de *Klein*, şcoale cari ajunseră mai apoi cel mai de seamă centru cultural al Românismului. Mai bine de trei sute de tineri veniră aci — chiar din primul an — să primească lumină, fiind ţinuţi pe cheltuiala episcopului. De asemenea, mări clădirile, cari ajunseseră neîncăpătoare. Reînfiinţă tipografia în clădirea seminarului întemeiat de dânsul, tipografie care rămase aci până la 1860. In seminar se primiau numai fii de nobili şi de oameni liberi. Zidì mai multe biserici, precum şi mânăstirea din *Alba-Iulia*. El alcătuì şi tipări o sumă de lucrări, cu cuprins religios şi filosofic. Ca şi Klein, fu turburat într'una de vrăjmaşi, cari vedeau cu ochi răi toată activitatea sa culturală. El încetă din viaţă la 25 Februarie, 1764, în *Baia-Mare*. Toată averea sa a lăsat-o seminarului înfiinţat de dânsul la Blaj.

EPISCOPUL PETRU PAVEL AARON

Episcopul Grigore Maior. — Lui *Aaron* îi urmă *Atanasie Rednic*, care păstori până la 1772, când încetă din viaţă; iar în locu-i fu ales şi numit episcopul *Grigorie Maior*, care candidase în trei rânduri la scaunul episcopal şi abia la 27 Octombrie, 1772, isbutì să-şi vadă dorinţa împlinită. Maior fu un vrednic prelat, care s'a trudit mult pentru drepturile poporului şi preoţimii române. Ca şi *Klein*, el fu silit de intrigile vrăjmaşilor săi, să se retragă din păstorie

www.dacoromanica.ro

înnainte de vreme. La 15 Mai, 1782, îi fu primită demisia ; iar el se retrase la mânăstirea din *Alba-Iulia*, unde muri în Februarie, 1785.

Mitropolitul Alexandru Şuluţu-Sterca de Cărpiniş. — *Alexandru Şuluţu* s'a născut la 15 Februarie, 1794, în *Abrud*, dintr'o familie cu drepturi boiereşti, având mari proprietăţi cu mine de aur. El a studiat la *Abrud*, *Alba-Iulia* şi la *Blaj*. La 1814 fu hirotonisit preot, iar la 30 Septembrie, 1850, fu ales episcop al *Făgăraşului*. A fost numit însă, în 1851, episcop la *Oradia-Mare*, de unde trecù la *Blaj* în Septembrie, acelaş an. Subt el se ridică episcopia Făgăraşului şi Albeiiulii la rangul de mitropolie, după multe frământări şi stăruinţe. Această ridicare în rang fu încuviinţată de papă în Decembrie, 1853 ; iar la 28 Octombrie, 1855, — după un veac şi jumătate dela unire cu biserica *Apusului* —, Uniţii începură să aibă şi ei mitropolitul lor. *Şuluţu* a lucrat foarte mult pentru ca *Românii* să-şi poată dobândi drepturile cetăţeneşti pe cari le aveau ceilalţi locuitori ai *Ardealului*. Bun gospodar, el a mărit averea mitropoliei Blajului cu o sumă de moşii ; a înfiinţat aşezăminte pentru ajutorarea văduvelor preoţilor, pentru susţinerea studenţilor la învăţătură şi pentru alte scopuri culturale. *Şuluţu* şi-a lăsat toată averea sa, eparhiei pe care a păstorit-o. El a încetat din viaţă la 7 Septembrie, 1867, în Blaj. Deşi a întocmit mai multe lucrări nu ne-a lăsat nimic tipărit.

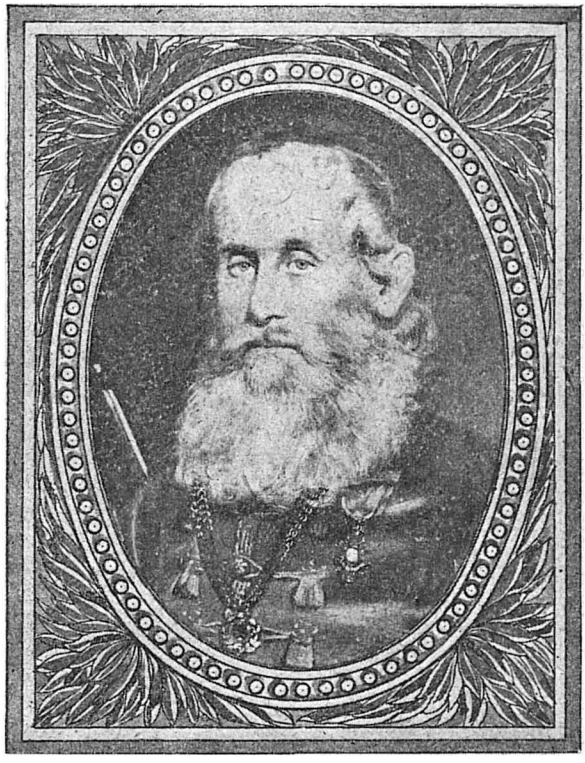
EPISCOPUL ATANASIE REDNIC

Mitropolitul Ioan Vancea de Buteasa a urmat pe *Suluţu* la scaunul mitropolitan. El s'a născut la 18 Mai, 1820, în *Vaşad-Bihor*, din părinţi nobili. Invăţătura şi-a făcut-o : în satul de naştere, la *Oradia-Mare* şi la *Viena* — după care fu numit preot în Vaşad. La 4 Iulie, 1865, a fost numit episcop al *Gherlei* ; iar la 3 Decembrie, acelaş an, fu sfinţit episcop al Oradiei-Mari. La 21 Oc-

www.dacoromanica.ro

tombrie, 1868, a fost numit mitropolit la Blaj, în urma alegerii Sfântului Sinod. El desfăşură o activitate vrednică de toată lauda, îngrijind: de ridicarea culturală a *Românilor*, de întărirea drepturilor preoţilor, de ajutorarea studenţilor şi a văduvelor preoţilor şi al orfanilor; a întemeiat şcoale, a îmbunătăţit salarizarea profesorilor— cu un cuvânt, nu i-a rămas teren social pentru a cărui îmbunătăţire să nu fi luptat. *Mitropolitul Vancea* a încetat din viaţă la 31 Iulie, 1892.

Aceşti fruntaşi ai bisericii au avut un rost de seamă în răspândirea culturii româneşti prin interesul pe care l-au arătat şcoalelor întreţinute în bună parte pe cheltuiala lor. Am spus însă, că, la redeşteptarea conştiinţei naţionale în popor au contribuit şi tinerii trimişi la *Viena* şi *Roma* pentru învăţături mai înnalte. Printre aceştia, cei cari au avut o înrâurire deosebită asupra poporului şi dela cari ne-au rămas urme trainice de muncă pricepută şi isvorîtă din iubirea de neam, sunt: *Samuil Micul* — zis şi *Klein*, *Ion Piuarul* — zis *Molnar*, *Gheorghe Şincai*, *Petru Maior*, *Timotei Cipariu*, şi alţii.

MITROPOLITUL ŞULUŢU-STERCA

Samuil Micul. — Numele de botez al lui *Micul* a fost *Maniu;* iar cel de familie, Micul. Abia mai târziu luă numele de *Klein*, purtat de unchiul său, *episcopul Inocenţiu*. El s'a născut la 1745 în *Sad*, lângă *Sibiu*. Învăţătura şi-a urmat-o la *Blaj*. La 14 Octombrie, 1762 se călugări în *mânăstirea Buna-Vestire* din Blaj, al cărui egumen sau stariţ fu numit la 1764. Mai apoi trecù la *mânăstirea Sfânta Treime*, tot din Blaj, la 1766. In toamna aceluiaş an fu trimis la seminarul catolic din *Viena*. Aci urmă Teologia şi Filosofia. După şase ani de învăţătură, se întoarse la Blaj, în 1772, unde fu numit profesor de matematici şi de etică. Cât timp fu episcop, *Grigore Maior*, Micul

www.dacoromanica.ro

îi fu de mult sprijin în trebile bisericii unite. Cu episcopul *Ion Bob*, urmaşul lui Maior, nu trăi însă, în bună înţelegere. Din această pricină, el cerù să fie deslegat de cinul călugăresc, însă Bob nu-i împlini rugămintea. La 1803, Micul plecă din Blaj la *Buda*, unde fu numit ca cercetător al cărţilor româneşti, cari urmau să capete aprobarea spre a fi tipărite. La 13 Mai, 1806, încetă din viaţă şi fu înmormântat chiar la Buda.

Samuil Micul a jucat un rol de seamă pe tărâmul redeşteptării conştiinţei naţionale la *Români*. Prin grai, şi mai ales prin nenumăratele sale scrieri a căutat să dovedească latinitatea neamului nostru.

MITROPOLITUL IOAN VANCEA

Din scrierile lui Micul.—*Samuil Micul* a scris foarte mult, atât de mult, că te întrebi cu mirare când a avut vreme să alcătuiască atâtea lucrări : filologice, istorice, teologice şi filosofice. Nu tot ce-a scris el, s'a tipărit. Cele mai multe din scrierile sale se păstrează ca manuscrise. In biblioteca episcopiei unite din *Oradia-Mare* se află şi azi treizecişitrei de manuscrise de-ale lui *Micul*, alcătuind patruzeci şi patru de volume. Aproape tot cam atâtea manuscrise se află şi 'n biblioteca mitropoliei din Blaj. Cele mai multe din scrierile sale sunt alcătuite în româneşte, însă a scris multe lucrări şi'n latineşte. Astfel, lucrarea intitulată : *„Elementa linguae daco-romanae sive valachicae"* — întocmită la 1780 în tovărăşie cu *Gheorghe Şincai* —, fu scrisă şi tipărită în latineşte, spre a puteà fi înţeleasă şi de învăţaţii streini, cari n'ar fi putut pricepe cele susţinute într'însa, dacă ar fi fost scrisă în româneşte. Dintre lucrările scrise în româneşte sunt vrednice de pomenit : *Istoria Românilor Transilvani, Munteni şi Moldoveni, împreună cu faptele principilor* — în 4 volume, păstrate la Oradia-Mare — se

www.dacoromanica.ro

ocupă cu trecutul istoric şi religios până la 1795; *Teologia moralicească*—1796; *Biblia*, tradusă din elineşte—tipărită la Blaj în 1795 şi, mai apoi, la *Petersburg* în 1819; *Acatist sau carte cu multe rugăciuni pentru evlavia fiecărui creştin*, tipărită cu litere latine la Sibiu—1801; *O carte de rugăciuni*, tipărită tot cu slove latine, la *Viena; Logica, Metafizica, o gramatică românească, o carte de aritmetică, un dicţionar latin-român-german şi român-latin-ungar-german*, şi multe altele de interes: istoric, religios şi filosofic.

Graiul scrierilor lui este limpede şi uşor de priceput. *Klein* a fost un îndrumător al scriitorilor din vremea sa şi al multora dintre cei cari au venit mai târziu. El a fost cel dintâi alcătuitor al unei gramatici româneşti şi cel mai dârz susţinător al folosirii literelor latine la scrierea limbii româneşti, în locul celor cirilice.

Sprijinit pe dovezi de neînlăturat, Klein a dovedit latinitatea neamului nostru. Dacă, arareori a fost greşit în unele păreri ale sale, nu trebuie să uităm că el a avut de luptat cu greutăţile începutului. Pe drumul croit de Klein şi de ceilalţi mari cărturari români din vremea sa, a mers mai apoi: *Lazăr, Heliade-Rădulescu* şi *Asachi*—marii îndrumători ai *Românilor din Muntenia şi Moldova*.

Ioan Molnar, zis Piuarul. — In acelaş sat cu *Micu* sau *Klein* —în *Sad*—, s'a născut la anul 1749 şi *Ioan Molnar*, ajuns mai apoi vestit medic de ochi în *Transilvania*. El a încercat în două rânduri să scoată un ziar românesc pentru popor, dar nu isbuti din pricina piedicilor puse de vrăjmaşi. Molnar publică în *Viena* la 1788, o gramatică română pentru germani, întitulată: „*Deutsch-walachische Sprachlehre*", având 445 de pagini, cu un fel de dicţionar la sfârşit—retipărită mai târziu la *Sibiu*. De asemenea, mai publică *o retorică* la 1798; iar la 1800, *Istoria universală*—o traducere în limba română—, pe care o tipări la *Buda*. Cu prilejul revoluţiei lui *Horia*, el jucă rolul de mijlocitor între guvernul imperial şi *Românii* răsculaţi.

Gheorghe Şincai. — Cu nouă ani mai târziu decât *Samuil Micul*, la 27 Februarie, 1754, se născu în *Samşud, comitatul Mureşului, Gheorghe Şincai*, cel mai de seamă cronicar român şi unul dintre cei mai însufleţiţi propoveduitori ai deşteptării naţionale. Tatăl său—deşi plugar—se trăgea dintr'o familie de *Români* fruntaşi, de neam din *Şinca-Veche*. El şi-a început învăţătura în *Sabed* şi *Samşud*, iar şcoalele secundare le-a urmat: la *Oşorhei* sau *Târgul-Mureşului*, la *Cluj* şi la *Bistriţa-Săsească*—unde învăţă şi limba germană. La 1773—când nici nu împlinise 20 de ani—fu numit profesor de retorică şi poetică la *Blaj*; iar la 1774 fu trimis, împreună cu *Petru Maior*, să-şi desăvârşească învăţătura la *Roma*. Aci urmă doi ani Filosofia şi trei ani Teologia; însă îndeletnicirea sa de seamă eră cercetarea Istoriei neamului său, pe care se trudi s'o desgroape din adâncul bibliotecilor Romei, mulţumită cardinalului *Ştefan Borgia*, care-l numi păzitor al bibliotecii papale — înlesnindu-i, totdeodată, putinţa de a cercetă şi celelalte biblioteci locale. Cât stătu în Roma, Şincai adună o sumă de însemnări, cari aveau să-i slujească la întocmirea cronicilor sale. După ce sfârşi

www.dacoromanica.ro

învățătura, își luă doctoratul în Teologie și Filosofie și veni la Viena, unde mai rămase un an, spre a urmă alte cursuri noui. Aci, publică, împreună cu *Samuil Klein*, gramatica română cu text latin, la 1780, urmându-și totdeodată cercetările cu privire la trecutul neamului românesc, fără întrerupere.

Reîntors la Blaj fu numit director și inspector al școalelor unite din *Ardeal*, post pe care-l ocupă vreme de 12 ani. În acest timp, înființă aproape trei sute de școale comunale și alcătui pentru folosul acestor școale: *două abecedare, un catechism, o aritmetică, și o gramatică latină.*

La 1794, fu învinuit de vrăjmași că ar fi propovăduind poporului idei prea liberale, din care pricină fu înlăturat din slujbă și închis. Motivul cel adevărat erà însă, că, el și cu Petru Maior, lepădându-se de călugărie, condamnau fățiș felul de ocârmuire bisericească al *episcopului Bob*. Dovedindu-se nevinovăția lui, i se dete drumul din închisoare. La 1796 se duse la *Viena* spre a cere să fie pus în drepturile din cari fusese scos pe nedrept. Stăruințele dușmanilor fură mai puternice ca dreptatea, căci, plecă dela Viena fără nici un câștig, și intră ca: îngrijitor de moșie, profesor și educator al copiilor *contelui Vass*, la *Ceaga*, în *Ungaria*.

In luptă cu necazurile vieții. — După șase ani, la 1803, plecă la *Buda*, unde se îndeletnici numai cu lucrările sale istorice, pe cari, cu toate frământările și sbuciumul vieții sale, nu le întrerupse nici o clipă. Pretutindeni cercetà bibliotecile publice și particulare, însemnând tot ceeace socoteà că-i poate fi de folos; ba de multe ori copià chiar manuscrise întregi, cari numai mulțumită lui au ajuns la cunoștința noastră. Astfel, a copiat în întregime, zeci de manuscrise rare, printre cari: *Cronica bălăceneasc*ă, *Cronica lui Miron Costin* și altele. Venind la *Oradia-Mare*, la curtea *episcopului Darabant*, timp de trei luni — cât stete aci —, câștigă prietenia și sprijinul mai multor fruntași ai bisericii, prin stăruința cărora fu numit la Buda corector al cărților românești ce urmau a se tipări în tipografia universității din *Pesta*. Aci urmă a lucrà fără odihnă la întocmirea cronicii sale.

Primele publicații ale lui Șincai. — La 1805 publică împreună cu *Micul*, o nouă ediție, corectată și îmbunătățită a gramaticii lor. La 1807 tipări într'un calendar o lucrare intitulată *Istoria Românilor*, privitoare la trecutul nostru. În calendarul din 1808 și 1809, publică din îndemnul episcopului greco-catolic din *Oradia-Mare*, *Samuil Vulcan*, ca un fel de adaos, părți din cronica sa. Anii următori fu împiedecat să publice mai departe această cronică. *Șincai* fu nevoit să părăsească *Buda* și se retrase la moșia foștilor săi elevi, *conții Vass*, unde munci vreme de doi ani cu sârguință la alcătuirea cronicii sale. Venind la episcopul Vulcan, fu găzduit de marele prelat vreme de un an, în care timp Șincai, ajunse cu povestea neamului nostru până la 1739, unde se și opri.

Ultimii ani ai vieții lui Șincai. — La 1812, vârîndu-și munca sa de o viață — *Hronica Românilor* — în desagi, porni din *Ungaria* spre *Alba-Iulia* s'o aducă la cenzură, spre a-i da învoire s'o tipă-

www.dacoromanica.ro

rească. In loc de învoire, cenzorii spuseră că lucrarea lui *Şincai „e vrednică de foc; iar autorul, de furci"* adică de spânzurătoare. Mâhnit de rezultatul căpătat, porni iarăşi cu desagii în spate şi cu toiagul pribegiei în mână, spre *Oradia-Mare*, unde fu găzduit de *episcopul Vulcan*, căruia, drept mulţumire pentru bunăvoinţa pe care i-a arătat-o în toate împrejurările, i-a lăsat o copie a cronicii sale. La 1814, veni iarăşi în *Transilvania*, unde prezintă cenzurei din *Cluj*, traducerea în latineşte a cronicii; dar şi de rândul acesta nu fu mai fericit. Amărît peste fire de necazurile întâmpinate, el îşi pierdù urma din mijlocul *Românilor* şi se retrase la foştii săi elevi, *conţii Vass*, unde-şi sfârşi zilele după doi ani — la 1816 —, fapt care s'a aflat de Românime abia la 1866.

Cronica lui Şincai — povestind faptele în legătură cu Istoria neamului nostru, dela anul 86 până la 1739 după Christos — a fost tipărită în întregime la *Iaşi*, în 1853, după îndemnul voivodului *Grigore Ghica*, şi subt îngrijirea lui *August Treboniu Laurian*, întocmai după manuscrisul păstrat la *Oradia-Mare*. A doua oară a fost tipărită în 1886, la *Bucureşti*, şi întregită cu complectări scoase din manuscrisul păstrat la biblioteca muzăului din *Cluj*.

Manuscrisele lui *Şincai* au fost aflate la Oradia-Mare de către *Nicolae Densuşianu*. Ele alcătuiesc 41 de volume dintre cari 30 cuprind documentele folosite la întocmirea cronicii sale.

Dintre toţi cronicarii români ai veacurilor trecute, singur Şincai este cel mai complect, de oarece el cuprinde în povestirea sa Istoria şi traiul întregului neam românesc, ale cărui fapte sunt puse în legătură cu faptele celorlalte popoare megieşe: *Turci*, *Tătari*, *Poloni* şi *Unguri*.

Iată titlul lucrării lui Şincai: *Cronica Românilor şi a altor neamuri în cât au fost ele aşa de amestecate cu Românii, cât: lucrurile, întâmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie de înţeles; din mai multe mii de autori, în cursul de 43 ani culeasă şi după anii dela naşterea Domnului nostru Is. Hs. alcătuită.*

Prin această uriaşă alcătuire, el a urmărit să dea *Românilor*, nu numai o icoană cât mai adevărată a trecutului, ci a căutat să scoată pilde din viaţa strămoşilor, cari au stat totdeauna deasupra nevoilor, când au fost uniţi; iar când vrajba şi neunirea s'a vârît între ei, toate le-au stat împotrivă.

Lucrarea lui Şincai este pentru Români o comoară nepreţuită. Datorită lui s'au păstrat şi descoperit atâtea isvoare istorice necunoscute, privitoare la trecutul nostru, isvoare cari astăzi, după un veac şi mai bine, poate că în bună parte au fost nimicite de vreme şi de răutatea omenească.

Numele acestui mucenic al neamului nostru trebuie păstrat cu sfinţenie în sufletul fiecăruia dintre noi!

Petru Maior. — *Petru*, fiul protopopului *George Maior*, s'a născut în *Căpuşul-de-Câmpie* din comitatul *Turdei*, pe la 1860. El şi-a urmat învăţătura la *Oşorhei* sau *Târgu-Mureşului*, la *Cluj* şi la *Blaj*. La 1774, fu trimis de episcopul *Grigore Maior*, împreună cu *Şincai*, la *Roma*, spre a-şi desăvârşi studiile. La 1779, se reîn-

www.dacoromanica.ro

toarse din Roma şi se duse deadreptul la *Blaj*, unde se călugări, primind numele *Paul*. După câţiva ani însă, ieşi din cinul călugăresc şi se făcù preot mirenesc, iar mai apoi ajunse protopop. In urma morţii lui *Samuil Micu*, Maior fu recomandat de *episcopul Vulcan* şi numit ca censor şi corector la tipografia universităţii din *Buda*, unde rămase până la moartea sa — 1821 — închinându-şi tot timpul liber pentru lucrările sale istorice şi limbistice.

Deşi Maior n'a scris atât de mult ca Micul sau ca Şincai, totuşi el fu mai fericit ca ceilalţi fraţi ai săi de muncă, de oarece tipări mai mult decât dânşii. Lucrărilor sale se datoreşte în bună parte desvoltarea conştiinţei şi mândriei naţionale. Scrierile lui Maior sunt felurite; toate însă îmbrăţişează spiritul religios şi istoric al poporului.

Câteva din lucrările lui Maior. — Printre numeroasele sale lucrări religioase, el a întocmit şi o sumă, istorice, dintre cari mai însemnate sunt: *Istoria pentru începutul Românilor în Dacia*—tipărită la 1812; şi *Istoria bisericii Românilor, atât a cestor dincoace, precum şi a celor dincolo de Dunăre*—1813; şi altele. Maior a desfăşurat o rodnică activitate şi pe tărâmul aşezării temeinice a graiului românesc: lucrând alături de *Micul* sau *Klein* la întocmirea unui *lexicon româno-latino-ungaro-nemţesc*, şi tipărind la *Buda*, în 1819, un tratat despre *ortografia română*. Ca gramatic, el a susţinut —şi cu drept temei — că limbá noastră românească se trage din limba latină vorbită de poporul roman de jos, lucru cu desăvârşire dovedit astăzi; pe când Micul şi Şincai susţineau că graiul nostru se trage din limba latină folosită de scriitorii romani, precum şi de clasa nobilă romană — lucru, de altfel, foarte nefiresc.

Deşi Istoria despre începutul *Românilor în Dacia* cuprinde pe alocuri susţineri dovedite astăzi ca netemeinice, totuşi ea are meritul de a fi fost cea dintâi răspândită în popor, sădind în sufletul Românilor conştiinţa originii lor latine.

Ion Budai-Deleanul. — Cam în aceeaş vreme cu *Micu*, *Şincai* şi *Petru Maior*, trăieşte şi *Ion Budai-Deleanul*. El a fost fiu de preot şi s'a născut în *Cigmău*, comitatul *Huniedoarei*, cam pe la anul 1770. Invăţământul primar şi secundar l-a făcut la *Blaj*, de unde merse la *Lemberg*, în *Galiţia*, spre a studiá Teologia. Venind la *Viena*, fu numit cântăreţ la biserica *Sf. Barbara*. După câtăva vreme se reîntoarse la Blaj, unde fu numit profesor. In timpul *episcopului Ion Bob* fu nevoit să părăsească Blajul, şi merse la Lemberg ca traducător român al lucrărilor oficiale. Intr'o vreme trecù şi la *Cernăuţi*, de unde se reîntoarse iarăş la Lemberg, unde rămase până la 24 August, 1820, când îşi dete obştescul sfârşit.

Budai-Deleanul a scris foarte mult, însă n'a tipărit nimic cât a fost în viaţă. Lucrarea care i-a făcut numele cunoscut a fost *„Ţiganiada sau tabăra ţiganilor—poem eroi-comic-satiric în 12 cânturi"*—, tipărită după moartea sa, abia la 1877, în *„Buciumul român"* şi apoi în volum, la 1900, în Braşov. El a mai alcătuit: *un dicţionar român-latin*, precum şi mai multe vocabulare sau adunări de vorbe: *român-latin, latin-român, român-nemţesc şi nemţesc-*

www.dacoromanica.ro

român, român-elinesc şi elinesc-român, român-francez şi francez-român. Din introducerea istorică a lexiconului sau vocabularului român-nemţesc, putem să ne dăm seama, că Budai-Deleanul a fost un adânc cunoscător al graiului românesc. Lucrările sale însă, zac încă netipărite în biblioteca Academiei Române.

Timotei Cipariu. — Cel care a croit un drum sănătos curentului latinist, susţinut de: *Micu, Şincai* şi *Maior.* a fost *Cipariu.* El s'a născut la 21 Februarie, 1805, în comuna *Pănade, comitatul Târnava-Mică.* Tot învăţământul şi l-a făcut la *Blaj,* între anii 1814—1825, când fu numit profesor la gimnaziul local. La 1827, se hirotoni ca preot; iar la 1828 trecù ca profesor la seminarul teologic din Blaj. In anul 1833, luă conducerea tipografiei seminariale. Treptat-treptat, el trecù prin toate gradele ierarhiei bisericeşti, ajungând vicar episcopesc în Blaj. Intre 1854—1875 fu director al gimnaziului local. Cipariu a luat parte activă la toate mişcările culturale şi politice mai de seamă ale Românilor. In adunarea dela 3/15 Mai, 1848, depe *Câmpia Libertăţii,* a fost unul dintre cei zece secretari ai adunării. El făcù parte dintre membrii fondatori ai *Asociaţiei transilvane pentru cultura şi literatura poporului român.* Incă dela 1866, *Academia română* l-a numărat printre membrii săi. Cipariu se sfârşi din viaţă la Blaj în ziua de 3 Septembrie, 1887.

Din scrierile lui Cipariu. — Scrierile lui *Timotei Cipariu* sunt numeroase şi doveditoare a adâncilor sale cunoştinţe. Din îndemnul *Academiei române,* el întocmi *o gramatică românească* — apărută la 1869, şi *sintaxa limbii române* — apărută la 1877. In acelaş timp, *August Treboniu Laurian* şi *I. Maxim:* au redactat *un dicţionar al Limbii române* din care, volumul I apărù la 1871; iar al II-lea, la 1876.

Aceste lucrări tindeau la latinizarea graiului românesc, fără însă a isbuti să-şi ajungă scopul. Ei au socotit că poporul trebuie să-şi schimbe vorbirea după arătările gramaticilor, nu gramaticile să-şi rânduiască regulele după vorbirea poporului; şi de aceea, drumul lor a fost greşit şi n'a dat roadele urmărite.

Munca lor însă, a desgropat o ştiinţă nouă, necunoscută în limba noastră până atunci: *Istoria limbii,* care porni să cerceteze origina graiului nostru, isvorul din care a pornit fiecare cuvânt şi schimbările suferite în cursul vremii de fiecare vorbă.

Dintre lucrările sale pe tărâmul gramatical, mai sunt vrednice de pomenit: *Elemente de limba română, după dialecte şi monumente vechi* — 1854, *Compendiu de gramatica limbii române*—1855, *Crestomaţie sau Analecte literare*—1858, *Elemente de poetică*—1860, *Principii de limbă şi scriptură*—1866, şi altele.

Pe temelia sănătos aşezată de aceşti mari Români, s'a zidit mai apoi clădirea temeinică a neamului nostru. *Trezirea conştiinţei naţionale, mândria obârşiei noastre latine,* precum şi *desvoltarea simţimântului patriotic* în sufletul Românilor: a chemat la viaţă poporul ardelean, ursit să ducă veacuri dearândul jugul iobăgiei. Numeroasele şcoale româneşti semănate pe întinsul *Ardealului* dădură la ivială noui îndrumători, noui cărturari români, cari ri-

www.dacoromanica.ro

dicară valoarea neamului nostru, socotit până atunci vrednic să tragă numai la jugul carului celor de sus.

Lumina aprinsă în *Ardeal*, se revărsă : şi peste *Munteni*, şi peste *Moldoveni*, prin : *Gheorghe Lazăr*, *Aron Florian*, *August Treboniu Laurian*, *Gavril Munteanu*, *Ioan Maiorescu*, *Alexandru Papiu-Ilarian*, *Aron Densuşianu*, *Ion Pop-Florentin*, *Slavici*, *Coşbuc*, şi alţi Români Ardeleni coborîţi în cuprinsul vechiului regat.

Alţi scriitori ardeleni. — Printre făuritorii conştiinţei naţionale a *Ardelenilor*, ridicaţi din mijlocul fraţilor noştri în cursul vremii, sunt tot aşa de vrednici de pomenit : *Moise Botta* din *Banat*, care, între altele, a tipărit la 1820, un abecedar cu litere latine ; *Simion Bărnuţiu* — vajnic luptător pentru desrobirea fraţilor săi ; *George Bariţiu* [1] — părintele ziaristicei ardelene ; *Andrei Mureşeanul* — cântăreţul : suferinţelor, durerilor şi nădejdiilor naţionale ale tuturor *Românilor*, alcătuitorul *Răsunetului* — cunoscut sub numele de *Marşul anului 1848* [2] ; *Ioan Fecheti Negruţi* — alcătuitorul : unui *abecedar românesc* cu litere latine, al unei *gramatici române* în limba ungară, şi a altor lucrări ; *Iacob Mureşianu* — poet şi ziarist de seamă ; *Sigismund Victor Pop* — întemeietorul ziarului *„Amicul poporului"* 1863—1870 ; *Vasile Maniu din Banat* — alcătuitorul a o sumă de lucrări pe toate tărâmurile ; *Alexandru Roman* — ziarist de seamă ; *Nicolae Popea* — muncitor priceput pe ogorul bisericesc ; *Dionisie Marţian* — muncitor pe tărâmul economic ; *Atanasie Marian Marienescu din Banat* — unul dintre desgropătorii como-

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretele : lui *Simion Bărnuţiu* şi *George Bariţiu*, în *„Cartea marilor Români"* din această lucrare.

[2]). **Cum a scris Mureşeanu marşul anului 1848.** — Vântul revoluţionar din preajma anului 1848, care pusese în mişcare mai toate popoarele bătrânei Europe, şi-a întins suflarea şi peste pământul Ardealului. Fapt interesant erà că : şi Ungurii, şi Românii, s'au lăsat robiţi de acest curent revoluţionar. *Ungurii doreau să scape de subt oblăduirea Austriacilor ; iar Românii, să sfarme lanţurile robiei seculare în cari Ungurii îi ţineau încătuşaţi.*

Toţi fruntaşii români erau stăpâniţi de ideia libertăţii ; şi fiecare, după puterile şi priceperea sa, luptà pentru împlinirea acestui vis.

Andrei Mureşeanul, unul dintre cei mai dârji luptători pentru cauza Românismului, se simţi într'o dimineaţă dintre anii 1847—1848, împins ca de o putere nevăzută spre vârful muntelui *Tâmpa* din Braşov. Urcà potecile piciorului de munte ca târît de-o vrajă, tot mai sus, mereu în sus, spre tăria cerului.

Sosit pe cea mai înnaltă culme a Tâmpei, privì Braşovul încă adormit. Se uità spre *Scheiul* românesc. Se gândi cu amar la poporul robit şi la neputinţa lui de a-i fi de vreun folos. Mintea i se duse spre robia de odinioară a altor popoare. Fără vrere se gândì şi la liberatorii neamurilor din vremurile vechi. Cum sta pe munte îi sburà gândul spre *Moise*, liberatorul *Evreilor* din robia *Egiptului*. Deodată, faţa i se lumină ca de o strălucire suprafirească ; un gând îi străfulgerà mintea. Făcând o asemănare între robii de odinioară şi cei de azi, un gând i se înfipse adânc în suflet ; şi anume ca : întocmai ca Moisé, care a dat depe munte semenilor săi acele minunate porunci şi înţelepţeşti orânduieli ale *Decalogului*, tot astfel şi el, să întocmească pentru *Românism* nişte legi de reînviere, de redeşteptare, de chemare a neamului său la o nouă viaţă.

Din acel moment, el începù să cugete la închegarea minunatului său *„Răsunet"*, alcătuit din *zece ştrofe*, potrivit numărului celor *zece porunci ale Decalogului*, având, bine înţeles, un cuprins cu totul diferit.

Cât timp a lucrat Mureşeanu la *„Răsunetul"* său, nu se ştie. El l-a conceput însă, şi l-a scris tot pe culmile Tâmpei. Când a socotit că lucrarea e desăvârşită, a cetit-o

www.dacoromanic.ro

rilor literare produse de poporul de jos; *Iosif Vulcan* — unul dintre publiciștii de seamă ai *Ardealului*, întemeietorul mult răspânditei reviste *„Familia"*; *Dr. Ilarion Puşcariu* — un vajnic muncitor pe ogorul scrisului; *Ioan Lăpedatu* — bun mânuitor al versului; *Miron Pompiliu*—neobosit culegător al comorilor populare; *I. Hodoş* — ziarist de seamă; *Aurel Mureşeanul*— fiul lui Iacob Mureşanu —, un inimos apărător al cauzei naţionale; *Ion Moldovan; Augustin Bunea; Ion Sârbu* — autorul *Istoriei lui Mihai Vodă Viteazul; Andrei Bârseanul; Ion* şi *Andrei Popovici-Bănăţeanul; Ion Bianu* — cercetător neobosit al trecutului nostru literar; *Ion Lupaş* — muncitor pe tărâmul religios şi istoric; *I. Agârbiceanu; Octavian Goga*—cel mai de seamă cântăreţ al Ardealului din zilele noastre; *şi mulţi alţii, cari cu focul patriotic al sufletelor lor au aprins în sufletele Românilor de peste Carpaţi, focul dorului de libertate, focul dorului unor zile mai bune, focul dorului unor zile mai senine!*

Libertatea a sosit! Să ne trudim acum, ca pretutindeni să domnească seninul râvnit de toţi Românii dorniei de înnălţarea patriei şi neamului nostru!

unor prieteni. Printre aceştia se află şi *Gheorghe Bariţiu*, care se statornicise de mai multă vreme în Braşov.

Toţi au fost pătrunşi de însufleţire, când au auzit *„Răsunetul anului 1848"*, afară de Bariţiu, care a găsit că ideia închegată în versuri este necomplectă.

— *„Bine, bine! Foarte frumoase sunt îndemnurile tale"*, zise el, adresându-se lui Mureşeanu; *„dar nu spui şi cine anume să le aducă la îndeplinire?!... Poporul are nevoie de capi. Oaste fără comandanţi, se poate? Capii, capii: de ăştia nu pomeneşti nimic în „Răsunetul" tău; şi un trup fără cap nu poate avea viaţă! Caută capii!"*

Mureşeanu şi ceilalţi dădură dreptate lui Bariţiu.

In zorii zilei următoare, urcă din nou potecile Tâmpei, unde i se păreà că inspiraţia lui, călăuzită de simţul naţional, se află mai la largul ei: neîncătuşată, neînfrânată.

„Răsunetul" fu întregit cu a unsprezecea ştrofă, prin care preoţii erau chemaţi să meargă în fruntea norodului, cu crucea'n mână, luptând şi murind pentru libertate.

Cu această întregire, chemarea lui Mureşeanu fu primită de fruntaşii Ardeleni cu toată căldura unor suflete sugrumate, setoase de o viaţă mai liberă, de un cer sufletesc mai senin, de un trai curat românesc pe un pământ numai românesc.

Se hotărî tipărirea şi răspândirea acestui *„Răsunet"* mai întâi în foi libere; iar puţin după aceea fu publicat în *„Gazeta Transilvaniei"*, înfiinţată de Bariţiu la Braşov. Ura ungurească se deslănţui cu cea mai grozavă furie împotriva cântăreţului nostru naţional.

In mijlocul persecuţiilor de tot felul, găsi un balsam alinător al amărăciunilor sale în faptul că strigătul său din 1848 află răsunet în toate inimile româneşti, cari făcură din versurile lui Mureşeanu un simbol al redeşteptării şi unirii noastre naţionale.

Acest răsunt — care i-a adus nenumărate şi neînchipuite amaruri din partea asupritorilor neamului românesc — a aşternut pe àmintirea marelui naţionalist laurii nemuririi, căci un popor întreg l-a pomenit şi-l va pomeni cu evlavie, neîncetat, dintr'o margine în cealaltă, a hotarelor sale!

www.dacoromanica.ro

ISTORIA ROMÂNILOR

DIN

BUCOVINA

1. PÂNĂ LA ROBIREA AUSTRIACĂ

Lângă patria-mamă. — Mai înnainte vreme, pământul mănos şi bogat în frumuseţi firesti al *Bucovinei* a fost una cu *ţara Moldovei*. Încă din cele mai vechi timpuri, acest ţinut a alcătuit un singur trup cu pământul cuprins între *Carpaţi* şi *Nistru*. Până la statornicirea principatului moldovenesc de către voivodul *Bogdan din Maramureş* (1360), Bucovina—ca şi celelalte ţinuturi româneşti—fu drumul de trecere al popoarelor barbare ce se revărsau pe plaiurile noastre după pradă şi jaf.

Dela întemeierea principatului Moldovei, pe pământul Bucovinei începù a se ţese Istòria Românilor moldoveni, Istòrie plină de atâtea amintiri şi pilde înnălţătoare de vitejie strămoşească şi dragoste de ţară! Câte nu ne-ar povesti din vremurile străbune: *Baia, Romanul, Suceava, Siretul, Câmpulungul şi Cernăuţii*, dacă ar puteà grăi!

Răpirea Bucovinei de către Austriaci. — *Până la 1775, Istòria Bucovinei este împletită cu Istòria Moldovei, din trupul căreia a fost ruptă.*

In 1775, *Austriacii*, cari puseseră ochi răi pe principatele române, se folosiră de faptul că în *Moldova* se ivise ciuma şi, sub cuvânt că vor să ieà măsuri pentru stăvilirea ei, năpădiră în ţară ocupând-o până la *Roman*, unde înfipseră stâlpul graniţei lor. Autorităţile turceşti protestară la *Viena* împotriva acestui fapt. *Guvernul austriac*, înţelegând că prea erà bătătoare la ochi răpirea fără pricină a unui ţinut românesc atât de întins, *se mulţumì numai cu ocuparea ţinutului Cernăuţilor, al Câmpulungului şi a unei părţi din ţinutul Sucevei, împreună cu mânăstirea Putna, locul odihnei de veci al Marelui Ştefan*, sub cuvânt că au nevoie de această fâşie de pământ, ca drum de trecere spre *Rusia*, în caz de răsboi între Turci şi Ruşi.

Un domnitor fanariot cu simţiminte româneşti. — Boierii moldoveni, în frunte cu voivodul lor, *Grigore Alexandru Ghica*, protestară cu tărie împotriva acestei hrăpiri; însă, darurile şi pungile cu bani, împărţite de *Austriaci* cu îmbelşugare dregătorilor turci, făcură ca glasurile lor să răsune în pustiu.

In zadar, Grigore Ghica arătă Turcilor că Austriacii li sunt prieteni mincinoşi; că pământul răpit din trupul Moldovei întrece în îmbelşugare şi preţ toată cealaltă parte a ţării; că locuitorii cer cu stăruinţă sultanului, să nu-i treacă sub stăpânire streină; că, de nu

www.dacoromanica.ro

vor fi apărați, atunci se vor apără singuri sau vor cere sprijinul altei puteri streine: toată lumea rămase surdă la strigătele bietului voivod. Răpirea fu consfințită printr'o înțelegere încheiată la 25 Aprilie, stil vechi,—7 Mai, stil nou—, 1775, între Turci și Austriaci. Cu chipul acesta i se fură Moldovei: cele mai frumoase pământuri, cele mai mănoase păduri, cele mai mărețe mânăstiri, cele mai mândre sate în cari trăiă și se desvoltă cea mai curată conștiință națională moldovenească.

Omorîrea lui Grigore Ghica. — Prin purtarea sa românească, *Grigore Ghica* atrase asupră-și ura *Turcilor*, cari hotărîră pierderea inimosului domnitor. Ziua de 12 Octombrie, 1777, fu ultima zi din viața sa. Prin înșelăciune, el fu ucis de mai mulți ieniceri, veniți la *Iași* c'un trimis al sultanului, care aveà poruncă de a aduce la *Constantinopol* —viu sau mort — pe vrednicul voivod.

GRIGORE GHICA, DOMNITORUL MOLDOVEI

2. SUB ROBIA HABSBURGICĂ

Năpădirea streinilor în Bucovina.—Timp de 143 de ani, *Bucovina* a stat sub stăpânirea austriacă. Cea mai de seamă grijă a răpitorilor a fost ca să nimicească viața națională a *Moldovenilor*. Pentru aceasta, au încurajat și îngăduit năpădirea și așezarea streinilor în țara răpită. Din ținut curat românesc, *Bucovina* ajunse încetul cu încetul să fie locuită de o împestrițătură de națiuni ca: *Ruteni, Evrei, Nemți, Unguri* și alte neamuri atrase aci de bogăția pământului și înlesnirile făcute de către răpitori.

Starea politică a Bucovinei subt Austriaci.—Dela 1775, până la 1786, *Bucovina* trăi subt administrație militară, după care fu

www.dacoromanica.ro

împreunată cu *Galiţia* până la 1790, când împăratul *Leopold al II-lea îi dete o administraţie autonomă. Această autonomie dură până la 1817, când fu alipită iarăş la Galiţia.* Vecinătatea ţinutului galiţian ajută mult rutenizarea Bucovinei; de asemenea înlesnì aşezarea a foarte numeroşi Evrei veniţi din acest ţinut.

Nemulţumirile Românilor crescură pe măsură ce guvernarea austriacă se arătà protivnică desvoltării naţionale a *Moldovenilor.* Incercările de a împiedecà răspândirea credinţei ortodoxe spre a înlesnì desvoltarea catolicismului, înfierbântară spiritele.

In urma frământărilor revoluţionare din 1848, precum şi a neclintitei stăruinţe a populaţiei ortodoxe, la 4 Martie, 1849, Bucovina fu declarată ţară de coroană, cu titlul de ducat, şi căpătă autonomia, dându-i-se un guvernator, care erà pus direct subt ordinele guvernului din Viena. In 1860 se făcù o nouă încercare spre a i se răpì autonomia, alipindu-se la Galiţia. După câteva luni însă, fu iarăş recunoscută ca ţară separată, autonomă, având reprezentanţa sa proprie, ca şi celelalte ţări ale imperiului.

3. VIAŢA OBŞTEASCĂ A ROMÂNILOR BUCOVINENI

Viaţa socială a Bucovinenilor. — Multe şi mari au fost neajunsurile cu cari au avut de luptat Românii bucovineni în timpul stăpânirii austriace. *In desvoltarea lor politică au găsit totdeauna vrăjmaşi înverşunaţi în pătura guvernantă, alcătuită din Nemţi; în cea culturală şi religioasă li s'au făcut cele mai neînchipuite greutăţi de către Ruteni, cari, încurajaţi şi sprijiniţi de guvern, au căutat să înnăbuşe ridicarea elementului românesc; de asemenea, reaua stare economică a Românilor din Bucovina s'a datorit populaţiei streine, care a năpădit ţara după răpire, şi, mai ales, Evreilor, cari, mulţumită spiritului lor negustoresc, au isbutit să pună mâna pe întreaga viaţă economică a Bucovinei.*

Cu răbdare şi stăruinţă, Românii au luptat împotriva tuturor piedicilor, pentru recâştigarea drepturilor lor, isbutind să rămână deasupra vitregiei vremurilor.

4. VIAŢA CULTURALĂ A BUCOVINENILOR

Cultura în Bucovina. — Cu toate neajunsurile întâmpinate, conştiinţa naţională a rămas veşnic trează în sufletele *Moldovenilor din Bucovina.* La păstrarea cugetului şi simţirii româneşti a contribuit într'o largă măsură şi cărturarii neamului nostru, ridicaţi din mijlocul lor. Aceştia au fost numeroşi şi plini de însufleţire patriotică. Noi vom pomeni numai pe câţiva dintr'înşii, cari au isbutit prin munca şi lucrările lor să se facă cunoscuţi pe tot cuprinsul românesc.

Docsachi sau Eudoxiu Hurmuzachi [1]) s'a dovedit ca fire de mare istoric. El a jucat un rol de seamă în viaţa politică a ţărişoarei sale, pentru a cărei libertate s'a trudit neîncetat; însă, prinse un

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Hurmuzachi* în *„Cartea marilor Români"* din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

loc de frunte şi printre cărturarii neamului, întrucât el a strâns mii de documente privitoare la poporul nostru, cu gândul de a alcătui o *Istorie a Românilor*, pe care însă, doar a început-o, căci n'a avut vreme s'o mântuiască. Documentele rămase dela dânsul se află în păstrarea *Academiei Române*, care le-a tipărit pe cheltuiala sa, în dorinţa de a fi cunoscute de cât mai mulţi *Români*.

Silvestru Andrievici-Morariu s'a născut la 14 Noembrie, 1818, în *Mitocul-Dragomirnei*. El s'a numit înnainte de călugărie *Samuil*. A încetat din viaţă la 3/15 Aprilie, 1895. Deşi ridicat din popor, prin deşteptăciunea sa ajunse în 1880, mitropolit al *Bucovinei şi Dalmaţiei*. Morariu şi-a câştigat mari merite luptând pentru ridicarea culturală a poporului român, alcătuind pentru folosul şcoalelor româneşti mai multe cărţi de învăţământ, între anii 1856—1869. De asemenea a înavuţit şi literatura bisericească prin numeroase lucrări de mare valoare. In dieta ţării a luptat mult pentru apărarea drepturilor poporului şi bisericii române.

Intre alte lucrări, literatura românească datorează mitropolitului Silvestru : *O carte de cetire* alcătuită pentru folosul şcoalelor poporane; *Cuvântări bisericeşti pe toate Duminecile şi sărbătorile de preste an* — scrise într'o limbă curat românească — tipărite la *Cernăuţi* în 1860; o *Psaltichie* — tipărită la *Viena* în 1879; *Tipiconul bisericii ortodoxe-orientale* — Cernăuţi, 1883; *Epistole pastorale* — între 1880—1895; şi altele. Tot el alcătui, vreme de mai mulţi ani, *Calendarul comun român*, pentru folosul Românilor din Bucovina.

Aron Pumnul, născut la 27 Noembrie, stil vechi, 1818, la *Cuciulata*, în *Ardeal*, lângă *Făgăraş*, a încetat din viaţă la 12/24 Ianuarie, 1866. Deşi *Ardelean*, îl pomenim printre scriitorii şi luminătorii *Bucovinii*, de oarece el şi-a desvoltat cea mai mare parte a activităţii sale în acest colţ al pământului românesc. *Pumnul* a fost fecior de oameni sărmani. Fiind cam bolnăvicios din fire, începù învăţătura la vârsta de 14 ani în *Odorhei*, de unde trecù apoi la *Blaj* şi *Cluj*, spre a urmà cursul gimnazial; iar de aci merse la *Viena*, unde-şi întregi studiile universitare. Ajungând profesor de Filosofie la Blaj, nu rămase aci decât până la 1848, când fu nevoit să fugă din Ardeal, fiind urmărit de *Unguri*, spre a-l curăţà dintre vii, pentrucă luase parte la revoluţia din acel an, a *Românilor*. Strecurându-se peste munţi, venì la *Bucureşti*, de-acì trecù la *Iaşi*, şi apoi, în Bucovina, unde fu îmbrăţişat cu dragoste nespusă de *familia Hurmuzachi*, apărătoarea românismului în ţinutul bucovinean. Pumnul îşi începù munca de luminător al Românilor Bucovineni ca scriitor la gazeta „*Bucovina*", care apărù la 4/16 Octombrie, 1848, în româneşte şi nemţeşte, sub conducerea fraţilor : *George* şi *Alecu Hurmuzachi*. La 12 Februarie, 1849, fu numit profesor suplinitor în Cernăuţi, la cea dintâi catedră pentru Limba şi Literatura română înfiinţată în *Austria*. Prima lecţie a ţinut-o în ziua de 28 Februarie, 1849, în faţa unor ascultători foarte numeroşi. Dăruit de fire cu o deşteptăciune aleasă, şi stăpânind temeinic cunoştinţele : filosofice, teologice, istorice şi filologice, ală-

www.dacoromanica.ro

turi de un neîntrecut talent pedagogic, el isbuti să creieze în Bucovina un puternic curent naţionalist. Adăpat la şcoala latinistă a *Ardelenilor*, putù să formeze şi în Bucovina un curent tinzând spre apropierea cât mai mare a graiului românesc de cel latin. Ca şi *Heliade* în *Muntenia*, Pumnul luptă pentru întroducerea literelor latine în scrierea limbii române. Pornirea lui spre latinizarea graiului nostru întrecù marginile unei îndrumări temeinice a vorbirii, căci, dela o vreme, vederile sale nu mai fură urmate, întru cât cereau o prea mare şi nefirească prefacere a limbii.

Pe lângă neobosita sa activitate de profesor, Pumnul a lucrat foarte mult şi pe terenul literar. Dintre numeroasele sale lucrări, sunt vrednice de pomenit: Un *tractat de Filosofie*, prelucrat după *Kant*— 1848, al cărui manuscris se păstrează în biblioteca Românilor din Cernăuţi; *Arta poeziei; Versificaţie română; Gramatica română* — pentru folosul Germanilor; *Lepturariu românesc* — carte de cetire alcătuită din şase părţi, cuprinse în patru volume,—tipărit la Viena între 1862—1865; *Extract de literatură română; Ochire fugitivă asupra Limbii şi Istoriei literaturii române* — studiu critico-istoric; *Privire repede peste moşiile mânăstireşti* — lucrare privitoare la fondul religionar de întreţinere a mânăstirilor din Bucovina şi la domnii cari au făcut dănii bisericii; *Retorică; Privire fugitivă asupra Istoriei Românilor şi Romanilor din timpurile cele mai vechi până 'n zilele noastre; Privire fugitivă peste Istoria Românilor dela întemeierea principatelor române dunărene până la anul 1858; Gramatica complectă a limbii române* — botezată de el, după noul vocabular întocmit de latiniştii bucovineni, *Limbământul românesc;* şi altele.

Cea mai mare parte dintre aceste lucrări s'au păstrat în manuscris; numai câtevà dintr'însele s'au tipărit.

Cu toate învinuirile ce s'ar puteà aduce lui Pumnul, c'ar fi încercat să strice graiul, spre a-l apropià de origina lui latină [1]), nu trebuie să uităm că lui şi şcolarilor lui, se datoreşte în cea mai mare parte redeşteptarea simţimintelor naţionale în sufletele Bucovinenilor, robiţi până atunci de neamurile venetice, revărsate peste ei în timpul subjugării austriace.

Dimitrie Petrino s'a născut la anul 1846 în *Rujniţa-Basarabia*, ca fiu al lui *Petrachi Petrino — Basarabean* — şi al *Eufrosinei Hurmuzachi—Bucovineancă*. Murind *Eudoxiu Hurmuzachi*, moşia *Cernauca din Bucovina* intră în stăpânirea părinţilor săi, cari se mutară aci. Sufletul lui tânăr se adăpă la isvorul de lumină revărsat din simţimintele alese ale naţionaliştilor bucovineni. Moştenind averea unui unchiu bogat al său, din *Viena*, începù să ducă o viaţă

[1]). Ca să desbrace graiul românesc de formele streine intrate în limbă, *Pumnul* luptă pentru schimbarea vorbirii, spre a o apropià cât mai mult de graiul latin. Astfel, ca pildă, el cereà să se zică: *Limbământ* în loc de *Gramatică*, *Cugetământ* în loc de *Logică*, *Stelământ* în loc de *Astronomie*, *năciune* în loc de *naţiune*, *ocupăciune* în loc de *ocupaţiune*, *frângământ* în loc de *fragment*, *despărţământ* în loc de *departament*, *cărăpteriu* în loc de *caracter*, *căritate* în loc de *calitate*, *stavăr* în loc de *stabil*, *contrăzicătiv* în loc de *contradictoriu*, şi aşa mai departe.

www.dacoromanica.ro

de risipă, lăsându-se robit de vițiuri, cari-i dărăpănară sănătatea. Căsătorindu-se, soția sa încercă să-l îndrepte pe drumul înțelept al vieții rânduite, însă fără prea multă isbândă. Câtva timp fu director al bibliotecii statului și suplinitor la catedra de Literatură și Limba română dela universitatea din *Iași*. Moartea timpurie a soției sale îl abătù grozav. Traiul și mai neorânduit pe care-l duse după aceea, îi grăbì sfârșitul zilelor. El încetă din viață în Aprilie, 1875, la *București*.

Petrino a fost un scriitor foarte talentat. Dela dânsul ne-au rămas: *Flori de mormânt* — versuri scrise subt impresia morții soției sale — Cernăuți, 1869; *Lumine și umbre* — Cernăuți, 1870; *Raul* — poemă închinată lui *Alecsandri* — Cernăuți, 1875; *La Gura sobei* — poem în trei cânturi, publicat în revista „*Familia*" din Ardeal; precum și o sumă de articole, și alte poezii, risipite prin diferite ziare și reviste.

Ioan G. Sbièra s'a născut la 20 Octombrie, stil vechi, 1836, în *Horodnicul-de-Jos*, din ținutul *Rădăuților*, *Bucovina*. El și-a urmat învățământul universitar la *Viena*. Reîntors în Bucovina luă locul lui *Aron Pumnul*, ca profesor la universitatea din *Cernăuți*. In 1866 fu ales membru al *Academiei române*; iar la 1871 fu numit custode al bibliotecii din Bucovina. *Sbièra* a fost unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai culturii românești. Inflăcărat de cel mai curat naționalism, el puse temeliile *Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, având ca țintă desvoltarea gustului pentru cercetarea trecutului nostru, precum și pentru studierea limbii și literaturii române. Spre a-și atinge acest scop, el desfășură o neîntrecută activitate, ca vorbitor și scriitor. Sbièra se sfârși din viață în anul 1916.

Scrierile sale sunt numeroase. Printre altele, vrednice de pomenit sunt: *Origina Românilor* — Cernăuți, 1878; *Puterea graiului național* — Cernăuți, 1884; *Codicele voronețean*, studiu, cu un vocabular al cuvintelor necunoscute — Cernăuți, 1885; *Povești poporale românești* — Cernăuți, 1886; *Colinde, cântece de stea și urări de nunți* — Cernăuți, 1888; *Traiul Românilor înnainte de fundarea staturilor naționale*—Cernăuți, 1889; *Mișcarea bisericească a Românilor din Bucovina* — Cernăuți, 1896; *Familia Sbièra* — Cernăuți, 1890; *O pagină din Istoria Bucovinei din 1858—1840*, împreună cu niște notițe despre familia Hurmuzachi — Cernăuți, 1899; *Contribuiri pentru o Istorie soțială... până în 1504* — Cernăuți, 1906; precum și diferite discursuri publicate în broșuri, articole de ziare și reviste, și alte lucrări scrise în limba nemțească.

Simeon Florea Marian s'a născut în satul *Ilișești*, din ținutul *Sucevei*, *Bucovina*, la 1 Septembrie, 1847, dintr'o familie de fel din *Ardeal*. Și-a urmat învățătura în: *Suceava*, *Năsăud*, *Beiuș* și *Cernăuți*. La 1876 s'a preoțit trecând pe la mai multe parohii din Bucovina. In 1883 a fost numit profesor de religie la gimnaziul superior din Suceava. El a încetat din viață în anul 1907.

Incă depe când își urmà învățătura la Suceava, Marian arătà o deosebită înclinare către alcătuirile poporului: *balade*, *doine*, *des-*

www.dacoromanica.ro

cântece, frânturi de limbă, obiceiuri, legende şi alte produse ale minţii norodului de jos. Chiar în anul 1869, publică o culegere de felul acesta, cu titlul: *Poezii poporale din Bucovina* — balade, tipărite la *Botoşani*. Din această pricină fu persecutat de profesorii săi, cari erau cu toţii streini, socotindu-l un pierde-vară. În vremea pe când îşi făceà oştirea, urmă să trimită ziarelor româneşti felurite articole folcloristice — adică privitoare la producţiile şi tradiţiile poporului. El a mai scris şi tipărit: *Poezii poporale române* în două tomuri — întâiul cuprinzând *balade*, al doilea, *doine şi hore* — tipărite în 1873—1875, la Cernăuţi; *Tradiţiuni poporale române* — Sibiu, 1878; *Chromatica poporului român* — Bucureşti, 1882; *Ornitologia poporană română*, în două tomuri, Cernăuţi, 1883; *Câteva inscripţii şi documente din Bucovina* — Bucureşti, 1885; *Descântece poporane române* — Suceava, 1886; *Nunta la Români* — Bucureşti, 1890; *Naşterea la Români* — Bucureşti, 1892; *Inmormântarea la Români* — Bucureşti, 1892; *Satire poporane române* — Bucureşti, 1893; *Vrăji, farmece şi desfaceri* — Bucureşti, 1893; *Tradiţii poporane române din Bucovina* — Bucureşti, 1895; *Sărbătorile la Români* — în două tomuri, Bucureşti, 1898—99; şi o sumă de alte lucrări.

Pentru meritele sale, ca desgropător al atâtor comori literare poporane, Marian a fost ales în 1881 ca membru al *Academiei Române*.

Alţi cărturari bucovineni. — Pe lângă aceşti cărturari şi scriitori de seamă ai *Bucovinei* s'au mai ridicat şi alţii: atât în trecut, precum şi în timpul de faţă, lăsând urme simţite pe ogorul cultural al neamului. Printre aceştia mai sunt vrednici de pomenit: *George* şi *Alexandru Hurmuzachi, Paul Paicu, Vasile Burlă, Vasile Bumbac, Samson Bodnărescu, Dimitrie Onciul* — istoric de seamă, *Iancu Nistor*, şi alţii.

Aceşti pricepuţi mânuitori ai condeiului au făcut dovadă, că naţia moldovenească n'a pierit din Bucovina, şi că robia de aproape un veac şi jumătate a oţelit pe Români, pregătindu-i pentru ziua de 15/28 Noembrie, 1918, când sfărâmară lanţul sclaviei, alipindu-se cu încredere de pământul patriei-mame, de sânul căreia au fost despărţiţi în chip mişelesc atâta vreme.

Ca să dovedim că suntem vrednici de clipele mari pe cari le trăim, datoria noastră, a tuturor, este: să luptăm cu cugetul curat şi lipsit de vrăjmăşie, pentru desvoltarea şi întărirea simţimintelor româneşti în sufletele tuturor locuitorilor cari se bucură de darurile şi avuţiile mândrei noastre Românii!

Avem o ţară: frumoasă, bogată şi blagoslovită de Dumnezeu, cum nu mai cunosc alta pe faţa pământului. Să facem ca şi poporul nostru să fie vrednic de ţara peste care soarta l-a făcut stăpân. Pentru ajungerea acestei ţinte, crezul nostru trebuie să fie: muncă, cinste şi dreptate!

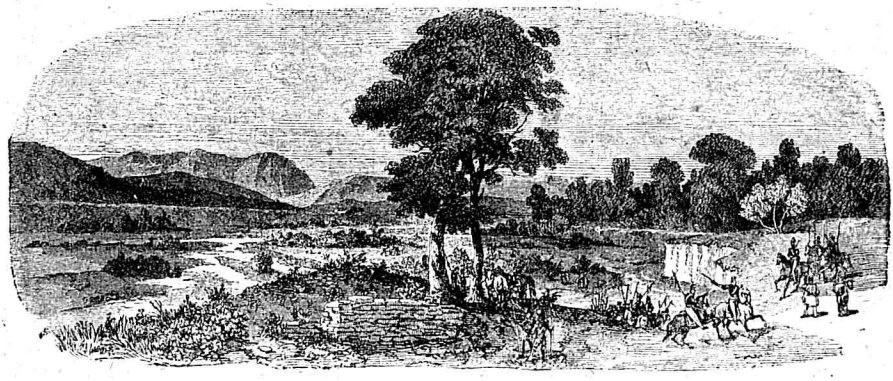
www.dacoromanica.ro

ISTORIA ROMÂNILOR
DIN
BASARABIA

1. LÂNGĂ SÂNUL PATRIEI-MAME

Intre prieteni şi vrăjmaşi. — Strămoşii noştri, în înţelepciunea lor, ziceau : „*Fereşte-mă, Doamne, de prieteni, că de vrăjmaşi mă apăr singur!*" Această zicătoare se potriveşte de minune poporului nostru.

In veacurile din urmă, Românii au avut un vrăjmaş şi doi prie-

ŢĂRMURILE PRUTULUI DE ODINIOARĂ

teni. Vrăjmaşul au fost Turcii; iar prietenii: Austriacii şi Ruşii. Prietenii ne iubiau atât de mult, că ne-ar fi înghiţit de drag. Şi Austriacii, şi Ruşii : se uitau cu jind la mănoasele şi bogatele noastre ţinuturi. Fiecare dintre aceste popoare se dădeau de ceasul morţii, frământându-se cum ar face *să ne scape din ghiarele Turcilor.* Norocul nostru a fost că, din pricina neînţelegerilor dintre dânşii asupra împărţirii pământurilor româneşti, ne-am putut strecură prin nevoi, ajungând vremuri mai bune.

Amare au fost zilele trăite de Români sub stăpânirea turcească ; totuşi, neamul nostru a străbătut veacurile fără să fi fost prea mult stânjenit în viaţa sa lăuntrică. *Ce s'ar fi ales de noi, dacă am fi căzut în ghiarele Austriei sau Rusiei, ne-o pot spune fraţii Bucovineni şi—mai ales—fraţii Basarabeni!*

Până la răpirea muscălească. — In vremurile vechi, *partea de jos a Basarabiei, împreună cu Chilia şi Cetatea-Albă, făceà parte din principatul Munteniei.* Incă din timpul lui *Alexandru Basarab,*

www.dacoromanica.ro

aceste ţinuturi au fost ale voivozilor *Basarabi*, de unde şi numele de *Basarabia*.

La 1465, Ştefan-cel-Mare cucerì dela Munteni aceste pământuri, împreună cu oraşele şi cetăţile depe ele, şi le alipì la Moldova. De-aci încolo, Basarabia începe a trăi zilele de glorie şi de amărăciune, cu cari soarta a hărăzit în cursul vremii principatul Moldovei.

Cam dela 1711, când *Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei*, intră în legături cu *Petru-cel-Mare, împăratul Rusiei*, principatele române începură a fi înnăbuşite de dragostea vecinilor noştri dela răsărit, *Ruşii*.

La 1768, iscându-se un războiu între *Ruşi* şi *Turci*, boierii moldoveni şi munteni găsiră cu cale, să închine principatele, *Ecaterinei a II-a, împărăteasa Rusiei*, crezând că vor fi mai mulţumiţi subt oblăduirea creştinească a Ruşilor, decât sub cea păgână a Turcilor.

BASARABIA LÂNGĂ SÂNUL PATRIEI-MAME

La 1771, împărăteasa Ecaterina trimise ca guvernator al principatelor pe favoritul său, *Grigore Alexandrovici Potemkin, pe care vroià să-l facă rege al Daciei*. Pacea dela *Kiuciuc-Kainargi*, încheiată între Turci şi Ruşi la 1774, ne scăpă de stăpânirea rusească.

La 1791, Ruşii îşi împinseră hotarele până la Nistru. Războiul de şase ani dintre ei şi Turci (1806—1812) îi făcură să nădăjduiască din nou subjugarea principatelor. *Ţările române ajunseseră în acest timp oaia după care luau câte o piele: când Ruşii, când, Turcii, când Austriacii.* Se băteau Turcii cu Austriacii, oalele sparte le plăteau Românii. Se băteau Ruşii cu Turcii, tot Românii trăgeau necazul. Nu se înţelegeau Austriacii cu Ruşii, tot Românii erau de vină. Putem pricepe dar, traiul amărît al strămbunilor noştri!

Răpirea Basarabiei de către Ruşi.—După ce *Austriacii* ne răpiră *Bucovina*, venì şi rândul *Ruşilor*, să-şi ieà partea lor de pradă.

www.dacoromanica.ro

Cu prilejul războiului de şase ani, ei ocupaseră principatele române. *Turcii* erau pe cale să ne scape de aceşti stăpâni nedoriţi; dar o răscoală petrecută la *Constantinopol*, aduse schimbarea sultanului.

In 1812, iscându-se neînţelegeri între Francezi şi Ruşi, împăratul Napoleon I Bonaparte porni cu război împotriva Ruşilor. De unde până aci, *împăratul Alexandru I al Ruşilor* pretindeă dela Turci stăpânirea în întregime a principatelor române, văzându-se atacat de Francezi, se mulţumi numai cu *ţinutul dintre Prut şi Nistru.* Turcii, cari nu aflaseră încă de încurcătura Ruşilor, primiră bucuros, să încheie pace în aceste condiţii. *La 16/28 Mai, 1812, Moldova fu din nou ciopârţită prin pacea dela Bucureşti.*

Trădarea fraţilor Moruzii. — Dacă sultanul ar fi ştiut despre lovitura dată *Ruşilor* de către *Francezi, Basarabia ar fi fost scăpată.* Datorită trădării *fraţilor Panaiot şi Dimitrie Moruzi*, tâlmaci ai împărăţiei turceşti, înştiinţarea lui *Napoleon*, prin care vesteă pe *Turci*, că a pornit război împotriva Ruşilor, în loc să fie dată sultanului, fu trimisă la *Bucureşti* şi arătată împuternicitului rus, care tratà pacea. Acest fapt făcù pe Ruşi, să-şi micşoreze pretenţiile şi să ceară grabnica încheiere a păcii.

Boierii ţării se plânseră sultanului de această nouă nedreptate făcută ţărilor româneşti. Ii arătară că acest ţinut e cel mai roditor pământ moldovenesc, dar totul fu zadarnic. Turcii înţelegeau paguba pe care le-o aduceà înstreinarea Basarabiei, însă nu puteau să mai facă nimic. Nădăjduiau în isbânda lui Napoleon contra Ruşilor, dar şi această nădejdie le fu spulberată de nimicirea uriaşei armate franceze prin pustiurile de ghiaţă şi zăpadă ale Rusiei.

Pierderea Basarabiei fu plătită—ieftenă plată—*cu capetele celor doi tâlmaci trădători.* Lui Dimitrie Moruzi i se tăiè capul la 3 Noembrie, 1812; iar lui Panaiot, la 20 Noembrie, acelaş an. Pe hârca lui Panaiot, pusă în văzul mulţimii timp de trei zile, fu scris: *„Cunoscând toate trebile politice ale guvernului său şi, unindu-se cu fratele său, ca să le descopere vrăjmaşilor statului, trădătorul a plătit această crimă cu capul său.*

2. SUB JUGUL MOSCOVIT

Lupta pentru rusificarea Basarabiei. — Prima grijă a răpitorilor *Basarabiei* fu înnăbuşirea simţimintelor româneşti în sufletul populaţiei moldoveneşti. *Şi biserica, şi şcoala: fură rusificate. Boierii au fost siliţi să se aşeze la moşiile lor; iar cei cari nu voiau să stea sub stăpânirea rusească, trebuià să-şi vândă avutul şi să părăsească pământul strămoşesc.*

Moldovenii basarabeni continuară a se rugà tot în limba străbună, cu toate că Ruşii vroiau să le învăluie sufletul în întuneric, spre a li-l fură mai uşor. Mare parte dintr'înşii fură strămutaţi aiurea, în nemăsuratul imperiu rusesc, cu scopul de a-i rusificà. De asemenea, *în Basarabia s'a îngăduit aşezarea locuitorilor de alte neamuri, ca: Ruşi, Bulgari, Tătari, Poloni, Evrei, în nădejdia că vor înnecà în mulţimea lor pe adevăraţii stăpâni ai acestei ţări.*

www.dacoromanica.ro

Cu toate încercările, *Basarabenii adevărați au rămas tot Moldoveni.* In loc de a se rusificà, au românizat ei pe cei cari vroiau să-i înghită. Iubirea lor cea mare pentru neamul şi pământul strămoşesc o cetim în însăşi cântecele populare basarabene:

Frunză verde de măslină, trecui Nistrul, apă lină,
Să vedem de-i pâinea bună ca şi'n ţara mea străbună.
Fie dulce ca şi mierea, mie-mi pare că-i ca fierea!

In războiul din Crimeia (1853—1856), Ruşii, fiind biruiţi de puterile europene, unite cu Turcia, au fost siliţi, prin pacea dela Paris, să înnapoieze Moldovei partea de jos a Basarabiei, alcătuită din judeţele: Cahul, Bolgrad şi Ismail. Stăpânirea română ţinù peste aceste judeţe până la 1877—78, când ne fură luate înnapoi prin *pacea dela Berlin.*

Tainele destinului. — *Nimeni n'ar fi bănuit că cel dintâi pământ românesc răpit, care se va întoarce la sânul României, va fi pământul basarabean!*

In urma groaznicei revoluţii din 1917, uriaşul imperiu rusesc se prăbuşi, sfărâmându-se în bucăţi. *Prin libera voinţă a reprezentanţilor săi, poporul basarabean hotărî în ziua de 27 Martie, stil vechi —9 Aprilie, stil nou—1918, alipirea sa la regatul României.* La 28 Octombrie, stil nou, 1920, marile puteri ale Europei consfinţiră unirea de veci a Basarabiei cu ţara dela care fusese răpită.

3. STAREA CULTURALĂ A BASARABENILOR SUB ROBIA RUSEASCĂ

Prigonirea graiului românesc. — Despre o cultură românească in adevăratul înţeles al cuvântului, nu poate fi vorba în *Basarabia.* Acest ţinut moldovenesc, după cum ştim, a fost smuls din trupul ţării noastre la 1812, când însăşi *Muntenii* şi *Moldovenii* zăceau în besna neştiinţei, lipsiţi de orice fel de învăţătură şcolărească.

Ajunşi în ghiarele muscăleşti, orice gând de învăţătură românească fu nimicit de asupritori. Aceştia — de ar fi putut — ar fi împiedecat pe *Moldovenii Basarabeni,* să mai grăiască româneşte, chiar între ei. In scurt timp, toţi slujbaşii Basarabiei fură înlocuiţi cu *Ruşi*; în toate instituţiile publice, fu poruncă să se vorbească numai ruseşte; în biserici, să se slujească numai în graiul rusesc; învăţătura, în şcoale, să se dea numai în ruseşte. Vorbirea românească rămăsese numai în graiul dintre sătenii pământului răpit. Orice încercare de cultivare a limbii româneşti erà cu desăvârşire oprită şi pedepsită cu cea din urmă asprime, ca o crimă împotriva stăpânirii. Făptuitorii unor astfel de încercări erau ameninţaţi să-şi lase oasele în fundul *Siberiei,* locul de surghiun al tuturor celor cari stăteau piedică în calea ocârmuitorilor.

Pe de altă parte, boierimea moldovenească din Basarabia, aflând în legile ruseşti o sumă de privilegii pentru clasa nobililor, trecù de partea răpitorilor; iar poporul de jos se călăuzì cum îl tăiè

www.dacoromanica.ro

capul. Cu vremea, cei mai mulţi dintre aceşti înstreinaţi se rusificară; puţini păstrară în cugetul şi sufletul lor mândria de român şi dragostea pentru neamul din care-şi trăgeau obârşia. Singur norodul de jos, cu firea lui statornică şi păstrătoare a celor moştenite din străbuni, răsbi prin noianul grelelor încercări şi neînchipuitelor asupriri, ţinând cu încăpăţânare la graiul şi datinele strămoşeşti.

Indrumătorii conştiinţei naţionale. — Pe cerul întunecat al culturii fraţilor noştri basarabeni, răsări totuşi — ici-colea — câte-o stea strălucitoare, spre a dovedi lumii că simţimintele naţionale stau încă treze în sufletele *Moldovenilor din Basarabia.*

Aceste stele ale culturii naţionale, au pornit a se ridică: atât din rândul celor câtorva familii de fruntaşi moldoveni, cari nu se înstreinaseră de neamul lor, precum şi din rândul mulţimii de nevoiaşi, care şi-a încălzit sufletul la lumina propoveduită de cea mai mare parte dintre slujitorii bisericii, datorită cărora s'a păstrat trează conştiinţa naţională în sufletele fraţilor de peste *Prut.*

Printre fruntaşii culturii naţionale, ridicaţi din mijlocul *Basarabenilor*,. sunt vrednici de pomenit:

Amfilohie Hotiniul, care şi-a desfăşurat activitatea bisericească şi literară înnainte de căderea *Basarabiei* sub *Ruşi.* A fost unul dintre cărturarii de seamă ai timpului său. Il cunoaştem la început, ca. stareţ al mânăstirii *Zagavia* de lângă *Hârlău.* Om învăţat — îşi făcuse studiile în *Polonia* şi *Italia*, şi cunoşteă bine limbile: elenă, latină, slavonă, italiană şi rusă—, el ajunse mâna dreaptă a mitropolitului *Moldovei, Iacob Stamate.* Pe la 1782 îl aflăm ca episcop al *Hotinului.* Cât timp a păstorit ca episcop şi când s'a sfârşit din viaţă, nu se ştie. Activitatea lui se desfăşoară între anii 1752—1795. Cele dintâi scrieri ale sale au fost tipărite în anul 1795. Printre aceste lucrări sunt cunoscute: *Gramatica teologhicească*—un fel de catechism religios—tipărită la Iaşi cu sprijinul mitropolitului Iacob Stamate; apoi *Geografia*, la alcătuirea căreia s'a îndrumat după alte lucrări streine. La sfârşitul Geografiei, dă o tablă numerică a cifrelor arabe şi cirilice până la un milion, precum şi o cronologie a domnilor Moldovei dela 1352 până la 1795—când s'a tipărit cartea, însoţită de o notă despre Iaşi, tradusă dintr'o geografie nemţească. Aproape de sfârşitul anului 1795, scoase, tot la tipografia din Iaşi, *Aritmetica* pentru folosul celor ce voiau să înveţe ingineria. Acestea sunt lucrările cunoscute, rod al muncii şi priceperii episcopului Amfilohie al Hotinului.

Gavril Bănulescu [1]) a fost de asemenea unul dintre cei ce s'au ridicat ca îndrumători ai *Românilor Basarabeni.* El a întocmit şi tipărit o *Carte de rugăciuni pentru cerere de biruinţă şi Paraclisul pentru familia imperială rusească—Iaşi*, 1809. De asemenea a mai tipărit în acelaş an o *Rânduială* a slujbelor bisericeşti pentru folosul preoţilor, cari n'aveau astfel de cărţi îndrumătoare.

La câtva timp — în 1815 — întocmi o *Liturghie* pentru bise-

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul *mitropolitului Gavril Bănulescu*, în *„Cartea marilor Români"* din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

ricile din *Basarabia*; iar mai apoi, alcătuì un *Catechism* pentru folosul preoţilor, intitulat: *„Catihisisu alcătuitu în scurtu pentru slujitorii bisericeşti: preoţi, diaconi şi clerici, mai alesu pentru lesnirea ştiinţii de rostu, cându intră ei în slujbele bisericeşti. Cu adaogirea locurilor dinu Sf-ta Scriptură, dinu Pravilele Sf-nţiloru Apostoli şi a Sf-nţiloru Părinţi şi dinu duhovnicescului Reglamentu, care pravile deosebitu atârnă asupra preoţii. Scosu dinu celu slovenescu şi tipăritu în exarhiceasca tipografie a Chişinăului. Anulu dela H-su 1816, luna lui Fevruarie"*. Afară de acestea a mai alcătuit un *molitfelnic*, cuprinzând rânduiala cântărilor de rugăciuni şi a paraclisurilor — pe care el îl intitulează *Molevnic* — tipărit la 1816 în tipografia mitropolitană din Chişinău.

După cum vedem, primele două cărţi sunt tipărite la *Iaşi* în timpul *ocupaţiei ruseşti* dintre anii 1806—1812; iar celelalte trei, în Basarabia, care acum erà socotită ca făcând parte din trupul Rusiei. In alcătuirea lucrărilor sale, Bănulescu a fost nevoit să ţină seamă de împrejurări, căutând să fie în placul Ruşilor, dela sinodul cărora trebuià să capete aprobarea tipăririi cărţilor sale.

Două gramatici pentru Basarabeni. — Din vremea lui Gavril Bănulescu s'a păstrat şi o *gramatică rusească-românească*, tipărită în *Chişinău* la 1819, cu titlul: *„Scurtă russască gramatică, cu tălmăcire în limba moldovenească pentru ucenicii seminariei Chişinăului şi ale altor şcoale din Basarabia, cu adăogirea cuvinteloru şi a dialoguriloru ce să întrebuinţează mai adesăori în limba russască şi moldovenească. Chişinău. In tipografia mitropoliei Chişinăului. Anul 1819"*. Intregul cuprins al acestei cărţi este scris în amândouă limbile: *ruseşte şi româneşte.*

Mai târziu, la 1827, întâlnim o altă *gramatică ruso-română*, întocmită de un oarecare *Ştefan Mărgeallă*, sfetnic colegial în ministerul instrucţiei din *Rusia*. Cartea poartă titlul: *„Gramatică russască şi românească, închipuită de Ştefan Margela şi tipărită de departamentul opşteştei învăţături"*. Lucrarea e alcătuită din două tomuri sau volume. Primul tom are 224 pagini; iar al doilea, 320 pagini. Cuprinsul e scris: pe-o pagină ruseşte, iar pe cealaltă — având acelaş cuprins — e scris româneşte.

Printre scriitorii basarabeni, mai sunt vrednici de pomenit:

Ion Pralea, născut la 1769 în satul *Volcineţul-Răzeşi*, ţinutul *Sorocăi*, a murit la *Iaşi* în anul 1847. El a alcătuit şi publicat la anul 1820 o greoaie *traducere în versuri a Psaltiriei*; de asemenea a încercat să întocmească *un alfabet*, cu ajutorul cifrelor arabe, care să fie folosit la scrierea tuturor limbilor pământului. Altceva, deosebit, nu mai ştim despre dânsul.

Alexandru Petriceicu-Haşdău [1]) a fost iarăş unul dintre scriitorii de seamă, ridicat din mijlocul *Basarabenilor*. Deşi cunoşteà graiul moldovenesc, el a scris numai în limba rusească. Unele dintre lucrările sale se găsesc doar pomenite de către diferiţi scriitori,

[1]). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Alexandru Petriceicu-Haşdău* în *„Cartea marilor Români"* din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

căci de urma lor nu se ştie nimic; altele sunt păstrate ca manuscripte; iar cele publicate au fost tipărite numai în ruseşte. In româneşte a scris — după mărturisirea lui *Bogdan Petriceicu-Haşdău*, fiul său — numai povestirea istorică „*Domnia Arnăutului*", pe care, mai întâi a alcătuit-o în ruseşte şi apoi a tradus-o, tot el, în româneşte. Această povestire a fost publicată de fiul său, abiă la 1872 — cu o prefaţă de *I. Vulcan*. Intr'însa este vorba de domnia lui *Duca vodă*, care, după ce săvârşi ca domn o sumă de ticăloşii, muri otrăvit. Scrierile lui Alexandru Haşdău sunt pline de interes prin faptul că ele ţintesc să ridice pe *Moldoveni* în ochii cotropitorilor, vorbind, în numeroasele sale lucrări, despre ţara şi neamul românesc. El a fost unul dintre cei dintâi scriitori ai noştri, cari au căutat să aţâţe interesul lumii literare pentru producţiile poporului; iar după el au venit: *Alecu Russo* şi *Vasile Alecsandri*.

Constantin Stamati a isbutit să se facă mult mai cunoscut poporului românesc, decât ceilalţi scriitori basarabeni, pomeniţi până acum, deşi n'a dovedit vreun talent deosebit. El s'a născut pe la anul 1795 şi a încetat din viaţă în anul 1870.

Dela *Stamati* ne-a rămas: *Străjerul taberii* — poezie publicată în *Albina Românească* la 1834; *Povestea poveştelor* — o poemă istorică, în formă de basm — apărute la Iaşi în 1843; *Muza românească* — versuri — compuneri originale şi imitaţii, cuprinzând multe poezii închinate dragostei. In lucrările sale, Stamati a fost foarte mult inspirat de scriitorii streini, mai ales francezi şi ruşi. El a scris numeroase fabule în versuri, între cari, cele mai multe sunt tâlmăcite sau imitate după scriitorul rus *Crâlov* sau *Krilov*.

Alecu Russo se trăgeà dintr'o veche familie moldovenească. El s'a născut în *Basarabia*, într'un sat dela poalele codrilor *Bâcului*. Numele satului nu-l cunoaştem, întru cât faima lui de scriitor a crescut abia după moarte — 1859 —, când nu mai erà cu putinţă să se culeagă ştiri biografice privitoare la copilăria sa. *Russo* şi-a urmat învăţătura în streinătate, la *Geneva*, de unde se întoarse în anul 1838. In 1848 fu numit judecător la *Piatra-Neamţu*. El erà un mare iubitor al comorilor de gândire poporană. Cu prilejul cercetărilor judecătoreşti adună o sumă de: tradiţii populare, obiceiuri ţărăneşti, superstiţii, basme, ghicitori, cântece, descântece şi altele. Aceste gusturi la fel, apropiè pe Russo de *Alecsandri*, căruia îi dădù multe din culegerile sale, pe cari acesta le publică mai apoi. In 1846 scrise o piesă de teatru, care, nefiind pe placul stăpânirii, îi aduse surghinul la mânăstirea *Soveja* din *Vrancea*, unde descoperi minunata baladă *Mioriţa*, una dintre comorile literaturii populare.

In 1848, luă parte la revoluţia din *Iaşi*, după care fugi în *Ardeal* şi apoi la *Paris*, unde se întâlni cu ceilalţi refugiaţi români: *Kogălniceanu*, *Alecsandri*, *Bălcescu*, *Heliade*, *Bolintineanu*, şi alţii. Acolo luă fiinţă „*Cântarea României*" dată ca lucrare a unui pustnic uitat de lume. Dacă ea a fost alcătuită de Bălcescu în româneşte şi tradusă de Russo în franţuzeşte, sau dacă Russo a scris-o în franţuzeşte şi apoi Bălcescu a tradus-o în româneşte: nici azi nu se ştie hotărît! In orice caz ne-a lăsat şi el o traducere românească

www.dacoromanica.ro

a acestei comori literare, care a fost publicată în „*România literară*" a lui Alecsandri. Russo încetă din viaţă la *Iaşi* în anul 1859. Scrierile lui au fost adunate şi publicate la olaltă, după moartea sa.

Bogdan Petriceicu-Haşdău [1]) a fost sortit să însemne o epocă de seamă în trecutul nostru cultural. El a fost pentru vremea sa, ceeace fusese odinioară, *Dimitrie Cantemir*, pentru timpul său; şi ceeace este astăzi *d-l Nicolae Iorga* pentru zilele noastre: un învăţat fără pereche, cunoscător a o sumă de limbi şi cu o putere de muncă pricepută şi orânduită cum rar s'a văzut. Pe când îşi urmă învăţătura la *Karcov* — unde şi-a luat licenţa în drept, în anul 1854 — s'a amestecat şi el în frământările studenţeşti. Din această pricină, poliţia rusească îl luase în ochi ca pe un om periculos siguranţei statului şi-i urmăreă de aproape toate mişcările.

Ca să scape de urmăritorii săi, în anul 1857, *Haşdău* se strecură în ţinutul *Moldovei* dintre *Prut* şi *Nistru*—cuprinzând cele trei judeţe: *Cahul, Bolgrad şi Ismail*, întoarse *Românilor* de către *Ruşi* în urma războiului din *Crimeia*. Aci fu numit judecător la tribunalul din oraşul *Cahul*, unde nu stete multă vreme, căci la 1858 plecă la *Iaşi*, unde i se dete catedra de Istorie dela universitatea locală. Acum îşi începù el nesecata sa activitate istorică, scoţând la 1 Ianuarie, 1859, revista săptămânală „*România*". După câteva luni, această revistă îşi încetă apariţia; iar în locu-i scoase: „*Foaiă de Istorie română*". Şi una, şi cealaltă: au fost tipărite cu litere cirilice. In urma intrigilor vrăjmaşilor săi, fu înlăturat din profesorat. Chemat de *Odobescu* la *Bucureşti* — pe când erà ministru al şcoalelor şi bisericilor —, Haşdău fu numit membru în comisia mânăstirilor închinate. In 1862, retrăgându-se Odobescu din minister, el fu scos din acest post de către noul ministru. Intorcându-se iarăş la Iaşi, scoase revista ştiinţifică şi literară „*Din Moldova*", care, după câteva numere, fu botezată „*Lùmina*". Deacum încolo — 1862 —, Haşdău începù să-şi tipărească lucrările numai cu litere latine. Publicând în „Lumina" nuvela satirică „*Duduca-Micuţa sau trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student*" — fu dat în judecată de procurorul curţii criminale, ca stricător al moravurilor publice. Deşi fu achitat, el îşi pierdù locul de profesor, pe care-l căpătase din nou după revenirea sa la Iaşi.

In 1864 se căsători cu *Iulia Faliciu*, Românca din *Roşia-Abrudului*, din *Ardeal*. Rodul acestei căsătorii fu **Iulia Haşdău**, copila-minune, care uimi pe toţi cei depe vremuri prin marea sa deşteptăciune. Ea s'a născut la 2 Noembrie, 1869. La vârsta de 12 ani sfârşise gimnaziul; iar la 17 ani îşi pregăteà licenţa în filosofie la facultatea din *Paris*. In ziua de 17 Septembrie, 1888, tânăra copilă, abia în vârstă de 19 ani, îşi dete obştescul sfârşit, în jalea negrăită a îndureraţilor săi părinţi. In scurta sa viaţă, *Iulia Haşdău* avù vreme să alcătuiască o sumă de lucrări literare, mai ales în versuri, scrise numai în franţuzeşte şi publicate apoi subt îngrijirea tatălui său.

[1]). Vezi alte ştiri biografice privitoare la *Bogdan Petriceicu-Haşdău*, în cuprinsul biografiei lui *Alexandru Petriceicu-Haşdău*, din „*Cartea marilor Români*", aflată în lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

Urmându-şi activitatea literară, *Bogdan Petriceicu-Haşdău* scoase în 1866 la Bucureşti, *Satirul* — foaie ilustrată şi umoristică. La început, el fu împotriva alegerii la cârma ţării a unui domn de origină germană, dorind ca principele *României* să fie tot de neam latin : francez sau italian. In primele zile însă, după alegerea domnitorului *Carol*, trecù şi el de partea noului ales al Românilor, înţelegând că numai un strein cu autoritate poate sparge cuiburile vânătorilor de domnie, turburători ai bunei rânduieli obşteşti.

La 1867, Haşdău fu ales deputat de *Bolgrad*, ca partizan al partidului liberal. In 1869 întemeiè, împreună cu *George Misail*, foaia politică *„Traian"*, care fu numită curând după aceea *„Columna lui Traian"*, luând un caracter mai mult literar.

Alte lucrări ale lui Haşdău. — Pe lângă ziarele şi revistele pomenite pân' acum, în cursul rodnicei sale activităţi, *Haşdău* a scos o sumă de studii şi lucrări de mare valoare istorică şi filologică. Prin tre acestea, mai cunoscute sunt : *Arhiva istorică a României*, care apărù între 1865—1867; *Istoria critică a Românilor*—1873—1875; *Principii de filologie comparativă ario-europee* — 1875; *Cuvente den betrani* — cuprinzând : limba vorbită între 1550—1600, cărţile poporane ale Românilor, şi Istoria limbii române; *Etymologicum magnum Romaniae* — un început de dicţionar al limbii române, 1887—1898; şi altele. De asemenea, dintre lucrările mai mici, însă tot de mare însemnătate, sunt : *Ioan vodă cel-Cumplit* — studiu istoric, 1865; *Studii asupra iudaismului* — 1866; *Istoria toleranţei religioase în România* — 1865; *Obiceiurile juridice ale poporului român* — 1878; *Originile Craiovei* — 1878; *Din Istoria limbii române* — 1883; *Psaltirea diaconului Coresi* — 1885; *Sic cogito! Ce e viaţa? Ce e moartea? Ce e sufletul?* — 1892; şi altele.

Pe câmpul literaturii propriu zisă, între altele, Haşdău ne-a lăsat : *Ursita* — roman, 1864; *Odă la boieri*—1848—1869; *Poezii*— 1873; *Sarcasm şi ideal* — 1897; apoi : *Domniţa Rosanda* — dramă în patru acte, 1868; *Trei crai dela Răsărit* — comedie în două acte, 1878; *Femeia*— schiţă dramatică în cinci acte— 1895; *Răsvan şi Vidra* — poem în cinci acte — 1896; precum şi o sumă de alte lucrări : conferinţe, dări de seamă, critice, şi altele. Afară de acestea, în vremea cât stete în *Rusia*, el scrise în limba rusească următoarele două lucrări, rămase netipărite : *Domniţa Voichiţa* — o poemă în trei cânturi; şi *Mitologia Dacilor*.

După cum vedem, Haşdău şi-a dovedit ştiinţa şi priceperèa pe toate tărâmurile. Prin valoarea scrierilor sale — mai ales cele istorice şi filolologice —, *el întrece pe toţi istoricii români cei mai înnainte de dânsul*. Meritul acestor lucrări stă şi 'n faptul că, fiind alcătuite în graiul românesc, au înrâurit cum nici nu putem bănui, asupra generaţiei în mijlocul căreia el a trăit, ceeace nu s'a întâmplat cu scrierile lui *Cantemir*, alcătuite mai toate în graiuri streine.

Opera lui Haşdău este întrecută astăzi de *d-l Nicolae Iorga* a cărui putere de muncă, ştiinţă şi neobosită activitate pe tărâmul ştinţific şi cultural, uimeşte pe toţi cei din zilele noastre. Lucrările sale — volume şi broşuri — se numără cu sutele.

www.dacoromanica.ro

Victor Crasescu este iarăş un fiu al *Basarabiei*. El s'a născut la 1849 în *Chişinău*. Crasescu şi-a urmat seminarul în oraşul natal; iar universitatea, la *Odesa*. Amestecându-se în frământările revoluţionare, fu nevoit să fugă din *Rusia*. El se statornici cu alţi refugiaţi în *America-de-Nord*, de unde, după doi ani — la 1881 — se reîntoarse la Odesa. De aci fugi iarăş în *Dobrogea* românească şi apoi la *Ploieşti*, unde cunoscù pe *Dobrogeanu-Gherea*. Din îndemnul acestuia, îşi închină o parte din timp şi literaturii. El publică sub numele falş, *Ştefan Basarabeanul*, o sumă de povestiri din viaţa pescarilor dobrogeni. Terminând facultatea de medicină din *Bucureşti*, ajunse doctor. Crasescu funcţionă ca medic de plasă: la *Buftea* — în *Ilfov*, la *Sfântu-Gheorghe* — în *Dobrogea*, şi la *Slănic* — în *Prahova*. El a încetat din viaţă în anul 1917.

Dintre lucrările sale, cele mai cunoscute sunt: *Schiţe şi nuvele* — în patru volume — 1893, şi *Ovreiul* — roman apărut în 1900.

Dumitru C. Moruzi s'a născut la 1850, în *Bănuţeni-Basarabia*, însă a trăit şi a scris dincoace de *Prut*, în *România*. Dintre scrierile sale s'au tipărit: *Basarabia şi Viitorul ei* — 1905, *Ruşii şi Românii* — 1906, *Cântece basarabene* — 1912, *Instreinaţii* — roman — 1912, *Pribegi în ţară răpită* — cea mai isbutită dintre lucrările sale, roman — 1912, *Problema jidovească şi poporul român* — 1914, şi *Moartea lui Cain* — 1914. El a murit în anul 1914.

Alexandru M. Mateievici s'a născut în anul 1888 la *Cainar*, aproape de *Căuşeni-Basarabia*. Ca şi *Asachi*, după tată, el erà de neam polonez; mamă-sa însă, erà românca. Invăţătura şi-a urmat-o la *Chişinău*, unde se strămutase cu familia după moartea tatălui său, preotul *Mihail Mateievici*. Academia teologică o făcù la *Kiev*. In 1914 se preoţi şi fu numit profesor de Limba greacă şi de Teologie la seminarul din Chişinău. El fu răpus în anul 1917, de tifos exantematic ca preot militar rus, pe frontul dela *Mărăşeşti*. Dela dânsul ne-au rămas numeroase alcătuiri în versuri. Aceste poezii sunt răspândite prin diferite ziare şi reviste. Cea mai frumoasă, mai simţită şi mai mult cunoscută dintre lucrările sale este poezia *„Limba noastră"*, închinată graiului românesc.

După cum vedem, datorită scriitorilor români ridicaţi dintre dânşii, *Basarabenii* au dat culturii şi literaturii naţionale un foarte însemnat sprijin. *Aceşti luminători ai neamului s'au trudit să ţină veşnic aprinsă făclia conştiinţei naţionale moldoveneşti în sufletele celor dintre Prut şi Nistru, pregătindu-i pentru ziua cea mare a unităţii naţionale, pe care soarta ne-a hărăzit-o în anul mântuirii, 1918.*

Acum, pământul Basarabiei este una cu pământul patriei-mame, cu pământul României, lângă sânul căreia s'a alipit cu încredere! Dumnezeu să ne călăuzească paşii pe adevăratele căi ce duc la apropierea sufletească dintre fiii acestei ţări! Toţi suntem datori să luptăm pentru desăvârşirea unităţii sufleteşti a neamului românesc, după cum am luptat pentru „Unitatea lui naţională"! Aceasta să ne fie ţinta noastră de azi înnainte!

www.dacoromanica.ro

PAGINI
DIN
ISTORIA ROMÂNIEI MARI

INCORONAREA PRIMULUI REGE AL TUTUROR ROMÂNILOR

1. DIN ZĂRILE TRECUTULUI

Sbuciumările de altădată. — *Nici un neam n'a cunoscut mai din adânc tot felul de necazuri şi n'a sorbit mai din plin paharul amărăciunilor, ca neamul românesc!*

Pus în bătaia tuturor încercărilor vremii; stând de strajă în calea puhoaelor de barbari ce-au năpădit vatra strămoşească; hărţuit veşnic de vecinii dornici să-l înghită; suferind sute de ani dearândul stăpânirea turcească, fără a-şi uită credinţa strămoşească; sugrumat de dragostea creştinească a poporului rus din răsărit; răbdând trufia cotropitorilor din timpul ultimului războiu european: *poporul nostru a ieşit întotdeauna: întreg, veşnic curat şi niciodată umilit!*

Steaua destinului său l-a călăuzit necontenit pe calea cea bună; *iar însuşirile fireşti ale neamului i-au dat puteri nebănuite: de a rezistă, de a se menţine, de a se apără, de a învinge!*

Sfârşitul frământărilor. — Noianul frământărilor prin cari a trecut neamul nostru cu începere din 1914, a luat sfârşit în 1918, când visul unităţii noastre naţionale a ajuns fapt împlinit.

Deplina răsplătire şi încununarea sacrificiilor făcute pe altarul neamului au fost hărăzite zilei de 2/15 Octombrie, 1922, când **Majestăţile Lor: Regele Ferdinand I şi Regina Maria a României, au consfinţit pentru veşnicie prin încununarea Lor la Alba-Iulia triumful rassei noastre între: Tisa, Nistru, Dunăre şi Mare.**

Soarta a rânduit ca'n timpul celor mai grele vremuri, s'avem la cârma ţării un rege cu adâncă pricepere a împrejurărilor. Când a sosit ceasul hotărîtor, n'a şovăit o clipă a-şi face datoria; ci a pornit în fruntea poporului său, călăuzindu-i paşii pe calea înfăptuirii dorinţelor sale naţionale. Impreună cu înţeleapta Lui tovarăşă de viaţă, Regina Maria, a împărţit greul pribegiei şi pericolele tranşeelor, la olaltă cu poporul de soarta căruia şi-a legat viitorul şi mulţumirea vieţii Sale.

Incoronarea dela Alba-Iulia: a însemnat sfârşitul martiriului

www.dacoromanica.ro

de veacuri în care s'a sbătut poporul nostru; a însemnat desăvârşirea icoanei istorice a unui necurmat lanţ de lupte prelungite din negura vremurilor depărtate până 'n zilele noastre; a însemnat încununarea tuturor sacrificiilor făcute pentru împlinirea testamentului lui Mihai-Viteazul.

Răsbunarea vremurilor. — Azi, putem privi cu mândrie vremurile de: urgie, asupriri şi suferinţe, îndurate de înnaintaşii noştri şi de noi! Străbătând trecutul cu mintea, par'că vedem cu veacuri în urmă ieşirea sfioasă a celor dintâi Români din ascunzişurile unde-i înghesuiseră năvălitorii. Revedem apoi bărbăţia cu care ei curăţă meleagurile străbune de ultimele rămăşiţe barbare, spre a întemeià cele dintâi voivodate. Ii vedem în lupte necurmate cu vecinii dornici să-i robească. Vine apoi jugul turcesc, îngreuiat amarnic de dragostea muscălească şi de veninul fanariot.

In aceste veacuri neguroase, întrerupte când şi când de slabe licăriri de conştiinţă naţională, neamul nostru a putut să reziste pe toată întinderea graniţelor vechei Dacii, răsărind acum: întreg, neatins de înrâuririle naţiilor megieşe şi dornic să-şi croiască o soartă vrednică de strămoşii săi şi de renumele său.

Cele trei zile ale Incoronării—*15, 16 şi 17 Octombrie, 1922*, — au fost prilej de mari prefaceri sufleteşti pentru mulţi dintre cei cari, furaţi de vălmăşagul dorului unui trai mai răsfăţat, şi-au uitat de adevărata menire a vieţii.

Câţi n'au simţit fiorii mândriei de Român în cursul acestor zile de proslăvire a sacrificiului celor 800.000 de Români, cari au închis ochii pentru slava şi mărirea ţării!?...

2. PRIMA ZI A INCORONĂRII

Spre cetatea Incoronării. — *Deşi poporul n'a putut fi în întregime adunat la Alba-Iulia, în jurul Regelui său, totuşi sufletul acestui popor a fost alături de duhurile celor ce-au făurit România de azi, stând pavăză Regelui tuturor Românilor!*

In noaptea de 14 spre 15 Octombrie, stil nou, întreaga familie regală a purces *din Bucureşti spre Alba-Iulia*, unde-a sosit la ora nouă şi un sfert, dimineaţa. Aci a fost întâmpinată de primarul oraşului, care a ţinut următoarea scurtă, dar inimoasă, cuvântare:

„Majestăţile Voastre, Vă rog să-mi permiteţi ca să Vă salut în numele locuitorilor oraşului Alba-Iulia, cetatea sfântă, care a fost sâmburele năzuinţelor naţionale ale atâtor generaţii de Români. Prezint Majestăţilor Voastre omagiile şi cele mai profunde sentimente de devotament ale locuitorilor oraşului. Urându-Vă „bun venit" pe acest pământ sfânt, care a primit şi adăpostit pe marele Mihai, Vă rog ca, după datinele vechi, strămoşeşti, să gustaţi: pâinea şi sarea sa!"

„Trăiască Majestăţile Voastre! Trăiască întreaga Dinastie!"

Dela catedrală, la locul Incoronării. — Dela gară, Suveranii, împreună cu toţi însoţitorii Lor, au pornit spre catedrala din *cetatea Albei-Iulii*, unde s'a săvârşit dumnezeiasca slujbă. Apoi au purces la locul Incoronării, în faţa bisericii, subt un frumos baldachin.

www.dacoromanica.ro

Poporul I-a întâmpinat cu urale nesfârşite. *Din mii de piepturi s'auzeà strigând: „Trăiască Regele! Trăiască Impăratul! Trăiască Impărăteasa!“ Par'că tresăltau plaiurile Ardealului de atâta însufleţire nemaipomenită, isbucnită din bucuria unui neam desrobit!*

Majestăţile Lor, Regele şi Regina, urmaţi: de preşedinţii corpurilor legiuitoare — cari duceau coroanele, de ofiţerii cari duceau mantiile regale, de tot clerul, de miniştrii, de reprezentanţii statelor streine şi de toţi ceilalţi fruntaşi ai ţării, formau procesiune ca din poveşti.

CATEDRALA INCORONĂRII

Au mers spre locul încoronării: în cântecul muzicilor, în sunetele clopotelor, în cântecul corurilor şi'n nesfârşitele urale ale mulţimii, care strigà de pretutindeni, părând că tot Ardealul, tot cuprinsul românesc — cu văile şi cu munţii lui —, aduce închinare primului r e g e al tuturor Românilor. *Suveranii erau peste măsură de mişcaţi, de mărturia dragostei supuşilor Lor.*

Clipa cea mare. — După ce Suveranii s'au îmbrăcat cu veşmintele regeşti, *M. S. Regele a luat din mâinile d-lui Mihail Ferichide, preşedintele Senatului, coroana de oţel, pe care şi-a pus-o cu o mişcare hotărîtă pe cap; apoi a luat dela d-l Mihail Orleanu, preşedintele Camerei, coroana de aur a M. S. Reginei, care îngenunchiase, şi a pus-o pe capul mândrei noastre Suverane.*

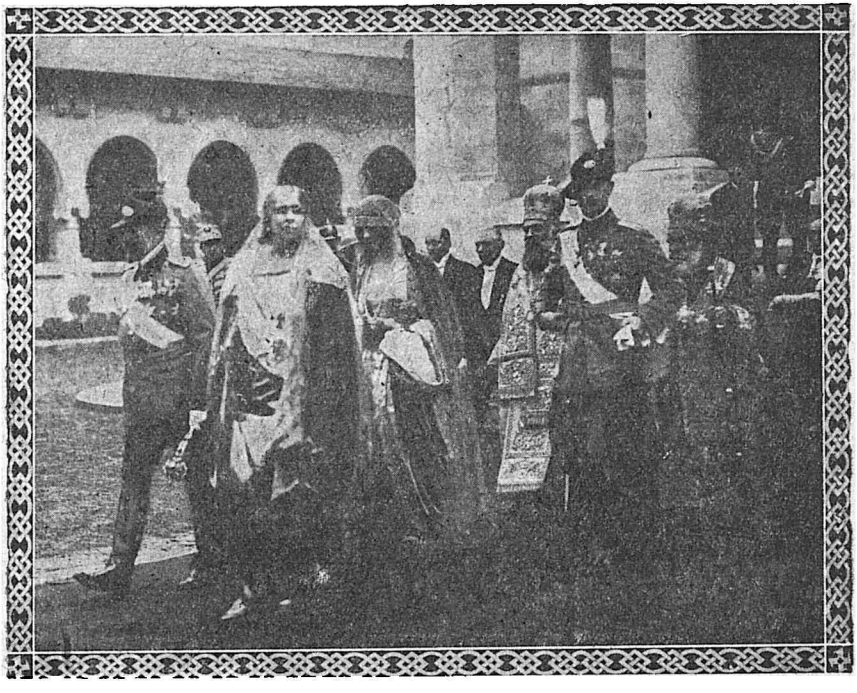
Uralele nu mai conteneau. Ochii celor ce-au avut fericirea, să fie faţă la clipa încoronării, înnotau în lacrămi de mândrie naţională. *Suveranii, când s'au sărutat, deasemenea nu şi-au putut stăpâni lacrămile: bucuriei, mulţumirii, fericirii depline.*

Cuvântul Senatului. — După încoronare a vorbit d-l *Ferichide* în numele Senatului zicând:

www.dacoromanica.ro

„Sire, anii cari au trecut dela suirea Majestăţii Voastre pe tronul neuitatului rege, Carol I, au mărit strălucirea şi gloria coroanei făurită din oţelul unui tun dela Plevna. **Coroana primului rege al României independente—pe care aleşii ţării o prezintă Majestăţii Voastre, este astăzi coroana primului rege al României întregite, cu hotarele dela Tisa la Nistru şi la marea Neagră."**

„Realizarea idealului visat de generaţiile trecute, dobândită de Majestatea Voastră cu ajutorul marilor aliaţi şi graţie sacrificiului generos a sute de mii de copii ai ţării, este astăzi un fapt împlinit; şi încoronarea Majestăţii Voastre consacră faptul istoric şi-l aşază în plină lumină."

DELA CATEDRALĂ SPRE LOCUL INCORONĂRII

„Coroana de oţel va aminti pururea Românilor exemplele: de iubire de ţară, de devotament absolut, de energie niciodată clătinată, dată de Regele lor, atât de inimos secundat de Majestatea Sa Regina; va aminti locuitorilor dela ţară intrarea lor în viaţa publică şi dobândirea proprietăţii pământului pe care-l muncesc."

„Sire, nu este un bun Român, care să nu aducă astăzi Majestăţii Voastre tributul său de iubire şi credinţă. Intr'un cuget, toţi urează călduros: să trăiţi ani mulţi, fericiţi şi glorioşi, asigurând tot mai cu temei prosperitatea şi propăşirea neamului!"

Cuvântul Camerei deputaţilor.—A vorbit apoi, d-l *Mihail G. Orleanu* în numele Camerei, *adresându-se M.S. Reginei*, în chipul următor :

www.dacoromanica.ro

„Majestate! Cu ce mândrie, Românii, Vă încoronează; şi câte urări nu se fac astăzi în cele mai depărtate unghiuri ale ţării pentru fericirea Voastră şi a familiei Voastre: căci Majestatea Voastră întruniţi toate virtuţile pe cari Doamnele din epoca eroică a trecutului nostru, le aveau!"

„Comoara de bunătate ce sufletul Vostru posedă, o răspândiţi ca o rouă binefăcătoare asupra nenorociţilor. Dar, acolo unde rolul Vostru, Majestate, a atins culmi sufleteşti, a fost atunci când furtuna se abătuse cu atâta violenţă asupra ţării noastre, încât unii credeau că totul s'a sfârşit. Şi atunci, Majestatea Voastră a fost printre acei cari n'au pierdut nici o clipă măcar, credinţa în succesul final, şi aţi dat tuturor exemple de bărbăţie şi nădejdie, aşa că'n vremurile viitoare veţi fi pildă de ceea ce trebuie să fie o regină!"

„Se va spune pe atunci în basmele poporului nostru că: „a fost odată ca niciodată—că dacă n'ar fi fost nu s'ar fi povestit—: o ţară mare şi frumoasă, cu câmpii şi plaiuri, munţi şi ape, cum numai ea aveă în lume; şi în acea ţară, o împărăteasă: şi bună, şi frumoasă, şi înţeleaptă, a împărăţit alături de viteazul Ei soţ, peste un popor cuminte ce-I adoră. Şi au avut Ei, copii mulţi: băieţii, nişte feţi frumoşi; fetele, adevărate Ilene Cosinziene;—dar aşa de frumoase, încât la soare te puteai uită, dar la Ele, ba!..."

„Şi au venit de peste nouă mări şi ţări, crai vestiţi, ca să le peţească, fiindcă aiurea nu găseai crăiese mai mândre şi mai cuminte!..." Şi basmul se va înşirà mereu, povestind de măreţele fapte ale acelor împăraţi!"

„Terminând, fac o urare, pe care, împreună cu mine, o face tot poporul: **Să dea Dumnezeu ca la vatra Ţării-Româneşti, norocul să-şi aleagă pentru totdeauna lăcaşul; iar Vouă: Sire şi Doamnă, Vă urez ca drumul Vostru să Vă fie semănat tot înnainte numai cu flori!"**

Cuvântul Celui mai fericit Suveran. — La aceste cuvântări, *Majestatea Sa Regele* a răspuns în chipul următor:

„Cu adâncă emoţiune primesc în chip solemn această coroană moştenită dela neuitatul şi înţeleptul Meu unchiu, ca un simbol al vitejiei româneşti şi al unirii între domn şi ţară. Plină de strălucire s'a aşezat acum 41 de ani pe capul primului rege al României, după războiul Independenţei şi proclamarea regatului."

„Atotputernicul Ne-a învrednicit s'o vedem şi mai strălucitoare astăzi, când, în urma grelelor lupte purtate de întreaga suflare românească, ea simbolizează îndeplinirea acelui mare şi sfânt dor secular: unirea tuturor ţărilor locuite de Români."

„Dea Domnul ca această coroană, împreună cu aceea a scumpei Mele soţii şi vrednică tovarăşă de muncă şi suferinţă pentru binele obştesc, să încununeze din neam în neam pe iubiţii Noştri urmaşi, într'o Românie pururea glorioasă şi fericită!"

„Sus inimile! Şi să glăsuim după chipul strămoşilor: Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim într'însa; şi unii pe alţii să ne îmbrăţişăm! Să zicem „fraţilor" şi celor ce ne urăsc pe noi! Să iertăm toate pentru sfânta unire!"

„Aşa să fie!"

www.dacoromanica.ro

Urale nesfârşite au acoperit ultimele cuvinte ale Majestăţii Sale Regelui.

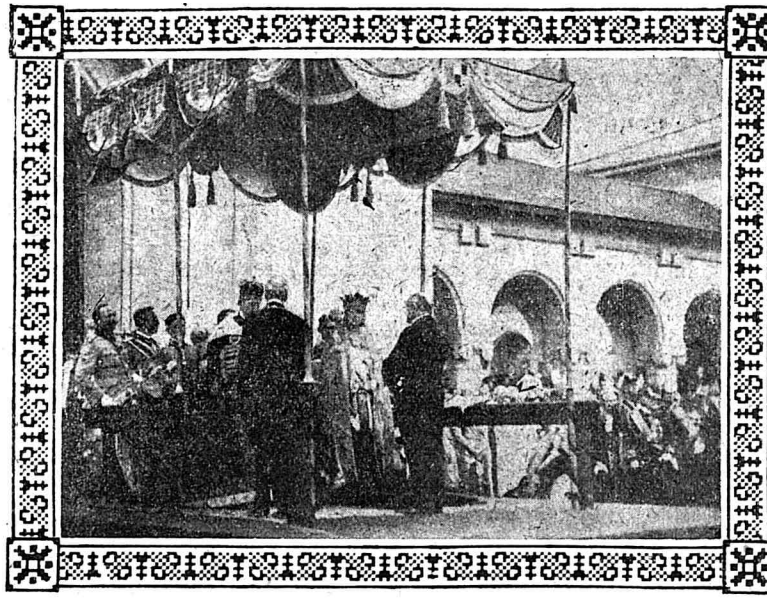
După aceea, Suveranii au fost conduşi sub baldachinul purtat de ofiţeri, ca subt o umbrelă uriaşă, până la apartamentele regale.

Hrisovul Incoronării. — După terminarea solemnităţii, d-l *Ioan I. C. Brătianu*, preşedintele consiliului de miniştri, a prezentat Majestăţii Sale Regelui spre semnare *documentul Incoronării*, care —împreună cu tocul de aur folosit la semnarea acestui document—va fi păstrat în arhiva regală.

Iată cuprinsul acestui act istoric:

„Noi, Ferdinand I, Regele României,"

„Urmând la tron prin drept de moştenire, în ziua de 28 Septem-

M. S. REGELE VORBEŞTE POPORULUI

brie, 1914, după trecerea la cele veşnice a slăvitului Nostru unchiu, Carol I, care, cu ajutorul marilor patrioţi, prin înţelepciunea şi bărbăţia poporului, şi vitejia oştirii, a cucerit Independenţa şi a întemeiat regatul, început-am, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, domnia Noastră în zile grele: de mari primejdii, dar şi de mari nădejdii!"

„Cea dintâi grijă a Noastră a fost ca, neamul în fruntea căruia M'a aşezat pronia cerească, să nu piarză prilejul de a-şi asigură dreptul de a trăi netrunchiat şi de sine stătător!"

„Luptele, jertfele şi toată truda generaţiilor trecute, cari dealungul veacurilor au isbutit să înnalţe treptat, dar sigur, clădirea trainică a statului nostru independent: Imi luminau zarea şi-Mi întăreau sufletul întru împlinirea datoriei Mele sfinte de Domn şi de Român!"

www.dacoromanica.ro

„Cu încrederea în Dumnezeu şi în puterea de viaţă a neamului, îndemnat de cuvântul întregului popor şi ajutat de sfatul acelora cari cu credinţă s'au închinat ţării şi tronului: am purtat războiul întregirii neamului; şi, biruind restriştele, am văzut înfăptuită unitatea naţională de atâta vreme aşteptată."

„In ziua de 9 Aprilie, 1918, Basarabia s'a alipit de patria mamă; în ziua de 28 Noembrie, 1918, Bucovina a revenit la vatra strămoşească; iar la Alba-Iulia, în ziua de 1 Decembrie, 1918, Banatul, Ardealul şi părţile ungurene: s'au declarat într'un singur glas unite pentru vecie cu regatul român."

„Spre a chemà binecuvântarea lui Dumnezeu asupra acestor măreţe fapte din cari a ieşit România Mare şi spre a le da o consfinţire în faţa scumpului nostru popor, ne-am adunat cu toţii la Alba-Iulia, străvechea cetate a Daciei romane şi a gloriei lui Mihai Viteazul; şi, aici, azi, 15 Octombrie, 1922, de faţă fiind Membrii Familiei Mele Regale, reprezentanţii suveranilor şi ţărilor aliate şi amice, ai Senatului şi Adunării deputaţilor, căpeteniile armatei, membrii tuturor corpurilor constituite ale ţării şi Academiei Române şi universităţilor, delegaţiunile comunale urbane şi rurale din întreaga ţară, şi reprezentanţii tuturor confesiunilor: ne-am încoronat, Eu şi scumpa Mea soţie, Maria, părtaşa suferinţelor şi bucuriilor Mele şi ale ţării; şi, pentruca neuitată să fie amintirea zilei de azi, am întocmit şi subscris în al noulea an al domniei noastre, acest de faţă document!"

Ferdinand
Maria

www.dacoromanica.ro

Proclamaţia M. S. Regelui către popor. — In momentul încoronării, patru crainici au cetit cu glas mare în cele patru laturi ale *Albei-Iulii* următoarea proclamaţie a Majestăţii Sale Regelui către popor :

„Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, am moştenit Coroana României, după glorioasa domnie a întemeietorului regatului."

„Suindu-Mă pe Tron, am rugat Cerul, să dea rod muncii, ce, fără preget, eram hotărît să închin iubitei Mele ţări, ca bun Român şi Rege."

„Pronia cerească a binecuvântat, şi—prin bărbăţia poporului şi vitejia ostaşilor—, Ne-a dat să lărgim hotarele Regatului şi să înfăptuim dorul de veacuri al Neamului nostru."

„Am venit astăzi cu Regina—care Ne-a fost tovarăşă în credinţă neclintită la restrişte şi la bucurie—ca, printr'această sărbătoare să consacrăm în faţa Domnului şi a scumpului nostru popor, legătura ce Ne uneşte deapururea cu dânsul."

„Punând pe capul Meu, în această străveche cetate a Daciei romane, coroana de oţel dela Plevna, pe care noui şi glorioase lupte au făcut-o pe veci coroana României Mari, Mă închin cu evlavie memoriei celor cari în toate vremurile şi de pretutindeni, prin credinţa lor, prin munca şi prin jertfele lor, au asigurat unitatea naţională; şi salut cu dragoste pe acei cari au proclamat-o într'un glas şi o simţire, dela Tisa, pân'la Nistru şi până la Mare."

„In aceste clipe, gândul Meu se îndreaptă cu recunoştinţă către viteaza şi iubita Noastră armată."

„Pentru răsplata trudelor trecutului, rog cerul ca poporul Nostru să culeagă în pace roadele lor binecuvântate şi să propăşească în linişte, frăţie şi muncă harnică".

„Cu inima plină de dragoste şi credinţă, mărturisesc dorinţele sufletului Meu:"

„Vreau ca ţărănimea, stăpână pe veci a ogoarelor ce le-a dobândit, să le dea toată puterea de rodire în folosul ei şi al binelui obştesc!"

„Vreau ca muncitorimea, credincioasă patriei, să-şi afle soarta tot mai prosperă într'o viaţă de armonie şi dreptate socială!"

„Vreau ca în hotarele României Mari, toţi fiii buni ai ţării, fără deosebire de religie şi naţionalitate, să se folosească de drepturi egale cu ale tuturor Românilor, ca să ajute cu toate puterile statul în care, Cel-de-Sus a rânduit să trăiască împreună cu noi!"

„Vreau ca Românii din toate straturile sociale, însufleţiţi de năzuinţa unei depline înfrăţiri naţionale, să se folosească toţi de legitima ocrotire a statului!"

„Vreau ca în timpul domniei Mele, printr'o întinsă şi înaltă desvoltare culturală, patria noastră să-şi împlinească menirea de civilizaţie, ce-i revine în renaşterea Orientului european, după atâtea veacuri de cumplite sbuciumări!"

„Sunt sigur că, în îndeplinirea marei noastre datorii, voiu avea sprijinul tuturor bunilor fii ai ţării, nedespărţiţi în gând şi în faptă, în jurul Tronului!"

„Acestei sfinte misiuni, în neclintită unire cu poporul Nostru,

www.dacoromanica.ro

voiu închină toate puterile Mele de om şi de Rege, şi asupra ei chem, în această zi solemnă de înnălţare sufletească, binecuvântarea Celui-Atotputernic!"

Parada ostăşească. — După masă, la care s'a ospătat tot poporul adunat în jurul Suveranilor, a fost o frumoasă paradă militară afară din cetate la ora trei şi jumătate. Optsprezece aeroplane spintecau văzduhul, vestind lumii marea sărbătoare a românismului.

Sfârşindu-se parada, Suveranii, împreună cu oaspeţii ce-I însoţiau, au părăsit Alba-Iulia, pornind spre Bucureşti la ora şase seara.

3. ZIUA DOUA

Prăsnuirea Incoronării în Capitală. — După un popas la *Sinaia*, *Suveranii* au sosit în *Capitală* a doua zi, Luni, la ora zece. Trenul s'a oprit în gara *Mogoşoaia*. De-aci, în tot lungul *şoselei Kiseleţ*, drumul erâ un adevărat tunel: de steaguri, de verdeaţă şi de flori.

In sunetele muzicilor şi 'n uralele nesfârşite ale mulţimii, Suveranii au pornit spre inima Capitalei.

Privind trecerea alaiului domnesc, dacă nu te-ai fi simţit în carne şi 'n oase, ai fi crezut că eşti pradă unui vis — atâta frumuseţe, atâta veselie, atâta însufleţire: stăpâneà întreg norodul.

Sosiţi la *arcul de triumf* [1]), Suveranii au fost întâmpinaţi de pri-

[1]). **ARCUL DE TRIUMF** este o poartă monumentală, construită la rondul al doilea depe *şoseaua Kiseleţ din Capitală*, după planurile d-lui arhitect *Petre Antonescu*.

Acest monument naţional a fost ridicat cu prilejul *Incoronării primului rege al tuturor Românilor*, fiind menit să vorbească generaţiilor viitoare despre cel mai de seamă fapt din viaţa poporului nostru: *adică despre „Unitatea naţională a tuturor Românilor", înfăptuită în timpul fericitei domnii a M. S. Regelui Ferdinand I.*

Felul şi mărimea construcţiei. — Temelia acestui măreţ monument este făcută din beton armat — adică din pietriş măruunt amestecat cu nisip şi cu ciment, şi întărit cu vergele groase de fier. Deasupra temeliei se ridică piedestalul sau soclul monumentului, zidit din piatră de granit, cioplită şi încheiată cu mult meşteşug. In susul piedestalului se 'nalţă măreţul monument deacurmezişul şoselei croită acum aproape un veac de generalul *Kiseleţ*, al cărui nume îl poartă.

Construcţia este înnaltă de treizeci de metri şi are lărgimea faţadei — la temelie — de douăzecişicinci de metri, iar lăţimea sau grosimea feţelor lăturalnice, de câte doisprezece metri. Departarea dintre cele două picioare ale arcului este de nouă metri şi jumătate; iar înnălţimea golului care străbate monumentul, este de cincisprezece metri şi jumătate. Fiecare picior e străbătut deacurmezişul, dintr'o parte într'alta, de nişte ganguri boltite, închise la fiecare cap cu câte-o uşă de bronz, având înnălţimea de patru metri şi lăţimea de doi metri. Aceste ganguri pătrund în lăuntrul construcţiei, de unde pornesc două scări de beton — câte una de fiecare picior —, cari duc pe cercetător tocmai deasupra monumentului, răsplătindu-i ameţeala şi oboseala urcării celor o sută şaizecişipatru de trepte prin minunata privelişte pe care i-o înfăţişează panorama *Bucureştilor*. Pe terasa de deasupra arcului se poate pătrunde prin două uşi mari de fier, câte una de fiecare parte.

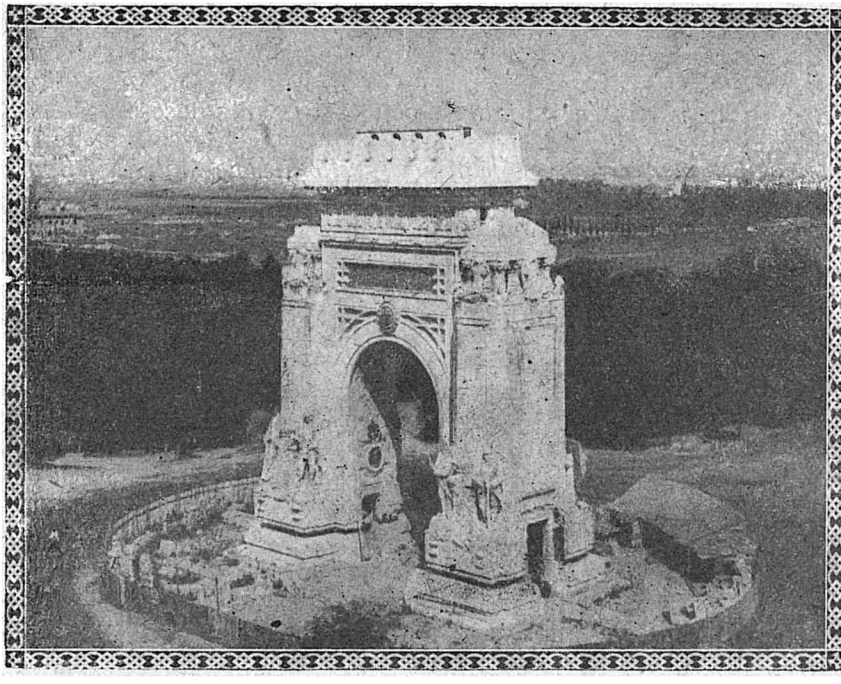
marul Capitalei, *d-l G. Corbescu*, care oferindu-le tradiţionala pâine şi sare, Le-a ţinut următoarea cuvântare de *bun-sosit:*

„Cu bucurie sfântă, populaţiunea oraşului a ieşit întru întâm-

Intregul interior al clădirii este luminat cu lumină electrică.

Acestea ar fi de spus, în câteva cuvinte, despre scheletul construcţiei.

Partea interesantă a monumentului o alcătuiesc podoabele depe dinafară, în cari plăsmuitorul şi-a întrupat: tot talentul, priceperea şi spiritul său de născocire, chibzuind cu măestrie feldefel de piese şi linii, minunat îmbinate spre a împăcă în alcătuirea sa: măreţia cu frumosul, severul cu drăgălăşenia. Toate aceste po

ARCUL DE TRIUMF VĂZUT DIN AEROPLAN, IN VREMEA ZIDIRII

doabe sunt alcătuite în felul celor moştenite din strămoşi şi aflate la vechile monumente presărate pe întinsul pământului românesc; adică, prin: mânăstiri, biserici, palate, cetăţi şi altele.

Dar, mai presus de toate, farmecul ce se revarsă din privirea mai de aproape a acestui măreţ monument naţional, este acea lume de simboluri, semănată pe fiecare din feţele sale, simboluri ce recheamă în mintea şi sufletul cercetătorului cunoscător al trecutului nostru: toate durerile şi isbânzile, precum şi toate nădejdiile cu cari s'au hrănit strămoşii noştri dealungul veacurilor, spre a ne hărăzi nouă, cei de astăzi, fericitele vremuri de mândrie naţională şi de neasemuită înnălţare sufletească, pe cari le străbatem.

Faţada dinspre Mogoşoaia şi Băneasa. — La aşezarea simbolurilor şi celorlalte

www.dacoromanica.ro

pinarea Majestăților Voastre, azi, când, încoronați la Alba-Iulia ca Rege și Regină a României Mari și întregite, pășiți glorioși și iubiți în Capitala țării, prin acest simbol al biruinței. Mândră și fericită de a adăpostì în sânul ei căminul duios al Augustei voastre familii, leagănul scumpelor odrasle ale Dinastiei în jurul căreia Bucureștii au trăit: și lacrămile grele ale zilelor negre, și lacrămile limpezi ale zilelor albe, populația Capitalei, înduioșată până în adâncul simțirilor ei, prezintă Majestăților Voastre acest simbol tradițional al țării: pâinea și sarea!"

„Innălțându-ne într'un singur gând, în măreția clipei ce trăieşte cu smerenie și cu credința care a luminat sufletul strămoșesc al neamului, strigăm:"

„Fiți slăvit!"

„Bine ați venit în Capitala Voastră, Rege glorios!"

piese ce alcătuiesc monumentalul arc, a fost socotită ca față principală, partea dinspre gara *Mogoșoaia*, dincotro aveau să vie *M.M. L.L. Regele și Regina tuturor Românilor*, cu tot alaiul domnesc, a doua zi după Incoronare.

Venind din depărtare, după ce ochiul s'a învățat cu măreția monumentului, privirea ne este atrasă de statùrile uriașe ale celor două perechi de ostași — câte doi la fiecare picior —, cari străjuesc minunatul arc de triumf. Fiecare ostaș este înnalt de câte cinci metri și jumătate.

Străjerii piciorului stâng — în această parte — sunt: *soldatul roman și cel dac*, așezați de o parte și de alta a pajurii țării, înconjurată de trofeie de răsboi, din vremurile acelea, ca: *berbece, scuturi, săbii, platoșe de zale* și altele. *Soldatul roman* — alcătuire datorită d-lui *Storck*, sculptor, — este îmbrăcat cu armura timpurilor străvechi, având coif și cămașă de zale. Stând cu mâna dreaptă pe suliță, iar în cea stângă purtând pavăza sau scutul: pare a fi gata să pornească la luptă. *Soldatul dac* — lucrare datorită d-lui *Spaethe*, sculptor, — stă, par'că, în așteptarea luptei. E înveșmântat cu îmbrăcămintea de răsboi. Pe cap poartă o căciulă ca o tichie; are barba mare; cu mâna stângă stă sprijinit pe scutu-i uriaș, lăsat la pământ, alături de tolba cu săgeți; iar cu cea dreaptă strânge dârz sulița-i atât de temută.

Subt ostașul roman stă scris leatul 101 — amintitor al primului răsboi dintre *Romani* și *Daci*: iar sub cel dac, se află scris leatul *107* — al cuceririi și colonizării *Daciei*, de către *Traian*. Pe piatra dintre aceste două leaturi se află săpate cu litere aurite, următoarele cuvinte, datorite priceputei gândiri a d-lui profesor universitar, *Vasile Pârvan*:

„Și architectul divin, Traian, biruind pe Decebal, clădì în munții Dacilor cetate nouă. Dar zidul Romanilor nu puteà ține fără un suflet închis între pietrele lui. Și Decebal, regele, închise de bunăvoie viața lui nemuritoare în temeliile cetății, sprijinind-o veçinic. Și Dacii se făcură legionari, iar Roma învoì pe copiii ei, să zică Daciei, mamă!..."

Cam în dreptul capetelor ostașilor, se află săpate următoarele cuvinte cu tàlc, datorite tot d-lui profesor *Pârvan*:

„Cu tinerețea lor jertfită, au înmiit anii de tinerețe ai patriei!"

Iar sus de tot, pe aceeaș față, sunt săpate doar cuvintele: *„Regelui glorie!"*

In partea de jos a piciorului drept, de-asupra soclului, stau de strajă, de-a dreapta și de-a stânga pajurii țării, *ostașul lui Mircea-cel-Mare*, împreună cu *arcașul lui Ștefan-cel-Mare*. In josul pajurii se văd numeroase arme și trofeie de răsboi din

www.dacoromanica.ro

Vădit mișcat de dragostea cetită pe fețele tuturor acelora cari-L întâmpinau cu atâta bucurie și însufleţire, cu ochii înlăcrămați de mulțumire, *Majestatea Sa Regele* a răspuns următoarele :

vremea ceea, ca : *arcuri, topoare, barde, prapure sau steaguri și altele.* In partea

ARCUL DE TRIUMF: FAȚADA DINSPRE MOGOȘOAIA

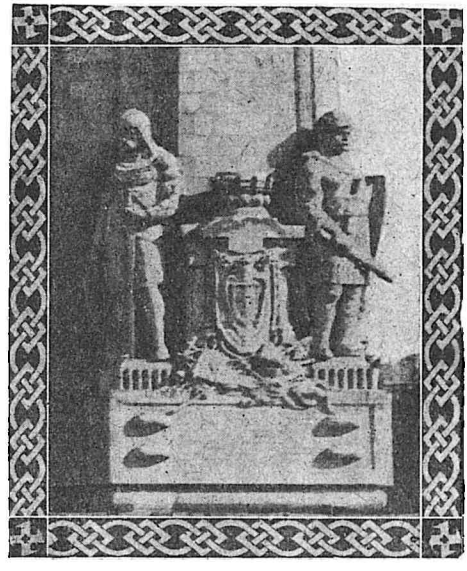
stângă a piciorului, cum privești spre monument, stă soldatul lui *Mircea* — operă datorită d-lui *Medrea*, sculptor, — sprijinit cu mâna dreaptă pe pavăza împodobită cu vulturul muntean ; iar cu stânga, sprijinit în sabia-i lungă pân'la cingătoare.

www.dacoromanica.ro

„Cu vie emoţiune primesc astăzi tradiţionala pâine şi sare, semnul urărilor de bună venire. Sunt patru ani de când în acest loc, am fost

In dreapta stă înfipt, ostaşul lui *Ştefan* — lucrare a d-lui *Paciurea*, sculptor, — cu privirea pironită în zare, par'că gata de luptă. Paváza e prinsă de mâna stângă, ca pentru apărare. Pe faţa din afară a pavăzei se vede capul zimbrului moldovenesc. Ostaşul ţine în mâna dreaptă ucigătorul buzdugan, stând gata, par'că, să pornească a lovi; iar în brâu are 'nfiptă cealaltă armă grozavă: toporaşul, în mânuirea căruia, ostaşul român al veacurilor apuse erà neîntrecut. In spate poartă tolba cu săgeţi şi buciumul, care a răscolit veacuri dearândul plaiurile moldoveneşti.

Subt ostaşul muntean stă scris leatul *1394* — amintitor al marei isbânzi a oştilor lui *Mircea* asupra armiilor lui *Baiazid la Rovinele Craiovei*; iar subt ostaşul moldovean stă scris leatul *1475* — care ne aminteşte minunata isbândă dela *pârâul Racova, de lângă Vaslui*, a oştilor moldoveneşti asupra celor turceşti, conduse de *Soliman paşa*, în timpul vestitului *sultan Mahomed al II-lea*, cel mai neîmpăcat vrăjmaş al creştinătăţii.

OSTAŞII LUI MIRCEA ŞI ŞTEFAN

Pe lespedea de piatră dintre aceste două leaturi se află scrise următoarele rânduri, datorite răposatului profesor universitar, *Dimitrie Onciul*:

„Descălecători de ţară, întemeietori de state: Basarabii şi Muşatinii, cu boierii şi poporul lor viteaz, în lupte eroice pentru neatârnare, în lupte sfinte pentru cruce şi civilizaţiunea creştină, făcut-au din Ţara-Românească şi Ţara Moldovei fortăreaţă nebiruită a românismului, başte şi apărătură a creştinătăţii."

In partea de sus, cam în dreptul capetelor celor doi oşteni, se află săpate următoarele cuvinte cu înţeles adânc, datorite d-lui profesor *Pârvan*:

„Doar oameni de nu ar fi murit pentru patrie, acum ei sunt zeii patriei!"

Sus de tot, pe aceeaş faţă a piciorului drept, sunt cuvintele: *„Eroilor glorie!*"

La încheietura bolţii, înconjurată cu o minunată cunună de ornamente, stă prinsă în zid, coroana regală, turnată 'n bronz aurit. Deasupra coroanei, cât ţine lărgimea bolţii de trecere a arcului, se află săpate cu litere aurite următoarele rânduri, datorite chibzuitei cugetări a d-lui *Nicolae Iorga*:

„După secole de suferinţe, creştineşte îndurate, şi lupte grele pentru păstrarea fiinţei naţionale; după apărarea plină de sacrificii a civilizaţiei umane: se îndeplinì dreptatea şi pentru poporul român, prin sabia Regelui Ferdinand, cu ajutorul întregei naţiuni şi gândul Reginei Maria."

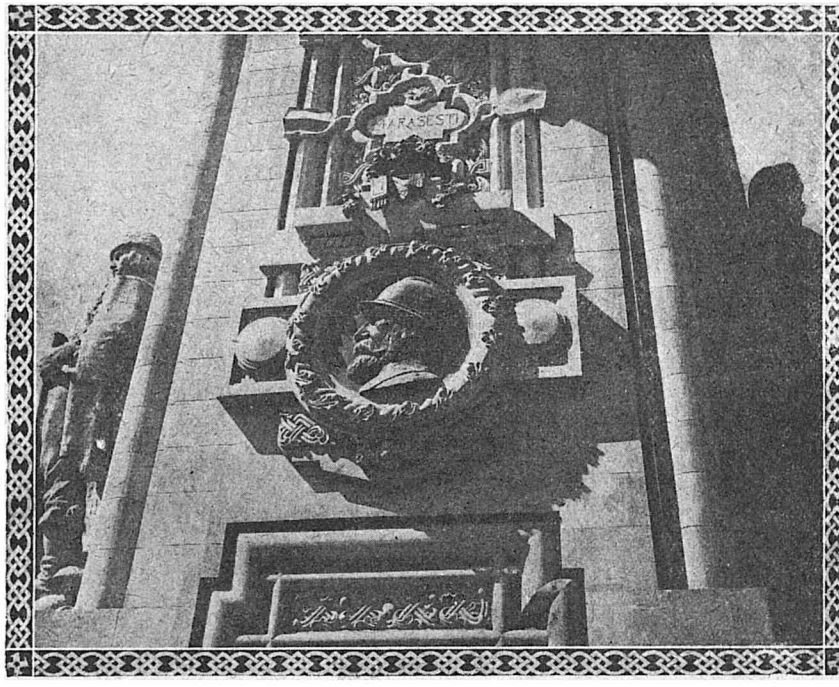
De cele două părţi ale inscripţiei sunt armuri şi trofeie de răsboi; iar deasupra

www.dacoromanica.ro

salutat, când am venit în fruntea armatei glorioase. Arcul acesta va reprezentà: şi Gloria României, şi timpurile de grele suferinţe. Cunoaşteţi sentimentele Mele pentru cetăţenii Bucureştilor, cari în orice ocaziune Mi-au arătat credinţă şi dragoste. La urările dumneavoastră de bunăvenire, vă răspund: „Bine v'am găsit!"

se vede un şir de scuturi, care înconjoară ca o cunună toată partea de sus a monumentului, de jurîmprejur

Lăuntrul arcadei de trecere.—Pătrunzând subt arcada de trecere a monumentului, pe faţa lăuntrică a piciorului din dreapta, la o înălţime de cinci metri, se află aşezat chipul turnat în bronz, al *M. S. Regelui Ferdinand I*, cu casca de războiu pe

BOLTA LĂUNTRICĂ A ARCULUI DE TRIUMF

cap. De jurîmprejurul chipului stă scris: *„Ferdinand I, regele Românilor"*. Mărimea acestui chip — care înfăţişează partea stângă a capului — este de un metru şi jumătate. Placa de bronz cu chipul Suveranului este prinsă în lăuntrul unei cununi de ornamente cu minunate împletituri. Deasupra se află coroana regală de oţel, turnată după asemănarea celei cu care s'a încoronat Majestatea Sa Regele la *Alba-Iulia*.

Pe bolta arcului, pornind chiar din susul coroanei regale, se află săpate cu litere aurite localităţile cele mai de seamă pe cari vitejia românească le-a înscris în *Cartea trecutului nostru*. Astfel, numaidecât deasupra coroanei, e pomenit *Mărăşeştii*; apoi — mergând spre partea de sus a bolţii — vin rânduite: *Plevna, Grăslău, Şelimberg, Călugăreni şi Rovine*—tocmai sus de tot. Pornind în jos pe faţa lăuntrică a picio-

www.dacoromanica.ro

Ultimele cuvinte ale Regelui tuturor Românilor au fost acoperite de nesfârşite urale.

Deşi plouă, cetăţenii Capitalei au ţinut să întâmpine în număr cât mai mare pe Suveranii lor. In tot lungul drumului, până la Mitropolie, erà o lume cum nu se mai văzuse.

La Mitropolie. — *Sosiţi la Mitropolie s'a săvârşit serviciul divin de către I. P. S. Mitropolit Primat, Miron Cristea, actualul nostru Patriarh, faţă fiind — pe lângă Suverani — reprezentanţii ţărilor prietene, veniţi din mari depărtări să ieà parte la cel mai de seamă fapt din viaţa neamului românesc.*

Defilarea oştirii. Cortegiul istoric. — După sfânta slujbă, toţi cei de faţă au trecut în saloanele Camerei deputaţilor, unde s'au ospătat; apoi *au pornit la statuia lui Mihai-Viteazul, unde au primit defilarea: ostaşilor, a cortegiului istoric* — care a înfăţişat în icoane vii Istòria trecutului nostru în punctele ei cele mai de seamă —, precum şi *defilarea celor zece mii de primari ai ţării, reprezentanţii naţiei întregi.*

Este anevoie de spus prin grai simţimintele ce-ţi năpădeau sufletul privind fără a te mai sătură acea lume de capete, străbătută toată de fiorul mândriei de neam.

La ora trei şi un sfert, defilarea a luat sfârşit. Suveranii, cu oaspeţii Lor, s'au retras la palatul regal. unde s'a dat seara, o masă regească tuturor invitaţilor părtaşi la această bucurie a neamului românesc.

4. A TREIA ZI

Suveranii în mijlocul reprezentanţilor satelor şi oraşelor. — In ziua de 17 Octombrie, toţi primarii ţării s'au adunat în *parcul Carol I*, unde li s'a dat o masă uriaşă de către primăria Capitalei.

Erà ora 12 din zi, când Suveranii României întregite veniră în mijlocul norodului, însoţiţi de: *M. S. Regina Elisabeta a Greciei, de M. S. Regina Maria a Jugoslaviei, de Alteţele Lor Regale: Principesa moştenitoare, Elena, şi Principesa Ileana, de Principele Carol, Moştenitorul Tronului, şi de Principele Nicolae* — urmaţi de reprezentanţii trimişilor streini şi de toţi miniştrii ţării.

La apariţia Suveranilor, toată suflarea isbucni într'un „*Ura*" sguduitor. Mai bine de un sfert de ceas durară uralele mulţimii.

Liniştindu-se norodul, D-l *G. Corbescu*, primarul Capitalei, în numele tuturor primarilor din ţară, grăi următoarele:

rului stâng, vedem scrise localităţile: *Baia, Racova, Valea-Albă, Cosmin, Mărăşti* şi *Tisa*. Toate numirile acestor localităţi sunt prinse într'o împletitură de ornamente, care, formând un fel de scoarţă, acoperă toată suprafaţa părţii de sus a bolţii.

Sub numirile localităţilor istorice, scrise pe faţa din lăuntru a piciorului stâng, faţă 'n faţă cu chipul *M. S. Regelui*, se află aşezat chipul de bronz al *M. S. Reginei*, îmbrăcată ca soră de carităte şi având aceeaş mărime ca şi *chipul Suveranului*. Pe de mărgini stă scris: „*Maria, regina Românilor*"; iar de jurîmprejur are aceleaşi podoabe ca şi chipul *M. S. Regelui*. Deasupra capului se află coroana regală a *M. S. Reginei Maria*, turnată din bronz, la fel cu aceea cu care s'a încoronat *Suverana la Alba-Iulia*.

www.dacoromanica.ro

„Majestate,

„Primarii celor aproape zece mii de comune, reprezentând populațiunea de toate credințele, a satelor și orașelor României întregite și unite — adunați în această zi de sărbătoare a neamului în jurul Tronului, închinăm Majestății Voastre omagiul nostru cetățenesc, de credință și adânc devotament!"

„Alături de Majestatea Sa Regina, luminata și prea milostiva Suverană, încununată ca întâia Doamnă a tuturor Românilor, fiți slăvit în veci, Rege viteaz, Rege glorios, purtând coroana măreției României Mari și întregite, împlinind astfel visarea iubită a marilor voivozi ai Românilor, cari, cu gândul și cu inima lor, urmând puterile nesfârșitei credințe a acestui neam, au deschis calea întregirii scumpei noastre țări, binecuvântată de Dumnezeu cu atâtea daruri neprețuite!"

„Sire,

„In clipa măreață a Istoriei Românilor, care deschide acum, pentru acest neam, viață nouă, viața plină a tuturor puterilor naționale, adunate, în sfârșit, la un loc și la olaltă pentru menirea de civilizație la care este sortit, noi, toți reprezentanții satelor și orașelor, părinți sufletești ai familiilor sociale, celule organice de voință individuală, constituind statului ființa și puterea sa națională, în clipa aceasta de înnălțare, noi, toți, într'o simbolică unitate de simțire, înconjurăm cu credință și cu nădejdie pe Majestatea Voastră, pe Innălțatul Părinte, cap al familiei — „una" — ce-a devenit statul român!".

„Câte legături trainice, pornite din recunoștința inimii, nu leagă acum, poporul nostru de un asemenea Părinte?!..."

„Il leagă cinstea nespusă a „frăției de arme", pe care Majestatea Voastră și ai Săi, a legat-o pe câmpul de luptă, în mijlocul ostașilor, fiii țării!"

„Il leagă mândria ce simte pentru încrederea pe care ați pus-o în puterile credinței lui, de a învinge prin oricâte jertfe!"

„In sfârșit, l-a legat deapururea, dovezile de „dreptate" și „dragoste", atunci când ați hotărît dreptatea „împărțirii pământului" brațelor vrednice, să-l rodească în folosul țării și al lor, împărțind, Măria Voastră, cel dintâi, bunul Vostru; precum, de asemenea, hotărînd și dreptatea „votului obștesc", ați înnălțat la acest popor simțimântul demnității și al libertății, încredințând conștiinței sale îndatoririle și răspunderile suveranității naționale!"

Mai jos de cele două chipuri regale se văd porțile gangurilor cari străbat picioarele arcului dintr'o parte într'alta, ducând la scările din lăuntrul construcției.

Deasupra intrării gangului din dreapta stă scris cu litere de aur: *„Poarta jertfirii duce în nemurire!"*; iar deasupra intrării gangului din stânga e scris: *„Poarta durerii duce în mântuire!"*

Cât de adânc e tâlcul acestor cuvinte?!..

Fațada dinspre Capitală. — Ieșind în partea cealaltă a arcului, spre a privi fațada dinspre *Capitală*, vedem că monumentul se înfățișează, și în această parte, la fel cu fațada dinspre *Mogoșoaia*, deosebindu-se numai prin perechile de soldați, cari

www.dacoromanica.ro

„Majestate,

„Cereasca pronie a hărăzit statului nostru în clipa hotărîtoare pentru viitorul neamului, un Rege a cărui înţelepciune a pus temeiul încrederii hotărîte în puterile de viaţă rodnică ale acestui popor, menit să trăiască în linişte şi în pace, cu credinţă şi cu cinste! „Domnia regatului român este domnie de dreptate şi dragoste!" s'a zis, când s'a tras în pământul Ardealului întâia brazdă împărţitoare a dreptăţii „legii pentru pământ!"

„In acest ritm de armonie creatoare, îşi va găsi dreptul său, fiecare cetăţean leal al acestei ţări, muncind cinstit în folosul ţării şi al lui; iar gospodăria acestei scumpe ţări, dăruită cu atâtea mijloace de viaţă, va fi potrivită tuturor nevoilor adevărate, folosind toate puterile de prevedere, hotărîrii şi acţiunii statului, în misiunea sa de organizare, prin chibzuita împărţire a muncii naţionale!"

„Comunele ţării unite, rădăcini de viaţă sănătoasă, cari, din varietatea eredităţii mediului local trag mijloacele permanente de întărire şi propăşire a statului, sunt conştiente azi, de misiuneq lor. Ele închină Măriei Voastre veşnică recunoştinţă pentru „dreptatea şi dragostea" pe care Majestatea Voastră se reazimă în toate faptele domniei Sale!"

„In jurul Coroanei, uniţi într'un singur simţimânt, reprezentanţii comunelor ţării slăvesc pe Regele şi Regina României Mari şi Intregite, rugând pe Cel Atotputernic să Ii binecuvinteze, cu întreaga Dinastie!"

„Să trăiţi Majestate!"

La un semn al Majestăţii sale Regelui, se făcù linişte desăvârşită. Intr'o pioasă tăcere, Regele tuturor Românilor grăi către poporul Său :

„Cu vie plăcere am venit aci, spre a mă găsi în mijlocul reprezentanţilor satelor şi oraşelor din România întregită!"

„Cu multă mulţumire sufletească am primit expresiunea dragostei şi credinţei ce Mi-aţi arătat în zilele acestea înnălţătoare, pe cari Domnul ne-a învrednicit să le înfăptuim: cu iubitul Meu popor şi viteaza Mea armată!"

„Uniţi toţi în hotarele fireşti ale Ţării-Româneşti, să fim uniţi: şi într'un gând, şi într'un suflet! Voi, primarii, aveţi frumoasa misiune de a cimentà cât mai mult simţimintele acestea de unire între toţi locuitorii acestei ţări binecuvântate de Dumnezeu, oricărei legi de credinţă ar aparţine ei. Am ferma credinţă şi nestrămutata convingere, că fiecare dintre voi, cu toată inima, cu tot sufletul şi cu toată puterea: va lucrà pentru a ţine sus iubita noastră ţară, ca să o facă să propăşască. Aşa să ne ajute Dumnezeu!"

străjuiesc partea de jos a celor două picioare, precum şi prin cuvintele scrise pe zidul acestei faţade.

Astfel, în josul piciorului stâng al arcului — cum priveşti spre *Mogoşoaia* — stă de pază ostaşul din vremea lui *Mihai*, alături de pandurul lui *Tudor Vladimirescu*. In partea de jos, între cei doi străjeri, se văd îngrămădite trofeie de războiu din vremurile acelea, ca : *arme, săbii, ţevi de tunuri, steaguri şi altele.*

www.dacoromanica.ro

Serviciile de cari s'au folosit la masă, au fost lăsate primarilor, ca amintire a prasnicului la care au fost părtaşi.

Luptătorul lui Mihai — lucrare datorită d-lui *Severin*, sculptor, — stă sprijinit în arma sa cu cremene, gândind, par'că, la viteazul său stăpân — *înfăptuitorul de-o*

ARCUL DE TRIUMF: FAŢADA DINSPRE CAPITALĂ

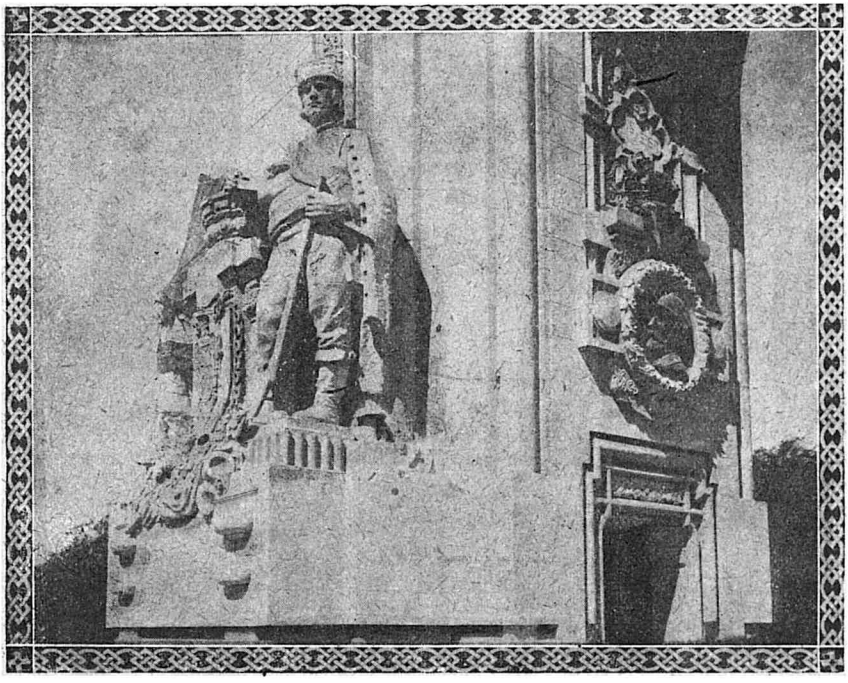
clipă al Unităţii naţionale —, răpus de mâna ucigaşă a lui *Gheorghe Basta*, vicleanul şi ambiţiosul general italian, râvnitor la domnia *Ardealului*. In latura dreaptă a piciorului din stânga — cum îl privim acum — stă mândru şi plin de tinereţe, *pan-*

www.dacoromanica.ro

Cu prilejul acestei mari sărbători, M. S. Regele a iertat pedepsele la o sumă de vinovaţi, pe cari i-à redat iarăş familiilor din mijlocul cărora îi îndepărtase vina lor.

durul lui Tudor Vladimirescu — operă a d-lui *Jalea*, sculptor, — cu mâna stângă pe ţeava flintei, cu dreapta pe mânerul pistolului dela brâu, gata, par'că, să-l ridice şi să-l descarce în pieptul vreunei lipitori fanariote.

Subt ostaşul muntean din vremea lui *Mihai* stă scris leatul *1601*, care ne aminteşte anul uciderii lui *Mihai Viteazul* pe *câmpia Turdei din Ardeal;* iar sub pandurul oltean se află scris anul 1821, leatul răscoalei şi uciderii inimosului *Tudor Vladimirescu* de către zavergiii aventurierului *Alexandru Ipsilante*, la *Târgovişte.*

PANDURUL LUI TUDOR VLADIMIRESCU

Pe piatra dintre aceste două leaturi sunt săpate cuvintele următoare, datorite răposatului *Onciul:*

„In luptă măreaţă pentru unitatea naţională, în luptă inimoasă pentru dreptăţile poporului, Mihai-Viteazul şi Tudor Vladimirescu: au dat viaţa lor jertfă pentru ideile mântuitoare ce aveau să ne ducă la biruinţă; căci nici o ideie mare, dela care va să purceadă mântuire, nu învinge fără de jertfă!"

In partea de sus, pe piatra zidului dintre capetele celor doi strejeri, stau scrise următoarele cuvinte cu tâlc — datorite d-lui profesor *Pârvan* —, cuvinte privitoare la cei doi viteji răpuşi: *Mihai* şi *Tudor*, de-ale căror trupuri nu se ştie nimic până astăzi, şi nu se va şti nimic niciodată:

„Fără trupuri, încă din viaţă, ei nu ascultau decât glasul eternităţii!"

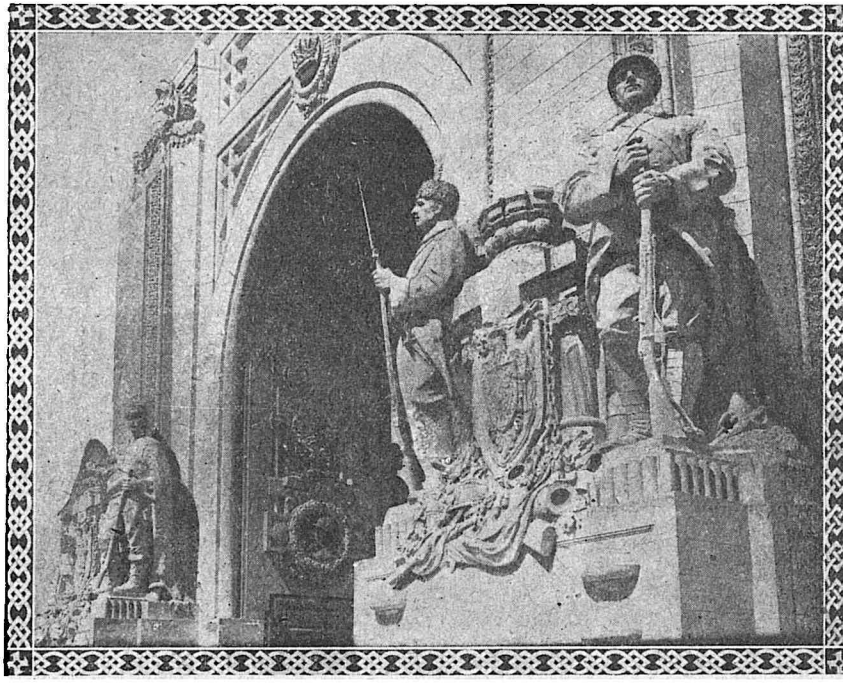
www.dacoromanica.ro

Astfel s'au încheiat cele trei zile ale prăsnuirii Incoronării primilor Suverani ai tuturor Românilor!

Sus de tot stă scris: „*Regelui glorie!*"— ca şi pe faţada principală.

Trecând acum la piciorul din dreapta, al monumentului, ne apropiem de vremurile scurse pe subt ochii noştri. Aici găsim străjuind în stânga pe *dorobanţul Independenţei*, din timpul domniei *regelui Carol I cel Înţelept:* iar în dreapta, pe *ostaşul Unităţii naţionale* din vremea domniei *M. S. Regelui Ferdinand I cel Loial.* Între ei se află pajura ţării, sub care se găsesc diferite trofeie de răsboi din timpul nostru, ca: *arme, ţevi de tunuri, săbii, drapele şi altele.*

Ostaşul regelui Carol — operă a d-lui *Iordănescu*, sculptor, — îmbrăcat cu manta

DOROBANŢUL INDEPENDENŢEI ŞI OSTAŞUL UNITĂŢII NAŢIONALE

şi cu căciulă dorobănţească pe cap, stă cu privirea dusă în zare, par'că'n aşteptarea duşmanului, având mâna stângă pe ţeava armei, iar cea dreaptă pe cartuşieră, gata s'o deschidă.

Oşteanul M. S. Regelui Ferdinand —lucrare datorită d-lui *Măţăuanu*, sculptor,— înveşmântat în îmbrăcăminte de răsboi: manta, cască, raniţă, şi celelalte, stă cu amândouă mâinile pe ţeava armei, privind zarea cu chip de om mulţumit, ca şi cum ar vrea să spună celor ce se uită la dânsul: „*Eu mi-am făcut datoria!.. Acum e rândul vostru să v'o faceţi, încheiând cu trăinicia dragostei frăţeşti ceeace eu am cucerit!..*"

Subt *ostaşul Independenţei* stă scris leatul *1877* — amintitor *al răsboiului pentru Neatârnare*; iar subt *ostaşul Unităţii naţionale* stă scris leatul *1916*, când s'a pornit *lupta pentru Intregirea neamului.*

www.dacoromanica.ro

Spre zările viitorului. — Înnălţătoare au fost clipele acestei sărbători, rod al destinului unui popor norocos. *Copiii de azi*, cari au trăit clipele acestea de neuitat, când vor ajunge uncheşi şi vor povesti nepoţilor lor vremurile copilăriei lor, *vor puteà închegà din Istòria timpurilor noastre cea mai frumoasă poveste trăită de neamul nostru românesc.*

Cu drept cuvânt, ei vor puteà grăi:

„A fost odată un rege bun şi foarte iubit de popor. Cel Atotpu-

Pe piatra dintre cele două leatnri sunt săpate următoarele cuvinte, datorite d-lui profesor universitar, *Pârvan:*

„Singuraleci apărători ai cumineniei în neorânduitul Răsărit, luptat-au copiii patriei: în 1877 sub liberatorul Carol I, iar în 1916, subt împlinitorul „Unirii", Ferdinand, lupta celor deapururi singuri într'o lume streină; şi Cel ce conduce tot, a binecuvântat pe eroi, şi fapta lor a rodit rod plin, şi ţara fu una, ca visul de veacuri!"

Pe zidul dintre capetele celor doi ostaşi este săpată următoarea gândire cu tâlc, datorită tot d-lui profesor *Pârvan:*

„Cu dărnicie de nemuritori, dat-au patriei viaţa fragedă de muritori!"

Ca şi pe faţada principală, sus de tot stă scris: *„Eroilor glorie!"*

La încheietura bolţii, în lăuntrul unei frumoase cununi de ornamente. străluceşte coroana regală turnată din bronz; iar deasupra coroanei, cât ţine lărgimea bolţii de trecere a monumentului, se află săpate cu litere aurite, următoarele cuvinte, datorite înţeleptei gândiri a d-lui profesor *Iorga:*

„Liberator de neam şi întregitor de hotare, prin virtutea ostaşilor Săi, urmaşi vrednici ai eroilor creştinătăţii, Ferdinand I, Domn şi Rege al Românilor, Şi-a făcut intrarea la 16 Octombrie, 1922, în cetatea Sa de scaun a Bucureştilor, după Incoronarea la Alba-Iulia."

Feţele laterale ale monumentului. — Ocolind arcul de triumf spre dreapta — cum îl privim dinspre *Capitală* —, pe faţa străjuită de ostaşul *roman* în partea dreaptă şi de cel *român* al Unităţii naţionale în partea stângă, se vede săpată cu litere aurite proclamaţia *M. S. Regelui Ferdinand I*, dată către popor şi oştire cu prilejul intrării *României* în războiu, *la 14/27 August, 1916*, având cuprinsul următor:

„Bucureşti, 14/27 August, 1916."

„Români,

„Războiul, care de doi ani a încins tot mai strâns hotarele noastre, a săruncinat adânc vechiul aşezământ al Europei şi a învederat că, pentru viitor, numai pe temeiul naţional se poate asigurà viaţa paşnică a popoarelor!"

Pentru neamul nostru, el a adus ziua aşteptată de veacuri de conştiinţa naţională: ziua unirii lui."

„După vremuri îndelungate de nenorociri şi de grele încercări, înaintaşii noştri au reuşit să întemeieze statul român: prin Unirea Principatelor, prin Războiul Independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională!"

„Astăzi ne este dat nouă, să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea Românilor depe cele două părţi ale Carpaţilor."

„De noi atârnă astăzi, să scăpăm de sub stăpânirea streină pe fraţii noştri de peste munţi şi din plaiurile Bucovinei, unde Ştefan-cel-Mare doarme somnul lui de veci!"

„In noi, în virtuţile, în vitejia noastră: stă putinţa de a le redà dreptul ca într'o

www.dacoromanica.ro

ternic rândul ca Lui să-i fie hărăzit să ne unească neamul la olaltă. Parte din pământul stăpânit azi de Români era robit odinioară de neamurile vecine; dar El s'a ridicat cu oşti puternice şi, ajutat de popoarele Apusului, şi-a învins duşmanii şi ne-a scos neamul din robie. Alături de El aveà o tovarăşă: blândă, miloasă şi înţelegătoare a nevoilor neamului. Ea I-a fost mângâiere în vremuri de restrişte, şi bucurie, în vremuri de reînnălţare sufletească. Pe rege îl chemà **Ferdinand-cel-Mare**; *pe soaţa Sa o chemà* **Maria.** *Să-i ţineţi minte toată viaţa voastră şi să spuneţi copiilor-copiilor voştri, că dela Ei s'a început tăria şi mărirea neamului nostru!"*

România întregită şi liberă, dela Tisa pân' la Mare, să propăşească în pace, potrivit datinelor şi aspiraţiunilor gintei noastre!"

„Români,

„Insufleţiţi de datoria sfântă ce ni se impune, hotărîţi să înfruntăm cu bărbăţie toate jertfele legate de un crâncen războiu: pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor, carè are credinţa neclintită în menirea lui!"

„Ne vor răsplăti roadele glorioase ale isbândei!"

„Cu Dumnezeu înnainte!" **Ferdinand.**

* * *

„Bucureşti, 14/27 August, 1916."

„Ostaşi,

„V'am chemat ca să purtaţi steagurile voastre peste hotarele unde fraţii noştri vă aşteaptă cu nerăbdare şi cu inima plină de nădejdie!"

„Umbrele marilor voivozi: Mihai-Viteazul şi Ştefan-cel-Mare, ale căror rămăşiţe zac în pământurile ce veţi desrobi, vă îndeamnă la biruinţă, ca vrednici urmaşi ai ostaşilor cari au învins: la Răsboieni, la Călugăreni şi la Plevna!"

„Veţi luptà alături cu marile naţiuni cu cari ne-am unit."

„O luptă aprigă vă aşteaptă. Cu bărbăţie să îndurăm însă greutăţile; şi cu ajutorul lui Dumnezeu, isbânda va fi a noastră!"

„Arătaţi-vă deci demni de gloria strămună!"

„Dealungul veacurilor, un neam întreg vă va binecuvântà şi vă va slăvi!"

Ferdinand.

Pe faţa dimpotrivă a monumentului străjuită în stânga de oşteanul lui *Ştefan-cel-Mare*, iar în dreapta de luptătorul lui *Mihai*, se află scrisă proclamaţia M. S. Regelui Ferdinand I dată către popor cu prilejul Incoronării dela Alba-Iulia, proclamaţie al cărui cuprins poate fi cetit *în povestirea primei zile a Incoronării* din această lucrare.

Am ţinut să fac descrierea acestui măreţ monument naţional, care simbolizează înfăptuirea celor mai înnalte şi mai frumoase năzuinţe ale neamului nostru, în dorinţa ca fiecare Român, care ţine la naţia şi numele său, dacă n'a avut fericirea, să-l poată vedeà aevea, cel puţin să şi-l închipuie din cetirea acestor rânduri isvorîte din nefărmurita veneraţie şi piosul respect, datorit sutelor de mii de martiri, cari şi-au dat viaţa pentru: sfânta, marea şi veşnica unire a neamului nostru românesc

www.dacoromanica.ro

NĂDEJDIA ZILELOR DE MÂINE

A. S. R. PRINCIPELE CAROL AL ROMÂNIEI, MOŞTENITORUL TRONULUI

Viitorul rege al României. — Crescut de mic în apropierea ma-

relui şi înţeleptului său unchiu — *răposatul rege Carol I—, Alteţa Sa Regală, Principele Carol,* a căpătat şi şi-a însuşit luminatele sfaturi şi sănătoasele îndrumări date de primul nostru suveran.

Născut la 3/16 Octombrie, 1893, Principele nostru de Coroană avea 21 de ani, când a fost numit Moştenitor al Tronului României.

Alteţa Sa Regală, Principele Carol, şi-a urmat învăţătura mai întâi în ţară cu cei mai de seamă profesori români, dovedind în tot timpul o sârguinţă fără pereche. Agerimea minţii în pătrunderea oricărei chestiuni de învăţământ, supunerea Sa la îndatoririle de

www.dacoromanica.ro

şcolar, precum şi isteţimea cu care iscodeà pe învăţătorii Săi asupra tuturor cunoştinţelor pe cari ştiinţa, în nemărginirea ei, le scoate înnaintea celor ce o cercetează cu sete şi interes: puneau pe iluştri Săi profesori în ceą mai mulţumită uimire, făcându-i să întrevadă într'Insul un vrednic şi înţelept cârmuitor de popoare.

Pentru desăvârşirea cunoştinţelor Sale ştiinţifice şi militare, tânărul nostru principe şi-a urmat învăţătura în *Germania*, ţară renumită în alte vremuri pentru minunatele progrese făcute pe toate tărâmurile, şi mai ales pe tărâmul militar. Isbucnind uriaşul r ă s b o i din 1914, al cărui fitil a fost aprins de *Austro-Ungaria* după îndemnul conducătorilor poporului german, Alteţa Sa Regală, Principele Carol, fu nevoit să se reîntoarcă în patrie mai înnainte de vreme.

A. S. R. PRINCIPELE CAROL, COMANDANTUL CORPULUI VÂNĂTORILOR DE MUNTE ŞI INSPECTOR GENERAL AL AVIAŢIEI MILITARE

Dovezi de înţelept îndrumător. —Sosit în mijlocul poporului Său, Principele nostru Moştenitor Işi închină tot timpul lucrând alături de f r u n t a ş i i ţării pentru pregătirea neamului românesc, spre a fi gata să-şi împlinească d e s t i n u l, când goarna *României* îl va chemà la arme. La început— sub *regele Carol I* —şi mai apoi subt Augustul Său Părinte — *M. S. Regele Ferdinand I* —: Alteţa Sa a sprijinit pe toate căile munca acelora în seama cărora căděà grija apărării patriei noastre.

Sub priceputa Sa conducere, tineretul României fu organizat într'o mare legiune cercetăşească, tinzând să înrădăcineze în fiecare tânăr spiritul de jertfă şi disciplină, şi ţintind, totdeodată, spre desvoltarea însuşirilor: fizice, morale şi intelectuale ale cercetaşului.

www.dacoromanica.ro

Cu prilejul războiului pentru întregirea neamului, armata cercetăşească a inimosului nostru Principe a adus servicii de seamă: atât oştirii, precum şi diferitelor instituţii ale statului. Cercetaşii au avut ca pildă în împlinirea datoriei pe însăşi Alteţa Sa Regală, Principele Carol, comandantul lor de căpetenie, care nu s'a dat în lături dela nici una din greutăţile războiului; ci a împărtăşit la olaltă cu ostaşii şi poporul peste care este menit să domnească: atât trecătoarea mâhnire pricinuită de isbânzile vremelnice ale vrăjmaşului, precum şi statornica bucurie a desăvârşitei noastre victorii, încununată cu înfăptuirea Unităţii noastre naţionale.

Foarte dese ori s'a coborît în tranşeele româneşti, înfruntând moartea alături de bravii Săi ostaşi, cari se simţeau mândri şi îmbărbătaţi, văzând în mijlocul lor pe cel mai de seamă vlăstar regesc al Dinastiei noastre. Nici bubuitul tunurilor, nici ţăndările obuzelor, nici şueratul gloanţelor: nu I-au putut stăvili vitejeasca pornire de a fi alături de oştenii şi camarazii Săi, ca altădată, la Calafat, neînfricoşatul Său unchiu— răposatul rege Carol I.

A. S. R. PRINCIPESA ELENA, CAPUL REGIMENTULUI 9 ROŞIORI „PRINCIPESA ELENA"

Principele nostru Moştenitor se preocupă foarte de de aproape de toate chestiunile mari ce frământă viaţa: socială, politică şi culturală a poporului Său, fiind călăuzit la îndrumarea şi deslegarea acestor chestiuni, numai de interesele ţării pe care este rânduit s'o cârmuiască. Nu este mişcare mai de seamă, menită să îndrumeze neamul românesc pe calea sortită să ne ridice printre noroadele de frunte ale pământului, pe care Alteţa Sa să nu o încurajeze din tot sufletul.

www.dacoromanica.ro

Un aşezământ princiar. — După marele războiu al Unităţii naţionale a tuturor Românilor, pentru a puteà înlesnì răspândirea luminii — prin învăţătură — în toate straturile poporului, *Alteţa Sa Regală a pus temelie fundaţiei culturale „Principele Carol".*

Acest aşezământ, care lucrează sub directa călăuzire a Principelui nostru Moştenitor, luptă din toate puterile pentru ridicarea poporului român în rândul neamurilor luminate. Prin tipărire de cărţi şi reviste cu preţuri ieftine, prin înfiinţări de biblioteci şi librării ambulante în toate colţurile ţării, prin : serbări, teatru, conferinţe, şi prin tot soiul de mijloace isvorîte din dragostea de neam şi ţară a Inţeleptului său conducător, precum şi a celor ce-L ajută pentru ajungerea ţintei pe care o urmăreşte : *fundaţia „Principele Carol" a isbutit să desvolte în massele poporului nostru dragostea : pentru şcoală, pentru învăţătură, pentru lumină.* De unde înnaintea războiului Unităţii naţionale, sătenii aveau prea puţină înclinare către şcoală şi nu prea puneau marc preţ pe foloasele învăţăturii, astăzi este o întrecere obştească în tot cuprinsul ţării pentru clădirea de şcoli. Toţi locuitorii, fără deosebire, pun mână dela mână spre a adunà banii trebuitori pentru ridicarea templelor luminii în toate ungherele ţării. Aproape că n'a mai rămas sat, care să nu aibă şcoala şi învăţătorul său.

A. S. R. PRINCIPELE MIHAI SALUTAND

In timpul din urmă, Alteţa Sa Regală, Principele Carol, îngrijat de apărarea ţării, şi spre a fi feriţi ca, în împrejurări grele să ajungem la bunul plac al altor popoare, a sprijinit ideia înfiinţării, chiar la noi în ţară, a unor fabrici de aeroplane — arma cea mai grozavă a viitorului. Fruntaşii poporului, preţuind bunele gânduri ale viitorului nostru rege, au împărtăşit cu totul această sănătoasă ideie şi, în curând, armata şi industria ţării va puteà folosì la nevoie, aeroplane şi tot felul de arme fabricate pe pământul românesc.

In largul lumii. — Dornic d'a cunoaşte mai de aproape viaţa altor neamuri precum şi înfăţişarea altor ţinuturi din largul lumii,

www.dacoromanica.ro

Alteţa Sa Regală, Principele Carol, întovărăşit de o suită aleasă, porni în ziua de *20 Februarie, 1920,* să ocolească pământul, ducând pretutindeni faima ţării şi a poporului nostru. Timp de şapte luni de zile — dela 20 Februarie până la 21 Septembrie, 1920, — cutreieră ţările cele mai de seamă *dinspre Miazăzi* şi *Răsărit de România.*

In Egipt, în India, în Japonia, în America: pretutindeni a fost întâmpinat cu mare cinste şi cu alai deosebit. Unii dintre însoţitorii Alteţei Sale au vorbit fruntaşilor naţiunilor în mijlocul cărora s'au oprit, despre ţara noastră şi avuţiile sale, fapt ce ne-a ridicat foarte mult în vaza neamurilor streine, cari caută să ne cunoască mai de aproape şi să intre în legături de prietenie cu noi [1]).

In cursul anului 1924, unul dintre principii familiei domnitoare a *Japoniei,* trimis chiar de împăratul acestei minunate ţări, a venit în *Bucureşti* spre a arătă Familiei noastre Regale mulţumirea pe care a simţit-o naţiunea japoneză, că a fost cinstită cu vizita Principelui nostru Moştenitor, căutând, totdeodată, să lege o strânsă prietenie cu poporul nostru.

A. S. R. PRINCIPELE MIHAI PORNIND LA LUCRU!...

Căsătoria Principelui Moştenitor.—Vremurile grele şi marile frământări prin cari a trecut ţara şi neamul nostru, cât a durat marele răsboi sfârşit în 1918, au dat atât de lucru : şi Familiei noastre Regale, precum ş fruntaşilor ţării, încât a fost cu neputinţă, ca într'un timp aşa de neprielnic, Alteţa Sa Regală să-şi poată găsi într'una din familiile domnitoare ale lumii civilizate, o tovarăşă vrednică de Dânsul şi de rangul de cinste pe care destinul urmează a I-l hărăzi.

1) Doi dintre cei mai de seamă însoţitori ai *Alteţei Sale Regale, Pricipele Carol,* domnii : *general Nicolae Condiescu* şi general *Ioan Găvănescu,* au început a povesti mersul acestei foarte importante călătorii, înfrumuseţând lucrările ce-au alcătuit până acum, cu o sumă de ilustraţii şi vederi interesante, luate de prin ţinuturile pe unde au colindat. D-l general Condiescu ne povesteşte această călătorie în lucrarea sa *„In largul lumii"*, iar d-l general Găvănescu în lucrarea numită *„Ocolul pământului în şapte luni şi o zi"*.

www.dacoromanica.ro

Potolindu-se zavistia dintre popoare, se puse la cale şi închegarea unei căsnicii temeinice a Principelui nostru Moştenitor.

Cu prilejul unei călătorii în ţările de Miazăzi ale *Europei*, Alteţa Sa îşi alese ca tovarăşă de căsnicie şi viitoare Regină a poporului nostru, pe *Alteţa Sa Regală Principesa Elena a Greciei, născută la 20 Aprilie, stil vechi, sau 3 Mai, stil nou, 1896, fică a răposatului rege Constantin al Greciei.*

Logodna tinerei perechi a avut loc la 21 Noembrie, stil nou, 1920, a Lucerna, în Elveţia; iar celebrarea căsătoriei religioase s'a săvârşit în ziua de 10 Martie, stil nou, 1921, la Bucureşti, în bucuria nemărginită a întregului popor.

A. S. R. PRINCIPELE MIHAI
ODIHNINDU-SE, DUPĂ LUCRU!...

Micul Principe, Mihai. — *Căsătoria Principelui nostru Moştenitor a fost blagoslovită cu un fiu, născut în ziua de 25 Octombrie, stil vechi, sau 7 Noembrie, stil nou, 1921, şi creştinat în religia ortodoxă a poporului nostru la 25 Ianuarie, stil nou, 1922.* Micului principe şi viitor Moştenitor al Tronului *I s'a dat numele „Mihai", în amintirea marelui voivod muntean, Mihai-Viteazul, cel dintâi împlinitor al visului nostru naţional prin unirea subt ocârmuirea sa a întregei suflări româneşti.*

Deşi împlineşte abia patru ani, Micul nostru Principe — *începătorul celei de-a patra generaţii a Dinastiei Române* — dovedeşte o mare vioiciune în pornirile şi îndemnurile sufletului său de copil. Par'că ar fi un om în vârstă, aşa de bine pricepe feluritele situaţii în cari este pus de împrejurări. Chiar din pozele pe cari fotografii se întrec a I le luà în feldefel de chipuri, se poate vedeà cât de minunat înţelege împrejurarea în care se află.

Priviţi-l când salută ! Cu mânuţa dreaptă la căpşorul Lui drăgălaş, cu chipul serios, cu privirea gravă : dovedeşte că-şi dă seama că, atât mişcarea pe care o face, cât şi poziţia în care se află : au ceva matur într'însele, şi nici El nu le ieà a glumă.

Uitaţi-vă la Dânsul, când stă cu ciocanul în mână ! Cu chipul vesel, surâzător, îşi dă seama că unelta pe care-o ţine 'n mâna

www.dacoromanica.ro

stângă, nu-i o jucărie; ci I-a fost dată în glumă, şi face haz. Dincolo, pe scaun, la odihnă, stă serios, dar fără gravitate. Se odihneşte de truda jocurilor şi — poate — şi a sâcâielilor fotografului.

Principesa noastră Moştenitoare. — *În cursul celor câţiva ani de când Alteţa Sa Regală, Principesa Elena, soţia Principelui nostru Moştenitor, se află în mijlocul nostru, s'a dovedit demnă urmaşă a reginei Elisaveta şi a Majestăţii Sale Regina Maria a României.* Ca şi vrednicele Sale Innaintaşe, se preocupă de aproape de cei nevoiaşi şi de uşurarea greului vieţii celor suferinzi. În timpul din urmă, din banii adunaţi prin grija şi stăruinţa Sa: dela popor, tot pentru popor; dela bogaţi, pentru cei sărmani; dela sănătoşi, pentru cei suferinzi, — s'au clădit şi urmează a se clădi încă, spitale în diferitele părţi ale ţării; s'au înfiinţat numeroase colonii de vară pentru şcolarii suferinzi; s'au dat şi se dau foarte multe ajutoare celor nevoiaşi; şi se săvârşesc o sumă de alte faceri de bine sub supravegherea Sa. In timp ce Alteţa Sa Regală, Principele Carol, se îngrijeşte de mintea, sufletul şi apărarea norodului românesc, Alteţa Sa Regală, Principesa Elena, se îngrijeşte de sănătatea şi alinarea suferinţelor acestui norod. *Amândoi soţii şi-au închinat întreaga Lor activitate pentru ridicarea poporului, din toate privinţele.*

DOI PRIETENI NEDESPĂRŢIŢI

Alteţa Sa Regală Principele Carol, simte cea mai mare plăcere, când se află în mijlocul poporului Său. De aceea, dese ori se coboară în rândurile mulţimii nevoiaşe, cercetându-i: păsurile, lipsurile şi dorinţele, spre a luà măsuri de îndreptare.

După cum vedem, Principele nostru de Coroană şi-a pus în slujba neamului Său: toată înţelepciunea şi bogatele Sale cunoştinţe căpătate în anii din urmă, plini de numeroase şi grele încercări pentru întreaga omenire!

Poporul nostru Ii poartă o dragoste nețărmurită şi doreşte să-L vadă urcând cele mai înnalte trepte ale măririi lumeşti, ridicând odată cu Dânsul şi neamul peste care soarta L-a menit să domnească!

www.dacoromanica.ro

STAREA DE ASTĂZI
A
REGATULUI ROMÂN

1. SUB REGELE CAROL I

Infrângerea primelor greutăţi: — *Infloritoarea stare de astăzi a regatului român se datoreşte: atât repausatului nostru rege,* **Carol I,** *precum şi actualului nostru rege,* **Ferdinand I.**

Timp de peste patruzecişiopt de ani, cât a domnit regele Carol, el a veghiat necurmat la buna îndrumare a poporului român.

Cu o înţelepciune fără seamăn, a înfruntat toate piedicile pe cari împrejurările i le-au scos în cale. A ştiut să înfrâneze ambiţiile multora dintre Românii dornici de zânzanie şi turburare în ţară. Prin deşteptăciunea şi marea sa pricepere, a făcut ca România, într'o jumătate de veac, să înnainteze cât alte ţări în două veacuri.

Cum erà odinioară? !.... şi cum este astăzi? !...

Cei ce-au răposat acum şaizeci-şaptezeci de ani, de-ar învià acum din morţi, n'ar mai recunoaşte pământul ţării lor !...

Infăţişarea satelor. — Tot întinsul României este semănat, aproape pe dearându1, cu sate mândre şi bine orânduite. Bordeiele de odinioară au pierit şi au fost înlocuite cu case făcute omeneşte. *Sătenii au început a se înstărì. Curţile celor harnici s'au umplut cu tot felul de acareturi şi unelte de folos la munca câmpului. Ţarinile sunt lucrate acum cu mai multă pricepere, de oarece plugarul cu minte îşi înlesneşte munca folosindu-se de tot felul de maşini trebuitoare la lucrul pământului. Fiecare sat îşi are biserica sa. Şcolile sunt răspândite aproape pretutindeni. Oamenii dela sate, spre a scăpà de cămătari, au înfiinţat bănci populare, de unde să se poată împrumutà cu dobânzi mici pentru împlinirea nevoilor lor. Pricinile dintre săteni sunt judecate astăzi după legi drepte; iar judecătorii merg din sat în sat, spre a împărţì dreptatea celor ce le-o cer.*

Infrumuseţarea oraşelor. — *In vremea domniei regelui Carol, s'a dat o deosebită grijă oraşelor, cari: s'au înmulţit, s'au mărit şi s'au înfrumuseţat de nu se mai cunosc. Mai în fiecare s'au ridicat palate mândre, pentru trebuinţele ţării. Străzile cele întortochiate din vremea stăpânirii turceşti, s'au aliniat şi pardosit cu piatră. S'au înfiinţat în fiecare judeţ şcoli pentru învăţături mai înnalte. S'a dat o mare îngrijire învăţământului primar. S'au înfiinţat o sumă de şcoli normale pentru formarea învăţătorilor şi învăţătoarelor ţării. S'au înfiinţat Universităţi la: Bucureşti, şi Iaşi, pentru ca tinerii dornici de învăţături mai înnalte să nu mai ieà drumul streinătăţii, ci să-şi poată urmà învăţătura în ţară. S'au desfiinţat toate drepturile boiereşti, în faţa legilor fiind de o potrivă: atât bogatul, cât şi săracul. S'au deschis porţile învăţăturii, tuturor Românilor: dela vlădică până la opincă.*

www.dacoromanica.ro

Negoțul și meșteșugurile. — *Negoțul a luat un avânt nemaipomenit. Meșteșugurile de orice fel au fost și sunt cu prisosință încurajate. S'au ridicat tot soiul de fabrici mai în toate părțile țării. S'a împânzit lungul și latul țării cu drumuri de fier, pentru înlesnirea negoțului și a transportului celor ce au nevoie să meargă dintr'o parte în alta a țării. Mările au început să fie spintecate de mândrele vapoare românești, ducând în cele mai mari depărtări produsele țării noastre și aducându-ne în schimb alte lucruri de trebuință.*

Buna întocmire a oștirii. — *Armata țării s'a bucurat și se bucură de cea mai mare băgare de seamă din partea tuturor. Numărul ostașilor a fost înmulțit. S'au cumpărat: tunuri, arme și tot felul de munițiuni, din destul. S'au întocmit legi și regulamente pentru înțeleapta ei conducere.*

Mulțumită acestei îngrijiri de aproape, de unde la 1877, oastea noastră abia numără 50.000 de oameni, la 1913 putură fi puși pe picior de războiu 500.000 de oameni; iar la 1916 au răspuns la chemarea regelui lor peste un milion de ostași, veniți din toate unghiurile țării, spre a se jertfi pentru mărirea neamului românesc și unitatea lui națională.

Astăzi, poporul românesc poate da țării chiar peste trei milioane de piepturi bărbătești, gata să urmeze pe regele lor.

2. SUB M. S. REGELE FERDINAND I

Înaintarea țării sub domnia M. S. Regelui Ferdinand I. — *Dela urcarea M. S. Regelui Ferdinand I pe tronul României, poporul nostru a mers mai departe pe calea progresului. In urma războiului „Unității naționale", aproape tot pământul țării a trecut în stăpânirea sătenilor plugari, cari-l muncesc, împlinindu-se dorința M. S. Regelui: de a nu rămâne sătean fără pământ de muncă în cuprinsul regatului Său. Cel dintâi care a dat pildă de dreptate față de poporul Său, a fost însăși Majestatea Sa, care a împărțit tot pământul „Domeniului Coroanei" plugarilor depe moșiile regale. In diferite părți ale țării s'au întemeiat și urmează a se întemeia numeroase sate noui. Școalele au luat un avânt fără seamăn, înființându-se în fiecare an mii de școli în toate colțurile României. Intr'o pornire vrednică de toată lauda, sătenii — punând mână dela mână — au început a clădi pretutindeni locașuri trainice și încăpătoare pentru școale. Cu drept cuvânt se poate zice că astăzi numeri pe degete satele cari au mai rămas fără învățător și fără locaș de învățătură. S'a unificat învățământul dela sate cu cel dela orașe. S'a întregit învățământul primar pentru cei cari nu urmează alte școli mai înnalte, adăogându-se încă trei ani de învățământ complementar la cei dintâi patru ani de învățământ elementar. Aproape în toate capitalele de județe precum și'n orașele mai de seamă ale țării: s'au înființat numeroase școale normale pentru formarea învățătorilor și învățătoarelor poporului. In întreaga țară, avem astăzi aproape o sută de școale normale. S'au înființat încă două universități pentru nevoile celor dornici de o-și desăvârși*

www.dacoromanica.ro

învățătura: una la Cluj și alta la Cernăuți. S'au deschis porțile universităților, învățătorilor meritoși, înființându-se „Secția pedagogică universitară" pentru formarea profesorilor trebuincioși școalelor normale. Au început să se înființeze gimnazii sătești. In ce privește armata, s'au înființat fabrici pentru procurarea muniților și armamentului militar, printre cari și o fabrică de aeroplane. Pe zi ce merge, țara face progrese uimitoare pe toate tărâmurile, tinzând să-și înjghebeze în așa chip viața, spre a simți cât mai puțin trebuință de sprijinul altor națiuni.

Cu bogățiile firești pe cari Dumnezeu le-a semănat pretutindeni pe întinsul pământului românesc, și cu priceperea de care dau dovadă: am credința că va veni o vreme, când Românii vor fi în stare să producă în țara lor tot ceeace le va fi de trebuință!

Cele mai de seamă fapte ale primilor noștri regi. — Mai presus de toate celelalte îmbunătățiri făcute sub cârmuirea regelui Carol I, stau: **„Independența țării, ridicarea ei la rangul de regat și mărirea teritoriului român în urma campaniei din 1913"**; iar sub cârmuirea M. S. Regelui Ferdinand I, neamul românesc și-a văzut isbândit visul de veacuri: **„Unirea tuturor Românilor sub mândrul nostru tricolor, având în frunte un singur cârmuitor!"**

Am spus cu alt prilej, că, odată și-odată, când Istòria va vorbì despre faptele primului nostru rege, fără îndoială că-l va numì: **„Carol cel Mare și Înțelept!"** Spusele mi s'au adeverit. *Regele Carol a fost, și va rămâne, mare și înțelept pentru poporul pe care l-a cârmuit.*

Astăzi, destinele neamului nostru sunt în mâinile urmașului său. *Poporul are nestrămutata credință că, însuflețit de aceeași dragoste pentru țară, ca și înnaintașul Său — dragoste dovedită cu prilejul împărtășirii simțimintelor poporului nostru față de marele războiu care ne-a adus împlinirea visului de veacuri al Românismului —,* **M. S. Regele Ferdinand I cel-Loial** *va ridicà neamul românesc la cele mai înnalte culmi ale înfloririi. Iar noi, supușii Săi, suntem datori să desăvârșim* **„Unitatea națională"**, *isvorîtă din înțelepciunea și dragostea de popor a Regelui nostru, luptând pentru întărirea* **„Unității sufletești"** *a neamului românesc!*

3. ÎNFIINȚAREA PATRIARHIEI ROMÂNE

Însemnătatea bisericii române în răsăritul Europei. — Prin *înfăptuirea Unității naționale,* vaza și puterea neamului românesc a crescut cum niciodată n'a mai fost.

Prin *năruirea imperiului rusesc* și îngenuncherea lui sub puterea bolșevismului nimicitor a tot ce este isvorît din înțelepciune și bună orânduială, credința ortodoxă primì o puternică lovitură din partea nouilor guvernanți ai *Rusiei* — mai toți de neam strein —, cari opriră poporul dela împlinirea oricărei forme religioase poruncită de religia creștină. Bineînțeles că această măsură nu a isbutit să nimicească simțimântul religios al norodului drept credincios, care-și urmează și azi datinele legii strămoșești; totuși, a

www.dacoromanica.ro

isbutit să împiedice lupta fățișă a reprezentanților bisericii ortodoxe pentru întărirea credinței Mântuitorului în marea mulțime a poporului rusesc, bântuit de o sumă de alte credințe eretice.

Față cu această stare de lucruri, dintre popoarele de credință ortodoxă, singurul care prezentă cea mai mare însemnătate din punct de vedere religios, era poporul român, în cuprinsul căruia se află patru mitropolii: *Muntenia, Moldova, Ardealul și Bucovina*, și o arhiepiscopie, ridicată acum în rândul mitropoliilor: *Basarabia*.

Față cu importanța căpătată de statul nostru în aceste împrejurări, guvernul țării, în înțelegere cu *Sfântul Sinod al României*, a găsit cu cale ridicarea bisericii române la rangul de *patriarhat*. Pentru înfăptuirea acestei hotărîri, Sfântul Sinod, întrunit în ziua de *4 Februarie, 1925*, și-a dat aprobarea sa cu cea mai mare însuflețire.

Actul înființării patriarhatului român.— Cu acest prilej s'a cetit în *Sfântul Sinod*, de către *P. S. S. Vartolomeu, episcopul Râmnicului și Noului Severin*, următorul act privitor la înființarea patriarhatului român, în entusiasmul fără margini al membrilor celei mai înnalte instituții religioase a țării noastre:

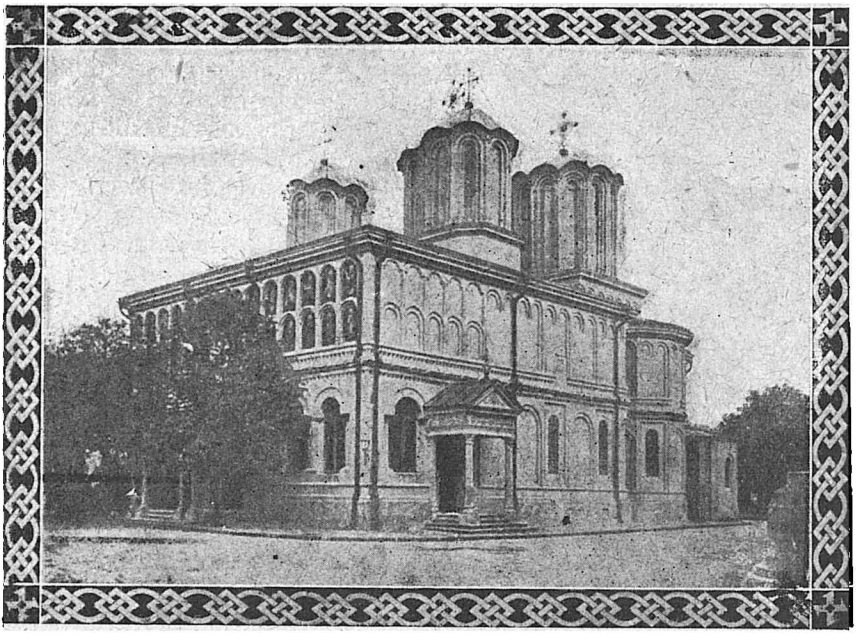
„*Cu vrerea lui Dumnezeu și prin propriile lui puteri, poporul român a ajuns să-și arate, în hotarele străbune întregite și în libertățile lui, maturitatea desăvârșită și puternicia națională la care s'a ridicat. Maturitatea și puternicia aceasta: sunt în mâinile lui isbânzi, sunt în mâinile lui podoabe, sunt în mâinile lui zăcământuri de vlagă și înnălțare; dar, mai presus de orice, sunt drepturi și daiorii, cari îl leagă de astăzi înnainte, în modul cel mai firesc, de trupul și de soarta națiunilor mari, adică de răspunderile și de îndatoririle acelor popoare și state, cari au creiat și continuă să creieze progresul în civilizația întregii omeniri. Poporul român de astăzi, prin urmare, s'a ridicat, în văzul lui și în văzul omenirii, prin însuși meritul său, nu numai peste robia și neisprăvirile lui de ieri, cari l-au împiedicat să-și reverse în opera de înnaintare a lumii întreaga valoare a propriei sale firi, dar s'a ridicat la rangul superior și demn de cooperator și de garant al acestei opere de progres general și de civilizație infinită.*"

„*Rangul acesta însă, întemeiat, cum văzurăm, pe puternicia și pe maturitatea lui de azi, îi impune poporului român obligația de a-și creiă și de a-și însuși toate mijloacele și instituțiunile, nu numai culturale, politice și economice de ordin civil și laic, dar și pe cele bisericești prin cari să-și poată pune în valoare, pentru rolul civilizator la care e chemat: sufletul, capacitățile și însușirile lui lăuntrice și să-și asigure, pentru binele comun, fructificarea trudelor și și a isbânzilor sale. Ca o urmare firească deci, a acestui rang și rol civilizator,* **poporul român își înființează de astăzi înnainte, prin propria lui suveranitate: politică și bisericească, Patriarhatul pentru Biserica ortodoxă română, recunoscându-i Mitropolitului de București al țării, titlul de Patriarh al României, în locul titlului de până aci, de Primat al României. De astăzi înnainte, în virtutea acestui act de superioară înzestrare bisericească, Mitropolitul Capitalei române, va purtă ca titlu protocolar și canonic, numirea de: „Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Patriarh al României".**

www.dacoromanica.ro

La înființarea Patriarhatului acesta românesc, Biserica și Statul nostru au fost de altfel îndemnate și îndreptățite, pe lângă motivele de mai sus, și de sporirea, atât ca număr cât și ca populație ortodoxă, a Eparhiilor țării."

„*Din opt, câte au fost până la războiul întregirii neamului, eparhiile țării s'au ridicat astăzi la 18, adică s'au sporit cu 10, avându-și între ele 5 Mitropolii și însumând cu toate la un loc o populațiune ortodoxă română de peste 14 milioane. Prin sporirea aceasta, România de azi a devenit o putere ortodoxă de mâna întâi în Orientul creștin, întrecând cu mult Jugoslavia, care are totuși de mult Patriarhatul său, reînviat din nou în zilele noastre, și însemnând pentru*

CATEDRALA PATRIARHALĂ ROMÂNĂ

Biserica ortodoxă cea de a toată lumea, o temelie și un braț puternic de sprijin, cum din nefericire și din cea mai nemângâiată durere pentru poporul și Biserica română, nu mai pot însemna ca număr și ca poziție socială, multe din vechile, din canonicele și din atât de strălucitele Patriarhate istorice ale ortodoxiei universale. Însemnătatea bisericească deci, a poporului român de azi a contribuit și ea la creiarea Patriarhatului românesc, tot așa după cum însemnătatea bisericească a Rusiei de dinnainte de Țarul Petru-cel-Mare, a creiat pentru Rusia de atunci, Patriarhatul rusesc."

„*Să se știe însă, că, pe lângă însemnătatea de azi a Bisericii românești, se cuvine să se mai țină seamă pentru creiarea Patriarhatului de azi și de însemnătatea ei din trecut, adică de rolul filantropic*

www.dacoromanica.ro

şi ocrotitor, pe care l-a jucat în susţinerea Orientului creştin de sub Turci, cu mijloacele băneşti ale poporului român şi cu mângâierile ei, cum şi de rolul de apărătoare a credinţei ortodoxe în Orient, pe care Biserica română şi l-a îndeplinit în secolul al 17-lea împotriva protestantismului prin sinoadele dela Suceava şi dela Iaşi, şi prin lucrarea întitulată: „Mărturisirea credinţei ortodoxe a Mitropolitului român, Petru Movilă, aprobată şi folosită, după revizuirea ei de către Patriarhii orientali, de toate Bisericile ortodoxe". Pe baza acestor consideraţiuni era firesc, desigur, să i se recunoască Bisericii şi statului român, nu numai dreptul, dar chiar şi datoria de a-şi creiă, în situaţia lor de acum, un Patriarhat românesc ca acel pe care îl înfiinţează astăzi Sf. Sinod".

„In vederea deci, a maturităţii şi a puterniciei neamului românesc, devenit astăzi, prin vrerea lui Dumnezeu şi prin puterile lui, liber şi întregit; în vederea obligaţiunii acestui popor de a-şi pune în valoare, pentru progresul şi civilizaţia omenirii, maturitatea şi puternicia lui — şi de azi, şi de máine, — prin toate instituţiunile şi mijloacele pe cari le-ar crede el necesare acestui scop, şi pe baza mai ales a autocefaliei noastre bisericeşti, adică a dreptului Bisericii ortodoxe române de a dispune liber de sine cum va găsì cu cale — în afară, bine înţeles: de dogme, de morală, de cult şi de canoanele în legătură cu acest depozit comun şi obligator pentru toate bisericile popoarelor ortodoxe, —: Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române, hotărăşte în şedinţa sa de astăzi, 4 Februarie, a. c., cu consimţirea şi a onoratului Guvern, înfiinţarea Patriarhatului românesc, Intâiul stătător al Colegiului episcopal românesc, având a se intitulà pe viitor: „Arhiepiscop şi Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al României". Hotărîrea aceasta va fi înnaintată şi onoratului Guvern, spre întărire legală şi spre sancţionare, de Majestatea Sa Regele, Ferdinand I al României. In acelaşi timp, ea va fi comunicată şi tuturor bisericilor surori din întreaga lume ortodoxă de Răsărit, care, în vederea motivelor arătate mai sus, cum şi a învăţăturii Sf. Apostol Pavel din Romani, unde el le zice creştinilor, că sunt datori să se arate între ei: „unul pe altul cu dragoste frăţească iubind, unul pe altul cu cinste mai mare făcând" (Romani, cap. XII. v. 10.) de sigur că nu vor întârzià să se bucure de această sporire în putere şi în însemnătate a surorii lor române, trimiţându-i cu drag şi cu grabă, frăţeasca lor îmbrăţişare şi recunoaştere."

O cuvântare istorică. — După cetirea actului de înfiinţare a patriarhatului românesc, a vorbit în *Sfântul Sinod, d-l Alexandru Lapedatu, ministrul cultelor şi al artelor.* Cuvântarea sa fiind importantă, nu numai prin faptul consfinţirii unuia dintre actele cele mai de seamă din viaţa religioasă a poporului nostru, ci şi prin cuprinsul său, care ne oglindeşte trecutul bisericii române, o dau mai jos, spre a fi cetită decât mai mulţi Români:

Innalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi!

Acum, că Sf. Sinod, cu unanimitate de sentimente şi de voinţe, a hotărît ridicarea Scaunului mitropolitan al Ungro-Vlahiei la rangul

www.dacoromanica.ro

de Scaun patriarhal, şi, pe titularul său actual, pe I. P. Sfinţitul Mitropolit D. D. dr. Miron Cristea, în calitatea Sa de primat al României, Patriarh al Bisericii ortodoxe române, permiteţi-mi, ca ministru al cultelor, să vă arăt raţiunile de Stat pentru care guvernul pe care-l reprezint va da, cu înnaltă satisfacţie, formă legală hotărîrii Sf. Sinod, hotărîre care va rămâneà, pentru cei viitori, negreşit, un moment istoric în desvoltarea vieţii Bisericii noastre străbune.

Innalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi!

Organizarea Bisericii ortodoxe române stă în aşa de strânsă legătură cu aceea a Statului, că fazele desvoltării acestuia sunt şi ale aceleia.

Intemeierea Ţării-Româneşti şi asigurarea independenţei sale subt Alexandru Basarab a adus cu sine organizarea Mitropoliei Ungro-Vlahiei (1359), după cum, la fel, întemeierea Moldovei şi asigurarea independenţei sale subt Alexandru-cel-Bun a adus cu sine organizarea Mitropoliei Moldovei şi Sucevei (1401).

Aceste organizaţiuni mitropolitane, în dependenţă ierarhică de Patriarhia ecumenică a Constantinopolei, au durat atât cât au durat formaţiunile politice ce le-au dat naştere. Căci unirea Principatelor (1859) şi unificarea vieţii lor publice (1862) au provocat necesitatea unei noui organizări a Bisericii naţionale, în raport cu situaţia politică, considerabil crescută, a României moderne.

Pentru satisfacerea acestei necesităţi, autorii constituţiei dela 1866 au ţinut să înscrie în art. 21 al operei lor, ca principii ale viitoarei organizări bisericeşti: neatârnarea ierarhică a Bisericii române de orice chiriarhie streină şi conducerea ei sinodală.

Şi, în adevăr, cu consolidarea unirii sub domnia principelui Carol, se instituì, la 1872, Sf. Sinod, în relaţii cu Patriarhia ecumenică şi cu celelalte Biserici ortodoxe numai ce priveşte unitatea dogmelor şi canoanelor, şi se declară scaunul mitropolitan al Ungro-Vlahiei — ca cel mai vechiu, rezident în Capitala ţării şi deţinător, încă dela înfiinţarea sa, de atribuţiuni patriarhale („Exarh al Plaiurilor") — de primat al României, iar după războiul independenţei (1877—78) şi proclamarea regatului (1881), se decretă şi obţinù, la 1885, autocefalia Bisericii ortodoxe române.

Aşa dar, în timp ce România modernă îşi câştigă prin războiu şi-şi afirmă prin regalitate desăvârşita sa suveranitate naţională, Biserica ei deveneà autocefală şi sinodală, adică conducătoare, prin soborul arhiereilor săi, a rosturilor sale spirituale.

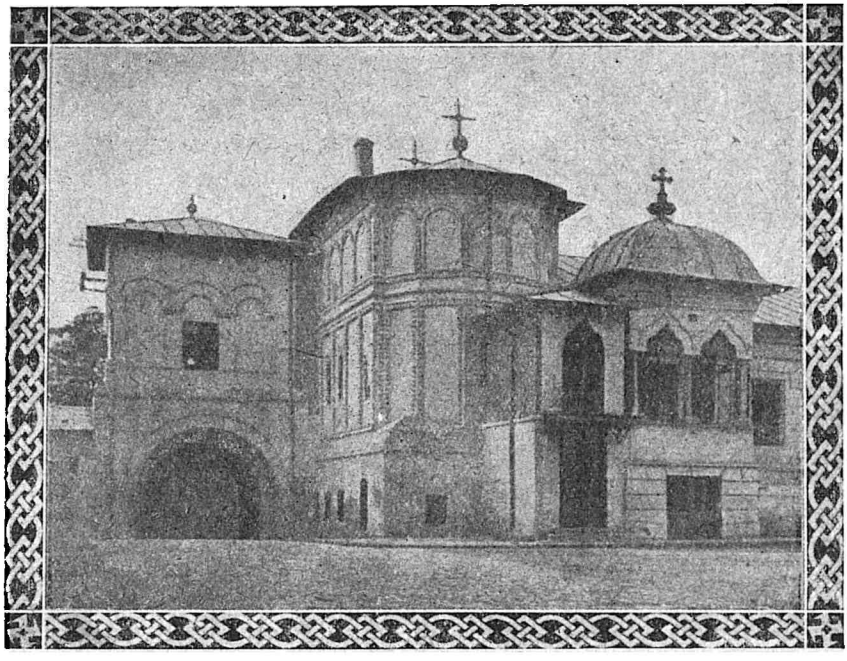
Organizaţiunea aceasta: autocefală şi sinodală, cu un mitropolit primat în frunte, a Bisericii ortodoxe de dincoace de munţi, a durat asemenea, atât cât a durat şi alcătuirea politică ce i-a dat naştere: vechiul regat. Căci constituirea actualului Stat român al unităţii naţionale, a impus şi el necesitatea reorganizării Bisericii noastre, în raport cu noua lui alcătuire şi însemnătate politică.

Ca şi la 1866, autorii constituţiei din 1923 au ţinut să înscrie în pactul lor (art. 22) principiile acestei reorganizări şi anume:

www.dacoromanica.ro

menţinând Bisericii noastre poziţia din afară, faţă de celelalte Biserici ortodoxe (autocefală), au determinat situaţia ei în lăuntru, faţă de celelalte Culte (dominantă) şi i-au acordat — pe lângă conducerea sinodală în privinţa afacerilor spirituale — dreptul de administrare, prin organe proprii, alcătuite din mireni şi clerici, pentru afacerile sale: bisericeşti, culturale, fundaţionale şi epitropeşti, cu obligaţia ca modalităţile acestei conduceri şi administrări să fie unitare pentru întreaga Biserică.

Inlăuntrul acestor principii s'au întocmit: proiectul legii de organizare a Bisericii ortodoxe române şi statutul de aplicare al acestei legi — statut alcătuit de Biserică şi privind amănuntele după cari

O PARTE DIN PALATUL PATRIARHAL DIN BUCUREŞTI

aceasta are a-şi conduce şi administră, în viitor, prin anumite corporaţiuni reprezentative şi organe executive, chestiunile spirituale şi mireneşti.

Ceea ce a rămas a se face prin legea de faţă, e a se determină rangul ce se cuvine să aibă, în viaţa bisericească şi a Statului, capul ierarhic al Bisericii ortodoxe române, mitropolitul Ungro-Vlahiei, întru cât calitatea sa de până acum, de primat al României, nu mai corespunde: nici situaţiei actuale a Bisericii noastre şi nici tradiţiilor de organizare din Bisericile ortodoxe.

In adevăr, Biserica ortodoxă română se compune azi din 4 Mitropolii şi o Arhiepiscopie, cu 13 eparhii sufragante. Căci prin unirea din 1918, a celor două organizaţiuni mitropolitane din ţara cea veche,

www.dacoromanica.ro

li s'au adăogat alte trei: 1. Mitropolia, fostă odinioară a Românilor ortodocşi din Ungaria şi Transilvania — acum a: Ardealului, Banatului, Crişanei şi Maramureşului — mitropolie asupra căreia aveà drept de jurisdicţiune bisericească, încă dela fondarea scaunului său, mitropolitul Ungro-Vlahiei, ca exarh al Plaiurilor; 2. Mitropolia Bucovinei şi 3. Arhiepiscopia Basarabiei, acum numai a Chişinăului, cari, deşì desfăcute din vechea Mitropolie a Moldovei şi Sucevei, se găsesc, prin natura condiţiilor în cari s'au născut şi s'au desvoltat, în situaţii de drept şi de fapt, pe cari trebuie să le acceptăm şi să le recunoaştem.

Cu excepţia Arhiepiscopiei Basarabiei, care făceà parte din Biserica rusească, cele două Mitropolii mai sus amintite: aceea a Ardealului şi aceea a Bucovinei, au intrat în unitatea română ca Biserici autocefale. Reunirea lor într'o singură organizaţiune bisericească, de caracter naţional, dă acestei organizaţii o importanţă deosebită ce trebuieşte înţeleasă şi în noua ordine ierarhică a Bisericii ortodoxe române, altfel decât până acum.

Căci, dacă la 1872 s'a putut concepe între cele două scaune mitropolitane, întrunite în sinod comun, un simplu raport de întâietate a unuia faţă de celălalt, e pentrucă Mitropoliile ce reprezentau, se găsiau, în ce priveşte: origina, desvoltarea istorică, rolul şi importanţa lor, pe picior de egalitate ex aequo, şi pentrucă, în starea de atunci a Statului român şi a Bisericii sale, titlul de Patriarh eră, de sigur, încă necorespunzător şi prematur, aşa că a trebuit să se recurgă la un titlu împrumutat din ierarhia Bisericii romano-catolice, titlu ce nu există în tradiţia Bisericii Răsăritului şi constitue, negreşit, un unicum în organizaţiunea acesteia.

Altfel se înfăţişează însă lucrurile azi, după o jumătate de veac. Capul ierarhic al Bisericii ortodoxe române, mitropolitul Ungro-Vlahiei, are sub autoritatea sa morală, ca prezident al Sf. Sinod, trei Mitropolii cu individualitate istorică bine determinată şi o Arhiepiscopie de însemnătatea unei adevărate mitropolii. In această situaţie, el nu mai poate fi decât ceeace reclamă importanţa excepţională a faptului acestuia şi Istoria celorlalte Biserici ortodoxe cu organizaţiune naţională: patriarh al Bisericii ortodoxe române.

Şi întrucât, nici sub raport istoric şi nici sub raport canonic nu se poate invocà vre-un impediment serios împotriva unei asemeni înnălţări în rang a capului bisericii noastre naţionale, aceasta, biserica, în puterea autocefaliei sale, şi Statul, în virtutea suveranităţii sale: sunt de acord a aprecià că ridicarea arhiepiscopului şi mitropolitului Ungro-Vlahici, în calitatea sa de primat al României, la rangul de patriarh al Bisericii ortodoxe române, e o necesitate a nouei organizaţii bisericeşti, reclamată de situaţia Bisericii noastre în lăuntrul Statului român şi de situaţia acestuia între celelalte State ortodoxe, ca unul ce are, cu excepţia Rusiei, cel mai mare număr de credincioşi ortodocşi.

Faptul e aşa de firesc şi în logica evoluţiei istorice a vieţii noastre bisericeşti, că s'a impus, simultan, conducătorilor Bisericii şi ai Statului, şi e privit de toţi ca o necesitate de ordin naţional.

www.dacoromanica.ro

Cuvântul primului patriarh român. — După d-l ministru al cultelor a vorbit *primul patriarh al Românilor, Innalt Prea Sfinţitul Miron Cristea.* Adânc mişcat, capul bisericii ortodoxe române a spus că cinstea ce i se face prin ridicarea Sa în rangul de patriarh al Românilor, nu priveşte numai umila şi vremelnica persoană a Innalt Prea Sfinţiei Sale, ci, prin acest act se înnalţă biserica noastră în cinstea ce i se cuvine.

„Ca un semn vădit al acestui eveniment epocal" — a zis Innalt Prea Sfinţia Sa — *„îmi exprim dorinţa de a vedea înfăptuite următoarele deziderate ale întregei ortodoxii din România-Mare :"*

„1. Crearea de numeroase burse pentru tinerii cari să meargă în centrele mari culturale din Apus şi Răsărit, să studieze ştiinţa Teologiei, şi dintre cari să se recruteze apoi statul major al bisericii şi al patriarhiei româneşti."

„2. Reorganizarea facultăţii de Teologie din Bucureşti, astfel ca să fie un centru de cultură teologică ortodoxă. Pentru aceasta propun înfiinţarea a două noui catedre : pentru literatura teologiçă slavă şi pentru literatura teologică greacă."

„3. Pe lângă patriarhia românească să se înfiinţeze o mare Academie de muzică bisericească orientală în care, să se poată studia şi cultiva acest gen de muzică."

„4. Ridicarea unei monumentale catedrale a neamului românesc, care să fie una din comorile de artă ale orientului european."

Cel mai fericit prelat român. — Innalt Prea Sfinţia Sa, *patriarhul Miron Cristea,* poate fi socotit cel mai fericit prelat pe care L-a avut vreodată biserica ortodoxă română. E fericit pentrucă soarta L-a rânduit să fie cel dintâi *mitropolit al tuturor Românilor.* E fericit pentrucă de numele Său se va legă pentru vecie, *ridicarea bisericii noastre ortodocse la cel mai înnalt rang,* la cea mai înnaltă treaptă pe care Sfânta biserică ortodoxă o are în ierarhia sa.

Dacă Innalt Prea Sfinţia Sa are cuvânt să fie fericit, apoi nici poporul român nu e mai puţin mulţumit de rânduiala soartei, care a făcut ca în aceste împrejurări să fie în fruntea bisericii noastre unul dintre cei mai vrednici fii ai neamului nostru, ridicat din mijlocul norodului la cea mai înnaltă treaptă bisericească numai prin munca şi meritele sale, recunoscute de întregul popor şi de toţi fruntaşii ţării, fără deosebire.

Innalt Prea Sfinţia Sa a muncit pentru ridicarea bisericii şi a neamului nostru : mai întâi la *Sibiu,* ca profesor şi consilier sau asesor consistorial ; apoi la *Caransebeş,* ca episcop. Toate slujbele înnalte la care a fost ridicat prin încrederea poporului, le-a purtat cu cinste. Cu darul vorbei Sale, plină de harul Domnului revărsat peste fiinţa Sa, a arătat norodului calea adevăratei şi dreptei credinţe. Mai ales în vremurile de suferinţă, ale neamului, a încurajat pe cei slabi, insuflându-le nădejdia şi încrederea în isbânda românismului.

Ca membru în comitetul *„Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român"*, n'a cruţat nici-o osteneală spre a-şi împlini îndatoririle pe cari Asociaţia le dădea membrilor săi. Pur-

www.dacoromanica.ro

tând într'o mână crucea credinţei, iar în cealaltă făclia culturii: îşi făceà datoria de apostol al luminării neamului Său.

Cunoscându-I destoinicia, şi mai ales marile Sale însuşiri de bun Român, guvernul unguresc I-a ridicat în cale toate piedicile, spre

PRIMUL PATRIARH AL ROMÂNILOR

a nu puteà ajunge în scaunul de mitropolit ortodox al *Românilor* din *Ardeal.*

Ziua cea mare a înfăptuirii visului nostru naţional aduse, odată cu sfărâmarea lanţurilor robiei în care neamul românesc zăcuse încătuşat veacuri dearândul, şi nimicirea piedicilor ridicate în calea vrednicului prelat de către vrăjmaşii noştri.

www.dacoromanica.ro

In anul 1919, făcându-se alegerea mitropolitului primat al tuturor *Românilor*, actualul nostru patriarh fu ridicat în cea mai înnaltă treaptă a bisericii noastre, pecetluindu-se astfel unirea *Ardealului* cu patria-mumă, unire hotărîtă la *Alba-Iulia* în 1918.

In timpul de când păstorește turma cuvântătoare a Creștinilor ortodocși, Innalt Prea Sfinția Sa a dat dovadă de mare înțelepciune și dragoste de neam. Cu multă pricepere și cunoaștere a sufletelor, a adunat în jurul Său pe toți fiii bisericii din toate unghiurile țării, și, în bună înțelegere cu ceilalți fruntași ai bisericii și ai neamului nostru, s'a trudit și a isbutit să înfăptuiască unirea bisericii ortodoxe din tot cuprinsul țării noastre.

Tot neamul românesc este adânc încredințat că primul său patriarh va înscri în viața religioasă a poporului nostru cea mai strălucită pagină trăită vreodată de biserica noastră ortodoxă, strălucire isvorîtă din: *înțelepciunea, destoinicia și dragostea* de neam de cari Innalt Prea Sfinția Sa a dat dovadă până acum.

Intărirea patriarhatului de către guvern. — Acest act de o covârșitoare însemnătate națională, *săvârșit în zilele primului Rege al României întregite*, fu întărit printr'o lege votată de *Senat* în ziua de *12 Februarie*, iar de *Cameră*, în ziua de *17 Februarie, 1925*.

De însemnat e că, în această împrejurare, toate patimile politice dintre partide au fost date la o parte, întâlnindu-se într'un gând și-o simțire toți reprezentanții neamului în parlamentul țării.

In Senat, d-l *Ioan I. C. Brătianu*, șeful guvernului și șeful partidului național-liberal, după votarea legii, a spus că ține să salute cel dintâi pe Acela pe care Senatul L-a rânduit ca patriarh al *României-Mari* și al bisericii românești. Arată, totdeodată, marea însemnătate a actului săvârșit, precum și mulțumirea pe care o simte că întreaga suflare românească se bucură la olaltă de înnălțarea bisericii române.

La Camera, după ce d-l *Petre Gârboviceanu*, vice-președinte al Camerei, a cetit raportul prin care se îndreptățește săvârșirea acestui măreț act, raport al cărui cuprins îmbrățișează tot trecutul bisericii ortodoxe-române și al conducerii ei, aleșii țării și-au dat aprobarea lor prin aplauze unanime și îndelungate.

După aceea a vorbit *d-l Juliu Maniu* — șeful partidului național român, aprobând din toată inima actul săvârșit. Prin cuvinte pline de însuflețire și aplaudate de toți, fără deosebire, și-a arătat marea mulțumire pe care o simte că biserica noastră, în urma libertății dobândită de toți *Românii* uniți astăzi într'o simțire, poate să îmbrace haina celei mai înnalte strălucîri pământești. A încheiat făcând urări de lungă păstorire primului nostru patriarh.

D-l Ion Mihalache, șeful partidului țărănesc, a spus că împărtășește fără nici o rezervă proectul inființării patriarhiei române. In fața unor astfel de manifestări, a zis domnia sa, deosebirile de partid încetează și toți Români se găsesc uniți într'un singur partid: partidul tuturor Românilor. Inimoasa sa cuvântare a fost aplaudată de toți aleșii națiunii.

Din partea guvernului a vorbit d-l *Al. Lapedatu*, ministrul

www.dacoromanica.ro

cultelor şi al artelor, spunând că aprobarea unanimă cu care a fost întâmpinată de amândouă corpurile legiuitoare — *Senat* şi *Cameră* — această hotărîre, care cere întărirea legală, e o dovadă vie şi de necăgăduit că actul săvârşit de Sfântul Sinod al Bisericii noastre naţionale în ziua de 4 Februarie, prin ridicarea Scaunului arhiepiscopal şi mitropolitan al *Ungro-Vlahiei*, la rangul de Scaun patriarhal, este un act cu adevărat caracter naţional.

Atât în Cameră, cât şi în Senat, *Innalt Prea Sfinţia Sa Patriarhul Miron Cristea* a răspuns aleşilor naţiunii, arătându-şi mulţumirea pentru desăvârşita unire şi înţelegere cu care a fost întâmpinat acest măreţ act, de către toţi fiii neamului, fără deosebire. Intre altele, a spus că doreşte ca patriarhia românească să fie farul care să-şi arunce razele sale de lumină şi căldură până departe, asupra popoarelor cu cari avem legături, înfrăţindu-le pe toate pe temelia celei mai curate iubiri creştineşti şi evangelice. Innalt Prea Sfinţia Sa şi-a încheiat cuvântarea mulţumind tuturor fruntaşilor ţării pentru frumoasa pildă de înţelegere şi unire de care au dat dovadă în faţa marilor acte menite să contribue la înnălţarea şi înflorirea neamului nostru. A terminat strigând *să trăiască: Ţara, Biserica şi Dinastia!*

Cu această urare a capului bisericii ortodoxe române s'a consfinţit cel mai de seamă act trăit de biserica noastră dealungul veacurilor!

Cu prilejul acesta, fruntaşii poporului au dat o minunată pildă de patriotism, dovedind că împrejurările mari din viaţa neamului sunt privite şi îmbrăţişate de toţi: cu acelaş suflet şi acelaş gând!

Fie ca această pildă de unire, să dea imbold tuturor fiilor acestui popor: să calce 'n picioare vrajba ce-i desparte 'n tabere, şi, înţelegându-se frăţeşte, să pornească la luptă cu puteri unite, pentru îndreptarea ţării şi ridicarea neamului nostru!

4. LITERATURA ROMÂNĂ: DELA UNIREA PRINCIPATELOR PÂNĂ IN ZILELE NOASTRE

Înfiinţarea celui mai înnalt aşezământ de cultură al României. — Odată cu unirea principatelor, literatura română putu să se desvolte nestânjenită. Invăţământul devenind obligator pentru toţi fiii de *Români*, numărul cărturarilor începu a se înmulţi. Aceşti cărturari însă, abia în timpul domniei lui *Carol I* au început să însemne ceva pe tărâmul literar.

In vremea domniei lui *Cuza*, au strălucit ca îndrumători ai gândirii româneşti aceiaşi scriitori, pe cari i-am mai pomenit înnainte de „*Unire*", adică: *Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Bolintineanu, Vasile A. Ureche*, şi mulţi alţii.

Prin întemeierea celui mai înnalt institut de cultură naţională —

www.dacoromanica.ro

Academia Română [1]) — se creiè în ţară un far călăuzitor al celor chemaţi să înnalţe faima neamului nostru pe tărâmul : ştiinţific, literar şi artistic. Cei dintâi semănători ai luminii şi culturii româneşti, aleşi de *Locotenenţa domnească* în „*Societatea literară română*" au fost : *Iosif Hodoş* şi *Alexandru Roman* — din *Maramureş; Timotei Cipariu, Gavril Munteanu,* şi *George Barițiu* — din *Transilvania; Andrei Mocioni* şi *Vincenţiu Babeş* — din *Banat; Alecu Hurmuzachi* şi *Ambrosie Dimitrovici* — din *Bucovina; Alexandru Petriceicu-Haşdău, cavaler Costache Stamati* şi *I. Stroescu*— din *Basarabia; I. Caragiani* şi *Cozacovici* — din *Macedonia.* Dimitrovici, dându-şi demisia, fu înlocuit cu *Ioan Sbiera,* profesor în Bucovina. In 1867, domnitorul Carol complectă numărul membrilor cu : *Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Vasile Alexandrescu-Urechiă* — din *Moldova*; şi cu : *Ioan Heliade-Rădulescu, August Treboniu-Laurian, Constantin A. Rosetti* şi *Ioan C. Massim* — din *Muntenia,* la cari se mai adăogară : *Ştefan Gonata,* în locul lui Stamati din *Basarabia,* şi : *Titu Maiorescu* şi *Niculae Ionescu* — din *Muntenia.*

La 1 August, acelaş an, guvernul, prin *Ştefan Golescu*, preşedintele consiliului de miniştri, dădù independenţă *Societăţii academice,* să lucreze după cum vor hotărî membrii săi, punându-i la dispoziţie dăniile făcute acestei instituţii, de către *Românii* de inimă, precum şi un fond de sprijin din partea statului. Primul scop al Societăţii a fost întocmirea unei gramatici şi a unui glosar sau dicţionar al *Limbii române.*

De-atunci şi până 'n zilele noastre, fruntaşii ştiinţei şi literaturii române, membrii ai Academiei Române, au fost şi sunt îndrumătorii culturii naţionale, din toate punctele de vedere. Toţi aceşti fruntaşi, fără deosebire de credinţe şi de vederi politice, stau strâns uniţi sub bolta senină a celui mai înnalt aşezământ de cultură al neamului : îndrumând, încurajând, distingând pe cei ce-şi închină truda pe ogorul luminării şi ridicării poporului nostru.

Câţiva dintre scriitorii ultimelor decenii. — De unde până la *Unirea Principatelor,* scriitorii neamului puteau fi număraţi pe degete, după săvârşirea acestui mare act naţional, numărul lor crescù uimitor. Astăzi, aproape în fiecare ştiutor de carte găsim câte un scriitor dornic d'a-şi da'n vileag rodul minţii sale. Şi câte talente neştiute nu zac în mulţi dintre aceşti visători !?... Cea mai convingătoare probă ne-o dau miile de producţii poporane, roade alese ale atâtor minţi necunoscute, risipite 'n largul pământului românesc !

Multe dintre aceste minţi au avut norocul să se pună în vază, ridicându-se ca făclii luminoase în mijlocul neamului nostru.

Dac'ar fi să vorbim despre toţi cei cari au însemnat ceva pe

[1]). *Academia Română* a fost înfiinţată la 1 Aprilie, 1866, în timpul locotenenţei domneşti, dându-i-se numele „*Societatea literară română*". După alegerea *principelui Carol* ca domn al ţării, societatea trecù sub preşedinţia de onoare a suveranului, luând numele de „*Societatea academică română*"; iar la 1879 fu transformată în „*Academia Română*" de azi.

www.dacoromanica.ro

tărâmul cultural, dela Unirea Principatelor şi până în zilele noastre, volume 'ntregi ar trebui să scrim, şi tot n'ar fi de-ajuns. Voiu pomeni în treacăt pe unii dintre: scriitorii, cărturarii şi oamenii de seamă ai acestor vremuri, a căror activitate a lăsat urme mai adânci în viaţa: culturală, politică şi socială a poporului nostru.

Pe lângă cei numiţi până acum, şi a căror activitate s'a început înnainte de Unire — şi, a urmat şi după aceea —, s'au mai deosebit pe tărâmul scrisului mii de pricepuţi mânuitori ai graiului românesc. Dintre aceştia voiu pomeni doar pe acei a căror activitate îmi este mai deaproape cunoscută şi cari au isbutit să se facă ştiuţi pe ogorul scrisului românesc de cât mai mulţi Români.

Născuţi până la 1840.—*Simion Marcovici* (1790—1877) a publicat un curs de retorică la 1834 în Bucureşti, şi alte scrieri, între cari, multe traduceri.

Anton Pann (1794—1854) a fost unul dintre cei mai rodnici scriitori ai vremii sale, un neobosit culegător al comorilor poporului, pe cari le-a redat iarăş poporului, înveşmântate în măiastra haină a versului. Dintre lucrările sale, cele mai răspândite sunt: *Povestea vorbei* şi *Nastratin Hogea*.

Ion Gherasim Gorjan (mort la 26 Octombrie, 1857) a publicat „*Halimaua*" la 1838, precum şi alte cărţi. A alcătuit o sumă de calendare foarte mult căutate pe vremea sa.

Petre Poenaru (1799—1875) a publicat diverse lucrări printre cari şi un dicţionar francez-român, în tovărăşie cu *Hill* şi *Aaron Florian*. A fost membru al Academiei Române.

Costache Aristia (1800—1880) a scris: poezii, proză, teatru, cărţi de învăţământ şi altele. Are şi câteva traduceri.

Costache Bălăcescu (1800—1880) a scris mai mult versuri: poezii, satire şi fabule.

Florian Aaron (1805—1887) a publicat numeroase cărţi de învăţământ.

August Treboniu-Laurian (1810—1881) a întocmit şi publicat o sumă de lucrări istorice şi de învăţământ. A fost membru al Academiei Române.

Ioan Maiorescu (1811—1864), printre altele, a scris: „*Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român*".

Costache Negri (1812—1876) a scris: versuri, proză şi numeroase scrisori prietenilor politici. A fost unul dintre scriitorii de seamă ai trecutului.

Cezar Bolliac (1813—1880) a publicat: versuri şi proză, precum şi lucrări de natură istorică.

George Baronzi (1815—1896) a fost un foarte rodnic scriitor în versuri şi proză. Pe lângă poezii, a scris: numeroase nuvele, teatru, traduceri şi altele.

Ion Brezoianu (1817—1882) a scris numai în proză, lucrări cu cuprins felurit: economic, ştiinţific, istoric şi religios; are şi câteva traduceri.

Nicolae Filimon (1819—1865) a scris numai în proză. El e autorul cunoscutului roman: „*Ciocoii vechi şi noui*".

www.dacoromanica.ro

Alexandru Papiu-Ilarian (1823—1878) este alcătuitorul a multe lucrări istorice, printre cari şi: „*Tezaur de monumente istorice pentru Români* — 3 volume, publicate între 1862—1864. A fost membru al Academiei Române.

Constantin sau *Costache Aricescu* (1823—1886) a lucrat pe toate tărâmurile: poezie, proză şi teatru. A fost unul dintre scriitorii căutaţi ai vremii sale.

Ion Puşcariu cavaler (1824—1911) are mai multe lucrări cu cuprins literar şi istoric. A fost membru al Academiei Române.

I. C. Massim (1825—1877) a scris mai mult pe tărâmul gramatical.

Principesa Elena Ghica, cunoscută sub numele *Dora d'Istria* (1828—1888), a scris numeroase lucrări în alte limbi streine, asupra neamului nostru. Câteva au fost traduse şi 'n româneşte.

George Creţeanu (1829—1887) a scris aproape numai poezii.

Alexandru Lăzărescu-Laerţiu (1830—1876) a scris poezii şi câteva lucrări teatrale.

Vasile Boerescu (1830—1883) a scris diverse lucrări, mai ales cu cuprins privitor la *drept* şi *legi*.

Atanasie M. Marienescu (1830—1914) a scris versuri şi, mai ales, lucrări cu cuprins filologic şi istoric. A fost membru al Academici Române.

Nicolae Nicoleanu (1833—1871) a scris numai versuri.

Nicolae Orăşanu (1833—1890) a scris versuri umoristice şi satirice. Are şi câteva traduceri.

Alexandru Papadopol Calimah (1833—1898) a scris numai în proză, cu subiecte mai mult de natură istorică.

Dimitrie A. Sturdza (1833—1914) mare om politic. Are numeroase lucrări: politice, financiare, şi mai ales istorice. A fost membru al Academiei Române.

Ion Micu Moldovanu (1833—1915) a scris lucrări istorice şi de învăţământ. A fost membru al Academiei Române.

Alexandru Sihleanu (1834—1857) a scris numai poezii.

Alexandru Odobescu (1834—1895), a fost unul dintre cei mai pricepuţi mânuitori ai graiului românesc. A scris numeroase lucrări literare şi istorice. S'a distins, mai ales, pe tărâmul arheologic, adică al cercetării trecutului folosindu-se de urmele rămase din vremurile vechi, ca: statui, inscripţii, monumente, şi altele. Pe lângă numeroasele sale lucrări tipărite, au rămas dela dânsul o sumă de scrieri în manuscris, netipărite. A fost membru al Academiei Române.

Alexandru Depărăţeanu (1835—1865) a scris numai versuri: *Doruri şi amoruri*, precum şi piesa *Grigore-Vodă* — dramă în versuri.

Constantin Erbiceanu (1835—1913) a scris numeroase lucrări pe tărâmul istoric şi religios. A fost membru al Academiei Române.

Nicolae Gane (1835—1916) a scris minunate versuri şi proză. Nuvelele sale sunt citite cu mult interes. A fost membru al Academiei Române.

Anton Naum (1835—1917) a scris aproape numai versuri.

www.dacoromanica.ro

Constantin Exarcu (1836—1898) ne-a lăsat lucrări cu conţinut felurit, scrise numai în proză.

Eugeniu Carada (1836—1910) a fost mare financiar. Are şi câteva lucrări literare şi politice, în româneşte şi franţuzeşte.

Ion Creangă (1837—1889) a fost cel mai de seamă povestitor al Moldovei. A scris numeroase şi foarte interesante poveşti într'un grai, pe care nici un povestitor de mai târziu nu l-a putut întrece.

Teodor Şerbănescu (1837—1901) a scris numai poezii.

Petre Ispirescu (1838—1887)—culegător tipograf—a publicat: basme, legende, pilde, ghicitori, povestiri istorice, într'un grai limpede şi foarte plăcut.

Aron Densuşianu (1838—1900) a scris: versuri, proză şi teatru. S'a ocupat şi cu Istoria limbii şi literaturii române.

Mihail Zamfirescu (1839—1878) a scris poezii şi teatru.

Pantazi Ghica, mort la 1882, a scris proză şi teatru.

Teodor Burada (1839—1923) a scris numeroase lucrări pe toate tărâmurile.

Născuţi până la 1850. —*Grigore Ventura* (născut la 1840—data morţii n'o cunosc) a scris mai multe piese de teatru.

Ion Kalinderu (născut la 28 Decembrie, 1840, în *Bucureşti*, —mort la 1913) ne-a lăsat numeroase lucrări cu conţinut istoric şi economic. A fost membru al Academiei Române.

Titu Maiorescu [1]) (1840—1917) a fost unul dintre scriitorii şi oratorii români, cari, prin activitatea lor, au însemnat o epocă în trecutul nostru cultural. Scrierile sale sunt întocmite într'un grai orânduit cu multă măestrie. Pe lângă mare şi bun vorbitor a fost cunoscut ca foarte priceput critic literar. El a scris numai în proză. Maiorescu este îndrumătorul cunoscutei reviste „*Convorbiri literare*", care apare de 57 de ani, păstrând în foile sale simţirea şi geniul celor mai de seamă scriitori ai neamului nostru. A fost membru al Academiei Române.

Iosif Vulcan (1841—1907) ne-a lăsat numeroase lucrări în versuri şi proză. A fost membru al Academiei Române.

Mihail Strajanu (1841—1917) ne-a lăsat numeroase lucrări în proză cu cuprins felurit, printre cari multe privitoare la limba noastră.

Iacob Negruzzi, (născut la 31 Decembrie, 1842), este fiul lui *Costache Negruzzi*. A scris: poezii, proză şi teatru — printre cari şi unele traduceri. Este membru al Academiei Române.

Grigore H. Grandea (1843—1897) a scris poezii şi proză, printre cari şi romanul: „*Vlăsia sau ciocoii noui*"

Ştefan Vârgolici (1843—1897) a scris versuri. Are şi câteva traduceri, şi cărţi de învăţământ.

Niculae D. Popescu-Nedea (1843—1922) a fost un neobosit scriitor, mai ales pe tărâmul nuvelei istorice. Lucrările sale, alcătuite într'un grai limpede şi curgător, sunt foarte răspândite în

1). Vezi alte ştiri biografice şi portretul lui *Titu Maiorescu*, în „*Cartea Marilor Români*", din lucrarea de faţă.

www.dacoromanica.ro

popor—în deosebi vieţile haiducilor. El este autorul mult răspânditului, altădată, „*Calendarul pentru toţi*".

Nicolae Scurtescu (1844—1879) a fost institutor în Bucureşti. El a publicat: poezii, articole de critică şi piese de teatru.

George Bengescu-Dabija (1844—1916) a scris: versuri, proză şi teatru.

Nicolae Beldiceanu (1845—1896) a scris poezii şi câteva cărţi de învăţământ.

Nicolae Ţincu (născut la 1846) are lucrări felurite, mai ales versuri.

Alexandru Lambrior (1846—1883) a publicat lucrări privitoare mai mult la limbă şi gramatică.

Vasile Conta (1846—1884) a scris numeroase lucrări filosofice, şi câteva, politice. El a fost unul dintre cei mai de seamă filosofi din vremea sa.

Dimitrie A. Laurian (1846—1906) a scris lucrări mai mult cu cuprins ştiinţific.

Nicolae Densuşianu (1846—1911) ne-a lăsat importante lucrări, mai ales în domeniul istoric.

Nicolae Quintescu (mort în 1913), a lucrat numeroase cărţi cu cuprins felurit. A fost membru al Academiei Române.

Calistrat Hogaş (1847—1916) a scris mai mult proză.

Anghel Demetrescu (1847—1903) a scris câteva lucrări şi traduceri importante.

Alexandru Xenopol (1847—1920) a scris mai mult pe tărâmul economic şi, mai ales, pe cel istoric. El este autorul celei mai complecte lucrări asupra „*Istoriei Românilor*". A fost membru al Academiei Române.

Ciru Oeconomu (1848—1910) a scris: poezii, nuvele, romane şi altele.

George Panu (1848—1910) a fost unul dintre publiciştii politici de seamă. A scris numai în proză.

George Bengescu (1848—1922) ne-a lăsat numeroase lucrări în româneşte şi franţuzeşte. El este biograful *reginei Elisaveta*.

Ion Slavici (născut la *Şiria-Arad*, în Ianuarie, 1848) a scris numai în proză: poveşti, nuvele şi romane.

G. Dem.-Teodorescu (1849—1900) a scris poezii şi proză. A fost un setos cercetător al comorilor poporane.

Frederic Damé (născut la *Tonnerre*, în *Franţa*, în anul 1849, mort în 1907) ne-a lăsat numeroase şi foarte importante lucrări pe toate tărâmurile.

Dimitrie Olănescu (1849—1908) a scris: versuri, proză şi teatru. Are lucrări numeroase şi pline de mult interes. A fost membru al Academiei Române.

Mihail Eminescu este cel mai de seamă scriitor al vremurilor noui. El s'a născut la 20 Decembrie, 1849, în *satul Ipoteşti*, lângă *oraşul Botoşani;* a fost declarat la preotul bisericii domneşti din oraşul Botoşani, ca născut la 15 Ianuarie, 1850. Botezul său a avut loc la 21 Ianuarie, acelaş an, în sus numita biserică. Pe tatăl lui *Eminescu* îl chemă *Gheorghe Eminovici*, iar

www.dacoromanica.ro

pe mama sa *Ralu*, născută *Vasile Iuraşcu*. Naş i-a fost bunicul său dinspre mamă. Primii ani ai copilăriei i-a petrecut la *Ipoteşti*, în *judeţul Botoşani*. Invăţământul primar şi primele două clase gimnaziale le-a urmat la *Cernăuţi*, unde avù prilejul să fie elevul marelui naţionalist *Aron Pumnul*, care îi schimbă numele din *Eminovici* — cum se numià după tatăl său — în *Eminescu*. In clasa doua de gimnaziu rămase repetent, întru cât urmase la şcoală foarte neregulat. In al treilea an, încercă să se pregătească singur, acasă, fără a mai urmà la şcoală, însă nu se prezintă la examen. In 1864 venì la Cernăuţi o trupă de actori români în frunte cu : *doamna Fani Tardini şi fraţii Vlădiceşti*. Eminescu părăsì învăţătura şi se alătură şi el la această trupă, pornind să cutreiere ţara fără ştirea părinţilor săi. La câtva timp, actorii se abătură şi prin Botoşani. După plecarea trupei, Eminescu rămase câtăva vreme cu părinţii săi. Incins de dorul vieţii fără căpătâi, pornì iarăş prin ţară după diferite trupe de actori. La 1868 se alătură ca sufleur la trupa lui *Pascali*, care-l găsise la *Giurgiu*, slujind ca rândaş la un han. Prin mijlocirea marelui actor îl cunoscù *Ioan Caragiale*, pe când Pascali se aflà cu trupa la *Bucureşti*. După spusele lui Caragiale, ceea ce-l legà pe Eminescu de această trupă erà dragostea adâncă pentru una din artiste, dragoste neîmpărtăşită, zice-se.

Sătul şi de acest fel de viaţă, pornì iarăş spre vatra părintească. Ajutat de tatăl său, şi de câţiva literaţi, cari 'ntrezăreau într'însul pe marele poet al neamului, plecă la *Blaj*, iar de-acì la *Viena*, spre a-şi desăvârşì studiile, a căror lipsă o resimţeà. Viaţa familiară, ordonată, cu timp de muncă şi timp de odihnă, a orânduiţilor *Austriaci*, avù o mare înrâurire asupra sa. El urmărì cu mare sete cursurile privitoare la filosofie şi scrierile literare ale învăţaţilor eleni şi latini. Pe când se află la Viena, publică vreo câtevą încercări poetice în revista „*Familia*" din *Buda-Pesta*, apoi trimise d-lui *Iacob Negruzzi*, directorul „*Convorbirilor literare*" poezia care aveà să atragă atenţie asupră-i „*Venere şi Madonă*", care fu publicată în numita revistă la *15 Aprilie, 1870*, urmată apoi şi de celelalte lucrări poetice ale genialului scriitor.

In timpul şederii sale la *Viena* luă naştere societatea „*România Junǎ*", care desfăşură o minunată activitate pe tărâmul naţional. Tot în această vreme se puse la cale un congres studenţesc la *Putna*, în *Bucovina*, la mormântul marelui *Ştefan*, cu prilejul unei serbări naţionale ce avù loc acolo. Curând după aceasta, Eminescu se întoarse în ţară, unde fu numit director al bibliotecii din *Iaşi*, în anul 1874. Cu acest prilej cunoscù el pe frumoasa *Veronica*, soţia boierului *Micle*, care fu atrasă spre poet, robită de minunatele sale versuri. Puterea dragostei ce legà pe cei doi poeţi îi stăpânì atât de mult, în cât plănuiră ca, după moartea bătrânului Micle, să se căsătorească împreună.

Spre a-l face să-şi uite această înclinare, prietenii şi admiratorii poetului îl trimiseră la *Berlin*, spre a terminà studiile filosofice şi a-şi luà o diplomă. Dar aci nu stete mult, căci dorul Ve-

www.dacoromanica.ro

ronicăi îl aduse îndărăt. In urma stăruinței sprijinitorilor săi, în 1875 fu numit revizor școlar al județelor: *Iași* și *Vaslui*.

Schimbându-se guvernul, fu scos din slujbă, și dat în judecată. El plecă la București, unde fu numit redactor la ziarul partidului conservator, „*Timpul*", pe-atunci sub direcția lui *Grigore Păucescu*. In această vreme, numele poetului ajunsese din ce în ce mai cunoscut. *Regina Elisaveta* ținù să-l cunoască și-l chemă la palat. El însă erà o fire stângace și protivnic dorului de glorie. Când fu propus ca să i se dea medalia „*Bene-Merenti*", rugă pe răposatul *Maiorescu*, protectorul său, să-l lipsească de această onoare, care-i erà o povară.

La 5 Iunie, 1883, inaugurându-se statuia lui *Ștefan-cel-Mare* la Iași, se duse și el să ieà parte ca redactor al ziarului „*Timpul*". Cu acest prilej a alcătuit vestita sa „*Doină*": „*Dela Nistru pân'la Tisa...!*" Sosit la Iași, nici nu luă parte la serbare; par'că-i făceà rău mulțimea. Semnele rătăcirii minții începuseră să se arate. Rațiunea i se întunecă foarte curând după aceea — din pricina seminței unei boale necăutată la vreme. Pe la începutul lui Iulie se simți și mai rău; iar la 8 Iulie, 1883, judecata îi pierì cu desăvârșire, căci vrù să ucidă cu focuri de revolver pe unul dintre prietenii săi cei mai buni. Băgat în spitalul *Caritatea* din București, se părù că după vreo două-trei luni de zile se mai însdrăvenise. Prietenii poetului îl trimiseră apoi la Viena în căutarea unui cunoscut medic de boale mintale, întovărășit chiar de prietenul pe care vroise să-l ucidă. La câtva timp, plecă în *Italia*, trecù prin *Veneția* și se opri la *Florența*, de unde apoi reveni în țară. Călătorind, când la Iași, când la București, duse o viață foarte neorânduită, de om lipsit de darul sănătoasei gândiri. Prin 1888 începù să traducă în versuri lucrări streine, dându-le ca producții originale. Pe la începutul anului 1889, boala pornì să-l chinuie mai cu tărie. Internat iarăș în ospiciul „*Caritatea*", în ziua de *15 Iunie, 1889*, în urma unei nenorocite întâmplări datorită lipsei de pază a celor ce-i purtau de grijă — lui și celorlalți nefericiți cu mintea turbure —, avù un accident, care-i puse capăt vieții.

In ziua următoare, făcându-i-se autopsie, s'a găsit că greutateà creierului din care isvorîse atâtea alcătuiri geniale, erà de un kilogram și patru sute nouăzeci de grame. Cu acest prilej s'au dovedit și pricinile rătăcirii minții marelui poet, dar la ce mai puteà fi de folos această descoperire?!...

La o lună de zile după moartea lui Eminescu a murit și Veronica Micle, care rămăsese văduvă încă din 1883, tocmai când poetul începuse să dea semne de rătăcire. Venind la București, după el, nu mai află nimic din dragostea lui de odinioară, așa că fu nevoită să-și înmormânteze visul de altădată în adâncul sufletului său.

Iată pe scurt, care a fost viața celui mai de seamă mânuitor a simțirii și graiului românesc. Astăzi, el este marele și genialul Eminescu; cât a fost în viață și în plinătatea judecății sale, mulți l-au vrăjmășit și l-au bârfit, socotindu-i scrierile lipsite de orice valoare.

Viața-i scurtă l-a împiedecat să ne dea măsura geniului său;

www.dacoromanica.ro

însă din atâta cât a rămas depe urma sa, avem destulă dovadă că rătăcirea minţii lui şi moartea-i timpurie : au adus literaturii române o pagubă, care prin nimic nu poate fi înlocuită.

Lucrările lui Eminescu au fost adunate în volum de către prietenii şi admiratorii săi. El nu s'a preocupat deloc de aceasta, cât timp a fost în viaţă.

Pe lângă poezii, s'au mai publicat în volum : *Culegere de articole d'ale lui M. Eminescu* — 1891 ; *Diverse* — critici şi vederi politice — 1893 ; *Nuvele* — 1893 ; *Literatură populară* — 1902 ; *Poezii postume* — 1902 ; *Geniu pustiu* — roman — 1904 ; *Scrieri politice şi literare, manuscrise inedite şi culegeri din ziare şi reviste* — 1905 ; *Bogdan Dragoş* — 1906 ; *Scrisori* — corespondenţă cu *Iacob Negruzzi ; Henriette şi M. Eminescu* — scrisori către *Cornelia Emilian* — 1893, şi altele ; precum şi multe cari sunt încă netipărite.

Născuţi până la 1860. —*Mircea Rosetti* (1850—1882) ne-a lăsat câteva lucrări în proză.

Ronetti Roman ne-a lăsat lucrări în : versuri, proză şi teatru.

Veronica Micle (1850—1889) — prietena şi inspiratoarea lui Eminescu — a scris numai versuri.

Vasile Gr. Borgovanu (2 Ianuarie, 1850—11 Ianuarie, 1923) a fost un neobosit muncitor pe tărâmul sănătoasei îndrumări pedagogice a dăscălimii române. Ne-a lăsat mai multe lucrări de seamă privitoare la educaţie şi învăţământ.

Grigore Tocilescu (1850—1909) a scris foarte mult, şi mai ales pe tărâmul istoric şi filologic. A fost membru al Academiei Române.

Matilda Cugler-Poni născută la 1853 în *Iaşi*, a scris versuri frumoase.

Ion L. Caragiale (1853—1912) a publicat : versuri, proză şi teatru. A fost unul dintre scriitorii rodnici şi în gustul cetitorilor. A scris, între altele : *O noapte furtunoasă* — 1879 ; *Conu Leonida faţă cu reacţiunea* — 1879 ; *O scrisoare pierdută* — 1884 ; *De-ale Carnavalului* — 1885 ; *Năpasta* — 1890 — toate, lucrări pentru teatru ; apoi : schiţe, nuvele, povestiri, şi altele. Lucrările sale de teatru sunt nişte capete de operă.

Ion Neniţescu (1854—1901) a scris poezii, dintre cari foarte multe, patriotice ; a scris şi o dramă istorică : *Radu-dela-Afumaţi*.

Alexandru Macedonski (1854—1920) a scris numeroase lucrări, pe toate tărâmurile : poezii, proză, teatru. A fost creatorul unui puternic curent literar, urmat de mulţi admiratori ai poetului, cari au căutat să-l imite. Lucrările sale au o mare valoare poetică. Fiii săi, pe lângă un nume, care înseamnă o epocă în viaţa noastră literară, au moştenit şi darurile poetice ale părintelui lor.

George Maior Dr. (născut la 1855) a scris numeroase lucrări foarte importante, pe tărâmul agricol şi economic.

Ion Gherea zis *Constantin Dobrogeanu* (născut la 21 Mai, 1855, în guvernământul *Iecaterinoslav-Rusia*, — mort în anul 1920) a scris interesante studii critice şi numeroase articole socialiste.

Dimitrie Onciul (1856—1923) a scris numeroase lucrări de mare valoare istorică : atât în nemţeşte, precum şi 'n româneşte. A fost membru al Academiei Române.

www.dacoromanica.ro

Ion Bianu, (născut la 1856, în *Făget*, lângă *Blaj*) a scris numeroase lucrări asupra literaturii române, de foarte mare importanță. O lucrare a sa, de mare preț, alcătuită împreună cu *Nerva Hodoș*, este „*Bibliografia românească veche*" din care au ieșit până acum două volume mari și două fascicole. Este membru al Academiei Române.

Petre Dulfu (născut la 1856) este un foarte rodnic scriitor în gustul poporului. A scris foarte multe lucrări în versuri. A alcătuit și cărți pentru învățământ, cu d-nii *Chelaru*, *Ghiață* și alții.

G. Ionescu-Gion (1857—1904) a scris mai ales pe tărâmul istoric. El este autorul cunoscutei lucrări: *Istoria Bucureștilor*.

Teodor Speranția (născut la 1857) a scris în versuri și proză. Poate fi socotit părintele *anecdotei în versuri*. E alcătuitorul a o sumă de lucrări pe toate tărâmurile.

Smaranda Gheorghiu-Smara (născută la 5 Septembrie, 1857, în *Târgoviște)* a scris versuri și proză: și pentru cei mici, și pentru cei mari.

Ion Tanoviceanu (născut în *Glodu-Dolj* la 1858, mort la 1918) ne-a lăsat o sumă de lucrări în proză, cu cuprins felurit.

Dumitru Teleor (născut la 1858, data morții n'o cunosc) a scris versuri și proză cu cuprins distractiv.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea (1858—1918) a fost mare prozator și mare orator. Ne-a lăsat o sumă de lucrări, printre cari mai cunoscute sunt: *Sultănica* — nuvele — 1885; *Trubadurul* — tot nuvele — 1887; *Paraziții* — nuvele — 1893; *Intre vis și viață* — povestiri — 1893; *Hagi-Tudose* — tipuri și moravuri — 1903; apoi piesele de teatru: *Apus de soare* — în care e vorba de *Ștefan-cel-Mare* — 1909; *Viforul* — în care se vorbește de *Ștefăniță vodă* — 1910; *Luceafărul* — în care e vorba de *Petru Rareș*, fiul lui Ștefan-cel-Mare — 1910; *Irinel* — comedie — 1912; *Hagi Tudose* — piesă— 1913; și alte lucrări. Delavrancea a fost membru al Academiei Române.

Alexandru Vlahuță (1858—1919) este un vrednic urmaș al lui Eminescu, însă cu o fire mai liniștită, mai rânduită și mai puțin văzătoare 'n rău. El a publicat o sumă de lucrări: în versuri și'n proză. Astfel: *Nuvele* — 1886; *Poezii* — 1887; *Din goana vieții* — proză și versuri — 1892; *Icoane șterse* — 1893; *Dan* — roman — 1894; *Iubire* — poezii — 1895; *In vâltoare* — nuvele — 1896; *Clipe de liniște* — nuvele — 1899; *România pitorească* — 1901; *Din trecutul nostru* — istorie — 1908; *File rupte* — proză — 1909; *Pictorul N. Grigorescu* — viața și operele pictorului — 1910; *La gura sobei*— proză —1911; *Dreptate* — nuvele — 1914; și altele. Pe lângă acestea, i se mai datoresc revistele: „*Viața*" 1893—1896, și „*Lamura*"; precum și ziarul „*Dacia*".

Duiliu Zamfirescu (1858—1922) a fost un foarte gustat poet și prozator. Ne-a lăsat o sumă de lucrări, între cari și câteva romane pline de un neasemuit interes. El a fost membru al Academiei Române.

Andrei Bârseanul (1858—1922) a fost unul dintre neobosiții

www.dacoromanica.ro

strângători ai comorilor poporane din Ardeal. A adunat: doine, strigături, colinde şi altele. A fost membru al Academiei Române.

Sofia Nădejde (născută la 14 Septembrie, 1858) a scris pe tărâmul literar, ştiinţific şi folcloristic.

Ioan Găvănescu (născut la 1859) este un neobosit muncitor pe tărâmul cultural şi pedagogic, pe care ne-a dat numeroase lucrări de o deosebită valoare. A scris şi pe tărâmul istoric şi limbistic.

Alexandru Philippide (născut la 1859) are mai multe lucrări de mare importanţă, privitoare la limba şi literatura română. Este membru al Academiei Române.

Lazăr Şeineanu (născut la 1859) a scris mai mult pe tărâmul filologic şi gramatical.

Născuţi până la 1870. — *Dr. Alceu Urechia* (născut la 1860) este un foarte cetit scriitor în proză. Intre altele a scris câteva lucrări de popularizare a higienei.

Vasile G. Morţun (născut în Noembrie, 1860, la *Roman*, — mort în 1919) a scris în proză. Are şi câteva piese de teatru.

Teodor Stoenescu (1860—1919) ne-a lăsat numeroase lucrări în versuri şi proză.

N. G. Rădulescu-Niger (născut la 2 Ianuarie, 1861, la *Bârlad*), a scris versuri şi proză. Este alcătuitorul a numeroase romane cu cuprins social.

Maria Cunţan (născută la 1862) a scris poezii şi nuvele.

Petre Gârboviceanu (născut în *Gârbovăţul-de-Jos*, jud. *Mehedinţi*, la 12 Iunie, st. v., 1862) este îndrumătorul a numeroase generaţii de învăţători ieşiţi din şcoala normală a *„Societăţii pentru învăţătura poporului român"* al cărei director este. A întocmit mai multe lucrări pe tărâmul pedagogic şi istoric-religios, precum şi cărţi de învăţământ împreună cu d-nii: *Chelaru, Ghiaţă* şi alţii.

Mihail Teliman (1863—1902) a scris frumoase schiţe şi nuvele umoristice.

Aurel Popovici (1863—1917) are câteva scrieri în diferite domenii.

Ludovic Dauş are numeroase scrieri în versuri şi proză, precum şi multe traduceri.

Ion C. Bacalbaşa (1863—1918) ne-a lăsat câteva piese de teatru.

Anton Bacalbaşa (1864—1899) a scris versuri şi proză.

Ion Bogdan (1864—1919) a scris foarte multe şi foarte interesante lucrări, aproape numai pe tărâmul istoric. A fost membru al Academiei Române.

Gheorghe Bogdan-Duică (născut în *Braşov* la 1865) a scris numeroase studii: biografice, critice, istorice şi sociale. A fost distins în 1925 cu *„Premiul naţional"* pentru literatură, ca priceput critic literar. Este membru al Academiei Române.

Dimitrie Evolceanu (născut la 1865) a scris mai multe studii critice literare asupra unora dintre scriitorii noştri, precum şi câteva lucrări gramaticale.

Ion Sârbu (1865—1922) a scris despre *Matei Basarab* — în nemţeşte, şi despre *Mihai Viteazul*— în româneşte. Ultima lucrare e premiată de Academia Română.

www.dacoromanica.ro

Dumitru Stăncescu (1866—1899) ne-a lăsat numeroase lucrări în proză.

Traian Demetrescu (1866—1906) a scris cu mult talent: poezii, nuvele şi romane.

George Coşbuc (născut la 8 Septembrie, 1866, la *Hordou*, lângă *Năsăud-Transilvania*, a încetat din viaţă în 1918) a fost unul dintre marii noştri poeţi. Printre altele, dela el ne-au rămas: *Balade şi idile* — versuri — 1893; *Fire de tort* — poezii — 1896; *Povestea unei coroane de oţel* — 1899; *Războiul nostru pentru neatârnare* — 1899; *Ziarul unui pierde vară* — 1902; *Divina comedie, Infernul* — 1925—, tipărită după moartea sa; şi altele. A fost membru al Academiei Române.

G. Popa-Lisseanu (născut la 2 Octombrie, 1866, în *Lissa-Făgăraş*) a scris mai multe lucrări pe tărâmul istoric. A întocmit şi câteva lucrări de învăţământ, foarte preţuite.

I. Al. Brătescu-Voineşti (născut în *Târgovişte* la anul 1867) este unul dintre cei mai plăcuţi povestitori ai noştri. A scris şi versuri, însă mai mult proză. Dintre lucrările sale, mai cunoscute sunt: *Nuvele şi schiţe* — 1903; *In lumea dreptăţii* — 1908; *Intunerec şi lumină*—1912; *Sorana* — teatru, şi altele. A fost distins în 1925 cu „*Premiul naţional*" pentru literatură, ca priceput mânuitor al graiului şi simţirii româneşti. Este membru al Academiei Române.

Iuliu Valaori, (născut la 5 August, 1867, la *Moscopole*, în *Macedonia*) este unul dintre adâncii cunoscători ai limbilor vechi. A întocmit valoroase lucrări pe tărâmul filologic.

George Murnu (născut la 1868) a scris versuri şi proză. Este alcătuitorul a numeroase lucrări arheologice de mare valoare. E membru al Academiei Române,

Nerva Hodoş (mort în 1913) ne-a lăsat mai multe lucrări: bibliografice, istorice şi literare.

Mihail Dragomirescu (născut la *Plătăreşti-Ilfov*, în 1868) este un rodnic scriitor din zilele noastre. A scris versuri şi proză. Se deosebeşte pe tărâmul criticei literare, al cărei îndrumător este. Intre altele a scris: *Critica dramatică*—1905; *Dramaturgia Română* — 1906; *Teoria poeziei* — 1912; *Critica ştiinţifică şi Eminescu* — 1925; *Dela misticism la raţionalism* — 1925, şi altele.

C. Rădulescu-Motru (născut la 1868) a scris numeroase şi valoroase lucrări pe toate tărâmurile, dar mai ales pe cel filosofic. Este membru al Academiei române.

Nicolae Zaharia (1868—1924) a scris o sumă de lucrări, mai mult pe tărâmul psihologic şi filosofic.

Ion Popovici-Bănăţeanu (1869—1893) a scris nuvele din viaţa meseriaşilor şi a tradus o piesă de teatru.

Pompiliu Eliade (1869—1914) ne-a lăsat numeroase şi interesante scrieri pe toate tărâmurile.

Gheorghe Adamescu (născut la 23 Iulie, 1869, în *Bucureşti*) este un neobosit muncitor pe tărâmul studiului limbii şi literaturii române. A întocmit, împreună cu d-l profesor universitar *Mihail Dragomirescu*, unele dintre cele mai bune manuale de învăţământ pentru limba română în şcoalele secundare.

www.dacoromanica.ro

Simion Mehedinţi, (născut la 18 Octombrie, 1869, la *Soveja*, în judeţul *Putna*), este unul dintre scriitorii cei mai cetiţi de popor. Graiul scrierilor sale e limpede şi plăcut la cetit. A scris pe toate tărâmurile, dar mai ales pe cel: geografic, istoric şi religios. Scrierile sale sunt numeroase şi foarte interesante. Este membru al Academiei Române.

Scarlat Panaitescu, general, a scris numeroase lucrări pe tărâmul: militar, cultural, economic şi social. Este membru corespondent al Academiei Române.

Spiridon Popescu a scris, printre altele, frumoase povestiri în graiul poporului, precum şi sfaturi îndrumătoare date dăscălimii române pentru luminarea norodului.

Ion Simionescu este unul dintre inimoşii muncitori pe tărâmul răspândirii dorului de cetit în popor. Pentru atingerea acestui scop, a alcătuit numeroase lucrări literare şi ştiinţifice, scrise pe înţelesul norodului de jos. De câţiva ani, scoate răspânditul *Calendar al gospodarilor*. Este membru al Academiei Române.

Artur Gorovei este unul dintre cei mai stăruitori cercetători ai producţiunilor minţii poporului.

Margareta Miller-Verghy a scris câteva importante lucrări pentru folosul tinerimii.

Născuţi până la 1880. — *Ion A. Basarabescu* (născut la *Giurgiu* în anul 1870) a scris numeroase nuvele şi schiţe, precum şi o farsă — *Ovidiu Şicană* — într'un act.

Ion A. Rădulescu-Pogoneanu (născut la 1870) este alcătuitorul a numeroase lucrări, pe toate tărâmurile, şi mai ales pe cel pedagogic.

Nicolae Iorga (născut la 5 Iunie, 1871, în *Botoşani*) şi-a urmat studiile universitare la: *Iaşi, Paris, Berlin şi Leipzig sau Lipsca*. In 1894 a fost numit profesor suplinitor, iar în 1895, titular, la catedra de Istorie: medie, modernă şi contimporană, dela universitatea din Bucureşti, unde funcţionează până astăzi. Este membru al Academiei Române şi profesor agregat la *Sorbona-Franţa*. Lucrările sale — pe toate tărâmurile — sunt fără număr. Nici un scriitor român n'a scris şi tipărit atâtea lucrări ca dânsul. Te întrebi cu uimire, printre celelalte ocupaţii, când are vreme să mai scrie? !... E cunoscător a o sumă de limbi: vechi şi moderne, şi e înzestrat cu o ţinere de minte rară.

Ilarie Chendi (născut în *Mediaş-Transilvania*, la 1872 — mort în 1913), a scris: proză, teatru şi critici literare.

Dumitru D. Pătrăşcanu (născut la 1872) este un bun cunoscător al sufletului omenesc, după cum ne dovedeşte cu frumoasele sale nuvele şi piese de teatru.

Alexandru Tzigara-Samurcaş (născut la 1872) a scris numeroase lucrări de mare valoare, pe tărâmul: istoric, arheologic şi, mai ales artistic. Este un adânc cuno cător al frumosului.

George Ionescu-Tutoveanu (născut la *Bârlad*, în Noembrie, 1872) este alcătuitorul a o sumă de poezii bine preţuite de critici şi cetitori.

Cincinat Pavelescu (născut la 20 Octombrie, 1872, în *Bucureşti*) a scris numeroase versuri mai prin toate revistele literare. Este unul dintre poeţii noştri de seamă.

www.dacoromanica.ro

Haralamb Lecca (1873—1920) a scris mai ales în versuri. Are şi câteva piese de teatru, şi mai multe traduceri.

Ilie Bărbulescu (născut la 1873 în *Bucureşti*) — profesor universitar — are numeroase şi valoroase scrieri în domeniul filologic şi istoric.

Dimitrie Nanu (născut la 26 Octombrie, st. v., 1873, în *Câmpulung-Muşcel*) are numeroase lucrări, mai ales în versuri. Ne-a dat şi câteva traduceri.

Ovid Densuşianu (născut la 30 Decembrie, st. v., 1873, în oraşul *Făgăraş*) este unul dintre cei mai pricepuţi şi mai rodnici scriitori pe tărâmul filologic. De altfel, a scris şi pe alte tărâmuri. Este un adânc cunoscător al literaturii româneşti. A publicat şi câteva volume de poezii. E membru al Academiei Române.

Niculae Dobrescu (1874—1914) a scris numeroase lucrări privitoare la religie şi biserică.

Niculae Batzaria, (născut la 18 Martie, st. v., 1874, la *Cruşova*, în *Macedonia*) este unul dintre Românii Macedoneni, care ne cunoaşte graiul mai bine decât mulţi Români băştinaşi. A scris numeroase nuvele şi povestiri din viaţa popoarelor orientale. Conduce revista „*Dimineaţa Copiilor*".

Radu D. Rosetti (născut la 18 Decembrie, 1874, în *Bucureşti*) este un foarte rodnic scriitor. A scris versuri şi proză. Are câteva voume cu descrieri de călătorii în largul lumii.

Constantin Sandu-Aldea (născut la 1874) a scris o sumă de nuvele şi schiţe pline de mult interes.

Eugeniu Botez sau *Jean Bart* (născut la 1874) a scris foarte interesante nuvele din viaţa marinarilor. Este unul dintre cei mai pricepuţi nuvelişti ai noştri.

Ion Ciocârlan (născut la 1874) a scris nuvele din viaţa ţărănească.

Ion Adam (născut la 26 Noembrie, 1875, în *Vaslui* —1911) a scris: povestiri, schiţe, glume, nuvele, romane, descrieri şi altele.

Ion Ursu (născut la 14 Octombrie, 1875, în com. *Caţa*, jud. *Târnava-Mare*) a scris numeroase lucrări pe tărâmul istoric, aducând contribuţii însemnate la aşezarea temeinică a datelor istorice privitoare la trecutul nostru.

George Ranetti (născut la 1875) a scris: şi versuri, şi proză. Poeziile sale sunt pline de mult duh.

Constantin Giurescu (1875—1918) ne-a lăsat o sumă de lucrări de seamă în domeniul Istoriei.

Alexandru Cazaban (născut la 23 Septembrie, 1876, în *Iaşi*) a scris numeroase schiţe şi nuvele, pline de mult duh.

Nicolae Apostolescu (1876—1918) ne-a lăsat numeroase lucrări şi studii literare foarte importante.

Mihail Codreanu, (născut la 25 Iulie, 1876, în *Iaşi*) a scris mai ales versuri. Este unul dintre fruntaşii poeziei r mâne. A fost distins în 1925 cu „*Premiul naţional*" pentru lit ratură, ca bun mânuitor al versurilor româneşti.

Alexandru Lapedatu (născut la 1876) a întocmit şi tipărit, o sumă de lucrări, mai ales pe tărâmul istoric. Ca ministru al culte-

www.dacoromanica.ro

lor şi al artelor, are meritul de a fi întemeietorul *„Premiului naţional"* pentru literatură.

Ştefan O. Iosif (1876—1913) are numeroase scrieri : în versuri, în proză şi teatru. Este autorul cunoscutei poezii patriotice *„La arme !"*

Constantin Kiriţescu (născut la 3/16 Sepetembrie, 1876, în *Bucureşti*) a scris valoroase lucrări didactice. Este autorul *„Istoriei războiului pentru întregirea României, 1916—1919"*, publicată în două volume—lucrare socotită ca cea mai bună până în prezent, asupra războiului unităţii noastre naţionale.

Ştefan Petică (1877—1904) a scris : versuri, proză şi teatru.

Emil Gârleanu (născut la 5 Ianuarie, 1878, în Iaşi—1914) a scris mai ales nuvele. A fost unul dintre scriitorii români foarte mult cetiţi.

Niculae Bănescu (născut la 1878) este alcătuitorul a o sumă de valoroase lucrări istorice şi studii literare.

Dimitrie N. Caracostea (născut la 10 Martie, 1878, în *Slatina-Olt*) este un neobosit cercetător al trecutului nostru literar şi un mare iubitor al literaturii populare. A scris interesante studii literare asupra scriitorilor noştri de seamă.

Iuliu Scriban, arhimandrit, (născut la 31 Mai, 1878, în *Galaţi*) este un neobosit muncitor pe tărâmul luminării norodului. A alcătuit numeroase lucrări cu cuprins moral şi religios, printre cari ocupă un loc de frunte, frumoasele sale predici. S'a îndeletnicit şi cu îndreptarea multor greşeli de scriere şi vorbire a limbii româneşti.

Charles Drouhet (născut la 22 Ianuarie, st. v., 1879, în *Bârlad)* este unul dintre adânc cunoscătorii literaturii române şi franceze. E alcătuitorul unor interesante studii asupra scriitorilor noştri de seamă. A scris şi scrie în publicaţiile franceze numeroase articole privitoare la literatura celor două naţii-surori.

Zaharia Bârsan (născut la 1879) a scris : versuri, proză şi teatru. E unul dintre dibacii mânuitori ai graiului şi versului românesc.

Octavian Goga (născut în anul 1879, la *Răşinari*, în *Ardeal*), este unul dintre cei mai de seamă poeţi ai vremurilor noastre. A scris : şi versuri, şi proză, şi teatru. Într'însul, *Românimea* vede pe cântăreţul durerilor de odinioară, ale *Ardelenilor*. A fost distins în 1924 cu *„Premiul naţional"* pentru literatură, ca bun mânuitor al gândirii româneşti în versuri. E membru al Academiei Române.

Ion Bârseanul a scris : atât versuri, precum şi proză.

Niculae Vulovici (mort în 1916) a scris versuri minunate.

Silvan Becescu a înzestrat literatura română cu interesante lucrări în proză, scrise într'un grai foarte atrăgător.

Iuliu Dragomirescu a scris versuri şi proză.

Virgil Drăghiceanu este unul dintre neobosiţii cercetători ai trecutului nostru, sprijinit pe urmele rămase din strămoşi : inscripţii, monumente, clădiri bătrâneşti, şi altele. Cercetările sale sunt publicate în *„Buletinul comisiunii monumentelor istorice"*.

Ion Manolescu, general, este un inimos muncitor pe tărâmul ridicării culturale a poporului. A scris numeroase lucrări de valoare, pe tărâmul : militar, istoric şi educativ.

Tudor Pamfile (mort în 1921) a fost un neobosit culegător al

www.dacoromanica.ro

produselor populare. Ne-a lăsat o sumă de lucrări dintre cari, cele mai multe au fost tipărite cu cheltuiala Academiei Române.

Grigore Pişculescu-Galaction, preot, a scris frumoase versuri, şi, mai ales, nuvele.

V. Demetrius a scris versuri şi proză. A isbutit să ne dea numeroase nuvele şi romane foarte reuşite.

Caton Teodorian a scris mai ales proză şi teatru.

Ioan Nistor—profesor universitar—a întocmit şi tipărit o sumă de lucrări de un deosebit interes istoric şi religios: atât în limba germană, cât şi în cea română. Este membru al Academiei Române.

Dumitru Anghel (mort în 1914) a scris: şi versuri, şi proză.

Alexandru Hodoş sau *Ion Gorun* a scris: versuri, şi mai ales, proze.

Emanoil Grigorovitza ne-a lăsat numeroase lucrări în proză, privitoare la viaţa din *Bucovina*.

Elena Farago a scris versuri, în special pentru copii şi tineret.

Născuţi până la 1890. — *Ioan Lupaş* (născut la 1880) a scris numeroase lucrări de o valoare deosebită, mai ales pe tărâmul istoric. Este membru al Academiei Române.

Mihail Sadoveanu (născut la 1880) este unul dintre cei mai rodnici scriitori ai noştri în proză. E alcătuitorul a numeroase: poveşti, nuvele, schiţe şi romane Pentru meritele sale literare, a fost distins în 1924 cu *„Premiul naţional"* pentru literatură, ca bun mânuitor al graiului românesc. Este membru al Academiei Române.

Vasile Pârvan (născut în 1880) este un neobosit cercetător al trecutului nostru, sprijinit pe dovezi scoase din inscripţiile şi monumentele rămase din strămoşi. Are o sumă de lucrări istorice de mare valoare. Este membru al Academiei Române.

Stoica Nicolaescu (născut în 1880) este un adânc cunoscător al limbilor slave. A publicat numeroase acte şi documente vechi, privitoare la trecutul nostru. Lucrează mai ales pe tărâmul istoric.

Panait Cerna sau *P. Stanciov* (1881—1913) ne-a lăsat numeroase poezii de o mare valoare literară.

Nicolae N. Beldiceanu (1881— mort în 1923)— fiul profesorului *Beldiceanu* — a scris: atât în proză, precum şi'n versuri.

Ion Minulescu (născut la 6 Ianuarie, 1881, în *Bucureşti*) a scris: versuri, proză şi teatru.

Niculae Dunăreanu (născut la *Galaţi* 1881) a scris: proză, nuvele şi schiţe, culese, mai ales, din viaţa pescarilor.

Nicolae Popescu, preot, (născut la 10 Februarie, 1881, în *Titu-Dâmboviţa*) a scris importante lucrări pe tărâmul istoric şi religios. Este membru al Academiei Române.

Ion Chiru-Nanov (1882—1917) a fost un îndemânatec povestitor în proză. Ne-a lăsat câteva scrieri într'un grai foarte plăcut.

Ion Agârbiceanu (născut la 1882) a scris numai în proză: nuvele schiţe şi romane.

Gheorghe G. Antonescu (născut la 10/23 Noemvrie, 1882) este un harnic muncitor pe ogorul sănătoasei îndrumări a învăţământului pedagogic. A întocmit valoroase lucrări pedagogice foarte mult folosite de membrii corpului didactic, dintre cari cea mai răspândită este: *Din problemele pedagogiei moderne*.

www.dacoromanica.ro

Eugeniu Lovinescu (născut în Noembrie, 1882, la *Fălticeni*) a scris mult şi în toate domeniile. Printre numeroasele sale scrieri are foarte multe critici literare bine preţuite.

Corneliu Moldovanu (născut la 15 August, st. v., 1883, în *Bârlad*) a scris numeroase lucrări în versuri şi proză, printre cari şi foarte pricepute critici teatrale.

Ion C. Visarion (născut la 1883) este un foarte atrăgător, povestitor al multor fapte închipuite de el, sau prinse din gura poporului.

Alexandru Stamatiad (născut la 9 Mai, 1885, în *Bucureşti*) a scris, deasemenea : poezii — prin diverse reviste, proză şi teatru.

Liviu Rebreanu (născut la 1885) a scris frumoase schiţe şi nuvele ; ne-a dat şi lucrări de mare valoare în domeniul romanului. A scris şi pentru teatru.

Mihail Sorbul sau *Smolski* (născut la 1886) s'a făcut cunoscut prin bine isbutitele sale piese de teatru.

Eugeniu Speranţia (născut la 1888) a scris poezii şi câteva lucrări cu cuprins filosofic.

Niculae Davidescu a scris : versuri, proză şi teatru.

P. Cancel munceşte pe tărâmul cunoaşterii trecutului nostru prin deslegarea vechilor hrisoave şi documente slavone.

Aurel Candrea s'a ocupat, în deosebi, cu producţiile poporane. A scris valoroase lucrări pe tărâmul filologic.

Codin Rădulescu este un harnic adunător al producţiilor poporane.

Lucian Blaga, de asemenea este un bun mânuitor al versului.

Mircea Rădulescu ne-a dat frumoase alcătuiri : poezii şi teatru.

Victor Eftimiu este unul dintre cei mai rodnici scriitori din zilele noastre. El a scris frumoase poezii, minunate povestiri, interesante romane şi mult gustate piese de teatru.

Ioan U. Soricu a scris versuri în genul popular, şi teatru.

Mihail Lungeanu a publicat nuvele şi povestiri din viaţa satelor.

Ion Dragoslav sau *Ivanciuc* este alcătuitorul a numeroase lucrări, între cari : puţine versuri şi multă proză scrisă în graiul poporului.

De asemenea, domnii : *Stelian Popescu, Mihail Mora, R. Seişeanu, Mihail Negru, Ion Pilat, Horia Furtună, B. Cecropide, Leontin Iliescu, Ion Greculescu, Lascarov-Moldoveanu, Nikita Macedonski, N. Pora, C. Râuleţ, Donar Munteanu, G. Talaz*, şi mulţi alţii, s'au deosebit prin valoroase lucrări pe tărâmul literar şi ziaristic.

Pe lângă aceşti scriitori, mai sunt o sumă vrednici de pomenit. După cum am spus la început, a-i numi pe toţi este lucru foarte anevoios. Totuşi, pe măsură ce voiu fi ajutat de împrejurări, voiu căutà să adaog aci şi numele celorlalţi muncitori pe ogorul culturii neamului românesc, deoarece socotesc ca o datorie din partea noastră, să cunoaştem pe cei ce-şi frământă mintea şi sufletul, spre a ne da nouă, cetitorilor, tot ceea ce socotesc ei că au mai bun, mai ales, în fiinţa lor.

La lumina sufletului lor se plămădeşte sufletul neamului întreg. Să ne silim a revărsà peste acest suflet toată dragostea şi tot darul cel bun pe care Dumnezeu l-a dăruit fiinţei noastre. Numai aşa putem zice că ne-am făcut datoria către fraţii şi semenii noştri!

www.dacoromanica.ro

ROMÂNII
DIN
PENINSULA BALCANICĂ

1. MACEDONENII SAU AROMÂNII

Răspândirea Românilor Macedoneni. — O ramură de fraţi de-ai noştri, cu cari suntem legaţi sufleteşte de veacuri îndelungate, fără nădejdie de a-i puteà vedeà lipiţi de pământul patriei-mame, este ramura *Românilor* risipiţi pe întinsul *peninsulei Balcanice.* Dintre aceştia, cei mai numeroşi sunt *Românii Macedoneni* sau *Aromânii* — cum îşi zic ei.

O FAMILIE DE FĂRŞERIOŢI (BALAMACE) DIN GHEORGEA

Odinioară, numărul lor erà destul de mare. In cursul vremii, parte dintr'înşii s'au amestecat cu naţiile în mijlocul cărora trăiesc, pierzându-şi origina. Cei cari şi-au păstrat naţionalitatea până astăzi, apropie o jumătate de milion de suflete.

In urma marelui răsboi european, care s'a petrecut între anii 1914—1918, aceşti fraţi ai noştri au căzut sub trei stăpâniri streine.

Astfel, *în Macedonia grecească, dealungul munţilor Pindului şi prin împrejurimi,* trăiesc aproape două sute de mii de Aromâni. *Prin regiunea Salonicului şi în jurul oraşului Seres* trăiesc, de asemènea, aproape o sută de mii de suflete româneşti.

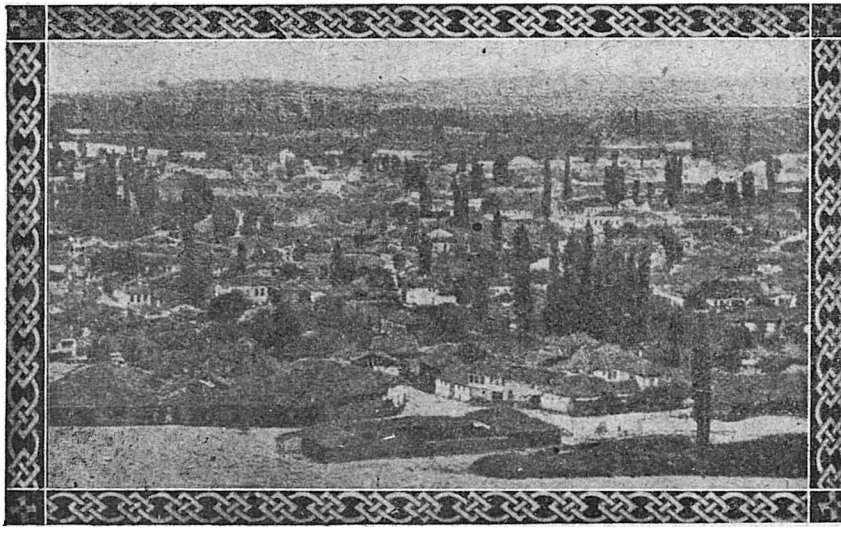
In Macedonia sârbească, prin satele din jurul oraşului Monastir sau Bitolia, trăiesc peste o sută cincizeci de mii de Aromâni. De

www.dacoromanica.ro

asemenea mai trăiesc răsleţiţi de fraţii din regat o sumă de suflete româneşti, primejduite a fi înghiţite de neamurile în mijlocul cărora se află : în *provincia Cosova*, *la Scopia* sau *Usküb*, la *Veles — pe Vardar*, *în Meglenia* şi'n multe alte locuri.

In Macedonia bulgărească, pe lângă Macedonenii răspândiţi prin oraşele Bulgariei, trăiesc pe *valea Strumei*, cincizeci de mii de Aromâni.

Din trecutul Românilor Macedoneni. — Spre sfârşitul veacului al doisprezecelea, aceşti fraţi ai noştri, împreună cu *Bulgarii*, întemeiară împărăţia româno-bulgară sub conducerea fraţilor : *Petru*, *Asan* şi *Ioniţă*. După aproape opt decenii de existenţă — până la 1270—, aceasta împărăţie se năruì. Bulgarii formară un stat nca-

VEDEREA ORAŞULUI MONASTIR (BITOLIA)

târnat, iar Aromânii se retraseră în munţii lor, unde-şi urmară mai departe viaţa tihnită de păstori.

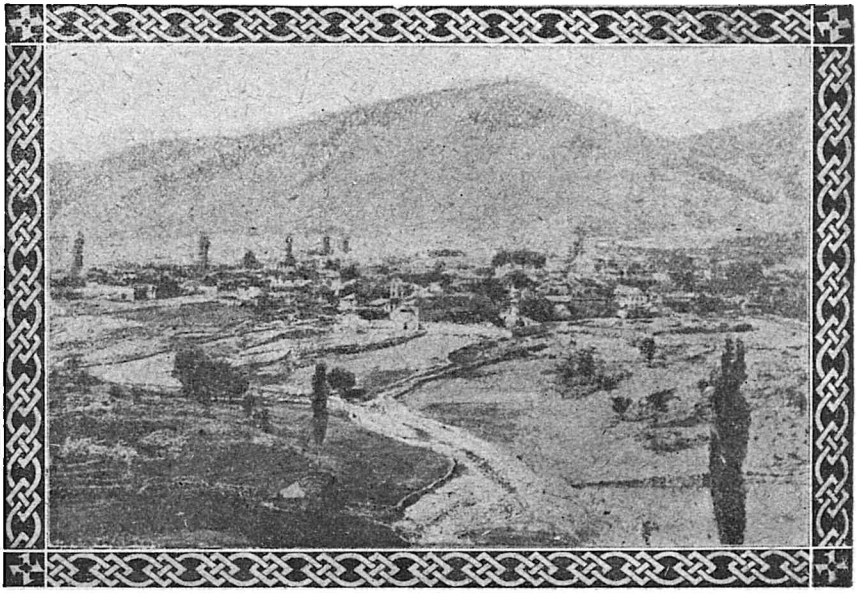
După căderea *peninsulei Balcanice* în stăpânirea *Turcilor*, *Macedonenii* se apropiară mai mult de *Greci*, cari, prin cultura lor străveche şi prin civilizaţia lor mult mai înnaintată ca a Bulgarilor, le insuflară mai multă încredere. Această înclinare a lor uşură mult lupta pornită de preoţii eleni pentru grecizarea fraţilor noştri, luptă care, în bună parte, şi-a dat roadele dorite. După ce Grecia îşi dobândì neatârnarea în urma revoluţiei dintre anii 1821—1829, precum şi datorită sprijinului puterilor *Europei*, cari au silit pe *Turci*, prin *pacea dela Adrianopol*, din 14 Septembrie, 1829, să recunoască independenţa *Grecilor*, lupta pentru grecizarea *Aromânilor* fu şi mai aprigă.

Primele şcoale româneşti în Macedonia. — Dacă dragostea de

www.dacoromanica.ro

neam nu ar fi împins pe *Românii* din regat, să-şi îndrepte privirile şi către aceşti fraţi înstreinaţi de vitregia vremurilor, cine ştie de-ar mai fi existat astăzi această ramură macedoneană a Românilor! Incepând dela 1864, guvernul român din timpul lui *Cuza*, în dorul de a răspândi cultura română pretutindeni pe unde bătea o inimă românească, înfiinţă pe socoteala statului nostru mai multe şcoale primare în centrele macedonene mai însemnate. Cu vremea, numărul acestor şcoale fu înmulţit, întemeindu-se în oraşele cu populaţie aromânească mai mare, chiar şcoale secundare.

Această măsură a statului român a împăcat năzuinţa spre cultură a fraţilor macedoneni, cari, setoşi de învăţătură şi împinşi de dorul unei vieţi mai lesnicioase, au năpădit şcoalele înfiin-

VECHIUL ORAŞ MOSCOPOLE DIN MACEDONIA

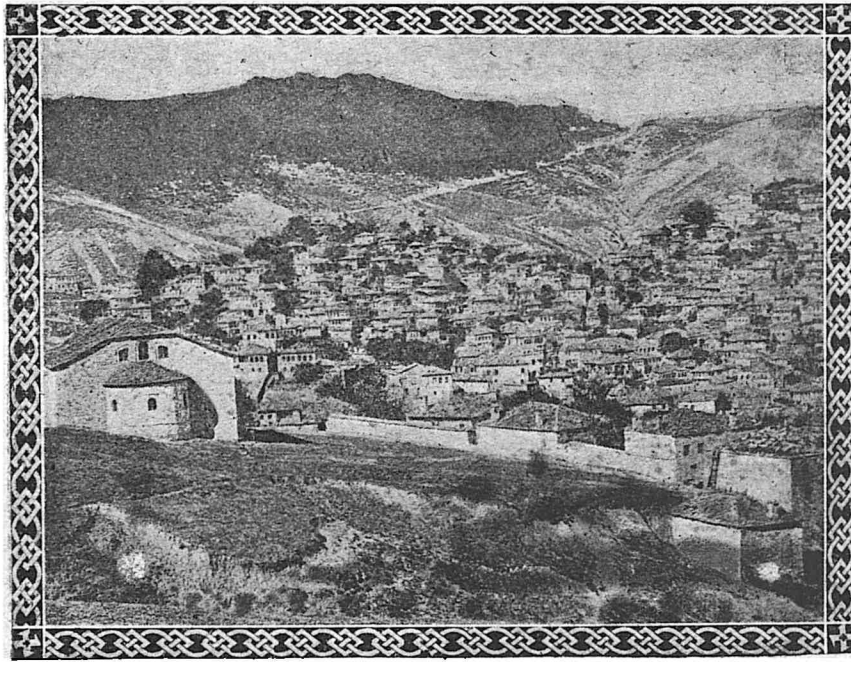
ţate pentru ei, iar cu timpul au pornit a înfiinţă ei înşişi şcoale întreţinute cu cheltuiala lor. Mulţi bogătaşi macedoneni au ajutat cu drag şi din plin la acoperirea cheltuielilor cerute pentru nevoile învăţământului.

Firea şi îndeletnicirile Aromânilor. — *Aromânii* întrec în deşteptăciune: pe *Bulgari*, pe *Albanezi*, şi chiar pe *Grecii din Epir şi Tesalia*. Deşi foarte harnici şi pricepuţi din fire, ei nu prea se dedau la munci grele, cum ar fi, de pildă, lucrul pământului. Cei de jos se îndeletnicesc mai mult cu păstoritul şi cu cărăuşia; iar cei depe la oraşe sunt: unii hangii, alţii băcani, parte brutari, mulţi argintari. Mare parte dintr'înşii îşi câştigă pâinea ca negustori foarte harnici, prin oraşe şi ţări depărtate, făcând averi mari, datorită iscusinţei lor.

www.dacoromanica.ro

In dorul de învăţături mai înnalte, foarte mulţi Aromâni au pornit spre oraşele mari, ca : *Atena, Roma, Paris, Berlin,* iar în timpul din urmă, în *Bucureşti,* unde şi-au întregit cunoştinţele universitare. Dintre aceştia, unii au ajuns profesori de seamă, alţii medici iscusiţi ; ba, s'au ridicat dintre dânşii chiar mari scriitori, cari au făcut şi fac fală literaturii româneşti.

Lupta împotriva desnaţionalizării. — Un neajuns care îngreuiază întărirea conştiinţei şi răspândirea culturii naţionale printre fraţii macedoneni, este faptul că cei mai mulţi Aromâni, cari s'au ridicat din mijlocul lor, nu s'au mai întors iarăş între dânşii

O VEDERE A COMUNEI CRUŞOVA

ca propoveduitori ai luminii şi ai simţului naţional. Din această pricină, cei rămaşi prin meleagurile străvechi se luptă singuri cu vântul desnaţionalizării, vânt care-i bate din trei părţi : dinspre *Jugoslavia,* dinspre *Bulgaria* şi, mai ales, dinspre *Grecia,* a cărei înrâurire, datorită indelungatei vieţuiri la olaltă, a pătruns mai temeinic în sufletul lor.

Dumnezeu ştie cât timp vor mai puteà înfruntà aceste vânturi, cari, în multe rânduri au ajuns vijelii curate — aşa de mari au fost prigonirile vrăjmaşilor împotriva fraţilor noştri !

Graiul acestor fraţi, deşi se trage tot din limba strămoşilor noştri, latini, totuşi, datorită înrâuririi vorbirii popoarelor cu cari au

www.dacoromanica.ro

trăit şi trăiesc la olaltă, şi mai ales înrâuririi greceşti, se deosebeşte mult de graiul Românilor din stânga Dunării, a căror vorbire a fost şi ea, la rândul ei, înrâurită de graiul neamurilor cu cari a venit în atingere în cursul vremii.

2. ROMÂNII DIN CELELALTE PĂRŢI ALE PENINSULEI BALCANICE

Românii din Albania şi Epir. — O altă ramură de fraţi de-ai noştri trăiesc prin *Albania* şi *Epir*. Cei din Albania îşi au aşezarea mai mult pe câmpia *Muzachia*, de unde şi-au luat şi numele de *Muzachiari*. Cei din Epir se mai numesc şi *Fărşerioţi*. Numărul lor, la olaltă, trece de o sută cincizeci de mii de suflete. Graiul acestora, înrâurit de vorbirea albaneză şi turcească, se deosebeşte întru câtva de vorbirea *Aromânilor Macedoneni*.

O CRUŞOVEANCĂ

Românii din Istria. — Un mănunchi de fraţi de-ai noştri trăiesc în *peninsula Istria* — ţinut cuprins între *golful Veneţia* şi *golful Quarnero*. Ei locuiesc în vreo şase-şapte sate alcătuite din mai multe cătune, pe sub poalele de miazăzi ale lui *Monte-Maggiore*. Numărul lor e de câteva mii de suflete. Aceşti fraţi ai noştri sunt mai fericiţi ca ceilalţi, căci trăiesc astăzi subt oblăduirea unui alt popor de neam latin: adică sub stăpânirea *Italienilor*.

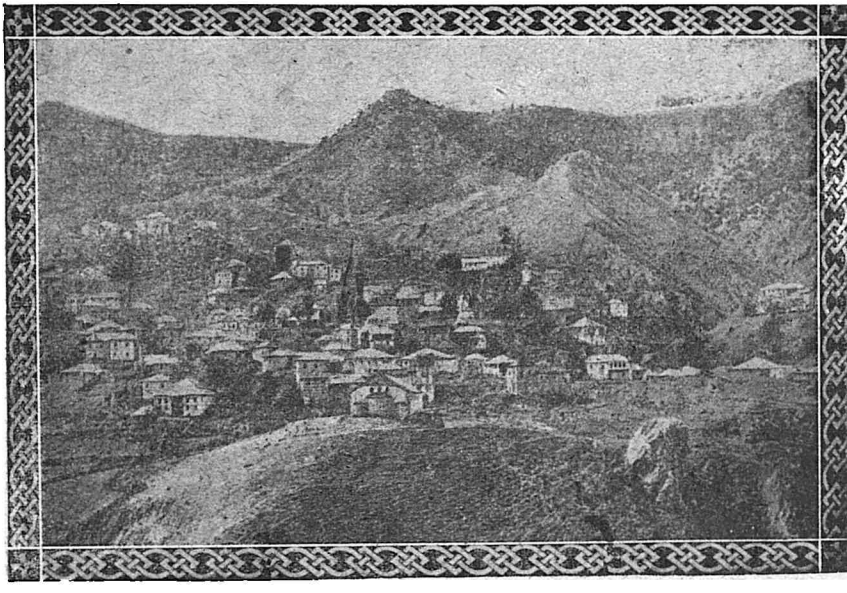
Graiul *Românilor Istrieni* se deosebeşte foarte mult de al celorlalţi fraţi din *peninsula Balcanică*. Indeletnicirea lor de căpetenie este păstoritul. Traiul lor e cam sărăcăcios din pricina ţinutului pietros în care locuiesc şi unde nu pot hrăni turme numeroase de vite.

www.dacoromanica.ro

Românii de lângă hotare. — In urma nedreptei hotărniciri a graniţelor dintre noi şi parte dintre vecinii noştri, o sumă de *Români* au rămas sub stăpânire streină. Astfel, în *Banatul* de sub stăpânirea sârbească, precum şi pe *valea râului Timocul*— dincolo de *Dunăre* — trăiesc sute de mii de *Români*, cari grăiesc limba noastră întocmai ca şi noi. Aflându-te în mijlocul lor, nici n'ai crede că te afli pe pământ strein, aşa de curat li-i graiul, aşa de românesc li-i portul, aşa de patriotică li-i simţirea.

Faţă cu împrejurările vitrege, cari nu ne-au îngăduit să fim îngrădiţi în aceleaşi hotare şi subt acelaş cârmuitor, dorul lor ş'al nostru este astăzi: **veşnica unire sufletească** între ei şi noi!

Iată dar, cum se află resfirat neamul românesc!

COMUNA AVDELA DIN MACEDONIA

Dacă pământul poate fi hotărnicit cu graniţe, sufletului nu i se poate pune nici o stavilă! Dacă mai avem fraţi necuprinşi în hotarele pământului românesc, să nu uităm că aceşti fraţi pot fi cuprinşi în nemărginita dragoste a sufletului românesc! Noul ideal naţional sub drapelul căruia trebuie să se mobilizeze toată simţirea cea bună a neamului nostru este: *Lupta pentru unitatea sufletească şi culturală a Românilor de pretutindeni!*

La luptă dar, pentru împlinirea acestui sfânt ideal!

www.dacoromanica.ro

ZILE MARI

DIN

VIAȚA POPORULUI NOSTRU

Intocmai ca și oamenii, tot astfel și popoarele, au anumite zile pe cari le prăsnuiesc cu veselie și cinste deosebită, de oarece ele amintesc fapte de mare însemnătate, petrecute în viața acelor popoare. Asemenea și poporul românesc, are multe zile mari în trecutul său. Aceste zile ne amintesc : unele, înțelepciunea ; iar altele, marea vitejie a strămbunilor noștri.

Dintre zilele mari ale neamului românesc, noi sărbătorim în fiecare an pe acelea cari ne amintesc fapte mai de curând petrecute.

Aceste zile sunt :

Ziua de 24 Ianuarie, care ne amintește pe 24 Ianuarie, stil vechi, 1859, când s'au unit principatele române: Muntenia și Moldova, sub Cuza vodă.

Ziua de 14 Martie ne amintește pe 14 Martie, stil vechi, 1881, când s'a ridicat România la rangul de regat.

Ziua de 27 Martie ne amintește pe 27 Martie, stil vechi, sau 9 Aprilie, stil nou, 1918, când frații Basarabeni au hotărît unirea pentru totdeauna a Basarabiei cu România, după 106 ani de robie.

Ziua de 10 Mai ne amintește mai multe fapte mari. Astfel: intrarea domnitorului Carol I în București, la 10 Mai, stil vechi, 1866; proclamarea Independenței României, la 10 Mai, stil vechi, 1877; și Incoronarea primului rege român, la 10 Mai, stil vechi, 1881. Tot în această zi, prăsnuim și Unirea cea mare din 1918, a tuturor Românilor.

Ziua de 21 Iunie ne amintește pe 21 Iunie, stil vechi, 1913, când poporul român—chemat de regele său spre a fi trimis să potolească măcelul ce se încinsese între popoarele balcanice—a răspuns cu o însuflețire nemaipomenită în Istoria neamurilor.

Ziua de 28 Iulie ne amintește pacea dintre: Români, Sârbi, Greci, Muntenegreni și Bulgari, făcută la 28 Iulie, stil vechi, 1913, în București, cu care prilej, România și-a mărit teritoriul, reîntregind Dobrogea lui Mircea-cel-Mare, prin alipirea Cadrilaterului.

Ziua de 15 August ne amintește pe 15 August, stil vechi, 1916, când toată suflarea românească a alergat subt arme la chemarea regelui său, spre a desrobì pe frații supuși năiților vecine, și a făurì, în urma victoriilor dela: Mărăști, Mărășești și Oituz, **„Unitatea națională a poporului român."**

www.dacoromanica.ro

Ziua de 30 August, stil vechi, ne aminteşte luarea redutei Griviţa, de către Români, la 1877.

Ziua de 28 Septembrie ne aminteşte pe 28 Septembrie, stil vechi, 1914, când M. S. Regele Ferdinand I, noul stăpânitor al României, luă în mâinile Sale cârma ţării, în urma morţii regelui Carol I, întâmplată în dimineaţa zilei de 27 Septembrie, stil vechi, acelaş an.

Ziua de 2 Octombrie, stil vechi, sau, 15 Octombrie, stil nou, ne aminteşte pe 2 Octombrie, 1922, când Majestăţile Lor: Regele Ferdinand I şi Regina Maria, s'au încununat la Alba-Iulia ca Suverani ai tuturor Românilor.

Ziua de 15 Noembrie ne aminteşte ziua unirii fraţilor Bucovineni cu Românii din regat, în urma hotărîrii luată la Cernăuţi, la 15 Noembrie, stil vechi, sau 28 Noembrie, stil nou, 1918, după 144 de ani de înstreinare.

Ziua de 15 Noembrie ne aminteşte hotărîrea luată de fraţii Ardeleni la Alba-Iulia, în ziua de 18 Noembrie, stil vechi, sau 1 Decembrie, stil nou, 1918, de a se uni pentru veşnicie cu regatul României, sfărâmând lanţurile ce le apăsaseră grumajii aproape o mie de ani şi adăogând la diadema României ultima piatră nestimată, menită să încoroneze şi să desăvârşească **„Unirea"** **visată de întreaga suflare românească.**

Ziua de 28 Noembrie, stil vechi, ne aminteşte căderea Plevnei în mâinile armatelor româneşti şi ruseşti la 1877, precum şi isbânda oştilor creştine asupra armatei turceşti.

Atotputernicul s'ajute poporului românesc, ca, şi în viitor, să săvârşească fapte măreţe şi vrednice de gloriosul său trecut!

Toată suflarea românească să strige cu nestrămutată credinţă şi înflăcărată însufleţire:

Trăiască România şi neamul românesc
In pace şi mărire, cât soarele ceresc!...

VREMELNICII STĂPÂNITORI
AI
PĂMÂNTULUI ŞI NEAMULUI ROMÂNESC

INNAINTE DE NAŞTEREA MÂNTUITORULUI

Sciţii stăpâneau câmpiile *Daciei* cu vreo şapte-opt sute de ani înainte de Christos.

Dariu, regele Perşilor a venit împotriva *Sciţilor* pe la anul 510 înnainte de Christos.

Agatirşii stăpâneau părţile muntoase ale *Daciei.*

Geţii au cuprins ţinutul stăpânit de *Sciţi,* ajutaţi de *Filip,* craiul *Macedoniei,* cu vreo trei sute şi ceva de ani înnainte de Christos. Ei au fost robiţi de **Bastarni** vreme de un veac.

Zamolxe a fost cel mai vechi legiuitor şi profet al *Geţilor.* El a trăit cam pe la anul 590 înnainte de Christos.

Alexandru Macedon a venit împotriva *Geţilor* pe la anul 335 înnainte de Christos.

www.dacoromanica.ro

Dacii au pus stăpânire pe cuprinsul stăpânit de *Agatirşi*. Ei s'au unit cu *Geţii*, pe cari i-au scăpat de stăpânirea bastarnă.

Dromichete a domnit peste *Daci* pe la anul 295 înnainte de Christos.

Romanii au avut primele ciocniri cu *Daco-Geţii* pe la anul 113 înnainte de Christos.

Buerebista a domnit peste *Daco-Geţi* pe la anul 84 înnainte de Christos. El s'a amestecat în luptele dintre căpeteniile romane pentru domnie. La conducerea poporului a fost ajutat de căpetenia preoţilor, *Deceneu*.

DUPĂ NAŞTEREA MÂNTUITORULUI

PÂNĂ LA NĂVĂLIREA BARBARILOR

Dacii stăpâneau pământul dintre *Dunăre*, *Tisa şi Nistru*.

Decebal a domnit peste *Daci* cu începere cam depe la anul 82 după naşterea lui Christos.

Domiţian, *împăratul Romanilor*, care a domnit între anii 81—96 după Christos a plătit tribut *Dacilor*.

Nerva, *împăratul Romanilor*, (96—98) a plătit şi el tribut.

Traian, *împăratul Romanilor* (98—117) a purtat primul războiu împotriva *Dacilor* la anul 101; iar al doilea războiu, pentru *cucerirea Daciei*, în anul 105 după Naşterea Mântuitorului.

Adrian, împăratul *Romanilor* (117—138) a continuat stăpânirea *Daciei*.

Antonius Pius (138—161) a stăpânit şi el *Dacia*.

Marcus Aurelius, (161—180) continuă a stăpâni *Dacia*.

Comodus (180—192) urmează a stăpâni *Dacia*.

Între 192—270 au avut loc lupte grozave între cei ce râvneau la stăpânirea imperiului roman, pe care l-au împărţit între dânşii. Într'un rând au fost 19 pretendenţi la tronul imperiului roman, cari au domnit fiecare peste câte o parte a întinsului imperiu.

Iată împăraţii din acest timp, cu reşedinţa la Roma:

Pertinax (192—193), *Didius Iulianus* (193), *Septimius Severus* (193—211), *Caracalla* (211—217), *Macrinus* (217), *Heliogabalus* (217—222), *Alexandru Severus* (222—235), *Maximinus* (235—238), *Gordianus* (238—244), *Filip Arabul* (244—249), *Decius* (249—251), *Galus* (251—253), *Emilianus* (253), *Valerianus* (253—260), *Galienus* (260—268), *Claudius al II-lea* (268—270).

In acest timp au început năvălirile barbare în cuprinsul Daciei.

Aurelian, *împăratul Romanilor* (270—275) a poruncit oştirii şi slujbaşilor din provincia cucerită de Traian, să părăsească *Dacia*, care rămase, de-acum, pradă Barbarilor năvălitori vreme de-aproape o mie de ani.

SUB STĂPÂNIREA BARBARILOR NĂVĂLITORI

La anul 271 după Christos, Romanii au părăsit Dacia lui Traian.

Goţii au fost cei dintâi Barbari, cari au pus stăpânire pe *Dacia*, înnainte de a fi părăsită cu totul de *Romani*. Ei au stăpânit-o până la anul 375.

Hunii au pătruns în *Dacia* pe care au cucerit-o din mâinile *Goţilor* şi au stăpânit-o până la anul 450.

Gepizii au venit în locul *Hunilor* şi au stăpânit *Dacia* până la anul 555.

Avarii au ţinut *Dacia* sub stăpânirea lor până pe la anul 626.

Slavii s'au scurs peste pământul *Daciei* între anii 626—680.

Bulgarii au turburat liniştea locuitorilor băştinaşi ai *Daciei*, între anii 493—640, când au început a se linişti în pământurile pe cari le stăpânesc astăzi, slavizându-se.

Ungurii au pornit a se lăsă spre *Dacia* pe la anul 830. La anul 898 s'au statornicit în *Panonia* — dincolo de *Tisa*.

Pecenegii s'au scoborît spre *Dacia*, în urma *Ungurilor*, pe la anul 900.

Cumanii au risipit pe *Pecenegi* şi au pus stăpânire pe cuprinsul vechei *Dacii* pe la anul 1050.

Tătarii au nimicit pe *Cumani* şi au pus ei stăpânire pe pământul locuit de *Români*, cam pe la anul 1241.

www.dacoromanica.ro

Pe când în Dacia stăpâneau Cumanii şi Tătarii, în dreapta Dunării a luat naştere imperiul româno-bulgar sub conducerea neamului Asăneştilor (1196—1270), când se formă un alt imperiu, curat bulgăresc, cu capitala Şumla. Acest imperiu căzù sub stăpânirea Turcilor în urma bătăliei dela Cosova, pe câmpia Mierlei, la care a luat parte şi Mircea-cel-Mare, în anul 1389.

In timpul stăpânirii tătărăşti, se începù închegarea celor două principate româneşti: *Muntenia* şi *Moldova: Muntenia*, pe la anul 1247; iar *Moldova*, pe la 1343.

STĂPÂNITORII CELOR DOUĂ PRINCIPATE ROMÂNEŞTI

Muntenia	Anii
Seneslau	1247— ?
Litean sau Litovoi	? —1279
Bărbat	1279— ?
Tihomir—socotit de unii c'ar fi legendarul Radu-Negru	? —1320
Basarab-cel-Mare	1320—1352
Alexandru Basarab	1352—1364
Vlaicu sau Vladislav Basarab	1364—1377
Radu I Basarab	1377—1384
Dan I	1384—1386
Mircea-cel-Mare	1386—1418
Mihail I	1418—1420
Dan al II-lea	1420—1421
Radul al II-lea—Pleşuvul	1421—1427
Dan al II-lea—a 2-a oară	1427—1431
Alexandru al II-lea—Aldea	1431—1435
Vlad I—Dracul	1435—1446
Dan al III-lea	1446—1451
Vladislav al II-lea	1451—1456
Vlad al II-lea—Ţepeş	1456—1462
Radu al III-lea—cel-Frumos	1462—1474
Laiotă Basarab	1474—1476
Vlad al II-lea—Ţepeş—a 2-a oară	1476
Laiotă Basarab—a 2-a oară	1476—1477
Basarab cel-Tânăr—Ţepeluş	1477—1482
Vlad al III-lea—Călugărul	1482—1495
Radu al IV-lea—cel-Mare	1495—1508
Mihnea I—cel-Rău	1508—1510
Vlad al IV-lea—cel-Tânăr sau Vlăduţ	1510—1512
Neagoe Basarab	1512—1521
Teodosie Basarab	1521
Radu al V-lea dela-Afumaţi	1522—1523
Vladislav al III-lea	1523—1525
Radu al V-lea dela Afumaţi	1525—1529

Moldova	Anii
Dragoş	1343—1345
Sas	1345—1349
Bogdan I	1349—1365
Laţcu	1365—1372
Gheorghe sau Iuga Coriatovici	1372—1375
Petru I Muşat	1375—1391
Roman I	1391—1394
Ştefan I	1394—1400
Iuga al II-lea	1400
Alexandru I cel-Bun	1400—1433
Iliaş sau Ilie I	1433
Ştefan la II-lea	1433—1435
Iliaş I, împreună cu Ştefan al II-lea	1435—1443
Ştefan al II-lea, singur	1443—1447
Roman al II-lea	1447—1448
Petru al II-lea	1448—1449
Alexandru al II-lea	1449
Bogdan al II-lea	1449—1451
Petru al III-lea—Aron	1451—1452
Alexandru al II-lea—Alecsandrel—a 2-a oară	1452—1455
Petru al III-lea—Aron, a 2-a oară	1455—1457
Ştefan al III-lea—cel-Mare	1457—1504
Bogdan al III-lea—Chiorul	1504—1517
Ştefan al IV-lea—cel Tânăr. sau Ştefăniţă	1517—1527
Petru al IV-lea—Rareş	1527—1538

www.dacoromanica.ro

Muntenia	Anii
Moise	1529—1530
Vlad al V-lea—Innecatul	1530—1532
Vlad al VI-lea—Vintilă	1532—1535
Radu al VI-lea—Paisie	1535—1545
Mircea al II-lea—Ciobanul	1545—1554
Petru I sau Pătraşcu-cel-Bun	1554—1557
Mircea al II-lea—Ciobanul, a 2-a oară	1557—1559
Petru al II-lea—fiul lui Mircea Ciobanul	1559—1568
Alexandru al III-lea	1568—1574
Vintilă	1574
Alexandru al III-lea	1574—1577
Milinea al II-lea—Turcitul	1577—1583
Petru Cercel	1583—1585
Milinea al II-lea—Turcitul, a 2-a oară	1585—1591
Ilie	1591
Radu al VII-lea	1591
Ştefan Surdul	1591—1592
Alexandru al IV-lea—cel-Rău	1592—1593
Mihai Viteazul	1593—1601

Moldova	Anii
Ştefan al V-lea—Lăcustă	1538—1540
Alexandru al III-lea-Cornea	1540—1541
Petru al IV-lea—Rareş, a 2-a oară	1541—1546
Ilie sau Iliaş al II-lea	1546—1551
Ştefan al VI-lea—Rareş	1551—1552
Ioan I—Joldea	1552
Alexandru al IV-lea—Lăpuşneanu	1552—1561
Ioan al II-lea—Despot	1561—1563
Ştefan Tomşa I	1563—1564
Alexandru al IV-lea—Lăpuşneanu, a 2-a oară	1564—1568
Bogdan al IV-lea	1568—1572
Ioan al III-lea—cel-Cumplit—Armeanul	1572—1574
Petru al V-lea—Schiopul	1574—1577
Ioan al IV-lea—Potcoavă	1577
Petru al V-lea—Schiopul	1578—1579
Iancu Sasul	1579—1582
Petru al V-lea—Schiopul	1582—1591
Aron Tiranul	1591—1592
Alexandru-cel-Rău	1592
Petru Cazacul	1592
Aron Tiranul, a 2-a oară	1592—1595
Ştefan al VII-lea—Răsvan	1595
Ieremia Movilă	1595—1600

Mihai Viteazul domn al: Munteniei, Transilvaniei şi Moldovei la anul 1600.

Nicolae al II-lea—Pătraşcu, fiul lui Mihai Viteazul	1599—1600
Simion Movilă	1600—1602
Radu Şerban Basarab	1602—1611
Radu Mihnea	1611—1616
Gavril Movilă	1616
Alexandru Iliaş	1616—1618
Gavril Movilă	1618—1620
Radu Milinea, a 2-a oară	1620—1623
Alexandru Radul—Cocoţul	1623—1627
Alexandru Iliaş, a 2-a oară	1627—1629
Leon Tomşa	1629—1632

Ieremia Movilă, a 2-a oară	1600—1606
Simion Movilă	1606—1607
Mihail Movilă	1607
Constantin Movilă	1607—1611
Ştefan Tomşa al II-lea, fiul lui Tomşa I	1611—1615
Alexandru Movilă	1615—1616
Radu Mihnea	1616—1619
Gaspar Graţiani	1619—1620
Alexandru al VI-lea—Iliaş	1620—1621
Ştefan Tomşa al II-lea, a 2-a oară	1621—1623
Radu Mihnea, a 2-a oară	1623—1626
Miron Barnovschi Movilă	1626—1629
Alexandru al VII-lea—Coconul	1629—1630

www.dacoromanica.ro

Muntenia	Anii
Radu	1632
Matei Basarab	1632—1654
Constantin Şerban Basarab —Cârnul	1654—1658
Mihnea al III-lea Radu	1658—1659
Gheorghe Ghica	1659—1660
Grigoraşcu Gheorghe Ghica	1660—1664
Radu Leon	1664—1669
Antonie din Popeşti	1669—1672
Grigore Gheorghe Ghica, a 2-a oară	1672—1674
Gheorghe Duca	1674—1678
Şerban Cantacuzin	1678—1688
Constantin Brâncoveanu	1688—1714
Ştefan al II-lea—Cantacuzin	1714—1716

Moldova	Anii
Moise Movilă	1630—1631
Alexandru al VI-lea Iliaş, a 2-a oară	1631—1633
Miron Barnovschi, a 2-a oară	1633
Moise Movilă, a 2-a oară	1633—1634
Vasile Lupul	1634—1653
Gheorghe Ştefan	1653—1658
Gheorghe Ghica	1658—1659
Constantin Şerban Basarab	1659—1661
Ştefan Lupul	1659—1661
Eustratie Dabija	1661—1665
Gheorghe Duca	1665—1666
Iliaş Alexandru	1666—1668
Gheorghe Duca, a 2-a oară	1668—1672
Ştefan Petriceicu	1672—1674
Dimitrie sau Dumitraşcu Cantacuzin	1674—1675
Antonie Ruset	1675—1678
Gheorghe Duca, a 3-a oară	1678—1683
Ştefan Petriceicu, a 2-a oară	1683—1684
Dimitrie Cantacuzin, a 2-a oară	1684—1685
Constantin Cantemir	1685—1693
Dimitrie Cantemir—18 zile	1693
Constantin Duca	1693—1695
Antioh Cantemir	1695—1700
Constantin Duca, a 2-a oară	1700—1703
Mihail Racoviţă	1703—1705
Antioh Cantemir, a 2-a oară	1705—1707
Mihail Racoviţă, a 2-a oară	1707—1709
Nicolae Mavrocordat	1709—1710
Dimitrie Cantemir, a 2-a oară	1710—1711
Căimăcăm'a vornicului Lupu —2 luni de zile	1711
Căimăcămia lui Ioan Mavrocordat—o lună	1711
Niculae Mavrocordat, a 2-a oară	1711—1715

DOMNIA FANARIOŢILOR IN AMÂNDOUĂ PRINCIPATELE

Muntenia	Anii
Niculae Mavrocordat	1716
Ioan Mavrocordat	1716—1719
N-lae Mavrocordat, a 2-a oară	1719—1730
Constantin Mavrocordat	1730
Mihail Racoviţă	1730—1731
Constantin Mavrocordat, a 2-a oară	1731—1733
Grigore Matei Ghica	1733—1735
Constantin Mavrocordat, a 3-a oară	1735—1741
Mihail Racoviţă, a 2-a oară	1741—1744
Constantin Mavrocordat, a 4-a oară	1744—1748

Moldova	Anii
Mihail Racoviţă	1716—1726
Grigore Matei Ghica	1726—1733
Constantin Mavrocordat	1733—1735
Grigore Matei Ghica, a 2-a oară	1735—1739
Ocupaţie rusească în Septembrie-Octombrie	1739
Grigore Matei Ghica	1739—1741
Constantin Mavrocordat, a 2-a oară	1741—1743
Ioan Mavrocordat	1743—1747
Grigore Matei Ghica	1747—1748

www.dacoromanica.ro

Muntenia	Anii	Moldova	Anii
Grigore Matei Ghica	1748—1752	Constantin Mavrocordat, a 3-a oară	1748—1749
Matei Ghica	1752—1753	Constantin Racoviţă	1749—1753
Constantin Racoviţă	1753—1756	Matei Ghica	1753—1756
Constantin Mavrocordat, a 5-a oară	1756—1758	Constantin Racoviţă, a 2-a oară	1756—1757
Scarlat Ghica	1758—1761	Scarlat Ghica	1757—1758
Constantin Mavrocordat, a 6-a oară	1761—1763	Ioan Teodor Calimah	1758—1761
Constantin Racoviţă, a 2-a oară	1763—1764	Grigore Calimah	1761—1764
Ştefan Racoviţă	1764—1765	Grigore Alexandru Ghica	1764—1767
Scarlat Ghica, a 2-a oară	1765—1766	Grigore Calimah, a 2-a oară	1767—1769
Alexandru Scarlat Ghica	1766—1768	Constantin Mavrocordat, a 4-a oară	1769
Grigore Alexandru Ghica	1768—1769		

Ocupaţie rusească în amândouă principatele 1769—1774.

Emanoil Giani-Ruset	1770—1771		
Alexandru Ipsilanti	1774—1782	Grigore Alexandru Ghica, a 2-a oară	1774—1777
		Constantin Moruzi	1777—1782
Nicolae Caragea	1782—1783	Alexandru Constantin Mavrocordat	1782—1785
Mihail Constantin Şuţu	1783—1786	Alexandru Ioan Mavrocordat	1785—1786
Nicolae Mavrogheni	1786—1790	Alexandru Ipsilanti	1786—1788
		Emanoil Giani-Ruset	1788
Ocupaţie austriacă	1789—1791	*Ocupaţie rusească*	1788—1792
Mihail Constantin Şuţu, a 2-a oară	1791—1793	Alexandru Moruzi	1792—1793
Alexandru Moruzi	1793—1796	Mihail Constantin Şuţu	1793—1795
Alexandru Ipsilanti, a 2-a oară	1796—1797	Alexandru Calimah	1795—1799
Constantin Hangerliu	1797—1799		
Alexandru Moruzi, a 2-a oară	1799—1801	Constantin Ipsilanti	1799—1801
Mihail Constantin Şuţu, a 3-a oară	1801—1802		
Alexandru Şuţu	1802	Alexandru Şuţu	1801—1802
Constantin Ipsilanti	1802—1806	Alexandru Moruzi, a 2-a oară	1802—1806
Alexandru Şuţu, a 2-a oară	1806	Scarlat Calimah	1806

Ocupaţie rusească în amândouă principatele 1806—1812

Constantin Ipsilanti, a 2-a oară	1806—1807	Alexandru Hangerliu	1807
Ioan Caragea	1812—1818	Scarlat Calimah, a 2-a oară	1807—1810
Alexandru Şuţu, a 3-a oară	1818—1821	Scarlat Calimah, a 3-a oară	1812—1819
Revoluţia lui Tudor-Vladimireseu	1821	Mihail Grigore Şuţu	1819—1821
		Căimăcămia prezidată de mitropolitul Veniamin Costache	1821

DUPĂ DOMNIA FANARIOŢILOR, PÂNĂ IN ZILELE NOASTRE

Ocupaţie turcească în ambele principate 1821—1822.

Grigore Dimitrie Ghica	1822—1828	Ion Sandu Sturza	1822—1828

Ocupaţie rusească în amândouă principatele 1828—1834.

www.dacoromanica.ro

Muntenia	Anii	Moldova	Anii
Alexandru Dimitrie Ghica	1834—1842	Mihail Sturza	1834—1849
Gheorghe Bibescu	1842—1848		
Căimăcămia lui Constantin Cantacuzin	1848—1849		
Barbu Ştirbei	1849—1856	Grigore Ghica	1849—1856
Ocupaţie rusească în amândouă principatele 1853—1854.			
Cămăcămia lui Alexandru Dimitrie Ghica	1856—1858	Căimăcămia lui Teodor Balş	1856—1857
		Căimăcămia lui Niculae Vogoride	1857—1858
Căimăcămia de trei: Ion Manu, Emanoil Băleanu şi Ion Filipescu	1858—1859	Căimăcămia de trei: Ştefan Catargiu, Vasile Sturza şi Anastasie Panu	1858—1859

Unirea Principatelor române la 24 Ianuarie, 1859 [1]).

Alexandru Ioan I Cuza, primul domn al *României* 1859—1866.

Locotenenţa domnească: alcătuită din: Niculae Golescu, Lascăr Catargiu şi Niculae Haralambie: 11 Februarie—10 Mai, 1866.

Carol I cel-Înţelept, domn: 1866—1881; rege: 14 Martie, 1881—Septembrie 28/10 Octombrie, 1914.

Ferdinand I, rege al tuturor Românilor, Septembrie 28/10 Octombrie, 1914.

Unirea tuturor Românilor, 1918
- Martie 27/9 Aprilie — *Basarabia*
- Noembrie 15/28 — *Bucovina*
- Noembrie 18/1 Decembrie — *Ardealul.*

[1]). Harta de mai sus înfăţişează *România* în timpul domniei lui Cuza. Scăpându-se din vedere să fie trecută la capitolul respectiv, am introdus-o aci.

www.dacoromanica.ro

CARTEA MARILOR ROMÂNI

I. Mitropolitul Petru Movilă.

Mitropolitul Petru Movilă al *Kievului* a fost unul dintre cei mai de seamă fruntaşi al bisericii ortodoxe de răsărit. El a fost fiul lui *Simion Movilă*, domnul *Moldovei*, şi s'a născut la 21 Decembrie, 1597. Deşi în timpul copilăriei şi tinereţii sale, propaganda catolică erà în floare în *Muntenia* şi *Moldova*, el şi-a întărit cugetul în credinţa ortodoxă. Primele învăţături le-a căpătat în Moldova, iar studiile teologice le-a făcut la *Sorbona*.

În 1625, mergând la *Kiev*, se călugărì la mânăstirea *Pecevska* al cărui arhimandrit ajunse la 1628. In 1632 fu ridicat la rangul de *mitropolit al Kievului*. Ca mitropolit s'a distins prin virtuţile sale, precum şi prin activitatea sa culturală. El întemeie o şcoală, care ajunse mai apoi Academie de Teologie şi Filosofie foarte cercetată; înfiinţă o tipografie pe cheltuiala sa; de asemenea tipărì numeroase cărţi religioase, de folos obştesc. Lucrarea care i-a creiat un mare renume, a fost «*Mărturisirea ortodoxă a bisericii din răsărit*», scrisă pentru combaterea calvinismuluì. Această lucrare a fost aprobată *de sinodul dela Iaşi*, din 1642; iar mai apoi, *de sinodul celor patru patriarhi ortodocşi, adunaţi la Constantinopol*. El a contribuit la întemeierea unei şcoale în mânăstirea «*Sfinţilor Trei-Ierarhi*» *din Iaşi*, care devenì răsadniţa celorlalte şcoale din Moldova. Movilă murì la 22 Decembrie, 1646, şi fu înmormântat la biserica «*Sfintei Lavre din Kiev*». Clerul rusesc şi profesorii Academiei înfiinţate de dânsul prăsnuiesc în fiecare an numele acestui mare mitropolit de viţă românească.

www.dacoromanica.ro

2. Mitropolitul Gavril Bănulescu.

Mitropolitul Gavril Bănulescu s'a născut la 1746 în *Bistriţa Transilvaniei*. Numele lui de botez a fost **Grigore**. Învăţătura şi-a început-o la *Şapte Sate*, unde căpătă cunoştinţe temeinice de slavoneşte şi latineşte; iar după aceea a plecat la *Kiev*, unde-şi desăvârşi cunoştinţele teologice în Academia duhovnicească întemeiată de mitropolitul *Petru Movilă*, la care învăţământul — pentru Români — erà fără plată. Dela *Kiev*, plecă în *Grecia* spre a învăţà limba elenă; apoi revenì la *Năsăud*, unde-şi termină studiile. In 1777 fu chemat ca profesor la şcoala domnească din *Iaşi*. La 1779 plecă la *Constantinopol*, unde se călugărì, luând numele de *Gavril*. De aci revenì la Iaşi în 1781, ca predicator. Intrând în legături cu fruntaşii bisericii ruseşti, plecă în *Rusia*, unde i se încredinţă postul de director al seminarului din *Pultava*. Urcând toate treptele ierarhiei bisericeşti, ajunse episcop al *Benderului* şi *Akermanului*, iar în timpul ocupaţiei ruseşti, fu numit mitropolit al *Moldovei*, de unde trecù în mitropolia *Ecaterinoslavului* în 1793. După patru ani fu trecut la *Novgorod*; iar în 1799, la *Kiev*, de unde se retrase la *Odesa* în 1803. La 1812, *Basarabia* fiind ruptă din trupul Moldovei şi alipită la Rusia, avù ca prim mitropolit pe *Gavril Bănulescu*. El îşi aşează reşedinţa la *Chişinău*, care devenì capitala Basarabiei. Fire hotărîtă şi spirit organizator, făcù rânduială în eparhia sa. Intemeiè o tipografie bisericească, scrise şi tipărì cărţi pentru folosul credincioşilor. Infiinţă un seminar pentru formarea preoţilor, în care se dădeà învăţătura în româneşte.

Gavril Bănulescu încetă din viaţă la 31 Martie, 1821, în vârstă de 75 ani.

www.dacoromanica.ro

3. Mitropolitul Veniamin Costache.

Mitropolitul Veniamin Costache a fost unul dintre oamenii cei mai de seamă ai Moldovei.

El s'a născut în Decembrie, 1768, la *Roşieşti*, în judeţul *Fălciu*, din familiile boiereşti: a *Costăcheştilor* şi a *Mariei Canta*. Învăţătura şi-a urmat-o la *Huşi* sub conducerea lui *Iacob Stamate*, ajuns şi el mitropolit. La 1784 s'a călugărit. In 1792 fu ales episcop de *Huşi*, de unde mai apoi trecù la *Roman*. La 1803, Martie 13, fu ales mitropolit al *Moldovei şi Sucevei* în locul lui Iacob Stamate, decedat. El a luptat pentru ridicarea bisericii şi a şcoalei. Aveà un suflet milos şi ajută cu mână largă pe cei nevoiaşi. Veniamin Costache a trimis la învăţătură, în streinătate, pe cheltuiala sa, mulţi şcolari săraci, dar silitori. A înfiinţat şcoli de toată mâna prin toate părţile ţării. A întemeiat un seminar în *Iaşi*, la *Socola*, în care învăţau carte cei ce voiau să se facă preoţi. A înfiinţat o şcoală de cântăreţi bisericeşti. In sfârşit, a luptat din răsputeri pentru luminarea poporului.

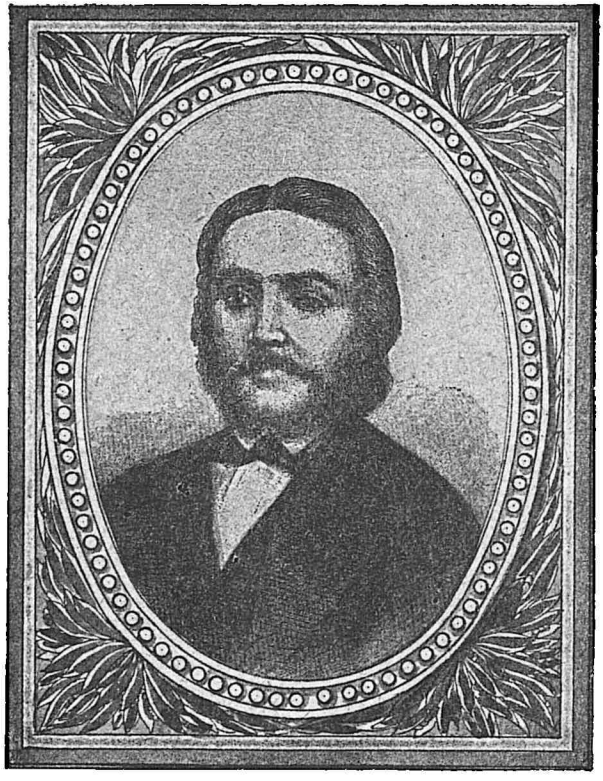

Păstorirea lui peste Moldova şi Suceava a fost plină de mult sbucium. Astfel, între 1806—1812 fu înlocuit de Ruşi, cari ocupaseră Moldova. La 1821 fugì din Iaşi din pricina Eteriştilor lui *Ipsilante*. In 1843 demisionă şi se retrase la mânăstirea *Slatina*, cea zidită de *Lăpuşneanu* în jud. *Fălticeni*. In ziua de 18 Decembrie, 1846, Veniamin Costache îşi dădù obştescul sfârşit, după o vieţuire de 78 de ani. El a tradus şi a publicat numeroase lucrări religioase. Mare parte dintre lucrările sale se găsesc în manuscris — nepublicate încă — la biblioteca seminarului «*Veniamin Costache*», precum şi la aceea a Universităţii din *Iaşi*.

www.dacoromanica.ro

4. Gheorghe Lazăr.

Gheorghe Lazăr erà de fel din *Transilvania*. El s'a născut la anul 1779 în satul *Avrig*. Învăţătura şi-a urmat-o în *Sibiu*, precum şi în oraşele: *Cluj* şi *Viena*. La început a fost arhidiacon şi profesor la seminarul din *Sibiu*. Fiind persecutat de Unguri pentru naţionalismul său, venì în *Bucureşti* la 1816. Aci, se lepădă de preoţie şi, în urma multor stăruinţe şi cu mari greutăţi, isbutì să capete învoirea eforiei şcoalelor, compusă din mitropolitul ţării şi trei boieri aleşi de divanul domnesc, ca să deschidă o şcoală românească de învăţături înnalte la colegiul «*Sfântul Sava*». Până la el, în şcoalele Ţării Românesti se învăţà numai limba greceascà. El, cel dintâi, începù a-şi învăţà şcolarii în graiul strămoşilor lor. Lecţiunile sale cuprindeau tot felul de cunoştinţe spuse pe înţelesul celor ce-l ascultau. Nu treceà lecţie în care el să nu vorbească elevilor săi de dragostea pe care trebuie s'o aibă: pentru graiul strămoşesc, pentru neamul lor şi pentru credinţa străbună.

Activitatea lui Gheorghe Lazăr avù drept rezultat ridicarea şcoalelor româneşti în locul celor greceşti şi înfiinţarea a numeroase şcoale naţionale în diferite oraşe din Muntenia.

Roadele învăţăturilor sale s'au văzut la 1821, când *Tudor Vladimirescu* a ridicat stindardul libertăţii. Toţi elevii lui Lazăr au fost de partea marelui Român de peste Olt.

Gheorghe Lazăr murì în satul său de naştere la anul 1823.

Drept recunoştinţă pentru truda sa, Românii i-au ridicat statue în Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

5. Gheorghe Asachi.

Gheorghe Asachi s'a născut la 1 Martie, 1787, la *Herța*, în *Moldova*, din tată galițian și mamă româncă. El și-a urmat învățătura în orașele: *Lemberg*, *Viena și Roma*, ocupându-se mai ales cu: Matematica, Ingineria și Istòria. Intors în țară, fu numit profesor de Inginerie la Academia grecească din *Iaș*. El se străduì, ca și *Gheorghe Lazăr* în *Muntenia*, să deschidă limbii române porțile școalelor românești, în cari se învățà numai grecește. Luptând cu stăruință împotriva tuturor vrăjmașilor graiului românesc, isbutì să-și împlinească dorința, dar cu mult greu. Mai norocos ca Gheorghe Lazăr, cât trăì, ocupă multe slujbe înnalte în trebile țării. Pentru răspândirea scrierii și graiului românesc, el tipărì o mulțime de: cărți, calendare, ba chiar și un jurnal românesc pe care-l botează: mai întâi «*Albina românească*», după aceea, «*Gazeta Moldovei*», iar mai târziu, «*Patria*».

Mulțumită stăruințelor sale, școalele românești luară un mare avânt în Moldova.

El se stinse din viață la 1871, în *Iași*, după un trai de 83 de ani.

Drept recunoștință pentru munca sa pe ogorul luminării neamului românesc, la 1890 i s'a ridicat o frumoasă statue în orașul *Iași*.

www.dacoromanica.ro

6. Ioan Heliade-Rădulescu.

Ioan Heliade-Rădulescu s'a născut în *Târgovişte* la anul 1802, dintr'o familie de oameni nevoiaşi. Invăţătura şi-a făcut-o la *Bucureşti*, în şcoala lui *Gheorghe Lazăr*. El a fost un vrednic elev al inimosului său profesor. Plecând Lazăr din ţară, Heliade urmă mai departe munca începută de dascălul său. Lipsind cărţile de şcoală, el îşi făcù o tipografie proprie. Apoi începù să scrie o mulţime de cărţi în limba românească, pe cari le tipărì pe cheltuiala sa. Heliade propovedui învăţarea şi cunoaşterea limbii româneşti. Luptă din răsputeri pentru îndepărtarea limbii greceşti din şcoală, precum şi pentru înlăturarea alfabetului slavon din scrierea limbii româneşti. Dela el s'a început scrierea limbii strămoşeşti cu litere latine. Cărţile scrise de dânsul sunt fără număr. A scris: cărţi de şcoală, cărţi de cetit, poezii, piese de teatru; a scos: reviste, jurnale şi multe altele, pentru folosinţa Românilor.

In timpul revoluţieí din 1848, el a fost printre capii răsculaţilor, făcând parte din locotenenţa domnească, rânduită să conducă trebile ţării până la alegerea unui nou domn.

Toată viaţa acestui om a fost o viaţă de muncă, închinată binelui şi propăşirii poporului românesc.

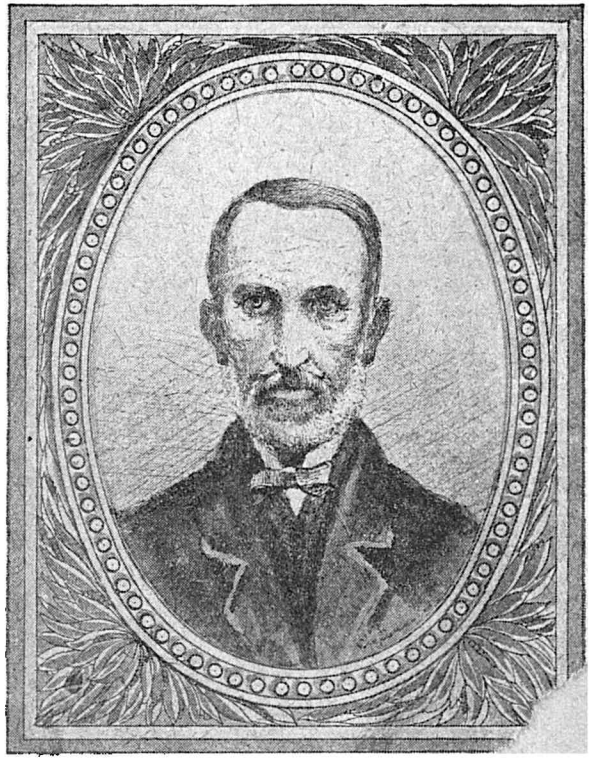
El se săvârşì din viaţă la 1872 şi fu înmormântat în *Bucureşti*, la biserica *Mavrogheni*.

Românii, drept recunoştinţă pentru patriotica şi înnălţătoarea lui muncă, i-au ridicat o statue în Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

7. Simion Bărnuțiu.

Simion Bărnuțiu s'a născut la 2 August, 1808, în *Bocșa-Română*, județul *Sălagiu*, din părinți plugari. El și-a început învățătura în satul său natal; apoi a urmat școala normală la *Șimleu*, și gimnaziul, la *Careii-Mari*. In 1825 termină Filosofia la *Blaj*, după care urmă Teologia până la 1829. Intre 1831—1834 funcționă ca profesor de Istorie și Filosofie la liceul din *Blaj*, unde începù a-și ține cursurile în limba română. Acest fapt îi atrase multe neplăceri din partea împilătorilor neamului românesc. Dela 1843 urmă la Academia de drept din *Sibiu*, până la 1848, când se puse în fruntea mișcării naționale. Nu se poate scrie Istoria acestor vremuri mari, fără a nu se vorbì de curajul și jertfele făcute de Bărnuțiu pe altarul românismului. El este autorul proclamațiilor dela 25 și 26 Martie, 1848, prin cari cereà: *libertatea unui congres național român, libertatea individuală prin suprimarea iobăgiei și libertatea națională prin reașezarea poporului în drepturile sale.* La adunarea generală a națiunii, ținută pe *Câmpia Libertății*, la *Blaj*, în 3/15 Mai, 1848, Bărnuțiu avù un rol de seamă. In urma revoluției, fugì în *România*. După multe neajunsuri, *Constantinopol;* iar de aci, la *Viena*, unde a lucra isbânda cauzei naționale. In 1854 își luă diploma în Drept la *Paris*, de unde venì la *Iași* ca profesor sofie. Aci luă parte activă la reorganizarea învăț După 9 ani de cursuri, fu doborît de boală, dator sale prea încordate. Plecând spre satul său natal, viață în *Valea Almașului*, la 16/28 Mai, 1864, în 56 ani. Corpul său fu înmormântat la *Bocșa-Romîn* s'a ridicat și un frumos monument.

www.dacoromanica.ro

8. Mitropolitul Andrei Şaguna.

Mitropolitul Andrei Şaguna a fost cel mai de seamă conducător al bisericii ortodoxe-române din *Transilvania* şi ţinuturile române supuse *Ungariei*. El s'a născut la 1 Ianuarie, 1809, în *Miskolcz*, din părinţi Români-Macedoneni. Numele său de botez erà **Anastasie**. Invăţătura şi-a urmat-o la *Pesta*, în *Ungaria*, şi la *Vârşeţ*, unde a studiat Teologia. La 1833 se călugărì. Urcând toate treptele bisericeşti, ajunse în Iulie, 1846, vicar al eparhiei Ardealului; iar în 1848 fu ales episcop al acestei eparhii. Ca episcop, Şaguna contribuì mult la ridicarea prestigiului bisericii. El înlesnì tinerilor aleşi, să-şi facă studiile în şcoli streine, spre a formà profesori pentru şcoalele trebuincioase neamului românesc din *Ardeal*. Toate mişcările culturale din timpul lui Şaguna, au avut la bază îndemnul şi sprijinul său. Pe lângă numeroasele şcoale poporale, el a mai înfiinţat multe gimnazii pe la oraşe. A organizat seminarul din *Sibiu*, a sprijinit înfiinţarea liceului şi şcoalei comerciale din *Braşov*, precum şi a liceului din *Brad*.

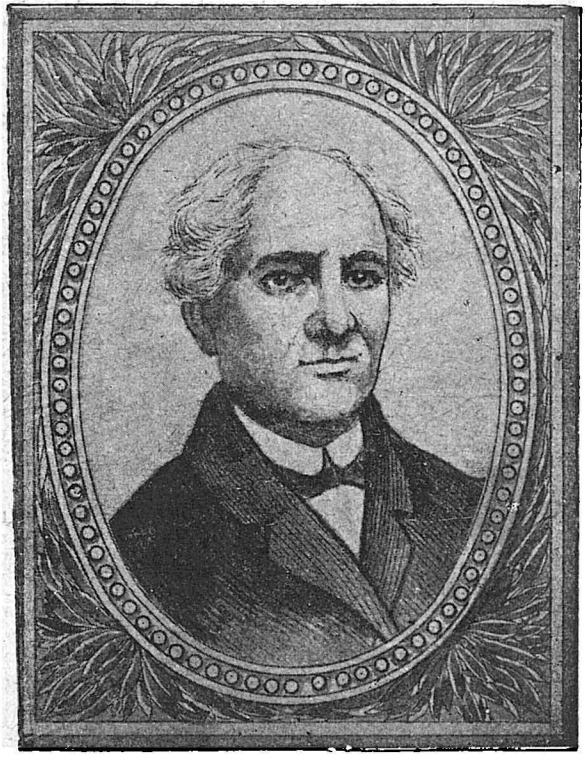
Biserica ardeleană atârnà de mitropolia ortodoxă din *Serbia*.

·tit să reînfiinţeze vechea mitropolie româno-ortodoxă
·ă în anul 1700. La 1864, biserica ortodoxă ardeleană fu
subt ierarhia bisericii sârbeşti, rămânând autonomă..
de organizare al bisericii române din Ardeal, alcătuit
·in monument de înţelepciune. Şaguna a fost sufletul
orul adunării dela *Blaj* din 3/15 Mai, 1848. La 1871,
omână din *Bucureşti* l-a ales membru onorific al ei.
e 16/28 Iunie, 1873, marele mitropolit îşi dete sfârşitul..
fu înmormântat la *Răşinari*. El a lăsat toată.
bisericii, în sânul căreia a trăit.

www.dacoromanica.ro

9. Alexandru Petriceicu-Hașdău.

Alexandru Petriceicu-Hașdău se trage dintr'o veche familie boierească din *Moldova*. El s'a născut la 1811. Primele învățături le-a urmat în casă cu cei mai de seamă profesori ai timpului. La vârsta de zece ani vorbià tot așa de bine elinește și latinește, ca și rusește. Studiile universitare le-a urmat la *Karcov*, în *Rusia* și, mai apoi, la *Lemberg* și *München*. Reîntors la *Chișinău*, în *Basarabia*, se apucă de advocatură, creindu-și un renume ce străbătù dincolo de hotare. Pe lângă advocatură, el se mai ocupă cu studiul Istòriei, Filosofiei, Științelor naturale și Matematicelor. Alexandru Hașdău cunoșteà o mulțime de limbi; astfel: româna, latina, elena, rusă, ruteană, polonă, boemă, germană, franceză, italiană, spaniolă și greacă nouă. Deși despărțit politicește de Moldova, el întreținеà legături cu Românii de peste *Prut*. Hașdău a scris numeroase și însemnate lucrări pe toate tărâmurile. Spre bătrânețe, el se retrase la țară, la moșia sa, *Cristinești*, unde rămase până la moarte, 1874. Hașdău a avut doi fii: pe *Nicolae*, mort la vârsta de 18 ani, și pe *Tadeu*, marele nostru istoric și filolog, născut la 16 Februarie, 1836, chiar la *Cristinești*. El își făcù studiile la universitatea din *Karkov*, unde-și luă licența în drept. La 1856, trecù în *Moldova*, unde, spre a rupe cu trecutul, își schimbă numele de botez, din *Tadeu*, în *Bogdan*. La 1858 se duse la *Iași*, unde fu numit profesor. In tot cursul vieții sale a întâmpinat multe amaruri, însă le-a învins prin răbdare și muncă. El a scris un nesfârșit număr de lucrări, mai ales istorice. In anul 1907 se sfârși din viață la *București* și fu înmormântat la cimitirul *Serban Vodă*, alături de geniala sa copilă, *Iulia Hașdău*. Cu el se stinse ilustra familie a Hașdăilor.

www.dacoromanica.ro

10. George Barițiu.

George Barițiu s'a născut la 12/24 Mai, 1812, în *Jucul-de-Sus, județul Cojocna*. Numele său de familie a fost Pop; însă, profesorii liceului din *Cluj*, i-au schimbat numele, spre a se deosebì de alți elevi cu același nume. Învățământul primar și elementar l-a urmat în *Trăscău* și la *Blaj* ; iar liceul și facultatea, la *Cluj*, de unde a revenit la *Blaj*, spre a urmà Teologia. Incepând dela 1835, el a slujit ca profesor la școala română din *Brașov*. La 1838, Barițiu scoase «*Foaia pentru: minte, inimă și literatură*» ; și, mai târziu, ziarul politic «*Gazeta Transilvaniei*». El este întemeietorul presei române din Transilvania. In

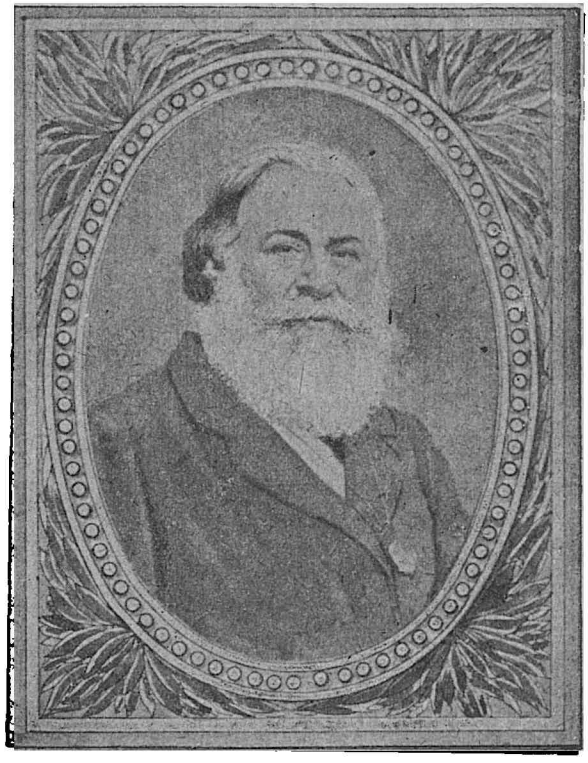

1845 se retrase din învățământ și-și închină toată activitatea numai ziarelor sale. La 1848 a fost părtaș la adunarea națională ținută la 3/15 Mai pe *Câmpia-Libertății* de lângă *Blaj*, ca vicepreședinte al adunării. In urma revoluției, fu silit să treacă în România cu toată familia. Fiind prins la *Câmpina* de o patrulă rusească, fu trimis la *Ploești* și apoi la *Cernăuți*, unde fu pus în libertate, datorită stăruinței familiei *Hurmuzachi*. Reîntors la *Brașov*, după liniștirea Transilvaniei, reîncepù iarăș editarea ziarelor sale, cari intrară sub conducerea lui *Iacob Mureșianu* ; iar el trecù ca director al fabricei de hârtie din *Zărnești*, post pe care l-a ocupat aproape 20 de ani. In 1866 a fost ales membru al Academiei Române. La 1878 a înființat ziarul «*Observatorul*». In 1881, organizându-se partidul național, Barițiu fu ales în comitetul central, al cărui președinte ajunse în 1884. La 1887 se retrase din viața politică, închinându-și toată activitatea: numai «*Asociației Transilvane*» și lucrărilor sale istorice. La 1893 fu ales președinte al Academiei Române. El a încetat din viață la 2 Mai, 1893, și a fost înmormântat la *Sibiu*.

Digitized by Arhiva Digitală a Românilor

II. Doxachi sau Eudoxiu Hurmuzachi.

Doxachi sau **Eudoxiu Hurmuzachi** e coborîtor dintr'o veche familie boierească din *Moldova*. El s'a născut la 29 Septembrie, stil vechi, 1812, în *Cernauca* din *Bucovina*. Invăţământul primar şi cel liceal, şi le-a terminat la *Cernăuţi*; iar studiile mai înnalte le-a urmat la *Viena*, unde şi-a petrecut o mare parte din viaţă, răscolind şi cercetând arhivele statului spre a desgropà trecutul neamului românesc. Mişcarea revoluţionară din 1848 îl surprinse în *Viena*. El luă parte la mişcările naţionale şi autonomiste ale patriei sale, mişcări cari avură ca rezultat recunoaşterea autonomiei Bucovinei şi introducerea limbii române ca limbă de învăţământ. După potolirea mişcărilor politice, Hurmuzachi îşi continuă studiile sale istorice în arhivele statului din *Viena*. In 1860, când Bucovina fu reîncorporată la Galiţia, el isbutì a-i căpătà din nou autonomia. La 1864 ajunse guvernator al Bucovinei. Dela 1860 a fost ales, aproape neîntrerupt, în parlamentul ţării, unde a susţinut cu tărie respectarea drepturilor Românilor Bucovineni. Pentru meritele sale, la 6 Mai, 1872, fu distins cu titlul nobil de baron; iar la 2 August, acelaş an, fu ales membru al Academiei Române din *Bucureşti*. La 10 Februarie, 1874, Hurmuzachi se stinse din viaţă, lăsând în urmă-i, pe lângă patriotica sa activitate, o monumentală operă istorică, din care se adapă povestitorii trecutului nostru. Datorită numeroaselor sale îndeletniciri politice dintre 1861—1874, el n'avù timp să termine Istoria Românilor la care lucrà cu multă ardoare. Toate documentele şi manuscrisele lui Hurmuzachi au fost încredinţate Academiei Române, care le-a tipărit în numeroase volume. Opera lui i-a asigurat recunoştinţa întregului popor românesc.

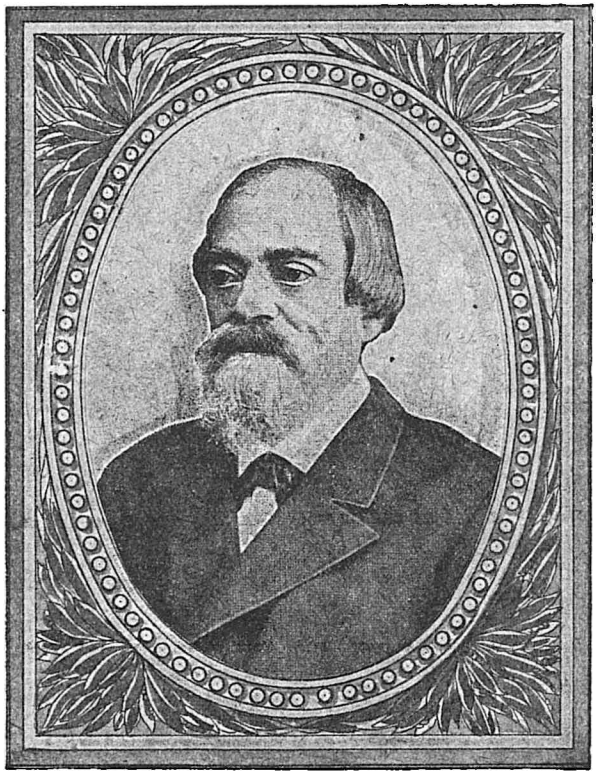

www.dacoromanica.ro

12. Constantin A. Rosetti.

Constantin A. Rosetti s'a născut în *Bucureşti* la anul 1816. Învăţătura şi-a urmat-o în ţară, la *colegiul «Sfântului Sava»*. El a avut o viaţă foarte sbuciumată, din pricina firii sale prea îndrăsneţe. Rosetti a fost: militar, poet, ziarist, poliţai, librar, tipograf, revoluţionar, deputat, ministru, cu alte cuvinte, a trecut mai prin tot soiul de îndeletniciri.

In revoluţia dela 1848 din *Bucureşti*, el a fost mâna dreaptă a fruntaşilor revoltei.

Ales deputat în divanul ad-hoc, luă o însemnată parte la întâmplările cari au adus *Unirea Principatelor Române* şi alegerea ca domnitor a lui *Alexandru Ioan Cuza.*

Mai târziu, fiind nemulţumit de felul cum guverna Cuza, începù o luptă crâncenă împotriva guvernului şi a domnitorului. Din această pricină avù de întâmpinat o mulţime de neajunsuri.

Rosetti a fost unul dintre membrii de căpetenie, cari au pus la cale detronarea lui Alexandru Cuza. Planul detronării s'a făcut chiar în casele sale. In noaptea de 11 Februarie, 1866, Cuza fu silit să semneze retragerea sa din domnie; iar în locu-i fu ales ca domnitor principele *Carol de Hohenzollern.*

La 1877, Rosetti susţinù cu tărie, ca *România* să intre în războiu cu *Turcii*, în tovărăşia *Ruşilor*. In urma acestui războiu, am căpătat neatârnarea.

C. A. Rosetti a murit în *Bucureşti* la 8 Aprilie, 1885.

Drept recunoştinţă pentru serviciile aduse neamului românesc, i s'a ridicat o statue în Capitala tării.

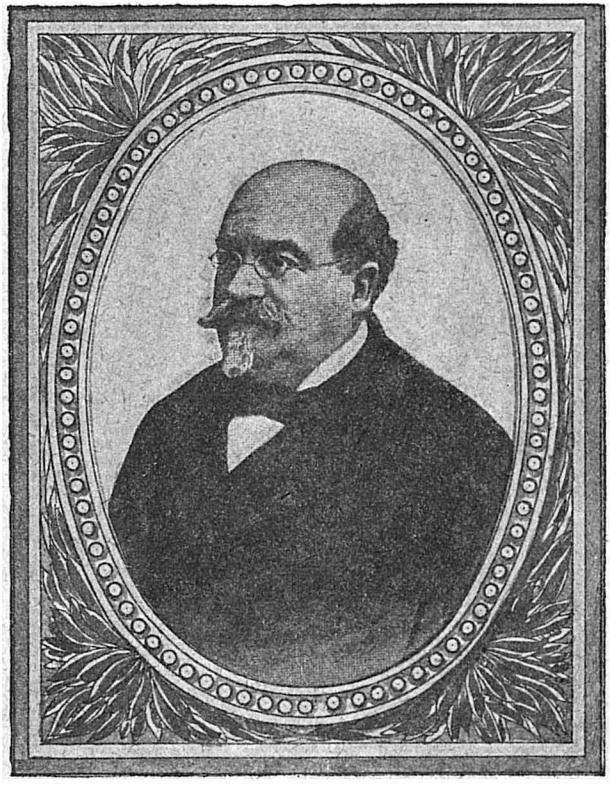
www.dacoromanica.ro

13. Mihail Kogălniceanu.

Mihail Kogălniceanu s'a născut în *Iaşi* la 6 Septembrie, stil vechi, 1817. El şi-a început învăţătura în ţară, a continuat-o în *Franţa* şi şi-a desăvârşit-o la *Berlin*, în *Germania*.

Când se întoarse iarăş în ţară, fu numit profesor de Istòrie la *Academia Mihăileană*, unde nu funcţionă multă vreme. El s'a dovedit ca mare orator.

La 1848, luă parte la încercarea de revoluţie din *Moldova*.

Kogălniceanu a fost un straşnic susţinător al *Unirii Moldovei* cu *Muntenia*. La 1859, isbutind «*Unirea*», el fu numit ministru de către vòdă Cuza. Ca sfetnic al domnitorului, Kogălniceanu a luptat şi a isbutit ca să înfăptuiască: *împroprietărirea ţăranilor şi luarea averilor mânăstireşti pe seama statului din mâinile călugărilor greci*. Tot în timpul lui s'a hotărît ca *învăţământul primar să fie obligator şi gratuit pentru toţi Românii*. Asemenea *se* începù *organizarea armatei naţionale în felul armatelor ţărilor mai înnaintate* din apusul *Europei*.

După gloriosul răsboi dela 1877, domnitorul *Carol* îl trimise la *Berlin*, spre a susţine drepturile *României* asupra *Basarabiei*. Truda lui însă, rămase zadarnică.

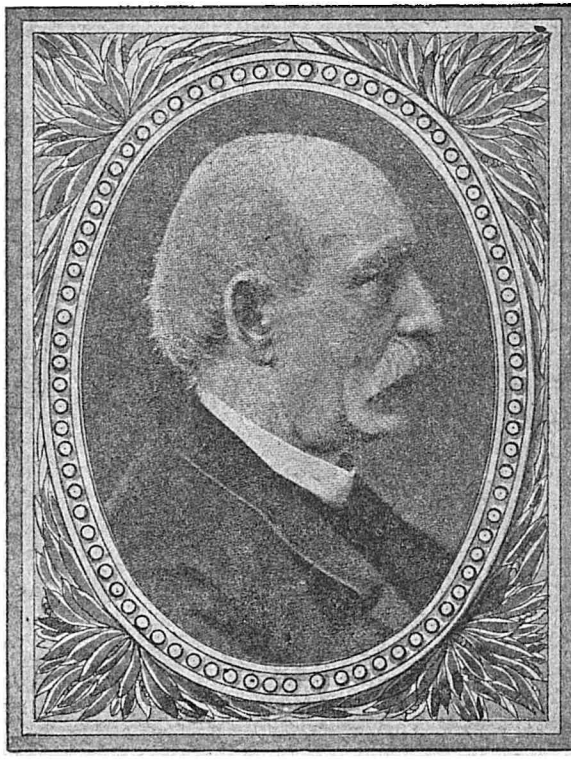
Kogălniceanu a fost şi un scriitor de seamă, mai ales pe tărâmul istoric. El murì la *Paris* în 1891 şi fu înmormântat la *Iaşi*, unde i s'a ridicat un măreţ monument, drept recunoştinţă pentru faptele sale de bun Român.

www.dacoromanica.ro

14. Vasile Alecsandri.

Vasile Alecsandri s'a născut la *Bacău* în Iulie, 1821. El se trăgeà dintr'o veche familie boierească din *Moldova*. Primele studii şi le-a început în ţară, şi apoi şi le-a desăvârşit la *Paris*. Fire ageră şi suflet ales, se alipì şi el mănunchiului de tineri, care luptà pentru întărirea neamului românesc prin «*Unire*». In tovărăşie cu: *Kogălniceanu*, *Negri*, *Russo*, *Alexandru Çuza* şi alţii, luptă: şi cu condeiul, şi cu graiul, pentru împlinirea acestui vis ce păreà o nălucă pe acele vremuri.

Moartea mamei sale îl întristă grozav. Spre a-şi mai alinà durerea, începù să-şi caute linişteа în sânul naturii. Cutreierând munţii, pribegind prin sate, începù să simtă mare mulţumire trăind în mijlocul ţăranilor, ascultându-le: poveştile, doinele, cântecele bătrâneşti, horele; şi descoperì un nespus farmec în aceste comori de gândire populară, cari-i arătau într'un chip nemeşteşugit sufletul poporului. El scrise tot ce auzì; şi publică — cu mici îndreptări — aceste comori nepreţuite de simţiri duioase, isvorîte din sufletul curat al ţăranului. Pe lângă poeziile populare, a mai alcătuit numeroase lucrări proprii: în proză şi în versuri, şi a scris minunate piese de teatru. Fire de poet, deşi a luptat pentru isbânda visurilor generaţiei sale, el şi-a ales ca parte de muncă, să cânte în versuri aceste isbânzi. Opera literară a lui Alecsandri l-a făcut nemuritor. Prin versurile sale fermecătoare, a chemat poporul la «*Unire*». El a cântat pe eroii războiului din 1877 şi a proslăvit, ca nimeni altul, mărirea şi propăşirea ţării. Ajuns la vârsta de 69 de ani, doborît de boală şi de bătrâneţe, încetă din viaţă la 23 August, 1890, şi fu înmormântat la moşia sa, *Mircesti*, din judeţul *Bacău*.

www.dacoromanica.ro

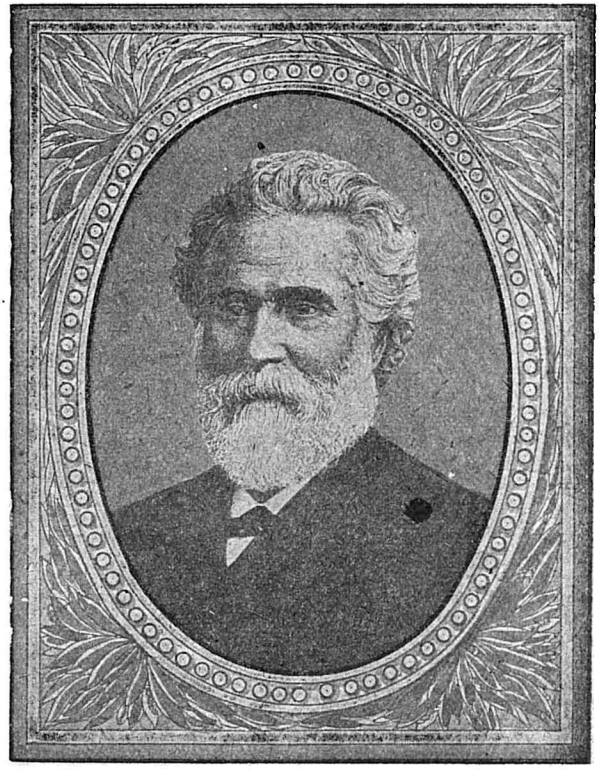
15. Ioan C. Brătianu.

Ioan C. Brătianu s'a născut la 2 Iunie, stil vechi, 1821, în oraşul *Piteşti.*

El şi-a început învăţătura în ţară şi apoi şi-a urmat-o mai departe la *Paris.*

La 1848, întorcându-se în patrie, în unire cu: *fraţii Goleşti*, *C. A. Rosetti*, *Câmpineanu*, *Mihail Kogălniceanu*, *Vasile Alecsandri*, *Constantin Negri* şi alţii, dădù semnalul revoluţiei româneşti din *Muntenia.*

După intrarea Ruşilor în ţară, el fugì la *Paris.* Aci, stătù până la 1857. In acest timp, publică o mulţime de scrieri, prin cari arătà suferinţele şi dorinţele poporului român.

La 1857, se întoarse în ţară. Fiind ales membru în divanul ad-hoc, luptă pentru *Unirea ţărilor române: Muntenia şi Moldova*, sub domnitorul *Cuza.* Nemulţumit de guvernarea acestuia, intră şi el în complotul făcut pentru detronarea lui Cuza, la 11 Februarie, 1866.

Plecând la *Paris*, după îndemnul împăratului *Napoleon al III-lea* isbutì să hotărască pe principele *Carol de Hohenzollern*, să primească a fi domnitorul *României.* In ziua de 8 Mai, 1866, Brătianu intră în ţară cu noul domnitor.

Dela 1866 până la 1876, a fost ministru în mai multe rânduri. La 1876, ajunse preşedinte al consiliului de miniştri şi şef al partidului naţional-liberal. In această calitate, guvernă ţara 12 ani. El luă o parte însemnată la toate întâmplările de seamă prin cari a trecut *România*, precum: războiul contra *Turciei*, proclamarea Independenţei, ridicarea ţării la rangul de regat, şi altele.

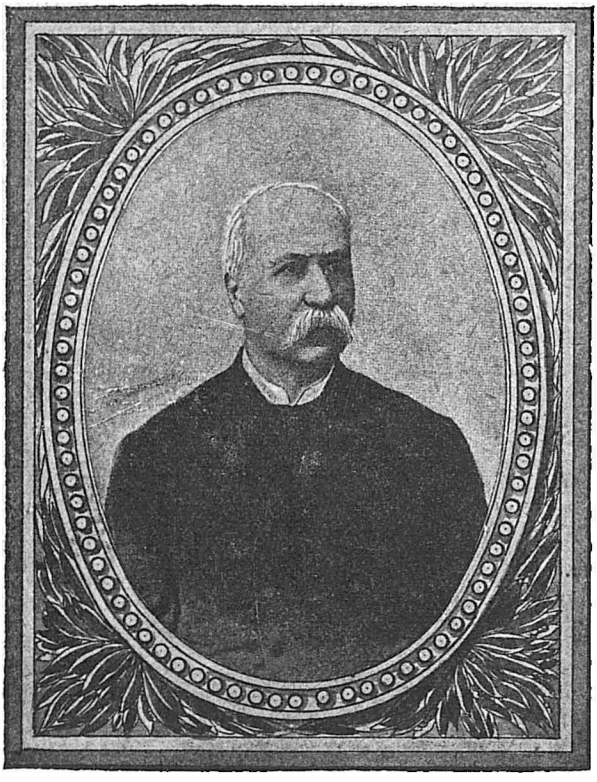
www.dacoromanica.ro

La 1888 se retrase dela putere; iar la 4 Mai 1891, trecù în viaţa veşnică, după o luptă necurmată şi plină de mari greutăţi, dusă pentru binele şi propăşirea ţării. El a fost înmormântat la moşia sa, *Florica*, din judeţul *Muşcel*.

Drept recunoştinţă pentru munca şi meritele sale, poporul i-a ridicat o măreaţă statue în *Bucureşti*.

16. Lascăr Catargi.

Lascăr Catargi s'a născut la *Iaşi* în Noembrie, 1823. El intră de tânăr în viaţa politică. La 1858 fu un straşnic susţinător al *unirii Moldovei cu Muntenia*. Deşi i se propusese ca să fie ales domn al Moldovei, el renunţă în favoarea *colonelului Alexandru Ioan Cuza*.

Fiind din ceata celor nemulţumiţi de felul cum guvernà Cuza, luă şi el o parte însemnată la detronarea domnitorului.

In guvernul provizoriu dela 11 Februarie, 1866, făcù parte din locotenenţa domnească, împreună cu: *generalul N. Golescu* şi *colonelul Haralambie*.

La 1871, în urma unor nemulţumiri, *domnitorul Carol*, fiind hotărît să părăsească tronul României, Lascăr Catargi stăruì din răsputeri pe lângă domn, ca să nu facă acest pas, care ar fi vătămat adânc interesele ţării.

Lascăr Catargi a fost şeful partidului conservator. El a luat parte la guvernarea ţării în nenumărate rânduri: atât ca ministru, cât şi ca prim-ministru. La 30 Martie, 1899, şi-a dat obştescul sfârşit şi a fost înmormântat la cimitirul *Şerban-Vodă* din Capitală.

Ca recunoştinţă pentru meritele şi munca sa, i s'a ridicat o frumoasă statue în *Bucureşti*.

www.dacoromanica.ro

17. Avram Iancu.

Avram Iancu, numit și **Regele Munților**, s'a născut la 1824 în *Vidra-de-Sus* din *Munții Apuseni*. Primele învățături le-a început în *Câmpeni* și le-a urmat apoi la *Abrud*; gimnaziul, la *Zlagna*; iar învățământul superior, la *Cluj*. El se apucă de advocatură. La 1848 merse la *Vidra*, unde pregătì poporul pentru marea adunare dela *Blaj*. In ziua de 3/15 Mai, 1848, s'a înfățișat pe *Câmpia Libertății* în fruntea a 10.000 de Moți. Aci fu ales în comitetul național. Ungurii, prevăzând în el un vrăjmaș de temut, trimise în Munții Apuseni, să-l aresteze; dar nu fu găsit. Iancu, înțelegând că Ungurii vor căutà să subjuge *Ardealul* cu sila, începù a pregătì de luptă pe Moții săi. Steagul revoluției ridicat, Iancu și Muntenii săi minunară lumea cu vitejia lor. Având făgăduieli că drepturile Românilor vor fi respectate, I a n c u p l e c ă la *Viena* spre a căpătà întărirea promisiunilor împărătești. El r e f u z ă primirea unei decorații înnainte de a se da drepturile națiunii române. Pentru acest motiv, fu alungat din Viena. Pornind spre munții săi, înțelese că tot sângele românesc fusese vărsat în zadar. Bănuit c'ar pune la cale o nouă revoluție, fu arestat la *Alba-Iulia* și tratat în chipul cel mai neomenos. De aci fu dus între jandarmi la *Sibiu*. Năruirea visului său de libertate îi sdruncină starea sufletească. Pierzând limpezimea minții, fu pus în libertate. Restul vieții și-l petrecù cutreierând munții — cântând din fluer, cântece de jale. El fu găsit mort la 10 Septembrie, 1872, cu fluerul lângă dânsul, în casa covrigarului *Ion Stupină din Baia-Crișului*, la care găzduià. Iancu fu înmormântat la *Cebea*, lângă gorunul lui *Horia*. El și-a lăsat tot avutul său națiunii. Dragostea de neam a lui Avram Iancu să ne fie pildă tuturor!

www.dacoromanica.ro

18. Dimitrie A. Sturdza.

Dimitrie A. Sturdza s'a născut la *Iaşi* în Martie, 1833. Primele învăţături le-a primit în casa părinţilor săi. Studiile superioare le-a făcut în *Germania.*

Intors în ţară, el intră în viaţa politică la 1857 ca secretar al divanului ad-hoc din *Moldova;* iar mai apoi, ca secretar al domnitorului *Cuza,* pe care-l părăsì curând.

In Martie, 1859, fu numit ministru al învăţământului public din Moldova. Din pricina scrierilor sale împotriva lui Cuza, Sturdza fu închis într'o mânăstire.

Dela 1866, el făcù parte din diferite ministere.

La 15 Septembrie, 1871, Sturdza a fost ales membru al Academiei Române; iar mai apoi, secretar pe viaţă al acestei înnalte instituţiuni de cultură.

Cu începere dela 1876, când reintră în guvern sub preşedinţia lui *I. C. Brătianu,* — fie ca ministru, fie ca simplu reprezentant al naţiunii —, el a fost necontenit printre cei cari au condus sau şi-au spus cuvântul în afacerile publice.

Murind Ion C. Brătianu, Dimitrie Sturdza fu ales, la 8 Noembrie, 1893, şef al partidului naţional-liberal. La 3 Octombrie, 1895, a fost pentru prima dată prezident de consiliu, sarcină ce i s'a mai încredinţat în 1897 în 1901 şi în 1907.

Obosit de prea multa muncă desfăşurată pe tărâmu : politic, istoric şi cultural, la 27 Decembrie, 1908, se retrase dela şefia partidului liberal, spre a-şi îngriji sănătatea. Locul său fu încredinţat fiului marelui Brătianu, d-lui *Ioan I. C. Brătianu,* care fu proclamat şef al partidului la 11 Ianuarie, 1909.

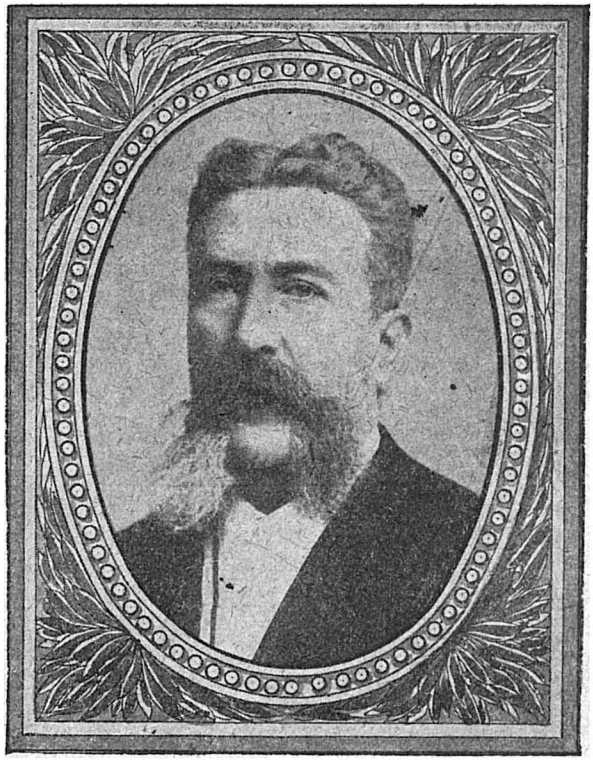
Sturdza a încetat din viaţă în noaptea de 9 Octombrie, 1914. Rămăşiţele sale pământeşti au fost înmormântate cu mare cinste la cimitirul *Şerban Vodă* din Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

19. Gheorghe Gr. Cantacuzin.

Gheorghe Grigore Cantacuzin s'a născut la 1837 în *Bucureşti.* Unul dintre strămoşii săi a fost pe vremuri împărat al *Ţarigradului.* Câţiva dintre aceşti strămoşi au fost mai dedemult voivozi de seamă ai ţărilor române.

El şi-a urmat învăţătura la *Paris.* Intors în ţară la 1862, se făcù judecător la tribunalul din *Ilfov;* iar mai apoi, consilier la curtea de apel. La 1866, intră în viaţa politică. In 1869 fu ales primar al *Capitalei;* iar în 1870 fu pentru prima oară ministru. Intâi ca deputat, mai apoi ca senator, în urmă ca: ministru, prim-ministru şi şef al partidului conservator, el se dovedì a fi un om energic şi priceput. Oridecâteori avù treburile ţării pe mână, le conduse cu multă înţelepciune. Partidul conservator a avut într'însul pe omul care a ştiut să adune la un loc toate forţele acestui partid. El a luptat pentru binele şi ridicarea poporului a cărui soartă a avut-o în mână. Prin trecutul său, prin avuţia sa nemăsurată şi mai ales prin înţelepciunea cu care cântăreà toate chestiunile mari ce priviau ţara românească, Gheorghe Cantacuzin a fost omul de ale cărui vederi s'a ţinut seamă în toate împrejurările grele prin cari a trecut poporul nostru.

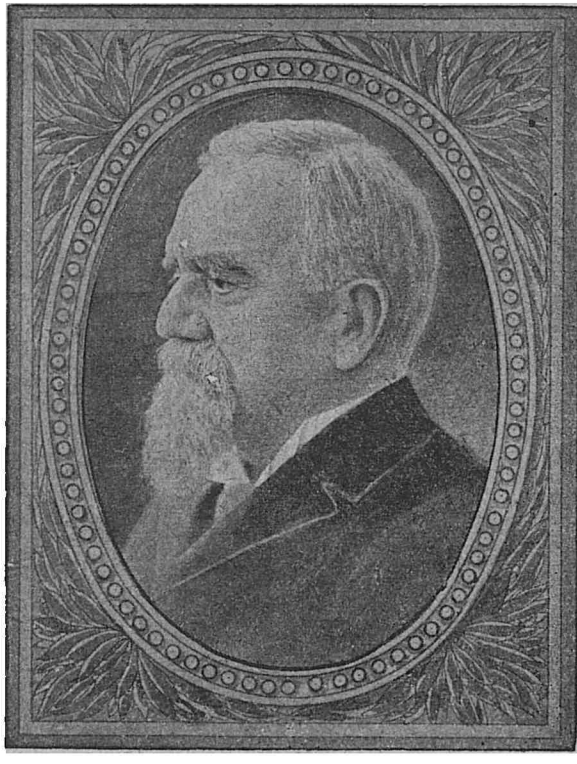

El şi-a dat obştescul sfârşit la 23 Martie, 1913, în *Bucureşti.* Gheorghe Cantacuzin a lăsat un gol însemnat în lumea Marilor Români, cari au luptat şi luptă pentru propăşirea scumpei noastre ţări.

www.dacoromanica.ro

20. Titu Maiorescu.

Titu Maiorescu a fost fiul lui *Ioan Maiorescu*, originar din *Ardeal*. El s'a născut la 15 Februarie, 1840, în *Craiova*. Clasele primare şi începutul învăţământului gimnazial, le făcù la *Braşov*. In 1852 merse la *Viena*, unde intră în gimnaziul Academiei tereziene. La 1858 îşi continuă studiile universitare la *Berlin*, fiind înscris şi la *Paris*. Luându-şi doctoratul în Filosofie la Berlin şi licenţa în Drept la Paris, venì în ţară. Distingându-se ca minunat conferenţiar, a fost invitat să rămână în *Germania*. El a vroit însă, să-şi închine munca, patriei sale. In 1862, a ţinut interesante prelegeri de Estetică la universitatea din *Bucureşti*. In acelaş an intră în magistratură, de unde trecù ca director al liceului din *Iaşi* şi profesor de Istòrie şi, mai apoi, de Filosofie, la universitatea din acelaş oraş. In 1863 fu numit rector al universităţii. El fu sufletul „*Junimei*“ din Iaşi, în jurul căreia s'au adunat: *V. Pogor, Iacob şi Leon Negruzzi, Teodor Rosetti, N. Gane, Petre Carp, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale* şi alţii, întemeind revista «*Convorbiri literare*», care a format un curent nou şi sănătos în literatura noastră. A avut mari şi grele lupte de dus cu vrăjmaşii îndrumărilor noui date de el, dar le-a înfruntat toate cu bărbăţie. In 1871 fu ales deputat. In parlament susţinù: desvoltarea temeinică a învăţământului primar, înfiinţarea şcoalelor normale, isgonirea politicii din şcoale şi libertatea presei. Dela 1878 a făcut parte neîntrerupt din parlamentul ţării. El a fost în repetate rânduri ministru la diferite departamente. Ca şef al partidului conservator şi prim-ministru, a prezidat «*pacea dela Bucureşti*» din 1913. El a încetat din viaţă la 18 Iunie, st. v., 1917, în *Bucureşti*, regretat de toţi cei ce i-au preţuit meritele.

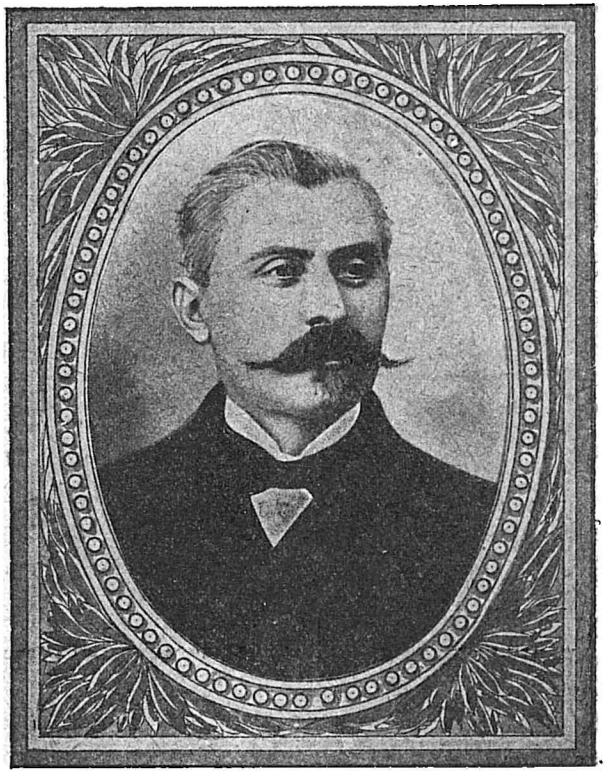

www.dacoromanica.ro

21. Spiru C. Haret.

Spiru Haret s'a născut la 15 Februarie, 1851, în oraşul *Iaşi*. De mic, a arătat mare înclinare spre învăţătură. Şcoala şi-a urmat-o în ţară şi la *Paris*. El a fost multă vreme profesor la şcoala de ingineri din *Bucureşti*. Fiind numit inspector general al învăţământului public, şi, mai apoi, secretar general al ministerului instrucţiunii, se dovedì foarte priceput şi cu multă dragoste în călăuzirea bunului mers al şcoalelor.

La 1897, fiind numit pentru prima oară ministru al instrucţiunii, grija lui de căpetenie fu să îmbunătăţească starea învăţământului primar. In timp de 12 ani, cât fu ministru al şcoalelor sub diferitele guverne liberale, el înfiinţă şi clădì peste două mii de şcoale rurale. In mărirea numărului învăţătorilor şi înmulţirea şcoalelor: vedeà el. prefacerea şi înnălţarea poporului român. Ajutat de preoţii şi învăţătorii neamului, el începù lupta pentru ridicarea satelor româneşti la o nouă viaţă. Haret fu începătorul desrobirii economice a păturii ţărăneşti. Prin încurajarea pe care el a dat-o avântului luat: de băncile populare, de cooperativele săteşti, de obştiile ţărăneşti, într'un cuvânt, de întreaga noastră mişcare economică, Haret a pus adevărata temelie a renaşterii poporului român.

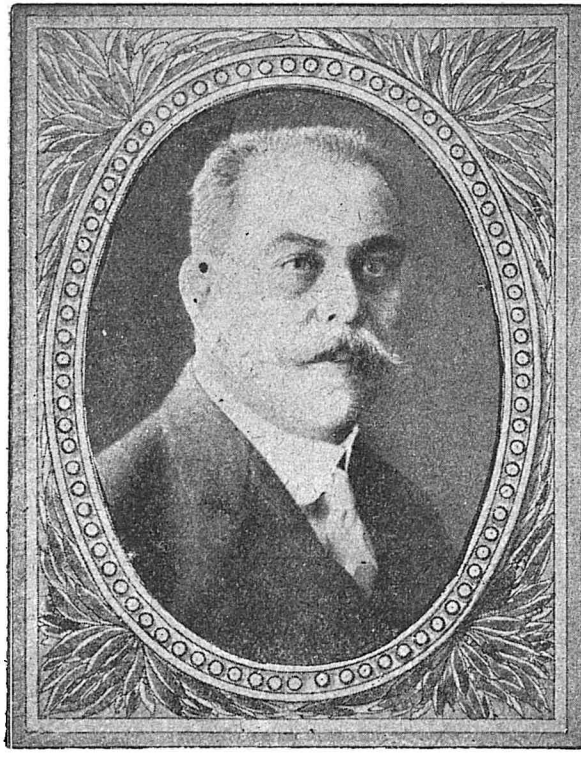
El a fost şi un scriitor de seamă. Depe urma lui ne-au rămas numeroase scrieri de valoare.

La 17 Decembrie, 1912, Haret s'a stins din viaţă. El a fost înmormântat la cimitirul *Şerban Vodă* din Capitală. Numele acestui mare Român va trăì cât şi poporul pentru al cărui bine s'a străduit.

www.dacoromanica.ro

22. Nicolae Filipescu.

Nicolae Filipescu s'a născut la 7 Decembrie, 1861, în *Bucureşti*, dintr'o veche familie boierească. Invăţătura şi-a urmat-o în streinătate. După ce şi-a luat licenţa în Drept dela *Paris*, a revenit în ţară, unde s'a aruncat cu însufleţire în viaţa politică, fiind unul dintre cei mai activi membri ai partidului conservator. La 1884 a înfiinţat ziarul «*Epoca*», care a continuat să apară până mai acum câtva timp, sub conducerea fiului său, d-l *Grigore N. Filipescu*. In 1887, fiind în opoziţie, a fost ales deputat al colegiului III de cameră din *Brăila*. De-atunci, până la moartea sa, a fost neîntrerupt membru în parlamentul ţării. Fire dreaptă şi cinstită, şi-a închinat viaţa: patriei şi neamului său. Călcând peste prejudecăţile trecutului, în toate acţiunile sale, el s'a condus numai de interesele ţării şi neamului său, pentru al cărui bine a lucrat desbrăcat de orice ambiţii personale. La 1888 a fost ales în consiliul comunal al *Capitalei*; iar la 1893 fu ales primar al oraşului *Bucureşti*, dând dovadă de o energie şi pricepere fără seamăn. După aceea a făcut parte din diferite ministere conservatoare. Incepându-se marele răsboi european, el fu partizanul hotărît al intrării noastre în luptă alături de *Franţa* şi aliaţii săi. La 14 Iunie, 1915, încetând din viaţă *Ioan Lahovari*, şeful partidului conservator, fu ales în locu-i *Nicolae Filipescu*. El văzù numai alipirea *Românilor* la tabăra aliaţilor, dar n'avù fericirea, să fie martor al isbândei noastre, căci la 30 Septembrie, 1916, închise ochii pentru vecie. Pierderea lui a fost regretată de tot poporul românesc, fără deosebire de credinţe politice, pentrucă Filipescu, deşi erà un adversar de temut, aveà însă în purtarea sa acea lealitate în luptă, care insuflà respect oricui. Dela el ne-au rămas mai multe lucrări politice de valoare.

www.dacoromanica.ro

23. Take Ionescu.

Take Ionescu s'a născut în *Ploeşti* la 13/25 Octombrie, 1858. Studiile secundare le-a făcut la liceul «*Sf. Sava*» din *Bucureşti*, fiind un elev strălucit; cele superioare le-a urmat la *Paris*. Cum s'a întors în ţară, s'a apucat de advocatură. El aveà un minunat dar de vorbire, din care pricină fusese poreclit «*Gură de Aur*».

Primul pas în politică l-a făcut ca deputat liberal la 1884. De atunci, a fost neîntrerupt ales în parlament. La 1891 fu chemat ca ministru al instrucţiunii în cabinetul conservator al lui *Lascăr Catargi*. Timp de doi ani, cât fu ministru, desfăşură o activitate, care a lăsat urme sănătoase în conducerea şcoalelor şi bisericilor din ţară. A dat o deosebită atenţie şcoalelor din *Ardeal* şi *Macedonia*. La 1898 revenì iarăş ca ministru al instrucţiunii. In 1901 plecă dela guvern, spre a se reîntoarce după trei ani ca ministru de finanţe. Răscoalele din 1907 siliră guvernul din care făceà parte, să se retragă.

La 1908 puse bazele partidului *conservator-democrat* al cărui şef a fost până la moarte.

Impreună cu *Titu Maiorescu*, luă puterea în 1913, fiind părtaş la acţiunea noastră războinică din acel an. In timpul marelui război european din 1914, *Take Ionescu* se unì cu *Nicolae Filipescu*, cu care până atùnci nu avusese legături de prietenie, şi luptă la olaltă cu ceilalţi patrioţi pentru intrarea *României* în război alături de *Franţa* şi aliaţii săi. Dorinţa lor se împlinì în 1916.

In timpul retragerii în *Moldova*, făcù parte din guvernul d-lui *Brătianu*; iar după război, din guvernul *Averescu*. In 1920 prezidă foarte scurtă vreme un minister, după care plecă în *Italia*, unde încetă din viaţă la 22 Iunie, 1922. Drept recunoştinţă pentru serviciile aduse ţării, poporul i-a făcut o înmormântare regească. Rămăşiţele sale pământeşti se odihnesc la *Sinaia*, în judeţul *Prahova*.

POVESTEA NEAMULUI ROMÂNESC

DIN VREMURILE CELE MAI DEPĂRTATE PÂNĂ IN ZILELE NOASTRE

CUPRINSUL

PÂNĂ LA INTEMEIEREA PRINCIPATELOR

DACIA INNAINTE DE CUCERIREA ROMANĂ

— Cu un portret și o ilustrație [1]). —

	Pag.
1. Poporul Sciților și Agatirșilor . .	9
Cele mai vechi popoare cunoscute prin ținuturile noastre	9
In luptă cu Perșii	10
Câteva din apucăturile lor . . .	10
2. Ilirii și Tracii	10
Ilirii	10
Tracii	10
3. Geții și Dacii	11
Așezarea lor în cuprinsul românesc de azi	11
Luptele lui Alexandru Macedon împotriva Geților	11
Unirea Geților cu Dacii	11
4. Cei mai de seamă regi ai Dacilor — *cu un portret și o ilustrație* .	12
Buerebista	12
Decebal	13
Traiul și obiceiurile Dacilor . .	14

PĂRINȚII POPORULUI ROMAN

— Cu o ilustrație —

	Pag.
1. Inainte de intemeierea Romei — *cu o ilustrație*	14
Războiul troian	14
Urmașii lui Enea	15
2. Intemeierea Romei	16
Răsturnarea lui Amulin din domnie	16

[1]). Cea mai mare parte dintre ilustrațiile cuprinse în lucrarea de față sunt originale. Ilustrațiile dela paginile 36, 37, 38, 52, 104 și 171 sunt proprietatea *Comisiunii monumentelor istorice*, cu a cărei aprobare au fost reproduse. Ilustrațiile dela paginile 65, 66 și 157 au fost executate de *pictorul Stoica* și sunt proprietatea „*Cărții Românești*", cu a cărei încuviințare au fost reproduse. Ilustrația dela pag. 97 este operă a d-lui profesor *Bran* — pictor — cu a cărui îngăduire am reprodus-o.

Parte dintre portretele voivozilor, precum și ilustrațiile originale sunt lucrate după indicațiile mele: unele de d-l *Emil Strutz* — desenator-fotograf, altele de pictorul *Honoriu Crețulescu*.

www.dacoromanica.ro

INTINDEREA PUTERII ROMANE

Cu o ilustrație

Pag.

1. **Urmașii lui Romul** 16
Republica romană 16
2. **Traiul și obiceiurile Romanilor** *cu o ilustrație* 16
Portul lor 16
Îndeletnicirile Romanilor . . . 17
Locuințele lor 17
Credințele Romanilor 18
Armata 18
3. **Cei mai de seamă conducători ai Romanilor** 18
Iuliu Cezar 18
4. **Întemeierea imperiului roman** *cu un portret* 19
Împăratul Octavian August . . 19
Primele ciocniri dintre Romani și Daci 19

IMPĂRATUL TRAIAN

Cu un portret, opt ilustrații și o hartă

Pag.

1. **Cele dintâi lupte cu Dacii** *cu un portret și două ilustrații* . . . 20
Pregătirile lui Decebal 20
Primele ciocniri 20
Lupta dela Tapae 21
Împresurarea Sarmisegetuzei . . 22
Pacea dintre Romani și Daci . . 22
2. **Cucerirea Daciei** *cu două ilustrații* 23
Pregătiri de luptă 23
Începutul celui de-al doilea război 23
Moartea generalului Longin . . 24
Cucerirea Sarmisegetuzei. Moartea lui Decebal 24
3. **Sărbătorirea victoriei** *cu două ilustrații* 25
Întinderea stăpânirii romane peste tot cuprinsul Daciei . . 25
Prăsmuirea isbândei 25

DACIA SUB STĂPÂNIREA ROMANĂ

Pag.

1. **Nașterea poporului român** *cu două ilustrații* 26
Începutul organizării Daciei . . 26
Primele așezări ale Romanilor în Dacia 27
Civilizația romană în Dacia . . 27
Apărarea Daciei 28
2. **Retragerea oștilor romane din Dacia** *cu o hartă* 28
Începutul năvălirilor barbare . . 28
Statornicirea poporului de jos . . 29
3. **Pătrunderea creștinismului în Dacia** 30
Învățătura creștină 30
Prigonirea creștinilor 30

NĂVALA NEAMURILOR BARBARE

Cu o ilustrație

Pag.

1. **Cele dintâi popoare năvălitoare** *cu o ilustrație* 30
Puhoiul năvălitorilor 30
Goții 30
Hunii 30
Atila, căpetenia Hunilor 31
Gepizii 32
Avarii 32
2. **Alte popoare năvălitoare** 32
Slavii 32
Bulgarii 32
Creștinarea Bulgarilor 32
Ungurii 33
Pecenegii și Cumanii 33
Tătarii 33

IMPĂRĂȚIA ROMÂNO-BULGARĂ

— Cu o ilustrație

Pag.

1. **Liberarea Bulgarilor de sub stăpânirea Bizanțului** — *cu o ilustrație* 34
Ocârmuirea ținuturilor românești 34
Răscoala Bulgarilor și Românilor 34
Împăratul Ioniță 34
Urmașii lui Ioniță 35

www.dacoromanica.ro

ISTORIA MUNTENIEI
PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

INTEMEIEREA VOIVODATULUI MUNTENESC
— Cu un portret şi cinci ilustraţii —

	Pag.
1. Cel dintâi volvozi ai întemeierii— *cu trei ilustraţii*	36
Inceputul închegării Munteniei	36
Legendarul Radu-Negru	38
2. Basarab-cel-Mare— *cu un portret*	40
Neînţelegerile cu Ungurii	40
Bătălia dela Posada	41
Urmările birninţei	41
3. Alexandru Basarab	42
Intinderea stăpânirii muntenești	42
4. Vlaicu-Vodă	42
Incercări de catolicizare	42
5. Radu vodă şi Dan vodă — *cu două ilustraţii*	43
Radu vodă	43
Dan vodă	44

AŞEZAREA TEMEINICĂ A MUNTENIEI
— Cu trei portrete, zece ilustraţii şi o hartă [1]) *—*

	Pag.
1. Mircea-cel-Mare — *cu un portret, două ilustraţii şi o hartă*	44
Năvala turcească	44
Urcarea lui Mircea pe tronul Munteniei	45
Primele ciocniri cu Turcii	46
Luptele de lângă Craiova cu Turcii	46
Lupta dela Argeş	47
Lupta dela Nicopole	47
Lupta dela Rovine pe Ialomiţa	48
Pacea cu Turcii. Moartea lui Mircea	48
2. Vlad Ţepeş — *cu un portret şi trei ilustraţii*	50
Urcarea lui Ţepeş pe tronul Munteniei	50
Firea lui Ţepeş	50
Prădarea ţinuturilor vecine	51
Lupta cu Hamza-paşa	51
Luptele lui Ţepeş cu Mahomed	51
Aruncarea lui Ţepeş în închisoarea dela Buda. Moartea sa	52
3. Domniile voivozilor evlavioşi — *cu un portret şi cinci ilustraţii*	55
Luptele pentru domnie	55
Vlad Călugărul	55
Radu-cel-Mare	55
Neagoe Basarab	56
Zidirea mănăstirii Argeşului	56
Starea de astăzi a mănăstirii lui Neagoe Basarab	59
Urmările acestor domnii religioase	61

MUNTENIA PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ
— Cu patru portrete, zece ilustraţii şi o hartă —

	Pag.
1. Mihai Viteazul voivod, întâiul întemeietor al unităţii naţionale — *cu un portret, cinci ilustraţii şi o hartă*	61
Până la urcarea pe tron	61
Urcarea lui Mihai pe tronul Munteniei	62
Nimicirea ordiilor tătăreşti	63
Luptele cu Turcii	63
Lupta dela Şelimberg	65
Cucerirea Moldovei	66
Lupta dela Mirăslău	66
Ultimele lupte ale lui Mihai	66
Omorîrea lui Mihai	67
2. Matei vodă Basarab — *cu un portret şi o ilustraţie*	69
Frământările pentru domnia Munteniei	69
Alegerea ca domn a lui Matei Basarab	69
Intocmirile lui Matei Basarab	69
Luptele cu Moldovenii	70
Sfârşitul lui Matei Basarab	70
3. Şerban Cantacuzin şi Constantin Brâncoveanul — *cu două portrete şi patru ilustraţii*	70
Urcarea lui Şerban Cantacuzin pe tronul Munteniei	70
Domnia lui Constantin Brâncoveanul	72

[1]). Hărţile istorice din lucrarea de faţă sunt executate de d-l *Fredi Wahnig*— desenator-cartograf —, după arătările mele.

www.dacoromanica.ro

Pag.

Averea lui Constantin Brâncoveanul 73
Dibăcia politică a lui Brâncoveanu 73
Sfârşitul lui Constantin Brâncoveanul 74
Ultimele clipe ale lui Brâncoveanu 74
Din faptele lui Brâncoveanu şi ale urmaşilor săi 75

STAREA POPORULUI MUNTEAN PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

— Cu trei facsimile —

Pag.

1. **Vremuri de dureroasă aducere aminte** 76
In timpul năvălirii Barbarilor . 76
Cele mai vechi întocmiri ale statului românesc 77
Moşnenii şi rumânii 77
Legătura lui Mihai 78
Indatoririle rumânului 78
Apărătorii ţării 79
Impărţirea dreptăţii 79
2. **Mişcarea culturală până la începutul veacului al 18-lea** — *cu trei reproduceri după semnătuvile voivozilor* 80
Inrâurirea slavonă asupra Românilor 80
Fraţii Metodiu şi Ciril 80
Pătrunderea bisericii slavone în Ţara-Românească 80
Domnia scrierii şi limbii slavone 81
Lupta dintre limba slavonă şi cea grecească 81
Strecurarea limbii române în biserică 82
Isbânda limbii române 82
Primele scrieri bisericeşti în limba românească 83
Inmulţirea tipăriturilor româneşti 83
Infrângerea limbii slavone de către limba grecească 83
3. **Cei dintâi povestitori ai trecutului nostru** 84
Primii cronicari cunoscuţi . . . 84
Inrâurirea cronicarilor asupra culturii româneşti 85

NĂVALA FANARIOTĂ IN MUNTENIA

— Cu patru ilustraţii —

Pag.

1. **Scurtă privire asupra domniei fanariote** — *cu două ilustraţii* . 86
Obârşia Fanarioţilor 86
Grozava împilare a poporului . 87
2. **Câţiva domnitori fanarioţi** — *cu două ilustraţii* 88
Domnia lui Nicolae Mavrocordat 88
Domnia lui Constantin Mavrocordat 88
Oropsirea poporului chiar de boierii băştinaşi 89
Pătura sănătoasă a poporului . 90

STAREA POPORULUI MUNTEAN SUB STĂPÂNIREA FANARIOTĂ

Pag.

1. **Viaţa politică şi obştească a poporului** 90
Tronul ţării, la mezat 90
Umilirea ţării şi a poporului . . 90
Dăjdiile puse pe spinarea poporului 91
Birnicii statului 92
Mijloacele folosite la strângerea birurilor 92
Arendarea dregătoriilor 93
2. **Starea culturală în vremea Fanarioţilor** 93
Domnia limbii greceşti 93
Biserica, păstrătoarea graiului românesc 94
Câţiva povestitori ai trecutului nostru 95
Inaintaşul poeziei româneşti . . 95

REDEŞTEPTAREA CONŞTIINŢEI NAŢIONALE

— Cu un portret şi două ilustraţii —

Pag.

1. **Revoluţia lui Tudor Vladimirescu** — *cu un portret şi două ilustraţii* 96
Obârşia lui Tudor 96
Mişcarea lui Alexandru Ipsilanti 96
Mişcarea naţională a poporului

www.dacoromanica.ro

	Pag.
român	97
Răscoala lui Tudor Vladimirescu	97
Mișelcasca ucidere a lui Tudor .	99
Sfârșitul lui Ipsilanti	99
Curmarea robiei fanariote . .	99

DOMNIILE PĂMÂNTENE

— Cu cinci portrete și două ilustrații —

	Pag.
1. Domnia lui Grigore Ghica *cu două portrete*	100
Grigore Ghica.	100
Nou război între Ruși și Turci .	100
Ocupația rusească	101
2. Domnia lui Alexandru Ghica — *cu un portret*	102
Înțelcapta ocârmuire a lui Alexandru Ghica	102
3. Domnia lui Gheorghe Bibescu — *cu un portret*	103
În pragul unei noui mișcări naționale	103
4. Mișcarea revoluționară din anul 1848 — *cu două ilustrații* . .	104
Începutul mișcării	104
Lupta din dealul Spirei, cu Turcii	105
Altă ocupație rusească	105
5. Cel din urmă domn al Munteniei — *cu un portret*	106
Barbu Știrbei	106
Iarăș ocupație ruscască	106
Tratatul dela Paris	107

ZORILE UNIRII CELOR DOUĂ PRINCIPATE

	Pag.
1. Divanurile sau adunările ad-hoc	107
Calmacamii principatelor	107
Dorințele poporului	108
Măsuri premergătoare alegerilor	108
Alegerea din Moldova	109
Alegerea din Muntenia.	109

STAREA POPORULUI ROMÂN: DELA PRĂBUȘIREA DOMNIEI FANARIOTE PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

— Cu patrusprezece ilustrații —

	Pag.
1. Cercetări asupra vieții obștești — *cu zece ilustrații*	110
Roadele revoluț ei lui Tudor . .	110
Vec nii poporului român	110
Influența rusească în principatele române.	111
Sfatul țării	112
Impărț rea poporului în bresle și pe clase	112
Cinstea boierlei	113
Impărțirea dreptății	114
Starea învățăturii.	114
Starea bisericii	115
Pedeps.rea y inovaților	116
Dregătoriile și armata	117
Negustorii vremurilor acelora .	117
Starea drumurilor	118
Viața casnică	118
Imbrăcămintea depe vremuri .	119
Stările sufletești ale poporului .	120
2. Mișcarea culturală până la unirea principatelor — *cu patru ilustrații*	122
Noui curente culturale	122
Influența franceză	122
Dinicu Golescu	125
Iancu Văcărescu	125
Gheorghe Lazăr	125
Ioan Hel ade-Rădulescu	128
Vederile lui Heliade asupra limbii române	129
Alți scriitori de seamă	129

ISTORIA MOLDOVEI
PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

INTEMEIEREA VOIVODATULUI MOLDOVENESC

— Cu un portret —

	Pag.
1. Cei dintâi voivozi ai întemeierii.	131
Locuitorii Moldovei în urma năvălirilor	131
Inceputul închegării Moldovei .	131
2. Dragoș vodă — *cu un portret* . .	131
Cucer.rea Moldovei	131

www.dacoromanica.ro

Pag.

Împărţirea pământului cucerit . 132
3. **Bogdan vodă, întemeietorul Moldovei** 133
Liberarea Moldovei de sub stăpânirea ungurească 133
Luptele dintre Bogdan şi urmaşii lui Dragoş 133
Urmaşii lui Bogdan vodă . . . 133

AŞEZAREA TEMEINICĂ A MOLDOVEI

— Cu un portret şi o ilustraţie —

Pag.

1. **Alexandru-cel-Bun** *cu un portret şi o ilustraţie* 134
Suirea pe tron. Înţelegerile cu vecinii 134
Lupta Moldovenilor la Marienburg 135
Măsuri le pentru buna orânduire a ţării 136
Moartea lui Alexandru-cel-Bun . 136

VREMURILE DE MĂRIRE ALE MOLDOVEI
DOMNIA LUI ŞTEFAN-CEL-MARE

— Cu un portret, unsprezece ilustraţii şi o hartă

Pag.

1. **Întocmirea Moldovei** — *cu un portret şi trei ilustraţii* 137
Urmaşii lui Alexandru-cel-Bun. 137
Suirea pe tron a lui Ştefan-cel-Mare 138
Alcătuirea oastei moldoveneşti în timpul lui Ştefan-cel-Mare . 139
Întărirea cetăţilor 140
2. **Pornirile războinice ale lui Ştefan** — *cu două ilustraţii* . . 141
Prădarea Poloniei de miazăzi. . 141
Prădarea Ardealului 141
Încercarea de cucerire a Chilici . 142
Cucerirea Chiliei 142
3. **Luptele cu Ungurii** *cu două ilustraţii* 143
Popasul Ungurilor la Baia . . . 143
Lupta dela Baia 144
Prădarea Ardealului. Uciderea lui Petru Aron 145
4. **Luptele cu Tătarii** 145
Lupta dela Nistru 145
5. **Luptele cu Radu-cel-Frumos** — *cu o ilustraţie* 146
Arderea Brăilei 146
Înfrângerea lui Radu-cel-Frumos 146
Luptele pentru domnia Munteniei 147
6. **Luptele cu Turcii** — *cu trei ilustraţii* 147
Pregătirile lui Ştefan 147
Luptele de lângă Vaslui . . . 147
Laudele aduse lui Ştefan . . . 148
Noui pregătiri turceşti împotriva lui Ştefan 149
Lupta dela Valea-Albă. 149
7. **Amestecul lui Ştefan la domnia Munteniei** — *cu o hartă* 151
Aducerea lui Ţepeş în a doua domnie 151
Alte schimbări la domnia Munteniei 151
8. **Alte ciocniri cu Turcii** — *cu două ilustraţii* 152
Noui victorii 152
Pacea dintre Români şi Turci . 153
9. **Luptele cu Polonii** — *cu două ilustraţii* 153
Plănuirea împărţirii Moldovei . 153
Şiretlicul regelui Poloniei. . . . 154
Lupta din codrul Cosminului . 154
10. **Cei din urmă ani ai domniei lui Ştefan** — *cu trei ilustraţii* . 155
Alegerea urmaşului său 155
Sfârşitul marelui Ştefan 156
Lăcaşurile sfinte rămase dupe urma lui Ştefan-cel-Mare *notă* 157

MOLDOVA PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

— Cu patru portrete şi şase ilustraţii —

Pag.

1. **Domnia lui Bogdan vodă** 159
Nădejdii înşelate 159
2. **Ştefăniţă-vodă** 159
O domnie nevrednică 159
3. **Petru Rareş** — *cu un portret şi trei ilustraţii* 159
Începutul domniei 159
Nehotărirea lui Rareş 160
Luptele din Ardeal 161
Lupta dela Feldioara 161
Supunerea Braşovului şi a Bistriţei 161

www.dacoromanica.ro

Pag.

Alipirea Pocuției la Moldova . 161
Lupta dela Obertin 161
Alianța cu Ferdinand 162
Incolțit de vrăjmași și trădat de boieri 163
Ștefan Lăcustă 164
Spre o nouă domnie. 164
Intrarea în Moldova 164
Înțelegerea cu Creștinii 165
4. **Urmașii lui Petru-Rareș** — *cu un portret* 165
Câțiva urmași răi 165
Ioan-vodă-cel-Cumplit 165
Neînțelegerile cu Turcii 165
Lupta dela Roșcani 165
Moartea lui Ioan vodă 166
Petru Șchiopul 166
5. **Vasile vodă Lupul** — *cu un portret și o ilustrație* 167
Primele ciocniri cu Matei Basarab 167
Alte lupte între Moldoveni și Munteni 167
Sfârșitul lui Vasile Lupu 169
6. **Cultura lui Vasile Lupu : biserica „Trei-Ierarhi"** — *cu două ilustrații* 169
O mândrie a Moldovei 169
Starea de odinioară a acestui așezământ 169
Starea de astăzi a bisericii „Trei-Ierarhi" 171
Pisania și inscripțiile depe zidurile bisericii. 172
Momente însemnate din trecutul mânăstirii „Trei-Ierarhi" . . 173
7. **Neamul Cantemireștilor** — *cu un portret* 174
Frământări pentru domnie . . . 174
Constantin Cantemir 174
Dimitrie Cantemir 175
Ultimele frământări ale domnici lui Cantemir 175

STAREA POPORULUI MOLDOVENESC PÂNĂ LA NĂVALA FANARIOTĂ

Pag.

1. **Viața politică și obștească a Moldovenilor** 176
Pe vremea năvălirii Barbarilor . 176
Întocmirea statului moldovenesc 176
Divanul sau sfatul domnesc . . 177
Lupte lăuntrice pentru domnie . 177
Câteva boierii de seamă 178
Oastea țării 178
Orânduiala cetăților și orașelor 179
Locuitorii satelor 179
Îndeletnicirile locuitorilor . . . 180
Viața obștească 180
2. **Mișcarea culturală din Moldova până la năvala Fanarioților** . 181
Primele semne culturale în Moldova 181
Pătrunderea influenței grecești în Moldova 182
Primele încercări literare moldovenești 182
Cele dintâi școale ale poporului 182
Strădania călugărilor de odinioară 183
Decadența mânăstirilor sub Greci 183
Mitropolitul Varlaam 183
Cea dintâi pravilă moldovenească 184
Dorul de învățătură românească și râvna pentru învățături mai înnalte 184
Mitropolitul Dosoftei. 185
Câțiva scriitori mireni 185
3. **Povestitorii trecutului nostru** . . 186
Cel mai vechi hrisov românesc . 186
Cea mai veche cronică moldovenească 186
Cele mai vechi cronici slavonești 186
Prima cronică românească. Grigore Ureche 187
Miron Costin 187
Nicolae Costin 188
Alți povestitori ai trecutului nostru 188
Dimitrie Cantemir. 189

NĂVALA FANARIOȚILOR IN MOLDOVA

Pag.

1. **Scurtă privire asupra domniei fanariote** 190
Vremuri de tristă aducere aminte 190

STAREA POPORULUI MOLDOVEAN SUB STĂPÂNIREA FANARIOTĂ

Pag.

1. **O icoană a vremii** 191
Umilirea și împilarea norodului de jos 191
Din apucăturile celor de sus . . 191
Pătrunderea relelor apucături și în firea celor de jos 192
2. **Starea culturală pe vremea Fanarioților** 193

www.dacoromanica.ro

Pag.

Grecizarea firii celor de sus . . 193
Câţiva luptători ai credinţei . 193
Iacob I-lu, Putneanul 193
Gavril Calimah 193
Iacob al II-lea, Stamati . . . 194
Veniamin Costache 194
3. Ultimii cronicari moldoveni . . 195
Cei din urmă cronicari ai Moldovei 195
Alte lucrări rămase din veacul al 18-lea 196
Şcolile româneşti din vremea Fanarioţilor 196

REDEŞTEPTAREA CONŞTIINŢEI NAŢIONALE

— Cu două portrete şi o ilustraţie —

Pag.

1. Domniile pământene—*cu un portret şi o ilustraţie* 197
Incercarca revoluţionară din Moldova. Ion Sandu Sturza . . . 197
Mihail Sturza 197
2. Mişcarea revoluţionară din 1848 —*cu un portret* 199
Cel din urmă domn al Moldovei 199
Alegerea lui Cuza ca domn al Principatelor-Unite 199

STAREA MOLDOVENILOR DUPĂ CĂDEREA FANARIOŢILOR, PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

Pag.

1. Scurtă privire asupra vieţii obşteşti 200
Roadele domniei fanariote . . 200
2. Mişcarea culturală până la unirea principatelor 201
Doi boieri de inimă 201
Roadele pribegiei 201
Lazăr Asachievici 201
Gheorghe Asachi 202
Alţi semănători pe ogorul culturii naţionale 204
Logofătul Costache Conachi . . 205
Gheorghe Săulescu 205
Alexandru Donici 205
Constantin sau Costache Negruzzi 205
Mihail Kogălniceanu 206
Nicolae Istrati 208
Dimitrie Gusti 208
Vasile Alecsandri 208
Gcorge Tăutu 210
George Sion 210
George R. Melidon 211
Vasile Alexandrescu-Urechiă . . 211
Alţi scriitori moldoveni din prima jumătate a veacului al 19-lea 211
Şcoalele româneşti între 1821—1859 212

ISTORIA ROMÂNIEI

Pag.

1. Alexandru Ioan Cuza — *cu un portret, trei ilustraţii şi o hartă, la sfârşitul Istoriei* 213
Obârşia lui Cuza 213
Unirea desăvârşită a Principatelor 213
Unificarea ministerelor 215
Din faptele mari ale lui Cuza . 215
Din slăbiciunile lui Cuza 216
Din bunele obiceiuri ale lui Cuza 217
Spre o nouă domnie 217
Retragerea lui Cuza din domnie 217

INTEMEIEREA DINASTIEI ROMÂNE

CAROL I CEL ÎNŢELEPT

— Cu patru portrete [1]), douăzeci ilustraţii şi o hartă —

Pag.

1. Aşezarea temeiurică a României— *cu două portrete şi trei ilustraţii* 219
Alegerea domnitorului Carol I . 219
Depunerea juramântului 220

[1]). Portretele membrilor Familiei Regale sunt reproduse după fotografii lucrate în atelierul fotografic „*Julietta*" din Bucureşti — proprietatea d-lui *Adolf Klingsberg*.

www.dacoromanica.ro

Pag.

Cei dintâi ani ai domniei. . . 221
Căsătoria principelui Carol . . 221
Nașterea și moartea principesei Maria a României 223
2. Războiul pentru Independență— *cu patrusprezece ilustrații* . . 224
Începerea războiului ruso-turc . 224
Proclamarea Independenței . . 224
Intrarea Românilor în război . 230
Căderea Plevnei 230
Încheierea păcii la Berlin . . . 231
Înălțarea României la rangul de regat 232
3. Războiul balcanic — *cu două ilustrații* 233
Neînțelegerile dintre țările balcanice 233
Intrarea Românilor în război. Pacea dela București 233
4. Moartea regelui Carol I— *cu un portret, o ilustrație și o hartă* 234
Deslănțuirea războiului european 234
Hotărîrea României 235
Moartea primului rege al României 237
Înmormântarea regelui Carol . . 238
Proclamațiunea guvernului țării 238
Darul M. S. Regelui Ferdinand I 240
Castelul Peleș— *notă* 236
5. Moartea primei regine a României— *cu un portret* 241
Durerea reginei Elisaveta . . . 241
Moartea reginei Elisaveta . . . 241
Înmormântarea reginei Elisaveta 242
Câteva din lucrările reginei Elisaveta 242

INTEMEIETORUL UNITĂȚII NAȚIONALE A TUTUROR ROMÂNILOR

M. S. REGELE FERDINAND I CEL LOIAL.

Cu două portrete și șase ilustrații —

Pag.

1. Până la războiul pentru unitatea națională — *cu două portrete și o ilustrație* 243
Alegerea principelui moștenitor al tronului 243
Căsătoria Principelui Ferdinand 243
Urcarea M. S. Regelui Ferdinand I pe tronul României 244
Cuvântul M. S. Regelui Ferdinand I către alegții națiunii . 244
Cele dintâi griji ale domniei . 248
Tovarășa M. S. Regelui Ferdinand I 248
2. Războiul României pentru unitatea națională — *cu două ilustrații* 248
Cele două tabere vrăjmașe . . . 248
Pregătiri de război 249
Primele izbânzi 249
Planul de ajutorare al Aliaților 250
Apărarea hotarelor țării 250
Ajutorul rusesc 251
Luptele pentru apărarea Bucureștilor 251
Retragerea în Moldova. 252
Refacerea oștirii române 252
Înfrângerea oștilor germane pe Trotuș și Siret 253
Realipirea Basarabiei. Pacea dela București 253
Înfrângerea Germaniei și a aliaților săi 254
3. Desăvârșirea unității naționale a Românilor — *cu trei ilustrații* 255
Alipirea Bucovinei și Ardealului la patria-mamă 255
Reîntoarcerea Suveranilor români în Capitală 255
Sfârșitul războiului european . . 255
Înnăbușirea revoluției ungare . 258
Datorii pentru viitor 259

ISTORIA ROMÂNILOR DINTRE TISA și CARPAȚI

PÂNĂ LA PRIMA UNIRE A ȚĂRILOR ROMÂNE

— Cu două portrete și cinci ilustrații —

Pag.

1. Înainte de năvălirea Ungurilor. 260
Cuibul Românismului 260
Vechii locuitori ai Transilvaniei 260
2. Năvălirea Ungurilor — *cu o ilu-*

www.dacoromanica.ro

Pag.

straţie 261
Aşezarea Ungurilor în Ardeal . 261
Creştinarea Ungurilor 262
Statornicirea puterii ungureşti în Ardeal 262
3. Dinastii streine la cârma Ungariei — *cu o ilustraţie* 263
Carol Robert şi urmaşii săi . . 263
4. Neamul Corvineştilor — *cu două portrete şi o ilustraţie* 264
Ioan Corvin de Hunedoara 264
Domnia lui Matei Corvin . . . 265
5. Dela Matei Corvin până la Mihai Viteazul — *cu două ilustraţii* . 267
Revoluţia lui Gheorghe Doja . 267
Pătrunderea Turcilor în Ungaria 268
Ultimii voivozi ardeleni până la Mihai Viteazul 269

PÂNĂ LA DESĂVÂRŞITA UNIRE A TUTUROR ROMÂNILOR

— Cu cinci portrete şi cinci ilustraţii —

Pag.

1. In luptă cu asupritorii 270
Legăturile Ardealului cu Ungaria 270
Grozavele prigoniri ungureşti împotriva Românilor 270
2. Un veac de neatârnare — *cu un portret* 271
Autonomia Ardealului 271
3. Sub robia habsburgică 272
Subjugarea Ardealului de către Habsburgi 272
Câţiva împăraţi de seamă . . . 272
Maria Tereza 272
Iosif al II-lea 273
4. Vremuri de redeşteptare — *cu patru portrete şi două ilustraţii* . 275
Mişcarea revoluţionară de sub conducerea lui: Horia, Cloşca şi Crişan 275
Redeşteptarea conştiinţei naţionale. Mişcarea lui Aviram Iancu 276
Ultimele decenii de robie . . . 277

STAREA ROMÂNILOR ARDELENI SUBT OBLĂDUIREA UNGUREASCĂ

— Cu şapte portrete —

Pag.

1. Asupririle îndurate de Românii ardeleni dealungul veacurilor — *cu un portret* 278
Lupta pentru apărarea credinţei 278
Întărirea asupritorilor 279
Rasele alele poporului împotriva împilătorilor 279
Urmările răscoalei lui Gheorghe Doja 280
Îndatoririle şi nimicniciile obagului 280
Întreita nedreptăţire a obagilor români 281
Subt ocârmuirea habsburgică . . 281
Sub domnia blajinului Iosif al II-lea 282
Ajungerea cuţitului la os . . . 282
Încercări de uşurare a traiului obagilor 283
Sdrobirea obagiei 283
Înglobarea Ardealului la regatul ungurese 284
Lupta politică dusă împotriva asupritorilor 284
Curmarea suferinţelor şi umilirilor îndurate vreme de nouă veacuri 285
2. Starea religioasă a Românilor ardeleni — *cu un portret* 285
In luptă cu vitregiile vremurilor 285
Truda Calvinilor de a câştigă pe Români de partea lor 286
Un martir al credinţei 286
Cele mai vechi tipărituri ardeleneşti 287
Alt martir al credinţei 287
Făgăduelile papistaşe 288
Unirea cu catolicii 288
Privilegiile acordate Românilor uniţi 289
Manifestul uniţilor 289
Dărâmarea împotrivirei poporului de jos faţă de unire 290
Lupta Românilor împotriva unirii 291
Câţiva luptători ai credinţei, vrednici de pomenit 291
Suferinţele Românilor pentru credinţa lor 291
Lipsa de înfrânare a catolicismului asupra Românilor uniţi . . . 292
Sub păstorirea episcopilor sârbi 292
Până la revoluţia dela 1848 . . 292
Marele Şaguna 293
Lupta pentru drepturile Românilor 294
Roadele luptei pentru libertate . 294
Setea de lumină 294
3. Starea culturală a Românilor Ardeleni — *cu cinci portrete* . . . 295
Frământări religioase 295

www.dacoromanica.ro

Pag.

Nădejdii înşelate 295
Câştigul Românilor de pe urma unirii. 295
Episcopul Ioan Inocenţiu Micu, zis Klein 296
Episcopul Petru Pavel Aaron. . 297
Episcopul Grigore Maior 297
Mitropolitul Alexandru Şuluţu-Sterca de Cărpiniş. 298
Mitropolitul Ioan Vancea de Buteasa 298
Samuil Micul 299
Din scrierile lui Micul 300
Ion Molnar, zis Piuarul 301
Gheorghe Şincai 301
In luptă cu necazurile vieţii . . 302
Primele publicaţii ale lui Şincai . 302
Ultimii ani ai vieţii lui Şincai 302
Cronica lui Şincai 303
Petru Maior 303
Câteva din lucrările lui Maior . . 304
Ion Budai-Deleanul 304
Timotei Cipariu 305
Din scrierile lui Cipariu 305
Alţi scriitori ardeleni 306
Cum a scris Mureşianu marşul anului 1848 306

ISTORIA ROMÂNILOR DIN BUCOVINA

— *Cu un portret* —

Pag.

1. **Până la robirea austriacă** — *cu un portret* 308
Răpirea Bucovinei de către Austriaci 308
Un domnitor fanariot cu simţiminte româneşti 308
Omorîrea lui Grigore Ghica . . 309
2. **Sub robia habsburgică** 309
Năpădirea streinilor în Bucovina 309
Starea politică a Bucovinei subt Austriaci 309
3. **Viaţa obştească a Românilor Bucovineni** 310
Viaţa socială a Bucovinenilor. . 310
4. **Viaţa culturală a Bucovinenilor** . 310
Cultura în Bucovina 310
Docsachi sau Eudoxiu Hurmuzachi 310
Silvestru Andrievici Moraru . . 311
Aron Pumnul 311
Dimitrie Petrino 312
Ioan G. Sbiera 313
Simeon Florea Marian 313
Alţi cărturari bucovineni . . . 314

ISTORIA ROMÂNILOR DIN BASARABIA

— *Cu două ilustraţii* —

Pag.

1. **Lângă sânul patriei-mame** — *cu două ilustraţii* 315
Intre prieteni şi vrăjmaşi . . . 315
Până la răpirea muscălească . . 315
Răpirea Basarabiei de către Ruşi 316
Trădarea fraţilor Moruzi 317
2. **Sub jugul moscovit** 317
Lupta pentru rusificarea Basarabiei 317
Tainele destinului 318
3. **Starea culturală a Basarabenilor sub robia rusească** 318
Prigonirea graiului românesc . . 318
Indrumătorii conştiinţei naţionale 319
Amfilohie Hotiniul 319
Gavril Bănulescu 319
Două gramatici pentru Basarabeni 320
Ion Pralea 320
Alexandru Petriceicu-Haşdău. . 321
Constantin Stamati 321
Alecu Russo 321
Bogdan Petriceicu-Haşdău . . . 322
Alte lucrări ale lui Haşdău . . . 323
Victor Crasescu 324
Dumitru C. Moruzi 324
Alexandru M. Mateievici 324

www.dacoromanica.ro

PAGINI DIN ISTORIA ROMÂNIEI MARI

INCORONAREA PRIMULUI REGE AL TUTUROR ROMÂNILOR

— Cu zece ilustraţii —

	Pag.
1. Din zările trecutului	325
Sbuciumările de altădată	325
Sfârşitul frământărilor	325
Răsbunarea vremurilor	326
2. Prima zi a Incoronării — *cu trei ilustraţii şi o hartă*	326
Spre cetatea încoronării	326
Dela catedrală la locul Incoronării	326
Clipa cea mare	327
Cuvântul Senatului	327
Cuvântul Camerei deputaţilor	328
Cuvântul celui mai fericit Suveran	329
Hrisovul Incoronării	330
Proclamaţia M. S. Regelui către popor	332
Parada ostăşească	333
3. Ziua a doua	333
Prăsnuirea Incoronării în Capitală	333
La Mitropolie	339
Defilarea oştirii. Cortegiul istoric	339
4. A treia zi	339
Suveranii în mijlocul reprezentanţilor satelor şi oraşelor	339
Spre zările viitorului	345
5. Arcul de triumf — *notă — cu şapte ilustraţii* [1])	333
Felul şi mărimea construcţiei	333
Faţada dinspre Mogoşoaia şi Băneasa	334
Lăuntrul arcadei de trecere	338
Faţada dinspre Capitală	340
Feţele laterale ale monumentului	345

NĂDEJDIA ZILELOR DE MÂINE

— Cu opt portrete —

	Pag.
Viitorul rege al României	347
Dovezi de înţelept îndrumător	348
Un aşezământ princiar	350
In largul lumii	350
Căsătoria principelui moştenitor	351
Micul principe Mihai	352
Principesa noastră Moştenitoare	353

STAREA DE ASTĂZI A REGATULUI ROMÂN

— Cu un portret şi două ilustraţii —

	Pag.
1. Sub regele Carol I	354
Infrângerea primelor grentăţi	354
Infăţişarea satelor	354
Infrumuseţarea oraşelor	354
Negoţul şi meşteşugurile	355
Buna întocmire a oştirii	355
2. Sub M. S. Regele Ferdinand I	355
Innaintarea ţării sub domnia M. S. Regelui Ferdinand I	355
Cele mai de seamă fapte ale primilor noştri regi	356
3. Infiinţarea patriarhiei române — *cu un portret şi două ilustraţii*	356
Insemnătatea bisericii române în răsăritul Europei	356
Actul înfiinţării patriarhatului român	357
O cuvântare istorică	359
Cuvântul primului patriarh român	363
Cel mai fericit prelat român	363
Intărirea patriarhatului de către guvern	365
4. Literatura română: dela unirea principatelor până în zilele noastre	366
Infiinţarea celui mai înnalt aşezământ de cultură al Românici	366
Câţiva dintre scriitorii ultimelor decenii	367

[1]). Parte dintre vederile arcului de triumf mi-au fost împrumutate de d-l *arhitect Petre Antonescu*, — afară de vederea arcului, luată din aeroplan, pe care o am dela *d-l Iosef Bermann*, fotograful presei din Bucureşti, precum şi vederea faţadei dinspre Capitală, care e reprodusă după revista „*Lumea Ilustrată*", cu învoirea d-lui *M. Herz*, editorul numitei reviste.

www.dacoromanica.ro

	Pag.
Născuţi până la 1840	368
Născuţi până la 1850	370
Mihail Eminescu	371
Născuţi până la 1860	374
Născuţi până la 1870	376
Născuţi până la 1880	378
Născuţi până la 1890	381

ROMÂNII DIN PENINSULA BALCANICĂ

— *Cu şase ilustraţii* —

	Pag.
1. **Macedonenii sau Aromânii** — *cu patru ilustraţii*	383
Răspândirea Românilor Macedoneni	383
Din trecutul Românilor Macedoneni	384
Primele şcoale româneşti în Macedonia	384
Firea şi îndeletnicirile Aromânilor	385
Lupta împotriva desnaţionalizării	386
2. **Românii din celelalte părţi ale peninsulei Balcanice** — *cu două ilustraţii*	387
Românii din Albania şi Epir	387
Românii din Istria	387
Românii de lângă hotare	388
3. **Zile mari din viaţa poporului nostru**	389

VREMELNICII STĂPÂNITORI AI PĂMÂNTULUI ŞI NEAMULUI ROMÂNESC

	Pag.
Înainte de naşterea Mântuitorului	391
După naşterea Mântuitorului	391
Până la năvălirea Barbarilor	391
Sub stăpânirea Barbarilor năvălitori	391
Stăpânitorii celor două principate româneşti	392
Domnia Fanarioţilor în amândouă principatele	394
După domnia Fanarioţilor, până în zilele noastre	394

CARTEA MARILOR ROMÂNI

— *Cu douăzecişitrei de portrete* [1]) —

	Pag.
1. Mitropolitul Petru Movilă	397
2. Mitropolitul Gavril Bănulescu	398
3. Mitropolitul Veniamin Costache	399
4. Gheorghe Lazăr	400
5. Gheorghe Asachi	401
6. Ioan Heliade-Rădulescu	402
7. Simion Bărnuţiu	403
8. Mitropolitul Andrei Şaguna	404
9. Alexandru Petriceicu-Haşdău	405
10. George Barițiu	406
11. Eudoxiu Hurmuzachi	407
12. Constantin A. Rosetti	408
13. Mihail Kogălniceanu	409
14. Vasile Alecsandri	410
15. Ioan C. Brătianu	411
16. Lascăr Catargi	412
17. Avram Iancu	413
18. Dimitrie Sturza	414
19. Gheorghe Gr. Cantacuzin	415
20. Titu Maiorescu	416
21. Spiru C. Haret	417
22. Nicolae Filipescu	418
23. Tache Ionescu	419
Cuprinsul	420

[1]). Clişeiele cuprinse în lucrarea de faţă sunt făcute în atelierele „*Cărţii Româneşti*" sub îngrijirea d-lui *Ştefan Gheorghiu*, şeful atelierului zincografic.

Intreaga lucrare a fost culeasă sub îngrijirea d-lui *Nicolae A. Teodorescu*, culegător-tipograf în atelierele „*Cărţii Româneşti*", care a muncit cu conştiinciozitate, dându-şi toată osteneala, ca, această carte, alcătuită pentru folosul neamului nostru, să fie — din punct de vedere tipografic — pe placul celor ce-o vor folosi.

www.dacoromanica.ro

DIN LUCRĂRILE ACELUIAȘ AUTOR

SCHITUL BĂLTENI DIN CODRUL VLĂSIEI, cu 5 hărți, 10 ilustrațiuni și mai multe plannri. Lucrare publicată pentru prima oară în «Revista pentru : Istorie, Archeologie și Filologie». Tipografia «*Carol Göbl*» S-sor I. St. Rasidescu. 1912. **PREȚUL 50 LEI.**

VOCEA NEAMULUI, revistă de protestare contra serbării centenarului răpirii Basarabiei de către Rnși și contra persecuțiilor maghiare împotriva Românilor Ardeleni. Tip. «*Gh. A. Lăzăreanu*». 1912. **PREȚUL 5 LEI.**

PRIN CODRII CEAHLĂULUI. Impresii de călătorie, cu numeroase ilustrațiuni și o hartă în trei culori. Lucrare publicată pentru prima oară în «Anuarul Societății Turiștilor Români». Tip. «*Profesională*», Dim. C. Ionescu. 1912. **PREȚUL 40 LEI.**

SĂ DĂM LUMINĂ! Două cnvântări ținnte cn prilejul inaugurării școalei de adulți a regimentulni Nr. 80 Mușcel; publicate pentru prima oară în «Revista Armatei» Nr. 12 din Decembrie, 1913. «*Tipografia Românească*». 1914. **PREȚUL 5 LEI.**

CARTEA OMULUI MATUR — ABECEDARUL ADULTULUI, ediția X-a, pentru folosul școalelor de adulți, *secția analfabeților*. Cel mai metodic, cel mai practic, cel mai îngrijit imprimat dintre toate lncrările de acelaș fel. Dnpă câteva lecții îndrumătoare, analfabetul se poate călăuzi cu ușurință în taina învățăturii scrisului și cetitului. In treizeci de lecțiuni, orice analfabet poate ajunge știutor de carte. Premiat de Academia Română, precum și de Cassa Școalelor. Aprobat: atât de Ministerul instrucțiunii publice, precnm și de Ministerul de răsboi. Cuprinde: Abecedarul cu scrierea: românească și rusească, precnm și numeroase bncăți de cetire. Are 76 ilustrații, 17 portrete și o hartă. Coperta frumos colorată. Tip. «*Cartea Românească*». 1925. **PREȚUL 25 LEI.**

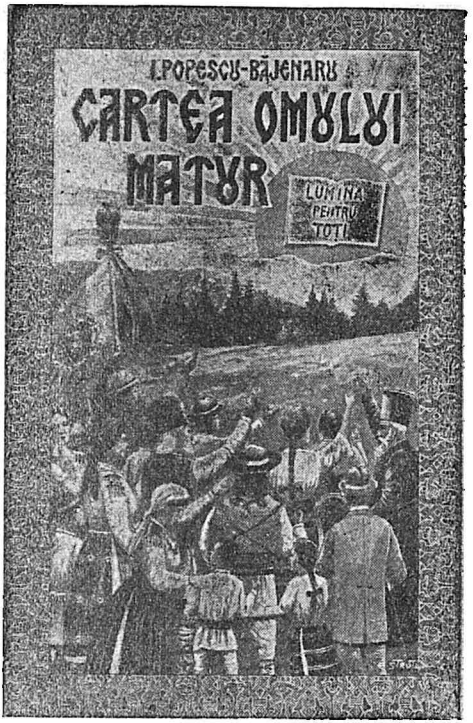
CARTEA OMULUI MATUR, ediția VII-a, lucrare premiată de Academia Română și de Cassa Școalelor, și aprobată de Ministerul Instrucțiunii și de Ministerul de răsboi *pentru folosul : școalelor de adulți de orice fel, școalelor industriale : de ucenici și lucrători, școalelor complementare, etc.* In decurs de zece ani s'a răspândit în zeci de mii de exemplare pe întinsul pământului românesc; *ba a pătruns chiar și peste Ocean, la frații noștri din America-de-Nord*, aducând neprețuite foloase. Cuprinde: abecedarul cu scrierea românească, cirilică și rusească, precum și toate materiile de învățământ pe larg tratate, cu o snmă de alte cnnoștințe folositoare. Are 1008 pagini, peste 500 ilustrații, 121 portrete și 25 hărți. Coperta frumos colorată și solid cartonată. «*Această carte nu ar fi iertat să lipsească din nici o casă cu adevărat românească!*» — zice ziarul «*America*» al fraților de peste Ocean. E o adevărată bibliotecă într'un singur volum. Tip. «*Cartea Românească*». 1925. **PREȚUL 250 LEI.**

PE PLAIURILE ARDEALULUI, povestirea amănunțită a călătoriei dascălilor bucureșteni, făcută în 1922, prin ținuturile desrobite, publicată în revista «Școala română», anni XVIII și XIX, 1923 — 1924. Tip. «*Eminescu*» — București.

SFÂNTA SCRIPTURĂ PENTRU POPOR cuprinzând *vechiul și noul Testament*, precum și RUGĂCIUNILE folosite de fiecare creștin în viața de toate zilele. Această lucrare este scrisă pe înțelesul fiecăruia, într'un grai curat, românesc, are 184 pagini, semănate cu 118 ilustrații, 4 icoane și o hartă a locurilor sfinte. Amândouă copertele frumos colorate. Tip. «*Cartea Românească*». 1925. **PREȚUL 45 LEI.**

www.dacoromanica.ro

LUCRARE PREMIATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

PREMIATĂ ÎNTÂIA DE CASSA ȘCOALELOR

CARTEA OMULUI MATUR

ALCĂTUITĂ DE

I. POPESCU-BĂJENARU

Directorul școalei primare de băeți Nr. 17 „Principele Mihai" din București,

PENTRU FOLOSUL școalelor de adulți de orice fel, școalelor industriale: de ucenici și lucrători, școalelor complementare, etc.; precum și

PENTRU FOLOSUL ORICĂRUI ROMÂN DORNIC D'A SE LUMINA

◇ ◇ ◇

Această lucrare este premiată de Academia Română. La concursul din 1923 a fost premiată de Cassa Școalelor INTÂIA între toate lucrările prezentate la acest concurs. Este aprobată de Ministerul Instrucțiunii Publice și de Ministerul de Răsboi.

◇ ◇ ◇

Ziarul ***„AMERICA"*** din ***Cleveland-Ohio, Statele-Unite ale Americii*** — unde a pătruns ***„CARTEA OMULUI MATUR"*** — zice: ***„Această lucrare nu ar fi iertat să lipsească din nici o casă cu adevărat românească!"***

◇ ◇ ◇

CARTEA OMULUI MATUR ESTE O COMOARĂ DE CUNOȘTINȚE

CUPRINDE: ABECEDARUL, SCRIEREA CIRILICĂ ȘI RUSEASCĂ, BUCĂȚI DE CETIT ȘI POEZII, SFÂNTA SCRIPTURĂ: VECHE ȘI NOUĂ, RUGĂCIUNI, CUNOȘTINȚE DESPRE NATURĂ ȘI OM, HIGIENĂ, MEDICINĂ, GOSPODĂRIE, GEOGRAFIA PĂMÂNTULUI, POVESTEA NEAMULUI ROMÂNESC, VIAȚA MARILOR ROMÂNI, GRAMATICA LIMBII ROMÂNE, PUNCTUAȚIE, COMPUNERE, ARITMETICĂ, CONTABILITATE, GEOMETRIE ȘI O SUMĂ DE ALTE MULTE CUNOȘTINȚE, AȘTERNUTE PE PRICEPEREA FIECĂRUI ROMÂN.

Este o adevărată enciclopedie. O bibliotecă într'o carte.

◇ ◇ ◇

EDIȚIA VII-a ARE 1008 PAGINI CU 596 GRAVURI, ȘI ANUME: 395 ILUSTRAȚII, 121 PORTRETE, 3 ICOANE, 25 HĂRȚI, 49 FIGURI GEOMETRICE, etc. COPERTELE FRUMOS COLORATE. LUCRAREA E SOLID CARTONATĂ. *COSTĂ 250 LEI*

SFÂNTA SCRIPTURĂ

PENTRU

POPOR

VECHIUL ȘI NOUL — TESTAMENT —

PRECUM ȘI

RUGĂCIUNILE

folosite de fiecare creștin în viața de toate zilele.

Are aproape 200 pagini cu 118 ilustrații, 4 icoane și o hartă a locurilor sfinte.

Lucrare întocmită de

I. POPESCU-BĂJENARU

pentru folosul creștinilor dornici d'a cunoaște sfintele întâmplări mai de seamă, povestite în cărțile sfinte ale credinței noastre.

◇◇◇◇

Numeroasele ilustrațiuni semănate în cuprinsul lucrării dau un interes și mai mare povestirii, scrisă pe priceperea tuturor, cu dorința de a intră în mâna adevăratului creștin ortodox, o carte de care credincios sul să nu se îndure a se mai despărți.

SFÂNTA SCRIPTURĂ PENTRU POPOR

nu trebuie să lipsească din casa nici unui creștin!

Costul unui exemplar, având amândouă copertele împodobite cu ilustrații frumos colorate, este 45 lei.

DIN ȚARA BASMELOR

DE

GR. I. POPESCU-BĂJENARU

ESTE CEA MAI FRUMOASĂ CARTE DE POVEȘTI IEȘITĂ IN TIMPUL DIN URMĂ.

Din cele nouă povestiri cuprinse într'însa și scrise în cel mai curat grai românesc, cetitorul, pe lângă petrecerea în chip plăcut a timpului în care o cetește, rămâne și cu o sumă de îndrumări morale.

Lucrarea are aproape 40 ilustrații, dintre cari 6 colorate.

Se oferă cumpărătorilor patru premii: o bicicletă, o pușcă de salon, o minge de foot-baal și numeroase cărți.

Exemplarul cartonat costă 80 lei.

Aceste lucrări se pot procură dela „CARTEA ROMÂNEASCĂ" București, precum și dela orice librărie din țară.

www.dacoromanica.ro

Din nici o şcoală, din nici o bibliotecă, din nici o casă:

fie de sătean, fie de orăşean — nu trebuie să ipsească;

Sfânta scriptură pentru popor

şi Rugăciunile folosite de fiecare creştin în viaţa de toate zilele,

înfrumuseţată cu numeroase ilustraţiuni — cuprinzând întâmplările de seamă din vechiul şi noul Testament, povestite într'un grai priceput de oricine.

Povestea neamului românesc

şi

Cartea marilor Români

Lucrare scrisă pe înţelesul tuturora şi ilustrată cu sute de gravuri

— Premiată de Academia Română în 1925 —

Cartea omului matur

— O adevărată cămoară de cunoştinţe —

Are peste o mie de pagini, semănate cu sute de ilustraţii. Este premiată de Academia Română şi de Cassa Şcoalelor. Această lucrare este de cel mai mare folos oricărui Român.

Abecedarul adultului

alcătuit în aşa chip, că în TREIZECI DE LECŢIUNI, *orice neştiutor de carte poate învăţă: să scrie şi să cetească.*

Cuprinde şi scrierea rusească. — Are 76 ilustraţii, 17 portrete şi o hartă. — Coperta colorată. — COSTĂ NUMAI 25 LEI.

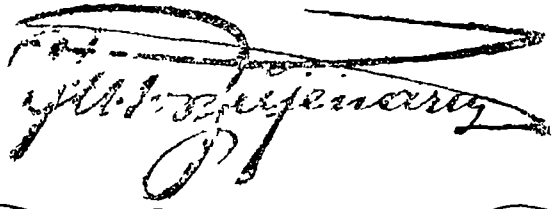
Toate lucrările pomenite mai sus sunt întocmite de

I. POPESCU-BĂJENARU

pentru folosul poporului românesc.

Asupra alcătuirii lucrăril de faţă, îmi rezerv toate drepturile legale

Fiecare exemplar va purtă semnătura mea:

www.dacoromanica.ro